(رجسٹری شدہ ہے)

والذین جاھدوا فینا لنھدینھم سبلنا

مکتوبات

عارف باللہ جامع الکمالات

جناب حضرت شاہ فقیر اللہ علوی قدس سرہ

حسب فرمائش

مولوی کرم بخش مالک و مہتمم قومی تجار اسلامی پنجاب لاہور

باہتمام کارپردازان

در مطبع اسلامیہ سٹیم پریس لاہور طبع گردید

(بار اوّل) (تعداد جلد ۲۰۰۰) (قیمت فی جلد [illegible])

شکریّه

این کتاب مستطاب از جامع علوم معقول و منقول حاوی فروع و اصول مولوی سید میر علی نواز شاه ابن قدوة السالکین مولانا میر فخر الدین احمد ابن مسیح العارفین مولانا حفظ الله شاه ابن قطب زمان مرکز دائرة العرفان الحاج حضرت شاه فقیر الله علوی شکارپوری قدس الله تعالیٰ سره صاحب این مکتوبات و مؤلف این کلمات فیض انتساب باعنایت شده و هم میر صاحب ممدوح به تصحیح این کتاب کرامت مآب از نسخ متعدده سعی جمیل بکار برده باعث اشاعتش شده اند برائے این همه توجه و سعی و لطف که ایشان در باب اشاعت این کتاب مبارک فرموده اند ما بدل شکریه آنجناب بجامے آرم۔

کرم بخش

والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا

مکتوبات

عارف باللہ جامع الکمالات

جناب حضرت شاہ فقیر اللہ علوی قدس سرہ

حسب فرمائش

مولوی کرم بخش مالک و مہتمم کتب خانہ اسلامی پنجاب لاہور

باہتمام کارپردازان

در مطبع اسلامیہ سٹیم پریس ۱۳۱۸ھ بزیور طبع پوشید

[illegible]

(۲۰۰۰ جلد)

مکتوبات

عارف باللہ حضرت شاہ فقیر اللہ علوی

قدس سرہٗ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی جعل العارفین مظاہر تجلیات ذاتہ و افاض علیہم من انوار اسمائہ و صفاتہ فمحی اینا نہم بجلال سرادقاتہ فصحوا بعد المحو بجمال سطواتہ وخصہم بالمعرفۃ الخاصۃ در موزاتہ وشرفہم باحوالہ ومقاماتہ ووفقہم لعلم الحقایق وانصبہم بمقالاتہ وانطقہم بمحکمات کلامہ ومتشابہاتہ فہم الکائنون البائنون الحاضرون الغائبون القریبون العرشیون الفرشیون والصلوۃ والسلام علی سر الاحدیۃ محمد اشرف الرسل دو عماتہ وعلی آلہ واصحابہ الفایزین بعلومہ ودرجاتہ امابعد مقیم زاویہ خاکساری ومحاذ دایرۂ بے اعتباری فقیر محمد فاضل بن پیر محمد بن ملا الیاس انصاری غفر ذنوبہم الباری واضح رائے دقایق آرائے طالبان صادق وحالی ضمائر حقایق مظاہر سالکانِ داثق مے گرداند کہ چون مدتے در خدمتِ فیض وکرامت موہبت غوث المحققین قطب العارفین برہان الولایۃ المحمدیۃ حجۃ الشریعۃ المصطفویۃ ملاذ اصحاب القلوب ملہم اسرار الغیوب صاحب المقامات العلیۃ مظہر الکرامات الجلیۃ کشاف المشکلات العقلیۃ حلال المعضلات النقلیۃ المطلع علی اسرار القدسیۃ آیۃ الاولیاء و معجزۃ الانبیاء سلطانِ ملک الولایۃ مالک سریر النہایۃ فارس مضمار الکمال حارس اسرار الجلال والجمال نجم سماء الہدایۃ شمس افق النہایۃ باسط الایدی بافاضۃ الاذواق وناشر الایادی من الوجد والاستغراق عارف کنوز مقطعات واقف رموز مشتبہات الجوہر من بین الاعراض والذات للعالم الذی ہو ظل الصفات شیخ الاسلام والمسلمین حجۃ اللہ فی الارضین رباعی اے آنکہ چو ذاتِ خود سراپا آنی ٭ بر سر خلافت بشر برہانی ٭ عالم عرض وذات تو آنرا جوہر ٭ اے جوہر والآنہ کہ این کانی ٭ قوام العالمین وارث الانبیاء والمرسلین نایب مناب رسول اللہ والمہدی بہدی حبیب اللہ کمال الشیخین وتربۃ الختنین خفی النسب محمدی المشرب صاحبِ

تصانیف عالیہ مثل فتح الجمیل فی مدارج التکمیل و براہین النجات من مصائب الدنیا والعرصات وفیوضات الغیبہ وطریق الارشاد فی تکمیل المؤمنین والاولاد ومنتخب الاصول در فقہ و وثیقۃ الاکابر و قطب الارشاد کہ آنرا مدارج عالیہ نیز گویند و فتوحات غیبیہ شرح عقاید صوفیہ وجواہر الاوراد و قصیدہ مبرورہ کہ در مدینہ منورہ در مواجہۃ حضرت سر الله الاعظم علیہ الصلوۃ والسلام خواندہ اند و آثار قبولیت آن ظاہر گردیدہ الی غیر ذالک حاجی الحرمین الشریفین قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما الحاج شاہ فقیر الله بن عبد الرحمن الحنفی الرتاسی الجلال آبادی ثم الشکارپوری کسب علوم و معارف رقوم نمودہ و از اذواق و مواجید ایشان بہرہ ور گردیدہ و نسبت حضور و شہود حضرات نقشبندیہ مع اخذ فیوضات و کمالات سائر طرق العلیۃ از اصول و فروع حاصل کردہ و اجازات طرق مسطورہ فراچنگ آوردہ در اثناء تعلم فتوحات غیبیہ شرح عقاید صوفیہ بعضے طلبہ استدعاء جمع مکاتیب عرفان اسالیب ظاہر کردند دران میان اشارت باحقر رفت قدم از سر ساختہ قیام بامتثال آن نمود پس مخفی و محتجب نماند کہ این لالی است منثورہ وجواہر منثورہ کہ شناوران بحر عرفان از قعر غیب ہویت بغواصی جذبات احدیت بر آوردہ و کوہکنان غواشی امکان از سراوقات واحدیت بتیشہ ریاضت بل بسابقہ موہبت کشیدہ مکنون در صدف جامع الکلم و مرموز در ضمن مجامع الحکم متضمن اسرار خفیہ و علوم بدیعہ و مشتمل بر شواہد عجیبہ و معارف غریبہ گلزار انوار کمال و بستان ازہار وصال شگوفہ گلستان علی و نوباوہ باغستان ہدی حلال حقایق تشبیہ و مفتاح دقایق تنزیہ شرح مراتب ولایت و تبیین کمالات نبوت توضیح شریعت و تنقیح حقیقت تفسیر بنیات محکمات و تاویل آیات متشابہات اطوار علماء از مبادی او پیدا و احوال صوفیہ کبیر از مقدمات او ہویدا منازل متاخرین عروج او را زینہ و مدارج متقدمین را یک نکتہ از ان نگینہ دائرہ نقطہ اصول و نقطہ دائرہ وصول تفصیل مقامات قیومیت و خلت و اجمال مراتب محبیت و محبوبیت ؎

ففی کل لفظ منہ روض من المنی　　وفی کل سطر منہ عقد من الدرر

و چون متخلقان باخلاق الٰہی و ممتثلان امر فاتبعونی کماہی بر وفق کلام حق و طبق سنن رسول مطلق متکلم اند و در صفت کلام ربانی یضل بہ کثیرا و یہدی بہ کثیرا واقع شدہ لاجرم در حدیث نبوی ہمچنان اضلال و اہدی ظہور فرمودہ و در کلام اولیا کبار کہ متابعان آن خواجہ اخیار اند نیز بران نسق کلمات بر منصہ ظہور جلوہ گر شدہ بلکہ این برگزیدہا بحکم و جاہدوا فی سبیلہ وجود بشریت خود را باختہ بوجود موہوب حقانی بقا یافتہ اند زبان شان حکم شجرہ موسوی دارد مصراع زبانی زبا بود و گویندہ او الحق ینطق علی لسان عمر گواہ اوست پس بر اولی الابصار لازم کہ سخنان این قوم را بسمع قبول اصغا نمایند و آنچہ در فہم نہ در آید در رنگ متشابہات تاویل جویند یا علم آنرا بقائل مخصوص دارند تا از ثمرات و نتائج آن بہرہ یابند و بعضے از مشائخ بیکے از مریدان خود فرمودہ کہ اے فرزند ہرگاہ بینی شخصے را کہ کلام این قوم را بسمع قبول پیش آید از و دعا بخواہ کہ او مستجاب الدعوۃ است این بشارت بس است والله سبحانہ ہو الموفق ❊

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

مکتوبِ اول

از مکتوبات قدسی سمات قدوة العلماء الراسخین زبدة العرفاء الکاملین المکملین قبلہ طالبانِ خدا حضرت ایشان ماکہ بنام عمدة الاحباب و اسوة الاصحاب خلیفہ امجد میان گل محمد سلمہ اللہ تعالیٰ صدور یافتہ در بیان شرائط طلب و ارادہ و تحصیل نسبت و بیانِ انتساب اہل طلب المشایخ طریقت و بیان اصل نسبت تلقین و آداب شیخیت و تصرف و توجہ و بیان انتساب سلسلہ طریقت و اذکار جہر و خفی از اسم ذات و نفی و اثبات و اربعینات مع مراعات التزام سنت و ابتداء سیر و سلوک و انتہا آن و بیان لطایف و فناء و بقاء و درجہ کمال و تکمیل و تصرفات و خرق عادات وغیر ذالک

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم - الحمد للہ الذی وفقنا لتحمل طریقة الوصول الیٰ ذروة القبول والصلوٰة والسلام علیٰ مرسلہ قدوة الفحول بعد از ابراز سلام کہ سنت سید الانام است مشہود بخدمت محب مکرم گل محمد آنکہ حصولِ قرب حضرت الٰہی و وصول بدرجہ کماہی جز مطابعت خیر البشر علیہ افضل الصلوٰة و اکمل التحیات صورت نمے گیرد قال اللہ عز اسمہ قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ زیرا کہ محبوب محبوب محبوب است پس واجب آمد متابعت آنحضرت رسالت منزلت صلوات اللہ و سلامہ علیہ و آلہ چہ محبت او تعالیٰ مربوط بمتابعت آنحضرت است صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم قولاً و فعلاً و خلقاً و اعتقاداً و حالاً و سیرةً چون مناسبت صوری کما حقہا صورت گرفت و متحقق گشت مناسبت معنوی روے می آرد و مظہر محبت الٰہی

میگردد علی التفاوت بقدر العمل من المتابعت وصفۂ محبوبیۃ بشرف متابعت حاصل گردد ازینجا ظاهر گشت چنانچہ متابعت حضرت رسالت منزلت موجب قرب حضرت حق است عدم متابعت او صلی اللہ علیہ وسلم موجب بعد او تعالی است ومصداق این در حدیث جابر نیز آمده فمن اطاع محمد افقد اطاع اللہ ومن عصی محمدا فقد عصی اللہ ومحمد فرق بین الناس رواه البخاری بیت

محمد عربی کابروئے ہر دو سرا است　　کسے کہ خاک درش نیست خاکِ بر سر اوست

پس طالب صادق را باید کہ از جمیع مانہی عنہ النبی علیہ من الصلوات انمہا من التحیات اعمہا حتی المکروہات عارف گشتہ و اعراض نموده در اثر خیر البشر صلی اللہ علیہ وسلم دائم سایر باشد وہیچ دقیقہ شرعی فرونگذارد و سنن رواتب و زواید رافوت نسازد تا فنافی الرسول حاصل شود وبعد از فنافی الرسول فیضے از جناب حق بتوسط روحانیۃ آنحضرت سر اللہ الاعظم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مرورا فراخواہد رسید وسوئے قرب بساط محل خواہد کشید و در حقیقت فجملہ کہ حقیقۃ الخلائق است فانی خواہد ساخت درین ہنگام معرفت اللہ تعالی دست خواہد داد زیرا کہ او را فنا در حقیقت محمدی علیہ افضل الصلوات واکمل التسلیمات حاصل آمده ومربی حقیقۃ محمدی اسم جلالہ است واو را معرفت مربی حقیقت خود حاصل است مر کسے را کہ بر قدم او است نیز حاصل میگردد چونکہ او بر قدم او است واین شرف جز محمدی المشرب را نباشد و بر تو پوشیده نزود مربی جمیع حقایق اسمے از اسماء حضرت حق باشد مگر حقیقۃ محمدی و تابعانِ او کہ مربی او اسم جلالہ است صلوۃ اللہ وسلامہ علیہ وعلی آلہ پس معرفت ہر یک تا مربی حقیقت خود باشد و برین مشعر است قول سیدنا علی رضی اللہ عنہ من عرف نفسہ فقد عرف ربہ ہر کہ شناخت نفس خود را لے ذات وحقیقت خود پس بدرستی کہ شناخت رب خود را اے مربی حقیقت خود را اسم جامع باشد یا غیر او چون قرب حضرت الہی مربوط بمتابعت حضرت رسالت منزلت است صلی اللہ علیہ وسلم نبذی از ان رقمزده کلک بیان میگردد فصل طالب قرب الہی را و جویان وصل و آگاہی را مقدم داشتن چند چیز لازم است اول تصحیح عقاید بر موافقت سلف صالح از اثباتِ واجب الوجود با جمیع صفات کمال و اعتقاد کردن کہ قدیم است یعنے ہمیشہ بوده است وباقی است یعنے ہمیشہ خواہد بود و او را مثل و مانند نیست لیس کمثلہ شئ وہو السمیع البصیر و ذاتِ پاک حضرتِ حق از صفات کمال ہرگز خالی نبوده و نیست و نخواہد بود و صفاتِ حق تعالی حیات و علم و قدرت و اراده و سمع و بصر و کلام و تکوین است ہفت صفاتِ اولیۃ را از صفات ثبوتیہ ذاتیہ داشتہ اند وبعضے صفۃ بقا را نیز از ان شمرده اند و در بیت ہمہ را جمع نموده اند حیات و علم و قدرت و اراده و کلام و بصر و سمع مع البقا اما ظاہر آنست کہ بقا از نعوت سلبیہ است چہ مراد از و نفی عدم سابق است و فناء لاحق لان ماثبت قدمہ استحال عدمہ ومایجوز عدمہ متنع قدمہ و آنچہ در متن عقاید مولانا عمر نسفی رحمۃ اللہ واقع شده است الحی القادر العلیم السمیع البصیر الشائی المرید پس تحقیق توہم مے آرد کہ مشیت و اراده متغائر باشند وحال آنکہ چنین نیست و از کتب دیگر معلوم میگردد

که اراده ومشیت یکے اند وہذا ہو المذہب عندنا فی حق اللہ تعالیٰ اما در جانب بنده ہر یک جداگانه اند
پس اگر گفت زید مر زوجه خود را اردت طلاقک طلاق نشود اگر گفت شئت طلاقک طلاق واقع
شود زیرا نکه اراده مشتق است از رود ودۃ وآن بمعنے طلب است ومشیت عبارت از ایجاد است
پس گو یا که گفت اوجد طلاقک وباین لفظ طلاق واقع میشود حاصل آنکه مشیت عبارت از اراده
تامه که فعل از وے ہرگز تخلف نمے کند واراده مطلق مے شود بتامه وغیر تامه پس در جانب حق
جل مجده اراده اولی مراد است وجانب عبد ثانیه واعتقاد کردن که جمیع صفات کمال قدیم اند وکلام
اللہ اسے کلام نفسے قدیم است قائم بذات اللہ تعالیٰ ومدلول کلام نفسے است واطلاق کلام بر لفظی
بطریق مجاز است تسمیه مدلول باسم دال نزد بعضے ونزد جمہور کلام مشترک است میان کلام لفظی ونفسی ودر روایت
است از عمر رضی اللہ عنه که گفتم در نفس خود کلامے را پس سبقت کرد بر من بآن کلام ابو بکر صدیق رضی اللہ عنه و
گفته میشود در عرف فلان در نفس وے سخنے است قال الشاعر ان الکلام لفی الفؤاد وانما جعل اللسان علے
الفؤاد دلیلا از ما ذکر ظاہر میشود که کلام نفسے قائم بذات است نه حروف واصوات ودلیل بر ثبوت کلام
نفسے اجماع ائمه اعلام است وتواتر نقل از انبیاء علیہم السلام که بر ایشان وحی نازل شده در بیان احکام
دین وکلام او از جنس حروف واصوات نیست وجمیع صفات فعلیه کالتخلیق والترزیق والانشاء
والابداع تحت صفت تکوین داخل اند وتکوین قدیم است متعلق به که مکونات حادث است چنانچه
علم قدیم است وبعضے معلومات علمیه حادث گفته اند وصفات ذاتیه آن است که وصف کرده نشود
بضد آنها کالحیوة والعلم والارادۃ والقدرۃ والسمع والبصر والکلام وبنا بر این اسلوب اشکالی لازم مے آید باسم
الغنی وصفات فعلیه آن است که وصف کرده نشود بضد آنها چنانکه تخلیق واحیا واماتت وارزاق وغیر
اینها که تعبیر از آنها بصفت تکوین مے رود که عبارت از اخراج فعل است بر تقدیرے که ارادۃ فاعل
است نه مطلق فعل واز این جهت اضافت خلق سوے عبد کرده نمے شود ولانه لا یعرف قدره من نحو الزمان
والمکان وجمیع صفات ذاتیه وفعلیه حضرت حق جل جلاله قدیم اند وہذا ہو المذہب عندنا ودر مذہب اشاعره
صفات فعلیه حادث اند والا لازم مے آید قدم حوادث ورد کرده مے شود باینکه موده مے شود بسوئے آنکه
قبل از حدوث آنہا ناقص بوده واین کفر صریح است ومولانا علی القاری در شرح فقه اکبر فرموده که نزاع
لفظی است نزد ارباب تدقیق وصفات او تعالیٰ لا ہو ولا غیره اند یعنے نه عین اند بالبداہة ونه غیر ذات اند
چه ہر یک از آنہا منفک از آخر نیستند چنانکه صفت از صفت منفک نیست واین است جز این نیست
که قائل شده اند باین تکلف از روئے جوابے از آنچه گفته اند معتزله از استغناے ذات بنفسها از کثرت قدما چه
ایشان گفته اند قدیم ذات است وغیر ذات تقدمت وتعالت قدیم نیست بنا بر آنکه اگر صفات او قدیم
گفته شوند لازم مے آید تعدد قدما واین فساد ظاہر است ودر جواب شان گفته شود که ممنوع کثرت ذوات

قدیمہ است وصفات او واجب لذات الواجب اند فلا محظور دوم اثبات نبوت انبیا است علیہم الصلوٰۃ والسلام عموماً واثبات رسالت محمدی علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات خصوصاً وحصر نیاوردن انبیا را تا در حساب کمی وزیادتی نیفتد ولازم نمودن متابعت والامتثال رسالت پناہے صلوات اللہ وسلامہ علیہ وعلی آلہ کما ہی اوامر ونواہی حتے الاباحات والمکروہات وتصدیق آنچہ مخبر صادق بآن خبر کردہ از صفات حق وعذاب قبر وآن حق است مر کافران را وبعضے عصاۃ مومنان را آنانیکہ اللہ تعالےٰ ارادہ تعذیب ایشان دارد وسوال منکر ونکیر وآن ہر دو فرشتہ اند در قبر مے آیند وسوال میکنند از بندہ نبی باشد یا ولی مومن باشد یا کافر صغیر باشد یا کبیر میگویند من ربک یعنی کیست پروردگار تو وما دینک وچیست دین تو ومن نبیک کیست نبی تو پس میگوید بندہ مومن ربی اللہ اے پروردگار من اللہ است ودینی الاسلام اے دین من اسلام است ونبیی محمد ونبی من محمد است صلے اللہ علیہ وسلم وبعث در قیامت اے برانگیختہ شدن از قبور با جمیع اجزا اصلیہ واعادہ روح بسوئے بدنہائے ایشان ووزن اعمال میزان وآن عبارت از چیزے ست کہ بآن مقادیر دانستہ شود واز ادراک کیفیت او عقل قاصر است ومعتزلہ از وزن اعمال منکر اند بنا بر آنکہ اعمال اعراض اند ووزن کردن اعراض ممکن نیست وایضاً گفتہ اند کہ اعمال نزد خدائے تعالےٰ معلوم اند پس وزن کردن آن عبث است وجواب مقتبس از حدیث است ان کتب الاعمال التی توزن پس اشکالی واقع نیست وحوض کوثر لقولہ تعالےٰ انا اعطیناک الکوثر ودر حدیث آمدہ است حوضے مسیرۃ شہر وزوایاہ سواء وماءہ ابیض من اللبن وریحہ اطیب من المسک وکیزانہ اکثر من نجوم السماء من یشرب منہا فلا یظما ابدا اے حوض من مسیرہ یک ماہ است وجانبہائے او برابر است وآب او سفید است از شیر وبوئے او خوبتر از مشک است وکوزہا او اکثر از ستارہا آسمان است ہر کہ بنوشد از آب آن پس ہرگز تشنہ نشود واحادیث درین باب بسیار واقع شدہ اند وصراط وآن پلیست دراز کشیدہ شدہ بر متن جہنم باریک تر است از موئے وتیز تر است از شمشیر اہل جنت بر آن گذشتہ بجنت مے پرند وپاہا کفار فجار واہل نار مے لغزند واکثر معتزلہ از ان منکر اند وجنت ونار وآن ہر دو الحال موجود اند ودلیل بر وجود آنہا قصہ حضرت آدم وحوا است صلوٰۃ اللہ وسلامہ علے نبینا وعلیہ وغیر آن آیات بسیار است قال اللہ تعالےٰ اعدت للمتقین واعدت للکافرین وباقی اند وتا روز آخرت باقی باشند باہل خود ولحظہ ہلاک آنہا جایز داشتہ اند برائے تحقیق قول خدائے تعالےٰ کل شئے ہالک الا وجہہ ومومنان ہمیشہ بشوم گناہ داخل در دوزخ نباشند ورویۃ اللہ تعالےٰ در آخرت وآن کشف شدن ذات حق است در جنت بر ہر مومن از انس وملک وجن مے بینند ہمہ ایشان حضرت حق را بچشمان ظاہری بے کیف وجہت وغیر این چیزہائے مذکورہ کہ بنقل صحیح ثابت شدہ اند سیوم اجتناب از کبائر وندامت از صغائر بعضے گفتہ اند کہ کبائر نہ اند وآن بروایت ابن عمر رضی اللہ تعالےٰ عنہما یکے شرک باللہ دوئم قتل نفس بغیر حق کہ واجب شدہ قصاص نباشد سیوم بد گفتن مر زن محصنہ را اے عفیفہ از فعل زنا چہارم زنا پنجم گریز

از جنگ کفار ششم سحر هفتم خوردن مال یتیم هشتم رنجانیدن مادر و پدر را نهم الحاد در حرم اے میل کردن از حق
بسوئے باطل و زیاده کرده است حضرت علی رضی الله عنه سرقت و شرب خمر را و زیاده کرده است ابوهریره
رضی الله عنه خوردن ربا را و در قوة القلوب آورده است که کبائر هفده اند چهار در دل بوجود مے آید شرک بالله
و مداومت بر گناه و ناامیدی از رحمت حضرت حق و نا ترسیدن از غضب او تعالیٰ و چهار در زبان بوجود مے
آیند شهادت زور و بد گفتن مر زن عفیفه از فعل زنا و سوگند کردن بدروغ و سحر و سه در شکم بوجود مے آیند آشامیدن
شراب و خوردن مال یتیم ظلما و خوردن ربا و حال آنکه او میداند و دو در فرج بوجود مے آیند زنا و لواطه و دو از دست
بوجود مے آیند آن قتل و سرقت است و یکے در پاها بوجود مے آید و آن گریختن است از جنگ کفار یکے از
دو دوه از بیست و یکے از تمام بدن بوجود مے آید و آن رنجانیدن مادر و پدر است و حق آنست که کبیره هر آن
گناهے است که مرتکب آن ترسانیده شده باشد بدوزخ و عذاب شدید در قرآن و حدیث صحیح معروف نزد ائمه
حدیث یا نامیده شده باشد مرتکب او کافر چنانچه در حدیث آمده من ترک الصلوة متعمدا فقد کفر و در حدیث دیگر
آمده فرق بیننا و بین المشرکین الصلوة فمن ترکها فقد کفر یا بر مرتکب آن حد جایز داشته باشد چنانچه زنا و سرقه و
قطع طریق و شرب خمر یا شر او متساوی باشد یا اکثر از شر مذکورات در بدیهه عقل پس از جمله آنها اشراک بالله است در
عبادت باشد یا در استعانت در رزق و شفا و غیر آنها و ازین هر دو اشارة کرده در قول خدائے تعالیٰ ایاک نعبد و ایاک
نستعین و از جمله آنها تصدیق کاهن است که خبر کند از کوائین در غابر و از جمله آنها سب پیغمبران است علیهم الصلوة
والسلام و سب قرآن و ملائکه و انکار از انها و استهزا کردن است بر آنها و همچنین کبیره است از کبائر انکار ضروریات
دین و از جمله آنها ترک نماز و روزه و زکوة و حج است و از جمله آنها بقتل آوردن شخصے است بے موجب حق
شرعی و کشتن اولاد و کشتن آدمی نفس خود را و از جمله آنها است زنا و لواطه و آشامیدن شراب و سرقت و قطع طریق
و غضب و غلول و شهادة زور و سوگند بدروغ و بد گفتن عفیفه و خوردن مال یتیم و رنجانیدن مادر و پدر و قطع رحم و
تطفیف کیل و وزن و ربا و گریختن از جنگ کفار و دروغ گفتن بر رسول کریم صلے الله علیه وسلم و رشوت ستدن
در حکم و نکاح محارم و قیادة مابین مردان و زنان و سعایت نزد سلطان تا مال شخصے بظلم ستانند یا در القتل رساند و
ترک هجرت از دار الکفر بدار الاسلام و دوستی داشتن با کفار و قمار بازی و سحر این مذکورات و آنچه مثل آنها یافته شود همه گناهان کبائر اند و گناه
صغیره آنست که مخالف شرع امرے از وے بوجود آید یا نهی از شارع در آن بوجود آمده باشد یا طریقه ماثوره را در دین فروگذارد و از ارتکاب
کبیره غیر از اشراک بالله و مانند آن مومن را از ایمان برون نمیکند جهت بقاء تصدیق که حقیقت ایمانست و درین خلاف است
مر معتزله را و حق تعالیٰ بکرم عمیم و لطف جسیم غیر از شرک جمیع گناهان صغیره و کبیره خواهد آمرزید و بعضے را که خواسته باشد
هلاکت شان بعذاب بسبب گناه صغیره خواهد و او چهارم ارکان اسلام را بجا آوردن و آن طهارت است با رعایة فرایض و
سنن و آداب و صلوة گذاردن با رعایت فرایض و سنن و مستحبات و روزه ماه رمضان داشتن کذالک و زکوة مال ادا کردن و حج خانه کعبه
کردن با رعایت آنچه فعلا و قولا از ان سالار انبیا علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات صادر شده پنجم در معاش نظر کردن چنانچه

اکل حلال و شرب و لباس وجه حلال، و کلام بوجه صواب و صحبت و غیر آن و در عقد منزل از نکاح و ملک و اولاد و معاملات از بیع
و شراء و هبه و اجاره ششم اذکار ماموره بها فی جمیع الاوقات من الصبح و المساء و در وقت خواب و تهذیب اخلاق و اجتناب از ریا و
عجب و حسد و حقد و مواظبت بر تلاوة قرآن و ذکر آخرت و مداومت بر مجالس علم و حلقهاء ذکر و مساجد و غیر ذلک از آداب چون
باین آداب مؤدب گشت و جوارح را مشغول ساخت برائے شغل باطنی آماده شد و مهیا گشت بیت حافظا علم و ادب ورز
که در مجلس شاه، هر کرا نیست ادب لائق صحبت نبود، پس جائز است مشغول گشتن بشغل باطنی و تحصیل تجلیات ذاتیه و صفاتیه
و بدیده بصیرت بسوئے ذات بحت متوجه گشتن فصل غرض از اشغال باطنی تحصیل نسبت است و مواظبت و مداومت بر آن
و مستغرق دران نسبت تا نفس ملکه راسخه کسب کرده نقد وقت خود سازد باید دانست تحصیل نسبت حصر برین اشغال باطنه
نیست لهذا مشائخ کرام فرموده اند الطرق الی الله بعدد انفاس المخلوقات صحابه و تابعین را رضوان الله تعالی علیهم اجمعین تحصیل
نسبت و سکینه و وقار بطرق اخری نیز دست داده است بعضے را بمواظبت صلوة و تسبیحات در خلوت و جلوت بخضوع و خشوع
و حضور و بعضے را مداومت بر طهارت و ذکر کردن و یاد نمودن هادم اللذات و بعضے را بمواظبت بر تلاوة قرآن و تدبر در ان و استماع
سخنان واعظان و بعضے را بمواظبت بر ذکر و فکر همین معنے متوارث است از سید ما علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات پس بعضے را
نسبت محبت و عشق دست میدهد و بعضے را نسبت کسر نفس و زهد و تبرے از حظوظ نفسانی و غیر ذلک چون مشاهده بیعنه توجه بسوئے
ذات مجرد از نعوت و اوراء اطوار و الوان بسیار است بطورے که درخور طالبان باشند روئے نمایند پس این طریق از جمله آن طرق
است که حصول نسبت دران صورت میگیرد بلے این طریقه اقرب است برائے حصول نسبت ازینجا معلوم شد که اختیار مشائخ کرام
این طریقه علیه را برائے حصول نسبت بسرعت و در اندک مدت است هر چند در طرق دیگر نیز دست میدهد فصل نزد اهل طریق انتساب
مریدان بمشائخ بسه طریق است یکے بخرقه دوم بتلقین سیوم بصحبت معنے انتساب بخرقه آنست چنانکه صفات اعراض و ذوات اند
و اعراض لباسهائے اجسام اند صورتها نیز کسوتهائے معانی اند چنانکه ظهور ذوات جز بصفات و اعراض صورت نمے بندد همچنین
ظهور معانی جز در کسوت تمام نمے شود پس چون رابطه ارادت میان شیخ و مرید ثابت می افتد چیزے قابل آن میگردد که صفات
و معانی از شیخ بسوئے مرید سرایت کردن گیرند پس در حالتے که شیخ بمعنے و صفتی پسندیده متلبس باشد و در مرید قابلیت تلبس بآن صفت
و معنے مشاهده کند جامه که درین هنگام بر تن شیخ است و آثار تبرک و یمن آن حال و صفت و معنے بآن جامه پیوسته است در
مرید میپوشد تا آن معنے و صفت و حالت بواسطه آن صورت تمام و کمال بمرید نقل و سرایت کند چه ظهور معنے تمام بواسطه صورت
تمام مے باشد و معنے انتساب مرید بتلقین ذکر آنست که حکم نفس و طبیعت و ظلمت و کدورت ایشان در مبداء ارادت بر ظاهر و باطن
مستولی میباشد بسبب غلبه ظلمت طبیعت او را میل بعالم انوار دست نمے دهد بلکه از ان عالم راجع میباشد اما چون صفا و نورانیة
و روحانیة بر شیخ غالب است و جمیع اجزاء او جالب است بواسطه تلقین شیخ نورانیة و صفا از باطن شیخ و قلب او بقالب مرید
سرایت میکند و موجب تنویر باطن و صفائی او میگردد و اثر نورانیة تمام بدان او سرایت میکند و معنے انتساب بصحبت آنست که مریدے
که بصحبت صاحب دولتے مشرف گردد و در خدمت او سرگرم باشد و شرف صحبت آن بزرگوار نورے که در باطن پیر باشد در باطن
مرید سرایت میکند و سعادت نور باطنی مے یابد و در صحبت مردان تاثیر تمام است نمے بینند آدمی بصحبت دواب با وجود عدم مجانست

متاثر میگردد پس آدمی بصحبت آدمی باوجود مجانست چگونه متاثر نگردد **فصل** در انتساب مشایخ اکثر علما محدثین را تردد است اکثر برین رفته اند که نسبت تلقین که متعارف است مابین صوفیه اصلی ندارد چه نسبت تلقین ایشان از راه حسن بصری است رحمة الله تعالی بجد بیشی که بادو نسبت میکنند واو بعلی رضی الله عنه وملاقات او به امیر المومنین علی کرم الله وجهه نزد ایشان ثابت نگشته وهمچنین نسبت مصافحه متصله ونسبت خرقه بسوئے اویس قرنی که بوحی حضرت رسالت منزلت علیه افضل الصلوات واکمل التحیات بدادن خرقه امر کرده حضرت عمر وعلی رضی الله عنهما باویس سپردند یا نسبت خرقه بعلی کنند که بحسن بصری پوشانیده است چه استماع حسن از علی نزد ایشان ثابت نیست پس پوشیدن خرقه کجا محقق گردد وبعضے از ایشان چون حافظ السیوطی وحافظ ضیاء الدین وجمعی آخر فرموده اند که استماع حسن بصری رحمة الله علیه از علی کرم الله وجهه ثابت گشته در رفع خرقه کرده اند وبعضے در تحقیق این معنے فرموده اند که حسن بصری رحمة الله علیه در سال دوم از خلافت حضرت عمر رضی الله تعالی عنه بیقین متولد گشته ومزنی ذکر کرده که حسن بصری در ایام دار که حاضر شده بود چهار ساله بود وهفت ساله بود که بنماز گذاردن مامور گشته بود ودرپس حضرت عثمان رضی الله عنه نماز میگذارد تا که حضرت امیر المومنین شهید شد وحضرت علی رضی الله عنه تا این زمان طرف کوفه خارج نشد مگر بعد از شهید شدن حضرت عثمان رضی الله عنه پس چگونه از سماع حسن از علی منکر میشوند در حالی آنکه او در صلوات خمسه از حین تمیز تا زمان بلوغ چهارده سال بعلی کرم الله وجهه جمع میشد وبه تحقیق علی رضی الله عنه بزیارت امهات المومنین می آمد واز جمله آنها ام سلمه است رضی الله تعالی عنهن وحسن بصری با مادر او در خانه حضرت ام سلمه بودند واز حسن بصری چیزے وارد شده است آنچه دلالت دارد بر سماع او از حضرت علی رضی الله عنه روایت کرده شده است از مزنی از طریق ابونعیم به تحقیق یونس بن عبیه گفت مر حسن را بدرستی که تو میگوئی چنان وچنانکه گفت رسول خدا صلے الله علیه وسلم وتو او را در نیافته وندیده گفت در جواب او با برادرزاده مرا پرسیدے از چیزے که کسے نپرسیده بود مرا از ان چیز پیش از تو اگر ترا نزد من منزلتے وعزتے نبودی خبر نمیکردمت من بنده ام چنانچه مے بینی هر چیزے که بشنوی از من که میگویم گفت رسول خدا صلے الله علیه وسلم پس آن روایت من از علی باشد مگر آنکه نمیتوانم که علی را کرم الله وجهه بر زبان رانم نام او بگیرم ودر شرح مواهب محمد الزرقانی از حافظ السیوطی رحمه الله تعالی آورده که حفاظ از روایت حسن از علی کرم الله تعالے وجهه ده احادیث آورده اند وذکر کرده است که گفته است ابوزرعه که بود حسن یوم بویع چهارده ساله ودید علی را در مدینه منوره وگفت که دیدم زبیر را بیعت کرد علی را کرم الله وجهه بعد از آن برآمد سوئے کوفه وبصره بعد از ان حسن با علی جمع نشد انتهی کلامهم از کلمات مذکوره مبین میگردد که ثبوت انتساب خرقه صورت پذیر نمیگردد چه جمع شدن او بعلی رضی الله عنه محتمل است نزد بعضے ودر انتساب خرقه چیزے نیافته شده است پس ثبوت معنعنه صحیح نیست همچنین نسبت تلقین ذکر مگر حدیثے نزد مشایخ یافته شده است وگفته اند جاء علی رضی الله تعالی عنه الی النبی صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله دلنی الی اقرب الطرق الی الله تعالے وافضلها عند الله واسهلها لعباده فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم علیك بملازمة الذکر فی الخلوة فقال علی کیف اذکر الله یا رسول الله فقال غمض عینیك واسمع منی ثلث مرات فالنبی صلی الله علیه وسلم قال لا اله الا الله ثلث مرات وعلی یسمع ثم قال علی کرم الله وجهه لا اله الا الله ثلث مرات والنبی یسمع ثم لقن علی کرم الله وجهه الحسن البصری وهکذا وصل الینا این حدیث نزد علماء محدثین بنا بر قوانین ایشان حدیث غریب است ودر غایت غربت ومنقطع شده بنهایت انقطاع وحق آنست که انتساب صحبت بلاشک وریب باجماع ائمه دین از علماء محدثین ومشایخ

راه یقین بر منعمه ثبوت آمده است چون دعمامه غوث الثقلین رضی الله عنه با بوبکر صدیق رضی الله بطریق امام جعفر صادق از جد مادری وقاسم بن محمد بن ابوبکر الصدیق بطریق سلمان فارسی رضی الله عنه وبطریق روحانیت از راه ابوالوفاء الکردی عن ابی محمد الشبلی و بعلی کرم الله وجهه از طریق ائمه اثنا عشر الطاہرہ جہت لطافت بسلسلۃ الذہب مسمی است واز راه حسن البصری از طریق حافظ السنۃ انس خادم رسول الله صلے الله علیه وسلم بلاریب وشبه وبعمرو بن عباس از طریق ابی الخطاب محفوظ الکورانی از قاضی ابی یعلی از مولینا حسن بن جامد ایخ وبعبدالله بن مسعود از راه فضیل بن عیاض وبعمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه از طریق اویس قرنی رضی الله عنه غیر از خلف در صحبت ومیان ائمه جرح وتعدیل وطرق مدا بین مشائخ درین زمانه وغیر از ایشان دیگر بسیار اند رضوان الله تعالے علیهم اجمعین انالقین ذکر متعارف والباس خرقه متعارفه بزعم این فقیر بالک بغالب فراست استحسان مشائخ کرام است رضی الله تعالی اجمعین وخالی از مقصد صحیح ونیت صالح نیست وگفته نشود که بدعت است وکل بدعت ضلالة چه بدعت گاہے مباح میباشد مثل استعمال مناخل ومواظبت برخوردن لب گندم وسیرے از وو ترک اولی است وگاہے مستحب میباشد چون بناکردن منارہا ومدارس وتصنیف کتابها وگاہے واجب می باشد مثل نظم دلایل برائے رد شبه ملاحده ومانند آن پس این قسم آخیر مامور بها اند واذن شارع در آنها دلالة واشارة یافته شده است چه این همه برائے مددگارے دین بوجود آورده شده اند پس اذکار واشغال متعارفه مابین صوفیه کرام نیز ازین قبیل اند چه اداء طاعات بحضور دل وانکسار نفس وتخلق باخلاق حمیده وانزجار از افعال خسیسه رزیله مطلوب است اذکار واشغال موجب حصول نسبت حضور وانکسار اند هرچند بطرق دیگر این نسبت نیز صورت میگیرد اما ازین راه بسهولیت بوجه احسن دست میدهد والله تعالے اعلم بحقیقة الحال **فصل** صاحب دولتے که صحبت او کافی ونظر او شافی است آنست که نسبت توجه او علی الدوام بجذب قوی صورت گرفته باشد وظاهر او باطن او را شاغل نباشد ولا عکسه چه اول مالک نیست وثانی مغلوب الحال است وصاحب کمال ومرتبه تکمیل مفوض بثالث است که در مقام عدالت نزول فرموده باشد همین مرتبه دعوت خلق است ونازل درین مرتبه کامل مکمل است ودرین حدیث ان هذا العلم دین فانظروا عمن تاخذون دینکم اشارت است بانچه گفته آمدیم واین مرتبه در اصلاح ایشان مسمی بمرتبه قلب است استفاده وافاده باین مرتبه مربوط است وتاثیر وتاثر بان رتبه منوط اتیان احکام شرعیه وانزجار از امور منهیه درینجا صورت میگیرد اگر اینچنین صاحب دولت بهم رسد صحبت او کبریت احمر است **بیت** صحبت روشن ضمیران کور را بینا کند .. اختلاط چشم عینک را حروف آموز کرد **فصل** چون این چنین صاحب دولتے که صحبت را شاید وارشاد را باید بدست آید مرید را باید که رشته اختیار بدو سپارد وخود را مابین یدی او مثل پسرے بے اختیار شمارد ومثل معامله صحابه رضوان الله تعالے علیهم اجمعین با رسول اکرم علیه وعلی آله افضل الصلوات واکمل التحیات باو در کار دارد چه او بصحبت معنعنه نائب مناب برحق وخلیفه مطلق سر دفتر انبیا است علیه وعلی آله وعلیهم الصلوات والتسلیمات پس باید که شیوه صدیقان پیش گیرد وخرق عادات ازو طلب ننماید ودر حضور او سخن بلند نگوید ودر جناب او پاء دراز نکند ودر امرا سبق در جانب او مشغول نشود وکمال خود در رضاء او داند واز دوے دیگرے را بهتر نداند وقصد استفاده در دون شیخ ونکند مگر بشرط عدم حصول نسبت توجه یا موت او یا غیبت منقطعه واز پا نهادن بر مصلے او وجامه او احتراز کند ودر غیبت وحضور فدائے او باشد ودر هر حال رابطه قلبی که راه اخذ فیوضات است پیوسته دارد ودر مجلس او بامر دیگر

مشغول نگردد مگر باذن او و نام او با دب بر زبان راند و در جمیع احوال از وی هراسان باشد و هر واقعه که بروی روئے نماید از و پنهان نشود و هر چه در واقعات و مبشرات به بیند اگرچه از شیخ دیگر باشد از پیر خود داند چه برائے تجربه مریدان لطیفه پیر آن بقدرة ایزدی بصورت شخصے بر ایشان ظاهر میگردد و برائے امتحان شان چیزے میگوید از نفع و ضرر باید که باعتقاد جازم از پیر خود داند وغیر ذلک در امور دیگر فصل نسبت صحبت و تادب و تعلم فقیر اداب طریقه و سلوک متصل تا حضرت رسول کریم علیه افضل الصلوات واکمل التحیات بسند صحیح مشهور متصل هر چند آن آداب اشغال باطن تعین نیافته در طریقه علیه قادریه بحضرت قطب الاقطاب محمد مسعود پشاوری قدس الله سره می پیوندد و سلسله می یابد و ایشان را بغوث اکمل محمد سعید اللاهوری و ایشان را بعالم ربانی سید محمود بن السید علی الشیخانی الشافعی و ایشان را بشیخ عبد الرزاق و ایشان را بوالد خود سید شرف الدین و ایشان را بشیخ جلال الدین و ایشان را بعم خود شیخ شهاب الدین احمد و ایشان را ببرادر شقیق خود شیخ جمال الدین عبد الله و ایشان را بعم خود شیخ شمس الدین ابو الوفا و ایشان را ببرادر شقیق خود شیخ شهاب الدین و ایشان را بوالد خود شیخ قاسم و ایشان را بعم خود شیخ عبد الباسط و ایشان را بوالد خود شیخ شهاب الدین ابی العباس احمد و ایشان را بوالد خود شیخ بدر الدین حسن و ایشان را بوالد خود شیخ علاء الدین و ایشان را بوالد خود شیخ شرف الدین یحیی و ایشان را بوالد خود قاضی القضاة عماد الدین ابی صالح نصر و ایشان را بوالد خود شیخ عبد الرزاق و ایشان را بقدوة الی الله سیدنا و امامنا و ولینا الی جناب الله والد خود حجة الحق علی الخلائق ابی محمد محی السنة والدین شیخ عبد القادر جیلانی قدس الله روحه و نور ضریحه ثم البغدادی تاریخ تولد ایشان چهار صد و هفتاد و یک بود و تاریخ وفات ایشان پانصد و شصت و یک بود و ایشان را بابی الخطاب محفوظ الکلوذانی و ایشان را بالقاضی ابی یعلی و ایشان را بمولینا حسن بن حامد و ایشان را بمولینا ابو بکر عبد العزیز و ایشان را باحمد بن محمد الخلال و ایشان را بابی بکر المروزی و ایشان را بامام ابی عبد الله احمد بن محمد بن حنبل و ایشان را بسفیان بن عیینه و ایشان را بعمرو بن دینار و ایشان را بعمرو بن عباس و ایشان را بحبر الله الاعظم سیدنا و مولانا محمد علیه و علی آله افضل الصلوات و اکمل التحیات و حضرت غوث الثقلین را وصله آخری است اصالة برسول کریم صلی الله علیه وسلم بطریق روحانیت و حضرت غوث را وصله آخری است بابی بکر الصدیق رضی الله عنه بطریق روحانیت و حضرت غوث را قدس الله روحه بابی الوفاء الکردی و ایشان را بابی محمد الشبکی و ایشان را بابی بکر بن هواری السروحی و ایشان را بروحانیت ابی بکر الصدیق این نسبت ایشان بابوبکر صدیق رضی الله عنه چون نسبت اویس قرنی است برسول اکرم علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اعمها و حضرت غوث الثقلین را وصله آخری است بطریق جنید البغدادی قدس الله سره حضرت غوث را بشیخ ابو سعید المبارک بن علی بن الحسین بن بندار البغدادی المخرمی بکسر را مهمله مشدده منسوب است سوئے مخرم و آن محله است در بغداد نازل شده بودند در آن بعضے از اولاد مخرم پس نسبت محله بایشان کرده شد کذا ذکره المنذری کما فی طبقات الحافظ ابن رجب الحنبلی و ایشان را بشیخ الاسلام ابی الحسن علی بن احمد بن یوسف الهکاری القرشی و ایشان را بابی الفرح محمد بن عبد الله الطرسوسی و ایشان را بابی الفضل عبد الواحد بن عبد العزیز بن الحارث التمیمی و ایشان را بوالد خود عبد العزیز بن الحارث التمیمی و ایشان را بابی بکر محمد بن خلف بن محمد بن جحدر الشبلی و وفات ایشان در سنه اربع و تسعین و ثلاث مائة بود و عمر ایشان را هشتاد و هفت سال بود و ایشان را بسید طائفه ابی القاسم جنید بن محمد بن الجنید القواریری النهاوندی البغدادی الزجاج لقب او بزجاج از آن سبب است که اباء او زجاج فروش بودند و قواریری نیز از آن سبب مے گفتند

اصل او از نهاوند است و مولد و منشاء او عراق است و وفات او در بغداد بود در سنه ثمان و تسعین و مائتین و ایشان را نسبت خال خود
شیخ ابی الحسن السری بن المغلس السقطی المتوفی ببغداد سنه احدی و ستین و مائتین خال سید الطائفه را وصله ایست بعمر بن الخطاب
و علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنهما از طریق اویس قرنی و وصله آخری است بعبد الله بن مسعود از طریق فضیل بن عیاض
رضی الله تعالی عنهم از اینجهت طریقه قادریه متصل بطریقه اویسیه و فضیلیه نیز است و خال سید طائفه را بشیخ ابی المحفوظ معروف بن
فیروز کرخی است وفات ایشان در بغداد در سنه مائتین بود و ایشان را بسیدنا علی الرضا بن موسی الکاظم تولد ایشان در مدینه بود در
سنه یکصد و چهل و هشت و بعضی پنجاه و یک بعد المایة گفته اند و وفات او در طوس بود در سنه دو صد و سه و ایشان را بپدر خود
سیدنا موسی الکاظم و ایشان را به پدر خود سیدنا امام جعفر الصادق رضی الله عنه و ایشان را به پدر خود سیدنا محمد الباقر و ایشان را به پدر خود
سیدنا زین العابدین علی بن الحسین و ایشان را به پدر خود سیدنا امام حسین بن علی رضی الله تعالی عنهما و ایشان را بپدر خود سیدنا
علی کرم الله وجهه و ایشان را بسید المرسلین و خاتم النبیین قاید رکب الانبیاء و المرسلین سیدنا و مولینا محمد علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات
و شیخ معروف کرخی را وصله آخری است بشیخ ابی سلیمان داؤد بن نصیر الطائی الکوفی و او از تلامذه حضرت امام ابو حنیفه بود و ایشان را
بحبیب محمد العجمی و او زاهد و عابد و ثقه از طبقه سادسه است و از کبار اتباع تابعین است و ایشان را بسید التابعین حسن بن ابی الحسن
الیسار البصری است و ایشان را بعلی بن ابی طالب رضی الله عنه و ایشان را بحضرت رسالت منزلت سیدنا و مولینا محمد صلوات الله
و سلامه علیه و علی آله و حضرت امام جعفر صادق را رضی الله عنه وصله اخری است بجد مادری خود قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق
رضی الله تعالی عنه او از کبار فقهاء سبعه است از تابعین که در مدینه منوره بودند و آنحضرت اکمل ایشان بود رضی الله عنه در علم ظاهر
و باطن و ایشان را بسلمان فارسی و ایشان را با وجود صحبت با خاتم النبیین نسبت تادب و تعلم بابی بکر الصدیق است رضی الله
تعالی عنه و ایشان را بحبیب رب العالمین صلوات الله و سلامه علیه و علی آله الی یوم الدین و نسبت تلقین ذکر و خرقه فقیر نیز بدین
طرق بمشایخ است افاض الله علینا من برکاتهم آمین یا رب العالمین فصل چون خواهد که در صحبت صاحب دولتی در آمده پرورش
یابد و نسبت توجه حاصل نماید اول استخاره کند و تکرار کند تا هفت کرت بدین ترتیب اول دو رکعت نماز گذارد و در رکعت اول بعد از
فاتحه بخواند وربك يخلق ما يشاء ويختار ما كان لهم الخيرة سبحان الله وتعالى عما يشركون وربك يعلم ما تكن
صدورهم وما يعلنون وهو الله لا اله الا هو له الحمد في الاولى والآخرة وله الحكم واليه ترجعون و در رکعت دوم بعد
از فاتحه وما كان لمؤمن ولا مؤمنة اذا قضى الله ورسوله امرا ان يكون لهم الخيرة من امرهم ومن يعص الله ورسوله
فقد ضل ضلالا مبينا و در روایتی در رکعت اولی بعد از فاتحه قل یا ایها الکافرون و در رکعت دوم بعد از فاتحه قل هو الله احد
و بعد از سلام این دعا بخواند اللهم اني استخيرك بعلمك واستقدرك بقدرتك واسالك من فضلك العظيم فانك
تقدر ولا اقدر وتعلم ولا اعلم وانت علام الغيوب اللهم ان كنت تعلم ان هذا الامر خير لي في ديني ومعاشي
وعاقبة امري فاقدره لي ويسره لي ثم بارك لي فيه وان كنت تعلم ان هذا الامر شر لي في ديني ومعاشي وعاقبة امري
فاصرفه عني واصرفني عنه واقدر لي الخير حيث كان ثم ارضني به بجای ان هذا الامر مقصد خود را ذکر کند و مستحب
است افتتاح دعا و ختم او بالحمد لله و درود بر نبی علیه الصلوة والسلام بعد از آن هر چه در دل او قرار یابد بمقتضای آن عمل کند

فصل چون بصدق ارادت صحبت صاحب دولت اختیار نماید آن صاحب دولت را باید که مرید بیعت کند و لفظ ماثور از
سلف نزد بیعت اینست اول خطبهٔ مسنونه بخواند و آن اینست الحمد لله نحمده و نستعینه و نستغفره و نؤمن به و نتوکل علیه
و نعوذ بالله من شرور انفسنا و من سیئات اعمالنا من یهده الله فلا مضل له و من یضلل فلا هادی له و اشهد
ان لا اله الا الله و ان محمدا عبده و رسوله صلی الله علیه و علی آله و صحبه و بارك و سلم بعد ازان او را ایمان اجمالی
تلقین کند و او بگوید امنت بالله و بما جاء من عند الله علی مراد الله و امنت برسول الله و بما جاء من عند رسول الله
علی مراد رسول الله صلی الله علیه و سلم و تبراءت من جمیع الادیان و جمیع العصیان و اسلمت الآن و اقول اشهد
ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده و رسوله بعد ازان بگوید بگو بایعت رسول الله صلی الله علیه و سلم بواسطة
خلفائه علی خمس شهادة ان لا اله الا الله و ان محمدا رسول الله و اقام الصلوة و ایتاء الزکوة و صوم رمضان و
حج البیت ان استطعت الیه سبیلا بعد ازان بگوید بگو بایعت رسول الله بواسطة خلفائه علی ان لا اشرك بالله شیئا
و لا اسرق و لا ازنی و لا اقتل و لا اتی ببهتان افتریه بین یدی و رجلی و لا اعصیه فی معروف بعد ازین شیخ این دو
آیة بخواند یا ایها الذین امنوا اتقوا الله و ابتغوا الیه الوسیلة و جاهدوا فی سبیله لعلکم تفلحون ان الذین یبایعونك
انما یبایعون الله ید الله فوق ایدیهم فمن نکث فانما ینکث علی نفسه و من اوفی بما عاهد علیه الله فسیؤتیه
اجرا عظیما بعد ازان برائے نفس خود و مستر شدان و حاضران مجلس دعا کند و بگوید بارك الله لنا و لکم و نفعنا و ایاکم و
اگر کسے نداند بعد تلقین بگوید فلانه طریقه اختیار نمودی مرید بگوید اختیار نمودم و الحمد لله رب العالمین فصل چون خواهد مرید
را تلقین کند در طریقهٔ علیهٔ قادریه او را مربع سازد و چهار زانو بنشاند و نشستن بدین هیئت نیز سنت است در سنن ابی داود بروایة
جابر بن سمرة رضی الله عنه آورده است وے گفت که بود پیغمبر خدائے صلی الله علیه و سلم چون میگذارد نماز فجر را و فارغ میشد
ازان چهار زانو مے نشست تا آنکه بر می آمد آفتاب روشن و سفید و پاکیزه پس امر کند مرید را بگرفتن بند کیماس پائے چپ بانگشت
نر پائے راست و نهادن هر دو دست بر هر دو رانها و انگشتهائے هر دو دست کشاده داشتن تا نفس لفظ الله اسم جلاله ظاهر
آید و اصل این مسئله قول رسول کریم است صلی الله علیه و سلم مر انس را رضی الله عنه و فرج بین اصابعك و فی روایة فرق بین
اصابعك یعنی کشاده دار در نماز انگشتان دست را پس شیخ سه بار ذکر گوید و مرید بشنود و بعد ازان مرید بگوید و شیخ بشنود و بدل توجه
دل مرید گرود و توجه نماید و تصرف کند و بیان تصرف خواهد آمد انشاء الله تعالی فصل شارع علیه من الصلوات انمها و من التحیات
افضلها بر ذکر و فکر تحریض فرموده و تحثیث نموده مراد از ذکر یا بتلفظ به است و مراد از فکر مراقبه است و مشائخ کرام رضوان الله تعالی
علیهم اجمعین اذکار لسانی مقدم داشته اند بعد ازاں جهة ترقی ازان سوئے مراقبه ذکر خفی مقرر نموده اند تا بآسانی از ذکر بفکر ترقی نمایند و اذکار اشغال در طریقه قادریه بسیار
انواع اند لیکن بعضے ازان قرزده کلك بیان میگردد نوع اول اینست جلسه معهوده را رعایت داشته سر خود را نزدیك زانوئے چپ برده از انجا
لا اله گویان بر زانوئے راست گذرانید و بکتف راست رساند و از انجا الا الله گویان بر زانوئے چپ ضرب نماید و بهر گذشتن از زانوے
چپ نفی خطره شیطانی کند و در دست راست نفی خطره نفسانی و بر کتف راست نفی خطره ملکے کند و در اثبات ثبوت خطره رحمانی بر
دل نماید و در گفتن نفی و اثبات انگشتان دست و پائے را موافق دارد یعنے در گفتن نفی انگشتان دست و پا بر دارد و در اثبات بنهد تا به

بیست ویک زبان ذکر گفته باشد چه اصابع رؤس اعضا اند پس گویا بجمیع اعضا ذکر گفته است ودر حین گفتن نفی چشم کشاده دارد وآنچه محسوس شود منتفی سازد ودر حین اثبات چشم به بندد واثبات موجود نماید بجمیع صفات کمال این طریقه مذکوره را ودر جمیع اذکار جهر به مرعی دارد وباین ذکر همیشه مشغول باشد چه در خفتن ونشستن وچه در رفتن وایستادن وگفته اند در شب وروز دوازده هزار بار گفته باشد ومشائخ کرام رحمهم الله تعالی فرموده اند چون بشتاب روان شود در هر قدم نهادن لا اله الا الله گوید ودر آهسته رفتن در نهادن پائے راست لا گوید ودر نهادن پائے چپ الله گوید ویا در هر قدم الله الله گوید بر تو پوشیده نه ماند که اصل در تحریک سر وسینه ودیگر بر دو شستن انگشتان دست وپائے تحقیقا لمعنی النفی والاثبات در لا اله الا الله رفع انگشت سبابه است در نماز تشهد نزد اشهد ان لا اله الا الله ورفع سبابه نزد امام الهمام ابو حنیفه رضی الله عنه سنت است چنانچه امام محمد بن حسن الشیبانی در موطا آورده است قال محمد رحمه الله تعالی وبصنع رسول الله ناخذ وهو قول ابی حنیفة رحمه الله تعالی ودر طریقه محمدیه آورده است که ظن غالب جواز ذکر است بتحریک سر بلکه استحباب او است چون باشد نیت صالحه وخارج باشد از حد لعب وعبث پس باشد این فعل فعل دال علی التوحید مقارن بقول دال بر توحید پس یک کلمه بمنزله دو کلمه است انتهی حاصلها ترجمة ودر قول او که بل آورده است اشارت است بآنکه مستحب است چه جواز با کراهیة جمع میگردد ودر این شبه کراهیت نیست چنین دریافته مے شود بنا بر اصول فقه چه بل برائے تدارک غلط است زیرا که موضوع برائے اضراب است از اول منفی باشد یا موجب بر سبیل تدارک غلط باقامة ثانی در مقام اول چنانکه گوید جاءنی زید بل عمرو قصد او اخبار باشد بمجیئ عمرو پس ظاهر شود او را که غلط کردم دران پس اضراب میکند ازان ومیگوید بل عمرو پس معنے او این باشد که جاءنی عمرو علی هذا فیما نحن فیه معنے او این است که ذکر بدین طریق مستحب است فافهم وچون از ذکر فارغ شود سه بار سبحان الله الی آخره بگوید بعده این دعا بخواند اللهم انك قلت فاذكروني اذكركم وقد ذكرناك على قدر قلة عقلنا وعلمنا وفهمنا فاذكرنا على قدر سعة رحمتك وفضلك ومغفرتك اللهم افتح مسامع قلوبنا لذكرك يا خير الذاكرين ويا ارحم الراحمين ونوع ثانی اینکه ابتدا کند لفظ لا اله از قلب صنوبری الشکل که مودع است در جانب چپ از انسان وان منصه قلب حقیقی است که آن عالم امری است وجامع است میان عالم خلق وعالم امر واز هر دو جانب حظی وافر دارد بتحریک سر از آنجا کشیده تا بازوئے راست رساند پس ضرب کند سر الکلمه الا الله بر قلب بامالة پشت نوع ثالثه اینکه لا اله را از کتف چپ بجانب کتف راست رساند واز انجا بزودے وبسرعت الا الله بر کتف چپ ضرب کند بحیثیتے که زیر زنخ بهر دو کتف رسد وذکر نفی اثبات را مشائخ کرام ناسوتی نامند چون از ذکر نفی اثبات فارغ شود در اثبات خالص شروع نماید جلسه معهوده را رعایت داشته سر خود را از زانوئے چپ یا از موضع دل بر داشته بکتف راست رساند وبسرعت الا الله گویان بر قلب صنوبری بحضور حقیقه جامعه یا بر زانوئے چپ ضرب کند هر بار که کلمه مذکوره بگوید هر بار بملاحظه این کلمات خمسه میکرده باشد لا معبود لا مطلوب لا مقصود لا محبوب لا موجود هذا عند البعض وبعضے گفته اند مبتدی ملاحظه لا معبود کند ومتوسط ملاحظه لا مقصود ومنتهی ملاحظه لا موجود وذکر اثبات را ملکوتی گویند باید دانست که دوانیدن کلمه واسم از جائے بجائے ودر رعایة آن وضربات برائے آنست که انسان مجبول است بر توجه الی الجهات والتفات ودر دل وے احادیث پراگنده وخطرات در مے آیند پس مشائخ کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین برائے سد توجه بغیر وبند شدن مجارے خواطر این هیئة وضع نموده اند تا از خواطر واحادیث خارجه خلاص یافته متوجه بذات حق

گردد واز حالہ وحدت وتنہائے اگر ذکر بجمعیت در صبح الی الاشراق و در عصر الی الغروب دست دہد نتائج بیکران وثمرات بے بیان
بوجود آیند بعد ازان باسم مجرد مشغول گردد بار عایت جلسہ معہودہ سر خود از زیر پستان چپ برداشتہ بکتف راست رساند واز انجا اللہ
گویان بر پستان چپ ضرب نماید بنوعی کہ مائل بپہلوئے چپ صورت گیرد وہر بار کہ اسم مذکور گوید یکے از امہات صفات کہ سبعہ اند
کہ عبارت از سمیع بصیر علیم کلیم قدیر مرید حی است متصف سازد بر خلق آدم علی صورۃ الرحمٰن ناظر باشد واین صفات را در
مرات عدم منعکس بیند تا حقیقت وجود وعدم وامکان بر وے ظاہر گردد وذکر اسم ذات را ذکر جبروتی گویند چون از ذکر اسم ذات حلاوت
توجہ وحضور دست دہد وملکہ راسخہ دست دہد بذکر ہو مشغول گردد تا در احدیت مطلقہ محو گردد طریق او آنست کہ بجلسہ صلوٰۃ نشیند و
ہر دو دست بر ہر دو زانو نہد سر را نزدیک دو زانو بردہ ہو را از تحت ناف آواز ظاہری بقبض دم بالا کشد تا ام الدماغ وآنجا لمحہ قرار
دہد وباز از سر آغاز کند ہکذا ادام مشغولی نماید وہویت مطلقہ را نصب العین دارد تا موجود مطلق جلوہ گر گردد ودر بصر بصیرت جز او نماند
وحیرت در حیرت افزاید وفنا در ذات بحت حاصل آید وحصول حیرت ازان رو است کہ درین مرتبہ لذت گرفتہ نیشود چہ گرفتن
لذت مر ہر شئے را از نفس خود نیست مگر باعتبار غیریت وچون غیر شہود مضمحل شد خود را جز وجود مطلق نمے یابد پس حیرت روے می آرد
برتو مخفی نرود حضرت سید الطائفہ جنید بغدادی قدس اللہ سرہ الاقدس فرمودہ اند وبعضے دیگر کہ مختار لا الٰہ الا اللہ است واحادیث برین
نیز وارد اند وامام محمد غزالی رحمۃ اللہ تعالیٰ فرمودہ اند کہ مختار اسم ذات است یعنے اللہ وبرین نیز آیات واحادیث دلالت دارند وشیخ
ابوعبد اللہ شمس الدین محمد ہمشیرہ زادہ سید مدین در کتاب الخلاصۃ المرضیۃ التحقیق فرمودہ اند کہ این امر راجع بذاکر است اگر تاثیر در قلب
اکثر بذکر لا الٰہ الا اللہ یابد آن را لازم گیرد واگر باسم ذات اکثر یابد پس او را لازم گیرد لیکن نزد فقیر احق آنست کہ متوجہ الیہ مرتبہ وجوب
بلک بحت است واین مرتبہ چنانکہ در نفی اثبات مشہود است در اسم جلالہ نیز مشہود است ہیچ فرقے دران نیست وسالک را
بنا بر عدم علم بر آن جز شیوہ تقلید راہ نیست تا کہ از دائرہ تقلید بدر آید وذکر ہو را مشائخ کرام لاہوتے خوانند ونیز بر تو پوشیدہ نرود
ولاہوت عبارت از لا ہو انت است ہو وانت مضمر اسم اللہ اند واز جملہ اسماء اشارۃ اند معنے ہو اوست اشارۃ است باو و
معنی انت تو است اشارۃ است بتو چون آن حضرت در مرتبہ اطلاق وبحت اشارۃ پذیر نیست لاہوت نام نہادہ اند یعنے
آنجا عبارت او وتو نمے گنجد وحرف تا در لاہوت عوض از انت است چون از ذکر جہر انبعاث شوق واطمینان قلب وانتفاء
احادیث نفس وایثار حق تعالیٰ بر غیر صورت گرفت بذکر خفی مشغولی نماید ووجہ تاخر ذکر خفی از جہر از برائے ترقی سالک است
باسانی از ذکر بمراقبہ واین دو طریق دارد یکے بدم وآن را پاس انفاس گویند طریق او آنست چون نفس بطبیعت غیر از قصد وارادت
خارج شود بخروج نفس بزبان دل لا الٰہ گوید وچون داخل شود الا اللہ گوید یا در دخول نفس صدر اسم ذات گوید ودر خروج آن تمام
اسم ذات یا چون بیرون رود ہو گوید وچون درون رود نیز ہو گوید تا در ہویۃ مطلقہ عاریہ از قید اطلاق محو گردد بر تو مخفی نرود انفاس
ضروریہ حیوانات بلاکہ جریان عنصر باین حرف اشارۃ است اگر داند یا نہ مشغول بہو است ومتوجہ الیہ بتوجہ حقیقی غیب ہویۃ مطلقہ
عاریہ است چون باین ذکر مشغول گردد آن توجہ حقیقی در یاد او گردد واز ان راہ در ذات بحت عاریہ از قیود اجمالیہ وتفصیلیہ او را فناء
دست دہد ودر شہود خود بخود موجود ماند وتجلے دائمی نقد وقت یک حال او شود این حرف ہا ہمان حرف ہاء اسم جلالہ است کہ لام تعریف
بران داخلہ ساختہ اند دوم طریق خفیہ بحبس دم کہ آن را ذکر قلبی گویند طریق او انیست زبان را بکام چسپانیدہ چشم وگوش را از ماسوے

الله بته تحت پستانِ چپ متوجه گشته بتحریک اعضاء تلفظ باسم ذات باشد هر قدر که تواند مشغول شود چون بے طاقت
گردد بتدریج دم بهوا گذارد و باز از سر گیرد هکذا الله و الله و الله فی جمیع الاوقات والآنات تا که شوق و غلبه حب و صرف عنان
عزیمت سوئے فکر و ایثار حضرت حق و اجتماع همت بر طلب او و دریافت حلاوت در سکوت و نفرة از کلام مطلقا و از
اشتغال بامرِ دنیا صورت گیرد بعد ازان باشغال دیگر مشغول گردد و مراقبه لازم گیرد و اشغال و مراقبات نیز بسیار انواع
اند لیکن باختصار اکتفا مے افتد شغل اول خلوة در انجمن و آن عبارت از حاضر و ناظر و شاهد است یعنے موجود او ست
رابطه قلب او باین معنے باشد و خود را درین معنے مستغرق نماید و ظاهر او در جمیع احوالِ خوردن و آشامیدن و رفتن و نشستن
درس و کلام مشابه با خلق باشد این معنی را خلوت در انجمن گویند و الشیخ هو الکائن البائن همین معنی دارد شغل دوم بصفات
سبعه که عبارت از حیات و علم و قدرت و ارادت و سمع و بصر و کلام و اسماء این صفات حی علیم قدیر مرید سمیع بصیر کلیم اند
این شغل بسه طریق است اول بطریق عوام که همه از حق مے دانند و از برائے ملاحظه این صفات از ناشائسته باز مے مانند دوم
بطریق خواص که حق در جمیع احوال آله و بنده فاعل ست و این را قرب نوافل گویند چنانچه در حدیث قدسی آمده و از اشعار
بر آن مے فرماید لایزال عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی احبه فاذا احببته فکنت سمعه الذی یسمع به و بصره
الذی یبصر به و یده التی یبطش بها و رجله التی یمشی بها سیوم طریق اخص خواص که حق فاعل و بنده آله است
چنانچه قول عزمن قائل و ما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی و نص است بران حدیث نبوی نطق الحق علی لسان عمر و دینجا
حقیقت قضا و قدر ظاهر گردد شغل وحدت که عبارت از ربط دادن ذات با صفات است باید چون بهر شئ نظر کند در دل
تصور آرد که این ذات همان ذات است بطریق ظهور و این صفات همان صفات اند لذلک و این اسما همان اسما اند کما و
این افعال همان افعال اند یا چنان ملاحظه نماید که آن ذات این ذات است بطریق ظهور و آن صفات این صفات اند و آن اسما
این اسما اند و آن افعال این افعال اند تا نتیجه کل شئ هالک الا وجهه حاصل آید چهارم شغل دو عین و آن عبارت از چشم ظاهری و
باطنی است باید که چشم بربندد و کل شئ هالک الا وجهه که عین مرتبه ذات است دریابد تا مادام که خطره دیگر در خاطر نگردد و در هر لحظه حاضر
وقت باشد چه العلم الحجاب الاکبر درین مقام فرموده اند و چون چشم بکشاید فاینما تولوا فثم وجه الله مطالعه نماید یعنے همان ذات است
که در باطن بود با صفاتِ خویش ظاهر و هویدا است پنجم شغل مبداء و معاد اول خود را در خاک فانی سازد و خود را همین خاک بیند و خاک
را در آب فانی سازد و خود را همین آب بیند و آب را در هوا و هوا را در نار و نار را در نور و نور را در روح و روح را در حق این را عروج
گویند بعد العروج بدین ترتیب نزول نماید این چنین نزول و عروج کرده باشد ششم شغل معیت باید که طرف آسمان نظر کرده الله
حاضرے تصور نماید تا که چشمش خیره گردد بعد آن بهر هیئتی ناظر گشته الله ناظرے تصور کند تا که چشمش خیره گردد پس چشم پوشیده
در دل الله معی گوید هو معکم اینما کنتم تصور نموده بتصور جمیع متوجه شود هذا من مشائخ نا و آنچه الهام غیبی در قلب مے ریزد این است
تصور معنے آیه کریمه بدین وجه تصور نماید که وجود مطلق خاص چون لذا اطلاق و عدم انحصار ظهورے فرموده انعکاس خود
او در متقابل خود وجود حقیقت مجمله صورت گرفته و همان حقیقت در تعین ثانی تفصیل یافته حقایق ممکنات گشته ظلال همان
حقایق باقتضاء وجود و صفات که موجود خارجی اند در خارج در عالم ملکوت که عبارت از عالم ارواح است و ناسوت که

عبارت از عالم شهادت و اجسام است ظاهر گشته اند پس این هستی ممکنات و این صفات ممکنات از انعکاس وجود
و صفات حضرت حق است که در مرآت عدم که اصل ممکن است تافته و معیت صورت گرفته ازین بیان لائح گشته که
معیت ذاتی با شیاء گفتن بطریق مسامحه است چه این معیت معیت عین ذات نیست با شیاء جز این نیست که معیت معیت
ظلیست کما لا یخفی علی الخایض والغایض فی لجتہ بحر الحقایق ایا نمے بینند که صورت منعکسه زید در مرآت که موجه او
بعین زید نیست تا گفته شود که این صورت که در مرآت دیده شود عین او است هر چند وجود او بوجود زید صورت گرفته ثبت
و ربط در ما بین شان واقعه مگر از روے مسامحه پس بذوق فقیر معیت ظلی است با شیاء والله تعالے اعلم بحقائق الامور باید
که معنی همین آیۃ کریمه چنانچه در تحریر آمده ملاحظه نموده مشغول گردد هفتم شغل معرفت باید که بداند که وجود جمیع اشیاء بانعکاس
وجود و صفات است که در مرتبه خیال و وهم پرتو آنها نموده پیدا کرده و ظهورے حاصل نموده پس وراء الوراء شده هو العالم
هو المعلوم هو الاول هو الآخر هو الظاهر هو الباطن هو الازل هو الابد تصور نموده باشد هشتم شغل قطع العلایق و تجرد تام
و سکر و محو این شغل را از جمیع اشغال مقدم دارد بعد ازان بدیگر اشغال روئے آرد و طریق او این است باید که ملاحظه معنے این
آیۃ کریمه کل من علیها فان و یبقی وجه ربك ذو الجلال والاکرام بدین صفت که خود را چون میت تصور نماید که وجود
او بوسیده و خاک گشته و باد او را هر جانب می رباید و حال اشیا لذلک مگر حضرت حق که باقی ست این تصور را در جمیع اوقات
لازم گیرد تا محو و سکر و قطع علائق متحقق گردد و صورت گیرد فصل طریق تصرف در باطن مریدان و نفس ناطقه ایشان باید که ذکر یا فکر
هر چه در خود مرید باشد در خود جاری کرده رعایت نسبت نموده در روے فانی گردد و برین حالت باشد که در روے تاثیر پیدا آید
یا ملاحظه ذکر یا فکر در مرید نموده باشد یا در دل مرید ضرب کند و طریق دفع مرض باید که اسم یا شافی در خود جاری نموده خود را در مریض
فانی گرداند تا مرض او بصحت مبدل گردد و یا بطریق عروج و فنا در صفت تکوین بروے افاضه شفا کند بفضل الله و عونه شفا یابد
هذا ما الهمنی ربی و بعضے مشایخ کرام برائے دفع امراض و انتقام و جوع و توسیع رزق و قهر اعدا فرموده اند مناسب بحاجت
اسمی از اسماء الحسنی معین نموده ذکر کند ذکر چهار ضربی ضرب بزانوے راست و ضرب بزانوے چپ و ضرب بر دل و
ضرب در پیش پس بگوید یا شافی یا جواد یا رزاق یا مذل یا غیر آن موافق مقصد خویش مقصود بسر آید انتهی کلامه و نزد فقیر جهت
دفع اعداء مقهوریت او را ثبت مضمون تصور نماید و خود را برین حالت دارد زود هلاک شود و یا بعد از عروج بروئے افاضه موت کند
و طریق اطلاع بر نسبت غیر زنده باشد یا مرده و طریق اشراف بر خواطر باید که حقیقت جامعه خود را از جمیع نسب و خواطر پاک و صاف
ساخته بتوجه طرف حقیقت او سازد تا که خطره غیر او در وے خطور نکند و بر آن ثابت شود اگر خطره در روے سر زد و یا نسبتے دران
پیدا آمد از صاحب حقیقت جامعه مقابله است که در مرآت حقیقت جامعه این متوجه ریخته اند انشاء الله تعالے خطا دران واقع
نخواهد شد **فصل** در انتساب طریقه نقشبندیه که منسوب بحضرت بهاء الدین نقشبند است انتساب صحبت فقیر معنعنه الی خاتم رسل الرسالة
سید الاولین والآخرین محمد رسول الله صلے الله علیه وسلم و ذکر و مراقبه و خرقه بقدوة الاولیاء قطب الاقطاب محمد مسعود پشاوری است
و انتساب ایشان بغوث اکمل مکمن النورین جامع البحرین نسخه جامعه طرق الهیه محمد سعید اللاهوری و ایشان بحضرت سعد الله
و ایشان بحضرت شیخ آدم بنوری و ایشان بحضرت مجدد الف ثانی شیخ احمد کابلی و ایشان بناشر طریقه علیه در بلدهٔ هند حضرت

خواجه باقی بالله وایشان بحضرت خواجه امکنگی وایشان بمولینا درویش محمد وایشان بقدوة الابرار خواجه عبید الله احرار وایشان
شیخ الشیوخ صاحب العلم والعمل مولینا یعقوب چرخی وایشان بقطب الاقطاب صاحب الطریقة حضرت خواجه بهاء الحق والدین
معروف بنقشبند وایشان را در طریق نظر قبول بفرزندے از شیخ طریقه خواجه محمد سماسی است اما نسبت تربیت حضرت خواجه
بحقیقت از روحانیت حضرت خواجه بزرگ خواجه عبد الخالق غجدوانی است ونسبت اراده وصحبت وتعلم باداب سلوک وتلقین
ذکر خواجه را از حضرت سید امیر کلال است وایشان بخواجه محمد بابا سماسی وایشان بخواجه علی رامیتنے وایشان بخواجه محمد انجیر فغنوی
وایشان بخواجه عارف ریوگرئ وایشان بخواجه عبد الخالق غجدوانی که سر حلقه خواجگان اند وایشان بخواجه امام ربانی ابو یعقوب
یوسف بن ایوب همدانی وایشان بخواجه علی فارمدی طوسی که از کبار مشائخ خراسان اند وحجة الاسلام محمد غزالی را تربیت در علم باطن
از ایشان است وایشان بشیخ ابو القاسم گرگانی وشیخ ابو القاسم را انتساب بدو جانب است یکے بشیخ ابو الحسن خرقانی وایشان
بکاف فارسی
بابو یزید بسطامی ولادت شیخ ابو الحسن بعد از وفات ابو یزید است بمدتے وتربیت شیخ ابو یزید وے را بجسب باطن وروحانیة بوده
است نه بظاهر ونسبت ارادهٔ شیخ ابو یزید بحضرت امام جعفر صادق است رضی الله عنه وبنقل صحیح ثابت شده است که ولادت
شیخ ابو یزید نیز بعد از وفات حضرت امام است وتربیت حضرت امام وے را بجسب معنی وروحانیت بوده است نه بجسب ظاهر
صورت وحضرت امام جعفر صادق را رضی الله عنه چنانچه ابو طالب مکی رضی الله عنه در کتاب قوت القلوب آورده است
دو نسبت ثابت است یکے بوالد بزرگوار خود امام باقر وانتساب ایشان بوالد بزرگوار خود امام زین العابدین علی بن الحسین رضی الله
تعالے عنهم وایشان بوالد بزرگوار خود امام حسین وایشان بوالد بزرگوار خود امیر المومنین علی کرم الله وجهه ورضی الله عنهم اجمعین وایشان
بحضرت رسالت منزلت صلے الله علیه وسلم ومشائخ طریقه قدس الله سرهم الاقدس انتساب آئمه اهل بیت را از جهت شرفے د
ذوقے که دارند سلسلة الذهب نام کرده ونسبت دیگر که حضرت امام جعفر صادق رضی الله عنه دارد بقول ابو طالب مکی رضی الله
عنه بقاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله تعالے عنهم که پدر مادر حضرت امام است واو از فقهاء سبعه است که در مدینه
منوره بودند وبے نظیر در زمان خود است در علم ظاهر وباطن وانتساب اراده باطن او بسلمان فارسی است رضی الله وایشان
را با وجود شرف صحبت حضرت رسالت پناهے صلی الله علیه وسلم باامیر المومنین ابی بکر صدیق است رضی الله عنه وحضرت
خواجه محمد پارسا قدس الله سره در کلام قدسیه خود نوشته اند که اهل تحقیق بر آنند که امیر المومنین علی کرم الله وجهه بعد از حضرت
رسالت صلے الله علیه وسلم از خلفاء راشدین که از امیر المومنین علی کرم الله وجهه مقدم بودند هم نسبت باطن تربیت یافته اند وشیخ ابو طالب مکی قدس الله
سره در قوت القلوب فرموده اند که قطب در هر عصر الی الیوم القیامة در مرتبه ومقام نائب مناب امیر المومنین ابو بکر الصدیق
است رضی الله عنه وآن سه دیگر اوتاد که فروترین از قطب اند نائب مناب آن سه خلفاء دیگر اند که امیر المومنین عمر وامیر المومنین
عثمان وامیر المومنین علی رضی الله تعالی عنهم بشش دیگر از صدیقان نائب مناب شش دیگر اند از عشرهٔ مبشره رضوان الله تعالے
علیهم اجمعین ونسبت دیگر شیخ ابو القاسم گرکانی را ارادهٔ باطن بشیخ ابو عثمان مغربی بوده است وایشان بابو علی کاتب د
ایشان بابو علی رودباری وایشان بجنید بغدادی وایشان بسری سقطی وایشان بمعروف کرخی وحضرت معروف را انتساب
بدو جانب است یکے بداؤد طائی وایشان بحبیب عجمی وایشان بحسن بصری وایشان بامیر المومنین علی کرم الله وجهه وایشان

بحضرت خاتم النبوت صلی الله علیه وسلم دوم انتساب اراده ایشان بحضرت امام علی موسیٰ رضا است و ایشان بوالد بزرگوار خود امام موسیٰ کاظم و ایشان بوالد بزرگوار خود امام جعفر صادق رضی الله عنه الی آخر النسبة چنانکه گذشت و در جانب الغربی فی حل مشکلات الفصوص للشیخ محی الدین ابن العربی قدس الله سره فرموده اند که امیر المومنین حسین از جانب جد خود محمد رسول الله صلے الله علیه وسلم بے واسطه نیز گرفته اند ازبیان سلسله این مشایخ قدس الله اسرارهم معلوم مے گردد و اکثر مشایخ این طریقه علیه اویسی بوده اند و معنے اویسی آنست که حضرت خواجه فرید الدین عطار فرموده اند که قوم از اولیاء الله باشند که ایشان را مشایخ طریقت اویسیه خوانند ایشان را در ظاهر حاجت به پیر نیست زیرا که ایشان را حضرت نبوت صلے الله علیه وسلم یا روح ولی از اولیاء حق در حجر عنایت خود پرورش مید هد بے واسطه غیرے چنانچه اویس را در حجر عنایت رسالت پناہے صلی الله علیه وسلم و این مرتبه عالی است تا کرا دهند ذالک فضل الله یوتیه من یشاء و بسیارے از مشایخ اند که در آوان سلوک توجه شان باین مقام بوده است چنانچه شیخ ابوالقاسم کرکانی طوسی که سلسله ابوالجناب شیخ نجم الدین کبری بایشان مے پیوندد و شیخ ابوسعید ابوالخیر و شیخ ابوالحسن خرقانی وغیرهم و اویسی را در سلوک و وصول بفیض ربانی و تجلیات رحمانی ارواح مقدسه واسطه می باشند اما در طریق جذبه که طریق وجه خاص است هیچ واسطه درمیان نباشد فصل انسان از ده لطائف مرکب است پنج ازان عالم امرے اند قلب و روح و سر و خفی و اخفی و پنج عالم خلقی اند نفس و عناصر اربعه نفس عبارت از مبداء لذات حسیه است و بعضے گفته اند آن بخار لطیف است که از جوف قلب بتصاعد حرارت غریزیه متصاعد میگردد و از راه مجارے عروق در جمیع اعضاء بدن سارے میشود و حس و حرکت بار و است و کرسنگے و سیرے و حرص و هوا و جمله صفات ذمیمه رزیله نفسانی بدو قائم اند و واسطه تعلق روح بابدن همین نفس است برائے مناسبت او بهر دو جانب کثافةً و لطافةً و آن مدرک محسوسات است فقط و روح مدرک معقولات و از تعلق روح بانفس لطیفه ناشی گشته مسمی بقلب است برائے مناسبت او بهر دو جانب کثافة و لطافة و آن مدرک اشیاء مرکبه ست از محسوس و معقول و مدرک چیزے که نه محسوس است و نه معقول که ذات و صفات حضرت حق است سر است و مدرک ذات من حیث التجرد والتنزه لطیفه خفی است و مدرک ذات مطلق معرے از قید اطلاق و تجرد و تنزه لطیفه اخفی است ازاینجا معلوم میگردد که فناء و بقاء این لطائف از راه اتصال آنها است و فناء لطائف نزد حضرت ایشان قدس الله سره الاقدس که در رسائل مبین است بدین طریق رقم زده کلک بیان گشته اند فناء لطیفه قلب تجلی افعال است و فناء لطیفه روحی متجلی صفات است و فناء لطیفه سرے بظهور شیونات و اعتبارات مندمجه ذاتیه است و فناء لطیفه خفی تجلی صفات تنزیهی است و فناء لطیفه اخفی بتجلی ذات است تعالی و تقدس فناء آن راه و این راه غایت فرق در قرب دارد و من لم یذق لم یدر مثل مشهور است بهر طریق که دست دهد از راه همان اتصال بقا بالله نیز دست مید هد مشائخ گفته اند که این لطائف احتمال دارند که همراه روح علوی در هر فرد انسانی مودع باشند و بسبب حجب ظلمانی نفس و صفات وے مستور باشند و بعد از تزکیه نفس و تصفیه قلب و تجلیه روح بظهور مے آیند و احتمال دارند که بعد از تجلیه روح مجدد فائض میشوند بالجمله مر هر لطیفه را ارتباطے است بعضوی از بدن لطیفه قلب دو انگشت تحت پستان چپ واقع است و لطیفه نفسے تحت ناف و لطیفه روح تحت پستان راست و سر برتر از پستان راست مایل بوسط سینه واقع است و خفی فوق پیشانی و اخفی فوق دماغ در فرق

سر و نور هر یکے ازین لطائف در عالم مثال رنگے دارد رنگ نور لطیفہ قلبے در عالم مثال سرخ است و رنگ نور لطیفۂ نفسے زرد و بعضے کبود گفتہ اند و رنگ نور لطیفہ روحی سفید و رنگ نور لطیفہ سرے سبز و رنگ نور لطیفہ خفی سیاہ و رنگ نور لطیفہ اخفی سیاہ تر انوار بعد از طے تمام سلوک نمودار میشوند باید دانست کہ نور سرخ را بقلب خاص داشتن و زرد بنفس و سفید را بروح و سبز را بسر الی آخر اللطائف دیا بر عکس بنا بر کثرت روے آور تلوینات است تحقیق آنست کہ تلوینات در ہر لطیفہ بسیار اند بعضے ببعض مخصوص نسازند بلکہ ہرگز بانہا متوجہ نگروند و اختلافی کہ در تخصیص نور ببعضے لطایف در مکتوبات فقیر یافتہ شود حمل آن بر تنبیہ بر کثرت اقوال است یا بر کثرت احوال شان باید کرد **فصل** مشائخ متقدمین از طریقہ نقشبندیہ قدس اللہ اسرارہم نیز بذکر جہر مشغول بودند و متاخرین ایشان تجنبا عن الریاء بذکر قلبی مشغول گشتند بر تو پوشیدہ نبود و ذکر لسانی نطق بالفاظ است پس اگر برفع صوت و اسماع غیر باشد ذکر جہر است و اگر بے رفع صوت و اسماع نفس او باشد فقط ذکر خفی است و ذکر قلبی احضار اسم ذات است و علماء را اختلاف است در تفصیل ذکر جہر و خفی بعضے بر انند کہ ذکر جہر افضل است بشرط عدم خوف ریا و تشویش وقت بر آخر زیرا کہ عمل دران اکثر است و دران بیداری دل است و جمع ہمت بر فکر و طرد خواب و قلت کسالت و مزید نشاط و رسیدن برکت ذکر بسامعین چہ بسا غافل و بطال آواز وے شنیدہ شوق او بذکر زیادہ میشود و شاہدے آشیا کہ آواز او شنیدہ اند در روز قیامت و بعضے بر انند کہ ذکر خفی افضل است زیرا آنکہ خالص از برائے خدا است و دور تر است از ریا و اکثر است از روئے فائدہ و ثمرہ و حق آنست کہ جہر و خفی ہر دو برابر است بعدم تطرق ریا و بعد از خلاصی از ورطہ ریا البتہ ذکر خفی را کہ عبارت از ذکر قلبی است مزیتی است بر ذکر جہر و آنچہ بعضے در منع جہر فرمودہ اند نہ آنکہ راسا جایز نیست از جہت مظنہ ریا گفتہ اند و الا قایل بالفصل یافتہ نمیشود و در ذکر قلبے علماء کرام نیز مختلف اند کہ ملائکہ آنرا می نویسند یا نے بعضے بآن رفتہ اند کہ میگرداند اللہ تعالےٰ برائے ایشان علامتے کہ بآن علامت آن را می شناسد مثل خوشبوئے و بعضے بآن رفتہ اند کہ ملائکہ نمی نویسند زیرا کہ ایشان بر ذکر قلبی مطلع نیستند و گفتہ اند صحیح قول اول است **فصل** در ذکر اسم ذات و غیرہ مراد از اسم مسمی دارد نہ آنکہ اسم و مسمی را یکے دانند کما قال البعض و مراد از اسم نہ حروف مرکبہ است بلکہ مراد از ان مفہوم از ان است و در ہمین اختلاف واقع شدہ است چہ حروف مرکبہ دال بر اسم تسمیہ است و بعضے گفتہ اند نزاع درین مسئلہ لفظے است پس ہر کہ ارادہ او باسم لفظ است ظاہر است کہ غیر مسمی است و ہر کہ ارادہ او باسم مدلول لفظ است پس عین مسمی است فلا نزاع و التحقیق ما ہہنا بیان این مقام و حل مسئلہ مرام اینست کہ اسماء و صفات نظر بر اصل آنہا کہ شیونات ذاتیہ اند عین ذات اند و نظر بر جہت ظہور آنہا غیر ذات اند و زاید بر آن و قول علماء کہ صفات لا ہو و لا غیرہ بنا بر نظر حق رسا ایشان است کہ دریافتہ اند پس سالک را باید کہ نظر بر حقیقت و اصل صفات و اسماء دارد تا نشتت ظہور تفصیل دامن گیر او نگردد و او را از جمع اجمالے بتفصیل نبرد از **فصل** ابتداء ذکر در طریقہ علیہ نقشبندیہ از قلب است باید کہ دل خود را در مقابلہ دل شیخ حاضر گرداند و چشم بپوشد و لب بر لب نہد و زبان را بکام چسپاند و دندان را برہم نہد و حقیقہ جامعہ را از جمیع شواغل پاک ساختہ بقلب مجازی کہ منصہ ظہور قلب حقیقی است و در جانب چپ تحت پستان چپ واقع است و بعضے بالاء آن فرمودہ اند متوجہ سازد و باسم ذات بے ملاحظہ صفات بتعظیم تمام مشغول گرداند و مراد از اسم ذات بیچون کہ نہ چہ مقصود مسمی است چندان بذکر مشغول گرداند کہ ذکر صفت لازمہ او گردد چنانکہ بصر صفت باصرہ و علامت استیلاء ذکر آنست کہ اگر بتکلف ذکر و حضور را از خود دور گرداند دور نشود و آنچہ از حرکت مضغہ از استیلاء ذکر فرمودہ اند ضروری نیست باشد یا نہ این لطیفہ

زیر قدم حضرت آدم است چون درین لطیفه ملکه حاصل شد در نفی و اثبات مشغول گردد و طریق او این چنین است رعایت هیئة اولی کرده نفس را از زیر ناف حبس کند لا را از ناف کشیده بفرق سر رساند و اله را از انجا بکتف راست و الا الله را بر قلب رساند و با ضرب کند و در حین نفی جمیع محدثات را تحت لا کشد و بنظر فنا مطالعه باین معنی که وجود شان ظلے است قیام بذاته ندارد نماید و در حین اثبات اثبات واجب الوجود نماید باین معنی که قائم بذاته و مقوم هر متوهم است بعضے فرموده اند که مبتدی ملاحظه لا معبود کند و متوسط ملاحظ لا مقصود و منتهی ملاحظه لا موجود همین مناسب است چه ملاحظه لا موجود در ابتداء سوائے سکر و محو موجب کفر است هذا حاصل ما قالوا لیکن نزد فقیر اگر بمعنے که مذکور شد در نفی اثبات مشغول گردد کفرے لازم نمے آید چنانچه بر اولوا الابصار ظاهر است چون در ذکر نفی و اثبات ملکه حاصل شود در لطیفه نفسے مشغول گردد و طریق او آنست پایان تر از ناف اسم مبارک الله تصور نماید چون دران ملکه شود بلطیفه روحے مشغول گردد و طریق او آن هست که تحت پستان راست که محل او هست و بعضے بالا پستان راست فرموده اند باسم ذات بنسق اول که در قلب و نفس مشغول بود مشغول گردد و این لطیفه تحت قدم حضرت ابراهیم است چون دران ملکه شود در لطیفه سری مشغول گردد و آن در فوق پستان راست مایل بوسط سینه واقع است و بعضے گفته اند میان سینه دران موضع تصور اسم ذات کرده باشد تا که ملکه شود و این لطیفه زیر قدم حضرت موسیٰ کلیم الله است صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیه بعد ازان در لطیفه خفی مشغول شود و آن متصل پیشانی است در جانب فوق درانجا ملاحظه اسم ذات نماید تا که ملکه راسخه دست دهد و این لطیفه زیر قدم حضرت عیسےٰ است صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیه بعد ازان در لطیفه اخفی مشغول گردد و محل او در فرق سر است دران موضع تصور اسم ذات کند تا که ملکه شود این لطیفه زیر قدم حضرت رسالت پناهے است صلوٰة الله و سلامه علی سیدنا محمد و علی آله و صحبه و سلم مکرر است بعد ازان در تمام بدن خود تصور اسم ذات کند تا غلبه نماید و این ذکر را سلطان ذکر خوانند این ذکر چه نفی و چه اثبات یاد کرد است بر تو پوشیده نرود که حقیقت محمدی علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات مظهر اتم است بآن معنے که اصول جمیع صفات در حقیقت وے بطریق عدالت ظهور نموده اند نه آنکه ظهور بعضے غالب است دون بعضے پس چنانچه در حقیقت وے صلے الله علیه و سلم ظهور بطریق عدالت است در حقایق او کذالک بهمین مناسبت وارث خصوصیت اند که مر آن حضرت راست صلے الله علیه و سلم ازین جهت محمدی المشرب گفته میشوند و تابعان پیغمبران دیگر را بنا بر مناسبت حقیقی نیز چنین حال است پس هر خصوصیتے که متبوع راست تابع را بجهت متابعت نیز دست میدهد کمالات ولایت و تجلیات و حالاتے که آنصاحب دولت راست تابع بتوسط او بهره یاب است و سر دفتر متبوعان سید ما است علیه الصلوٰة و السلام این است معنے آنچه قوم فرموده است که فلان بر قدم فلان پیغمبر است و فلان بر قدم فلان پس هر که زیر قدم حضرت آدم است صلوٰة الله و سلامه علے نبینا و علیه او محمدی آدمی است و هر که زیر قدم حضرت ابراهیم است او محمدی ابراهیمی است و برین قیاس باقی چون یاد کرد بکمال رسید در یاد داشت مشغول گردد و یاد داشت بر دو نوع است یاد داشت اسمے و یاد داشت مسمی و طریق یاد داشت اسمے آنست که اسم جلاله را از قلب شروع نموده بجانب دماغ برو ممتد غیر نهایتے که باز هرگز تکرار نیاید پس دران آگاهی با خدا باشد بعد از ملکه دران بیاد داشت مسمی مشغول گردد و چون این حالت از وقوف قلبی بر حق سبحانه و تعالے بعلم بدیهی همیشه در باطن معلوم دارد که ذات حق موجود است تا باطن را با حق آرامی و التذاذی پیدا شود که گاهے غفلت روئے نیابد درین وقت سلوک یاد داشت کامل شود این یاد داشت مقدمه حضور است بعد ازان باین شغل مشغول

گردد که الله تعالیٰ بر من و بر تمامهٔ حالات ظاهری و باطنی من عالم و علیم است مطلق چون درین ملکه شود بعده بداند که بر من و بر تمامه حالات من باصر و بصیر است مطلق بے کیف بعد ازین ملکه بداند که خود بخود ظاهر است مطلق بے کیف بعده در باطن خود بداند که گویا حق تعالیٰ را مے بیند مطلق بے کیف نه باین چشم بعد ازان بداند هر چه هست همه اوست مطلق بلکه همه ازوست مطلق بعد ازان شروع در صور متخیله نماید چون درین مراتب مذکوره ملکه کامله دست دهد تجلیات و واقعات روئے خواهند آورد این همه در مراتب ظلال است نه اصل در انجا تزکیه و تصفیه و تنقیه و تجلیه حاصل است نه تخلیه بسیارے از سالکان درین مراتب فریفته مے مانند زعم وصول باصل و تخلیه موقوف بتخلیه سر است و تخلیه سر عبارت از خلو متخیله است از حصول مطلوب و غیر مطلوب و آن عزل کردن قوهٔ خیال است از متخیله خود و بیرون آمدن از مدرکات عشره چون کسے را باین نعمت عظمی که خاصه انبیا است بطفیل و توسط سرور انبیا صلی الله علیه وسلم بنوازند زمان حضور مطلق حضرت حق و وصال او بالصدق نصیب گردد شرح این مدرکات اندکے رقم زده کلک بیان میگردد استماع باید فرمود در انسان مدرکات ده اند پنج ازان ظاهره اند سامعه باصره شامه ذائقه لامسه و پنج باطنه اند حس مشترک خیال واهمه حافظه متصرفه محل حس مشترک در مقدم دهلیز قصر دماغ است و آن تجویف اول است از دماغ قبول کننده سائر صور منطبعه حواس ظاهره است حواس ظاهر جواسیس اویند و او شریک آنهاست در ادراک و ازین جهت او را حس مشترک خوانند حس مشترک صور منطبعه را از حواس ظاهره قبول کرده بخزانه خیال افاضه می نماید و خیال قوهٔ مرتبه است در مؤخر تجویف اول نگاهدارنده جمیع صور محسوسات و تمثل آنها را بعد الغیبوبة این خزانه حس مشترک است و هر چه واهمه است پس قوهٔ مرتبه است در آخر تجویف اوسط از دماغ که مدرک معانی جزئیه موجوده است در محسوسات چنانچه قوهٔ حاکمه در گوسفند که گرگ مهروب عنه است و ولد معطوف علیه و هر چه حافظه است پس آن قوهٔ مرتبه است در تجویف آخر از دماغ که نگاهدارنده مدرکات قوهٔ وهمیه است و متصرفه قوهٔ مرتبه است در بطن اوسط ایضاً از دماغ و شان او ترکیب بعض ما فی الخیال مع البعض و تفصیله عنه است پس سالک را باید که قوهٔ خیال و تصرف او را از متخیله دور گرداند تا در وے حصول طالب مطلوب صورت پذیر گردد و حواس ظاهره و باطنه بدین سبب معطل مانند فصل تصرفات در طریقه نقشبندیه بر انواع است و شرط این تصرفات و آنچه جاری مجری اینها است انفعال نفس متأثر بنفس مؤثر فیه است والمام بآن نفس است پس از اصحاب تجرید از غواشی بدن کسے برین قادر نباشد اول در مرید و طریق او آنست که شیخ متوجه شود بنفس ناطقه خود بهمت تامه قویه و در نسبت خود به جمعیت مستغرق گشته این نسبت را بطالب نقل کند و بعضے باین توجه ذکر و ضرب دل طالب نیز همراه کنند و در حالت غیبت طالب صورت او را تصور نموده توجه نماید دوم همت بر مراد و طریق او آنست که جمع سازد همت خود را بر امر واحد و محکم سازد عزیمت را بصورت تمنی و طلب بحیثیتے که در دل سوائے مراد خطره دیگر نماند چنانچه تشنه جویان آب که هرگز در دل وے در حالت خواب و بیداری جز آب نمی ماند بعد ازان متوجه دل طالب گردد سیوم رفع مرض و طریق او آنست که خود را مریض تصور نماید که باین مرض مبتلا ام و جز این خطره دیگر را در دل راه ندهد تا که مرض مذکور از مریض بسوئے او نقل کند بعده از حضرت حق شفا طلبد چهارم افاضه توبه و طریق او آنست که خود را عین عاصی و نفس او داند تا که در میان هر دو نفس اتصالی واقع شود پس رجوع نموده و بندامت آید و استغفار کند آن عاصی در عرصه قریب ایام بتوبه خواهد آمد پنجم تصرف در دلهای مردم تا او را دوست دارند یا در مدارک ایشان تا که واقعات در مدارک شان متمثل کردند طریق او آنست که بهمت تامه مصادم نفس آن

شخص گردد تا اتصال بنفس او پیدا آید پس صورت محبت یا واقعه را در تصور نموده متوجه گردد در وے حسب تاثیر خواهد گردد واقعه او را متمثل خواهد گشت ششم اطلاع بر نسب اهل الله وطریق او آنست روبروے او بنشیند اگر در قید حیاتست و نزد قبر او اگر مرده است پس خود را از جمیع نسب فارغ ساخته افاضه روح خود بر روح وے کند تا که اتصال و اختلاط شهود وے در وے حاصل آید بعد ازان بنفس خود رجوع فرماید هرچه در خود از نسب و کیفیات یابد البته ازان شخص است هفتم اشراف بر خواطر و طریق او آنست نفس خود را از جمیع خواطر و احادیث فارغ ساخته از نفس خود افاضه بر نفس وے کند تا که اتصال روئے آرد پس هرچه قبیل از انعکاس خلجان خاطر گردد ازان اوست هشتم کشف وقائع مستقبله وطریق او آنست خود را از جمیع آرزوها و چیزها پاک ساخته منتظر معرفت این واقعه باشد و خود را در نظرها لاید و پرورش دهد تا که بملاء اعلی و وسائل برسد پس خود را باشیان مجرد سازد و در روئے واقعه بهتف هاتفی یا در واقعه یا در مبشره کشف گردد نهم دفع بلیات و نوازل بلیه وطریق او آنست بصورت مثالیه صورت آن بلیه را تصور نموده بدفع او بقوة مصادم گردد و همت خود را برین داشته بملاء اعلی و وسائل باشیان مجرد شود در اقرب اوقات آن بلیات دفع شوند **فصل** بعضے اذکار طریقه چشتیه که بتلقین و اجازت از حضرت قطب الاقطاب مولنا محمد مسعود پشاوری باین فقیر رسیده اند نیز رقم زده می آید چون شیخ اراده تلقین تلمیذ داشته باشد او را بصوم امر فرماید و بهتر برائے روزه داشتن روز پنجشنبه است پس امر کند باستغفار و درود و کان بعد ازان بگوید الله تعالی در کلام قدیم خود فرموده است فاذکروا الله قیاما وقعودا وعلی جنوبکم پس باید که در همه اوقات و آنات یاد حق باید بود و بعد ازان او را تلقین کند ذکر در طریقه چشتیه بر دو وجه است ذکر جلی و باین فتح باب فوقانی میشود و آن بابیست نزدیک بحار و ذکر خفی و باین فتح باب تحتانی میشود و آن باب نزدیک بروح است طریق ذکر جلی این است جلسه متربعه که در طریقه علیه قادریه معلوم گشت یا جلسه صلوة رعایت داشته لا اله الا الله بشدة و قوة قلب لفظ لا را از ناف کشیده بکتف رساند و اله را الزام دماغ و در حین گفتن این کلمه اشارة کند بانکه محبت ما سوے الله از دل بیرون کرده پس پشت انداختم پس نفس دیگر گرفته بقوت و شدت الا الله بر دل زند مبتدی در نفی ملاحظه لا معبود کند و متوسط ملاحظه لا مقصود و منتهی ملاحظه لا موجود و فهم در معنے بحد جهد کند و همت را بران جمع نماید و هذا هو الشرط و باید که طعام بغایت کم نخورد تا زبان نیارد و این در جمیع طرق است در اذکار جهریه و چیزے چرب خورده باشد تا دماغ او خلل پذیر نگردد و حضرت مولنا تلقین باین سه اسما سمیع بصیر علیم کرده بودند که بطریق عروج و نزول مشغول باشند ذکر اسما بطریق مسطور عروج است و نزول بدین طریق است علیم بصیر سمیع باز عروج کند همچنین عروج و نزول کرده باشند بعد ازان بپاس انفاس مشغول گردد و طریق آنست چون نفس خارج شود با خروج نفس لا اله گوید و چون داخل شود با دخول آن الا الله گوید در حالت نفی محبت غیر حق از دل خود بیرون و در حالت اثبات ثبوت محبت حق تعالے در دل نماید و در جمیع احوال رابطه قلبی بشیخ دارد و محبت او از دل خارج نکند و صورت او را نصب العین دارد **فصل** مشایخ کرام علی سیدنا و آله علیهم الصلوة والسلام فرموده اند هرکه اراده دخول اربعین دارد بروے مراعات چند چیز لازم صوم علے الدوام و قیام کذالک و قلة طعام و کلام و منام و صحبة مع الانام و مواظبت بر وضو در جمیع حالات در خواب و بیداری و ترک الغفلة راسا و ربط بشیخ بارعایت این آداب چون در خلوة در آید در حالت در آوردن پائے راست اعوذ بالله من الشیطان الرجیم گوید و قل اعوذ برب الناس سه مرتبه و چون بپائے چپ در آرد اللهم انت ولیي في الدنیا والاخرة کن لی کما کنت لمحمد صلی الله علیه وسلم وارزقني محبتک

اللهم ارزقنی حبك واشغلنی بجمالك واجعلنی من المخلصین اللهم امح نفسی بجذبات ذاتك یا انیس من لا انیس له رب لا تذرنی فردا وانت خیر الوارثین بعد ازان بر مصلی بایستد و یازده بار بگوید انی وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض حنیفا وما انا من المشرکین و دو رکعت نماز بگذارد در رکعت اولی بعد از فاتحه آیة الکرسی یکبار و در ثانیه بعد از فاتحه آمن الرسول بعد از سلام بسجده رود و در دعا کوشش نماید و پانصد مرتبه بگوید یا فتاح بعد ازان باذکار مذکوره مشغول گردد و روزے از حضرت مولانا پرسیدم که بچه لباس در خلوت نشینند فرمودند که جامهٔ پاک غیر مخیط چنانچه ازار و ردا پوشیده بخلوت رود باقی اداب نیز بطریق فرمودند **فصل** برائے دریافتن حال صاحب قبر فرمودند چو در مقبره در آید دو رکعت نماز بگذارد و در هر دو رکعت سورة انا فتحنا خواند بعد ازان رو بروئے میت نشسته سورة ملک خواند و تکبیر و تهلیل گوید و یازده مرتبه سورة فاتحه خواند و به میت نزدیک شود و یازده بار بگوید یارب یارب بعد ازان یا روح گویان ضرب بر آسمان کند و یا روح الروح گویان ضرب بر دل زند تا که انشراح صدر و نور باطنی در و تابد پس منتظر باشد بانچه از صاحب قبر بروے فایض گردد و برائے حصول مرادات و حل مشکلات صلواة برپا می نمایند که مسمی بصلوة کن فیکون است طریق گذاردن او اینست در شب چهارشنبه یا پنجشنبه یا جمعه دو رکعت نماز بگذارد در رکعت اول بعد از فاتحه سورة اخلاص صد بار و در رکعت ثانی بعد فاتحه صد بار سورت اخلاص یکبار و صد بار بگوید اے آسان کننده دشواریها و اے روشن کننده تاریکیها و استغفر الله صد بار و درود بر نبی صلی الله علیه وسلم صد بار پس بخواند خدائے تعالی را بحضور دل و شب ثالث شود این عمل کرده سر برهنه کند و آستین خود را در گردن اندازد و الله تعالی را پنجاه بار بحاجت خواند انشاء الله تعالی دعاء او مستجاب خواهد شد **فصل** حضرت مولینا قدس سره در طریقه سهروردیه اذکارے که باین فقیر تلقین فرموده اند پاس انفاس است بطریقے که در طریقه علیه قادریه رقم زده گشت و در طریقه کبرویه ذکر جهر بطرزے که در طریقه علیه مذکوره رقم یافته است رعایت آداب مذکوره نموده مشغول گردند۔

فصل آنچه از حضرت مولانا اذکار در طریقه شطاریه تلقین و اجازت بفقیر رسیده اند نیز بعضے ازان بقلم آورده میشود باید شنید طریق ذکر آنها بانواع است نوع اول جلسه معهوده طریقه قادریه با رعایت آداب آن سر بزانوئے چپ برده بلا آغاز و از انجا بزانوئے راست گذرانیده الی کتف راست رسانیده بزانوے چپ ضرب نماید و از انجا الا الله گویان بر اعضاء مذکوره گذرانیده از مابین هر دو زانو گذرانیده بر ناف ضرب نماید و از ناف هو را بار بار غ کشیده سرکوب در سینه دهد باز از سر آغاز و بکذا اثم و ثم ملاحظه معنے چنانچه مذکور گشته است نموده باشد مولینا قدس سره در وقت تلقین عنایت فرمودند که در حالت نفی وجود خود را و در اثبات فنا ساخته باشد نوع دوم ذکر چهار ضربی و طریق او آن است که کلمه لا اله از جانب چپ کشد و بجانب راست رساند و در ان چندان کشد که ضربات ثلثه در یکدم در آیند و بکلمه الا الله ضرب چهارم بر دل زند و مرتب کند و ضربات ثلثه در کلمه نفی اشارة است بر نفی سه خطرات شیطانی و نفسانی و ملکی و ضرب چهارم در کلمه الا الله اشارة است بر اثبات خطره رحمانی ضرب اول بزانوے چپ اشارة است بر نفی خطرهٔ شیطانی که مقر مقام شیطان طرف چپ است ضرب دوم بر زانوے راست اشارة است بر نفی خطره نفسانی که میان نفس و شیطان مقابله است ضرب سیوم بر کتف راست اشارت است بر نفی خطرهٔ ملکے که بر کتف راست محل فرشته کاتب خیر است ضرب چهارم بر دل اشارة است

بہ ثبوت خطرہ رحمانی دباید کہ ہر یک خطرہ علاحدہ نفی نکند چون کہ خاطر شتت میگردد بلفظ کہ جمیع را شامل باشد نفی سازد چون لا معبود بالا مقصود یا لا موجود وہمین آخر بلاحظہ اہل وحدت است چون دران ملکہ شود بذکر اسم ذات مشغول گردد با ملاحظہ این سہ صفات سمیع بصیر علیم این صفات را صفات امہات گویند بدین ترتیب اللہ سمیع اللہ بصیر اللہ علیم این ترتیب را نزول گویند باز عروج کند بدین ترتیب اللہ علیم اللہ بصیر اللہ سمیع باز نزول فرماید ہکذا ثم وثم ہمبرین طریق در خاطر خود بلاحظہ نمودہ باشد تا کہ ملکہ حاصل گردد وخیال بلاحظہ گمارد وہیچ خطرہ را نیاید ونظر دل دائم بر واسطہ دارد باید دانست عروج ونزول بدان معنے کہ از سمیع بصیر علیم می آید واز علیم سمیع بصیر سے رود سر آنست کہ طالب اول در مرتبہ عالم عقل وشہادت می باشد واین مقام نزول است پس ازان مرتبہ بمقام غیبت ترقی مینماید ودر نادن حال می افتد این مقام عروج است پس نزول نمودہ در مقام شہادت می آید این مقام صحو است سکر را درین مرتبہ گنجائے نیست وشطحیات را جائے نے چہ این مقام مقام انبیا است وخواص اولیا ومقام عدالت است بعد از ملکہ دران باسم ذات بے ملاحظہ صفات بحبس دم مشغول شود بعد ازان بپاس انفاس مشغول گردد وطریق او در طریقہ علیہ قادریہ معلوم گشت باید دانست شغل باطنی بر انواع است بعضے بدیدن صورت خود در آئینہ امر میکنند تا صورت خود را در آئینہ دیدہ در دل نگاہدارد ونظر دل بران گمارد وبعضے بنگاہداشتن صورت مرشد در دل وبعضے بنگاہداشتن نقش لفظ اسم جلالہ وغرض ازان جمعیت خاطر است تا نشتت پذیر نگردد تعلق بمرشد دارد وہرچہ فرماید بران مصر باید بود **فصل** چون طالب صادق از ذکر جلی بملال آید بخفی مشغول شود چون ازین ہمہ ملال گیرد بمراقبہ مشغول گردد طریق قعود مراقبہ مشائخ بچند نوع فرموداند اول بہیئت قاعدہ صلوتے وآداب آن دوم بر دو سرین نشستن وہر دو زانو ایستادہ کردن سیوم ہر دو دست سوے کردن پس پشت بر ہر دو کتف قریب کردہ بر صلب جمع کند ہمچون مصیبت زدہ کان حیاء من اللہ بنشیند وسر فرود انداختہ وہر دو چشم بستہ ودل کرد آوردہ ونظر بر دل گماشتہ توجہ بحق آرد وبداند کہ حق تعالیٰ حاضر است وناظر است ومعنی یعنے با من است در ملاحظہ چنان خوض نماید ومستغرق گردد کہ کلے از شعور بے شعور گردد گفتہ اند اگر این علم طرفۃ العین بود مراقبہ نباشد **رباعی** تا بخودی اے نگار سرمست ہرگز نتوان بدوست پیوست + بیخود چو شوی ز خوبروئی + بوے رسدت ز آشنائی + این مراقبہ را یعنے چون اللہ را تعالیٰ شانہ حاضر وناظر با خود داند مراقبہ صفا گویند وچون فنا ر محویۃ روئے آرد مراقبہ فنا ومراقبہ توحید خوانند باید دانست در ذکر معنوی وحقیقی گاہ جمیع حواس خمسہ باطنی معطل مے مانند باین معنے کہ ہرگز مدرک چیزے نشود وکالۃ النوم واین خلو متخیلہ است وگاہ مدرک چیزے شود کہ از معیت ذاتی وصفاتی است بحکم وہو معکم اینما کنتم ودر ہر چیز تجلے جمالی حق بیند من غیر استدلال این مقام مشاہدہ است باید دانست بعد از سیر سلوک چون معرفت دست دہد اول نظر معرفت درین راہ از صنع بصانع خواہد بود تا ہیچ صنع بے صانع نخواہد یافت ما رایت شیأ الا ورایت اللہ بعدہ او معہ او فیہ ودر مرتبہ دوم نظر معرفت از صانع بصنع خواہد آمد ما رایت شیأ الا ورایت اللہ قبلہ ودر مرتبہ سیوم ہمہ صانع بود وہیچ صنع درمیان نیاید درین موطن سر من عرف نفسہ فقد عرف ربہ ظاہر گردد **فصل** در نہایت سیر سلوک وفناء اتم بر جمیع طرق حال صوفی از دو کار خالی نخواہد بود یا استغراق در شہود جمال ودوام حضور مطلوب ما در استہلاک بالکلیۃ علی الدوام یا رجوع بدعوۃ خلق سوئے حق جل مجدہ باینمعنے کہ ظاہرا بخلق باشد وباطنا بحق طائفہ اولی اصحاب سکراند وطائفہ ثانیہ اصحاب صحو وگفتہ شود کہ اولیاء مستہلکین را در شہود مطلوب سر توجہ بعالم می باشد وعلم بر ایشان بلکہ اختلاط با ایشان پس معنے استہلاک بالکلیہ در شہود مطلوب علی الدوام چہ باشد فرق مابین مستہلکین

بالکلیه مرجوع عین چه بود چه استهلاک و توجه علی الدوام عبارت از توجه روح و نفس است معاً و شعور بعالم اختلاط با ایشان بجوش و نزدی است که تفاصیل لطیفه خلقے اند به لطیفه نفس من حیث اجمالها و رضمن انوار لطیفه روحی و در شهود مطلوب علی الدوام مستهلک است و تفصیل او باقی بر شعور سابق غیر از رو آوردن فتور و حال مرجوع لدعوة الخلق برجوع نفس است بتوجه سوئے خلق بعد کونها مطمئنة تا مناسبت صورت گرفته استفاده و افاده بوجود آید پوشیده نزود نفس را با قلب مجازی تعلق است و روح را با نفس بتوسط فیوضات وارده بر روح بقلب حقیقی می رسند و از و بنفس و از و بقلب مجازی و از و بقوی و جوارح **فصل** تلون احوال از عدم فناء لطائف است و ایفاء حق هر لطیفه بترقی است از ان بلطیفه اعلے پس تلوین در مقام قلب بظهور نفسی است و در مقام روح بوجود قلب است و در سر بوجود روح و بقائے که اهل تمکین را حاصل است بقدر فناء ایشان است و رجوع شان بخلق بقدر عروج پس فنائے تام و عروج کامل نیست مگر قطب را که صاحب استعداد تام است که هیچ رتبه عروج را فرونگذاشته است رجوع تام شامل بر جمیع تفاصیل صفات را نزد بقا نیز مراد را باشد و حق عبادت جز از مرجوع بمقام استقامت بعد از رجوع کامل متصور نباشد چه حق عبادت مربوط بفناء بالکلیه است که از عین و اثر ملے و نشانے نماند از اینجا است که در مقام صحو لذة بعبادت گرفته میشود بے تطرق فتور خطور که هرگز منقش حضور را و نقوش کونیه نمیشوند و السلام علیکم و علی من لدیکم +

مکتوب دوم

از مکتوبات قدسی سمات حضرت قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام اخوی ملا صاحبداد صدور یافته در بیان تحقیق معنے وجود و اطلاق آن بر ذات حق سبحانه و تعالی بنا بر اصطلاح صوفیه صافیه و بیان اختلاف سه طایفه متکلمین و صوفیه و حکما در ان و بیان حضرات خمسه مصور بصورت دایره و مواطن ظهور عالم و معنے شهود نزد صوفیه و تحقیق عینیت صفات با ذات و غیریت آنها و فائده ارسال رسل کرام علی نبینا و علیٰ جمیعهم الصلوٰة و السلام و ما یناسب ذلک

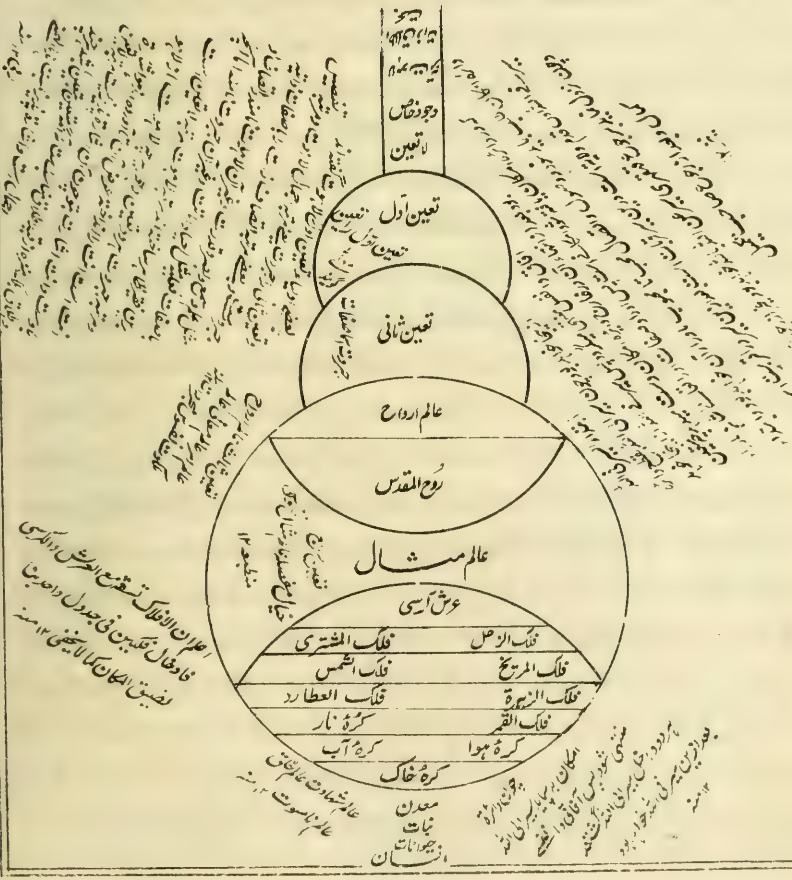
بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله حمداً کثیراً طیباً مبارکاً فیه کلما ذکره الذاکرون و کلما غفل عن ذکره الغافلون و صلوات الله و سلامه علی سید الکائنات اشرف الموجودات فی جمیع الدهور و الشهور و علیٰ آله و صحبه من الخلفاء الراشدین المهدیین و اهل بیته و من تبعهم و تبع تابعیهم الی یوم الدین اما بعد میگوید احقر عباد الله خادم الفقراء فقیر الله بن عبد الرحمن الحنفی حدود وزناس المولود و موطن حصار ک خاص از حدود جلالآباد که اطلاق وجود بر خدائے تعالے جلشانه نزد طایفه علیه صوفیه بنا بر معنے مصطلح جایز است باین معنی که وجود واجب الوجود عین ذات او است که قائم بنفس خود و موجود بوجود خود است که نفس ذات است و قیوم ما سوی هم است و کلام ما در وجود خاص است که موجود فی الخارج است نه وجود مطلق که وجود عام است که عبارت از کون و ثبوت و تحقق و حصول است چه وجود باین معنے از قبیل معقولات ثانیه است که موجود فی الخارج نیست مخفی نماند حکما و صوفیه مختلف اند در انکه وجودے که مبداء آثار موجودات شده کدام وجود است شیخ علاء الدوله

. . . .

رکن الدین واند کے از طائفهٔ صوفیه واکثر متکلمین برانند که آن صفتے ست از صفات حق سبحانه که افاضه وجود کرد بر موجودات
و مسمی است بفیض وجود دے و وجود عام و نفس الرحمن و حضرت شیخ محی الدین ابن عربی و تابعان او و اکثر صوفیه اولین
و آخرین صلوات الله وسلامه علی نبینا و علیهم و اند کے از حکما و متکلمین برانند که وجودیکه مبداء آثار شده همان وجود حق سبحانه
و تعالی است که عین حقیقت خود اوست لاغیر پس چون حضرت حق سبحانه و تعالی خواهد که ماهیتے را از ماهیات که در
علم او معلوم و ثابت شده است موجود فی الخارج گرداند آن ماهیته را بذات خود که وجود است نسبتے خاص مے دهد بواسطه آن
نسبت آثار و احکام آن ماهیته در خارج ظاهر میشوند و همین وجود که عین ذات است مبداء آثار و احکام آن ماهیت
شده است معدوم خارجی مبداء نمیشود پس معلوم شد که وجود عارض ماهیت نشد بلکه مبداء آثار شد مر حصول تحقق ماهیت
را در خارج از این بیان لازم میگردد نزد کسانے که وجود صفتے ست از صفات حق سبحانه و تعالے و زاید ذات اوست
معیت او باشیا معیت صفاتیست چه ایشان قائلند که صفات زائد بر ذات اند نزد ایشان معیت ذاتے مبین نخواهد
گشت نزد کسانے که وجود عین ذات میگویند و زاید بران نمی شمرند و یا میگویند که وجود صفتے است از صفات اما صفات
لا غیره بحسب الحقیقة اند معیت ذاتی ثابت است حاصل آنکه صفات لا هو و لا غیره اند و زاید بر ذات باعتبار عقل و لا غیره
و عین ذات اند بحسب حقیقة باعتبار عقل چون صفات بر زائد ذات در نظر مے آیند و غیر او می نمایند و وجود از جمله
صفات باشد معیت ذاتی ثابت نمیگردد چون بحسب حقیقة عین ذات در نظر مے آیند و زائد بران نیستند معیت ذاتی
ثابت است و آیه کریمه و هو معکم اینما کنتم مؤید این معنی است چه هو عبارت است از حقیقة احدیت صرفه یعنی ذات
من حیث هی هی بے اعتبار صفات و این آیه کریمه قل هو الله احد درین باب نیز متمسک است چون هو عبارت است
از ذات من حیث هی هی بلا اعتبار صفت و الله که اسم ذات است بمع جمیع صفات بدل از آن واقع شده دلالت
میکند برانکه صفات او تعالی زاید بر ذات نیستند بلکه عین ذات اند و فرق باعتبار عقل است از اینجا است که لفظ الله را مشایخ
کرام صلوات الله وسلامه علی نبینا و علیهم الصلوة والسلام بر دو مرتبه اطلاق میکنند یکے بر مرتبه لاتعین که عین وجود مطلق خاص
است بے ملاحظه مفهوم دویم بر مرتبه تعین اول که عبارت است از ظهور جمیع صفات اجمالا الحمد لله الذے هدانا
لهذا و ما کنا لنهتدی لولا ان هدانا الله و آن وجود من حیث الکنه بر هیچ احدی منکشف نمیگردد و نه در عقل می آید چه
عقل مدرک معقول است نه غیر معقول و حادث مدرک حادث است نه مدرک قدیم تعالی ذاته و صفاته عن الحدوث علوا
کبیرا **بیت** برو این دام بر مرغ دگر نه * که عنقا را بلند است آشیانه * هر که اراده معرفت بدین وجه کند وقت را ضائع خواهد کرد
پس چون مقرر شد که وجود واجب الوجود عین ذات اوست زائد بران نیست باید دانست که مر آن وجود را مراتب کثیره است
چون آن وجود از مرتبه اطلاق و عدم انحصار که آنرا لاتعین و ذات بحت و احدیت گویند که منزه است از اضافت نعوت و
صفات و پاک ست از هر قید حتی که از اطلاق هم منزه است که کنه حق است و فوق آن مرتبه نیست توجه بعالم نمود و ظهور کرد آن را
تعین اول گویند که آن عبارت از علم ذات است بذاته و صفاته و هر چه در وے است از موجودات علی الاجمال بغیر امتیاز بعضے
از بعضے و این مرتبه را وحدت و حقیقت محمدی و حقیقت انسانی نیز گویند جمیع اعیان ثابته در حضرت این علم بصورت عقل اجمالا

هویدا شدند و چون در مرتبهٔ ثالث ظهور کرد آن را تعین ثانی گویند و آن عبارت از علم ذات است بذاته و صفاته و هر چه در او ست از جمع موجودات بطریق تفصیل و امتیاز بعضی از بعضی یعنی آنچه در حضرت آن علم بودند بطریق اجمال بودند و از یکدیگر متمیز نبودند در حضرت این علم از یکدیگر متمیز گشتند و تفصیل یافتند کالشجرة و اغصانها و اوراقها و ازهارها و اثمارها فی النواة تنفصل و این مرتبه را واحدیت گویند و بعالم جبروت نام می برند و مقام جمع نیز گویند و تعین اول را جمع الجمع نیز نامند بعضی مشائخ کرام صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیهم الصلوة و السلام فرموده اند که این هر سه مراتب قدیم اند و تقدم و تاخر که می نماید عقلی است نه زمانی پس در مرتبهٔ رابع ظهور کرد که آن را ارواح گویند و آن عبارت است از اشیاء کونیه مجرده بسیطه و این عالم را عالم ملکوت گویند لوح محفوظ که نفس ناطقه و عالم امر عبارت از آن است همین مرتبه را نامند بعد از آن در عالم مثال که مرتبهٔ پنجم است ظهور کرد و عالم مثال عبارت از اشیاء کونیه مرکبه لطیفه است یعنی چون نفوس جزئیه منطبعه را مجرد از نفس ناطقه اعتبار کنند آن را عالم مثال نامند که قابل تجزی و تبعض و خرق و التیام نیست درین عالم هر موجودی را از موجودات مجرده ارواح و معانی و غیر مجرده اشباح و اجسام مثالی است که بحواس باطن ادراک آن توان کرد و کشف همدرین عالم میباشد و نسبت حال و استقبال و ماضی درین موطن مفقود است و این عالم را برزخ نیز گویند چه واقع است ما بین اجسام کثیفه و ارواح مجرده بسیطه اول فیض فیاض بعالم ارواح میرسد و از و بعالم مثال و از و بعالم حس مرتبهٔ ششم عالم اجسام و شهادت است و آن عبارت است از اشیاء کونیه مرکبه کثیفه که قابل تبعض و تجزی و خرق و التیام است از عرش و محدب آن تا مرکز خاک عالم شهادت است بدین تفصیل عرش کرسی فلک الزحل فلک المشتری فلک المریخ فلک الشمس فلک الزهرة فلک العطارد فلک القمر کرهٔ نار کرهٔ هوا کرهٔ آب کرهٔ خاک موالید ثلثه معدن نبات حیوان این انتهای عالم است و ظهور او از عالم ملکوت بعالم ملک در مظاهر صور خلقیه است مرتبهٔ هفتم مرتبهٔ جامعه است جمیع مراتب مذکوره را وحدت و واحدیت نورانی و ظلمانی این تجلی و ظهور اخیر است این مرتبه را انسان می نامند و چون انسان عروج کند جمیع مراتب مذکوره در وی ظاهر گردند او را انسان کامل گویند ظهور مراتب و عروج کامل برهیچ انسان را دست نداده است مگر حضرت رسول کریم را صلی الله علیه و آله و سلم ازین جهت او را خاتم النبیین گفته اند و امید است کسانیکه کمال متابعت او را دریافته اند نیل این درجه الشان را خواهد بود و آیهٔ کریمهٔ قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله مؤید این معنی است و این فقیر جهت توضیح دایره خواهد نوشت تا دریافت آن بسهولیت دست دهد و به المقصود برود من الله الملک العلام التوفیق و منه الهدایة الی الطریق چون وجود مطلق ظهور نماید و تجلی کند این ظهور اول را معبر بتعین اول است که عبارت از علم ذات است بذات و صفات جمیع اشیا علی الاجمال این اشیاء مجمله ظلال اصول صفات اند و اصول صفات شیونات را گویند و بعد مقابل آنها که عدم مجمل است حقیقت محمدیست صلی الله علیه و آله و سلم و چون وجود مطلق در مرتبهٔ دوئیم ظهور کند این ظهور دوم را معبر بتعین ثانی است که عبارت از علم ذات است بذات و صفات و جمیع اشیاء علی التفصیل این اشیاء مفصله ظلال اسما اند که صور ایادی علمیه متقابله آنها ظاهر گشته اند این ظلال با مع مقابلات آنها که عدمات اند حقایق الاشیاء اند که آنها را ماهیات و اعیان ثابته نیز گویند و چون حضرت حق جل مجده خواهد که ماهیتی را از ماهیات بوجود خارجی ظلی متصف کرداند پرتو حضرت وجود بر آنها اندازد پس آثار آن ماهیة را در خارج سه مرتبه است عالم ارواح و عالم مثال و عالم شهادت اولا آنچه از علم در

خارج بوجود خارجی ظلے متصف گشته نور محمدیست صلی الله علیه وسلم وازین نور جمیع ارواح بوجود آمده اند وجمیع ارواح ظلال اویند
وچون آن نور صفت حرارت پیدا کرده نار گردیده وچون نار کثیف شد هوا گردید وچون حرکت کرد باد شد وهمان هوا چون
کثیف گردید آب شد وچون آب کثیف شد خاک گردید واز خاک موالید ثلثه شد معدن نبات حیوان وآخر حیوان انسان است و
چون انسان کامل شود عروج کند وخواهد که بحقیقت خود برسد طریق عروج او اینست اول خودرا در خاک فانی کند وداند که
موجود کرهٔ خاک است پس خاک را در آب فانی کند وداند که موجود کره آب است بعدهٔ آب را در هوا فانی کند وداند که موجود کره هوا
است وهوا را در نار فانی کند وداند که موجود کره نار است بعده نار را در نور خاص که نور محمدیست صلے الله علیه وسلم واین نور مجمل
حقیقة جمیع اشیاء خارجیه است در خارج ونور خاص را فانی کند در احدیت صفاتیه واین نظر بر سیر اجمالی است واگر سیر تفصیلی باشد
پس نور خاص را فانی کند در واحدیت که مرتبه حقایق است وآن حقایق را فانی کند درصول آنها که صفات اند

پوشیده نماند عالم را در سه موطن وجود است در تعین اول و تعین ثانی و خارج در تعین اول مسمی بشیونات است و در تعین ثانی
مسمی باعیان ثابته و در خارج باعیان خارجیه این اعیان ثابت که عبارت از صور علمیه اند در خارج وجودے ندارند ان
الاعیان ماشمت رائحة الوجود فی الخارج و ظاہر احکام و آثار آنہا است اسما و صفات حضرت واجب الوجود بسبب وجود
خارجے مقتضی بودند که اعیان ثابته مرایا و مظاہر آنہا در خارج گردند پس الله تعالے جلشانه انعکاس صفات و ظل آنہا بر
صور علمیه انداخت الم تر الی ربك كيف مد الظل ای ظل صفاته علی الصور العلمية بسبب انعکاس صفات احکام
و آثار آنہا در خارج ظاہر گشتند بعضے مظہر ہادی و بعضے مظہر مضل و بعضے مظہر کریم و بعضے مظہر حلیم و بعضے مظہر جبّار
و بعضے مظہر قہار و بعضے مظہر جمال و بعضے مظہر جلال و ہمچنین است حال صفات دیگر حقیقت انسانیه که ہر قوم بران باصطلاح
خاص خود نام نہاده اند بعضے لطیفۂ الٰہیه گویند و بعضے سر وحدت و بعضے سر ربوبیت و از تجلی ذات فیض گشته که آنرا فیض
اقدس نامند بمراتب صفات پیوسته و فیض صفات که آن را فیض مقدس گویند آن را دریافته از ہر صفتے خاصیتے در و ظاہر
گشت ہر صفتے که بیشتر او را تربیت کرده خاصیت او بیشتر در و پیدا و ظاہر آمد امروز درین دائره امکان آن صفت در و
بیشتر ظاہر میگردد و اگر صفت ہادی او را بسیار تربیت کرده است امروز آن شخص سبب ہدایة است اگر صفت مضل بسیار
تربیت کرده آن شخص سبب ضلالت است و اگر صفت علم تربیت بسیار کرده درین موطن آن شخص سبب افاده علم گردد و
اگر صفت رزاق حقیقت او را بسیار تربیت کرده درینجا سبب رزق چندین ہزار خلق گردد انسانِ ناقص از ہر اسمے
که رب حقیقت او است واقف نیست مگر انسانِ کامل که بآن اسم متحقق شده است چه متحقق شدن بآن اسم وقتے دست
دہد که حقیقت سالک آئینه شود تا آن اسم بالوازم خود بتمام تجلی کند و آن مظہر در وے بوجه کمال ظاہر میگردد و وے در ظہور
آثار و احکام آن تجلی مستغرق و مستہلک شود فاین انت وہذه المرتبة بلیت ؞ نه ہر که سر بتراشد قلندری داند ؞ نه ہر که
چہره برافروخت دلبری داند مصراع ہر گدائے مرد میدان کے بود تکمله تجلی بر سه گونه است تجلی ذاتی و صفاتی و افعالی
د ہر موجودے که ظاہر و موجود میگردد او دامی باید که الله تعالے برو بر سبیل ذات توجه و تجلی نماید تا آن چیز در خارج بوجود ظلے یا
وہمے یا خیالے موجود گردد بعد ازان بران تجلی صفاتی بعد ازان افعالی کند چه ہمه اشیا مظہر ذات و صفات و افعال اند صفات
را بے ذات وجودے نباشد و افعال را بے ثبات وجودے نے در بعضے اشیا ظہور اسما غالب و در بعضے ظہور صفات فعلیه و
در بعضے ظہور ہمه آن تنبیه بعضے صوفیه بر توحید وجودے قایل و معتقد اند که وجود واحد است باین معنے که صدور عالم بسبب
انعکاس صفات است بر صور علمیه که اعیان ثابته اند ذات او تعالے مقتضی علم است و علم نزد ایشان عین ذات است و فائض
میشود از و تعالیٰ در مرتبه اعیان ثابته بفیض اقدس و اعیان ثابته عین علم اند و آنہا را یعنے اعیان ثابته را چون موجود شوند برائے
صور علمیه و ظلال صفات ماده دیگر نیست و صور علمیه عین علم اند و ظلال صفات عین صفات و علے ہذا قال بعض العرفاء
رُباعی در مذہب من چو سایه و نور یکے است ؞ خاک ره فقر و تاج فغفور یکیست ؞ انجا که مقام پاکبازان جہان است
دانی بیقین که دار و منصور یکی است ؞ فرق باطلاق و تقیید است و صفات عین ذات پس موجود نیست مگر او و اینجا
است که ہمه او است قایل اند و انا الحق و سُبحانی ما اعظم شانی و لیس فی جبتی سوے الله گفته اند غایت

مافی الباب اینست که حقایق ممکنات عبارت از صور علمیه اند بمعه انعکاسات صفات و ایشان صور علمیه را عین علم میدانند
وعلم را عین ذات ازان قایل اند بوحدت وجود و این قول ایشان اگرچه از روے مسامحه است چونکه فرق میان اصل و
ظل لا بیچ است اما چون تعمق نظر در حقایق اشیا نموده اند غیر از صور علمیه وظلال صفات چیزے دیگر نیافته اند و در بحر
مشاهده تجلیات صفات افعالیه که واقع برین صور است غرق گشته اند ازانرو این سخنان از ایشان بوجود آمده اند
و بعضے صوفیه بر توحید شهودے قایل اند باین معنے که سالک راه یقین چون ریاضات سلوک پیش گیرد بعد از سیر
سلوک بجاے میرسد که غیر او را تعالے شانه نمے بیند و در بصر بصیرت او جز حق تعالے همه اشیا محو میگردند کانمحا الکواکب
عند طلوع الشمس انوار تجلیات حضرت الٰهی در محسوسات ظاهره و باطنه در نظر او می آیند در غلبه حال او را مشاهده غیر حق
او را دست نمے دهد پس اعتقاد میکند که غیر خداے تعالے جل شانه هیچ چیز موجود نیست درین حال نعره لا موجود الا الله
و سبحانی ما اعظم شانی و انا الله الذی تکلم بموسیٰ فی طور میزند اشیا همه موجودند اما چون غلبه تجلیات او
تعالی شانه بسیار گردد نزد تجلیات همه چیزها در شهود او گم گردند کمعامله الشمس و الکواکب چه کواکب و شمس هر دو در روز موجودند
اما در جنب نور آفتاب نور آنها گم گشته و هرگز در نظر نمے آیند این معامله نیز نسبت شهود سالک است نزد بعضے صوفیه
توحید شهودے واقعی نیست بلکه واقعی توحید وجودیست تنبیه شهود نزد صوفیه بر دو نوع است یکے شهود ذات
مقدس معرا از ظهور در لباس مظاهر دوم دیگر آنکه آن ذات مقدس را در پرده مظاهر مشاهده کنند بے وصف همچے بلکه بنعت
یکے و یگانگی و آن شهود را صوفیه قدس الله تعالی ارواحهم شهود احدیت در کثرت نامند و گفته اند که حضرت رسول خدا صلی الله
علیه وسلم بعد از بعثت درین شهود بودند تحقیق ما نحن فیه یافته آنچه از بعض عرائض که فقیر بتقصیر بخدمت حضرت غوث
الاکمل محمد مسعود السعید اللاهوری قدسنا الله تعالے باسراهم الاقدس نوشته و آنحضرت درین معنے تحسین فرموده اند
لا بیچ دو واضح میگردد و آن این است که جمله تعینات بتعین وحدت محجوب میگردند چون رجوع قهقری دست دهد درین
هنگام وحدت حاجب کثرت نمیباشد و نه کثرت حاجب وحدت ازاینجا معلوم گشت که معامله طریق بر سه گونه است
در حق ناقص کثرت حاجب وحدت است و در حق کامل وحدت حاجب کثرت و در حق کامل مکمل نه کثرت حاجب
وحدت و نه وحدت حاجب کثرت این شخص ثالث را توانند که بر جاده افاده نصب کرده شود و این شخص ثالث را مقام
نقاوتے حاصل شود و بآن وقتے متحقق گردد که از صفات هم نظر پوشد و بے تعین و قید اطلاق معامله او باذات افتد و الا
نه اگرچه هرچند عزیز الوجود و گرامی قدر در نظر مے آید اما از مرتبه صفات او اخلاصی دست نداده است چه در حضرت جمع و جمع
الجمع ذات متعین بتعین صفات خواهد یافت اگرچه صفات زائد بر ذات نیستند بلکه عین ذات اند فرق باعتبار عقل
است یعنے لا هو باعتبار عقل اند و لا غیره بحسب الحقیقة اند اما چون ذات فی حد ذاته منزه است از هر قید و تعین خواه
آن تعین زاید باشد بر ذات یا عین ذات باشد و از قید اطلاق هم منزه است پس البته در هر دو موطن متعین بتعین خواهد
یافت خواه آن تعین زاید بر ذات یا بد خواه عین ذات این معرفت در اطوار عقل است بعنایت ازلی خادم آن آستانه
علیه را باین مهتدی ساخته اند الحمد لله علی ما انعم علیّ ازین بیان ظاهر گشت که شهود اول مر کامل را باشد و شهود ثانی مر کامل

کمل را ذلک فضل الله یوتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم سوال قبل ازین گفتے که اعیان ثابته نزد صوفیه عین علم اند و علم عین ذات پس امر و نهی شرعی و جمیع احکام آن بر چه مرتب خواهند شد و تعذیب و تنعیم کرا باشد جواب ترتب این امور در مظاهر کونیه در مرتبه ظل جائز است زیراکه عینیت اینها با ذات نه باین معنی است که اعیان بعینه عین ذات الٰهی اند و حکم ذات حکم اعیان است بلکه باین معنے است که اعیان فایض از صفات اند مثل فیضان صفات از ذات و ماده دیگر آنها را در خارج نیست بهمان انعکاس صفات الٰهی در خارج موجود مے نمایند پس احکام که اینه در مظاهر کونیه ظلیه مرکز در اصل جاری نمے شوند چنانکه احکام اصل بالکلیه در ظل نمے باشند و این بمثالے روشن تواند شد شمس مرتفع است از اتصال عنبر و قاذورات و مع ذلک ظل او بر آنها واقع میشود از وقوع ظل بر قاذورات مشاهوث نمیگردد و از عنبر خوش بوئے نمیشود پس معلوم شد که حکم ظل حکم اصل نیست مثال دیگر بعضے اولیاء کرام صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیهم الصلوٰة و السلام در اماکن مختلفه بصور مثالیه متمثل میشوند و در معان مختلفه ظاهر میشوند برائے نماز و طواف کعبه شریفه زادها الله شرافة و کرامة و در ان حاضر می آیند صورت اصلی شان در جائے خود شان مے باشد پس آنچه از قتل قتول و چیزهائے دیگر بر صور مثالیه شان واقع میشود ازان چیزها چیزے بر صورت اصلی شخصے شان ظاهر نمیگردد و آن صور ظلال اند مر صور اصلیه را و تابع و مامور و منقاد اند مر آن صور را حکم ان صور در اصل ظاهر نمیگردد و همچنین حق تعالیٰ جلت شانه منزه است ازین امور باین امور صور عالم متصف است و هو تعالیٰ الآن کما کان لا یتغیر فی ذاته و لا فی اسمائه و لا فی صفاته بحدوث الاکوان سوال چون هدایة و ضلالت از انعکاس صفات او است تعالیٰ شانه پس ارسال رسل از برائے چه باشد جواب هدایت و ضلالت ظاهر نمے شود بدون ارسال رسل چه هدایة در متابعت رسل و انبیا است و ضلالت در مخالفت آنها صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیهم اجمعین و علینا معهم پس مخالفت و متابعت هر دو بر وجود آنها متفرع گشت تنبیه صفات اجسام که در مظاهر کونیه ظاهر میشوند کالاکل والشرب والنوم والغفلة والجهل و دیگر صفات از ظلال صفات حضرت حق جلت شانه نیستند بلکه مقتضیات طبائع آنها اند تامل و لا تغفل الحمد لله و الصلوٰة و السلام علے رسوله محمد و آله و اصحابه اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین +

مکتوب سیوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان که بنام بعض اعزه مجاز صدور یافته در بیان اثبات اشارة بمسبحه در تشهد و تحقیق احادیث وارده دران و بیان عدد آن که قریب بکنیم صد رسیده اند موید بروایات فقهیه و اقوال علماء محققین و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله الذی هدانا للاسلام والصلوٰة والسلام علے رسوله محمد و علے آله و صحبه الکرام اما بعد فیقول العبد المفتقر الی الله الغنی خادم الفقراء فقیر الله بن عبد الرحمن الحنفی القریشی الهاشمی الرتاسی الجلالابادی عامله الله تعالے بلطفه الخفی و بصره بعیوب نفسه و اراه الحق و رزقه اتباعه ان العلماء قد اختلفوا فی اثبات الاشارة بالمسبحة وقت التهلیل فی التشهدین فذهب کثیر منهم الی انه لا یشیر اصلا و علماء ذلک بالاوراق الدالة علے الترک و ذهب آخرون منهم الی انه مستحب و حسن و سنة و غیر ذلک من الالفاظ الدالة

على الرجحان فلما رأيت بعض علماء الزمان واحباب الدوران منحرفا عن طريق الانصاف وسالكا مسالك الاعتساف غير متميز بين الغث والسمين وطريق الشمال واليمين اردت مستعينا بالله الهادي المتين ان اكشف الغطاء عما هو الحق الحقيق فشرعت فيه وبالله التوفيق وسميت هذه الرسالة بكشف غطاء العين لرؤية الاشارة في التشهدين اعلم ان الاحاديث الواردة في اثبات الاشارة بالمسبحة في التشهدين كثيرة جدا عن خمس وعشرين او ست وعشرين صحابيا رضي الله تعالى عنهم اجمعين باسانيد كثيرة كادت من نحو مائة وخمسين سند بعضها مذكورة في صحيح مسلم وبعضها صحيحة على شرطه وبعضها على غيره وبعضها حسن سوى ما روي فيه من آثار الصحابة والتابعين واتباعهم رضوان الله تعالى عليهم اجمعين عن عبد الله بن عمر رضي الله تعالى عنهما وحديثه عند مالك في الموطا ومحمد بن حسن والشافعي وسعيد بن منصور ومسلم وابي داؤد والترمذي والنسائي وابن ماجة والدارمي والطبراني والبيهقي وابن النجار رحمهم الله تعالى وعبد الله بن الزبير رضي الله تعالى عنه وحديثه عند مسلم وابي داؤد والنسائي والدارمي وابي نعيم رحمهم الله تعالى ووائل بن حجر رضي الله تعالى عنه وحديثه عند ابي داؤد والنسائي وابن ماجة وابن خزيمة والبيهقي رحمهم الله تعالى ونمير الخزاعي رضي الله تعالى عنه وحديثه عند ابي داؤد والنسائي وابن ماجة وابي نعيم رحمهم الله تعالى وابي هريرة وسعد رضي الله تعالى عنهما وحديثهما عند النسائي واشار اليه الترمذي وحديث سعد وحده عند سعيد بن منصور رحمهم الله تعالى وابي حميد الساعدي وابي اسيد وسهل بن سعد ومحمد بن مسلمة وابي قتادة رضي الله تعالى عنهم وحديثهم عند الترمذي واشار اليه ابو داؤد رحمهما الله تعالى وجناب الغفاري رضي الله تعالى عنه وحديثه عند الطبراني رحمه الله تعالى وشهاب بن المجنون الحرمي رضي الله تعالى عنه وحديثه عند الترمذي وابي يعلى والبغوي والمطين والباوردي والطبراني وآخرين رحمهم الله تعالى وخفاف رضي الله تعالى عنه وحديثه عند احمد وابي يعلى والطبراني رحمهم الله تعالى وانس رضي الله عنه وحديثه عند احمد وابي داود رحمهما الله تعالى وعقبة بن عامر رضي الله تعالى عنه وحديثه عند اباب بن مؤمل في جزئه والحاكم في تاريخه رحمهما الله تعالى وابن عباس رضي الله تعالى عنهما وحديثه عند عبد الرزاق وعبد الرحمان بن ابزي رضي الله تعالى عنه وحديثه عند عبد الرزاق وسعيد بن منصور والطبراني رحمهم و اسامة بن حارثة رضي الله تعالى عنه وحديثه عند الطبراني رحمه الله تعالى وام المؤمنين عائشة رضي الله تعالى عنها وعن ابيها وحديثها عند سعيد بن منصور موقوفا هؤلاء الذين رووا احاديث الاشارة وغيرهم رووا ايضا وكل هؤلاء مذكورة في كتب الاحاديث وفي الرسالة المسماة بالاغارة المصبحة على نافي الاشارة بالمسبحة للعلامة السيد البرزنجي رحمه الله تعالى وتزيين العبارة في تحسين الاشارة وغير ذلك للشيخ على القاري رحمه الله تعالى ولم يرو حديث واحد مصرح بنفي الاشارة الا ما يخيل مصرحا وليس فيه بذلك تصريح وقد صرح الامام الهمام باني مذهب الحنفية محمد بن الحسن الشيباني في موطاه ان ثبوت الاشارة قول ابي حنيفة رحمه الله تعالى مع انه اعرف من عادته في كتابه المذكور انه لا ينقل من امام الاعظم ابي حنيفة رحمه الله تعالى الا قولا هو المذهب المنصور المعتمد به وصرح الحافظ المغلطائي الحنفي في شرحه على سنن ابن ماجة ان المعتمد من قول ابي حنيفة رحمه الله تعالى ثبوت الاشارة وقال في المحيط البرهاني اكثر المشائخ على انها سنة ان الاشارة تستحب وفي التحفة الاشارة مستحبة وهي الاصح على ما ثبت في الحديث وفي النوازل ومختارات النوازل لصاحب الهداية والخانية والملتقط وفتاوى الصوفية والتبيين والايضاح شرح الاصلاح والناصري ناقلا عن الطحاوي وشرح منية المصلي لابن امير الحاج ان الاشارة حسن وفي الزاهدي اتفقت الروايات من

اصحابنا جميعا انها سنة فكان العمل بها اولى وفي البحر الرائق عن المجتبى اتفقت الروايات من اصحابنا جميعا في كونها سنة وكذا
عن المدنيين والكوفيين وكثرت الآثار فكان العمل بها اولى ونقل السروجي عن صاحب الحاوي ومنية المفتي والاجناس
والواقعات عن اصحابنا ان يعقد الخنصر والبنصر ويحلق الوسطى والابهام وهذا هو الذي ذكره محمد في الموطا وقال وهو قول ابي حنيفة
وبه ناخذ وفي المجتبى ذكر محمد رحمه الله تعالى هذا قولي وقول ابي حنيفة وفي شرح العيني على الكنز ناقلا عن التحفة انها سنة وهو الاصح
وفي بعض شروح النقاية وعن اصحابنا جميعا انها سنة وفي مواهب الرحمن ونور الايضاح متن امداد الفتاح الصحيح انه يشير و
في شرعة الاسلام للشيخ ركن الاسلام ويرفع مسبحة اليمنى عند قوله اشهد ان لا اله الا الله يشير بها انتهى قوله يشير بها اشارة الى وحدانية الله تعالى
وفي فتح المبين حاشية المسكين انه يشير وانها سنة وفي شرح الوقاية عن الشافعي رحمه الله انه يشير قال ومثل هذا جاء عن علمائنا ايضا
وفي العصام حاشية شرح الوقاية لكن اختلفوا في الاشارة والصحيح انه يشير برفع السبابة عند قوله لا اله الى النفي ويضعها عند قوله الا الله الى
الاثبات واختار قوله ويشير على رفع السبابة عند النفي ووضعها عند الاثبات اشارة الى ان المصلي ينبغي ان يقصد الاشارة وانما
سمي هذا الاصبع بالسبابة لانه كان اهل الجاهلية يشيرون بها ويحركونها في وقت السب فاذا جاء الاسلام سميت مسبحة وكره اطلاق
السبابة وفي الذخيرة انه يشير بالسبابة عند الشهادة وفي النهاية شرح الهداية وقد نص محمد بن الحسن في كتاب المشيخة حدثنا عن رسول الله
صلى الله عليه وسلم بانه يشير بالمسبحة وناخذ بفعله وهذا قول ابي حنيفة رحمه الله تعالى وقولنا ثم كيف يشير قال يقبض اصبعه الخنصر والتي
تليها ويحلق الوسطى مع الابهام ويشير بسبابته هكذا روى الفقيه ابو جعفر الهندواني وقال كان النبي صلى الله عليه وسلم كذا يشير و
في وظائف النبي ويشير باصبعه السبابة من يده اليمنى عند شهادة ملاحظا بوحدانية الحق تعالى وتقدس ففيها فضائل كثيرة وانها
سنة عنه صلى الله عليه وسلم وهو كذلك عند الحنفية في بعض الروايات المعتبرة المنقولة عنهم وذكر فيها وفي عين الاذكار شرح در
البحار ونحن لا نشير عند التهليل والمفتى به عندنا خلافه اي اشهر عند الحنفية عدم الاشارة والمفتى به عندهم هو الاشارة وكذا في
المحيط وغيره وقال الشيخ العلامة ابن الهمام في فتح القدير شرح الهداية عن محمد رحمه الله تعالى في كيفية الاشارة يقبض خنصره
والتي تليها ويحلق الوسطى والابهام ويقيم المسبحة وكذا عن ابي يوسف رحمه الله في الامالي وقال الشيخ رحمه الله تعالى هذا فرع تصحيح الاشارة
وعن كثير من المشايخ لا يشير اصلا وهو خلاف الرواية والدراية وعن محمد رحمه الله ان ما ذكره في كيفية الاشارة قول ابي حنيفة رحمه الله تعالى
قال المولوي فتح محمد رحمه الله تعالى في مفتاح الصلوة فقول الشيخ خلاف الرواية دليل على ان الرواية الصحيحة عن علمائنا
هي الاشارة كما نقله وقوله خلاف الدراية ايماء الى ما جاء في الاحاديث الصحيحة من صحيح مسلم وغيره في التنصيص على الاشارة فانها
كثيرة منها في مشكوة المصابيح سبحة انها هي السنة كما في البرجندي عن الامام الزاهدي وقال السغناقي قد نص محمد رحمه الله تعالى
على هذا يعني الاشارة بالمسبحة في كتاب المشيخة وروى فيه حديثا عن النبي صلى الله عليه وسلم انه كان يفعل ذلك ثم قال نحن نصنع
بصنع رسول الله صلى الله عليه وسلم وناخذ بفعله وهو قول ابي حنيفة وقولنا ثم ذكر كيفية الاشارة كما ذكره المحقق ابن الهمام في شرحه
للهداية عن محمد رحمه الله تعالى واسندها ايضا الى ابي جعفر الهندواني وقال المولوي في مفتاح الصلوة ووقت الاشارة بالاتفاق
وقت الشهادة قال شمس الائمة الحلواني يقيم الاصبع عند لا اله ويضعها عند الا الله ليكون الرفع للنفي والوضع للاثبات وذكر العلامة
الدهلوي في شرح المشكوة وسفر السعادة قالوا الحق ان مذهب الامام ابي حنيفة رحمه الله تعالى وصاحبيه انه يشير وفي المسوى شرح الموطا

للشيخ علي القاري ولا نعرف في المسئلة اختلافا للسلف من العلماء وانما خالف فيها بعض الخلف من مذهبنا من العلماء وفي الملتقط
عن ابي نصر بن سلام ليس في الاشارة اختلاف العلماء وذكر المولوي في المفتاح ولعله اراد اختلاف المحققين من العلماء المتاخرين
وذكر العلامة الدهلوي ان الاختلاف انما نشاء من المتاخرين الى غير ذلك من عبارات كتب الفقه فعلى هذا لا يكون القول بنفي
الاشارة مرويا عن صاحب المذهب بل عن المتاخرين فلا يعارض ثبوت الاشارة المروي عنه نصا ولو سلم انهما مرويان عنه كلاهما
فقد ذكره في البحر الرائق في كتاب الرضاع وغيره انه اذا اختلف الروايتان في مسئلة اي عن صاحب المذهب فالاصح ان
العبرة لقوة الدليل على انه قد علم من الاحاديث واجماع السلف والخلف تسمية هذا الاصبع بالمسبحة وبالسباحة واصبع
الشهادة وشاع ذلك في كتب الحنفية ولا وجه لتسميتها الا هذا واما ما ذكره في منية المفتي والواقعات والتجنيس والمضمرات
والولوالجية والفتاوى كبرى انه لا يشير وعليه الفتوى وفي الخلاصة وخزانة المفتين وهو المختار والغياثية هو المختار وعليه الفتوى و
في الذخيرة هو ظاهر الرواية وعللوا ذلك بان فيها زيادة رفع لا يحتاج اليها فيكون الترك اولى لان مبنى الصلوة على الوقار
والسكينة وبان فيها موافقة فرقة الرفضة فكان تركه اولى تحقيقا للمخالفة وفي الكفاية وجامع الرموز ان ظاهر اصول اصحابنا انه
لا يشير فهذا الظهور ممنوع اذ ليس في شيء من كتب ظاهر الرواية كلها ذكر نفي الاشارة اصلا وانما فيها عدم ذكر حكمها والسكوت
لا ينافي قول محمد رحمه الله تعالى انه قال نحن نصنع بصنع رسول الله ونأخذ بفعله وانه قول ابي حنيفة رحمه الله تعالى اذ كم من مسائل لم
تذكر في ظاهر الرواية اصلا كبسط اصابع اليدين في وقت التشهد وتوجيهها نحو القبلة وغير ذلك مما يصل الى عدد المآت بل الا
لوف فالحكم ببطلانها على كونها خلاف ظاهر الرواية تحكم اذ خلافها اثبت نفيه فيها وهذا ليس كذلك ومخالفة الرفضة فيما لم يثبت بفعل
الشارع عندنا وزيادة الرفع لا يحتاج اليها فيما هو وهذا ليس كذلك وما ذكر في البحر الرائق وغيره ان الفتوى اذا اختلف كان الترجيح
بظاهر الرواية محله اذا وجدت رواية خلاف رواية كتب ظاهر الرواية والعمل بصريح النص اولى من العمل بالقياس كذا ذكر في
الكفاية في آخر كتاب الذبائح وتقديم القياس على الخبر فيما لم يعرف الراوي بالفقه ذكر في الحسامي والشاشي وغيرهما من كتب
اصول الفقه حاصلها انه اذا ثبت ان خبر الواحد حجة كالقياس الشرعي فاذا تعارضا بقي تقديمه على القياس تفضيلا فلهذا قلنا ان
الراوي معروفا بالفقه والتقدم في الاجتهاد كالخلفاء الراشدين والعادلة الثلثة وزيد بن ثابت ومعاذ بن جبل وابي موسى
الاشعري وعائشة رضوان الله تعالى عليهم اجمعين وغير ذلك ممن اشتهر بالفقه والفضل كان حجة يترك به القياس انتهى ومن رواة
احاديث الباب من الفقهاء عبد الله بن عمر وعبد الله بن عباس ومعاذ بن جبل وعائشة الصديقة رضوان الله تعالى عليهم
اجمعين وفي التنميق شرح الحسامي ان اصول الشرع على ما لا يخفى على المتبعين ثلثة اشياء الكتاب والسنة واجماع الامة
والاصل الرابع القياس المستنبط من هذه الاصول واصلية نظرا الينا لانا نضيف الحكم في الفرع اليه وليس باصل حقيقة اذ لا مدخل
للرأي في اثبات الاحكام وهو مفوض الى الشارع وانما القياس مظهر لما خفي ثبوته علينا بالآية او السنة او بالاجماع ولذا لم يعده
امام الحرمين والغزالي من الاصول فهو فرع للثلاثة وفي فصول الحواشي شرح الشاشي وجه انحصار الاصول في الاربعة ان الحكم اما
ان يثبت بالوحي او بغيره والاول اما جلي وهو الكتاب او خفي وهو السنة والثاني اما اجتهاد او غيره فالاول اما اجتهاد جميع المجتهدين
وهو الاجماع او اجتهاد البعض هو القياس واما غير الاجتهاد فليس بحجة لانه مقول من عند نفسه بما يبدو له في القلب وانه يحتمل ان يكون

من الله تعالى او لا يكون منه والمحتمل لا يكون حجة واما قول من غيره وهو التقليد وهو قبول قول الغير بلا دليل فلا يكون حجة في الشرع انتهى
قوله اجتهاد جميع المجتهدين اراد به الاجتهاد المطلق من العلماء وذلك انقطع من زمان طويل لضعف الهمم في جميع شروط الاجتهاد
واما الاجتهاد المقيد وهو تخريج المسائل وتصحيحها الذي هو اجتهاد القضاء والفتوى موجود ان شاء الله تعالى الى يوم القيمة
كذا ذكر الشيخ عبد الغني بن اسمعيل الحنفي الدمشقي في شرح الطريقة المحمدية وهذا الامام الاعظم والامام الاقدم ابو حنيفة رحمة الله تعالى
كان يفتي يقول هذا ما قدرنا عليه في العلم فمن وجد اوضح منه فهو اولى بالصواب كذا في تنبيه المغترين وعنه انه قال لا يحل لاحد
ان ياخذ بقولنا ما لم يعرف ماخذه من الكتاب والسنة واجماع الامة والقياس الجلي في المسئلة فعلى هذا لو لم يكن النفي من الامام
على المرام لكان من المتيقن على اتباعه من العلماء فضلا عن العوام ان يعملوا بما صح عنه عليه من الصلوة اتمها ومن التحيات اعمها
ولذا لو صح عن امامنا الاعظم نفي الاشارة وصح اتباعها عن صاحب البشارة فلا شك في ترجيح المثبت المسند اليه صلى الله
عليه وسلم بالاسناد الصحيح لانه اذا تعارض دليلان احدهما على الاثبات والاخرى على النفي فالمثبت مقدم على النافي اذا كان
معه دليل وذكرنا في كتب اصول الفقه ان افعال النبي صلى الله عليه وسلم من قسم السنة ذكر في التحقيق والصحيح ما قاله الجصاص
وهو ان ما علمنا من افعاله واقعا على جهة يقتدى بها على تلك الجهة كما هو رائ الجمهور ومختار الكرخي وما لم نعلم على اي
جهة فعله قلنا فعله على ادنى منازل افعاله وهو الاباحة ولنا اتباعه فيه لان الايقاع اصل فوجب التمسك به حتى يقوم
دليل خصوصه وهذا هو مختار القاضي الامام والشيخين والنسفي قال الله تعالى لقد كان لكم في رسول الله اسوة حسنة ففيه دليل
على انه يؤتى به في افعاله واقواله فيعمل بهذا النص حتى يقوم الدليل المانع وهو ما يوجب اختصاصه بذلك ولان الرسل ائمة
يقتدى بهم كما قال الله في ابراهيم اني جاعلك للناس اماما والامام اسم من يؤتم به اي يقتدى به فالاصل في كل فعل صدر
من هم جواز الاقتداء بهم فيه الا ما ثبت فيه دليل الخصوص بشرفهم وعلو حالهم انتهى وفي فصول الحواشي في بحث الامر ومعنى الاختصاص
يظهر في ان فعل الرسول صلى الله عليه وسلم لا يكون موجبا عندنا خلافا لبعض اصحاب الشافعي ومالك رحمهما الله تعالى لما روي
ان النبي صلى الله عليه وسلم قال صلوا كما رايتموني اصلي وهذا تصريح بالمتابعة في فعله صلى الله عليه وسلم ولنا انه خلع نعليه في
الصلوة فخلع الناس نعالهم فقال منكر عليهم ما لكم خلعتم نعالكم فقالوا رايناك خلعت فقال اتاني جبرئيل واخبرني ان في نعليك
اذى فلو كانت المتابعة في فعله واجبة عليهم لما انكر عليهم وقوله عليه السلام لولا ان اشق على امتي لامرتهم بالسواك نفي المشقة
وهي بالوجوب ولزومه بالايتمار لخوف العقاب بترك الامر فلو كان الفعل موجبا لما انتفى المشقة بانتفاء الامر لانه عليه الصلوة
والسلام كان يستاك واما قوله عليه الصلوة والسلام صلوا كما رايتموني اصلي فالمتابعة بلفظ الامر لا بالفعل لهذا لا يلزمنا اعتقاد الوجوب
به والمتابعة في افعاله صلى الله عليه وسلم انما تجب عند المواظبة وانتفاء دليل الخصوص اي انما تجب في فعل داوم عليه النبي صلى
الله عليه وسلم من غير ترك في وقت ولم يكن ذلك من خصائصه كنكاح التسع ووجوب التهجد والضحى وان واظب عليها انتهى
والمواظبة من غير ترك لا يكون دليلا على الوجوب لانه ما روي صلى الله عليه وسلم امر بها الناس او انكر على تاركها فلو كان واجبا لامر
بها او انكر على تاركها كذا فهم من السغناقي والسنة على ما عرف في اصول الفقه هي الطريقة المسلوكة في الدين لا على سبيل الوجوب
والافتراض سواء سلكها النبي صلى الله عليه وسلم او غيره ممن هو علم في الدين وحكمها ان يطالب المرء باقامتها ويعاتب على تركها من

غیر افتراض ولا وجوب لانہما امرنا باحیائہما فی قولہ تعالیٰ وما اٰتیکم الرسول فخذوہ ونہینا عن اماتتہما فی قولہ تعالیٰ وما نہیکم عنہ فانتہوا وفی قولہ تعالیٰ لقد کان لکم فی رسول اللہ اسوۃ حسنۃ وفی قولہ صلی اللہ علیہ وسلم من ترک سنتی لم ینل شفاعتی واحیائہما فی فعلہما ویستحق الملامۃ فی الدنیا وحرمان الشفاعۃ فی العقبیٰ بترکہما فی التنمیق وذکر ابو الیسر کل فعل واظب النبی صلی اللہ علیہ وسلم مثل التشہد فی الصلوۃ والسنن الرواتب یندب الی تحصیلہ ویلام علی ترکہ مع لحوق اثم یسیر وقال النسفی لو ترکہا استخفافا فانہ یکفر لان ذلک ینصرف الی واضعہا انتہی ہذا وفی الباب ادلۃ کثیرۃ غیر ذلک فقد اکتفیت علی ہذا التنقیح القول الصحیح فمن انصف ولم یتعسف ویلاحظ قوۃ الادلۃ ویمیز الصحیح من السقیم البین عرف ان ہذا سبیل اہل التدین من السلف والخلف ومن عدل عن ذلک فہو ہالک بوصف المعاند والمکابر وامکان عند الناس من الاکابر شعر اذا لم تکن للمرء عین صحیحۃ ٭ فلا غرو ان یرتاب والصبح مسفر ٭ ہذا ما سنح لی فی الباب واللہ تعالیٰ اعلم بحقیقۃ الصواب الحمد للہ علی نعمایہ والصلوۃ والسلام علی اشرف سفرایہ محمد وعلی آلہ وصحبہ فی کل لمحۃ ولحظۃ بدوام بقایہ ومجیبہ وعلینا فی جمیع احبایہ ٭

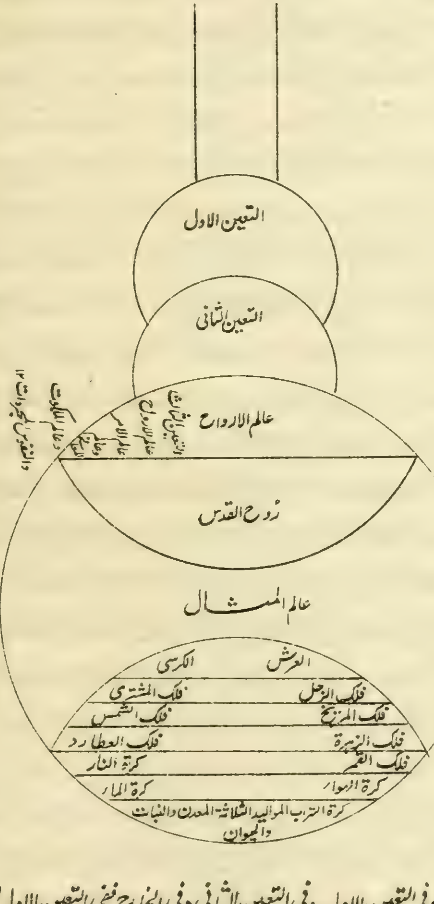
مکتوب چہارم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبانِ خدا حضرت الیشان ما کہ بنام اخوند ملا صاحبداد صدور یافتہ در بیان معانی مذکورہ در مکتوبات ثانی واین مکتوب معرب آنست ودر بعضے معانی زایدہ وما ینا سب فی لک

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیہ کلما ذکرہ الذاکرون وکلما غفل عن ذکرہ الغافلون وصلوات اللہ وسلامہ علی سید الکائنات واشرف الموجودات فی جمیع الدہور والشہور وعلی من صحبہ من الخلفاء الراشدین المہدیین واہل بیتہ ومن تبعہم وتبع تابعیہم الی یوم الدین اما بعد ان اطلاق الوجود علیہ تعالیٰ شانہ عند الطائفۃ العلیۃ الصوفیۃ بالمعنی المصطلح جایز بمعنے آن وجود واجب الوجود عین ذات الذی ہو قائم بنفسہ وموجود بوجودہ الذی ہو نفس ذاتہ وقیوم کل متوہم وکلاما فی الوجود الخاص الذی ہو موجود فی الخارج الا الوجود المطلق العام الذی ہو الکون والثبوت والتحقق والحصول لان الوجود بہذا المعنے من قبیل المعقولات الثانیۃ التی لا وجود لہا فی الخارج فلا یصح اطلاقہ علیہ تعالیٰ فانہ موجود فی الخارج اعلم ان الحکما والصوفیۃ اختلفوا فی ان الوجود الذی صار مبداء آثار الموجودات ای وجود ہو فالشیخ علاء الدولۃ رکن الدین ونبذ من الطائفۃ العلیۃ الصوفیۃ واکثر المتکلمین علی انہ صفۃ من صفاتہ تعالیٰ افاضۃ الوجود علی الموجودات وتسمی بالفیض الوجودی والوجود العام والنفس الرحمانی والشیخ محی الدین ابن العربی ومن تبعہ واکثر الصوفیۃ من السلف والخلف صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وعلیہم ونبذ من الحکماء والمتکلمین علی ان الوجود الذی ہو مبداء الآثار وجود الحق وہو عین حقیقتہ لا غیر فاذا اراد اللہ تعالیٰ ان یجعل ماہیۃ من الماہیات الحاضرۃ فی علمہ موجودۃ فی الخارج اعطیہا بذاتہ نسبۃ خاصۃ بہا لیظہر آثار تلک الماہیۃ فی الخارج وہذا الوجود الذی ہو عین ذاتہ ہو مبداء الآثار والمعدوم الخارجی لا یصلح ان یکون مبداء فعلم ان الوجود لیس لعارض للماہیۃ بل صار مبداء الحصول تحقق الماہیۃ فی الخارج ویظہر من ہذا البیان ان الذین عندہم الوجود صفۃ من صفاتہ تعالیٰ

وزاید علی ذاته جل شانه ان معیته تعالی بالاشیاء صفاتیة لمان القائلین بزیادة الصفات لایثبت عندهم المعیة الذاتیة کما بینین
والذین عندهم الوجود عین الذات ولیس زائدا علیه والقائلون بکون الوجود صفة ولکن الصفات عندهم فی الحقیقة لاغیره یثبت
عندهم المعیة الذاتیة والحاصل ان صفاته تعالی لاهو ولاغیره وزایدة باعتبار العقل ولاغیره وعینه بحسب الحقیقة فاذا کانت
الصفات زایدة علی الذات فی الظاهر والوجود ایضا منها لایثبت المعیة الذاتیة واذا کانت عینها فی الحقیقة یثبت المعیة
الذاتیة ویؤیده قوله تعالی وهو معکم اینما کنتم فان هو عبارة عن الاحدیة الصرفة اعنی الذات من حیث هی هی بلا اعتبار الصفات
وایضا قوله قل الله احد فان هو عبارة عن الذات من حیث هی هی بلا اعتبار صفة فاذا ابدل اسم الله الذی معناه الذات
بجمیع الصفات دل علی ان الصفات غیر زائدة علی الذات بل عینها ولهذا اطلق المشایخ لفظ الله علی المرتبتین اللا
تعین الذی هو وجود مطلق لایلاحظ فیه صفة والالوهیة المجملة التی هی عبارة عن ظهور جمیع الصفات اجمالا الحمد لله الذی
هدانا لهذا وما کنا لنهتدی لولا ان هدانا الله وذلک الوجود لاینکشف علی احد من حیث الکنه ولایتعقل لان العقل انما یدرک
المعقول والحادث انما یدرک الحادث تعالی ذاته وصفاته عن الحدوث علوا کبیرا کما اشار الیه حافظ ارباب المعرفة مصراع
عنقا شکار کس نشود دام باز چیین * ومن اراد المعرفة من هذا الوجه فقد ضیع وقته واذا تقرر ان الوجود عین الذات وغیر زائد
علیه فاعلم ان له مراتب کثیرة فاذا جاوز من مرتبة الاطلاق وعدم الانحصار المسماة باللاتعین والذات البحت والاحدیة الصرفة
المنزهة من اضافة النعوت والصفات المبراة عن کل قید حتی الاطلاق وهی کنه الحق لیس فوقها مرتبة وتوجه نحو عالم الظهور یسمی
بالتعین الاول المعبر عن علم الذات بذاته وصفاته وجمیع الموجودات علی الاجمال من غیر امتیاز بعضها عن بعض ویسمی ایضا بالوحدة والحقیقة
المحمدیة والحقیقة الانسانیة وجمیع الاعیان الثابتة فی حضرة هذا العلم مصور بصور عقلیة واذا برز فی المرتبة الثالثة یسمی
بالتعین الثانی المعبر عن علم الذات بذاته وصفاته وما فیه من الموجودات بالتفصیل والامتیاز اسمی عالم تمییز فی ذلک تمیزت
فی هذا کالشجرة واغصانها واوراقها وازهارها واثمارها فی النواة تنفصل ویسمی ایضا بالواحدیة وعالم الجبروت وایضا بالجمع کما یسمی
الاول بجمع الجمع قال بعض المشایخ الکرام صلوات الله وسلامه علی انبیائه وعلیهم الصلوة والسلام ان کل واحد من هذه المراتب الثلاثة
قدیمة والتقدم والتاخر المتراءی عقلی لازمانی ثم ظهر فی المرتبة الرابعة المسمی بالارواح المعبر عن الاشیاء الکونیة المجردة البسیطة وهو المسمی
عندهم بعالم الملکوت واللوح المحفوظ والنفس الناطقة وعالم الامر ثم ظهر فی الخامس المسمی بعالم المثال المعبر عن الاشیاء الکونیة المرکبة
اللطیفة اعنی النفوس الجزئیة المنطبعة اذا اعتبرت مجردة عن النفس الناطقة یسمی بعالم المثال التی لاتقبل التجزی والتبعض والخرق
والالتیام وفی هذا العالم لکل موجود مجرد عن المادة اعنی الارواح والمعانی او غیر مجرد اعنی الاجسام مثال یدرک بالحواس الباطنة
والکشف ایضا فی هذا العالم ولیس فی هذا الموطن اختلاف الازمنة ویسمی بالبرزخ لوقوعه بین الاجسام الکثیفة والارواح المجردة و
فیض الفیاض یصل اولا الی عالم الارواح ومنه الی عالم المثال ومنه الی عالم الحس ثم المرتبة السادسة عالم الاجسام والشهادة وهو
عبارة عن الاشیاء الکونیة المرکبة الکثیفة القابلة للتبعض والتجزی والخرق والالتیام من العرش ومحدبه الی مرکز الثری عالم الشهادة
بهذا التفصیل العرش والکرسی فلک الزحل فلک المشتری فلک المریخ فلک الشمس فلک الزهرة فلک العطارد فلک القمر کرة النار
کرة الهوا کرة الما کرة التراب الموالید الثلاثة اعنی المعدن والنبات والحیوان وبهذا انتهاء العالم وظهوره من عالم الملکوت الی

عالم الملک فی مظاہر صور خلقیة والمرتبة السابعة جامعة لجمیع المراتب المذکورة الوحدة والواحدیة والنورانیة والظلمانیة وہذا التجلی الاخیر یسمی بالانسان واذا ترقی الانسان وظہر فیہ جمیع المراتب المذکورة یسمی بالانسان الکامل والظہور والارتقاء الکامل لم تیسیر الا لحضرت سید المرسلین صلی اللہ علیہ وعلیہم وعلی آلہ وآلہم اجمعین ولذا یسمی خاتم النبیین ولعل الکاملین فی متابعتہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ینالون ہذا النیل العظیم ویؤیدہ کریمة قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ وہذا الفقیر لتوضیح ہذا المراتب سیکتب دائرة یسہل فہمہا ومن اللہ الملک العلام التوفیق ومنہ الہدایة الی الطریق وہذہ ہی الدائرة +

واعلم ان للعالم ثلثة مواطن فی الوجود فی التعین الاول وفی التعین الثانی وفی الخارج ففی التعین الاول یسمی بالشیونات وفی التعین

الثانی بالاعیان الثابتة وفی الخارج بالاعیان الاعیان الخارجیة وہذہ الاعیان المعبرة بہا عن الصور العلمیة لیس لہا وجود فی الخارج ان الاعیان ما شمت رائحة الوجود فی الخارج وفی الخارج انما ہی احکامہا وآثارہا اسمائیة تعالیٰ وصفاتہ اقتضت ان تکون الاعیان مرایا ومظاہر لہ مافی الخارج فانہ جل شانہ القی ظلالہا علیہا الم تر الی ربک کیف مد الظل ای ظل صفاتہ علی الصور العلمیة بسبب انعکاسہا ظہرت احکامہا فی الخارج بعضہا مظہر الہادی وبعضہا مظہر المضل وبعضہا مظہر الکریم وبعضہا مظہر الحلیم وبعضہا مظہر الجبار وبعضہا مظہر القہار وبعضہا مظہر الجلال وبعضہا مظہر الجمال الی آخر الصفات وحقیقة الانسان المسمی فی کل قوم باسم خاص مصطلح نعند بعضہم اسمہ اللطیفة الالہیة وعند آخر سر الوحدة وآخر سر الربوبیة وفاض من التجلی الذاتی المسمی بالفیض الاقدس فوصل الی مراتب الصفات وفیضہا المسمی بالفیض المقدس ووجدہا وظہر فیہ من کل صفة خاصة کل صفة کثر تربیتہا لہ کثر بروز خواصہا فیہ الیوم فی دائرة الامکان ایضا کثیر بروزہا فیہ فاذا کثر تربیتہ من الہادی فالیوم ذلک الشخص سبب الہدایة وان من المضل تسبب للضلالة وبالعلم یفید العلم وبالرزق لفیض الرزق علی کافة الانام والانسان الناقص لایعرف الاسم المربی لماہیتہ والکامل المتحقق بہ یقف علیہ اذا تحقق الماہیة متی یثبت اذا تجلی ذلک بقیام لوازمہ فیہ ولیظہر فیہ بالکمال ویستغرق ذلک الشخص فی ظہور آثار ذلک الاسم واحکامہ ویستہلک فیہ فاین انت وہذہ المرتبة ونعم ما قال بالفارسیة۔

بیت نہ ہر کہ سر بتراشد قلندری داند + نہ ہر کہ چہرہ برافروخت دلبری داند + وقال آخر **مصراع** ہر گدائے مرد میدان کے بود +

التجلی علی ثلثة انواع ذاتی وصفاتی وافعالی کل موجود یظہر ویوجد ینبغی لہ ان یتجلی اللہ تعالیٰ علیہ بتوجہ الیہ بحسب الذات فیوجد فی الخارج بالوجود الظلی والوہمی والخیالی ثم یتجلی بالتجلی الصفاتی ثم یتجلی بالتجلی الافعالی فان جمیع الاشیاء مظہر الذات والصفات والافعال لیس للصفات وجود سوی الذات ولا افعال بدون الصفات ففی بعض الاشیاء ظہور الاسماء غالب فی بعضہا ظہور الصفات وفی اخری ظہور جمیعہا تنبیہ بعض الصوفیة قالوا بالتوحید الوجودی واعتقدوا بان الوجود واحد لاغیر بہذا المعنی ان صدور العالم بسبب انعکاس الصفات علی الصور العلمیة التی ہی الاعیان الثابتة ذاتہ تعالیٰ یقتضی العلم والعلم عندہم عین الذات وتنفیض منہ تعالیٰ فی مرتبة العلم الاعیان الثابتة بالفیض الاقدس والاعیان عین العلم ولیس للاعیان بعد الوجود سوی الصور العلمیة وظلال الصفات مادة والصور العلمیة عین العلم وظلال الصفات عین الصفات وعلی ہذا قال بعض العرفاء بالفارسیة **رباعی** در مذہب ما چو سایہ و نور یکیست + خاک رہ فقر و تاج فغفور یکیست + آنجا کہ مقام پاکبازان جہان است + دانم بیقین کہ دار و منصور یکیست + والفرق بالاطلاق والتقیید والصفات عین الذات فلا موجود سواہ ولہذا قالوا ہمہ اوست و سبحانی ما اعظم شانی وانا الحق ولیس فی جبتی سوی اللہ غایة مافی الباب ان حقایق الممکنات ہی الصور العلمیة مع انعکاسات صفاتہ وہم یرون الصور عین العلم والعلم عین الذات ولذا قالوا الوحدة الوجود وقولہم ہذا وان کان مسامحة فان الفرق بین الظل والاصل لاریب اما اذا اعمق النظر فی حقایق الممکنات لا یوجد سوی الصور العلمیة وظلال الصفات شیٔ وفی بحر شاہدة تجلیات صفاتہ تعالیٰ فی ہذہ الصور غرقوا لہذا اصدر منہم ہذہ الکلمات وبعض الصوفیة قالوا بالتوحید الشہودی بہذا المعنی ان السالک اذا سلک طریق الیقین والریاضة ویصل بعد طیہ الی حال لایری غیرہ تعالیٰ ویعمی فی البصر والبصیرة سواہ کا نمحا الکواکب عند طلوع الشمس بظہور انوار التجلیات الالہیة فی المحسوسات الظاہرة والباطنة فلا یتیسر لہ فی غلبة الحال مشاہدة غیر الحق سبحانہ فیعتقد ان غیرہ تعالیٰ لیس شیئا موجودا ففی ہذا الحال یقول لا موجود الا اللہ وسبحانی ما اعظم شانی وانا الذی یکلم موسی فی طورہ

والاشیاء جمیعہا موجودۃ اما اذا غلبت تجلیاتہ تعالی علیہ یمحو کل شئ فیہما عندہ کمعاملۃ الشمس والکواکب فان الکواکب والشمس کلاہما فی النہار موجودان لکنہما فی جنب شعاع الشمس استترت بتمامہا حتی لا تری قط وہذہ المعاملۃ ایضا بالنسبۃ الی شہود السالک وعند بعض الصوفیۃ التوحید الشہودی غیر واقعی والواقعی ہو التوحید الوجودی **تنبیہ** للشہود عند الصوفیۃ علی نوعین احدہما شہود الذات المقدسۃ المعراۃ من الظہور فی لباس الظاہر والثانی ان یری فی لباس المظاہر بلا وصف الجمعیۃ بل منبعث الوحدۃ وعدم الشرکت ویسمون ہذا الشہود بشہود الاحدیۃ فی الکثرۃ وقالوا ان الرسول صلی اللہ علیہ وسلم کان فی ہذا الشہود بعد البعثۃ ویظہر تحقیق ما نحن فیہ مما کتب ہذا الفقیر کثیر التقصیر فی بعض العرائض فی حضرت الغوث الاکمل محمد مسعود السعید اللاہوری قدسنا اللہ باسرارہما وہو ایضا حسنۃ وہو ہذا ان جمیع التعینات تحجب بتعین الوحدۃ واذا تیسر الرجوع القہقری لا تحجب الوحدۃ الکثرۃ ولا الکثرۃ الوحدۃ فعلم من ہذا ان معاملۃ الطریق علی ثلثۃ انواع فی حق الناقص تحجب الکثرۃ الوحدۃ وفی حق الکامل تحجب الوحدۃ الکثرۃ وفی حق الکامل المکمل لا تحجب الکثرۃ الوحدۃ ولا الوحدۃ الکثرۃ وہذا الشخص الثالث یصلح ان یزین مسند الافادۃ ولہذا الشخص تحصیل المقام فی وقت یغمض عینہ عن الصفات ویعامل بالذات بغیر التعین وقید الاطلاق والا فہو وان کان یتراءی عزیز الوجود وشریف القدر لکنہ لا یخلص من مرتبۃ الصفات فان فی حضرت الجمع وجمع الجمع یجد الذات متعینا بالتعین الصفاتی وان کانت الصفات غیر زائدۃ علی الذات بل عینہا والفرق عقلی یعنی لا ہو باعتبار العقل ولا غیرہ بحسب الحقیقۃ لکن اذا کانت الذات فی حد ذاتہا منزہۃ من کل قید وتعین سواء کان ذلک التعین زائدا علی الذات او عینہا حتی من قید الاطلاق لا محالۃ یجد فی کل موطن متعینا زائدا او عینا وہذہ المعرفۃ لا تتیسر بالطور العقلی واہتدی الیہا ہذا الفقیر خادم تلک العتبۃ العلیۃ اعنی عتبۃ حضرۃ المرشد الحمد للہ علی انعم علی فظہر من ہذا البیان ان الشہود الاول للکامل والثانی للکامل المکمل ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم **سوال** قلت قبل ہذا ان الاعیان الثابتۃ عین العلم والعلم عین الذات فالامر والنہی الشرعیان وجمیع احکام الشرع علی ما یترتب والتعذیب والتنعیم لمن یثبت **جواب** ترتب ہذہ الامور فی المظاہر الکونیۃ فی مرتبۃ الظل جائز لان عینیتہا بالذات لیس بہذا المعنی ان الاعیان بعینہا عین الذات الالہی وحکم الذات حکم الاعیان بل بہذا المعنی ان الاعیان فائضۃ من الذات بالفیض الاقدس مثل فیضان الصفات من الذات ولیس لہا مادۃ فی الخارج سواہا بانعکاسہا یتراءی موجودۃ فی الخارج فالاحکام الکائنۃ فی المظاہر الکونیۃ الظلیۃ لا تجری فی الاصل اصلا کاحکام الاصل لا تجری فی الظل اصلا ویظہر ہذا بمثال وہو ان الشمس مرتفعۃ من اتصال الغیر والقاذورات ومع ذلک یقع ظلہا علیہا ومن وقوع الظل لا تتلوث من لقاء القاذورات کما لا یتطیب من العنبر فعلم ان حکم الظل غیر حکم الاصل ومثال اخر ان بعض الاولیاء الکرام صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وعلیہم الصلوۃ والسلام فی اماکن مختلفۃ متمثلون بالصور المختلفۃ ویظہرون فی مواضع شتی ویاتون لاعادۃ وطواف الکعبۃ الشریفۃ زادہا اللہ تعالی شرفا وتعظیما وتکریما والصور الاصلیۃ ثابتۃ فی مکانہا فما یقع شئ علی صورہم المثالیۃ من القتل وغیرہ لا یظہر شئ منہا علی الصور الاصلیۃ وتلک الصور ظلال للصور الاصلیۃ وتوابع ومامورۃ لتلک الصور حکمہا لا یظہر علی الاصل کذلک الحق تعالی شانہ منزہ من ہذہ الامور وبہذہ الامور صور العالم متصفۃ وہو الآن کما کان لا تغیر فی ذاتہ ولا فی صفاتہ بحدوث الاکوان **سوال** اذا کانت الہدایۃ والضلالۃ من انعکاس الصفات تعالت فلماذا ارسال الرسل **جواب** لا یظہر الہدایۃ والضلالۃ بدون ارسال

الرسل لان الهدایة متابعة الرسل والانبیا، صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وعلیہم وآلہ وآلہم اجمعین والضلالة مخالفتہم صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وعلیہم وآلہ وآلہم ومتابعیہم +

مکتوب پنجم (۵)

ازمکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما کہ بنام فضیلت پناہ محمد عثمان صدور یافتہ در ترغیب بر متابعت سنت و ترہیب از ارتکاب بدعت در اقوال و افعال و احوال و انقسام متابعت بصوری و معنوی و درجات آن و اقسام محبت و اصحاب آن و بیان آنکہ عبادت بقدر معرفت است و بیان حصول معرفت حقیقی و بیان آنکہ صدور جمیع ظہورات علمی و غیبی از حب است و ما یناسب ذلک من الاسرار الغامضة وغیر ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ الحمد للہ بجمالہ وجلالہ والصلوۃ والسلام والتحیات اتمہا واکملہا علی محمد وآلہ بعد از ادا اسلام سنت سید الانام بجدمت میان محمد عثمان تحقیق متابعت صوری و معنوی از قولی و فعلی و حالی و اسرار غامضہ کہ تعبیر از ان بشریعت و طریقت و حقیقت و معرفت یا ظاہر شرع و باطن آن و علم و عمل و حال و مقام کردہ میشود کہ کریمہ قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ و یغفر لکم ذنوبکم واللہ غفور رحیم احتواء آنہا کردہ و اشتمال بر آنہا نمودہ رقم زدہ کلک بیان کردہ مے آید بگوش ہوش باید شنید و جام غفلت از ان نباید نوشید بعضے گفتہ اند آیہ کریمہ درحق یہود و نصاری نازل است ایشان نحن ابناء اللہ واحباؤہ میگفتند حضرت حق عز من قایل بر محبوب خود امر کرد کہ بگو مر ایشان را اگر ہستید شما ایں یہود و نصارے کہ خلاف نحن ابناء اللہ واحباؤہ در عالم انداختہ اید و دعوے میکنید کہ دوست میداریم خدائے را اگر در دعوے خود صادق آید پس پیروی کنید مرا تا خدائے عز اسمہ شما را دوست دارد و بیامرزد و خدائے گناہان شما را و خدائے آمرزندہ است آن کسانے را کہ بر اثر من واثق بر قدم من صادق و در متابعت راسخ اند مہربان است بر ایشان برحمة خاص و بعضے گفتہ اند خطاب از جناب حضرت وہاب بزبان سید السفرا فداعلیہ امہاتنا والآبا علیہ وآلہ افضل الصلوۃ واکمل التحیات متوجہ قریش گشتہ است ایشان میگفتند ما بتان را دوست میداریم و بشفاعت ایشان نزدیک خدائے آسمان میرویم ایشان را گفتند اگر حق جل مجدہ را متابعانید متابعت محبوب او را از دست ندہید شان نزول این آیہ کریمہ اگرچہ برین منوال است اما در عمل بران ہمہ بنی آدم برابر اند حقیقت خطاب از عالی جناب متوجہ جمیع نسمات در ہمہ جہاتست میفرماید کہ دریافت رتبہ محبت و درجہ مودت چہ در شریعت و طریقت و چہ در حقیقت و معرفت مربوط و منوط بمتابعت محبوب من است پس ہر کہ دعوے محبت کند و خواہد کہ این صولجان مودت را ازین میدان و رجو کان بدست آرد بر وے لازم است متابعت سعادت درجت او صلی اللہ علیہ وسلم در قول و فعل و خلق و حال و سیر و عقیدہ و چہ صحت محبت و ظہور صدق این منزلت جز برفتن بر اثر خیر البشر صلوٰۃ اللہ وسلامہ علیہ وآلہ الی یوم الحشر والنشر صورت نمے بندد ہر کرا در دل نیک خصل حب حضرت حق جل فی جلالہ موجود باشد

اختیار مخالفت از اوامر وے تحاشی نخواہد کرد و ایثار نواہی نخواہد نمود وجز درپے متابعت بروے خود نخواہد کشود چہ محبوب محبوب محبوب است شنیدہ باشد بلکہ دیدہ کہ ہر کہ علاقہ محبت بشخصے بہوائے نفسانی داشتہ باشد چندان در حب او فرو رفتہ و انہماک یافتہ مے باشد کہ ہر چہ محبوب او فرماید سعادت خود دانستہ باتیان آن مبادرت می نماید و امتثال امر او کردہ بر روئے خود در محنت و مشقت میکشاید و از ارتکاب دل آزردگی او اجتناب میفرماید و در دعوے محبت صادق می آید ہر چند این معاملہ بہوائے نفس بدکیش سوء اندیش است طرفۃ العین غلین نام رضیات بر صورت صدق ارادت او ظاہر نمے گردد پس مخالفت اوامر و ارتکاب نواہی حضرت الٰہی از محب صادق او چگونہ بر خواہد زد و مصدق در امتثال اوامر و اجتناب از نواہی متابعت آنحضرت رسالت مرتبت است کہ مامور بہا است قال عز من قایل جل جلالہ اطیعوا اللہ و اطیعوا الرسول و محک تجربہ در شناختن مسلم و کافر و محق و مبطل در منزلت شریعت و طریقت و حقیقت ہمین متابعت سعادت درجت او است صلوات اللہ و سلامہ علیہ و آلہ ہر کہ بر محک تجربہ درست نیاید در دعوے خود کذاب است اگر دعوئ اسلام دارد حقیقی و معنوی باشد یا شرعی صوری جز بمتابعت رسالت منزلت و ما جاء بہ درست نمیشود قال صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم لا یؤمن احدکم حتی یکون ھواہ تبعا لما جئت بہ ہرگز مسلمان نمے شود و بدرجہ اسلام و حقیقت آن نمیرسد و مؤمن بایمان ظاہر شرع و باطن آن نمیگردد یکے از شما تا کہ خواہش و ارادت او تابع نشود مر آن چیزے را کہ آوردہ ام از نزد خدا جل فی جلالہ او صلوات اللہ و سلامہ علیہ و آلہ از نزدیک حضرت ذو الجلال و الافضال اوامر و نواہی آوردہ است و مربوط بمتابعت حضرت رسالت منزلت علیہ و آلہ افضل الصلوات و اکمل التحیات گردانیدہ تا عاصی و مطیع ہر درجہ شریعت در پیدا و ہلا افتد اگر بمتابعت شریعت علی صاحبہا الصلوات و التحیۃ بانقیاد باطنی کہ متصل باقرار باشد سر بر کرد و دعوت الحضرۃ صاحب رسالت علیہ من الصلوات و التحیات اکملہا و اجملہا قبول ناکردہ از طریق سداد کہ موجب وداد است منحرف گشت در ورطہ کفر صریح افتاد و اصل ایمان و ایقان را از زمین قلب او مستاصل نمود و دلیل حال بد سگال او است کلام عز من قائل جل مجدہ فرمودہ است فان تولوا فان اللہ لا یحب الکافرین بگو اے محمد صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فرمان بردید حضرت حق جل جلالہ را در اوامر و نواہی و پیغمبر او را صلی اللہ علیہ وسلم در احکام ظاہر شرع و باطن آن پس اگر برگردید و منحرف شوید از اطاعت خدا جل جلالہ و رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم پس بدرستی کہ خدائے دوست نمیدارد کافران را وضع مظہر در موضع مضمر در کلام حضرت علام دلالت میکند بر آنکہ تبرا از اطاعت خدا جل جلالہ و رسول او صلی اللہ علیہ وسلم کفر است و نفی در حدیث نفی اصل ایمان است نہ کمال آن پس چون اصل ایمان از زمین دل آہنگین او بنا بر عدم متابعت از بیخ بر کندہ شد محبت سعادت منزلت کہ متفرع بر ایمان است در حق وے کجا صورت بندد و از پاے در آمدن درجت ایمان از جہت عدم متابعت است اما چون در انقیاد بر اثر افضل البشر علیہ من الصلوات اتمہا و من التحیات اعمہا رد و بما جاء بہ من عند اللہ ایمان آورد و سعادت نفس ایمان ظاہر شرع او را حاصل شد و از ورطہ اصل ہلاکت کہ کفر است و موجب صد فلاکت است بر آمد لیکن متابعت سعادت درجت تمام در کام او وقتے خواہد شد کہ متابعت صوری و معنوی قولا و فعلا و خلقا و حالا عقیدۃ و طویۃ صورت بندد و درین ہنگام رتبہ محبوبیۃ کہ کریمہ و یحببکم اللہ مصرح آن منزلت است کہ منوط و مربوط

بمتابعت کامله بود صورت میگیرد و محبت ذات حضرت الٰہی درحق وے درکار میگردد و بخلعت محبوبیت چون متبوع
او را مے نوازند محبت عبد مقتضی فنا است و محبت ذات موجب بقا و اجتبا رزقنا اللہ سبحانہ ہذہ المرتبۃ العلیا والدرجۃ
الاسنی بمنہ وکرمہ و بر تو پوشیدہ نزود محبت بندہ را بر خدائیتعالےٰ درجات است محبت او در شریعت و طریقت و حقیقت
و معرفت محبت مذکور و در ہر مرتبہ از مراتب شریعت مربوط و منوط بمتابعت آن رسالت منزلت است صلوات اللہ
وسلامہ علیہ و آلہ این محبت را در ہر درجہ از درجات مذکورات کمال و نقصان است کمال برفع حجب و نقصان بکثرت
آن کما سیظہر الحال علیک عن قریب انشاء اللہ تعالےٰ و رفع حجب جز بمتابعت رسالت مرتبہ نیست و کمال تا آخر
درجات غیر از متابعت صورت نمیگیرد متابعت در اول وہلت در حق مبتدی بتکلف است و در آخر منزلت
در حق منتہی بتکلف است محبت او یرا د تعالیٰ در شریعت علی صاحبہا الصلوات و التحیات متابعت رسالت مرتبت
است علیہ افضل الصلوات و اکمل التحیات در اتیان فرائض و واجبات و مستحبات و نوافل خیرات و امتثال اوامر و
اجتناب از نواہی در رضا و موافقت بقضا و قدر و اگر در ارتکاب معاصی کوشد و از شبہات رہ نپوشد و در اتیان فرائض
و امتثال اوامر تہاونی ورزد بسبب تقصیرے بود کہ در محبت است و در مرآت عدم متابعت ظاہر گشتہ ہر چند در متابعت
سست تر درجہ محبت و رتبہ مودت فروتر دکشودن ورسے طریقت بر وے کمتر چہ احوال نتائج اعمال اند پے وجود اعمال
صالحہ مامورہ وزائدہ مدعی محبت و صال و کمال فرو رفتہ در ورطہ وبال است چہ متابعت آنحضرت رسالت مرتبت
صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم در جمیع احکام و ما جاء بہ من عند اللہ مامور او تعالےٰ است و مامور محبوب محبوب است پس مکذب او
درین باب عدم متابعت آمد نعم ما قالت الرابعۃ العدویۃ رحمہا اللہ تعالےٰ شعر تعصی اللہ و انت تظہر حبہ ہذا العمری من
الفعال بدیع + لوکان حبک صادقا لاطعتہ ان المحب لمن یحب مطیع + و فی ہذا الزمان کثیر من یدعی المحبۃ و التوحید و تری فی
طریق مکۃ کثیرا منہم یدعون الحال و مع ہذا یصدر منہم المحال کل المحال و کیف لا لان الدہر ما ترک فی زماننا ہذا من شراب المحبۃ
و آثارہا الاشیاء قلیلا و ہی البقیۃ التی بہا بقاء حیوۃ العارفین المستورین عن اعین الاغیار و باقیہا انکتم و اختفی عن البصائر
و الابصار حتی کان اخفاءہا ایضا مختفیا اے صارت بحیث لا یشعر بہا و باختفائہا ایضا نعم ما قال الشیخ المحقق المدقق قدوۃ
عرفاء العالمین و رئیس اکابر المکاشفین ابو حفص عمر بن علی السعدی المعروف بابن الفارض المصری قدس اللہ سرہ العزیز شعر
ولم یبق منہا الدہر غیر حشاشۃ کان خفاءہا فی صدور النہی کتم فلم یبق منہا بین ایدی الناس فی ہذا الزمان فی الحقیقۃ الا اسم و رسم
تظہر الناقصون فی صور الکاملین و المبعدون فی شان المقربین و ذلک لان النبوۃ قد اختتمت و الاولیاء قد اختفوا قال العارف
المذکور رحمہ اللہ تعالےٰ شعر و من بین احشاء الزمان تصاعدت ولم یبق منہا فی الحقیقۃ الا اسم فاحترز ثم احترز من مشائخ زماننا و استخر
من اللہ جل مجدہ ٥ ان اللہ ہو الہادی الی سبیل الرشاد و المبلغ الی طریق السداد و عصمنا اللہ من جمیع ما کرہہ و نعم ما قال العارف
الجامی قدس اللہ سرہ السامی شعر حریفان بادہا خوردند و رفتند + تہی خمخانہا کردند و رفتند + نمے بینیم درین ایام خامی +
کہ باشد بر نقش از بادۂ جامی + و محبت او برو تعالیٰ در طریقت در متابعت سید السفراء صلوات اللہ وسلامہ علیہ و آلہ الی
یوم الجزاء نفی ماسوے اللہ و پوشیدن غیر اللہ از چشم شہود است تا وجود موہوم از ابصار بصیرت مرتفع گشتہ وجود معلوم

در نظر ماند چه در طریقت نفی ماسوی الله مطلوب است و کمال و نقصان محبت درین موطن بفنا و فناء فناء ظاهر گردد فناء آنکه وجود اشیاء در بصر بصیرت او مضمحل گردد و شعور برین فناء و اضمحلال واشته باشد و فناء فناء آنکه شعور که بر فناء داشته بود برود کحالة النوم فناء اول ناقص و فناء ثانی کامل و اتم و بآن فنا سیر الی الله بتمام و انجام مے یابد و دائره امکان زیر قدم استفساد محبت وے مے آید و محبت او بر و تعالی در حقیقت بر قدم و متابعت او صلی الله علیه و آله وسلم متخلق باخلاق سبحانی و موصوف باوصاف رحمانی جل مجده شدن است و دینجا سیر فی الله که عبارة از بقا بالله است متحقق میگردد و باقی بالله در مرتبه حقیقت البته متصف بصفات الله می باشد زیرا که ذات درین موطن جز صفات ظهورے ندارد پس از گرفتاری بصفات تفصیلا باشد یا اجمالا گزیرے نیست نقصان و کمال این موطن بحصول سیر اجمالی و تفصیلی ظاهر میگردد و بسیر اجمالے در نهایت مقام سیر رسد و بسیر تفصیلی بنهایة نیز رسد و کمال محبت آنست که تا آخر نقطهٔ وحدت رساند و محبت او جل و تعالے در معرفت بمتابعت رسالت منزلت علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اعمها فانی شدن است در ذات بے ملاحظه صفات و در مرتبه حقیقت فنا در ذات بملاحظه صفات است و درین موطن در بحث قبل ازین سیر فی الله بود و سیر این موطن سیر در اقربیت است و پیدا آمدن کمال و نقصان محبت در مرتبهٔ اقربیت بدریافت معرفت ذات است بے اعتبار صفات و عدم دریافت آن با آخر نقطهٔ معرفت رسیدن و عدم رسیدن است و اگر کمال معرفت ذات دست ندهد نقصان تمام در محبت نیست کمرے نقصان در محبت دارد و اگر هیچ معرفت ذات دست نداد کمال نقصان در محبت دارد همبرین قیاس ست هر مرتبهٔ از مراتب مذکوره و عدم کمال استعداد محبت درین موطن بنابر عدم کمال متابعت است هر چند کمال در متابعت آید استعداد محبت افزاید چه ازدیاد محبت و مودت مربوط بمتابعت صاحب شریعت است علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اعمها و کریمهٔ ان کنتم تحبون الله فاتبعونی مبین این سر است پس مبنای جمیع مراتب محبت شریعت آمد او اصل و دیگر فرع وجود خلل در اصل موجب خلل در فرع است رخنه در سفل پیدا آمد در علو لاچار ظاهر آید قوت اساس و ضعف او در فرع تاثیر تمام است نعم ما قال العارف التبریزی رحمه الله لله درّ قوله ؎ شریعت را مقدم دار اکنون * طریقت از شریعت نیست بیرون * کسے کو در شریعت راسخ آید * طریقت راه بر وے خود کشاید * و بر تو مخفی نماند هر محبتے در هر مرتبه که یافته شود و در هر مظهرے که دیده شود ظل بعید یا قریب محبت حقیقیه است که آن عین حقیقت الهیه در حضرت احدیة است بحسب حقیقت نه عقل چه بحسب عقل چون سایر صفات ذات زاید بران در نظر می آید و ازینجا است که نظر بر زیادتی صفات کرده بعضے اولیاء کرام صلوات الله و سلامه علی نبینا و آله و علیهم الصلوة و السلام تعین حبی را ماورای تعین اجمالے ثابت نموده اند و مقدم بر تعین علمے دانسته اند و نیز متمسک ایشان درین باب حدیث قدسی است کنت کنزاً مخفیاً فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف و این حدیث مقتضی صدور جمیع ظهورات علمی و عینی از حب است پس تعین حبی نزد ایشان مقدم از تعین علمے آمد شاید که معلوم شان نساخته اند که صدور جمیع ظهورات علمی و عینی حے از حب بعد از علم است نه قبل العلم ازینجا باید دانست که جمیع تعینات در تعین اجمالے داخل اند و تعین اجمالے جمیع را شامل تحقیق این مقام و حل اشکال این مرام این است که صفات لا هو و لا غیره اند یعنے دو جهته دارند جهته عینیت و جهته غیریت بحسب حقیقت عین ذات اند و زائد بر ذات نیستند

وباعتبار عقل غیر وزاید بر ذات حسب عینیت حقیقة احدیۃ صرفه است یعنی ذات من حیث ہی ہی بلا اعتبار صفۃ وباعتبار عقل
که غیریت صفات منظور نظر عقل است آن در تعین تفصیلے است نظر بر زیادتی صفات که اعتبار عقلے است ہر چند صفات
متعین بتعین زاید یافته شوند وحجاب ذات در نظر آیند و ہر صفۃ ظاہر گردد وحاجب ذات آید تعین حبی از تعین علمے مقدم
نیست موخر از تعین بعلم است حب شئ قبل العلم بشئ نیست کما قلنا بالک بعد از علم بشئے است وبحسب حقیقة وعینیت صفات
چنانکہ شیخ محی الدین ابو عبد اللہ بن محمد بن علی بن العربی الطائی الحاتمی رحمہ اللہ تعالے بران قائل است ودیگر مشایخ متقدمین
تا ذات متعین بعلم نشود ہیچ صفة ولو صفة المحبوة والحب وغیر ہما دران حضرت در نظر نه آید وملحوظ نگردد بعد از حیوة اول از
بطون که بعرصه ظہور بظہور می آید علم است درین حضرت جملہ اعیان ثابتہ بحضور اسم علمی حاضر وظاہر آمدند چون حضرت
حق اقتضاء ترجیح وجود اعیان ثابتہ بر عدم کرد ومقتضی این امر گشت این معنی صفۃ ارادۃ است اسم مرید ازینجا ظاہر گشت
وچون علم حق ارادت باستواء واستیلا قرین شد برائے ایجاد اعیان بر حال عدم این صفت قدرت است اسم قدیر ظاہر
آمد این صفت را با صفت حیوة ارکان ایجاد گویند وقبل از وجود خارجی اعیان ثابتہ چون حضرت حق ایشان را مشاہدہ
می نمود این صفت بصر است اسم بصیر ظاہر شد وچون اعیان ثابتہ بزبان استعداد التماس نمودند که ما از بہر چہ مظہریم بظہور
رسان اطلاع حق بالتمسات را وقبول حق ملتمسات ایشان را صفت سمع است اسم سمیع ازینجا ظاہر آمدہ وچون ارادۃ
وقدرت باین حال منضم گشت ومتعلق بصور ایجاد اعیان شد وبامر کن ظہور اعیان خواست این صفت کلام است واسم
متکلم ازین حال ظاہر آمدہ است این شش صفات مذکورہ چون مترتب بر حیات است صفۃ حیوة مقدم بر صفات آمدہ و
اسم حی مقدم اسماء حیوة صفت است وہی اسم علم صفت است وعلیم اسم ارادت صفت است ومرید اسم قدرت صفت
است وقدیر اسم بصر صفت است وبصیر اسم سمع صفت است وسمیع اسم کلام صفت است ومتکلم اسم این اسماء سبعہ را
ایمہ اسما خوانند وامام این اسما بعضے حی گویند وبعضے علیم این صفات واسما چون منفک از ذات نیستند اسما وصفات
ذات شمرند وباقی صفات را صفات فعل حاصل آنکه بہر تقدیر صفت حبی موخر از علم آمدہ است وصفۃ حیوة مقدم از علم لانہا صفة
مصححة للعلم وآنچنانکه گفته آمدیم که تعین بعلم مقدم او تعین حبی ہست ازین جہتہ است که صدور جمیع ظہورات بعلم است تا علم
نبود حب از چہ باشد اینجا که حسب حقیقت است اصل صفت علم مقدم است ظہور آن نیز مقدم است در تعین اول پس
بہر تقدیر تقدم صفت علم را آمد وبعد ازان ہر چہ صدور یافت بحب است وصفت حبی بر خود او تعالے جل مجدہ ثابت کردہ
است قال عز من قایل یحببکم اللہ وقال ایضا فسوف یاتی اللہ بقوم یحبہم ویحبونه الآیة وفی الحدیث القدسی کنت کنزاً مخفیاً
فاحببت الحدیث مشایخ گفته اند وہو الحب ومنه الحب والیه الحب فمنه ظہر ما ظہر افراط محبت را عشق گویند ودران جناب
ہر چند حب زیادہ باشد افراط نیست پس اطلاق عشق بر ونکنند تعالے اللہ عما لا یلیق بشانه اما اطلاق عشق بر بندہ در
است است وقتے که در نظر بندہ جز او تعالی مضمحل گردد وغیر حق در بصر وبصیرتش نماند چہ در اصطلاح اہل تصوف حب
الہی که بدرجہ کمال رسد آنرا عشق گویند حضرت حق تعالے چون بصفت محبت موصوف است بہمین محبت صدور
جمیع اشیاء آمدہ باین محبت ذاتیہ است ظہور کمالات صفاتیہ که سبب ظہور جمیع موجودات است گشته است اصل محبت صفاتیہ

همین محبت ذاتیه است واصل الفت و محبت که در مابین ارواح یا اشباح که واقع است همین است در حضرت احدیة که دران موطن کثرت هرگز منظور نیست و نه تعدد محظور نه بصفت موصوف و نه بنعت منعوت محبت عین ذات است و چون از احدیة در مرتبهٔ وحدت که تعین اول است ظهور نماید و ظاهر گردد درین موطن بتعین حب چون دیگر صفات اجمالا نیز متعین گردد درینجا بحسب عقل نشان غیریت محبت از ذات ظاهر و باهر می آید نظر باعتبار عقل درین موطن گفته نشود که بحسب اجمال وعدم تمیز محبت عین ذات است چه تعین و مرتبهٔ ظل باعتبار عقل حاکم برین نسبت کما لا یخفی علی الذائقین و چون از وحدت در مرتبهٔ واحدیت ظهور گردد درین حضرت محبت با مظهر خود تمیز مے یابد در رنگ صفات دیگر و بنا بر تفصیل پذیرفتن مرایا ظلال صفات نیز تمیز و تفصیل پیدا میکنند همین ظلال صفات با مرایائے خود بطریق اجمال در حضرت تعین اول که وحدت است و حقیقت محمدیست علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اعمها همین حقیقت محمدی علیه و آله افضل الصلوات و اکمل التحیات حقیقت انسانی است چون در تعین اول مجمل بود درین موطن تفصیل مے یابد و هر فرد از افراد انسانی یکے از دیگرے تمیز میگردد مثل درخت و شاخ و بیخ و برازدرخت حقیقت محمدی اصل آمد و حقایق دیگر ظلال آن و فایض از ان آن حقیقت الحقائق آمد حقیقت این حقایق علمیه و عینیه چنانکه مرآت صفات واجبه گشته است مرآت محبت نیز هست و الا نه مظهر اتم نباشد پس محبت مربی ذاتی حقیقت محمدی که حقیقة الحقایق است اصالة آمد و دیگر حقایق چون ظلال آن حقیقت جامعه اند بطفیل و توسط ایشان را از محبت حظے رسیده است و بحسب ظلیت نصیبے فراخنگ خود آورده اند پس خط محبت او از دیگران وافر آمد پس او صلے الله علیه و آله وسلم قلزم محبت آمد و دیگران قطرهٔ از ان دریا بدست دارند مصراع آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری ❊ حقیقت محمدی که ذکر یافت حقیقت جملی است که جامع جمیع حقایق مخلوقات است نه آنکه حقیقت نوعی است قول او صلوات الله وسلامه علیه و آله انا من نور الله و کل شیء من نوری موید این معنی است در جمیع خلایق که محبت دیده شود بطفیل او است چه ایشان ظلال آن حقیقت جامعه اند حقیقة محمدی علی صاحبها صلوات الله وسلامه که حقیقة الحقائق است مظهر اسم جلاله است که جامع جمیع صفات است چه وداد و محبت و چه لطف و رحمة و چه عظمت و جلالت و مربی دیگر حقایق اسم جامع نیست چه ایشان ظلال حقیقت مجمله اند بلے بقدر متابعت و مناسبت بتوسط حقیقة حضرت رسالت منزلت صلوات الله وسلامه علیه و آله حقیقت ایشان را اسما و صفات تربیت میکنند حقیقت هر کرا یک صفت تربیت کند امروز همان اسم ظهور خواهد کرد و اگر زیاده از یک تربیت کنند امروز درین نشاء انسانی مظهر همان اسماء خواهد بود مثلا حقیقت او را علیم تربیت کرده امروز مظهر علم باشد مردم ازین ینبوع علم سیراب خواهند شد و اگر حقیقت او را اسم رزاق تربیت کرده درین موطن بتوسط او رزق بمردم خواهد رسید و اگر بسیار صفات و اسما مربی حقیقت او اند مظهر جمیع آنها خواهد بود همچنین اگر مربی حقیقت او وداد و محبت است امروز مظهر محبت است غیر حقیقت او صلوات الله وسلامه علیه و آله حقیقت هر کرا که بسیار اسما و صفات تربیت کرده اند از دیگر مظهر تمام است و اگر صفت محبت حقیقت او را بسیار تربیت کرده است چون از دیگرے حقیقت او از محبت تربیت بسیار یافته است نسبت بدیگر مظهر اعلا محبت است و همین اسم رب حقیقت او است و مبدا فیض در هر مرتبه که نظر کنی اصل لطف و محبت و جلالت و عظمت در هر موطن درجة بعد درجة جز

ظل وظل الظل اسماء وصفات واجب جلت عظمته نخواهی یافت وهرچه بتو رسیده است غیر از وساطت حضرت رسالت
مرتبت صلوات الله وسلامه علیه وآله نخواهد بود اگر بوجود علمی که حقیقت تست یافته بتوسط حقیقت آنحضرت است علیه
وآله من الصلوات اتمها ومن التحیات. تمها واگر بوجود خارجی روحی یا مثالی یا شهادی یافتهٔ همه بتوسط شریف اوست
علیه افضل الصلوات واکمل التحیات اگر ظلال حقایق در اول مرتبه خارج که آنرا عالم ملکوت وعالم ارواح خوانند ظاهر
کردند بطریق اجمال ظاهر خواهند گشت یا علے التفصیل علے الاجمال روح محمدی است همین اول مخلوقات است وعلی
التفصیل ارواح ونفوس دیگر مخلوقات روح محمدی علیه افضل الصلوات واکمل التحیات ظل حقیقت مجمله چنانکه حقایق
ظلال حقیقت مجمله اند ارواح ونفوس نیز ظلال روح محمدی اند صلوات الله وسلامه علیه درین موطن در رنگ آن
اجمال وتفصیل است روح محمدی علیه من الصلوات اتمها ومن التحیات اعمها حقیقة جامعة جملیه روحیه است وافراد
ارواح تفصیل او اند ومن هذا قال الشاعر رحمه الله تعالی ؎ محمد کافرینش پایهٔ اوست + وجودش شخص وعالم
سایهٔ اوست + چو بود از نور پاک حضرت حق + همه ارواح ازو کردند مشتق ودر رنگ اجمال وتفصیل مذکور در مرتبهٔ
مثال نیز ثابت است واین چنین در مرتبه شهادت نیز واقع است وتفصیل او عرش وکرسی وسموات سبعه وعناصر اربعه
ومو الید ثلاثه معادن نبات حیوان وآخران انسان در مرایائے مجمله ومفصله درین موطن محبت نیز ظهورے دارد در هرجه
در مرایائے مواطن مذکوره محبت دیده شود همه ظل آن حقیقة است که اصل آن محبت است که ظل ذات بحت است در
نفوس حیوانی وحیوانات وحقایق آنها محبت ظاهر است ودر جمادات ونفوس کانی وحقایق آنها مختفی اصل این محبت
همان محبت است که در مرایائے مختلفه ظاهر آمده است هرچه مرات دارد از خود ندارد از جانب دیگر دارد وهمه از ان
جناب فیاض بایشان رسیده است اگر حسن وملاحت است از حسن وجمال او فائض واگر محبت والفت است
ظل آن وداد ومحبت است واگر لطف وکرم است عکس همان لطف وکرم است همه اشیا آئینه دار حسن وجمال
او یند ومرات کار جمیع صفات کمال او علموا بذالک اولم یعلموا شعر کل الجهات لشمس حسنک مشرق + وکل ذی قلب
الیک یشوق + یا واهب الحسن البدیع لاهله + کل لحسنک فی الحقیقة یعشق + حاشا یستر ک الحجاب وهذه انوار حسنک
فی العوالم تشرق + هذا الوجود وما سواه توهم + ووجودک المتعین المتحقق + من کان یشهد غیر حسنک فی الوری + فواده
بالکائنات معلق + اصل مرتبه معبودیت است وظل مرتبه عبودیت اصل الاصل محبت خدا اجل مجده وظل الظل محبت
بنده هر مرتبه از مراتب علمی علیحده دارد ونسبت اخری اطلاق اسم از اسماء مرتبه وجوب چون الله رحمن رحیم مالک قدوس
سلام الخ بر مرتبه امکان ثانی است قبیح وکفریست صریح وکذا العکس نعم ما قال العارف الجامی قدس الله سره السامی
رباعی اے برده گمان که صاحب تحقیقی + واندر صفت صدق یقین صدیقی + هر مرتبه وجود حکمی دارد گر حفظ مراتب
نکنی زندیقی از انچه مذکور شد معنے حقیقی کریمه قل ان کنتم تحبون الله الخ باید دریافت وسر فاتبعونی یحببکم الله باید شناخت
وسر در امر حق که متوجه نسمه مشرفه رسول بر حق علیه وآله من الصلوات والتحیات اتمها واعمها واکملها واجملها گشته است و
فرموده که بگو محمد مردم را اگر دوست میدارید خدائے را تعالی شانه پس متابعت کنید مرا آنست که جمله مخلوقات ظلال حقیقة

او بیند چه در مرتبهٔ وجود علمی و چه در مرتبهٔ وجود خارجی ظل را از متابعت اصل چاره نیست فرع تابع اصل است فرع را از حصول تخلف نیست و الا نه مورد اعتراض گردد فرمود حضرت حق جلت عظمته اگر مرا دوست میدارید راه این دوست داشتن شما را جز راه اصل شما نیست از اصل باصل در اصل الاصل پیوستن و شَم وصل باصل مطلق که موجب اضمحلال جمیع رسوم خلقیه است همین اصل شما است که بمتابعت در دوست فانی شوید لاغیر و موجب محبت همین راه اصل شما است محبت مرا جز بمتابعت اصل خود نخواهید یافت از برائے همین سرآن آورده و قل ان کنتم الخ فرموده و چون جزاء شرط که متابعت است لوجوه نیابد رتبهٔ محبوبیت که مربوط و منوط بآن است کجا صورت گیرد و چون در متابعت وے صورت و معنے درست آمد پس محبت وے عز اسمه درباره وے در کار می آید چون او را صلے الله علیه و آله وسلم از جمیع عالم مختار نموده و تاج لولاک لما خلقت الافلاک بر سر وے نهاده و خلعت اصطفا و اجتبا بروئے پوشانیده تابع را که جامع ظاهر شرع و باطن باشد و بر قدم وے رود و در متابعت صوری و معنوی درست آید او را از موهبات نیز حظے خواهد رسید و از جام محبوبیت خواهد چشید و این است او را تمام از لبصر بصیرتش خواهند پوشید درین حالت معرفت رب حقیقت مجملا در او سنت خواهد داد و رب حقیقة خود را یافته متابعت کامله رب حقیقة تجلی را مے یابد و در ذات بحت فانی میگردد و فنا در ذات بحت دائمی مے باشد و آن فنا مطلق است که عین و اثر هیچ نمے ماند آن تجلے دائمی است و اگر مستمر نباشد یک لمحه کالبرق الخاطف روئے آرد آن تجلے برقیست و الیه یشیر قول الشاعر رحمه الله ۔ جلوهٔ در کلبه ام کرد و پنهان گشت یار ✤ صبح بر شام غریبان یک نفس خندید و رفت ✤ فناء اول اتم است از ثانی فناء ثانی تجلے ذات بحت است در بنده و آنچه شیخ محی الدین ابوعبدالله بن محمد بن علی بن العربی الطائی الحاتمی رحمة الله علیه گفته است التجلی من الذات لایکون الا بصورة المتجلی له تجلی بحت در عبد است که تجلے برقیست دفیر وز الصوفی در عقاید مصرح است قال رحمه الله تعالے و اعلم ان العبد اذا کان فی البحت و هو عبارة عن فناء العبد فهذا بحالة و تستمر علی العبد حتی تمام العمر و قد لا تستمر و اذا کان مستمر ذلک فلا تستمر لمحة کالبرق الخاطف و هو عبارة عن تجلی الحق فی العبد انتهی بمتابعت کامله بر تابع خلعت محبوبیت نیز مے پوشانند و قدم محمدی او را ارزانی میفرمایند و گفته نشود که آنچه اولیاء امم سابقه اند بمتابعت پیغمبر خود رسیده اند سلم و وصول ایشان را حقیقة علمی ذاتی پیغمبر ایشان است زیرا که حقایق جمیع پیغمبران ظلال حقیقة جامعه اند علی نبینا و علیهم الصلوٰة والسلام چون حقیقة ایشان ظل آن حقیقة علمیه عینیه روحیه باشد ایشان را سلم نماند که باصل مطلق رسند جز راه حقیقت سید الانام علیه و آله الصلوٰة والسلام نباشد از اینجا است که فرمود علیه افضل الصلوٰة واکمل التحیات کنت نبیا و آدم بین الماء والطین و مؤید همین معنے است حدیث انا من نور الله الخ و ازین جهت است که فرمود حضرت رسالت منزلت علیه افضل الصلوات واکمل التحیات لو کان موسی حیا لما وسعه الا اتباعی همین راه مذکور راه ظهور و وصول است و مصحح ایمان تبیین نزد بان است ایمان شرعی صوری و معنوی حقیقی جز این راه صورت نه بندد و همان مراتب ظهور و وجود است که بمرتبهٔ اصل و ظل نام مے برند و زبان زد ظاهر شرع در صحت ایمان بآمَنْتُ بِاللّٰهِ وَمَلَائِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْقَدْرِ خَيْرِهٖ وَشَرِّهٖ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰى وَالْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ اگر ایمان بالله است مرتبهٔ اطلاق و تعین وجوبی است و اگر ایمان بملائکه است تعین ثالث است که عبارت از اشیاء کونیه مجرده بسیطه است تا الی آخرها در حق اهل ظاهر همان مقدار آگاهی داده اند و

در حق اہل معرفت بعد از آگاہی پردہ از رخ حقیقت معنے برکشادند و ایشان را حقیقۃ معاملہ ایمان نشان دادند الحمد للہ الذی
ہدانا حقایق المعانی مصراع بیا بہ بزرگلستان من ورقہا چند قبل ازین گذشتہ است کہ محبت بندہ را بر
خدائے تعالیٰ درجات است چنانکہ زبان زد قلم گشتہ است محبت حضرت حق جل مجدہ نیز منقسم است بنا بر
اعتبارات وظہورات وتعینات بسوئے محبت ذاتیہ وصفاتیہ وافعالیہ ہرچہ محبت ذاتیہ است ظاہر مے گردد و
پیدا مے آید از ادراک ذات مر ذات خود را بذات خود واز طلب ظہور خود بصفات خود کہ در مرتبہ احدیۃ محجب حقیقۃ عین
ذات احدیۃ اند کہ اصل محبت صفاتیہ واسمائیہ وغیر آنہا است وہرچہ محبت صفاتیہ است ظاہر میگردد از طلب ہر صفت
از صفات از ذات ظہور خود را در مظاہر خود ہا وہرچہ محبت اسمائیہ است ظاہر میگردد از طلب ظہور خود ہا در ولایۃ و
سلطنت ودول خود آنہا وہرچہ محبت افعالی است آنست کہ طلب کنند شیون الٰہیہ ظہور خود را برای می مظاہر اسماء
جمالیہ وجلالیہ او تعالیٰ مجدہ ہمین محبت صفاتیہ واسمائیہ اقتضاء وجود عالم کردہ است ہمین محبت اسماء وصفات است کہ در
مرایائے مختلفہ اکوان ظاہر میگردد جمیع انواع محبت آثار ونتیجہ محبت اسماء وصفات است بحسب تناسب وتنافر وتوافق
وتضاد آنہا اول در عالم امر کہ عالم ارواح گویند ظاہر میگردد وبعدہ در عالم مثال پس در عالم شہادت چہ وجودات عالم مع لوازم
آنہا ظلال وجودات اسماء وتعینات اند کہ کامنہ در غیب مطلق اند ظاہر میشوند وقوۃ وضعف محبت جہۃ غلبہ احکام
وحدت وکثرت است کثرت بحکم ما بہ الامتیاز میباشد ووحدت بحکم ما بہ الاشتراک وما بہ الامتیاز مقوی حکم تنافر و
تضاد است قوی میگرداند بغض وعداوۃ وقباحت وشماتت را وما بہ الاشتراک قوۃ بخش است مر توافق واتحاد را پس
مقوی محبت ومودت ولطف ورحمۃ وہدایۃ وحمایت است لہذا ہرچند حجب بسیار بود تضاد اکثر وچون حجب مرتفع
شوند واحکام کثرت رو بقلت نہند محبت قوی گردد وہرچند در ظہور قریب حجب قلیل واحکام وحدت غالب
ہر قدر در ظہور قریب افتد بحکم قرب احکام وحدت وواحدیت بروے غالب باشند جماد کہ نزدیکتر از حیوان ونبات
در مرتبہ ظہور افتادہ است پردہائے مشاعر جزئیہ حسیہ وقوائے نباتیہ وحیوانیہ بر گرد وجود ذات ایشان نہ تنیدہ اند ایشان
ہرچہ مے یابند ودرک میکنند بجہۃ عدم تقیید وظہورات بود بقید وظہور بعیدہ ہرچند ظہور قریب تر کشف تمامتر علی
اختلاف المراتب فی الظہور وکشف تام آنست کہ مدرک بذات غیر مقید بود بعد از رفع تمام اغطیہ نہ آنکہ قوی وآلات را
دران دخلے بود پس این چنین درک تمام وکشف تمام در حق آنہا کہ بعد از جماد مظہر گشتہ اند ارزانی نفرمودہ اند واین از جہۃ
کثرت حجب وکثافت تام است وعارف چون از اسفل مرتبہ ظہور عروج کند وہستی موہوم از بصر بصیرت دور کردہ در ذات
بحت فانی گردد اگر او را کشف دہند ہرچہ درک کند بذات خود درک کند وآنچہ می یابد بذات خود مے یابد تمام وجود او حکم
بصر گیرد یعنے تمامی وجود او چشم گردد وتمام او سمع گردد مسموع بچشم خواہد دید ومبصر بسمع خواہد یافت بدین قیاس است
دیگر صفات ویکے از حواس مانع حاسۂ دیگر نشود از اینجا است کہ مولوی جلال الدین رومی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ گفتہ
است مثنوی بگذری از ننگی واز ننگ و نام + عشق اندر عشق بینی والسلام + پس بدانی چون کہ رستی از بدن +
گوش و بینی چشم میداند شدن + راست گفتہ آن شہ شیرین زبان + چشم گردد مو بموی عارفان + آنچہ گفتہ آید

که یکے از حواس مانع حاسهٔ دیگر نمیشود در مرتبهٔ صفات و قید است اما نظر بر کمال ذاتی تمام وجود سالک مدرک گردد بنا بر فناء
ذاتی چه کمال ذاتی آنست که تنها ذات بے قید صفات مدرک است پس فانی را در ذات احتیاج بقید صفات نیست
چنانکه تمام وجود واجب بے صفات در مے یابد وجود سالک فانی را در ذات بحث نیز این حالت بے قید صفات حاصل
میشود آنچه بر صفات مرتب میشد بر خالص ذات وے مرتب میشود و فناء صفات نے دیگر است و فناء ذاتی دیگر بر هر یک از آن
بحسب فناء دران مرتب مے شود در فناء ذاتی بے حواس وجود سالک مدرک است و قطع نظر از حواس او را این معامله حاصل
وجود را از حواس استغنائی ست بخلاف فناء در مرتبهٔ صفات بلے درین موطن اگر وجود هم مدرک گردد بعید نیست نظر
بعینیت صفات با ذات بحسب حقیقة چه فناء ذاتی بحسب حقیقة در مرتبه صفات نیز صورت میگیرد اما این معامله فناء
ذاتی مستقلا مر او را حاصل نیست و در فناء ذاتی مستقلا شتان ما بینهما استاثر الله هذا العبد بهذه المعرفة البدیعة وارجو
انه ما تکلم بها احد من قبلی هو الله تعالیٰ اعلم بحقایق الامور قلت و کثرت حجب موجب قلت و کثرت محبت است ایضا
پس محبت کاملان از جمیع ناقصان قوی تر است و مودت ایشان در خدا جل مجده از دیگران سخت تر اگر ذات او تعالیٰ
را که منبع جمیع کمالات است دوست میدارد و توقف نزد آثار و مبادی آنها نے نماید و جمیع حجب از پیش بصر بصیرتش مرتفع
میگردانند او را اکامل کمل توان گفت اعلے رتبه از هر کاملے چه این رتبه حضرت مصطفی است صلواة الله و سلامه علیه و آله
المزکی و فیه قال جل جلاله ما زاغ البصر و ما طغی در رتبه محبت ذات با صفات اعلے است از دیگران و بحسب اجمال و تفصیل نیز ترقے
و نهوی آرد پس تر محبت اسماء اعلی درجه ست بعد ازان رتبه محبت افعال و آثار ست و این محبت صفات و اسماء و افعال و آثار که موجب علو گردد نه از حیثیت نفس آنها ست بلکه
ازین حیثیت است که آنها اسماء و صفات و افعال ذات واجب اند و آثار آن پس معلوم گشت که کمال محبت برفع حجب
مربوط است و رفع حجب بمتابعت منوط پس متابعت حضرت رسالت منزلت علیه و آله افضل الصلوات و اکمل التحیات
شرط محبت آمد و راه وصول جز متابعت نیامد هر چند طرق وصول بسیار اند اما جمیع آن مربوط بمتابعت حضرت خیر البشر
اند علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اعمها بعد از اجتناب از منهیات و اتیان فرائض و واجبات و سنن بر عملے از
اعمال خیرات که نوافل و مستحبات اند متمسک گردد و مدام بر آن اعتصام نماید و لازم گیرد قرب حق دست خواهد داد چه
هر عمل موصل بقرب است ما التزم آن البته بمقصد خواهد پیوست و استیعاب جمیع طرق خیرات و اقسام آن هم شرط وصول
نیست در مشکوة المصابیح در باب ذکر از سنن ترمذی و ابن ماجه آورده است عن عبد الله بن بسر ان رجلا قال یا رسول الله
ان شرایع الاسلام قد کثرت علی فاخبرنی بشیٔ اتشبث به قال لا یزال لسانک رطب من ذکر الله روایت از عبد الله
بن بسر رضی الله عنه که مردے گفت یا رسول الله بدرستی که شرایع اسلام یعنے فضایل اعمال بسیار اند و همه را بجا نمیتوانم
آورد پس آگاه کن مرا بعمل اندک که بزرگ و بسیار باشد ثواب او که چنگ زنم باو و بان عمل کرده باشم تا بسبب آن ثواب
جزیل و جزاء جمیل و رتبهٔ اعلے و درجه اسنی یابم رسول خدا علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات گفت آن عمل اینست که زبان
تو همیشه تر باشد از ذکر خدائے تعالیٰ یعنی بذکر خدائے تعالیٰ همیشه زبان خود را مشغول دار چه رطب لسان درین هنگام عبارت
از مداومت ذکر است از اینجا معلوم شد که استیعاب اقسام خیرات و احاطهٔ جمیع مستحبات شرط وصول بجناب حق نیست

واین تقریر رسالت منزلت آنحضرت علیه افضل الصلوات واکمل التحیات ثابت شد رئیس المحدثین وقدوة العارفین شیخ عبدالحق دهلوی قدس الله سره در شرح فتوح الغیب در مقاله سی وششم بعدم احاطه واستیعاب اقسام طرق خیرات جهة وصول تصریح فرموده گفته که عمل خیر که آن را نوافل خوانند بعد از اتیان واجبات واجتناب منهیات طریقی است موصل بقرب و وصول هر که التزام آن کند ودوام بران نماید البته بمقصد رسد زود یا دیر استیعاب واحاطهٔ اقسام آن شرط نیست انتهی قوله بلی هر عملی که کند بوفق شریعت ومتابعت سنت آنحضرت رسالت مرتبت صلوات الله وسلامه علیه وآله درست باید وآنچه گفته اند الطرق الی الله بعدد انفاس المخلوقات این معنی دارد که طرق وصول بطبق ظروف مبینه شرعیه بسیار اند وهر یک موصل بحق استیعاب جمیع طرق سعادت مآرب شرط وصول نیست واختلافات که در اقوال مشائخ واقع اند وهر یکے ازان صاحب دولتان چیزے فرموده است واختلاف که در سیر وسلوک رو آورده است بنابر کثرت طرق خیرات است هر طریقه ازین طرق داخل دایرهٔ شریعت است علی صاحبها الصلوات والتحیات جمیع اهل طرق اهتمام در تبیان احکام شریعت دارند علی صاحبها الصلوات والتحیات من ردته الشریعة فهو زندیق خصوصًا طریقه قویه علیه قادریه که دایرهٔ بر کتاب وسنت است حضرت غوثیت خافقین منزلت که دریافت فیض فیاض مر خواص وعوام را تا انتها وانجام ایام بتوسط شریف او است رضی الله عنه در فتوح الغیب فرموده اند قال النبی صلی الله علیه وسلم من عمل عملا لیس علیه امرنا فهو رد وهذا یعم الرزق والاعمال والاقوال لیس نبی غیره فنتبعه ولا کتاب غیر القرآن فنعمل به فلا تخرج عنهما فتهلک فیضلک هواک والشیطان قال الله تعالیٰ ولا تتبع الهوی فیضلک عن سبیل الله والسلامة مع الکتاب والسنة والهلاک مع غیرهما وبهما یترقی العبد الی حالة الولایة والبدلیة والغوثیة هر که عمل کند عملی را که نیست بر صحت وے حکم من که شارع ام پس آن عمل مردود است وباطل موجب بعد از جناب قرب این حکم که از قول رسالت مرتبت علیه وآله من الصلوات انمها ومن التحیات اتمها بر تو معلوم شد فراگیرنده است رزق را وکردار ها را وگفتار ها را چه حکم سنت وبدعت در همه جا جاریست ودر جمیع چیز ها ساری تحصیل رزق بوفق شرع باید وخوردن آن نیز مطابق آن چه بسا است که تحصیل رزق بوفق شرع باشد وخوردن بدعت وهمچنین در اقوال واعمال در کردن وناکردن رعایت شرع باید نمود وجز راه متابعت کتاب وسنت نباید پیمود زیرا که نیست مارا پیغمبر جز حضرت مصطفی صلوات الله وسلامه علیه وآله الی که تا متابعت او را اختیار نمائیم ونه کتابے جز قرآن مجید و فرقان حمید تا عمل کنیم بران کتاب چون حال برین منوال است ناچار متابعت کتاب وسنت باید پس خارج مشو و بیرون میا اے سالک مسلک وصول از راه راست کتاب خدائے جل جلاله وسنت رسول مقبول علیه وآله افضل الصلوات واکمل التحیات پس اگر بیرون آمدی ازان کتاب وسنت هلاک شوی ودر ورطه هلاکت فرو روی پس گمراه کند ترا هوائی نفس وشیطان گفته است خدائے جل مجده پیروی مکن هوا را پس گمراه گرداند ترا از راه خدائے جل شانه وسلامت وخلاص از آفات وصدمات نفس بدکیش وشیطان سوء اندیش ورهائی از گمراهی پیوسته باعتصام واخذ کردن وعمل نمودن بکتاب وسنت سید الانام است وهلاکت وآفت رسیدن وافتادن واز پائے در آمدن در چاه ضلالت مقرون باخذ غیر کتاب وسنت سید الانام صلوات الله وسلامه علیه وآله وبسبب عمل کردن بکتاب وسنت بر مے ردد وترقی میفرماید

بنده سوئے حالت ولایة وان مجتنب ومحترز شدن است از اتباع هوا وحالت بدلیت وآن فانی گشتن است وخالی شدن است از فعل خود بارادت مولی جلت عظمته وحالت غوثیت وآن حاکم ومتصرف بودن است در خلق خدائے جل شانه وعم احسانه بامر وے انتهی ترجمة کلامه رضی الله تعالے عنه وعمن علے اثره درین طریقه علیه در اتباع کتاب وسنت حضرت رسالت منزلت صلوات الله وسلامه علیه وآله واجتناب از وقوع در مهاوی بدعت تاکید تمام است وظاهر شرع وباطن آن درهمه جا جاری است اکل حرام منهی عنه است چون مستقیم بر ظاهر شرع از اکل آن بتکلف باز شد شریعت است وچون از باطن مجاهده داعیه آنرا دور کند طریقت است وچون باختیار وبے اختیار داعیه آن در دل نماند حقیقت است ونفی آلهه باطله که لایق عبادت نیستند واقرار بواحدانیه حضرت حق با تصدیق شریعت است ونفی غیر واثبات واحد بدل وموجود حقیقی او را دیدن چونکه ظلال را خود بخود وجودے نیست بوجود اصل موجود می نمایند چون بمجاهده برین قرار یابد طریقت است وچون در باطن باختیار وبے اختیار برین حالت مستمر باشد حقیقت است پس ظاهر شرع بر باطن مقدم آمد وکمال کار باطن شرع بر ظاهر شرع موقوف گشت ازین بیان ظاهر میگردد سبب کم ظاهر شدن حقایق ومعارف درین زمانه بنا برین است که ظهور معارف موقوف بر تصفیه باطن است وتصفیه باطن موقوف باکل ولباس حلال است چون مشایخ این زمان در اکل شبهات تهاونے ورزند در اکل حرام افتند ومعلوم است که حلال درین زمانه کم است پس ازین روست که معارف الٰهی وحقایق از ایشان اندکے سر می زنند وقلیل بوجود می آیند سر رشته قربت وباب شهر ولایة شریعت است بعد از اجتناب از نواهی شرعیه در متابعت رسالت منزلت علیه وآله الصلوات والتحیات تاکید در اتیان فرائض است وموجب قرب حق در اعمال ما فوق از فرائض علم نیست عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله تعالی قال ما یتقرب الی عبدی بشیٔ احب الی مما افترضت علیه الحدیث بتحقیق خدائے تعالی فرموده است نمیشود نزدیک بسوے من بنده من بهیچ چیزے دوست تر بسوئے من از آنچه فرض گردانیده ام بروئے تا اتیان بآن کند وسر امر در اتیان فرائض چنانچه صلوٰة وزکوٰة وصوم وغیر ذالک که واقع است جهة نفاست آنها که دوست ترین در طریق وصول اند بسبب عمل بر آنها زود قرب حاصل میگردد حضرت ایزد تعالے چون خلق را جهة معرفت پیدا کرده است وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون گفته وعبادة بقدر معرفت میباشد وخلقت الخلق لاعرف فرموده است لزوم این طریقه سعادت قدوم را که جز آن مستقلا همه اعمال موجب قرب نیسندند بر ایشان امر کرده تا امر را که تقاضائے وجوب وارد از ان جناب حضرت وهاب بر خود لازم دانسته بامور دفا نمایند تا براه راست بسرعت بمنزلت معرفت رسند این امر بآن می ماند که معشوقه عاشق را راه وصول نماید ومرضی او جز بران راه نباشد این راه در دانسته او کما هوا ز دیگر راهها صحیح وسالم باشد واز اعوجاجات خالی واز مزاحمت اغیار پاک قلاده امر در گردن وے کرده عاشق را باین راه سوئے بساط وصل میکشد تا بے اطلاع اغیار وعدم لحوق دشوار رسیده هر یکے از دیگرے کامیاب گردد ونیز بدان مے ماند که معشوقه دهن گیر عاشق بود کشان کشان او را بجائے وصل مے برد بیت دوش معشوقه گفت مرد فقیر مستحقی زکوة حسن بگیر در اتیان فرایض که شارع تاکید فرموده است در ترک آن عقل را مساغ نے پس در اتیان فرائض باهتمام

از جمیع اعمال از سنن و مستحبات مقدم آمد و حصول قرب برائے عامل فرائض بطریق مطلوب و حضور مامور و بامناسبه لازم آمد از اینجا باید دریافت که اول اهتمام در گذاردن فرائض کند و تاکید و مبالغه دران نماید و بعد ازان سنن راتبه مؤکد شده با فرائض و غیر معین و مؤکد شده با فرائض مشغول شود و بعد ازان بنوافل و مستحبات و فضایل که بترک آن اساءة لازم نمے آید مشغول گردد از اینجا معلوم می گردد که نظر ایشان هر یک از فرائض و سنن مؤکده راتبه معینه و غیر راتبه مؤکده و نوافل و فضایل قربے است علیحده نه آنکه حاصل از سنن و نوافل و فضایل یک قرب است و ذکر نوافل در آخر حدیث مذکور که آن این است و ما یزال عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی احبه فاذا احببته کنت سمعه الذی یسمع به و بصره الذی یبصر به و یده التی یبطش بها و رجله التی یمشی بها و ان سالنی لاعطینه و ان استعاذنی لاعیذنه برائے اعم و اشمل بودن آنها است مر سنن هدی را چه نفل در شرع عبادتے است غیر از فرض و واجب فیعم السنة و المستحب و التطوع الغیر الموقت و الانه سنن هدی آنست که مداومت بران بطریق عبادت من غیر افتراض و لا وجوب مطلوب است و اتیان آنها بران وجه مامور و بترک آنها مستحق لایمه میگردد و زواید آنکه مداومت بر آن بطریق عادت بود کسیر النبی صلوات الله و سلامه علیه و آله و بترک آن اساءة لازم نیاید تقسیم نوافل بسنن هدی و سنن زواید مقتضی دو قرب است قرب سنن هدی و قرب نوافل اول بر اتیان سنن هدی مرتب میگردد و ثانی بر اتیان سنن زواید چه هر یک شان و رتبه علیحده دارد اما آنچه مشائخ از دلالت حدیث معلوم کرده اند که از سنن هدی و زواید یک قرب حاصل مے آید آنرا بر قرب عام حمل توان کرد بجهت اعمیت و شمولیت سنن زواید مر سنن هدی را بقرب نوافل موسوم ساخته اند و اضافت قرب بنوافل کرده اند چنانکه بیان این کرده خواهد شد ان شاء الله تعالی و مراتب قرب را که مشائخ متاخرین بچهار قسم منقسم ساخته اند مصطلاح جدید ایشان است اول تحقیق این اقسام کرده تحقیق قرب سنن هدی کرده خواهد شد و سخن بمذاق که سیاق ایشان است خواهد شد جمیع اقسام قربات در فنا مطلق بے قید داخل اند ازین جهت است که غوث الثقلین افاض الله تعالی علینا برکاته بتقسیم مشغول نگشته اند و کمال را بفلاتری لغیره وجود امع حفظ الحدود و لزوم الامر و النواهی مقرر نموده اند اول ازان قربات قرب نوافل است و گفته اند بنده درینجا فاعل و حق آله است یعنی در شهود بنده چنان نشسته که اشاره انا او بجوهر خودش است چه بر وے ظاهر گشته است که همه عالم اعراض مجتمعه است و اعراض بالاستقلال قابل اشاره حسی نیستند و اشاره انا را بمفهوم او راجع است و هر چه شهود فاعل بودن خودش است از بصر و سمع و بطش ساقط گشته این مرتبه فنا صفات است که او را بسبب مواظبت و مداومت بر نوافل و خیرات و مرضیات حق دست میدهد چنانکه حدیث مذکور بران ناطق است و بے یبصر و بے یتکلم و بے یبطش برین معنی حمل کنند و مولوی جامی قدس الله سره السامی در سلسلة الذهب این مضمون را نظم داده و فرموده چون تو سازی روان زنافله ها * بدیار قبول قافله ها * بر قوائے تو وحدت و اطلاق * غالب آید بقدر استحقاق * چشم و گوش و زبان تو بر یک * عین هستی حق شود بے شک * وصف امکان در و شود مغلوب * منصبغ باشد بحکم وجوب * فعل و ادراک در همه حالت * بتو باشد مضاف و حق آلت * گرددت پیش صوفیان کرام * متقرب بقرب نافله نام * مرتبه دوم را قرب فرائض خوانند و آن از اعمال بفرائض حصول مے پذیرد و این نیز از سیاق حدیث مذکور معلوم و درین قرب گویند که فاعل حق و بنده آله است و این مقام فنا ذات است و از ینجا است که نبینا المصطفی صلوات الله و سلامه علیه

وآله الزکی فرموده است ان الحق ینطق بلسان عمرو مولوی در سلسلهٔ نیز فرموده وگفته ؎ واگر آن رتبه است شود حاصل* که تو آنت شوی وحق فاعل * هر که ف مقربان داند* اهل قرب فرائضت خوانند* مقام سیوم را در قرب رافع وبلند از آن که جامع میان آن هر دو مرتبه است که مرتبهٔ جمع الجمع گویند وما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی اشارهٔ بهمین مرتبه است واین مرتبه را مقام قاب قوسین نیز گویند درین موطن فنا ذوات وصفات هر دو حاصل میگردد ومولوی رحمة الله گفته ؎ ورکینی این دو قرب را باهم جمع باشی یگانهٔ عالم * نقد قربین حاصل تو بود * قاب قوسین منزل تو بود * ومرتبهٔ چهارم ارفع واعلی مقامات ودرجات است آن را مرتبهٔ اطلاق بحت ولاتعین وجمع الجمع احدیة ومقام او ادنی خوانند در اینجا ولی از اولیا حضرت الله وعبد مقرب بحت درگاه بهیچ یکے از قید فاعلیت والیت مقید نیست ونهایة کمال جمال این مقام مخصوص لسید الانام صلوات الله وسلامه علیه وآله واصحابه الکرام گشته است این مقام مقام خلافت است وکریمه ان الذین یبایعونک انما یبایعون الله ید الله فوق ایدیهم وکریمه ومن یطع الرسول فقد اطاع الله مشیر باین است وبعض متابعان اورا صلی الله علیه وآله وسلم بقدر متابعت ازین مشرب بهره الیست مولوی فرموده ؎ ور زهمت کنی بلند روی * که مقید بجمع هم نشوی * ودران باشدت درین سه مقام* بے تقید بقید هیچ کدام* باز عالی نهی شوی اعلی* سر فرازی باوج او ادنی* این مقام نبی است وآنکه قوی* باشد اندر وراثت نبوی چون تحقیق اقسام مذکوره از قربات ظاهر گشت آنچه بر فقیر در قرب سنن وقرب نوافل ظاهر ساخته اند والسے نماید قبل ازین مضمون این معنی رقم زده گشت که سنن هدی موجب قربے است برأسه وسنن زوائد برأسه چه هر یک شانے علیحده دارد ودر متن حدیث قدسی هر دو را قرب نوافل گفتن جهة درگرفتن نوافل سنن هدی راست لانها اعم واشمل از اینجا توهم نباید کرد که حاصل از هر دو قرب واحد است یا مراد از نوافل خیرات ومستحبات وفضایل اعمال است فقط که سبب حصول قرب گشته اند چه این توهم اندازنده سنن است از مابین فرائض وسنن زوائد ونیز دور اندازنده از عمل بر سنن است بسبب ظهور محبت خدائے تعالی مجده بر بنده ودریافت صدق محبت بنده بر خدائے تعالے شانه همین سنن هدی است وکریمه فاتبعونی مؤید این معنی است ودر تارک آنها ایلام متوجه بدان است این هرگز معقول صاحب عقلے نگردد که نوافل موجب قرب باشد وسنن هدی را این رتبه نه فضل بر آن صاحب حق الیقین را که هرگز شائبهٔ گمان بکر دسراوقات حق الیقین نمیگردد ونمیدانند که هرگاه بسنن زوائد قرب حاصل شود بسنن هدی بطریق اولی رتبه اعلے حاصل خواهد شد پس درینجا چگونه در وهم افتد در تحقیق اقسام قربات گفته شد که در قرب نوافل فناء صفات است واین قرب را از حدیث مذکور اخذ کرده اند وحال آنکه حدیث در ذکر افعال وصفات نص است افعال بطش ومشی وصفات سمع وبصر ذکر هر دو دلالت دارند بر فناء افعال وصفات متقرب در افعال وصفات او تعالے پس قرب نوافل را ازین حدیث اخذ کرده ومربوط بفناء صفات گفتن مقتضائے این حدیث نیست مگر بطریق اعم وچون معلوم شد که قرب نوافل اعم است وقرب سنن هدی را شامل یقین که هر یک قرب را درجات است حصول اول قدم در قرب فناء افعال است وهمین قرب موجب توکل است واین فنا بوجود بقاء صفات نفس متصور نیست چه بقاء آن مستدعی افعال خود است لهذا گفته اند که ممکن نیست دعا بحق مقام وتصحیح او واحکام او مگر بعد از ترقی او بما فوق آن مقام پس فناء افعال بترقی بمقام صفات متحقق میگردد وبتحقق فناء افعال توکل نیز صحیح وسالم می ماند چون بر یکے که در هیچ مرابحه نزد حضرت امام ما ابو حنیفه رحمه الله تعالے

در صحیح ثانی صحیح و مسلم مے ماند و بعد از فنار افعالی فنار صفاتی است بعد از ان در حضرت اجمال بعد از ان در مرتبہ بحث ذات معرا از جمیع النعوت و صفات پس فنار افعال در قرب سنن زوائد است و فنار صفات در قرب سنن ہدی از اینجا ظاہر گشت کہ قربات علے تعمیم النوافل چہار اند و علے التفصیل پنج اند منحصر در چہار نیستند اول قرب سنن زوائد دوم قرب سنن ہدی سیوم قرب فرائض چہارم قرب جامع است مر ہر سہ قربات مذکورہ را تعبیر از ان بقرب جمع الجمع و قرب وحدت و قرب اجمالی مناسب است پنجم قرب را بسبب اطلاق و لاتعین و بحت ذات بقرب بے کیف و قرب مجہول مناسب است این شاہ راہے است کہ بر فقیر او تعالیٰ ظاہر ساختہ است بلہ الحمد علے کل حال و لایخفی علے من لہ ادنے بصارۃ و بصیرۃ انہ بقی الخبایا فی زوایا ہذہ المراتب و استاثر اللہ تعالیے ہذا العبد الضعیف لبیانہ و تفضل علیہ بہذہ المعرفۃ لہ الحمد اولا و آخرا پس اسباب ظہور محبت خدائے بر بندہ خود و ظہور متابعت سعادت درجت رسالت منزلت صلے اللہ علیہ و آلہ و محبت بندہ بر خدائے تعالیٰ در فرائض و نوافل حصر گشتند و حصول جمیع مراتب موقوف بر اتیان آنہا است اما در فرائض استیعاب ضرور و ناگزیر و در سنن ہدی احاطہ مامور و در سنن زوائد و فضائل اعمال استیعاب و احاطہ جہت وصول استحبابا مامور ہست نہ شرط وصول کما قلنا پس بعد از اتیان فرائض و سنن ہدی چون بر اعمال خیرات و مستحبات من غیر استیعاب مداومت نماید البتہ بمقصود خواہد رسید در قریب زمان یا دور انشاء اللہ تعالیٰ مجدہ قبل ازین ظاہر نمودہ شدہ ہست کہ ظہور محبت خدائے تعالیٰ بر بندہ و ظہور محبت بندہ بر خدائے تعالیٰ شانہ بمتابعت سعادت منزلت آنحضرت رسالت درجت صلوات اللہ و سلامہ علیہ و آلہ منوط و مربوط است و متابعت فائض فرحت و محفل منزلت و درجت و سلوک سبیل محبوب حضرت جلیل جل جلالہ قولا و فعلا و خلقا و حالا و سیرۃ و عقیدۃ باید چون در جمیع مذکورات بر اثر خیر البشر رفت و موافقت صوری و معنوی با آنحضرت رسالت مرتبت علیہ و آلہ من الصلوات و التحیات حاصل شد و حق متابعت صورت بست ہمہ لطائف تابع بلطائف متبوع مناسب میکردند و فنا در وے صلے اللہ علیہ و آلہ و سلم حاصل میشود و چون او صلوات اللہ و سلامہ علیہ و آلہ در حق فانی است و محبوب او ست فانی را در وے از محبت بالک محبوبیت بقدر متابعت استحقاقی است از راہ باطن آنحضرت رسالت منزلت صلے اللہ علیہ و آلہ و سلم در باطن این فانی سرایت میکند و چون در حق حبیب خود بالک محبوب خود فرمودہ است و یغفر لک اللہ ما تقدم من ذنبک و ما تاخر در حق فانی در وے صلوات اللہ و سلامہ علیہ این دولت مغفرۃ خدا داد نیز ارزانی میگردد و خلعت لیغفر لکم ذنوبکم بر روے نیز میپوشند و چون بر سر وے تاج عصمت نہادہ اند و معصوم داشتہ اند تابعان او را محفوظ ساختہ اند و ند قول و فعل و ارادہ از مخالفات نگاہداشتہ اند قول و فعل او بمرضی خدائے باشد و ارادہ او بارادہ خدائے تعالیٰ و قصد بقصد او کند و آنچہ در حدیث آمدہ است اذا احب اللہ عبدا لم یضرہ ذنب معنی او این است ہر کہ نگاہ دارد او را اللہ تعالیٰ از گناہ پس ضررے رساند او را گناہ یا آنکہ ہر کہ دوست دارد او را خدائے تعالیٰ شانہ ضررے رساند او را گناہ یعنے او را توفیق توبہ میدہد بعد از گناہ و معنے محفوظ ہمین است کہ از وے آنچہ مرضی حق بود صادر گردد و اگر خلاف مرضی او تعالیٰ از وے سر زد او را توفیق توبہ دہد تا بتوبہ بشتابد و مصر بر عصیان نماند حاصل آنکہ بطفیل شریف آنحضرت رسالت منزلت صلے اللہ علیہ و آلہ و سلم بر روے خلعت محبوبیت می پوشند و این دائرہ محبوبیت واسعہ است در گیرندہ است جمیع مراتب محبوبیت را ہر چند بمرتبہ او نرسند دران دائرہ داخل خواہند شد و آنچہ لائق محبوبان است

درحق وے درکار دارند علی حسب التفاوت فی الدرجات والمراتب ازینجا فرق مابین نبوت وولایت ظاہر گشت و
ولایت بدایت نبوت پیدا شد سر ولی در زیر قدم نبی علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات آمدچہ ظل ہمیشہ در پیش قدم واقع است
ازین بیان حقیقت نبوت وولایت باید دریافت وتجلیات ذاتیہ چون درحق وے صلی اللہ علیہ وسلم مصروف اند حقیقت
وے صلی اللہ علیہ وسلم مربا اسم جامع است کہ آن اسم جلالہ است ہرکہ برقدم وے باشد او را از تجلیات ذاتیہ ومعرفت اسم جامع
نصیب است این چنین شخصے از اقل قلیل است ودر ہر یکے را این دولت مہند مے سازند این رتبہ اعلیٰ ومرتبہ
مرمحمدی المشرب را دست میدہد کہ نہایت سیر وسلوک او تا حقیقۃ محمدی مقرر است وہر کہ غیر از محمدی المشرب است او را
اسمے از اسماء دست میدہد چونکہ معرفت ہر کسے از رب ماہیۃ او در نمیگذرد و مربے ماہیۃ او اسمے ہست از اسمائیہ اسم جامع
چنانکہ در فنا فی الرسول کہ بمتابعت او صورت بستہ مستحق محبت حق میگردد و در فنا فی الشیخ آن شیخ کہ محمدی المشرب است
نیز دست میدہد وبتاج محبوبیۃ او را می نوازند چہ شیخ خود فانی است چہ شیخ وے در شیخ خود فانی ست از طریق دروے بدولت اوادا رشاد رشیدہ ست
وشیخ شیخ وے در شیخ خود وعلی ہذا القیاس ہمہ مشائخ سلسلہ فانی در حضرت علی کرم اللہ وجہہ اند وہمچنین مشائخ سلاسل
دیگر نظر بر انتہار طریق بوے رضی اللہ عنہ واو در حضرت رسالت منزلت نبینا المصطفے وسیدنا المجتبے علیہ وآلہ من الصلوات
اتمہا ومن التحیات اعمہا فانی است واو صلی اللہ علیہ وسلم درحق تعالے فانی است وباقی است باو تعالیٰ لان الفنا
متلازم للبقاء پس ہمہ مشائخ از ابتداء سلسلہ تا انتہاء آن یکے در دیگرے فانی اند وباقی باللہ فانی الشیخ فانی فی اللہ و
باللہ است از اینجا است کہ فنا فی الشیخ مقدمہ فنا فی اللہ گفتہ اند فلہذا ابعداز اتیان فرائض وسنن ہدی ہیچ شئے از سنن زوائد
وآداب از دست نہ دہد ودقیقہ ازین باب فرو نگذارد مہما امکن در اتیان نوافل خیرات ومستحبات وآداب تمادی نورزد وہمین
متابعت حضرت رسالت منزلت صلی اللہ علیہ وسلم موجب فنا است ودولت خداداد بقا است از ما ذکر معلوم گشت کہ
بے التزام ظواہر احکام نواہیہ الہیہ چہ مندوب ومستحب حصول معرفت ورسیدن باین منزلت از محالات است فعض
علیہا بالنواجذ لیحصل لک بہا البقاء علی التابید ہر چند ادب ظاہری زیادہ بود ادب باطنی افزون تر گردد پس آداب ظاہر
چون امتثال باوامر وانتہار از نواہی شرعیہ احتیاط در جمیع امور حتی متابعت آثار سلف نیک نگاہ باید داشت وآداب
باطنی آنکہ حفظ باطن کند از حضور اغیار خیر باشد یا شر چہ ہر دو در حجاب برابر اند از آنچہ مذکور شد معلوم توان کرد کہ اصل جمیع
خیرات وینبوع حسنات ومحصل سعادت بعد از علم ایمان علم فقہ است واول قدم صوفی را در راہ وصول بحق جز در شریعت
نیست چہ بہشتہ طریقت وحقیقت ومعرفت شریعت است تعریف فقہ معرفت نفس است چیزے را کہ او را باشد از نفع
وچیزے کہ بروے باشد از ضرر وغرض فقہ امتیاز حق از باطل است موضوع فقہ بیان احوال مکلفان است چون صنوف
مکلفان است کہ تمسک بحق نماید واز باطل پرہیزد ونفع وضرر خود را بداند کہ نفع در تمسک بحق است وضرر در ارتکاب باطل
چون امتیاز حق از باطل وما لہا وما علیہا واحوال مکلفین را مبین فقہ است پس بعد از ایمان فضل او را ثابت باشد چہ امتثال
اوامر واجتناب از مناہی وعمل بعزائم جز فقہ صورت نمیگیرد ومعرفت جز امتثال اوامر واجتناب از نواہی واتیان نوافل
فضل فقہ بر علوم دیگر ظاہر گشت واز این جہۃ شرف علوم آمد وشرف ایمہ مجتہدین رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین ازاین جا

یافت قبل ازین اشارة بمحبت بنده بر خدا تعالی کرده شده است و درجات او بیان افتاده است و علامت صدق
ت او همین متابعت بوفق شریعت آنحضرت رسالت مرتبت است صلوات الله و سلامه علیه و آله همین متابعت
ب فنا و بقا است بهمین تبعیت محبت بنده که سکر و ولوله و شوق و قلق و تلذذ و وجد و فقد و قبض و بسط است
صدق صورت میگیرد اگر غیر از متابعت چیزهائے مذکورات از وے سر میزنند چون او بر نجت موافق شرع
شد از وے سر زدن چیزها از جمله آزمایشهائے حضرت حق است و مظهر صحت و سقم محبت و حال او شریعت
ت این علامت شامل است جمیع علامات را که مشائخ کرام صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیهم الی یوم القیام گفته
چنانکه رجوع بجانب حق تعالی بکنه همت از انچه حرام گردانیده است بروے و مکروه ساخته مراد را چنانکه مداومت
و ظبت بر ذکر در شب و روز چنانکه آنحضرت صلوات الله و سلامه علیه و آله فرموده علامت حب الله حب ذکر الله
امت بغض الله بغض ذکر الله و چنانکه حذف علائق و عوایق و اختیار نمودن تبتل و انقطاع بسوئے محبوب و چنانکه
استیناسی بغیر شے تعالے و عدم استیحاشی از وے اگرچه بانواع بلایا و محن او را بیازمایند و چنانکه طمانیت قلب
ع سر للقریب المجیب و دوام النظر بالقلب فی المراقبات الی الملک القریب و چنانکه قلیل الکلام و الاکل و الشرب
ند در شنیدن اصم و در دیدن آنکه نه بر سیدن چیزے از حظوظ دنیا و دینه شاد و نه برفتن آن اندوهگین نه از خلق
ف و رجا و چنانکه تکلم بر نهج طریقت و نطق بعلم مواریث که مورث محبت است و مثل این علامات که گفته اند همه داخل
بعت آن حضرت رسالت منزلت اند صلے الله علیه و آله و سلم چون در متابعت صوری و معنوی درست آمد در حق وے
ت حضرت حق جل جلاله در کار میگردد و محبت حضرت حق جل مجده بر بنده مزید کرامت و نعمت و تخصیص و تقریب
ختیار و اجتبا و اصطفا است از و تعالی و بروے بذات و صفات تجلی کرده و علامت این محبت این است که اشناسائے
ے رافات خود تا بشناسد او را نعالی بمعرفت حقیقیه و شک و شبه از وے کنار گیرد و خالص متوجه جناب حضرت حق گردد و علامت
ت است که الهام بروے رسد در جمیع امور و اختیار کند برائے وے بفضل خود اصلح و علامت محبت است که ایمان
سان بر وے منت نهاده است و ایمان نزد وے دوست گردانیده است و دل او را بنور ایمان منور گردانیده
ت و علامت محبت است که درست گردانیده است سوئے وے قرآن را و او را بقرآن انس و الفت داده و
ار قرآنے بروے کشف گردانیده و فهم بیان آن او را عطا فرموده و علامت محبت است که از بصر بصیرت او
ب رفع کرده بر حقایق اشیا کما هی او را اطلاع بخشیده و از اسرار کامنه و چیزهائے خود واقف گردانیده و او را امین
انه غیب خود ساخته است تا بکس فاش نکند رباعی هر ساده دلی محرم اسرار نباشد ✤ تا بسته زبان در صف اغیار نباشد
مو صفت راز درون هر بیرون زند ✤ جولانگه او جز بسر دار نباشد باید که زبان بسته دارد و کشف اسرار نکند و اگر ضرر
ند چنان کند که زبان نزد مردم نگردد و از دایره سلامت بیرون نیفتد چون صدیقان و معارف ایشان ازین قبیل است
مشائخ منقول است بهر که اکشف دادند و صفت ستاری نبخشیدند آن کشف وبال حال او گردد و علامت محبت
ت که او را بسوئے بندگان مومنان خود دوست گرداند و در صحیحین از ابی هریره رضی الله عنه روایت است قال قال

رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله اذا احب عبدا دعا جبرئیل فقال انی احب فلانا فاحبه ثم ینادی فی السماء فیقول ان الله یحب فلانا فاحبوه فیحبه اهل السماء ثم توضع له القبول فی الارض واذا ابغض عبدا دعا جبرئیل فیقول انی ابغض فلانا فابغضه قال فیبغضه جبرئیل ثم ینادی فی السماء ان الله یبغض فلانا فابغضوه قال ثم توضع له البغضاء فی الارض چون خدائے تعالی دوست میدارد بنده را از بندگان خود راضی میگردد از وے میخواند جبرئیل را علیه السلام پس میگوید حضرت حق جل جلاله بتحقیق من دوست میدارم فلان بنده را پس دوست میدارد آن بنده را جبرئیل علیه السلام و بر وے ثنا میگوید و لقار او را دوست میدارد و برائے او استغفار میکند پس ندا میکند جبرئیل بامر الٰهی در آسمانها برائے شنوانیدن فرشتگان تا بشنوند و او را دوست دارند پس میگوید بفرشتگان حضرت حق جل فی مجده دوست میدارد فلان بنده را پس شما دوست دارید او را پس دوست میدارند آن بنده را پس تر نهاده میشود مر آن بنده را قبول و محبت در دلها اهل زمین چه جن و چه انس و چون دشمن میدارد الله تعالی بنده را و از وے ناراضی میگردد و اراده شر و ضلال او دارد میخواند جبرئیل را میگوید بتحقیق دشمن میدارم فلان بنده را پس دشمن دار تو او را گفت آنحضرت دشمن میدارد او را جبرئیل بذم و نفرین کردن و بکراهت دیدن پس ندا میکند جبرئیل در آسمانها که خدائے تعالی دشمن میدارد فلان بنده را پس دشمن دارید شما او را گفت آنحضرت پس دشمن میدارند آسمانیان آن بنده را پس تر انداخته میشود مر آن بنده را دشمنی در دلهار مردم تا همه مردم او را دشمن دارند و در حدیث آمده اذا احب الله عبدا القی محبته فی الماء فکل من شرب من ذلک الماء احبه رسول خدا صلے الله علیه وآله وسلم گفت چون دوست دارد خدائے تعالی بنده را می افگند الله تعالی محبت او را در آب پس هر که بنوشد از آن آب دوست میدارد او را و در حدیث قدسی آمده قال الله تعالی یا ابن آدم خلقت الاشیاء لاجلک وخلقتک لاجلی فکن انت لی تکن الاشیاء لک اے پسر آدم آفریدم همه اشیاء را برائے تو و آفریدم ترا برائے خود پس تو باش مرا و غیر مرا از بصر بصیرت خود محو کردان و در دل جز مرا جا مده چون مرا گشتی و در من فانی شدی همه اشیاء ترا گشوند این نتیجه فنا فی الله و بقا بالله است حضرت قدوة عارفین و سر دفتر اهل یقین غوث الثقلین قدس الله سره وافاض علینا بره در مقاله نوزدهم بعد سیاق کلام گفته است فجعلت محبوب الخلیقة اجمع الثقلین و ما سواهما دنیا واخری اذ صرت محبوب الحق والخلق تابع للحق ومحبتهم مندرجة فی محبته کما ان بغضهم مندرج فی بغضه اے پس گردانیده میشوے دوست داشته خلق همه جن و انس و جز آن که فرشتگانند در دنیا و آخرت زیرا که گشتی محبوب حق و خلق همه تابع حق اند جل و علا و دوستے خلق داخل است در دوستی حق چنانکه دشمنی ایشان داخل است در دشمنے او تعالی یعنی چون دوست داشته خدا شد همه خلق او را دوست میدارند و چون دشمن داشته او تعالی شد همه خلق خدا جل مجده او را دشمن میدارند دوستی و دشمنی خلق ظل محبت و مقت حق است اگر یکے را دوست دارد بجناب قرب خود او را نزدیک گرداند بقدر محبت وے تعالی در حق وے ظل و عکس آن محبت در مرآت ظاهر گردد و همچنین است حال مقت هر چه برابر آئینه دارند عکس وے در آن ظاهر شود بیت

خدائے مشرب آئینه میتوان بودن چه که با سیاه سیاه است و با سفید سفید

چون عداوت و محبت خلق اثر و نتیجه محبت و مقت حق است بعض مشایخ گفته اند که میخواهم مردم را بمن رجوع افتد تا مرا دلیل گردد بر صحت و سقم حال خود چه حق تعالے بعد از کشیدن بنده بقرب خود و اعطار قرب او را و نهادن تاج ولایة بر سر وے محبت در آسمان و زمین مے اندازد و همه را بطرف وے

رجوع میدہد ورجوع خلق وقتے دلیل بر صحت وسقم حال گردد که بعد از فنا و بقا برائے تکمیل ناقصان او را رجوع بسوئے خلق
داده باشند از اینجا باید دریافت کہ رجوع خلق وازدحام ایشان بر عوام وگمراہان ومبطلان که مستقیم بر جادہ شریعت علے
صاحبہا الصلوٰۃ والتحیۃ نیستند دلیل کمال ایشان نیست پس رجوع خلق وروئے آوردن ایشان علے الاطلاق دلیل کمال
ومحبت ذوالجلال نشد در رجوع مردم که برہان کمال او گردد رجوعی است که اہل دین را برائے استفادہ یقین باشد نه آنکه برائے
مصالح دنیوی روئے آرند ودر حق او از یاد حق شاغل گردند واو را در ورطہ ہوائے نفس اندازند چه این چنین رجوع خلق ابتلا
وآزمایش حق است ومقت در صورت محبت چون خارق عادت که شاغل از باطن باشد وخطرہ دیگر بجائے یاد حق
نشاند واگر شخصے شیوہ لطف وکرم پیش گیرد وبہر کسے بجوش خلقے وعجز وانکسار وتواضع وحلم پیش آید چون بعضے مبطله که در طریق
حرمین شریفین زادہما الله تعالیٰ شرفا این گمنام واخر وند ومردم جہال را بکنایت وصریح از ولایت خود میگویند وکمال خود را نزد
ایشان ظاہر میسازند ومردم را جہة حصول حظوظ نفسانی طرف خود مایل می سازند ودعوی کشف وکرامت دارند بر مثل این
شخص رجوع خلق ورو آوردن ایشان علامت کمال نیست وقال صاحب العوارف فی الباب الثانی والخمسین فی ادب
الشیخ وما یعتمدہ مع الاصحاب والتلامذۃ قال رحمه الله تعالےٰ اہم الآداب ان لا یتعرض الصادق بالتقدم علیٰ قوم ولا یتعرض لاستجلاب
بواطنہم بلطف الرفق وحسن محبة الاستتباع فاذا رائے ان الله تعالےٰ یبعث الیه المریدین والمسترشدین بحسن الظن وصدق الارادت
یحذر ان یکون ذلک ابتلاء واختبارا من الله تعالیٰ والنفوس مجبولة علے محبة قبول الخلق والشہرۃ وفے الخمول السلامة فاذا بلغ الکتاب
اجله وتمکن العبد وعلم بتعریف الله ایاہ انه مراد بالارشاد والتعلیم للمریدین فیکلمہم حینئذ کلام الناصح المشفق الوالد لولدہ بما ینفعه فی دینه
ودنیاہ انتہی کلامه رحمه الله تعالیٰ ودر حدیث آمدہ وعن ابی ہریرۃ قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من تعلم علما مما یبتغی به وجه الله
لا یتعلمه الا لیصیب به عرضا من الدنیا لم یجد عرف الجنة یوم القیمة یعنے ریحہا رواہ احمد وابو داؤد وابن ماجة ودر حدیث دیگر آمدہ
عن کعب بن مالک قال قال رسول الله صلے الله علیه وسلم من طلب العلم لیجاری به العلماء او لیماری به السفہاء او لیصرف وجوہ
الناس الیه ادخله الله النار رواہ الترمذی ورواہ ابن ماجة عن ابن عمر ودر حدیث دیگر آمدہ وعن الاحوص بن حکیم عن ابیه قال
سال رجل النبی صلے الله علیه وسلم عن الشر فقال لا تسئلونی عن الشر وسلونی عن الخیر یقولہا ثلاثا ثم قال الا ان شر الشر شرار العلماء
وان خیر الخیر خیار العلماء رواہ الدارمی پس ہر که علم ظاہر شرع وباطن شرع برائے گردانیدن رویہائے مردم بسوئے خود وسیله
سازد وتعلم این علم دین برائے جمع مال کند تا حظوظ نفسانی بآن گرد آرد اہل الله نیست اہل دنیا است فرو رفته در ورطہ ہوائے
نفس ومبطل است که بصورت محقق ظاہر گشته است این چنین عالمے را عالم سوء گفته اند وگفته نشود که مراد از علم علم ظاہر شرع است
فقط چه مراد از علم علم مقاصد است وآن بر دو قسم است علم معامله وعلم مکاشفه واین علم را علم حقیقت وعلم رشد نیز خوانند ہر چه علم معامله
است متعلق است باعمال واخلاق وعقاید وہر چه علم مکاشفه است نوریست که بعد از سیر وسلوک وصدق معاملت در دل افتد
وبدان معرفت حقائق اشیاء کماہی منکشف گردد ومعرفت ذات وصفات وافعال حضرت حق جل مجدہ دست دہد
این علم را علم حقیقت ورشد بحکم حدیث میخوانند من عمل بما علم ورثه الله علم ما لم یعلم ہر که عمل کند بآنچه دانسته است وخواندہ است
از علوم دینیه وآموخته است از علم ظاہر شرع روزے گرداند وبه بخشد او را خدائے تعالیٰ علم آنچه ندانسته ونخواندہ است علم

علم ظاهری و باطنی که زبان زد خواص و عوام ست این معنی دارد نسبت یکے بدیگرے نسبت جان و تن است و مغز و استخوان و
گوشت و پوست آیات و احادیث که در فضیلت و علم رتبهٔ علم دارد اند علم ظاهر و باطن را شامل اند قبل ازین در حدیث ابی هریرة که
از صحیحین گذشته ان الله تعالی یحب فلانا فاحبوه فیحبه اهل السماء ثم توضع له القبول فی الارض ازین حدیث ظاهر میگردد که بعد از دریافت
قرب همه مخلوقات که مرایاء محبت اند او را دوست میدارند نه آنکه در بعضے انواع مخلوق دوستے و محبت او قصر یافته است
پس هرچه موجود باشد از عالم ملکوت و ناسوت ارواح و معانی اشباح و اجسام از معادن و نبات و حیوان که مرایاء
محبت اند او را دوست میدارند در حدیث آمده است جبل الاحد یحبنا و نحبه و در حدیث دیگر آمده است ان الجبل ینادی الجبل
باسمه اے فلان هل مر بک احد ذکر الله فاذا قال نعم استبشر الحدیث و سلام درختان و اطاعت ایشان مر آنحضرت را صلوات
الله و سلامه علیه و آله و بسیاری احادیث اند که بر محبت ایشان دلیل اند صریحا و دلالة و گفته شود که بعضے مردم دوست نمیدارند
اولیا را بلکه دشمن اولیاء اند چه دشمنان پیغمبران اند پس رجوع بعضے مردم و دشمنے بعض علامت محبت نباشد چه این دشمنان
و مبغضان مرایاء اسم مضل گشته اند و محبان مرایاء محبت و وداد و هادی اند هر یکے از صفات لطیفه و قهریه مقتضی ظهور در
مرایاء خود است هر حرکتے که در اصل باشد در آئینه همان ظاهر گردد و در ما نحن فیه چندین سلسله مودت از اصل است چون اصل
محبت در حق وے درکار گردد در ظل این معامله لاچار ظاهر شود و در مرآت پیدا آید و اگر مظهر هادی مظهر محبت باشد در مسلم
ظاهر خواهد شد و اگر مظهر مضل مظهر محبت است از کفار نیز سر خواهد زد چون ابو طالب که رسول خدا را صلی الله علیه و آله و سلم
دوست میداشت و در اکثر امور حامی وے بود و اگر مظهر هادی مظهر محبت نباشد این معامله از وے سر نمی زند و همچنین مظهر
مضل و مراد از ظهور محبت در مرایا مطلق محبت نیست چه مطلق محبت البته ظهوری دارد و مراد درینجا محبت است که درباره
این شخص از اصل در کار گشته است و در مرات ظهور نموده چنانکه متن حدیث توضع له القبول فی الارض براین معنی مشعر است
و هرچه کفار دشمن انبیا و اولیا اند بنا بر ابتلاء و آزمایش اصل است مر ایشان را نه آنکه اصل درباره ایشان که صفات قهریه اند در کار
گشته اند نظر بر ضلالت ایشان باشد نعوذ بالله من ذلک از مایش مقربان که محبان و مریدان اند بانواع بلاها می باشد و
گاهے مرادان و محبوبان را نیز ببلاهائے صعب و محن ابتلامی نمایند و می آزمایند حضرت سید السفراء فداه علیه و آله امهاتنا والآباء
صلوات الله و سلامه علیه و آله که سر دفتر مرادان و سید محبوبان است معلوم است که او را چه مقدار بچیزهائے دشوار آزموده
اند آزمودن محبان و مریدان در رنگ آزمودن محبوبان است محبان و عاشقان خود را آزمودن محبوبان و مرادان در
رنگ آزمودن عاشق است معشوقه خود را و آن آزمایش نیز گاهے درمیان می آید و اما دشمن داشتن اهل اسلام کفار را
بنا بر اصل در حقیقة بلکه اصل الاصل این مقت و عداوة است حق جل جلاله را ایشان بنا بر ایشان بنا بر سرکشی ایشان
از اتیان اوامر او تعالے و ارتکاب مناهی خشم گرفته است و صفات قهریه او تعالے بنا بر طغیان ایشان در حق ایشان درکار
گشته اند و در مرایائے هادی این صفات قهریه نیز ظهور نموده اند و در ظل این معامله مقت نیز ظاهر گشته است لله الحمد علی ما الهم
الی ازین بیان معلوم گشت که اولیا هرچند بحکم اولیائے تحت قبائے لا یعرفهم غیری پوشیده باشد و چون محبت ایشان در
زمینیان و آسمانیان نهاده است آن محبت خود در همه فی بطرف اولیا حضرت حق تعالی امجده میکند معرفت این بزرگواران خود

بخود بے دانانیدن حضرت متعال محال است واین رہنمونی بطرف اولیا روے تعالیٰ از وے تعالیٰ است ورو آور این
کمالات وحصول این درجات بسبب متابعت آنحضرت رسالت منزلت است صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ لان
الطرق کلہا مسدودۃ الا طریق متابعتہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم چون بمتابعت او صورۃً ومعنیً درست آمد او در انتہا حاصل شد دفنا
رالبقالازم حضرت واجب الوجود اورا وجود موہوب دادہ برجوع مے بخشد تا دُور افتادگان را ببساط قرب دلالت فرماید وزنگ
غیراز آئینہ دلشان بزداید درین وقت مجاہدہ ومشقت کلفت و شدت از وے برداشتہ شود وگرد کسالت وملالت از ساحت
سینہ او رفتہ شود باین معنی کہ ہرچہ از عبادات موجب سعادات کہ قبل ازین در ابتدا از وے جز تکلف بوجود نمے آمد وہرچہ
عبادات بود ادا آنہا بکسالت می بود در انتہا جمیع عبادات بے تکلف بنشاط از وے بوجود می آیند ہرگز تکلف وکسالت
وعدم نشاط را گرد پیرامن سرادقات کمال او نمے گذارند و برین محمول است قول بعض مشائخ رحمۃ اللہ علیہم کہ گفتہ اند العبد السالک
اذا بلغ مقام المعرفۃ سقط عنہ تکلیف العبادۃ نہ آنکہ تکالیف از وے برخیزد چہ این مخالف مذہب اہل سنت وجماعت است
لقولہ واعبد ربک حتی یاتیک الیقین واقرار بر رفع تکلیف کفر صریح است مگر رفع تکلیف برین معنی محمول گردد و بعضے دیگر
از مشائخ رحمہ اللہ تعالیٰ کہ گفتہ اند اذا حصلت المشاہدۃ رفعت المجاہدۃ نیز ہمان معنی دارد نہ آنکہ مجاہدہ وکوشش در اتیان
احکام اسلام نمے کنند و مامورات اسلام را فرو میگذارند وحکم بسقوط احکام میکنند نعوذ باللہ من ذلک معنی او این است در اول
حال مجاہدہ می باشد وہر حکمے از احکام شرع جز مجاہدہ صورت نمے گرفت چون منتہی شد ونفس او مطمئنہ گشت ومشاہدہ حاصل شد
مجاہدہ ومشقت کہ در ابتدا بود رفع میگردد وبے مشقت ومجاہدہ ورو آوردن کلفت عبادات از وے بوجود می آیند آنچہ
در ابتدا بمشقت حاصل مے شد درین حالت بسہولت دست میدہد ہرچہ میکند از سر حضور میکند وہرچہ میگوید از سر حضور
دیدن ہیچ چیز در مشاہدہ ومعائنہ او فتور پیش نمے آرد وہرچہ کند برائے خدا کند وہرچہ دہد برائے او وہرچہ خورد بحکم او چونکہ او درین
حالت ہرچہ میکند بامر حق وبرائے حق میکند نفس را دران حظے ودخلے نیست تحقیق این مقام اینست بعد از فنا وبقا کہ
عبارت از سیر الی اللہ وسیر فی اللہ است ظلمت طبائع ضررے نمے رساند ہرچند طبائع باقی اند وبرائے حکمتی کہ آن نظام عالم
شہادت است در آدمی گذاشتہ اند وہرچہ نفس است ہوا وآرزوئے کہ داشت برہم گشتہ است ومطمئن شدہ است الحال
برحفظ حدود او را قیام می بخشیدہ اند ہرچہ میکند بامر حق میکند امر او وے باشد یا تشریعی بہر تقدیر ممتثل امر است در اول ہرچہ میکرد
بحکم طبیعت وشہوت نفس بود ودر بقا بعد الفناء بموافق حق چہ او را پاک وصاف از ارادہ وخواہش برآوردہ اند الآن مرید بارادہ اوست
وشائبہ بشریت او را از میان برداشتہ اند وجود موہوم از نظر کش در انداختہ اند ووجود موہوب بروے ارزانی ساختہ
وے را رجوع دادہ اند پس آرزو وخواہش نفس در ایشان نماندہ است اولیا ہرچہ خواہند وہرچہ خورند نفس را دران مدخلے
نیست چنانکہ در حق حضرت رسالت منزلت صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ عن انس قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم
حبب الی الطیب والنساء وجعلت قرۃ عینی فے الصلوۃ رواہ النسائی روایت است از انس رضی اللہ عنہ وے گفت کہ گفت
رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم دوست گردانیدہ شدہ بسوئے من بوئے خوش وزنان وگردانیدہ شد شادی وخوشدلی
من در نماز و در غیر محبوب دیدہ خوش نمے شود تمام از محبوب خود مشغول گردانید یعنے نسا وطیب کہ خوش داشتہ شدہ اند بوجہے اند

که مانع وشاغل از یاد حضرت حق وحضور بحبت مطلق نیستند ودر نماز همه چیزها که حرام گردانیدن وجمیع علایق گسستن متوجه بحبت گشتن مطلوب است این اشیاء مذکوره وغیره مخل نیستند بصر بصیرت باوجود اینها در کار خود ثابت وقرار است ودر قوله صلی الله علیه وسلم حبب الی که بصیغه مجهول آورده است بنا بر آن است که خود این چیزها بهوائے نفس خود اختیار نکرده ام چون حضرت حق جل مجده سوئے من دوست گردانیده است ممتثلا لامره دوست میدارم مناسب این مقام در سیاق این مرام خوش حکایتے از اولیاء کرام یاد آمد آورده اند شیخے در کناره دریائے فرود آمد ونزدل فرمود آن شیخ یاری ومخلصی کامل دران نواحی در گذاره وماورائے دریا داشت آن مخلص به اخلاص مندوی بدست اهلیه خود طعامے بخدمت شیخ فرستاد وآن دریا بزرگ بود غیر از کشتی عبور ازان مشکل اهلیه شیخ بموقف نیازمندان استاده بخدمت والا منزلت صاحب ولایة عرض نمود که غیر سفینه از دریا چگونه گذر کنم شیخ مرا ورا گفت برو نام مرا گفته بگو مر دریا را البحرة فلانکس که هرگز در عمر خود بازن خود جماع نکرده مرا راه ده وآن زن را از نزدیک شدن وجماع کردن شیخ اولاد متولد شده بود آن زن بکناره دریا شد وآنچه شیخ گفته بود نزد دریا ظاهر ساخت دریا اورا راه داد اهلیه شیخ ازان دریا گذشته برفیق شیخ پیوست وطعامے که همراه آورده بود نزدوے نهاد آن بزرگوار طعام خورد چون از خدمت شیخ اراده برگشتن کرد واز خدمت شیخ مرخص میشد عرض کرد که از دریا چگونه عبور کنم وبگذرم آن بزرگوار فرمود چون نزد دریا برسی نام مرا نزد دریا گرفته بگو مر دریا را بنام فلانکس که در عمر خود طعامے نخورده است مرا راه ده نزد دریا آمد وآنچه آن بزرگوار گفته بود ظاهر ساخت پس آن دریا اورا راه داد گذشته نزد شوهر خود آمد وازین کار بسیار در تعجب ماند ودر ورطهٔ تعجب میگشت از شوهر خود ازین کار دشوار نما پرسید وسوال کرد که این چگونه معامله ایست شوهرش گفت سالک هر فعلے که کند چون هوائے نفس را درو بے نگذاشته اند گویا که وے فعل نکرده است هرچه منم بهوائے نفس ویافتن لذت همراه تو جماع نکرده ام آنچه کرده ام برائے فرحت تو کرده ام وآن بزرگوار بهوائے نفس خود در عمر خود چیزے نخورده است وآنچه خورده است بنیت قوة در عبادة خورده است انتهی الحکایت این حال اولیاء صاحب کمال است هرچه کنند برائے شهوت وآرزوئے نفس نکنند وعن عائشة رضی الله عنها قالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یعجبه من الدنیا ثلثة الطعام والطیب والنساء اصاب النساء والطیب ولم یصب الطعام رواه احمد بعضے عوام کالانعام که ازین احوال واقف نیستند ودل نشین ایشان گشته است که از اولیاء بعد از وصول آنچه حظوظ نفسانی اند سر نمے زنند وکسانیکه از ایشان آن چیزها سر میزنند در ورطهٔ هلاکت فرو رفته اند از اولیاء نیستند نفس بد اندیش ایشان را از کیش اولیاء کرام در طرف انداخته است نمیدانند که ایشان آنچه میکنند بامر ارادی یا تشریعی میکنند بهوائے آرزوئے نفس هیچ چیز از ایشان بوجود نمے آید اکل وشرب ونکاح ولباس که در ابتداء بهوائے نفسانی بود در انتها بامر تشریعی وارادی میباشد ودر حدیث آمده است عن انس قال جاء ثلثة رهط الی ازواج النبی صلی الله علیه وسلم لیسألون عن عبادة النبی صلی الله علیه وسلم فلما اخبروا بها کانهم تقالوها فقالوا این نحن من النبی صلی الله علیه وسلم وقد غفر الله له ما تقدم من ذنبه وما تاخر فقال احدهم اما انا فاصلی اللیل ابدا وقال الآخر انا اصوم النهار ولا افطر ابدا وقال الآخر انا اعتزل النساء فلا اتزوج ابدا فجاء النبی صلی الله علیه وسلم فقال انتم الذین قلتم کذا وکذا اما والله انی لاخشاکم لله واتقیکم ولکنی اصوم وافطر واصلی وارقد واتزوج النساء فمن رغب عن سنتی فلیس منی رواه علی ابن ابی طالب وعثمان بن مظعون وعبد الله بن رواحة فی الصحیحین این

متعصبان چرا احوال نیک مآل این بزرگواران را بر محک تجربه کتاب و سنت عرض نمیکنند تا حقیقة حال بر ایشان ظاهر گردد و بے باکی نیست اگر کورے را آئینه دهند و گویند این آئینه در مقابل خود داشته در وے روے دیده میشود چون در مقابل دارد روئے خود نادیده منکر صفائی آئینه گردد شعر اذا لم تکن للمرئین صحیحة * فلا غرو ان یرتاب و الصبح مسفر سے شپر گر وصل آفتاب نخواهد * رونق بازار آفتاب نکاهد * بعضے احوالات ایشان در رنگ متشابهات دانسته از اعتراض پرهیز ند و بسوئے عالم السر و الخفیات واگذارند و جز راه تسلیم پیش نیارند و تصاریف ایشان دیده بر ایشان معترض نباشند و اگر بر روئے مشکلے آید و دشوار نماید قصه حضرت موسے و حضرت خضر علی نبینا و علیهما الصلوة و السلام یاد کنند که چون حضرت موسے از حضرت خضر سوراخ کردن کشتی و کشتن غلام و از پائے افگندن دیوار بموجب شرع دید بر وے اعتراض کرده بود و چون حقیقت کار که مصلحت پروردگار در آن بود بر موسی علیه الصلوة و السّلام کشف گشت و وجه صواب این تصاریف او را ظاهر شد در آن چیزهائے دیده القیا آورد و برین منوال است احوال خیر مآل اهل الله که جز امر واجب الوجود کار منکر نما اختیار نمیکنند اگر امر تشریعی باشد یا ارادی باید که بطبق ظروف مبینه شرعیه بر محمل نیک حمل سازند و وجه صواب در کتاب و سنت طلب نمایند چون از مستقیم این چنین معامله سر زد مهما امکن بر محل نیک حمل سازند و اگر محمل نیک یافته نشود در رنگ متشابهات جز بتوقف لب نکشایند و اعتراض را درین مابین گنجائے ندهند مثلاً از مستقیم سخنے سر زد که آن را در ظاهر غیبت توان گفت هر چند این صورت غیبت است که ممنوع است و در شرع در حق وے وعید وارد است اما چون اولیاء کرام علی نبینا و علیهم الصلوة و السلام از ارتکاب مخالف شرع محفوظ اند خصوصاً از ارتکاب کبائر پس محمل نیکش باید جست و آن امر دینی است شاید که مخالف شرع از وے دیده در غیبت وے مذاکرهٔ حال وے میکند تا وے شنیده از مخالف شرع باز ایستد و جرح و تعدیل امر دینی است و از صحابه رضوان الله تعالی علیهم اجمعین واقع شده است در توضیح آورده است در بحث سنت و اما المجهول فان روی عنه السلف و شهد و اله بصحة الحدیث صار مثل المعروف بالروایة و ان سکتوا عن الطعن بعد النقل فکذا لان السکوت عن الحاجة الی البیان بیان و ان قبل البعض و رد البعض مع نقل الثقات عنه یقبل ان وافق قیاساً کحدیث معقل بن یسار فی بروع مات عنها زوجها و لم یسم لها مهرا و ما دخل بها فقضے علیه السلام بمهر نسائها فقبله ابن مسعود و رده علی رضی الله عنهما و قال ما نصنع بقول اعرابی بوال علے عقبیه قال شمس الائمة الکردری رحمه الله ان من عادة العرب الجلوس نجتا فاذا بال یقع البول علے عقبیه و هذا البیان قلة احتیاط الاعراب حیث لم یستنزهوا البول و هذا طعن من علی رضی الله عنه انتهی لله الحمد اولا و آخرا و الصلوة و السلام علے سیدنا محمد سید المرسلین و آله و اصحابه کذلک الی یوم الدین *

مکتوب ششم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام فضایل پناه طیب صدور یافته در بیان توحید شهودی و وجودی و شرح بیت ابن فارض مصری قدس سره اذا لم تکن للمرئین صحیحة بر مشرب ارباب توحید شهودی بیان

انتہا سیر الی اللہ وحصول فنا وبقا وسیر فی اللہ وبیان آنکہ صدور عالم بانعکاس صفات ووجود حق تعالے است بالتحقیق الانیق والفوائد الجلیلۃ المتعلقۃ بکل مقام وغیر ذلک وما ینا سب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ الذی رزقنا مشاہدۃ جمالہ وجلالہ والصلوۃ والسلام الاتمان الاکملان علی اشرف الانسان وآلہ وجودہ فاعلم یا ایہا الاخ الصدیق والشفیق الشفیق الطیب المطیب طیبک اللہ تعالے بطیب التوحید وروحک اللہ تعالے بروح التفرید ان التوحید الوجودی ہے اعتقاد ان الوجود واحد لا غیر عند بعض المشائخ من الاولیاء وشہودی لا وجودی بمعنے ان السالک اذا سلک مسلک الوصول وسار علے اثر الرسول الذی ہو خیر الانبیاء فداء علیہ امہاتنا والآباء صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ الی یوم الجزاء یحصل لہ حال لا یشاہد فے حالہ غیر الحق اصلا ویری انوار التجلیات اللائحۃ فی المحسوسات الظاہرۃ والباطنۃ ویسقط عن بصر بصیرتہ غیر الحق جل شانہ بالکلیۃ بان یختفی المظہر فی الظاہر فیمحی فیہ کانمحاء الکواکب عند طلوع الشمس وہذا یسمونہ بالفناء فلا یری ولا یشاہد غیر الحق تعالی ویعتقد ان لا موجود الا اللہ ویتکلم ویقول بالمقال فی غلبۃ الحال بما یدل علے اتحاد الحق بالعالم وعینیتہ فی مثل ہذا الحال قال افضل البشر متمسکنا فی الدنیا ویوم الحشر والنشر صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم من رآنی فقد رأے الحق وامثال ہذہ الکلمۃ کثیرۃ فی کلام المحققین من الصحابۃ والصوفیۃ من ہذہ الامۃ مثل ما نقل عن برہان العارفین الموحدین وامام المتقین امیر المومنین علی بن ابی طالب کرم اللہ وجہہ فی بعض خطبتہ انا اللہ الذی تکلم موسے فی طورہ وکما نقل عن سلطان العارفین ابی یزید البسطامی قدسنا اللہ بسرہ الاقدس لیس فی جبتی سوے اللہ وسبحانی ما اعظم شانی وکما نقل عن المنصور انا الحق وامثالہا کثیرۃ ویقال لہذا التوحید توحید شہودی ان یشاہد الواحد فی جمیع الکائنات نعم ما قال العارف للہ در قولہ شعر

کل الجہات لشمس حسنک مشرق + وکل ذی قلب الیک یشوق + یا واہب الحسن البدیع لاہلہ + کل لحسنک فی الحقیقۃ یعشق + حاشا ان یستر الحجاب وہذہ + انوار حسنک فی العوالم تشرق + ہذا الوجود وما حواہ توہم + ووجودک المتیقن المتحقق + من کان یشہد غیر حسنک فی الوری + ففوادہ بالکائنات معلق +

وعند البعض التوحید الوجودی واقعی لا الشہودی فقط بمعنے ان الوجود واحد فی نفس الامر لا متعدد وہو الحق تعالے وتقدس ولیس حال ما یطلق علیہ السوے والغیر الا کحال الامواج علے البحر الزخار فان الموج ولا شک انہ غیر الماء عند العقل من حیث انہ عرض قایم بالماء واما من حیث الوجود فلیس شیء فی الخارج الا الماء فمن وقف عند الامواج التی ہی وجود الحوادث وصورہا وغفل عن البحر الزخار الذی یتموج بظہر من غیبہ الی شہادتہ ومن باطنہ الی ظاہرہ ہذہ الامواج یقول بالامتیاز ویثبت الغیر والسوی ومن نظر الی البحر الزخار وعرف انہا امواجہ والامواج لا تحقق لہا بانفسہا قال بانہا اعدام ظہرت بالوجود فلیس عندہ موجود الا الحق سبحانہ وما سواہ عدم تخیل انہ موجود متحقق فوجودہ خیال محض والمتحقق ہو الحق لا غیر انما لک قال الجنید قدس اللہ تعالے سرہ الآن کما کان عند سماعہ حدیث رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم کان اللہ ولم یکن معہ شیء وقال الشیخ الکامل والعلامۃ العامل موید الدین الجندی شعر البحر بحر علے ما کان فے قدم + ان الحوادث امواج وانہار + لا یحجبنک اشکال تشاکلہا + عمن تشکل فیہا فہی استار + اذا عرفت ہذا فاعلم ان السالک اذا حصل لہ الفناء فی اللہ والبقاء باللہ بل مجدہ وصار من الواصلین الی اللہ تعالے والسالک الواصل والعارف الکامل لا یکون

شئے حجابا فی حضر فی مشاہدۃ الحق ولا یری بعین الباطن الا اللہ یری الوحدۃ فی الکثرۃ والکثرۃ فی الوحدۃ کالنواۃ فی الشجرۃ والشجرۃ فی النواۃ
لذلک قال العارف رحمہ اللہ تعالے شعر اذا لم تکن للمرء عین صحیحۃ * فلا غرو ان یرتاب والصبح مسفر * اے اذا لم تکن للمرء عین باطنہ
صحیحۃ سلیمۃ عن رویۃ الاغیار لعدم فنائہ فی اللہ وبقائہ باللہ فلا غرو وعجب ان یرتاب ویغیب الموحد المحق فے توحیدہ والصبح اے
صبح التوحید مسفر لان الانکار منہ علے العارف باللہ والفانی فے اللہ لیس الا بجملہ عن حقیقۃ الحال من ظہور اللہ الکبیر المتعال و اخلال
عقیلۃ الجمل بطے دائرۃ الامکان المشتملۃ علے الآفاق والانفس کما صورناہا فی بعض رسائلنا المسمی بتجوید العارفین ان وجدتہا فطالعہا
ومن لم یطا دایرۃ الامکان لم تکن عینہ صحیحۃ لان السیر الی اللہ لا یتم الا باضمحلال دائرۃ الآفاق والانفس بدون ہذا السیر لا یحصل
الفنا وہذا الفنا لیس تاما انما ہو فنا عبر عنہ بالعدم ونعنی بالفناء التام فنا الفناء وہو ان لا یبقی لہ الشعور علے فنا نفسہ انما قلنا ہذ لمتبعیۃ
النفس وتابعیۃ الاشیا لہا فمن لم یبق لہ الشعور علے نفسہ طلعت شمس سعادتہ وذہب الدیجور فے مثل ہذہ الحالۃ الحاصلۃ قال العارف
باللہ جل مجدہ شعر نسیت الیوم من عشقی صلوتی فلا ادری عشائی من غداتی وبعد ہذا السیر الذی یحصل بہ الفناء اے فنا الصفات
یحصل لہ البقاء باللہ فان سمع یسمع بہ وان تکلم یتکلم بہ کما یدل علیہ الحدیث القدسی لا یزال العبد یتقرب الی بالنوافل حتے احبہ
فاذا احببتہ کنت سمعہ وبصرہ ولسانہ ویدہ ورجلہ الحدیث والشروع فی السیر فے اللہ اول قدم فے الولایۃ وبعد انتہا ہذا السیر بطریق
الاجمال سیر فے الاقربیۃ ومن ہہنا یحصل لہ الرجوع لتکمیل الناقصین وانما قلت بانتہاء السیر فے اللہ بطریق الاجمال لا بطریق التفصیل
لان السیر التفصیلی لا یحصل الخلاص للسالک منہ ابدا لکثرۃ الشیونات تحت کل صفۃ من صفات اللہ تعالی واسم من اسماء اللہ تعالے
لذلک قال المحققون الذین لم یحصل لہم الخلاص السفر سفران سفر الی اللہ وہو متناہ لانہ عبارۃ عن العبور علے ماسوے اللہ واذا کان
ماسوے اللہ متناہیا فالعبور متناہ وسفر فی اللہ وہو غیر متناہ لان نعوت جلالہ وجمالہ غیر متناہیۃ لا یزال العبد یرتقی من بعضہا الی بعض والیہ الاشارۃ بقولہ صلے اللہ علیہ وسلم لا یزال
العبد یتقرب الی بالنوافل الحدیث فمن لم یحصل السیر فے اللہ ولم یصر باقیا باللہ ففی ان یرتاب وشک عاب موحد الا غرو ولا عجب وفے ذکر العین
فے البیت اشارۃ الی ان العارف اذا غمض عینہ یری کل شئے ہالکا الا وجہہ وہو عین مرتبۃ الذات العاری عن جمیع الصفات
ولا یبقی فی شہودہ الا اللہ ویکون حاضرا ومراقبا لوقتہ واذا فتح عینہ یری فے کل جہۃ تجلے الذات کان فے سرادقات البطون
ظہر وتجلے بجمیع الصفات فے المظاہر علے المظاہر کما قال اللہ تعالے فاینما تولوا فثم وجہ اللہ لہذا قال العارف شعر انا من اہوی
ومن اہوی انا لیس فے المرآت شئے غیرنا * ولا یری ظاہرا وباطنا الا اللہ وتوضیح ہذا المقام وحل اشکال مسئلۃ المرام ان الحق جل
مجدہ ہو الوجود وما طلاق الوجود عند المشائخ الکرام صلوات اللہ وسلامہ علے نبینا علیہم الی یوم القیام علے اللہ تعالی جائز بالمعنے
المصطلح عندہم وہو انہ الذات القائم بنفسہ الموجود وموجودہ ہو نفسہ لا بوجود زائد علیہ القیوم لکل ما یتوہم غیرہ ولا بمعنے الکون والثبوت
والتحقق والحصول الذی ہو من المعقولات الثانویۃ کما ہو مقرر عند العلماء لان الوجود بہذا المعنی لیس بموجود فی الخارج فلذا لا یطلق
علے الحق الموجود فے الخارج تعالی اللہ عما لا یلیق بجنابہ علوا کبیرا ولما صدور العالم فبانعکاس ظل وجودہ وصفاتہ علے الصور العلمیۃ
التی یسمونہا بالاعیان الثابتۃ وقد یسمونہا بالحروف البسیطۃ والحروف العالیات والحقائق العلمیۃ والماہیات والمعلومات
الازلیۃ والکمالات العلمیۃ والاستعدادات العلمیۃ فتسمیتہا بالاعیان الثابتۃ لکونہا ثابتۃ فے العلم ازلا وابدا وتسمیتہا بالحروف
البسیطۃ لکونہا حقائق بسیطۃ من الاعیان وتسمیتہا بالحروف العالیات لعلوہا بتجردہا عن لوازمہا وہی الاحکام والآثار لذلک

قال الشيخ الاكبر شعر كنا حروفا عاليات لم نقل* متعلقات فی ذرا اعلی القلل* انا انت فیه ونحن انت وانت ہو* فالکل فی ہو ہو فسل عمن وصل

قال الکاشی فی اصطلاحاتہ الحروف العالیات ہی الشیون الذاتیۃ الکائنۃ فی غیب الغیب کالشجرۃ فی النواۃ انتہی والمراد بالشیونات الذاتیۃ التی یقال لہا حروف عالیات ہی نسب واعتبارات مندرجۃ فی الذات اندراج اللوازم فی ملزوماتہا لا اندراج الاجزاء فی الکل سواء کانت الاجزاء عقلیۃ او خارجیۃ ولا اندراج المظروف فی الظرف والمراد باندراجہا فی الذات کونہ بالذات بحیثیۃ ما جاءت من القوۃ الی الفعل کاندراج النصفیۃ والثلثیۃ والربعیۃ فی الواحد العددی قبل ان تقع جزاء الاثنینۃ والثلثیۃ والربعیۃ وہذہ النسب والاعتبارات التی یقال لہا شیونات ذاتیۃ ہی بعینہا نسب واعتبارات بعد الظہور فی المراتب ظہرت جزئیاتہا کالنصفیۃ والثلثیۃ والربعیۃ للواحد العددی قبل ان یقع ذلک الواحد جزء ہذا الاعداد وتجلی ہذہ النسب من القوۃ الی الفعل یقال لہا شیونات ذاتیۃ ولما وقع جزء ہذہ الاعداد وتلک النسب تجیٔ من القوۃ الی الفعل یقال لہا الآثار والاحکام الخارجیۃ ویقال لظلال الحروف الاصلیۃ وآثارہا المرکبۃ حروف سافلات عینیۃ لذلک المعنی کتب الشیخ احمد بن علوان الیمنی الی الشیخ ابی الغیث بن جمیل نفعنا اللہ تعالی بہما آمین اما بعد فانی اخبرک شعرانی جزت الصفوف من الحروف الی الہجا حتی بلغت مراتب الابداع لا باسم لیلی تعین علی السر اکلا ولا النبی تقل شرائع وتسمیتہا بالحقائق العلمیۃ لکون الآثار والارواح والصور التی ظہرت فی الوجود العینی لتستند الیہا وتسمیتہا بالماہیات لکونہا اصلا ومادۃ لما ظہر فی الوجود العینی وتسمیتہا بالمعلومات لکونہا معلومۃ ازلا وتسمیتہا بالاستعدادات العلمیۃ لکونہا قابلۃ لاحکام الاسماء والآثار فاذا اراد اللہ تعالی ان یظہر آثارہا وصارت موجودۃ فی الخارج فمد علیہا الظل الم تر الی ربک کیف مد الظل ای ظل وجودہ وصفاتہ فان ذاتہ تعالی یقتضی علمہ وہو عین الذات ویستفیض منہ فی مرتبۃ العلم الاعیان الثابتۃ بالفیض الاقدس وہی عین العلم عند المحققین ثم الاسماء والصفات الالہیۃ بسبب اقتضائہا الظہور الخارجی اقتضت ان تصیر تلک الاعیان الثابتۃ مظاہر ومرایا لہا فالقی اللہ تعالی مجد الظل علی تلک الاعیان الثابتۃ فصارت موجودۃ بالوجود الظلی لا بالوجود الاصلی فان الاعیان ما شمت رائحۃ الوجود فی الخارج فبعضہا صار مظہر الہادی وبعضہا مظہر المضل الی آخر الصفات ولیست لتلک الاعیان الثابتۃ فی العلم اذا صارت موجودۃ مادۃ سوی الصور العلمیۃ وظلال الصفات الالہیۃ والصور العلمیۃ عندہم عین العلم وظلال الصفات عین الصفات والفرق بالاطلاق والتقیید والصفات عندہم عین الذات فلم یبق الا الواحد الاحد ومن ہذا قال الشیخ الاکبر رضی اللہ عنہ کنا حروفا عالیات لم نقل الخ وحاصل ما اتفق علیہ المحققون العارفون کلہم ہو ان جمیع الممکنات ہالکۃ لا وجود لہا حقیقۃ قال اللہ تعالی کل شیٔ ہالک ای فی الحال بناء علی ان اسم الفاعل للحال لا ان یصیر ہالکا فی وقت من الاوقات ولا موجود بل الوجود ہو اللہ تعالی تجلی فی کما تجلی الشخص فی المرایا المتعددۃ فالعارف الکامل قال فی حق من سترت الوحدۃ فی عینہ بالکثرۃ شعر اذا لم تمن للمرء عین صحیحۃ * فلا غروان یرتاب * والصبح مسفر* والاینہب علیک ان عالم الارواح عبارۃ عن الاشیاء الکونیۃ المجردۃ البسیطۃ وعالم المثال ای البرزخ الذی وقع بین الارواح وعالم الملک عبارۃ عن الاشیاء الکونیۃ المرکبۃ اللطیفۃ لا تقبل التجزی والتبعض ولا الخرق والالتیام وعالم الملک عبارۃ عن الاشیاء الکونیۃ الکثیفۃ تقبل التجزی والتبعض والخرق والالتیام فاصل الاشیاء البسیطۃ ای حقیقتہا بسیطۃ واصل الاشیاء المرکبۃ مرکبۃ والاجمال والتفصیل فیہا بناء علی الاصل

لان الفرع لابدله من متابعة الاصل فاذا عرفت هذا فاعلم ان مراد الشيخ احمد بن علوان رحمه الله تعالى والله اعلم من قوله جزت
الصفوف من الحروف الى الهجا اے جزت الحروف العينية الخارجية اے الحقايق البسيطة من الاعيان او ظلال الصور
المركبات العلمية عبر عنها بالصفوف من الحروف اے جزت المركبات من الحروف السافلات الى الهجا اے الى البسائط
من ظلال الصور البسيطة العلمية وہي النفوس حتى بلغت مراتب الابداع اے المبداء وہو اصل الحقيقة ومرجعها لان السير الى الله
ينتهي بانتهاء دائرة الآفاق والانفس والملك والملكوت مع اصولها فاذا اتم السير الى الله وصل الى حقيقة وفنى فيها فاذاً يعرف
رب حقيقة وہو المبداء والمعاد ورب حقيقة كل واحد من السالكين عليحدة رب حقيقة كل واحد اسم من اسماء الله تعالے وصفة
من صفات الله الا من كان محمدى المشرب وكان علے قدمه فكان مربي حقيقة مربي الحقيقة المحمدية وہو اسم الجلالة اے اسم
الذات الجامع لجميع صفات الكمال وحصل له الفناء في هذه الحقيقة المجملة الجامعة لجميع الحقايق ومن فنى فيها يعرف رب حقيقة
وہو الله تعالے والے هذا اشار سيدنا علي كرم الله وجهه بقوله من عرف نفسه فقد عرف ربه فاذا فنى السالك في حقيقته لا يرى
شيئاً الا الله فان سار سار بالله وان فعل فعل به وان تكلم فبه في غلبة الحال لا يرى نفسه الا الله ففي مثل هذه الحالة قال الشيخ
احمد بن علوان اليمني رحمه الله تعالى لا باسم ليلے استعين علے السرا كلاه ولا لبني تقل شراع اے ان اسير نفس ليس لي احتياج
الى الاستعانة الى الغير لعدم كونه موجودا واقل شراعي بنفسي قائل هذا القول ونحوه في الحقيقة هو الله تعالے لا العبد لان العبد
اعراض مجتمعة والعرض مستقلا لا يقبل الاشارة فكيف يقول انا افعل كذا فلا جرم الاشارة والضمير الراجع اليه يرجع الى مقومه والعبد
باق علے هذه المشاهدة وفي مثل هذه الحالة كتب الشيخ ابو الغيث بن جميل اليمني الجواب الى الشيخ احمد بن علوان نفعنا الله تعالے
بهما وخبره عن حاله ورتبته اما بعد فاني اخبرك شعر اني انا في الملك القديم باسمه ÷ فاشتقت الاسماء من اسمائي ÷ وحباني الملك
المهيمن واجبي * والارض ارضي والسماء سمائي * وليس ببعيد من الفاني في الله والباقي بالله ان يقول مثل هذه الكلمات لانه لا يرى
نفسه وغيرها في غلبة الحال بل لا يرى نفسه وغيرها الا الله فلا اعتراض علے الشيخ في ان قال اشتقت الاسماء من اسمائي في ان
قال فالارض ارضي والسماء سمائي لانه راى نفسه في غلبة الحال الله ورائے الاشياء كلها ظلاله والاسماء ظلال الاسمائيه ولا رائ
موجود الا الله فقال ما قال وفي مثل هذه الحالة قال النبي صلے الله عليه وسلم سبحان الله وبحمده عدد خلقه وزنة عرشه ومداد
كلماته ودون هذه الحالة لا يصح هذا المقال فخذ هذا البيان ان هو الا من سوانح الزمان وغنائم الآن ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا
او اخطانا فان قلت ان القول الذي يدل علے التوحيد والاتحاد والحلول كقول ابي يزيد البسطامي ليس في جبتي سوے الله
وسبحاني ما اعظم شاني وكقول المنصور انا الحق مكابر لبداهة العقل ومخالف لظاهر الشرع وكفر صريح وهذه الكلمات وشبهها حاشا ان يصدرن
ويظهرن من الاولياء وكيف من ابي يزيد لانه يقال له سلطان الاولياء وقال الشيخ قدس سره في الباب التاسع من كتاب العوارف فے
ذكر من انتمى الے الصوفية وليس منهم ومن جملة اولئك قوم يقولون بالحلول ويزعمون ان الله تعالى يحل فيهم ويحل في اجسام يصطفيها
ويسبق الے فهومهم معنى من قول النصارى في اللاهوت والناسوت ومنهم من يستبيح النظر الى المستحسنات اشارة الى هذا الوهم
وتخييل له ان من قال كلمات في بعض غلباته كان منطوي الشئ ما لو عبر عنه شئ مثل قول الحلاج انا الحق وما يحكي عن ابي يزيد من قوله
سبحاني ما اعظم شاني حاشا ان نعتقد في ابي يزيد انه يقول ذلك الا علے معنى الحكاية عن الله تعالے وهكذا ينبغي ان تعتقد

فی الحلاج قوله ذلک ولو علمنا انه ذکر ذلک القول مضمرا لشیٔ من الحلول رددناه کما رددہم وقد اتانا رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم بشریعۃ بیضاء نقیۃ یستقیم بہا کل معوج انتہی کلامہ قلنا ما معنی الحکایۃ عن اللّٰہ تعالیٰ وتخصیص ارباب السکر من المشایخ بہذا القول نعم ان القایل اذا کان ہو العبد کما ہو المتبادر عند الاکثر فلا بد ان یکون حکایۃ عن الرب لان العبد لا یصیر ربا فالقایل فی الحقیقۃ ہو اللّٰہ تعالیٰ ومظہر ہذا القول کالشجرۃ الموسویۃ ہو العبد ولا یفہم من ہذہ الاقوال الحلول والاتحاد الا الظہور وہو المتبادر لان الحلول کینونۃ نفس شیٔ فی شیٔ مثل کینونۃ الماء فی الانا روزید فی البیت والاتحاد ان یتحد جسم بجسم آخر والظہور لیس کذلک لانہ کینونۃ عکس شیٔ فی شیٔ مثل کینونۃ عاکسک فی المرآت انت ما حلت فی المرات ولا اتحدت بہا ففی ظہور الکمالات الوجوبیۃ فی مرایا الاعدام الامکانیۃ لا یلزم الحلول والاتحاد المذکور ولا یلزم النقص وصدور ہذہ الکلمات منہم رضی اللّٰہ تعالیٰ عنہم عند غلبات التوحید واستتار ما سوی الواحد فاین الحلول والاتحاد فمعنی قول الشیخ ابی یزید لیس فی جبتی سوی اللّٰہ عند اختفاء قیام نفسہ عن نظرہ لیس فی جبتی وہیکلی قیام ما سوی قیام من اللّٰہ ومعنی قول المنصور لست انا بشیٔ وانما الموجود الحق لا انی متحد معہ او حال فیہ او ہو فی تعالی اللّٰہ عما لا یلیق بجنابہ لان ہذا القول کفر صریح فاذا عرفت ہذا فلا اعتراض لک علی المشایخ رحمۃ اللّٰہ تعالیٰ علیہم ان استطعت احمل اقوالہم علی الصلاح والا فامسک اللسان عن الاعتراض والاقبلح فان قلت الکائنت الاعیان الثابتۃ عندہم عین العلم والعلم عین الذات فما بال الامر والنہی والتنعیم والتعذیب وغیرہا من احکام الشریعۃ علی صاحبہا الصلوۃ والتحیۃ قلنا ہذا فی المظاہر الکونیۃ فی مرتبۃ الظل جایز لان عینیتہا بالذات لیست بمعنی ان الذات الالٰہی ہو بعینہا ہذہ الاعیان وحکمہ حکمہا بل بمعنی ان ہذہ الاعیان الثابتۃ فائضۃ من الذات بالفیض الاقدس کفیضان الصفات منہ ولا مادۃ لہا فی الخارج بل یصیر بانعکاس الوجود والصفات الالٰہیۃ موجودۃ فالاحکام الکائنۃ فی المظاہر الکونیۃ الظلیۃ لا تجری فی الاصل کما ان احکام الاصل لا یکون فی الظل بالکلیۃ فان الاولیاء یتمثلون بالصور المثالیۃ فی الاماکن المختلفۃ مع بقاء صورہم الشخصیۃ فی مکانہم وما یقع علی تلک الصور من الامور الشاقۃ کالقتل والضرب لا یقع علی صورہم الاصلیۃ وہذہ الصور ظلال الصور الاصلیۃ وتابعۃ لہا مامورۃ متفاوتۃ لہا کذلک الحق تعالیٰ منزہ عن ہذا الامور وہو الآن کما کان لا تغیر فی ذاتہ وصفاتہ بحدوث الاکوان فان قلت انک قد ذکرت ان بعضہا صار مظہر المضل وبعضہا مظہر الہادی الی آخر الصفات فلما کانت الضلالۃ والہدایۃ من انعکاس الصفات تعالیٰ فای فایدۃ فی ارسال الرسل والعبادۃ والامر والنہی قلنا ان الضلالۃ والہدایۃ لا تظہر بدون ارسال الرسل لان الضلالۃ فی مخالفۃ والہدایۃ فی مطابعۃ کما وقع فی الحدیث عن جابر رضی اللّٰہ تعالیٰ عنہ فمن اطاع محمدا فقد اطاع اللّٰہ ومن عصی محمدا فقد عصی اللّٰہ ومحمد فرق بین الناس رواہ البخاری ولان المخالفۃ والمتابعۃ متفرعتان علی وجودہ صلی اللّٰہ علیہ وآلہ وسلم الحمد للّٰہ اولا وآخرا والصلوۃ والسلام علی رسولہ وآلہ وصحبہ کذلک اللہم اغفر سیاتنا وتوفنا مسلمین والحقنا بالصالحین نسئال منک فضلک یا ارحم الراحمین ویا خیر الغافرین ❊

مکتوب ہفتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلۂ طالبان خلد حضرت ایشان کہ بنام سیادت و نقابت پناہ مرحوم سید میر مرتضی سلمہ الله تعالی صدور یافتہ در بیان یادداشت یعنی یادداشت مسمی احسنیہ از کار و اشغال طریقہ نقشبندیہ احسنیہ و بیان ولایات ثلثہ و درجات آنہا و بیان حصول یافت مطلوب و شہود او و بیان نایافت حقیقی و شہود الغیب تحقیقی و علم حضوری و حضور در حضور و بیان وصل و اتصال بے کیف و وصل عریان و تحقیق حق الیقین و عین الیقین مرتبہ خواص و اخص خواص و بیان آنکہ نسبت صفات باذات نسبت بے کیف بہ بے کیف است و بیان حصول علم لدنی حقیقی وغیر ذلک و ما یناسب ذلک۔

بسم الله الرحمن الرحیم۔ الحمد لله بجلالہ و جلالہ والصلوٰۃ والسلام الاتمان الاکملان علی خاتم فص الرسالۃ و علی آلہ اما بعد از بارگاہ حضرت رب العزت کہ فیض جناب قدس اعلاء ادیے سابقہ علیہ است صلاح ذات صداقت آیات خلاصہ دودمان عبد مناف و آل کعبہ قدسی الطاف محب صادق میر مرتضے سلمہ الله تعالی والقاہ مطلوب است مفاوضہ ارادت آگین کہ تمام زدہ درویش دعاگوئے ساختہ بودند چہرہ وصول افروخت چون مشتمل بر صحت مزاج خلقت امتزاج بود سراسر بہجت افزا گردید قلمی نمودہ بودند کہ بفضل الہی از مشایخ قادریہ و نقشبندیہ چیزے حسب گنجایش ظرف دریوزہ نمودہ و علاوہ آن بر طبق خلفاء حضرت شیخ المشایخ والمسلمین حضرت شیخ آدم بنوری قدسنا الله تعالی بسرہ و اسرار ہم بجوئے کہ در رسالہ شریفہ کہ بجانب فضایل پناہ شیخ تاج محمد تتوی است ثبت یافتہ اتفاقاً آن رسالت بدست فقیر رسیدہ مدتے حفظ صورت آنجناب فیض مآب و شغل لطایف در زیادہ نتیجہ نظر ہا رد شغلہا باوجود آنکہ از ضعف بدن و پیری محنت و ورزش این طریقہ تمام کم است اعطاء عطیہ کبری حفظ یادداشت کہ اہم مقاصد و اجل مآرب روندگان راہ است بخوبی بکرم الہی ملکہ شدہ کہ اکثر اوقات بے اختیار و در عین گرفتاری بادنی تحریکی بجاذبہ جذبہ بخود میکشند و باز گرفتار علایق عیال و اختلاط این و آن میگردد و میدانم کہ این امر جدانی است بگفتن و نوشتن راست نمی آید می باید کہ خود را در خدمت پیر کامل و مکمل رسانم تا او درین باب چہ فرماید و بکدام شغل مشغول سازد لیکن چہ کنم کہ از ضعف بدن و پیری و قید عیال و قلت زاد در احلہ نے توانم رسید اگر تا حصول این سعادت عظمی غائبانہ متوجہ احوال این سایل شدہ این افتادہ خاک نامرادی را بذروہ حصول مدعا رسانند ممکن است غیر محال کہ تمام عالم در نظر عارفان چون کف دست است واضح گردید لله الحمد والمنۃ کہ بحسب حفظ رابطہ معاملہ یادداشت صورت بستہ جناب مجمے طریق رابطہ را بوجہ احسن لازم گیرند کہ طرق وصول الی الله در طریقہ علیہ نقشبندیہ سہ اند یکے ازان رابطہ است بشیخ مرشد و اصل بمقام مشاہدہ متحقق تجلیات ذاتیہ او نے از شرط ارشاد ملکہ یادداشت است و در غیبت شیخ صورت او در خیال آوردہ بوصف تعظیم و محبت متوجہ بودن فائدہ صحبت می بخشد و کیفیت غیبت و فنا از نفس حاصل میگردد و این راہیست اقرب اگر کسے شروط آن دانستہ باشد و بجا

آرد و درین طریق فنا فی الرسول و فنا فی الله حاصل می شود چه شیخ او در شیخ شیخ خود فانی میباشد و شیخ شیخ او در شیخ خود و هکذا الاشیاخ کلهم فانون علی حسب ابائهم فی الصحابة
رضوان الله تعالی علیهم اجمعین و هم فی سیدنا محمد صلی الله علیه وسلم و هو فان فی الله سبحانه و طریق دوم از طرق وصول ذکر است که ماخوذ از کاملی مکملی ماذونی بوده باشد
سیوم از طرق وصول مراقبه است که مشتق از ترقب است که بمعنی انتظار بردن مطلوب است یا از رقیب که بمعنی محافظت قلب است از تطرق غیر در بیتولا
ایشان اگر با وجود غیبت رعایت طریقه رابطه نموده در ورزش طریقه سرگرم باشند و باذکار و اشتغال استغراق اوقات نمایند بحکم المرء
مع من احب نتیجه صحبت چنانچه یافته اند زیاده تر از آن خواهند یافت رعایت مشایخ طریقت با وجود صورت تحیه در اماکن شتی
و مواطن مختلفه بواعث حصول حضور و جمعیت و سعادت دارین و از قطب الارشاد که قیوم وقت باشد و در هر عصر غیر یکی نمی باشد همه کس از اهل طریق
فیض حصه یابند علم بوده داشته باشند یا نه چه نباشد که باو ارادت و صدق و اعتقاد آورده باشند جمعه و عما کسی که نسبت از دخل حاصل کرده باشند بهر حال
سررشته طریقه علیه حضرت قطب الاقطاب سید آدم البنوری قدس سره الموسومة بالطریقة الاحسنیة نگهداشته متوجه باشند
و بهمه وجوه مطمئن خاطر بوده باشند باید دانست یا دانسته باشند که ابتدای آن از لطیفه قلبی است چون استیلا و تمام نمود و
در جمیع لطایف نورانیت او غالب آمد اذکار لطائف که بتوسط عبارت بود باتمام میرسد من بعد وقت آن میرسد که لطائف
بذکر مسمی بیواسطه الفاظ مبگر اید و در بیخلا بسویدای قلب که محل امر نورانی است نظر داشته بایقان محض و ایمان خالص
حضرت حق را جل مجده بی کیف و جهات حاضر دانسته در جمیع اوقات و آنات باین دانش متوجه باشند تا نور مشاهده
جمیع اجزاء بدن را فرا گیرد و استغراق درین معنی صورت یاب گردد و نسبت توجه که بذات مسمی بی کیف و بی جهت و
بی مکان حاصل گردد آنرا یادداشت می گویند و هرگاه بکثرت شغل این نسبت قوت گیرد و چون نور آفتاب نور مسمی ظهور نماید
آنرا شهود مسمی گویند و هرگاه نقش مسمی بوجه بیکیفی ظاهر و حاضر گردد این حالت را حضور مسمی گویند و برای تقویت این نسبت
و استحکام آن صور متخیله مقرر نموده اند و از اینجا شغل صور متخیله کمال اشتغال نمایند و از صور خیالیه بحقائق علمیه که علما آنرا صور
علمیه و مشائخ اعیان ثابته گویند انتقال نمایند و خود را در مرتبه حقائق اندازند تا خود را با جمیع کمالات و جمیع اشیا جزء پرتو حق
و نور آن بیابند مثل صور متخیله که در خیال ثابت اند هر چه دارند از مبدء فیض خود که آن شخص است دارند ثبوت و قیام آن صور
بکمالات آن شخص است که کمالات ذاتی و صفاتی آن شخص اقرب است بآن صور از اینجا باحاطه و معیت و قرب قیومیت
راه توان برد و طریق شغل صور متخیله آنست که صور مختلفه متعدده را در خیال آرد و فانی سازد و نیست گرداند و یقین نماید که
جمیع ذرات کائنات صور علمیه حق اند تعالی شانه همه فانی مطلق اند و ذات حق تعالی باقی مطلق است و ایضا بداند صور
خیالیه مرا با قوت متخیله من اقربیت و معیت مجهول الکیفی است و با وجود فنای آن صور و انعدام آن از متخیله قوت متخیله بذات
خود باقی و ثابت است کذالک ذات حضرت حق که جامع جمیع کمالات است بهر ذره از ذرات کائنات حاضر و قریب
بیکیف محض است و با وجود اقربیت و معیت بیکیفی همه فانی و حق باقی است چون برین نسبت مداومت نمودند
نسبت فنا ظهور خواهد نمود و خواهند دید که وجود جمیع ذرات کون در جنب وجود مطلق حق غیر نمود بود و هستی ندارد و درین
حالت اگر اشیا بسبب غلبه شهود احاطه و معیت او تعالی عین حق یابند آن را توحید وجودی گویند و درین حالت از
سر عارف لیس فی جبتی سوی الله و انا الحق بی اختیار ظاهر خواهد شد و اگر اشیا در نظر شهود مختفی گردیدند و جمال حضرت

حق تعالیٰ مشاہدہ نمودند کرؤیۃ الشمس فی النہار آنرا توحید شہودی خوانند و درین وقت از سر عارف شطح سبحانی ما اعظم شانی سر خواہد زد
و چون توجہات مشایخ طریقہ علیہ نقشبندیہ در حق مریدان علی الدوام در کار اند این چنین شطحیات از اہل این طریق کمتر سر
میزنند و چون بفضل اخص در کار گردد خواہد دریافت کہ اگرچہ مرتبۂ شہود ویس بلند است اما نور مطلق از لباس شہود وراء الورا است درین
وقت خبر یقین و ایمان بالغیب نقد وقت او نباشد و آن ہر دو حالت مذکورہ تعلق بولایت خاصہ کہ ولایت اولیاء است
است و مرتبہ بدلا و اقطاب و غوث است دارد و حضرت جدنا الروحانی المجدد للالف الثانی قدس سرہ این ولایت را
ولایت صغری خواندہ اند و آنچہ در عبارات اکابر حضرات نقشبندیہ واقع است کہ نسبت ما فوق جمیع نسب است مراد ایشان
ازین نسبت نسبت حضور است و حضور معتبر نزد ایشان حضور بلا غیبت است کہ تعبیر ازان بیاد داشت میکنند و آن مبنی
است برین تفصیل تجلی ذات عبارت است از ظہور ذات او تعالی و تقدس و حضور او سبحانہ بے ملاحظۂ صفات و
شیونات و اعتبارات اگر ارتفاع صفات و شیونات و اعتبارات یک لمحہ اتفاق افتد چنانچہ حافظ آداب معرفت
بآن اشارت میفرماید بیت جلوہ بر کلبۂ ما کرد و پنہان گشت یار ؞ صبح بر شام غریبان یک نفس خندید و رفت ؞ بعد ازان
حجب صفات و شیونات عاید گردند پس بنا برین حضور بلا غیبت متصور نباشد بلکہ لمحۂ یسیرہ حضور باشد و اغلب اوقات
غیبت و این چنین نسبت نزد این اکابر معتبر نیست و این حضور ہرگاہ بصفۃ دوام حاصل شود و استتار اصلا صورۃ نبست
و ذات تجلی نمود غیر از حجب صفات و شیون و اعتبارات این تجلی باین صفۃ دوام فوق جمیع نسب است و این نسبت
چون کامل شد بولایت کبریٰ می پیوندد کہ حضرت سید آدم بنوری قدس اللہ سرہ تعبیر ازان بولایۃ خاص الخواص نمودہ اند
وازین بیان دانستہ باشی کہ تجلی ذات چنانچہ در حق واصلان دایرۂ ولایت کبری ارزانی میدارند در حق واصلان
دایرۂ ولایت صغری کہ بنہایت کار خود رسیدہ باشد ایضاً ارزانی میدارند اما این تجلی ذاتی در حق ایشان برقیست بسبب
آن یک لمحہ و لحظہ از قید آفاق و انفس خلاصی می یابند و کسانے کہ از دایرۂ ظلال گذشتہ اند و باصل پیوستہ تجلی برقی در
حق آنہا دائمی است چونکہ مسکن ایشان دایرۂ اصل است کہ تجلی برقی ناشی ازان است بلکہ معاملہ این بزرگواران فوق تجلیات
و ظہورات است زیرا کہ تجلی و ظہور بہر مرتبہ کہ تعلق گیرد از شایبۂ ظلیت بیرون نتواند شد و صفات و شیونات و اعتبارات
اگرچہ ظلال ذات اند تعالی و تقدس اما نظر بدایرۂ ولایت صغری کہ دایرۂ ظلال اسما و صفات واجب است بوی اصالت
دارند و لہذا واصلان این دائرہ کہ از ظل باصل رسیدہ اند از زیغ بصر خلاصی یافتہ اند بخلاف واصلان دایرۂ اولی فافہم
و واصل بدایرۂ ولایت صغری صاحب ولایت قلب است اگر بنقطۂ اخیرہ آن دایرہ برسد باخر ولایت قلبی رسیدہ باشد
و واصل بدایرۂ ولایت کبریٰ چون باصل رسیدہ است از تقلب برآمدہ است بحسب وصول باصل مقلب رسیدہ است
بر صاحب قلب فوقیت دارد و این فرق وقتے تواند بود کہ ہر دو بنہایت دایرۂ ولایت خود رسیدہ باشند و الا نہ صاحب
قلب کہ بنہایت ولایت قلبی رسیدہ باشد بر صاحب روح و سر و خفی بلکہ صاحب خفی کہ مجرد نسبت علو دارد مزید فوقیت
دارد چہ تفاضل اقدام ولایت باعتبار تقدم و تاخر درجات نیست تا صاحب اخفی مثلاً افضل باشد از غیر او بلکہ باعتبار قرب
و بعد از اصل است و بسبب طی منازل ظلال است قلۃ و کثرۃ باید دانست در طریقہ علیہ نقشبندیہ حسنبہ اول ولایت عامہ

است که نصیب عامه مومنان است که بدان اولیاء عام باشند بسبب متابعت و علم تقلیدی و ظهور ایمانی و تقینی و اہل
ولایت خاصه با اولیاء عام شریک اند بعد ازان ولایت خاصه است که نصیب مومنان خاص است که اولیاء امت اند بعد از
حصول علم قلبی و معرفت خاص ذات و صفات و این اول مرتبه است از علم لدنی ظلی باین علم حصول و وصول بمرتبه ظلال
است بعد ازان ولایت اخص است که ولایت ملاء الاعلیٰ است که بہر چہار ملائک مقرب اند و کمالات این مرتبه نصیب
ملاء الاعلیٰ است بعد ازان ولایت خاص الخواص است که ولایت انبیاء است کمالاتِ آن اصالةً مخصوص بانبیا است و
بمتابعت ایشان دیگران را ایضا نصیب است این مرتبه علم لدنی اصلی است درینجا وصول باصول است بامتیاز
ظلال از اصول و مراد از وصول نزد ایشان جمعیت دل است بحق سبحانه بر سبیل ذوق بتجلی ذاتی و چون بر سبیل دوام بود
وصل دائمی گویند و ہمین است نہایتے که در بدایت درج کرده اند و ولایت عامه ظل ولایت اخص است علیٰ حسب استعدادہا
بہاہر کرا ایمان بالغیب بصرف جہل است ہر چند عالم علم رسمی باشد یا جاہل ازین علم باشد از ظل ولایت ملاء الاعلیٰ نشانمند است و
ہر کرا ایمان بالغیب بیاره امیری مستقر نظر قیاسی یا وہمی ہم باشد از ظل ولایت اولیاء امت خاصه نشانمند است ہر چند که
جاہل یا عالم علم کسبی باشد اما ازین ہر دو گروه عامه مومنین ایمان گروه اوبے پاک تر است اگرچه ہمه مقبول است و ولایة اخص
ظل نبوت انبیا است و ولایة خاصه ظل ولایة خاص الخواص است که ولایة انبیا است و کمال اہل ولایة که اولیا امت اند تا
غوثیت است و اکملیت درین مرتبه غوثیت جن و انس است و این نصیب خاصه حضرت سیدنا محی الدین عبد القادر جیلانی
قدس سره بود که غوث الثقلین است و کمال اہل ولایت خاص الخواص در اولیاء امت تا امامت است و کمال اہل کمالات
نبوت را که غیر نبی است تا خلافت است چون این مقدمه شد پس باید دانست ہر چه در دائرهٔ ولایت خاصه که آنرا حضرت
قبله روحانی سیدنا المجدد للالف الثانی قدسنا الله تعالیٰ بسره الاقدس ولایة صغریٰ مقرر نموده اند حاصل گردد و نسبت
شاہد و مشہود و طالب و مطلوب و عارف و معروف یافته شود ہر چند بعض کسان آنرا مجہول الکیفیة یابند و ورا الوراء
گویند و خارج از حیطه کشف و شہود و فہم و دانش فہمند ہمه در مراتب ظلال اند چه ہر چه در فہم آید و لو مجہول الکیفیة در مرتبه
ظلال است و او خارج از حیطهٔ کیفیة و شہود و وراء الوراء بود درین موطن سالک بیافت تجلیات و مشاہدات فریفته می ماند
حافظا آب معرفت ازاین جامی فرماید ؎ دور است سر آب درین بادیه ہوش دار ✤ تا غول بیابان نفریبد بسراب
و وصول بمطلوب حقیقی وراء الوراء است و این یافت او نایافت است پس آنچه در ذہن او از یافت حق و وصول و
شہود قرار گرفته باشد اگرچه مجہول الکیف و الطف در نظر آید دفع کند و مرآتِ سرّ خود را از ظلمت آن نقش خالی سازد و ہمت
تمام بر فقدان توجه سابقه گمارد تا توجه بمطلوب و غیر مطلوب نماند تا معلوم و مشہور بے تکلف در نظر ہیچ نماند و نسیان
طالب و مطلوب و شاہد و مشہود و کذلک صورت بندد و فی الحقیقة این فنا بخلوت تخلیه تعلق دارد و آن اگرچه تخلیه سر حاصل میگردد اما کمال آن تخلیه خفی است
که در ولایت کبریٰ صورت گیرد و چون خلوت تخلیه حاصل گشت وصولِ بماورا الورا که سر از حصول است بنور یقین صورت خواہد بست معارف اولیا کرام ہر چند بلند باشند چون
معلومات و محصولات اند نسبت بولایة خاص الخواص که ولایت انبیاء است صلواة الله و سلامه علیٰ نبینا و علیہم
که حضرت جدنا الروحانی المجدد للالف الثانی آنرا ولایة کبریٰ گفته اند در راه می مانند پس تمام تر سعی سالک در خلوت تخلیه باید تا

بعرفان ایقانی حضوری بغیر معلوم باید پیوست و اکابر مشائخ صوفیه مثل ابن عربی و خواجه علاء الدین عطار رحمهم الله تعالےٰ
فرموده اند که خلوتِ متخیله اگرچه در تمام عمر ساعتے میسر گردد غنیمت باید شمرد که سعادت عظمی است و از مما ذکر دانسته باشند که یاد
حق سبحانه و تعالی قبل از خلوت متخیله حصولی است نه حضوری چونکه موصوف بخیال است و ایضاً دانسته باشند که کمال در
ولایت خاصه بوجدان و وصل و مشاهده مطلوب است و کمال در مرتبه ولایت اخص که ولایت ملاء الاعلی است
که حضرت قبلتنا المجدد للالف الثانی آنرا ولایت علیا گفته اند و ولایت خاص الخواص که ولایت انبیاء است علیهم
الصلوٰة والسلام بفصل و یاس و فقدان و نایافت است و تفاوت درین هر دو ولایت آنست که در ولایت اخص محض
نایافت مطلوب است و در ولایت خاص الخواص معرفت حقیقت آن نایافت و مقصود عدم یافت و عجز از معرفت
او تعالی بعلم حضوری بے حصول معلوم معرفت است کما قال راس الصدیقین رضی الله تعالےٰ عنه العجز عن درک الادراک ادراک
و این معنی بالاصالة در معرفت ولایة انبیا واقع است فافهم و هرگاه نسبت نایافت قوت گیرد باین معنی که بجائے شهود
یقین صاف بغیب حقیقی متحقق گردد و ایمان بذات مسمی بیواسطه ظهور شهودی میسر و از توجه و متوجه الیه هیچ در بصر بصیرت
او نماند از کمالات ولایة اخص بهره ور گردد و ازین نسبت ترقی نماید و جهت ترقی ازان شغل جزء لایتجزیٰ فرموده اند و
طریق او آنست از مرتبه جسمانیة خود نظر برداشته بر اصل او که عناصر اند گمارد و خود را عین آن داند و ازان نظر برداشته
بر اصل او که مرتبه روحانیت است دارد و خود را عین آن روحانیة داند و ازان نظر برداشته بر اصل او که نور اول است
ناظر گردد و خود را دران مرتبه انگارد و همین مرتبه آخر مراتب مخلوقه است و نهایة سلسله ممکنات در راء این مظاهر شهود و
نفس شهود را قدم گاهی نیست و مقصود از شغل این نسبت این است در مرتبه نایافت و عدم وجدان هرچند عارف را
از مرتبه وصل که آن در نهایت ولایت خاصه بود که در اول آن شهود مطلوب و در وسط و نهایت آن تحقق بشهود و
وصول بمشهود و علم عرفانی است و آن را وصل متلبس گویند دوری و مهجوری دست داده بود و بجائے شهود اطمینان بغیب
حقیقی متحقق گشته و وصل عریانی روئے نموده بود و درین مرتبه از حق و غیر حق که در مرتبه تجلیات و شهود محصل بود خلو حاصل
گردید اما توجه خفی باقی بود و خلو متخیله از ماسوائے حق سبحانه حقیقةً حاصل نگشته لهذا نفی جهته توجه خفی و حصول خلو متخیله حقیقةً
این شغل مقرر فرموده اند و حاصل این شغل اینست که اصل هر شئے غیر حق است تا آنکه مرتبه شهود انتهار پذیرد و مقام عارف از
رهبے سیر نظری همین مقرر شود و ناظر بغیب گردد و درین هنگام مکشوف او خواهند گردانید که در ظهور نور حقیقی هیچ واسطه نیست
و نمانده است چه آخر مرتبه شهادة که تعین هر شئے مندرج در نور اول است ظهور مرتبه غیب حقیقی است بے واسطه که
آن معلومات الٰهی اند پس اینجا غیر نماند که واسطه گردد و حینئذ از توجه خفی ایضاً خلو متخیله صورت خواهد گرفت بالجمله عارف
این قدر در نظر داشته باشد که وجود اصلی و تعین اوّلی من در ضمن نور اول منتهائے مراتب جسمانی و روحانی است که مثل جزء
لایتجزیٰ است و این مرتبه ظهور امر تقدیری است که مرتبه معلومات است در این حالت بجائے یقین نایافت و درایست
که در مرتبه ولایة اخص حاصل بود نفس حضور و علم حضور بجناب حق تعالی پیدا خواهد شد و علم حضور واجبی ظهور حضور حقیقی بر مرآت
علم عارف که از خصوصیات خیالی حضور فارغ گشته است وارد خواهد گردید و در اینجا بفنائے خفی خلو متخیله حاصل خواهد شد و دخل

خیال و تصرف علم حصولی اصلا نخواهد ماند چه قبل ازین هرچند خلو متخیله حاصل بود اما الفناء سر و تعلق خفی بظل مخفی صورت داشت
و چون سلسلهٔ ظلال منتهی شد و وصول بمرتبهٔ اصل واجب تعالی گشت من غیر توسط شئے منها و دراینجا عارف از دایرهٔ ظلال
تمام خلاصی یافته در دایرهٔ اصل که اول مراتب ثلثهٔ وجوب است که مرتبهٔ کمالات است داخل گردد و علم حضوری بحق سبحانه
بتوسط مرتبهٔ کمالات پیدا نماید و درین مرتبه نفس حضور بحضرت ذات تعالی و تقدس خواهد یافت اما بواسطه کمالات و صفات
او سبحانه و سوائے این صرف حضور بحضرت حق تعالیٰ امرے دیگر مکشوف او نگردد و هرگاه فضل خواص الخواص که از مرتبه
ولایة انبیاء است علیهم الصلوٰة والتسلیمات ظهور فرماید دریابد که این علم حضوری مر العلم عادی خیالی من که علم حصولی است
حاصل نیست بلکه بعلم حضوری حق است که ظاهر شده است و دریابد که حق تعالیٰ حی بحیوٰة است و قدیر بقدرة است و مرید
بارادت است و علیم بعلم است و سمیع بسمع الی غیر ذلک من الصفات والافعال و ایضاً بنظر کشفی معلوم خواهد نمود که هرجا
که علم است ظهور علم الٰهی است و هرکجا که سمع است ظهور سمع الٰهی است وقس علیهما غیر ذلک من الصفات و درین مرتبه جمله
صفات و افعال خود را از خود منتفی و فانی یافته بحق سبحانه و تعالیٰ منسوب و باقی خواهد یافت این مرتبه را حضور علم و وصول
صفات خوانند و هرگاه فضل اخص الخواص ظهور فرماید مکشوف او سازند که درین مرتبه هرچند حضور علم و وصول مرتبهٔ صفات
بالاصالة است لا بالظلیة اما انه و هستن علیم بعلم و سمیع بسمع الی آخر الصفات بوئے زایدیت صفات با ذات می آید پس در
خواهد یافت که ذات حق تعالیٰ چنانچه بصفة علم علیم است بذاته غیر از صفة علم ایضاً علیم است و چنانچه بصفة سمع سمیع است
غیر از صفة سمع ایضاً سمیع است الخ پس ذات با کمالات خود خود بخود حاضر است نه بصفتے و شانی بلکه بوجدان محض که مظهر
است مر شان العلم را که مظهر خصوصیتهٔ اخفی است و این حالت را حضور در حضور خوانند و همین حضور صرف بے علم حضور و
حضور علم سر حضور در حضور است و این در مرتبه وصول بکمالات نبوت است و همین است حق الیقین مرتبهٔ کمالات
قرب نبوت انبیاء علیهم الصلوات والتسلیمات که بحضور صرف تعلق داده و حق الیقین مرتبهٔ ولایت انبیاء علیهم الصلوات
والتسلیمات والتحیات بحضور علم و علم حضور است و حق الیقین مرتبهٔ ولایة اولیا بحصول مجهول الکیفیة تعلق دارد هرچند آنرا
بنابر جهالت کیفیتش غیر معلوم دانند اما معلوم است که معلوم است و در هر مرتبه که سالک را وصول بحصول و علم حصولی است
بنابر ظلال معلومی و محصولی سالک آن مرتبه مسمی بمرتبهٔ علم لدنی ظلے است و چون فوق ازان ترقی نماید و بعلم حضوری و حضور
علمی برسد بمرتبهٔ علم مشرف شود که آنجا وصول بغیر معلوم و غیر محصول است و این مرتبه مسمی بعلم لدنی اصلی است سوال در نسبت
حضور در حضور رفع شائبهٔ زایدیت صفات بر ذات صورت میگردد و منع زایدیت موهم اثبات عینیت صفات است
با ذات و آن قول معتزله است جواب در نسبت صفات با ذات سه اقوال است قول علماء و معتزله و مشائخ طریقت علماء
سلف را رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین اکتفا بر قول لا هو ولا غیره است باین معنی که نیست ذات عین صفات چنانچه
معتزله وهم دارند و نه غیر صفات است و منفک ازان چنانچه منع عینیت وهم آن دارد بلکه ذات واجب تعالیٰ موجود
است بذات خود و صفات ایضاً موجود اند قائم بذات او تعالیٰ و هر دو قدیم اند و چون علماء متاخرین شکر الله تعالیٰ سعیهم
بنظر دوربین دیده اند که در قول مسطور در ظاهر نظر اجتماع ضدین و ارتفاع نقیضین لازم می آید لهذا برائے دفع وهم مذکور راه

توسط اختیار نموده فرموده اند که معنے لا هو و لا غیره زاید غیر منفک است دوئم مذهب معتزله و حکما است که صفات عین ذات اند بمعنے آنکه آنچه بر صفات مترتب می شود از ثمرات آن بر نفس ذات مترتب است و صفات محض اعتبارات ذات واجب تعالیٰ اند و این قول از روئے تحقیق بنفی صفات راجع و فقیر آن را در فتوحات غیبیه شرح عقاید صوفیه بوجه احسن بیان فرموده است سیوم قول صوفیه وجودیه است که بعینیت صفاتِ با ذات قائل اند و این امر کشفے است استدلال را دران مدخلی نیست و محققین ایشان بر انند که صفات حضرت حق تعالے موجود حقیقی خارجی اند و قدیم اند و قائم بذاتِ حق تعالے اند و معرفت این معنی از راه کشف درین طریقه احسنیه بالوزیه بر بنمیط است که لیقین نماید که ذاتِ حضرت حق تعالے علیم است بصفة علم و سمیع است بصفة سمع و بصیر است بصفة بصر و قدیر است بصفة قدرت الیٰ غیر ذالک و در هر مظهری که علم و سمع و بصر و قدرت و ارادت که ظاهر است همه ظهور صفات او است تا که فعلِ خود را ظهور فعل حق تعالے یابد این مرتبه تجلے و ظهور علم است عارف درین مرتبه واصل بذات است اما بواسطه صفات واسطه صفات در میان است بوحدت که بواسطه صفات حاصل گردد متحقق و بوحدت حقیقی که در مرتبه ذات میسر گردد متحقق نے و بهمین معنے مشعر است بر زایدیت صفات بر ذات و بنا بر آن ترقی ازان لازم است و چون نفضل مرتبه اخص الخواص در کار گردد شاملِ حال این عارف شود معلوم او سازند که صفات بذو اتها موجود نیستند بذات الواجب موجود اند و ذاتِ حق تعالیٰ بذاته موجود است پس نظر او بوحدت خالص بدون توسط صفات بر ذات حق تعالے قرار گیرد و در هر مظهرے که مشاهده نماید و نظاره کند نظر او بر تجلے ذات تعالیٰ و تقدس افتد درین مرتبه از تفصیل با جمال آید و از وحدت صفاتے ترقی نموده بوحدت ذاتی انس گیرد و باین وحدت حقیقی اطمینان او حاصل گردد درین حالت شائبه زایدیت صفات بر ذات از نظر او مرتفع گردد و بحضور در حضور ظاهر گردد و بنظر کشفے مشاهده نماید که ذات حق تعالیٰ بذاته علیم است نه بعلم و علم قابلیت ذات او است و بذاته سمیع است نه بسمع و سمع قابلیت ذات او ست و همچنین صفات دیگر و نسبت صفات با ذات نسبت بے کیف به بے کیف از روئے بے کیفی محض است و نسبت عینیت و غیریت مفهوم الکیف است لهذا هر دو از نظر مرتفع گردیدند و ایضا وهم اجتماع ضدین مرتفع گشت زیرا که هر دو امر مذکور در مرتبه محسوس الکیف و معلوم الکیف لازم می آید و مرتبه ذات و صفات معدوم الکیف است ضدین را دران مجالے نیست پس منع زایدیت موجب اثبات عینیت نباشد و درینجا طریق معرفت لطیف تر ازان هست و آن آنست که ذات حق سبحانه و تعالیٰ چنانچه بصفات کامل است قطع نظر از صفات ایضا کامل است و الا نقص لازم آید چون مشاهده نظر کشفے عارف بران حیثیت بر ذاتِ قرار گیرد بمرتبه حضور در حضور رسیده باشد و عینیت صفات با ذات در وهم نیاید فافهم و بالله التوفیق و از مما ذکر دانسته باشد که نفی علم حصولے نه باعتبار نفس مرتبه علم عارف است بلکه باعتبار خصوصیت و کیفیت علم عادی خیالی حصولی است فافهم و بر تو د حجاب و نقاب نماند آنکه علم و معرفت که بکمالاتِ نبوت و وصول بآن درجه تعلق دارد حضور در حضور است پے علم حضور اینقدر هست که اهل کمالات نبوت که نصیبے از کمالات نبوت دارند از کلام و معرفت بحضور از مرتبه حضور صرف بالاحالة به تبعیت نبی خود اخذ میکنند اما مورد آن علم حضوریست و دیگران بعلم حصولی و علم حضوری اخذ می نمایند هر چند آن را حضور علم دانند و مجهول الکیفیة یابند و تفاوت در سالکانِ دیگر

این است هرچه اهل ولایة اخص اند دراخذ کلام و معرفت غیب الغیب بتعا مناسبت باهل نبوت دارند هرچند مناسبت قلیل بل اقل قلیل باشد و اهل ولایة خاص الخواص بعلم حضوری از مرتبه حضور علم بالاصالة می یابند و اهل ولایة خاصه بعلم حصولی از مرتبه علم حضوری انتفاع مینمایند و اهل ظل ولایت اولیاء بکشف و الهام حصولی بهره ورمیگردند و متلذذ میشوند و بالله التوفیق لازم که مدتے بصور متخیله کہ برائے تکمیل حضور مقرر نموده اند مشغول گردند تا شهود کامل صورت یاب گردد بعدازان در خلو متخیله در چند بعد از ملکه دران شغل جزء لایتجزی تا بنسبت حضور در حضور ترقی نمایند و بکمالات نبوت فایز گردند و دعاگوی و دعاگوئے زادگان را دراوقات خاصه بدعوات حسنه و بحسن خاتمه یاد آور باشند و احقر الفقرا را بهرحال متوجه خود دانسته فروگذار ندانند و بر خود اطلاع می داده باشند و السلام علیکم و رحمة الله و برکاته الحمد لله رب العالمین اولا و آخرا ظاهرا و باطنا و الصلوة و السلام علے رسوله محمد و علے آله الی یوم الدین +

مکتوب هشتم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام فضیلت پناه میان فرح الدین عرب ساکن قندهار صدور یافت در بیان درجات نبوت و ولایت و کمالات آنها و بیان اسرار عجیبه و معارف غریبه و بیان علم لدنی و حق الیقین و ما یتعلق بها و غیر ذالک

بسم الله الرحمن الرحیم - حامدا لله و مصلیا و مسلما علی حبیبه و علی آله و صحبه الی یوم الدین برخوردار عزیز دل میان فرح الدین بدعوات و توجهات مخصوص است حضرت حق تعالی بکمالات ظاهری و باطنی طریقه علیه نقشبندیه حسنیه بنوریه محظوظ و ممتاز داشته فایض الجود و اراد بدانند که درجات نبوت چهار اند و همچنین درجات ولایة و علم لدنی بردو نوع است اما درجات نبوت اول مرتبه عام نبوت مطلق است که بآن نبی باشد دویم مرتبه خاص رسالت است که بآن مرسل باشد سیوم مرتبه اخص عزم مطلق است که بدان اولوالعزم باشد و عزم مطلق ازان گفته شد که عزم این صاحب دولتان در امور ماموره و غیر ماموره بر حسب رضا و امر ایزدی واقع میشود بخلاف عزم ایشان که از رخصت طرف عزیمت خواهد بود چهارم مرتبه خلافت است و این مرتبه جامع است مر مراتب ثلثه مذکوره را و این مرتبه اخص خواص است در مراتب نبوت و اصالة مخصوص است بحضرت خاتم الانبیا که اخص الخواص ممکنات است و حقیقت این خلافت بحقیقت خلعت محبوبی است که خاصه حضرت حبیب رب العالمین آمده است صلے الله علیه وسلم نه خلعت محبی و در اولیاء صحابه بحسب اولیت ازین مرتبه شریفه نصیب حضرت صدیق اکبر است و اولیاء دیگر ازین امت مرحومه از مرتبه قطبیت و غوثیت و امامت عبور نموده بمرتبه خلافت ملحق میشوند و از کمالات آن بهره می یابند اما بطریق خفی نه بطریق جلی بعد از خلفاء اربعه تا مهدی موعود الحاق بطریق جلی میسر نخواهد شد و مرتبه خلافت از جهة عموم ظاهر بادشاهان دنیا را شامل است اما درجات ولایة اول مرتبه ولایة عامه است که ظل ولایة اخص است که ولایة ملاء الاعلے است که حضرت قبله روحانی ما آنرا بولایة علیا می نامند

نصیب عامہ مومنان است کہ بدان اولیاء عام باشند بسبب متابعت وعلم تقلیدی وعلم کسبی وظہور نور ایمانی ویقینی دوئم مرتبہ ولایت
خاصہ کہ ظل ولایۃ خاص الخواص است کہ ولایۃ انبیاء است علیہم صلواۃ اللہ وسلامہ کہ نصیب مومنان خاص است کہ
اولیاء امۃ اند بعد از حصول علم قلبی مطلق در معرفت ذات وصفات عبد ورب تعالی واین اول مرتبہ است از علم لدنی
ظلے باین علم حصولی ووصول بمراتب ظلال است سیوم مرتبہ ولایۃ اخص است کہ ولایۃ ملاء الاعلےٰ است کہ چہار ملک
مقرب اند کہ ظل نبوت انبیاء است واین مرتبہ نصیب ملاء الاعلےٰ است چہارم مرتبہ ولایۃ خاص الخواص است کہ ولایۃ
انبیاء است کمالات این ولایۃ اصالۃ مخصوص بانبیا اند وبالمتابعۃ دیگران را ایضا بہرہ ایست این مرتبہ علم لدنی اصلی است
در این مرتبہ وصول باصول است بامتیاز ظلال از اصول وکمال ولایۃ اولیاء تا غوثیت است واکملیت آن بغوثیت جن و
انس است واین نصیب خاصہ حضرت محبوب سبحانی غوث الثقلین محی الدین عبد القادر جیلانی است کہ خود اہل کمالات
ولایۃ انبیا بودہ اند کہ فوق آن مرتبہ در ولایۃ نیست وکمال اہل ولایۃ انبیا در اولیاء امۃ تا امامت است اہل کمالات این
ولایۃ امام است اگرچہ خفی باشد وداخل ایمہ اثنی عشر نباشد اما در جمیع اولیاء است تحت آیمہ اثنی عشر ہمین امام است در ہر عصرے
کہ باشد وجمیع اولیاء امۃ تحت قدم او باشند وازینجاست کہ حضرت غوث الثقلین فرمودہ اند قدمی ہذہ علی رقبۃ کل ولی
اللہ وکمال در کمالات نبوت مر غیر نبی را تا خلافت است وبا انتہا ہر مرتبہ ولایۃ مطلق را ظاہر است وباطن ثمرہ ظاہر
تصرف بر خلق است وظہور صفت جلالیت دران بیشتر وغالب تر وثمرہ باطن قرب علم بحق است سبحانہ وظہور صفت جمالے دران زیادہ تر حصول
ظاہر ولایۃ عامہ منوط بعبادات وطاہر سیت بی شرط جمعیت قلبی وحصول ولایۃ عامہ مربوط بعلم کسبی است بے حصول بہرہ از علم لدنی وحصول ظاہر ولایۃ خاصہ منوط بعبادۃ وریاضت
ظاہر است بصورت تجرید اگرچہ این تجرید در باطن ہم باشد اما بشرط جمعیت قلبی وحصول باطن ولایۃ خاصہ منوط بعلم
لدنی است اگرچہ آن علم لدنی ظلے بود بعبادۃ وریاضت باطن است کہ آن خلوص اخلاص وترک ہوا است بصورت
تفرید اگرچہ این تفرید باطن از جمیع خواستہا متفرد باشد خواہ خواست دنیوی وخواہ اخروی وحصول ظاہر ولایۃ خواص
الخواص منوط بعبادۃ وریاضت ومجاہدہ باشرائط کاملہ است بحقیقت تجرید وحصول باطن این ولایت مربوط است
بحاضر بودن بحضرت غیر معلوم بعلم معدوم الکیفیۃ کہ فوق علم معلوم الکیفیۃ ومجہول الکیفیۃ است بعلم لدنی اصلی است بحقیقت
بقرب عبدیت بجلد تخیلہ کہ خالص وافضل منتہی حقیقی ہمان است کہ بعلم باللہ سبحانہ اکمل باشد اگرچہ در مراتب دیگر مثل
قطبیت کامل وغوثیت اکمل دیگرے بروے مزیتی داشتہ باشد چہ در جمیع علوم ومراتب مرتبہ علم باللہ وکمال خلت
اصلی با وتعالی افضل واقرب است چراکہ اسم حبیب بر غیر اہل خلت محجوب است کہ باین اعتبار حضرت محمد رسول اللہ حبیب
اللہ شدہ است علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات اطلاق نیافتہ واین مرتبہ کمالات باطن ولایۃ حبیب اللہ بکمال
نہایۃ علم باللہ وبکمال علم بحقایق نیستی اشیاء در اولیاء امت میسر مگر دد پس فضیلت حقیقی مر اہل باطن این ولایۃ را است
وشرف صوری مر اہل ظاہر آن ولایۃ را در ہمو وطن فقر حقیقے تبعا وطفیلا میسر گردد وسر الفقر فخری کہ گفتہ اند یافتہ شود وبرتو در
حجاب نماند آنکہ در مرتبہ علم ومعرفت کہ بوصول بدرجہ کمالات نبوت انبیا تعلق دارد حضور در حضور است بے علم حضور بلی بقدر
ہست کہ اہل کمالات نبوت از حیثیت نصیبی کہ از کمالات نبوت دارد از کلام ومعرفت بحضور علم از مرتبہ حضور صرف بالاصالۃ

تبعیت نبی خود اخذ میکنند اما مورد آن علم حضوریست و دیگران بعلم حصولی و علم حضوری هر چند آنرا حضور علم دانند مجهول
الکیفیة یابند و تفاوت در سالکان دیگر این است اہل کمالات ولایة اخص یعنی ملاء الاعلے که ظل مرتبه نبوت انبیاء
است در اخذ کلام و معرفت مرتبه غیب الغیب تبعا مناسبت باہل نبوت دارد ہر چند مناسبت قلیل بل اقل قلیل
باشد و اہل کمالات ولایة خاص الخواص که ولایت حضرات انبیا است صلوٰۃ اللّٰه و سلامه علی نبینا و علیهم اجمعین بعلم
حضوری از مرتبه حضور علم بالاصالة می یابد و اہل کمالات ولایة خاصه که ولایة اولیاء خواص امت است و ظل ولایة
حضرات انبیا است بعلم حصولی از مرتبه علم حضوری تبعا اخذ می نمایند و اہل ظل ولایة اولیاء بکشف و الہام حصولی بهره یاب
میگردد و لذت می یابد و بدانند که علم لدنی علمی است که اہل قرب را بتعلیم الٰہی و تفہیم ربانی معلوم و مفہوم میشود نه بدلایل عقلی و
شواہد نقلی و حضرت حق تعالیٰ در کلام قدیم در حق حضرت خضر علی نبینا و علیه الصلوٰۃ و السلام فرموده است وعلمناه من لدنا علما
و فرق فیما بین علم الیقین و علم لدنی آنست که علم الیقین عبارت از ادراک نور ذات و صفات حضرت حق است جل مجده
و علم لدنی کنایت است از ادراک معانی و فہم کلمات از حق سبحانه بطریق الہام و فیض نه بکسب و فہم حقیقت دقایق موجبات
اطلاقات که بر علم مطلق از حصول و حضور مطلق میکردند چنانست که ہر گاه از استعداد طالب مطلوب حقیقی حجاب ظلمت
که وجود و توابع وجود را تمام گرفته است برخواست بقدر رفع ان ظلمت و زنگ از صفحه مرآت استعدادش ظهور کمالات علم
لدنی برحسب تقاضائے قابلیت ہر مرتبه ظہور خواہد فرمود و برحسب معلومات و دریافت یافت این طالب صفة العلم که
نقطه واحده و مبرا است از جمیع نسب و اطلاقات مطلق خواہد گشت چنانچه اگر چیزے از علم معلوم وے است علم حصولی
است معلوم الکیفیة باشد یا مجهول الکیفیة اگرچه نزد مشائخ معلوم مجهول الکیفیة منتسب بعلم حضوری است اما من حیث
الحقیقة آن معلوم منتسب بعلم حصولی است زیرا نکه در معلوم مجهول الکیفیة کیفیت آن معلوم غیر معلوم است نه نفس نفس معلوم
معلوم غیر معلوم است که این معلوم است پس ہر قدر آنچه معلوم باشد از ادنے یا اعلے از مراتب ممکن یا واجب از تشبیه یا
تنزیه ہر چند تنزیہی که در فہم زعم این طالب اقدس بود فی الحقیقة منتسب بعلم حصولی بود و علی ہذا الاتج گردید که موجبات
اطلاق مرتبه حصول بر صفة العلم معلومات محصولی اند فلا جرم باین حیثیت آن صفت واحد که نقطه الیست صرف و قابلیتی است
محض مسمی و بمرتبه علم حصولی بود که آن صفت مطلق را برحسب افہام خلایق علم حصولی گویند که ادنے و اکثف مرتبه از مراتب
مقیده است اما موجب اطلاق مرتبه علم حضوری و حضور علم بران صفت العلم المطلق الواحد آن حقیقت است که بهره از دریافت
این ہر دو مرتبه خاصه اہل ولایت انبیا است علیهم الصلوٰۃ و السلام چنانچه بهره یافتن از مرتبه حصولی نصیب صاحب مرتبه
اولیا بوده است و آن حقیقت چنانست که وجود و توابع وجود از غیر حق برخواست بحضرت واجب تعالیٰ بالتحقیق
بیقین صادق بے تردد قرار گرفت اما یقینی که محض کشفی باطنی نباشد بلکه بیقینی که در آن خواہش ظاہری و باطنی بیافت
عقلی و علمی ہمه یک حکم گرفته باشد چنانکه در یقین و ایمان سماعی تقلیدی ہمه برابر بے شک بودند اکنون درین یقین و ایمان
وجدانی موہبی بے سببے ہمه برابر بے شک و شبہه بے تردد باشند و ہیچ معلوم نبود که چه معلوم است پس این معلوم است
که ایمان و یقین بنور موہبی ایمانی را سترا حاضر میدانند پس ہمان حضور ستری در ذہن حاصل مے نماید و مومن به ذات و صفات

چون اقدس محض است و معدوم الکیفیة پس نفس ایمان نسبت بمومن به که نمائق بحضور محض است و نسبت باین مومن که مخلوق اوست بحضور علم و علم حضوری است معدوم الکیفیة است و در امر اطلاق معدوم الکیفیة و مجهول الکیفیة فرقے است واضح و تفاوتے است لاریب و چون یقین بے معلوم محال است پس باید دانست این یقین بمومن معنوی حصلے بفضل رب او المؤمن المهیمن از حیثیت حقیقت الانسانیة خود است بحضور علم اصلی که نقطه واحده است و از تعلق معلومات حصولی منزه است یعنے نه از ذات آن معلوم معدوم الکیفیة چیزے محصول دارد و نه از صفات او تعالیٰ و تقدس که اطلاق مراتب تنزلات نماید سوئے خبر قطعی بلک بحکم سبحان ربنا رب العزة عما یصفون و قوا یحذرکم الله نفسه والله رؤف بالعباد از اطلاق زوائد حضر لازم می داند و هر چند در موقن بخود غور میکند که ایا هیچ معلوم شود غیر از وصول یقینی بامعانی عالیه هیچ بهره حصولی از آن نصیب ایمانی خود در نمی یابد و چون می داند که یقین بے علم محال است در می یابد که آن علم علم یقین است و این است علم الیقین اہل کمالات مرتبه ولایة انبیا علے نبینا و علیهم الصلوة والسلام که کشف حصولی و معلومی دران ساغی ندارد و هزاران مرحله از مرتبه ادراک و کشف و حصول و حضور و معلوم عین الیقین و حق الیقین مصطلحه مشهوره دراست و آن علم الیقین اہل مرتبه اولیا بوده است علیهم الرحمة والغفران که پایان تر ازان کشف عین الیقین و حق الیقین بوده است پس این علم حضوری باشد و چون از راه تحقیق دریافت که ذات و صفات حضرت حق تعالیٰ در حیطه ادراک نمی آید و معلومه و مدرک نمیگردد پس دانسته باشد که این حضور بآن مرتبه منزه مر نفس علم را که از صفات واجبی است سبحانه و این ظهور و ثبوت علم حضوری باین دریافت حضور علم حقیقی اصلی در سالک بنابران است که مرآت استعداد او بعد از ظهور صفائی قابلیت از کدورات ظلمانیه کثافت و جهالت که حجب حقیقیه اند بفضل حضرت حق سبحانه قبول ظهور این قدر کمالات صفت علم واجب تعالیٰ نموده است و بسبب این مظهریت و مرآتیت که بظهور حقیقت انسانی مربوط است این بهره یقینی یافته و بتحقیق معلوم کرده و یافته که این حضور علم اوست باو ذاتا و صفاتا و بوجه احسن دریافت که همین صفة العلم دا... صرف از حیثیت ظهور در مظهر استعداد سالک بواسطه آن یقین که بدان سبب مارا نصیب گشت بے نظر دریافت این حقیقت مسمی است بعلم حضوری و از حیثیت دریافت این حقیقت موصوف است بحضور العلم و اینکه بنفس صفة العلم مطلق تعلق دارد علم الیقین اہل کمالات مرتبه ولایة انبیا است علیهم الصلوة والسلام و آنچه بمکشوف و حصول باطنی سالک تعلق دارد عین الیقین اہل کمالات مرتبه ولایة اولیا است و در یافت دقائق حضور در حضور آنست که هرگاه محقق گشت که ذات حضرت حق تعالیٰ چنانچه بصفة العلم علیم است بذاته غیر از صفة العلم اینها علیم است پس ذات با کمالات خود خود بخود حاضر است نه بصفتے و همین حضور صرف و علم حضور بے حضور علم سر حضور در حضور است و همین است حق الیقین اہل کمالات مرتبه ولایت انبیا علیهم الصلوة والسلام که بحضور صرف تعلق دارد بخلاف حق الیقین اہل کمالات مرتبه ولایة اولیا که بحصول مجهول الکیفیة تعلق دارد و هر چند آن را از جهت جهالت کیفیتش غیر معلوم داند معلوم است که معلوم بود و در هر مرتبه که سالک را وصول بحصول و علم حصولی است بنابر ظلال معلومی سالک آن مرتبه مسمی بمرتبه علم لدنی ظلے است و چون فوق ازان ترقی نماید بعلم حضوری و حضور علم رسیده بمرتبه علم مشرف شود که آنجا وصول بغیر معلوم و غیر محصول است بنابر حضور غیر معلوم و غیر محصول آن مرتبه مسمی بمرتبه علم لدنی اصلی است و واضح باد آنکه وصول

باین هرسه مرتبه فرد کامل اکمل را و آن واحد میسر است بانات متعدده تعلق ندارد و انند یا نه دانند بلی دریافت این حقایق
درعروج من حیث الترتیب بازمنه تعلق دارد اما ظهور این جمیع معانی مذکوره در آن واحد نصیب قلب فرد کامل تر زمانه
است و آن نادر العصر است و ما تقدم دانسته باشی و راه باین برده که چون انبیا علیهم الصلوات والتسلیمات اهل خبره
و قطع اند و اولیاء کرام اهل اشارت باشند و حقیقت او آنست که اشارت در اصل ادراک خود بی عین و حجاب بنود زیراکه
ستر و اخفا که لازم اشارة و ایما است نتیجه حجابی است که مشیر را سبب اشارة شده و از خبر و قطع باز داشته و جز از بی پردگی
و بی حجابی خبر میدهد و از رفع حجب انبامی نماید و اینجا لطیفه عالی است دانستنی و دقیقه است نفیس فهمیدنی و آن این است
که چون حضرات انبیاء علیهم الصلوات والتسلیمات اهل خبر اند سخن ایشان در اسرار غامضه که واجب الاستتار است
کمتر واقع میگردد چونکه منصب ایشان خبر است که کشف کلی است و چون کشف آن اسرار در این عالم حجاب مراد حضرت
حق تعالی نباشد اهل نبوت از ان تکلم نفرمایند تا دنیا عین آخرت نگردد و غیب بشهادة مبدل نگردد بخلاف ارباب
ولایت و مشاهده که چون سخن ایشان جز باشارة و ایما نباشد و ایشان را در مقام جزم و قطع و کشف ستر و افصاح حقایق
قدمگاه نیست سخن ایشان دران اسرار گرامی افتد چون خالی از استتار و اختفا نباشد سبب ظهور غیب و بروز بطون
قبل الاوان نمی گردد و از اینجا قاصری فهم نکند که در کلام انبیا علیهم الصلوة والسلام برین تقدیر باید که هرگز اشارتی نباشد
و رموزی باسرار محبت و عشق و توحید یافته نشود و هو خلاف الواقع کیف و کلام السید السند الاعظم الذی هو سلطان اولی العزم
علیه الصلواة والتسلیمات بل کلام الله المنزل علیه طافح من تلک الاشارات طفوحاً لا یخفی علی من له عین باطنه یقظة زیرا که
مراد ما آنست که نبی من حیث النبوة منصب او خبر و کشف کلی است نه مطلقا پس جایز است که من حیث الولایة تکلم باشارت
از ان اسرار کند و در حدیث آمده لو دلیتم بحبل لو قعتم علی الله و هم در حدیث آمده لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک مقرب و لا نبی
مرسل و هر چه ازین قبیل بوده همه اشارة بوده نه خبر و قرآن کریم که جامع معارف نبوت و ولایة است و خطاب دران از هر دو جهة
با حضرت سید الکل فی الکل در میان آمده هر آیة متشابه خبر و اشارة است خبر مخصوص بجهت نبوت است تا از ان جهت
بدان خبر دعوت عموم خلایق نماید و اشاره مخصوص بجهت ولایت است تا من حیث تلک الحیثیة بدان زبان نکته فهمان منطق
طیور قدسی را کرم تا ز معرکه جانبازی نماید اما باید دانست که فرق در میان اشارة نبی و ولی آنست که نبی بی عین آن علم را
دریافته اما بر مراد حق غیر از ان نمی دهد و اشارة میکند و ولی بی عین دریافته خبر خارج از وسع و طاقت او باشد و این
میان از غنایم نادر عنصر است بندرت یافته خواهد شد فافهم و از ما ذکر دانسته باشی که ائمه مجتهدین و تابعان ایشان رضوان الله
تعالی علیهم اجمعین که از نصوص و اشارات حظ و افر فراچنگ آورده اند بدولت گرانمایه از کمالات نبوت و ولایة سرافراز گشته اند
قاصر فهمی باشد که این کمالات را مخصوص بطریقه صوفیه داند و طریقه ائمه مجتهدین را از ان خالی انگارد و بعضی فقرا را نسبت طریقه
صحبت با ائمه مجتهدین مسلسل است که فیوضات کمالات نبوت و ولایة را باین طریقه بحظ اوفی یافته اند و باید دانست که غوثیت
فوق قطبیت ارشاد و قطبیت مدار است و فوق قطبیت افراد است و بالا تر از قطبیت اوتاد و تحت امامت است و فروتر خلافت است
هر چند بمناسب است با امامت و در امامت ظهور کمالات احمدیه است و در خلافت ظهور کمالات محمدیه علی صاحبها الصلوات

والتبلیات وفرق وداہل کمالات غوثیت وسلطان خلافت در علم باللہ آنست دو مرتبہ غوثیت توجہ ومتوجہ بعلم معرفت حضرت حق
تعالیٰ دررنگ متوجہ الیہ بیچون مینماید ودر مرتبہ خلافت نفس توجہ معادم است بعلم باللہ وبجائے توجہ بعلم ازلی حاضر است پس
بدین مرتبہ عالم حق است خود بخود ومعلوم ، ہیچ نیست نہ محصول ونہ مجہول حضور صرف است چہ حق تعالیٰ خود بخود علیم است
وازین علم زیادہ از صفۃ حضور صرف است چہ حق تعالیٰ خود بخود علیم است وازین علم زیادہ از صفۃ حضور صرف بیان نتوان
کرد چہ آنحضرت مطلق بے کیف است ذاتاً وصفۃً این قدر توان گفت کہ بکمال بیکیفی باجمیع کمالات خود بخود حاضر است دراینجا
نسبت معلوم مجہول الکیفیۃ وغیر مجہول الکیفیۃ را مساغ نیست وفرق در غوثیت وقطبیت آنست کہ در غوثیت علی الدوام
باخدائے تعالیٰ بودن است بحمل بار شفاعت احوال دینی ودنیوی خلائق ودر قطبیت ایضاً علی اکثر ام باخدائے تعالیٰ بودن
است اما بحمل بار مہام دینی ودنیوی خلایق وآنہا کہ اہل امامت وقطبیت اند گویا برائے خلائق اند وآنہا کہ اہل خلافت
وغوثیت اند باخلایق اند ومعلوم می شود کہ چنانکہ وجود قطب الارشاد در جمیع ازمنہ واقع نیست ہمچنین از وقوع غوث ہم
بعض ازمنہ خالی باشند وبقطب افراد ہم ، ہیچ مہم زمانہ تعلق ندارد اما در ہر زمانہ کہ باشد از برکات او وافاضہ خفیہ بر
عالمیان واقع است واز قطب اوتاد وقطب مدار ، ہیچ عصرے وزمانے خالی نباشد واہل کمالات این مراتب
ناظر وعارف این مراتب است ومع ذلک اگر منصب این مراتب ہم داشتہ باشد کہ از کاملیت باکملیت وتکمیل
رسیدہ باشد کہ آن غوث زمان یا قطب الاقطاب دوران است ہم حامل بار این مراتب است وہم ناظر وعارف کمالات
این مراتب وبسا است کہ عارف کمالات این مراتب خود را صاحب این مراتب نداند وگمان برد کہ ہنوز بکمالات
این مراتب مشرف نشدہ ام وبمنصب آن ممتاز نگردیدہ ام وباید دانست انکہ ظہور ولایۃ انبیا علیہم الصلوٰۃ والسلام بر
وجہ اتم در حضرت علی کرم اللہ وجہہ معلوم میگردد وبعد ازان در حضرت فاطمۃ الزہراء وحضرات حسنین ودر اصحاب دیگر ایضاً
علی حسب مراتبہم واختلاف درجاتہم رضوان اللہ علیہم اجمعین وبعد ازان در بقیہ ائمہ اثنی عشر رضوان اللہ تعالیٰ علیہم
اجمعین وبعد ازان در حضرت غوث الثقلین محی الدین عبد القادر رضی اللہ تعالیٰ عنہ وبعد ازان در دیگرے اگرچہ ظہور نمودہ
است بتوسط او است اما باوجود آن مرتبہ در کمال غوثیت نماندہ بلکہ بامامت رسیدہ باشد یا بخلافت یا بکمالات این
ہر دو مرتبہ وجناب حضرت غوث الثقلین باوجود مرتبہ ولایۃ انبیا علیہم الصلوٰۃ والسلام غوثیت بر ثقلین دارند واین معاملہ دیگرے
را میسر نیست وازینجا است کہ فرمودہ اند افلت شموس الاولین وشمسنا ابداً علی افق العلی لاتغرب وقطب الاقطاب
مدار کہ کار بار زمانہ باو تعلق دارد در ہر عصر بمطلق ولایۃ خاصہ وبظاہر ولایۃ خاص الخواص نائب مناب حضرت غوث
الثقلین است رضی اللہ تعالیٰ عنہ بلکہ ہر دو قطب الاقطاب دیگر ہم کہ قطب الاقطاب اوتاد وقطب الاقطاب
افراد باشند نائب مناب حضرت غوث اند ودیگر ہمہ اقطاب ارشاد ومدار واوتاد وافراد کہ ہزاران توانند بود در ہر زمانہ
نائب مناب حضرت غوث اند ودیگر ہمہ اقطاب ارشاد ومدار واوتاد وافراد کہ ہزاران توانند بود در ہر زمانہ نائب
مناب آن ہر چہار قطب الاقطاب اند علی حسب اختلاف درجاتہم وغوث ازین ہر چہار فائق است واو گویا
وزیر است ومدار المہام ودر انجاح مرام گویا مطلق التوسط است وآن ہر چہار گویا ارکان دولت اند وگویا ایشان نیز

مطلق العنان اند امور دینیه و دنیویه بتصرف و برکات ایشان جاریست و هر چهار قطب اقطاب اوتاد و مدار و ارشاد
و افراد را چنانکه واسطه نیابت حضرت غوث الثقلین قدس سره ثابت است نسبت زیر قدمی اصحاب کرام رضوان الله
تعالیٰ علیهم اجمعین ایضاً ثابت است و متعلم ماسنذکر تمکن علی بصیرة و جمیع اقطاب را خصوصاً قطب اقطاب اوتاد را او
خاص تر قطب اقطاب افراد را مناسبت صفات بکمالات امام بیشتر معلوم میشود چنانکه مناسبت قطب اقطاب ارشاد و
مدار بکمالات خلیفه بیشتر است و قطب اقطاب ارشاد و مدار زیر قدم حضرت علی اند و هم زیر قدم حضرت فاروق اند رضوان الله
تعالیٰ علیهما و بهره از علم قلب نبی علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات در قطب اقطاب ارشاد بیشتر است و بهره از حکمت
او صلی الله علیه وسلم در قطب مدار زیاده تر است و قطب الاقطاب اوتاد زیر قدم حضرت عثمان است رضی الله تعالیٰ عنه
و قطب الاقطاب افراد زیر قدم حضرت صدیق اکبر است و آن شش دیگر از اقطاب اوتاد ستّه که پایانتر از ان هر چهار
اند و فایق تر از همه اقطاب دیگر اند زیر قدم آن ستّه از عشرهٔ مبشره اند و امام در اولیاء امت نایب مناب حضرت امیر المومنین
علی اند کرم الله تعالیٰ وجهه و خلیفه نایب مناب و هم زیر قدم حضرت فاروق اند رضی الله تعالیٰ عنه و قطبیت ظل امامت است
و غوثیت ظل خلافت و امامت ظل ولایهٔ احمدی است و خلافت ظل نبوت محمدی است علیه الصلوة والسلام و صاحبِ
منصب امامت برای استفاده خلق امام خلق است سوی حضرت حق جل مجده و صاحب منصب خلافت خلیفه
خالق است سوئے خلق برائے افاده و اکثر اقطاب را تعلق بحضرت امیر بیشتر است تعلق زیر قدمے و همچنین غوث را
بحضرتِ فاروق است و بحضرت علی رضی الله تعالیٰ عنهما ایضاً باشد چه اوبے کمالات قطبیت نمی باشد اما در شخصے
واحد اگر هر دو جانب غوثیت و قطبیت برابر باشند زیر قدمے حضرت علی کرم الله وجهه بیشتر است و اگر جانب غوثیت غالب
بود زیر قدمی حضرت فاروق زیاده تر و آن عزیز اکمل نادر العصر سلطان خلیفه است که قطب الاقطاب افراد نائب مناب
اوست و او خود از کمالات قطبیت و غوثیت گذشته بفردیت و قطبیت اصلی رسیده است و از کمالات حضرت اویس
قرنی مستفید است و فوق جمیع اقطاب اوتاد و مدار و ارشاد و افراد که قطب الاقطاب گفته اند همین سلطان خلیفه را توان
گفت و آن عزیز اکمل است که منتهائے همتش قطع نظر از کمالات قطبیت و غوثیت مرتبه خاص فردیت و قطبیت و خلت
اصلی حقیقی بود باصالت تبعی نه بظلیت ظلی و چون بعد از نصیب امامت و خلافت بمرتبه خلت رسد اگر طفیلی بود
این زمان عزیز کامل تر نادر العصر در مرتبه کمال سلوک بسر حدِ خاص حضرت اویس قرنی بود از حیثیت آنکه او را بخلوص سرے
قطع همت از تمامی علایق جسمانی و روحانی حاصل گردیده است و در مرتبه کمال منصب نائب مناب حضرت صدیق اکبر
بود و زیر قدم حضرت حبیب حق احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم بوده باشد و هر کدام اقطاب را بر حسب قطبیت کارے و خدمتے
و شانے است مثلاً قطبیت مدار است بعضے را قطبیت بر یک قریه است و بعض را بر دو قریه و بعضے را بر سه قریه و بعضے را بر یک شهر و بر دو
شهر و بعضے را بر سه شهر و بعضے را بر یک اقلیم و بعض را بر زیاده و قطبیت قطب الاقطاب این مرتبه مذکوره که فوق جمیع مراتب
است که سلطانِ خلیفه گفته شد بر هفت اقلیم است و لازم نیست که جمیع اقطاب را علم بر کمالات و منصب خود باشد بخلاف
چهار اقطاب مذکوره را که البته لازم در نظر می آید و بعضے کسان که از کمالات این مراتب بهره یاب شده باشند و بمنصب

آن مخصوص نشده باشند وگمان برده باشند که بآن منصب مخصوص گشته ایم وحقیقت قطب ارشاد وقطب اقطاب ارشاد برین وجه است که ارشاد بر دو نوع است یکے عام دویم خاص ارشاد عام بر ظل ولایة اولیاء واقع میشود و براکثر کمالات نفس ولایة اولیا ایضا واقع است وصاحب این مرتبه قطب ارشاد است و ارشاد خاص بر بعض کمالات کامله ولایة اولیاء واقع میشود اما خاص بکمالات ولایة انبیا است وصاحب این مرتبه قطب اقطاب ارشاد است وصاحب این مرتبه فی الحقیقة بحکم حضرت سر الله الاعظم علیه افضل صلواة الله وتسلیماته وطفیل زیر قدمے حضرت علی کرم الله وجهه مفوض باین قطب اقطاب ارشاد است واو ماموراست بآنکه هر کرا مستقیم بر شریعت محمدی علی صاحبها الصلوات والتحیات یابد از ابار دهد فعلی هذا احدی رالبے وساطت این عزیز از دولت اندرونی نصیبے نه وجائے بجائے اقطاب دیگر که تابع این قطب اقطاب ارشاد اند بر حسب قطبیت خود بر سالکان هر قریه ویا هر شهر ویا هر اقلیم علی هذا القیاس حکم این دربانی دارند وآن عزیز سر حلقه شان ودخل مجلس اندرونی آن درجه است بغرق صالة وتبعیت ومجلس اندرونی عبارت از مرتبه ولایة انبیا است علیهم الصلوة والسلام واین خدمت که قطب اقطاب ارشاد از صاحب مجلس علیه الصلوة والسلام بالاصالة بآن مخصوص است از تابعان او از راه تبعیت وتبعیة لتبعیت ایضا بسیار جاری است واین کار از ارواح این اشخاص می آید در معنی وسیله بر روح ارشاد وبعض را علم ازین حقیقت خود باشد وبعض را نه وحضرت قبله روحانی المجدد للالف الثانی قدس سره فرموده اند که صاحب منصب البته صاحب علم است وآنکه کمال آن منصب دارد ومنصب ندارد لازم نیست که از ارباب علم بوده باشد واز خدمات خود مطلع والیضا فرموده اند که چون بتبعیت کمالات مقام نبوت را تمام کنند بعضے از ایشان را بمنصب امامت سرافراز مینمایند وبعض را بمجرد حصول آن کمالات اکتفا میفرمایند این هر دو بزرگ در نفس حصول آن کمالات برابراند تفاوت در منصب وعدم منصب است ودر اموریکه تعلق بآن منصب دارند وچون تابعان کمل کمالات ولایة نبوت را تمام کنند بعض را بمنصب خلافت مشرف می سازند وبعضے را بمجرد حصول آن کمال اکتفا مینمایند چنانچه بالا گذشت این هر دو منصب تعلق بکمالات اصلیه دارند ودر کمالات ظلیه مناسب منصب امامت منصب ارشاد است ومناسب منصب خلافت منصب قطب مدار گوئیا این هر دو مقام که در تحت اند ظلال آن هر دو مقام اند که در فوق اند وغوث نزد شیخ محی الدین ابن العربی همان قطب مدار است نزد او غوثیت منصب علیحده نیست از منصب قطبیت وآنچه معتقد حضرت جد روحانی ما است قدسنا الله تعالی بسره الاقدس آنست که غوث غیر قطب مدار است بلکه ممد ومعاون روزگار اوست قطب مدار در بعض امور مدد از وے خواهد ودر نصب مناصب مقام ابدال نیز او را دخل است وقطب را باعتبار اعوان وانصار قطب الاقطاب نیز گویند چه اعوان وانصار قطب اقطاب حکمی اند از اینجا است که صاحب فتوحات مکیه می نویسد که مامن قریة مومنة کانت او کافرة الا وفیها قطب وفرموده اند که قیومیت نیز بکنفر است متعدد نیست بهمان صاحب دولت مخصوص است ودر عهد صاحب نسبت قیومیت قطب مدار غیر او است وقطب ارشاد غیر او نیست واقطاب ازین قبیل اجزاء او اند اگر در عهد او باشند گنجائشے دارد بلکه واقع است واو بمنزله کل است وایشان از نور او فیض میگیرند وفرموده اند در مراتب عروج مقام فردیت بر مقام ارشاد

تفوق دارد و ارشاد چونکه متضمن عروج و متضمن نزول است بر فردیت مزیت دارد و چه در فردیت همین عروج در روے
بحق است تعالیٰ و نزول در و بخلق که مقام تکمیل و دعوت است ندارد و جمع در کمال فردیت و قطبیت کبریت احمر
است و فرموده اند و بعض نوشته اند که اقطاب را تجلی صفات است و افراد را تجلی ذات و درین مجال سخن‌ها ست
چه قطب محمدی المشرب است و محمدیان را تجلی ذاتست اینقدر هست که درین تجلی تفاوتها است قربے که افراد را
است اقطاب را اینست اما هر دو را تجلی ذاتست مگر آنکه گفته شود که از قطب قطب ابدال مراد داشته باشند که بر قدم
اسرافیل است نه بر قدم محمد صلعم باید دانست حالات اهل الله متنوع اند و مقامات و مناصب آنها مختلف بنا بر آن
بعض فرد و نیاید و نزول نکنند و فرد و نیامدن در نزول مستلزم غلبه عروجیست که عبارت از مشاهده حق است بے رویۀ
خلق و بودن با او ست بے مزاحمت اغیار و چندین از اولیاء کرام و عرفاء عظام اند که عروج را بر نزول مقدم داشته
از نزول تحاشی نموده صدائے اشتهی عدما لا عود ابدا در داده اند و محو و اضمحلال و عدم عود بشریت اختیار نموده بزبان
حال بدین ترانه مترنم اند ؎ ذره خاکم و در کوئے تو ام وقت خوش است + ترسم اے دوست که بادی برد ناگاهم +
و این طایفه باین خواهش طالب نقصان قادح نیستند اگرچه مرتبه نزول مقام وارثان حضرات انبیاست علی نبینا و
علیهم الصلوات والتسلیمات و اولیا را بعد از کمال عروج ازان مرتبه بهره داده برائے تکمیل ناقصان نیابةً عنهم در عالم
فرستند با وجود آن مشارب اهل الله متفاوت اند و استعداد متنوع برخی را نصیبے از مقام انبیا و نائب مناب آنها فرموده
مرجوع سازند و این هجر از وصل خوشتر است ؎ هجری که بود مراد محبوب از وصل هزار بار خوشتر و بعضے را از هستی خود
تهی ساخته در مطالعه جمال اندازند و روے ایشان را از کوئے خود بیرون نیارند و از خود بخود ساعتے نگذارند و اکثر
اولیاء کرام که در جبال و صحرا روزگار بسر می برند و با حدی از بنی نوع انسانے الفتے ندارند از همین قبیل اولیاء غیر مرجوعین
اند امام یافعی رحمه الله تعالیٰ در کتاب روض الریاحین اکثر احوال این طائفه را نقل میفرمایند در خمول و گمنامی بحدی رسیده
اند که اسامی اکثر آنها بتصحیح نرسیده و بعنوان عن بعض الصالحین و امثال ذلک تعبیر فرموده و از طریقے که ازان طریق
بحق رسیده اند اثرے نگذاشته اند واحدے از اهل تواریخ دفتر در نیافته که سلوک ایشان بچه سان بوده و روش
انها بچه دستور ؎ هزار قافله پے در پے است در ره عشق + عجب تر آنکه پے یک رونده پیدا نیست + و قاصری
فهم نکنند که هر که در مقام نزول ارشاد میکند از اولیا رغیر مرجوع افضل باشد زیرا آنکه معامله ارشاد بمناسبت وابسته است
تواند بود که نزول بر مقدار عروج خود که از عروج آن غیر مرجوع پنجاه ساله راه فروتر باشد نموده افاده طالبان راه حق نماید
و حضرت قبله روحانی فرموده اند که بسا است که از متوسطان این راه آن قدر افاده طالبان بوقوع آید که از منتهیان
غیر مرجوع میسر نشود زیرا آنکه متوسطان بیشتر مناسبت دارند بمبتدیان از منتهیان غیر مرجوع انتهی متوسط را چه یارا که
دم از قرب منتهی زند فضلیے که من حیث الافادة والارشاد این بیچاره دارد داخل فضل جزئیست که از اعتبار ساقط
است هر هنر پیشه حا یک و حجام بر سلطان ذی شان بهنری امتیاز دارد اما نسبت بدرجه سلطان آن را اعتباری
نیست و ازین بیان واضح گردید که اگر حکم بنقصان یکے در مقام نزول بلکه انتفاء آن مطلقا کرده شود مفضولیت

اد از اہل ارشاد لازم نمی آید و زیادتی ارشاد در یکے مستلزم زیادتی قرب نیست تواند بود که قرب دیگر که جهت بے مناسبتے خلق
ارشاد از وصورت نه بند و زیاده باشد بلکه تکمیل آن غیر مرجوع النسبت تکمیل این متوسط نمیتوان کرد اما بسبب عارضهٔ نفس تکمیل و
ارشاد ظهور نمیابد پس اور اغیر مکمل مطلقا گفتن هم داخل جرأت است حضرت ایشان قدس سره در احوال خواجه محمد پارسا فرموده اند که اد راه فردیت
بغیب هویت آن د ل پر اکرده بودند و غلبهٔ این نسبت که سبب بے مناسبتے است بعالم مانع تکمیل و ارشاد تام ایشان
بوده و الا مقام تکمیل بروجه اتم ایشان را حاصل بوده انتهی و باید دانست که واصلان این درجات را که اهل مناصب
باشند یا اهل درجات علامات است از علامات ولایة خاصه است آنکه از اتباع هوا مجتنب شود و از علامات ولایة
خاصه است نسبت حصول و شهود و وصول بمطلوب و از علامات ولایة اخص است نسبت الیقین صرف و ایمان
بالغیب بحقیقی بالدرایة و از علامات ولایة خاص الخواص است وصول بکمالات بعلم حضوری و وصول بصفات بحضور علم
و از علامات مرتبه قرب نبوت که مرتبه اخص الخواص است نسبت حضور در حضور است از اینجا وصول بذات است
بحسب درجات اربعه نبوت و اعلاء ان درجات مخصوص بحضرت رسول کریم است علیه الصلوة والسلام و از علامات
بدلیت است از خود فانی شدن و خالی گشتن از فعل خود بارادت حق تا هر چه اراده کنند باراده حق تعالے کنند
و از همین جهت که ارادهٔ ایشان در اراده حق تعالیٰ فانی گشت ایشان را ابدال گویند و از علامات بدلیت است
راضی شدن بفعل الٰہی و از علامات بدلیت است نقل بمکان گفته اند که در اصطلاح قوم گاهے از ان تعبیر ببروز و کمون
میرود و آن حال ابدال است که از یک جائے بجائے شوند و از جائے دیگر سر برآرند و در جائے اوّل شخصے از
روحانیات بر صورت خود گذارند و لهذا اسمو الابدال و این تحقیق در وجه تسمیه غیر از فتوحات در هیچ کتابے در نظر نیامده
و از علامات استعداد وصول بدرجه قطبیت است آنکه سالک خود را نورے یابد که تمام عالم از ان نور منور است و آن
نور در هر ذره از ذرات عالم سارئیست چون نور آفتاب که تمام عالم از ان منور است و از علامات قطبیت است آنکه
سالک معامله فیض بخود وابسته یابد و خود را واسطه فیض یابد و از علامات قطبیة فردیت است دوام آگاهی به بیچونی
صرف و این نسبت در طریقه علیه قادریه است دست میدهد اما بندرت چونکه نسبت قطبیت فردیت است و این
نسبت مجذوب سالک را که خفیه بهره از اجتبا داشته باشد حاصل میشود نه دیگرے را بخلاف جذبه و از علامات
غوثیت است آنکه حاکم شود بر خلق و متصرف شود در خلق بحکم حضرت حق تعالی شانه و توجه معیت نسبت و این توجه
خاصه حضرت صدیق اکبر است و دیگران را طفیلا و اصل مقام معیت بالاصالة خاصه حضرت ابراهیم خلیل است و اصل
مقام قیومیت بالاصالة مخصوص بحضرت خاتمیت است صلے الله علیه وسلم و معیتے که نصیب حضرت ابراهیم است ظل
آن قیومیت است که نصیب حضرت حبیب است و قیومیت که نصیب صدیق اکبر است رضی الله تعالے عنه ظل
معیتے است که بالاصالة نصیب حضرت ابراهیم است علیه الصلوة والسلام و حضرت صدیق دائرهٔ معیت که اصل
آن بالاصالة نصیب حضرت خلیل است را هی بآن مرکز قیومیت برده اند که بالاصالة نصیب حضرت خاتمیت است
و نصیب خاص از ان گرفته اند و در اینجا بوصول نظری نظاره بین است ایضاً باید دانست که اولیاء بر دو نوع اند مستورین

وظاهرین اصحاب مناصب چون بدلا و اقطاب و غوث ونحو ذلک مستورین اند این طائفه را طے زمین و رفتن برآب وهوا است واز چشم مردم پوشیده باشند و مجتمع شوند در جائے تنگ مملو از اهل شهادت وسایه ایشان مرئی نشود و بآواز بلند قرآن خوانند وگریه و وجد کنند واگرچه آواز اهل شهادة بشنوند اما هیچکس ایشان را نشناسند و گویند سکونت حضرت خضر والیاس در ایشان است وتقلیب حجر بزر و نقره بطریق دوام یا اکثر بایشان مخصوص است واولیاء ظاهرین نیز براصناف اند چون قطب الارشاد مطلق وقطب الارشاد ناحیه وابرار و عارفین و سالکین لِلّٰہ غیر ذلک بعض از ایشان بتکمیل خود و بعض بتکمیل دیگران مشغول اند خوارق ایشان فروتر از خوارق مستورین است بلکه ظهور خوارق از ایشان برسبیل ندرت است اگر صادر گردد و خرق عادات شرط صحت ولایت نیست وکشف صوری از ضروریات ولایة نے چه ظهور آن چنانچه از ولی صورت دارد از غیر ولی ایضا صورت میگیرد بخلاف کشف معنوی که عبارت از فنا و بقا و خرق حجب است شرط ولایت است واز کشف صوری اعلی ست واین معنے جز ولی را حاصل نیست زیرا که این کشف معنوی که عبارت از ظهور علم ومعرفت الهی است که بذات وصفات و افعال واجبی تعلق دارد و نزد خدائیتعالی شرافت دارد و وراء طور عقل وخلاف معتاد است بندگان خاص خود را بآن ممتاز ساخته است ومخصوص باهل حق وارباب معرفت گردانیده بخلاف کشف صوری که تعلق باکوان دارد درین کشف محق ومبطل مشترک است واهل استدراج را همین نوع حاصل میشود وهمین نوع نزد عوام معتبر است ودر نظر شان معزز و محترم وکشف معنوی را از خوارق نشمرند واین از کمال بے خردی وبے عقلی است علمی که باحوال مخلوقات حاضر یا غایب تعلق دارد کدام شرافت در وے حاصل است بلکه این علم شایان آنست که بجهل بدل گردد تا نسیان از مخلوقات وحالات ایشان حاصل گردد معرفت حضرت حق است که شرافت را شاید وکرامات را باید و واجب الاحترام والاعزاز است و ایضا باید دانست آنکه خرق عادت اگر از نبی پیش از نبوت صادر شود ارهاص خوانند واگر بعد از دعوی نبوت وظهور آن صادر شود معجزه است واگر از ولی صاحب عرفان در حالت سکر واستیلا ریا در صحو بلی ادعا صادر شود کرامت است واگر از مجنون وعوام مسلمین که معرفت الهی اطلاع ندارند صادر شود معونت است واگر از کفار وفجار و فساق که ترکب کبایر باشند صادر شود استدراج گویند واگر باسباب ظهور کند سحر یا سیمیا است والسلام

مکتوب نهم

ازمکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام فضیلت پناه ملا عبدالله کابری صدور یافته در بیان آنکه قلب عبارت از حقیقه جامعه انسانیه است وبیان لطائف دیگر عالم امری وبیان درجات ولایة ونبوت معه تحقیقات لایقه وبیان کشف والهام وما یتعلق بها وغیر ذلک مما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم. الحمد لله وحده والصلاة والسلام علی من لا نبی بعده اما بعد فضایل پناه میان عبدالله بظاهر و باطن شریعت

موفق دبیاد حق سبحانه وتعالی مستغرق بوده بدانند انکه مشایخ صوفیه قدس الله تعالی اسرارهم فرموده اند که قلب عبارت از حقیقة جامعه انسانیه است که از هیئة وحدانیة حقایق الٰهیة وکونیه وامتزاج جواهر مجرده ولطائف وکثائف بهم رسیده ودر طریقه نقشبندیه احسانیه حقیقة جامعه انسانیه عبارت از قابلیت است که دران ظهور صفت العلم نسبت بظهور صفات دیگر بیشتر است ومقدم تر وحقیقت روح قابلیتی است که دران ظهور صفت وجود مقدم تر ونسبت بصفات دیگر غالب تر ودرین هر دو لطیفه که صرف غالبیت ومقدمیت صفة علم وصفة وجود که نسبت بصفات دیگر گفته شد مثل فایقیت متبوع بر تابع است و روح اگرچه مظهر جمیع صفاتست اما صفة وجود متبوع در نظر می آید وصفات دیگر تابع پس روح مظهر کمالات وجود وتوابع وجود گفته شود ونسبت ظهور وجود درو غالب تر ودر حقیقة جامعه نسبت ظهور صفة علم غالب تر وقلب تابع روح باشد ونسبت تابعیت قلب ومتبوعیت روح درین مرتبه که انسان مرکب از لطائف است ثابت است چنانکه در اصول آن هر دو لطیفه که صفة وجود وصفة علم است ثابت است ودرجه بر درجه قلب فایق تر وغیر از اعتبار ظهور حقیقت انسانی هر که قلب را بر روح فاضل داشته وشرف او گفته است بنا بر شرف حال قلب تواند بود وآن حقیقة جامعه انسانیه مسمی است بحضرت المعانی وتعین ثانی ومظهر او انسان کامل است واما انسان اکمل مظهر تعین اول که مسمی است بحقیقة الحقایق وآن حقیقة چون نیک مشاهده نمایند نیست کمر سر حق وسر حق تعالی چون در حیطه ادراک مدرکات عشره نمی آید بخفی نامزد میشود وچون این حقیقت بحدی لطیف است که بجز اسم چیزے ازان بدست نمی آید پس فی نفسه اخفی باشد واگر نیک بنگری حقیقة انسانی غیر از ظهور سر حق نیست وسر حق را حقیقتے نیست الا اینکه خود حق است سر آن سر واز اینجا معنی آنچه فرموده اند الانسان سری وانا سره باید دریافت وآن حقیقة را بحسب قابلیت ظهور التست وآخرین ظهورات در جسد انسانی است وبرائے لطیفه روحی اگرچه جائے معین نمیتوان کرد اما تعلق ظهور بعضے خصایص آن از راه لطافت نسبت بجوارح دیگر در سینه بطرف راست بیشتر مینمایند چنانکه در تمام بدن تعلق ظهور کمالات قلب حقیقی بمضغه است که در جانب چپ است ومحل ظهور انعکاس کمالات حقیقت سر وخفی واخفی همین دائره قلب مینماید که مظهر حقیقت انسانی است لیکن این قدر تفاوت است که چنانچه تعلق روح طرف یمین ظاهر است تعلق قلب بیسار تعلق سر بوسط سینه است مابین یمین ویسار وتعلق خفی ایضا بوسط است اما بالاتر از موضع سر وتعلق اخفی بوسط اوسط است واز محل خفی بالاتر وقلب که مظهر حقیقة جامعه انسانی است بر هر چهار لطائف محیط است اگرچه حقیقت محاط است ومع ذالک آن هر چهار فائقتر وفاضلتر وکاملتر اند از قلب بسبب اقربیت مرتبه تنزیه که در آن ها بر حسب اختلاف مراتب زیاده تر است چه مرتبه قلب اشرف است نسبت بقرب حضرت حق تعالی در مرتبه حصول علم ومعرفت ومراتب خفی واخفی اعلے اند نسبت باقربیة ذات حق تعالی در مرتبه حضور بحقیقت جهل وعجز وحیرت ومرتبه روح که ازان هر سه مراتب نازل تر وفروتر است راهے که ازو پیدا خواهد شد در وصول بمراتب تنزیه وتقدیس اقرب خواهد بود نسبت بوصول از راه قلبے اما اجمالا وسر که برزخ است جانب تحتانی او نسبت بمعرفت حصولی است وجانب دیگر او که جانب مراتب فوقانی است نسبت بعلم ومعرفت حضوری است ومظهر جمیع مراتب حقائق لطائف مذکوره همین قلب است ومظهر کمالات حقیقت قلبی باتفاق روح همه بدان است

ونسبتی که در یمین ویسار ووسط واوسط بدن مینماید همه باثر ظهورات کمالات حقیقت قلبی است که بهر طرف در بدن واقع است بر حسب محال مختلفه بدن والا در اصل نسبت آن مراتب بحقیقت انسانی است پس ظهور آن حقیقت انسانی من حیث الابتداء از قلب است وقلب را که قابلیت نفس ناطقه است تعلق بمضغه دارد وروح را اگرچه ظهور در تمامی بدن است اما محل ظهور کمالات روحی قلب صنوبری الشکل است وموضع تعلق نفس این قلب وناف است اما نزدیک تر بقلب باندک تفاوتی از بیخ قلب واصل نفس نزد حضرت سید السادات قطب الاقطاب البنوری قدس سره روح وجسد است که بمنزلهٔ مادر وپدر اواند وبر تو پوشیده نبود که در مواضع که لطائف خمسه تعلق دارند مشایخ مختلف اند وایضا گفته اند که لطائف خمسه عالم امر نه داخل در جسد اند ونه خارج ونه متصل اند ونه منفصل بلکه معیتی دارند با تمام جسد لکن چون بعض اجزاء جسد را مظهریت آن لطایف زیاده است از بعض دیگر وتفاوت در مظهریت آنها ایضا متفاوت است بتفاوت استعداد سالکان لهذا بعضی مقام قلب برای تسهیل امر طالبان در زیر پستان چپ گفته اند ومقام روح زیر پستان راست مقابل زیر پستان چپ مقرر نموده اند ومقام سر بمفاصله چهار انگشت از مقام قلب که سر را با قلوب مناسبت تمام است مقرر نموده اند ومقابل آن که بمفاصله چهار انگشت از مقام روح بجانب صدر باشد مقام خفی معین نموده اند ومقام اخفی در صدر که کنز الرحمن است مقرر نموده اند ومقام نفس در سر گفته اند جهة آنکه وارد شده است که آخر ما یخرج من راس الصدیقین حب الجاه پس هرگاه حب جاه که صفت ذمیمه نفس است در سر باشد اغلب که موصوف آن نیز در همانجا باشد وبعضی سالکان بموجب تفاوت استعداد خودها مقام سر در صدر مقرر کرده اند وقول بزرگان که صدور الابرار کنوز الاسرار دلیل یافته اند وخفی در پیشانی واخفی بر فرق سر مقرر کرده اند ونفس را در زیر ناف یافته اند وحدیث اعدا عدوک نفسک التی بین جنبیک متمسک نموده اند وبعضی حضرات مقام خفی در سواد العین معین نموده اند ومقام اخفی در قفا که پس ام الدماغ واقع است وهمه طریق همه موصل بمقصود اند واختلاف مشایخ کرام دران بمنزلهٔ اختلاف ائمه مجتهدین است وایشان چون بمبلغ رجال واصل گردند مر ایشان را عمل بر مکشوفات خود است مثل مجتهدان را از جهة خروج آنها از دائرهٔ تقلید فافهم وانوار لطائف که ظاهر میشوند رنگی بلطیفه مخصوص ساخته اند وبعضی بعکس آن قایل اند سالک را در تردد می اندازد وبهتر آنست که گفته آید که در احوالی ذوقی وتجلی که در ابتداء سکر وشوق وولوله ودر انتها مراقبه ومکشوف زیاده بود تعلق بقلب بیشتر دارد ودر احوالی که صحو وآرام وطاعت بیشتر بود تعلق آن بروح زیاده تر بود ونفس بکمالات هر دو شریک است در حین مغلوبیت خود وآن هر دو لطیفه در کمالات نفس شریک اند در حین غالبیت نفس وهمچنین هر لطیفه که در بدن ظاهر شود اول مبدء ظهورش قلب صنوبری است واولیاء صاحبان سکر از ارباب قلوب اند هرچند در نسبت خود منتهی باشند وبنهایت مرتبه از مراتب خفی واخفی نیز بهره گرفته باشند اما بوجه تام از دائرهٔ مراتب مخصوصه خود بوجه مخصوص برآمده نباشند وبعضی اولیاء صاحبان سکر که بکمال آرام گرفته باشند وبجمعیت وطاعت وادب بوده باشند اگرچه از ارباب قلوب اند لیکن از کمالات روح بهره یاب اند واولیاء صاحب صحو در ابتداء بلکه بعض در وسط اگرچه از ارباب قلوب اند لیکن از کمالات لطیفه روحی ایضا بهره خاص دارند واز کمالات لطیفه خفی را ایضا نصیبی دارند وامید ترقیات نسبت بصاحب صحو نیز هست اگرچه بعضی ارباب قلوب که در مراتب خود کمال پیدا

کرده اند و از بعضے اصحاب روح و سر و خفی و اخفی در مراتب قرب بحضرت حق جل مجده ا علے و افضل اند و این صحو اولیا صحوبیت که بعد از سکر صورت گرفته نه صحو قبل السکر که آن نصیب عوام است و باید دانست راهی که بکمالات ولایة اولیا میرود از مقام ظهور ظاهر سر ناشی گشته و از وصول بکمالات بعض خصائص سر پیدا میگردد و باطن سر خاصه اهل مرتبه خفی و اخفی ست و از نتائج مقام ظهور سر حصول معرفت است از تجلیات افعالی و اسمائی و صفاتی و ذاتی و این طریق بمراتب وجوب میبرد اما با نوار کمالات وجوبی و سلوک این راه غیر از استقامت بر شریعت محال است و راه ولایة اولیا اگرچه از محل ظهور قلب در روح ایضاً پیدا میشود اما باصالة از مقام ظهور ظاهر سر تواند بود چه در دائره قلب و روح طرق دیگر ایضاً قریب اند بلکه شرکت دارند اما شرکت غالبیت و مغلوبیت بلکه جمیع آن طرق از همین دو مرتبه روح و قلب بلکه اول همه آن طرق از همین یک مرتبه که دائره قلب است می برآیند لیکن سرے که در تخصیص آن هر یک مرتبه است این است که هر راه را اصالت کمال از معدن مخصوص آن طریق در نظر می آید و اهل این ولایت را از صورة شریعت و ابتدا و وسط طریقت نصیب است و از صورت ایمان و ابتداء و وسط طریقت حقیقت ایمان نیز نصیب است لیکن از حقائق شریعت و حقیقت ایمان بهره کمتر میدارد و راهے که بکمالات ظل ولایت اولیا میرود از تلوینات مقام ظهور کمال روح و قلب است و از نتائج وصول باین مقام ایضاً حصول معرفت است لیکن معرفت ظل الظل و تجلیات کمالات روح و قلب و وصول بدرجات کمالات آنها چندان وابسته باستقامت متابعت سنت نمی نماید بسا است که از سالکان و واصلان راه آن کمالات بعض بفعل بدعت نیز مبتلا باشند و در حین وصول بآن کمالات حصول آن تجلیات کیف و بے کیف نا خود را واصل حضرت ذات و صفات واجبی دانند و اهل این ولایت را از صورت شریعت و ابتداء طریقت نصیب است اما از انتها طریقت و از حقیقت شریعت و ایمان حقیقی هیچ بهره نمی یابد و این ظهور کمالات که بر اهل این مراتب ظاهر میگردند از مقام ظهور انوار لطائف قلب و روح و سر و غیرها از مواضع مخصوصه بدن سالک بظهور می آیند علے حسب اختلاف استعدادهم هر چند اکثر اهل آن مراتب از درک آن مواضع که مقتضی ظهور آن مراتب اند عاجز باشند و این ظهورات بعضے را غالبا از مرات خیال واقع میشود بصفائی موضع ظاهر متخیله و صفائی باطن آن مربوط بخلو تخیلا است و آن نصیب اهل ولایة اخص که ولایة علیا است و ولایة خاص الخواص که ولایة کبری است و نصیب اهل کمالات نبوت است که مرتبه اخص الخواص است فافهم ولا تکن من القاصرین و راهی که بظل ولایة ملاء الاعلے که ولایة عامه است میرود ایضا از لطیفه قلب و روح ظاهر میشود اما از صورت قلب و روح که بحسب استعداد هر شخصے قلب و روح اند و اصونیت مثالے که از آن کمالات ظاهر میگردند و منتهاء این مرتبه شخصے را از عامه مومنان که استعداد و قابلیت کشف داشته باشد تا صورت ظهور انوار مراتب ظلال است و درین ولایة سکر نیست علے الدوام صحو است لیکن صحو عوام و درین مرتبه اصلا کشف حقائق نیست و اهل این ولایة از صورت شریعت و صورت ایمان بالغیب تقلید الغیب برده اند و اگر شخصے از اهل این مرتبه نصیبے از طریقت داشته باشد آن صورت طریقت است و آن معانی که بقوت علم ظاهر کرده اند و بقیاس دریافته شوند داخل در کشف سر طریقت و حقایق حقیقت نیستند و ایمان و یقین که بقوت علم تقلیدی حاصل شود شهودی نیست و ایمان بالغیب

که درین مرتبه حاصل است دون ایمان بالغیب است که در مرتبه کمالات نبوت است اینقدر هست که ایمان بالغیب
او اگرچه تقلیدا باشد بذات و صفات حضرت حق تعالی اگر بحدے رسوخی و وثوقی پیدا کند که هیچگونه قبول شبه نداشته باشد
از بسیاری اولیاء اهل ولایة خاصه نزد خدا تعالی شانه و رسول خدا صلی الله علیه وسلم افضل خواهد بود و لیس ذلک علی الله
بعزیز و راهی که بالحاد و زندقه میرود از نفس و وهم سر میزند درینجا کشف تجلیات و تلوینات نفسی و هوائی ظاهر میگردد و نیز این
چنین سالک غالب بتدریج در خلاف شریعت خواهد بود هر چند بشریعت مقید گردد و در احوال خود قصورے خواهد یافت
والبته در عقیده او نقصے خواهد بود که محفوظ نیست و کشوف و الهامات که داشته باشد همه از غیب هوا تواند بود که آن را
غیب حضرت ذات تعالی و تقدس خیال کند و کشف صور خیالیه خود را عالم مثال تصور نماید و تجلیات و تلوینات نفسی
را تجلیات ذاتی و صفاتی انگارد و بنابرین لطافت و صفائی خود را عارف مرتبه تشبیه و تنزیه شمارد و در توحید خیالے
خود از سرمستی و جوش نفس توجیهات عبارات فرماید و معارف اولیاء کرام بر حال خود شاهد آرد و بزعم خود کلمات وجدانیه خود را بکلام
اولیاء کرام موافق سازد و نمیداند که معارف اولیا از قلب و روح و باطن آن سر زده اند و کلمات وجدانیه او از خلاصه عالم خلق که نفس و هوا
است سر زده آن عالم نور است و این عالم ظلمت آن موجب رحمت است و این موجب زحمت و فارق آنست که این چنین شخص غالب
اوقات من الابتداء الی الانتهاء مستغرق در مستی و ولوله باشد و مابین حلال و حرام تمیز نکند و بے تحاشی دران تصرف
نماید و اگر ظاهرا پرهیز نماید برسم ظاهر خواهد بود نه از روئے تقوی و دیانت و اکثر اوقات تارک صلوة خواهد بود و در اتیان
سنت مقید نخواهد بود و اگر بنماز و اتیان سنت مقید باشد از راه رسم و عادت بوده باشد و ظن برد که راه دین و ملت
بلاے عوام رسمی بسته اند و در باطنش اگر یاد حق سبحانه غالب باشد چون محفوظ نیست در قیامت فایده نخواهد بخشید بلکه
این ذکر حدیث النفس و خیالات نفسانی است و عجب است که این چنین شخص ایمان بسلامت برده باشد که بسبب
ریاضات خوارق از و صادر گردند و آن استدراج است نه کرامت در عاقبة الامر ظاهر ش سازند و اگر توفیق توبه یابد
از کرم بارگاه معطی بے علت بعید نیست اللهم اعذنا من شرور انفسنا و من سیآت اعمالنا من یهدی الله فلا مضل له و من
یضلله فلا هادی له ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا و هب لنا من لدنک رحمة انک انت الوهاب اللهم فوضت امری
و امر اولادی و احفادی و من انتمی الی الیک و اتخذتک وکیلا یا حی یا قیوم برحمتک استغیث اللهم قلت ادعونی استجب
لکم و انی قد دعوتک بقدر قلت عقلی و فهمی فاستجب بالنبی و آله الامجاد انک لا تخلف المیعاد در راهے که بنهایت معرفت
ولایت اولیا رساند از اثر خفی و مبداء مقام آن پیدا میگردد و ظهور ولایت انبیاء علے نبینا و علے الکل صلوات الله وسلامه
در حضرت علی کرم الله تعالی وجهه بوجه اتم معلوم میشود و بعد ازان در حضرت فاطمة الزهراء رضی الله تعالی عنها
و حضرت حسنین و اصحاب دیگر رضوان الله تعالی علیهم اجمعین و بعد ازان در بقیه ائمه اثنی عشر بعد ازان در حضرت
غوث الثقلین و بدیگرے تا مدت مدید کمتر رسیده اما در حضرت غوث الثقلین ظاهر این ولایت خاصه الخواص نسبت
بباطن این ولایة بنهایت ظهور اظهر نموده غالب الظهور آمده در راهے که بمعرفت ولایة اخص که ولایت ملاء الاعلی است
میرود از ظل اخفی و بدایت سلوک آن میرود و در معرفت این ولایة محض نایافت و بعد است از مطلوب ذاتا و

صفتهٔ هم نسبت بظهور وهم نسبت ببطون مگر آنکه از نصیب ایمانی دریافت یقینی علمی وغیبی بهره دارند واز مظاهر اسما و
صفات وجوبی معرفتی حاصل ندارند وممکنات را که مظاهر خالقیت ورازقیت وغیر ذالک می یابند بنور ایقان ایمانی
وسماعی می یابند ومؤید این معنی است آنچه حضرت حق تعالی فرموده است انا عرضنا الامانة علی السموات والارض
والجبال فابین ان یحملنها واشفقن منها وحملها الانسان انه کان ظلوما جهولا وچنانکه قربی که در ولایت خاصه که ولایة
اولیا است حاصل است ظل آن اقربیت است که در معرفت ولایة خاص الخواص که ولایة انبیا است میسر است
لذالک قرب اهل ولایة اخص ظل اقربیت اخص الخواص است که نبوت حضرات انبیا است علیهم الصلوات والتسلیمات
وگوئیا آن اقربیت اصل وحقیقت است واین قرب فرع وصورت واهل مرتبه ولایة اخص را از صورت شریعت و
ایمان نصیبی خاص وکامل است ونصیب اخص واکمل بالاصالة خاصه انبیا است علی نبینا وعلیهم الصلوات والسلام ودر مابین اینصورت شریعت وایمان
این مرتبه نسبت بآن صورت شریعت وایمان آنمرتبه فرقیست بعید برین قیاس است معرفتی که درینمرتبه حاصل گردد واهل کمالات ولایة انبیا رود از
نهایة مقام خفی ظاهر وپیدا اگردد درینموضع صفات ذمیمه بصفات حمیده که صفات اولیا است بدل گردند وبی سعی ومجاهده ظاهر وباطن
موافق شریعت باشد واین راه بحضرت واجب الوجود رود که بالاصالة مرتبه صفات واجبی است ودرین مرتبه محض نایافت وبیحاصلی
است چونکه مرتبه صرف بیچونی است مثل مرتبه ذات بحت حضرت حقتعالی وتقدس وراهی که بکمالات نبوت وظهور کمالات آن رود از مقام اخفی واز اصول
خصایص کمالات اخفی سرزند واین راه بذات بحت وعین احد رسد درینطریق از ابتدا محض نایافت است واهل اینطریق را بعنایت حضرت حق سبحانه
بی مجاهده ودر مبدا شروع دران صفات ذمیمه بصفات حمیده بدل گشته باشند وظاهر وباطن این سالک بی سعی مخصوص
محبت موافق شریعت باشد وهوای نفسانی را دران دخلی نباشد واین سلوک درین زمانه چون عنقا است از هزاران
اگر یکی را بان بنوازند نعمت عظمی است واهل این مرتبه را از حقیقت شریعت وحقیقت ایمان بالغیب بوجه اخص و
اکمل نصیب است وفرق در معرفت مرتبه نبوت ومرتبه ولایة انبیا فرق اخص وخاص واکمل وکامل است ودرجات
نبوت چهار اند اول مرتبه نبوت مطلق دویم مرتبه رسالت سیوم مرتبه اولی العزم عزم صاحب این مرتبه اگر پیغمبر باشد مطلق خواهد
بود وبهر چه عزمش واقع شد برضاء حضرت حق تعالی خواهد بود امور ماموره باشند یا غیر ماموره چه استعداد وی بالکل از
قابلیت تبع هوای نفسانی جبلی باشد یا خفی مطلق پاک وصاف گردیده است بخلاف عزم ولی که عزم او از رخصت یا بفضل
است پس عزمش بی تکلف وبی تامل نخواهد بود اگرچه از روئی کمالی توفیق الهی بی تکلف ظهور بوده باشد واستعداد
این ولی اگرچه قابلیت طبع هوای نفسانی جبلی ندارد وپاک وصاف گردیده باشد اما احتمال تبع هوای اخفی دارد وچون عزم
اهل این مرتبه مطلق است لهذا باولی العزم مسمی گشته اند چهارم مرتبه خلافت است که جامع تر واکمل تر است ودر شان
آن مرتبه واقع است اِنِّی جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةً حضرت حق تعالی فرموده که من میگردانم در زمین خلیفه ونگفت که پیدا
کنیم در زمین عالمی یا ولی یا نبی یا رسولی یا اولو العزمی واین مرتبه اخص الخواص است در مراتب نبوت وجامع است آن
سه مراتب دیگر را که نبوت عام مخصوصه ورسالت خاص وعزم اخص است واین مرتبه بالاصالة نصیب حضرت سید الکل
فی الکل است علیه افضل الصلوات واکمل التحیات وحقیقت این خلافت درحقیقت خلت محبوبی است که خاصه حضرت

حبیب خدائے آمدہ است نہ خلت محبی داولیاء امت راکہ از مرتبہ قطبیت وغوثیت وامامت عروج نمودہ اند تا باطن مرتبہ خلافت میسر سنداما آن ایضا اقل قلیل اند ووصول بطریق جلی بعد از خلفاء اربعہ میسر نیست مگر حضرت مہدی موعود رادر این مرتبہ من حیث عام خلافت عامہ بادشاہان راشامل است والسلام علیک ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ✤

مکتوب دہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما کہ بنام فضیلت پناہان ملا محمد امین وملک محمد قاسم وجمال خان صدور یافتہ در تحقیق استخارہ واثبات آن وبیان آنکہ اسباب برسہ قسم اند یقینی وظنی ووہمی وبیان اسباب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ○ الحمد للہ نحمدہ ونستعینہ ونستغفرہ ونعوذ باللہ من شرور انفسنا ومن سیئات اعمالنا من یہدہ اللہ فلا مضل لہ ومن یضللہ فلا ہادی لہ واشہد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ واشہد ان محمدا عبدہ ورسولہ محب الفقراء ملا محمد امین وملک محمد قاسم و جمال خان ہموارہ در حمایت حافظ حقیقی بودہ باشند نمیقہ انیقہ کہ مشعر بر مودۃ بود مرسول داشتہ بودند رسید محتوی رفاہیت ایشان راسر اسر موجب بہجت گردید نگاشتہ بودند کہ این جانب از موضع بر دہمع جمیع لواحق از ذکور واناث کو چیدہ در کاہے افتادہ ایم در باب جلب بہبود استخارہ بکنند تا بچہ حال دلالت میکند ونیز نوشتہ بودند کہ ارادہ سفر طویل داریم بلی غیر از استخارہ در ہر کارے کہ باشد شروع خوب نیست چہ در صحیح مستدرک حاکم وسنن ترمذی روایت است از سعد بن ابی وقاص رضی اللہ عنہ کہ رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم فرمود از سعادت ابن آدم است طلب خیر کردن او از خدائے تعالے واز بدبختی ابن آدم است ترک کردن او طلب خیر را از خدائے تعالیٰ ودر شرح فقہ اکبر مذکور است وقد ورد ما خاب من استخار وما ندم من استشار لیکن از حدیث معلوم میگردد کہ ہر کہ قصد امرے وکارے کند ہمان کس استخارہ کند چہ متن حدیث اذا ہم احدکم بامر فلیرکع رکعتین الخ است یعنے وقتے کہ قصد کند یکے از شما امرے وکارے مثل سفر ونکاح وغیر آن پس گو کہ بگذارد دو رکعت نماز از غیر فریضہ بعد از آن این دعا. و انہ اللہم انی استخیرک بعلمک. واستقدرک بقدرتک واسالک من فضلک العظیم فانک تقدر ولا اقدر وتعلم ولا اعلم وانت علام الغیوب اللہم ان کنت تعلم ان ہذا امر خیر لی فی دینی ومعاشی وعاقبۃ امری فاقدرہ لی ویسرہ لی ثم بارک لی فیہ ان کنت تعلم ان ہذا الامر شر لی فی دینی ومعاشی وعاقبۃ امری فاصرفہ عنی واصرفنی عنہ واقدر لی الخیر حیث کان ثم ارضنی بہ بعد از آن بر ہر چہ خاطر او قرار گیرد وبر ظن او غالب آید ہمان عمل کند اما چون سوال کردہ بودند این فقرا درین باب استخارہ حال ایشان نمودند در حرکۃ روی نمید ہد در موضع مذکور اگرچہ تعدی وظلم وجور وستم از حد زیادہ است وشکیبائی دران نمیتوانند لیکن چہ باید کرد بے وطنی نیز فضاحت وندامت می آرد در آن خطہ بعضے از اسباب کہ وسائط اند مہیا اند براحت در رنج میگذرد ودر سفر وغربت اگر بعضے اسباب مہیا شوند بعضے آخر مہیا نمی شوند وفقرا اگرچہ از گرفتاری ما سوائے اللہ خلاص یافتہ اند وجذبہ الٰہی دامن گیر این بزرگواران است احتیاجی وافتقاری کہ باسباب دارند آن اسباب را بمسبب الاسباب حوالہ می نمایند ودولت پہن کردہ را خوان الوان

نعمت او تعالیٰ شانہ میدانند ونافع وضار وقابض وباسط فی الحقیقۃ او را جل شانہ تصور میکنند اما چون اسباب را بواسطہ حکم ومصالح درین مابین آوردہ اند وخیر وشر را ظاہر باسباب آنہا راجع داشتہ اند جمع این بزرگواران نیز خیر وشر را ظاہر باسباب آنہا منتسب میگردانند وشکر وشکایۃ بہمان صوب راجع میدارند چہ اگر این امور را باسباب راجع نگردانند این ہمہ اسباب بر باطل باشند ربنا ما خلقت ہذا باطلا وکارخانہ عظیم را باطل سازند باید دانست کہ اسباب بر سہ قسم اند یقینی وظنی ووہمی یقینی مثل برداشتن لقمہ ونہادن او بر دہان وخائیدن وفرو بردن آن را ومباشرت این قسم منافی توکل نیست بلکہ ترک آن جہل وسفہ وموجب اثم است وظنی اسباب کہ جاری شدہ است سنت الٰہی وتقدیر وے در حق عموم خلق مثل کسب قوت وتدبیر دران ومعالجت ومداوات بادویہ طبیہ کہ حاصل شدہ ظن بنفع آن ومثل احتراس نفس واحتیاط از چیزے کہ غالب است در وے ہلاک چنانچہ خواب در جائے کہ عادت است در وے وجود سیل واین قسم گاہے ساقط میکردد از نظر اہل توکل ویقین بمشاہدہ قدرت حق وتقدیر وے وبیقین بر انکہ یک ذرہ بے اذن پروردگار نمی جنبد وہیچ بے خلق وتقدیر او واقع نشود واما اسباب وہمی واجب است ترک ان ومنافی است مباشرت آن توکل را ہمچون احتراس از مکانے کہ سیل وشیر در وے ہرگز نبود بمجرد توہم آمدن احتراز کنند پس از ان اموری کہ مودت پناہان احتراز مینمایند از قبیل ثانی در نظر می آیند لیکن در ہر دو جانب بلاہا است وقاعدہ ایست مشہور کہ در بسیاری ابواب فقہ بر آن تفریعات است من ابتلی ببلیتین اختار اہونہما یعنی ہر کہ بدو بلا مبتلا گردد وگرفتار آید اختیار کند سبکترین ایشان را در ہر جانب کہ سہولت یابند بران جانب میل کنند فاما درین چند روز ہمدران نواحی گذران کنند تا بہر چہ دستور امرے وکارے این مردم قرار گیرد والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ +

مکتوب یازدہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خلاصۃ حضرت ایشان ہا در جواب مکتوب شیخ محمد میرداد قاری عرب امام مصلی حنیفہ صدور یافتہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ بجمالہ والصلوۃ والسلام علی خاتم فص الرسالۃ وآلہ من الفقیر الی اللہ المنان فقیر اللہ ابن عبد الرحمن الی عتبۃ اخینا فی اللہ وذروۃ حبینا للہ فرنا باس قراء ام القری راقی مہذب تجویدا علی الذری السابح القماس فی البحر القلاس المعروف بالقدر المجہول بین اظہر جم غفیر من الفحول الموثوق بہ والمعتمد علیہ فی العلم والتقوی بالسداد الشیخ الصادق محمد میرداد دامت زہرات ریاض جمعیۃ الصوریۃ والمعنویۃ محروسۃ من صوارف الزمان وطوارق الحدثان بمن سمی باسمہ آمین رب العالمین وبعد السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ التی ہی اسنی الانتحافات الوافیۃ واعلی اصناف منفس الائتلافیۃ ما اظلت الخضراء واقلت الغبراء ان المفاوضۃ اللائقۃ والنمیقۃ الانیقۃ المرسولۃ قد وصلت الینا فی اشرف الزمان واکرم الدوران انارت سبحات وجہہا صفحات الذوق وادضحت ضیائہا وجنات الشوق ان

مواد ایاد ینا بالعواطف الالہیۃ مشمولۃ ولازالت فیکم ہی من حضرتہ جلت عظمتہ میئولۃ سلمکم اللہ عما لایلیق بشانکم وکان
لکم وبکم ومعکم فی جمیع احیانکم ثم المشہود فی خدمتکم العلیۃ ان الوفد الشریف الذین فتشتم من حالہم قد توجہوا الیکم مذ ثلثۃ
ایام او اربعۃ الی الجمعۃ والظن الغالب وصولہم الیکم الی الحین والفقیر الی اللہ قد ارسل الیکم کتابا مشتملا علی کوائف
ہذہ الجماعۃ المعلومۃ صحابۃ قاصد السید مبارک الرزمزی مع اجوبۃ کتابیہ من داعیکم بالخیر ومن حداد خان وہی لما وردت
فی الشکارپور با جوز الردع مساغ تصور الاخبار الیکم والفقیر المنقطع الی اللہ یدعوہ لکم فی الاوان المرجوۃ للاجابۃ والتمس
منکم ان لاتنسوہ وعیالہ واطفالہ فی الاماکن المبارکۃ والآنات المتبرکۃ من دعاء الخیر والمامول من اللہ السمیع الذی یسمع
دبیب النملۃ الخرساء علی الصخرۃ المسلساء فی لجۃ الدماء کما یسمع نغام الظبیۃ الجیداء علی صحن البیداء اجابۃ وہو تعالی
قدیر وبالاجابۃ جدیر وسلموا امنا علی الاخ الصدیق الشیخ سلیمان ومحمد وعبد القوی وجمیع حضار المجلس المنیف و
کذلک سلموا علی المحب الشفیق السید مبارک ویسلم علیکم الولد الاعز خلیفہ گل محمد وسائر اہل المدرسۃ کثیر السلام
وہو خیر ختام فی حادی عشر للجماد الثانی ۱۲۷۳ھ ہجری +

مکتوب دوازدہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما کہ بنام ملا اصلاح بنی کوتی صدور یافتہ در بیان انکہ اصول فقہ چہار اند و بیان آنکہ اگر حکم حاکم در چیزے صادر شد بعد ازان در اجتہاد او تغیر واقع شد اجتہاد اول با جتہاد ثانی نقض نمے یابد و بیان طبقات فقہا کہ ہفت اند مع التحقیق الانیق یا بناسب ذلک وغیر ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ الذی عدنا الاسلام والصلوۃ والسلام الاتمان الاکملان علی سیدنا محمد وآلہ واصحابہ الکرام بعد ہذا
معلوم علماء کرام وعاد لان فخام اہل اسلام آنکہ اصول فقہ چہار است کتاب سنت اجماع قیاس وقاعدہ الیست
در شرع نبوی علیہ افضل الصلوۃ واکمل التحیات الاجتہاد لاینقض بالاجتہاد ودلیل این قاعدہ اجماع است واجماع
اتفاق مجتہدین امۃ محمد است صلواۃ اللہ وسلامہ علیہ در ہر عصر بر حکم شرعی کفساد نکاح المتعۃ واجماع نزد اہل سنت
وجماعت از قوی ترین ادلہ است پس چون این قاعدہ ثابت شد وقواعد شریعت علی صاحبہا الصلوات والتسلیمات
ظروف مبنیہ اند بنا بران اگر حکم حاکم در شی صادر شد بعد ازان در اجتہاد او تغیر واقع شد اجتہاد اول با جتہاد ثانی نقض
نمی یابد اما در نظایر مستقبل آنچہ با جتہاد ثانی ظاہر شدہ باشد حکم فرماید وبرین قیاس است حکم قاضی در مسایل اجتہادیہ
چہ مسایل اجتہادیہ بیک دیگر بعد الحکم نقض نمے یابند وہمین است معنے قول ائمہ کرام علی نبینا وعلیہم الصلوۃ والسلام
کہ در کتاب القضاء فرمودہ اند وقتی کہ رفع کردہ شد حکم حاکمے بسوے حاکم آخر بر حکم اول بگذرد موافق رائے او باشد
یا نہ باشد زیراکہ اجتہاد ثانی مثل اجتہاد اول بودہ است باتصال حکم حاکم اول ترجیح یافتہ در رجحان پیدا کردہ لہذا بجہت
بودن او یا مخالفت نقض نمے یابد درگذشتن حاکم آخر بر حکم حاکم اول وقتے است کہ مخالف کتاب وسنت واجماع نباشد

وبعضے از علماء کم فہم بسیاری روایات را کہ مخالف احادیث مشہورہ اند رواج دادہ اند چنانچہ روایت قضا بشاہد و یمین مدعی
بلی روایت کردہ است از ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہما کہ رسول اکرم صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ قضے بشاہد و یمین مدعی
کردہ است واما مخالف حدیث مشہور است البینۃ للمدعی والیمین علے المدعی علیہ وفیہ روایۃ علے المنکر پس شارع
یمین را در جانب منکر فرمودہ است وتوضیح آنکہ لام از برائے استغراق جنس است ولیس وراء الجنس شئی آخر یقتضے
ان لا یکون للمدعی یمین فمن جعل یمین المدعی حجۃ فقد خالف النص ہمچنین است حکم بحل مطلقہ ثلثہ بنکاح زوج ثانی
بغیر از وطی بنا بر قول سعید بن مسیب چہ این نیز مخالف سنت مشہورہ است لا حتی تذوقی من عسیلتہ وبعضے علماء عرف
طاری را در جواز وعدم جواز دخل میدہند ونمی دانند کہ عرف طاری وتعامل حادث را اعتبارے نیست فی الاشباہ
العرف الذی یحمل علیہ الالفاظ انما ہو المقارن السابق دون المتاخر ولذا قالوا لا عبرۃ بالعرف الطاری در فتاوے
غیاثیہ آوردہ قال الشیخ الامام الشہید رحمۃ اللہ علیہ انا لا ناخذ بقول مشایخ بلخ وانما ناخذ بقول اصحابنا المتقدمین رحمہم اللہ
لان التعامل فی بلدۃ لا یدل علے الجواز وانما یدل علے الجواز ما یکون علے الاستمرار من الصدر الاول لیکون دلیلا علی تقریر النبی
صلی اللہ علیہ وسلم فیکون شرعا منہ علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام واما اذا لم یکن کذلک لا یکون فعلہم حجۃ الا اذا کان من الناس
کافۃ فی البلدان کلہا فیکون اجماعا والاجماع حجۃ الا تری لو تعاملوا علے بیع الخمر او علے اکل الربوا لا یفتی بالحل وفی الاشباہ
والحکم العام لا یثبت بالعرف الخاص وقیل یثبت والمذہب عدم اعتبارہ وشک نیست کہ علم بتعامل کافہ انام در جمیع قری
وبلدان از حد بشر خارج است وتعامل کہ در صدر اول بودہ فی الحقیقۃ داخل تقریر است آنان سرور وراجع بسنت
او صلے اللہ علیہ وسلم چہ قول وفعل وتقریر او را صلے اللہ علیہ وسلم سنت گویند پس بہر تقدیر فرع تابع اصل است اثبت
اللوح ثم الخط والثبت الجدار ثم النقش وبسیارے ازین قسم مسایل اند وحکم بمقتضے خط نیز مخالف نص است چہ حدیث مشہور البینۃ
للمدعی والیمین علی المدعی علیہ نص است در آنکہ حجت دو قسم است قسمی بینہ دوم یمین پس آنچہ خالص حق بندہ است کہ دران محض التزام باشد
چنانچہ بیع وشرا واملاک مرسلہ دران عدد وعدالت شرط است بنصوص از آنجا کریمہ واستشہدوا شہیدین من رجالکم وقولہ واشہدوا
ذوی عدل منکم واصل در ذمم برأۃ ذمہ است ودرین یقین است شبہہ را دران مساغ نیست لہذا شغل ذمہ را بخبر واحد جائز ندانستہ اند لان
خبر الواحد دلیل لا قوۃ فیہ واگر بالفرض بخبر واحد اثبات شغل ذمہ نمایند مخالف کریمہ است وایضا مخالف حدیث مشہور
است ہرگاہ کہ خبر واحد از جملہ حجج باشد ودر بعضے امور شریعت علے صاحبہا الصلوات والتسلیمات حجت است ثبوت
شغل ذمہ در شرع نمی نمایند پس در حکم تمسک نمودن بصکوک وخطوط کہ مخالف حدیث مشہور باشد وبطبق ظروف مبینہ
شرع نبی علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات ہرگز داخل حجج نمودہ باشند چگونہ حکم کنند عجب معاملہ ایست کتب
متداولہ کالکنز وشرح الوقایۃ وجامع المتفرقات والعمادی والہدایۃ ناطق اند کہ الحکم بمقتضے الصک وکذا تحلیف
المدعی یخالف السنۃ المشہورۃ جامع المتفرقات والمدعی لا یصدق الا بحجۃ کنز انما یقضی بالحجۃ وہی البینۃ او الاقرار اما
الصک فلا یصلح حجۃ فصول عمادی وباقی مسایل کتب متداولہ بطبق قواعد وضوابط درست است عمل نمیکنند وعنان
اختیار را بانحراف وانعطاف دادہ اشیار مسایل مردودہ کہ مخالف احادیث مشہورہ اند می نمایند خرابی دین متین در نظر می آید

مسئلہ اجتہادیہ اگر مختلف فیہ باشد و حکم حاکم در یکے ازان مسایل صادر گشت رجحان پیدا میکند اگر حکم حاکم اوّل را بحاکم ثانی رفع کنند این حاکم ثانی را نقض حکم حاکم اوّل نیست و اگر حکم حاکم در مسئلہ کہ مخالف کتاب و سنت مشہورہ و اجماع صادر شد در اینجا نہ قوت پذیرفتن است و نہ رجحان یافتن چہ در کتب می آردان عرض ہذا القضاء علی آخر یمضیہ الا فیما خالف الکتاب والسنۃ المشہورۃ والاجماع بلکہ نقض واجب است چہ مضی بر حکم حاکم در مسئلہ اجتہادیہ است و ہمین است مذہب نہ در مسئلہ مخالف سنت فانظروا یا اولی الالباب شعر اذا لم تکن للمرء عین صحیحۃ ✣ فلا غرو ان یرتاب والصبح مسفر در کتاب حلمی و غیرہ قاضی را غیر حجت تجویز حکم نفرمودہ اند اگر حفظ و صک حجت بودی در کتاب حلمی احتیاج بشاہدان نبودے باید دانست فقہا ہفت طبقات اند طبقہ اول مجتہدین فی الشرع اند کالائمۃ الاربعۃ ومن سلک مسلکھم فی تاسیس قواعد الاصول و استنباط احکام الفروع بالادلۃ الاربعۃ من غیر تقلید لا فی الاصول ولا فی الفروع دوم مجتہدین فی المذہب اند کابی یوسف و سایر اصحاب امامنا الاعظم کہ قادر اند بر استخراج احکام از ادلہ مذکورہ بنا بر قواعد حضرت امام مامقرر ساختہ اند اگر در بعضے احکام ہمراہ او مخالف اند اما در اصول او مقلد اند طبقہ ثالثہ مجتہدین فی المسایل اند آن مسایل کہ از صاحب مذہب در آن مسایل را روایت نباشد کالخصاف و ابی جعفر الطحاوی و ابی حسن الکرخی و شمس الائمۃ السرخسی و شیخ الاسلام البزدوی و فخر الدین قاضیخان و امثال ایشان کہ ایشان در شیٔ از اصول و فروع مخالف نیستند لیکن استنباط از مسئلہ کہ دران نص نباشد بر حسب قواعد اصول کہ مقرر است کردہ اند طبقہ رابعہ اصحاب التخریج و مقلدین اند کالرازی و اصحابہ فانہم لا یقدرون علی الاجتہاد اصلا ولکنہم لاحاطتہم الاصول وضبطہم الفروع یقدرون علی تفصیل قول مجمل ذی الوجہین و حکم مبہم یحتمل الامرین منقول عن صاحب المذہب او احد اصحاب المجتہدین برائہم ونظرہم فی الاصول طبقہ خامسہ اصحاب الترجیح اند از مقلدین چنانکہ حسن قدوری و صاحب ہدایہ ایشان ترجیح روایات بر روایات آخر میدہند و میگویند ہذا اوفق و ہذا ارفق للناس و طبقہ سادسہ اصحاب تقلید اند کہ قادر اند بر تمیز ما بین اقوی و قوی و ضعیف و ظاہر و نادر چنانکہ اصحاب متون معتبرہ از متاخرین اند مثل صاحب کنز و صاحب مختار و صاحب وقایہ و صاحب مجمع و شان ایشان آنست کہ در کتب خود اقوال مردودہ و روایات ضعیفہ نمی آرند و طبقہ سابعہ مقلدین اند کہ قادر نیستند بر امور مذکورہ و غث از سمین نمے شناسند و تمیز نمے کنند ما بین یمین و شمال ہر چہ می یابند جمع میکنند و بر آن عمل می نمایند فلہم الویل کل الویل علماء کہ روایات مردودہ از غیر مردودہ نمی شناسند ازین طبقہ اند باید کہ جم غفیر علماء بمہر خود ہا مزین سازند تا از روایات مردودہ بعضے مردم تحاشی نمایند و دارندہ حجت گرفتار نیاید ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ ہدیتنا وہب لنا من لدنک رحمۃ انک انت الوہاب والسلام ✣

مکتوب (۱۳) سیزدہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام سیادت پناہ میر محمد یوسف صدر دریافتہ در جواب

مکتوب او که ارسال نموده و بعضی کتب تصوف جهت مطالعه طلب کرده

بسم الله الرحمن الرحیم۔ الحمد لله الذی فنیت عقول السفراء فی ذاته قهرا واحترقت افئدة العارفین بسطوة صفاته لهرا کثوا بالسیر فیه دهرا فخارو ابماء الحیوة منه اما بحرا و نهرا اصبحوا فیه بائرین وصاروا فے فجارة تجلیات وجهه حائرین فیه خاروا فحاروا ثم الی الابد فیه ساروا و داروا سبحان الله جل مجده هو المحمود فے کل حضراته بکل مراتب الحمد القائم بعینه المشهود فے کل مشهود بعین نقی عن غنیة المشهود فی کل مسجود وعلے صدق الساجد و معینه والصلوة والسلام علے سید الناس الغنی عن الکون فے عز الافلاس الذی عینه لغربائه بیدایه وطنا وجعل صلوته لکل قلق سکنا صلوةً وسلاماً تنتشر فوائح روائحهما من کل منزل لحقیقة الساریة فی مراتبها المکتسبة والعاریة فتحیط بمواطنه ومساکنه وعوالمه ومعامله ومناهله ومنازله لکل صورة من صورا ذواقه ونوازله وعلے آله واصحابه لعرش النبوة اقطابه وعلے مخادع سر الولایة بوابه لبیت الکرم والجود ابوابه لاسیما القوائم للاربعة لقصر الکون ومراجع ذراة الوجود فی المدد والعون فی ربهم ذابوا والیه سبحانه بمحو الوجود انابوا فذالک الذی به عن اعرف خلق الله نابوا من الفقیر الی الله فقیر الله الی اخینا فی الله وحبینا لله فرناس الفضلاء ومحور فلک الصلحاء السابح القماس فے البحر القلاس الشیخ الصادق فی مناهل اهل التصوف والتعرف میر محمد یوسف دامت زهرات ریاض جمعیته الصوریة والمعنویة محروسة عن صوارف الزمان وطوارق الحدثان امین رب العالمین وبعد السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته التی هی اسنی الاتحافات الوافیة واعلے اصناف منص الانیلافیة واشرف مایستطر فی الرسائل والطف ماینتهی الی ارباب النهی والوسایل ما اظلت الخضراء واقلت الغبراء ان انفاوضته الالیقة والنمیقة الانیقة المرسلة الینا قد وصلت فی اشرف الزمان واکرم الدوران انارت سبحات وجهها صفحات الذوق واوضحت اضاءتها وجنات الشوق موادا ایادینا بالعواطف الالهیة مشموله ولازالت هی فیکم من حضرة جل الاوه مسئولة لازلتم بخیر وعافیة ونعمة وافیة واحوالات صافیة والمشهود فی خدمتکم ان الکتب المطلوبة من عند داعیکم بالخیر من الفتوحات المکیة والفصوص وشرحها المولانا عبد الرحمن الجامی والعوارف والتعرف فی معتقدات اهل التصوف سنرسل تذکرتها الی التتة والسورة ان وجدت بای قیمة کانت ترسلها الیکم البتة البتة انشاء الله تعالی لا یسوغ التساهل فی التنقر والتفتیش وهذه النسخ موجودة عندنا مع شروح اکثرها لکن مشغولة فے افادة بعض المحبین والفقیر الی الله یدعو لکم فی الآوان المرجوة للاجابة والترصد منکم ان لاتنسوه وعیاله واطفاله فے الاوقات من دعاء الخیر والمامول من الله السمیع الذی یسمع دبیب النملة الخرساء علی الصخرة الملساء فی لجة الداماء کما یسمع نعام الظبیة الجیداء علی صحن البیداء اجابته تعالی قدیر وبالاجابة جدیر لازلتم فی حفظ الله وامانه ولطفه وامتنانه وکل من یلوذ بجنابکم الفخیم مشمول منا بمزید التحیة والتکریم والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته الحمد لله اولا وآخرا وظاهرا وباطنا ✦

مکتوب چهاردهم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان که بنام سیادت و نقابت پناه مخدوم جیو صدر یار نموده مشتمل بر بعضے نصائح

که سالب ضرر و جالب منافع اند و بیان سیر الی الله و انتهاء آن و بیان آنکه انتهاء سیر الی الله اول قدم ولایة است و تحریض بر علو همت و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ٭ الحمد لله الذی هو اول بلا ابتداء و آخر بلا انتهاء لم یزل و لا یزال صاحب نعوت الکمال من صفات الجلال والجمال المنزه عن سمات الحدوث والنقصان والزوال والصلوٰة والسلام علی رسوله محمد وآله واصحابه الکرام بخدمت سید السادات ماحی البدعات والسیئات شمع دودمان مصطفی و چراغ نور دیده مرتضی مخدوم حبیب سلمه ربه الغنی بشانه سلام سنت سید الانام واصل متواصل باد و بعد از ابراز دعوات نزاهت آیات که موجب بهجت و بشاشت و مسرت آیات است مشهود آنکه چون این فقیر را درین سمت میمنت نشان باراده الله الملک المنان گذر افتاد بسمع رسید که خدمت مخدوم فرخنده آثار افعال حمیده وشعار است بچند کلمه از نصایح لوایح که دالات خیرات و مضامین و جالب حسنات و سالب سیئات اند بخدمت نیک سرشت رقم زده قلم بیان میگردد بسمع قبول بدل و دل مقبول گردانند فضائل آثار النسمه وجود محمود خود را در اعمال فرخنده مآل استعمال نمایند تا در جنان مخدوم حوران و غلمان گشته شایان لقاء جاوید حضرت لاریبی گردند درین نشاء خراب آباد نما بمخدوم بودن اهل دول که پادر وحل دنیای دغل مانده اند نباید فریفت هذا المخدوم هو الذی یعده اهل الجاهلیة مخدوما مهربانا بحصول جاه و جلال درین دامگاه که سراسر وبال و موجب صد نکال است مباهات نباید نمود و در فخر و فرید خود نباید کشود در نظر ذوی البصر ما انظر در مزخرفات و ترهات این سرای فانی موجب درآمدن در بادیه پریشانی و سرگردانی است در استقامت باید کوشید تا در روز رستخیز بنده امت گریبان نباید دریدن در تقوی باید کوشید نه در سر هوا هر چند شخصی شریف النسب و گرامی منتسب باشد چون اعمال و خصائل او بمیزان شریعت علی صاحبها واله الصلوات والتحیات سنجیده نزد داعی شرع پسندیده نباید اورا از بادیه سرگردانی و وادیه حیرانی خلاصی و مناصی ندهند ما احسن قول الشاعر رباعی با اصل و نسب مباش مغرور که این هست بسی ز مردمی دور گیرم پدر تو بود فاضل از فضل پدر ترا چه حاصل تا جعل التقوی و شعارک لان الکرامة والشرافة عند الله تحصل بالتقوی کما نطق بها النص ان اکرمکم عند الله اتقیکم فلا فخر الا بالاسلام والتقوی فاذا انضم الی ذلک کون المسلم المتقی من اهل البیت فذلک من اعظم وافخم وجوه الاکرمیة بفضل الله تعالی فاجتهد و لا تغفل عمر گرانمایه را در بیداء الهوی بسر به غفلت پامال نسازند مصراع عمر مهمان عزیز است گرامی دارش ٭ زندگانی این سرای فانی جز یک نفس بیش نیست و از جمیع جهات که موجب تشتت باطن است بصر بصیرة دوخته متوجه محراب وحدت باشند و قدم موحدانه بر فرق دایره امکان نهاده بر چهره مقصود نظر اندازند این بعد مسافت که در نظر می آید از یک قدم بیش نیست مصراع یک قدم بر فرق خود نه و آن دگر در کوئے دوست   چهره مقصود هر طرف تابان و تو از دوی نظر بر گرفته سوئے دیگرے نگران رباعی رفتم بتماشای گل آن شمع طراز چون دید میان گلشنم گفت بناز من جلوه دگلهاست چمن فرع من اند از اصل چرا بفرع می مانی باز ٭ بلکه او هر زمان سویت ناظر و نوازدوی گسسته خاطر رباعی آمد سحر آن دلبر خونین جگران ٭ گفتا ز تو سوخته جگر من بارگران ٭ شرمت بادا چو من بسویت نگران ٭ باشم تو نهی چشم بسوی دگران ٭ بخیر ازین تجارت سود نیست بخیر

ازین معامله به بود نے باید که همیشه در ندم بوده هوش در دم دارند جز یاد دوے نفسی بر نیارند دمی که غنیمت شمرده اند در بغنیمتی نا مشمرده اند نزد فقیر همان دمی است که جز یاد او بر نیاید و غیر ذکر او نیاساید باید کوشید تا جمیع حجب که عبارت از نقوش کونیه است باسرها مضمحل و متلاشی گردند و در نظر بصر بصیرة مرتفع کردند درین ولایت خاصه دست خواهد داد چه سیر الی الله که مشائخ کرام صلوات الله وسلامه علی نبینا و آله وعلیهم مقرر نموده اند عبارت از پیمودن دائرهٔ امکان است چون دائرهٔ امکان پیموده شد سیر الی الله منتهی گشت و انتها سیر الی الله اول قدم ولایة است و مرتفع شدن نقوش کونیه به پیمودن دائرهٔ امکان متحقق میگردد پس رفع نقوش کونیه سیر الی الله است و بعد از رفع آنها که سیر الی الله است ولایت خاصه دست میدهد و اگر نقشے از نقوش کونیه در بصر بصیرت باقی ماند سیر الی الله منتهی نمیگردد پس بهار باید کوشید و جامه دون همتان نباید پوشید بیت اند کے پیش تو گفتم غم دل ترسیده م ❊ که دل آزرده شوی ورنه سخن بسیار است ❊ الحمد لله اولا و آخرا السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ❊

مکتوب پانزدهم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام بعض یاران صدر یافته در بیان آنکه قبض و بسط مقدمه فنا و بقا اند و علاج ضیق صدر و ملال که از کثرت عروض قبض حاصل میشود و بیان اسباب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ❊ الحمد لله الذی اراتا اصول سوابق النعم والصلوة والسلام علی رسوله وآله المکرم بخدمت شریف عنصر لطیف شده منیف معتبر محب افزود عوات وافره و تحیات متکاثره واصل متواصل باد نامه عنبر شمامه که مسام انامل فیض شمائل بود هر سطرش چون طره حور و بیاض مابین سطورش نور علی نور بوده یاد آوری فرموده ند در احسن الاوقات و اکرم الانات پرتو افگنده موجب بهجت و بشاشت گردید الله تعالی علی الدوام در ظل حمایت خود مامون و مصئون دارد بعد از ابراز دعوات فرحت افزا است محتوی رفاهیت ایشان مشهود میدارد که اشته بودند که قبض باین فقیر عارض شد مهربانا چه باید گفت این کارها بحضور تعلق دارد درین بعد مسافت چه دانما یاد امرین علے الاجمال درین باب آنست که در وقت قبض استغفار گفته باشند و اگر مزاج موافقت کند بآب سرد غسل کرده باشند والا بآب گرم و در جائے که کسے باشد چند نفس بقوت بر آورده باشند مخدوما سلامت قبض و بسط مقدمه فنا و بقا اند انشاء الله تعالے بدولت فنا و بقا مشرف خواهند شد والباقی عند التلاقی السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ❊

مکتوب شانزدهم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام فضائل پناهان هر یک محمد نور و عثمان خان و

محمد حسین صدور یافتہ در بیان آنکہ ہر عملے کہ بوفق حکم شارع کردہ آید داخل ذکر خدا است و تحریص بر کثرت ذکر و ما یناسب ذٰلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ والصلوٰۃ علٰی رسول اللہ محب الفقراء مخلص الصلحاء و العلماء محمد نور عثمان خان و محمد حسین بمع ذکور و اناث در حمایت ایزد تعالےٰ بودہ سر سبز و شاد کام باشند بعد از ابراز دعوات فقیرانہ کہ موجب بہجت و بشاشت و مسرت آیات است مشہود احوالات ابجد و دیعون عنایت معبود مقرون بخیر است و سلامتی ایشان از جناب حضرت حق مطلوب باید کہ بر وفق ظروف مبینہ شرعیہ عامل باشند و در یاد حق مستغرق ذکر منجی عظیم است رسول خدا فرمودہ است صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم ما من شئے انجی من ذکر اللہ من عذاب اللہ یعنے ہیچ شے نجات دہندہ نیست از ذکر خدا از عذاب خدا مہربانا ہر عمل کہ بوفق حکم شارع کردہ آید داخل ذکر خدا است اللہ تعالےٰ ہموارہ بر شرع شریف متمکن دارد السلام علیکم و رحمۃ اللہ و برکاتہ ✣

مکتوب ہفدہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما کہ بنام شیخ محمد صالح و عظمت خان و محمد افضل و نجابت خان صدور یافتہ در بیان آنکہ دم را کہ غنیمت شمردہ اند ومی است کہ جز بیاد حق جل مجدہ نگذرد و ما یناسب ذٰلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ والصلوٰۃ علٰی رسول اللہ محبان صمادقان شیخ محمد صالح و عظمت خان و محمد افضل و نجابت خان بمع جمیع توابع ولواحق در حمایت حافظ حقیقی بودہ علی الدوام شاد کام باشند بعد از ابراز سلام سنت سید الانام محتوی رفاہیت ایشان مشہود مبدار د آنکہ دم را کہ غنیمت شمردہ اند و گفتہ اند کہ دم غنیمت است آن دم است کہ جز یاد حق تعالیٰ نگذرد و آن دم کہ جز یاد حق بگذرد آن سرمایہ خسران و نقصان ست باید کہ جز در یاد حق نگذرانند تا ازین سرا چہ دود ر بنقصان بدر نروند مصراع در خانہ اگر کس است یک حرف بس است السلام علیکم و رحمۃ اللہ و برکاتہ ✣

مکتوب ہژدہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما کہ جانب قدوۂ سلاطین عظام شاہ دوران احمد شاہ دران علیہ الرحمۃ والغفران صدور یافتہ در بیان آنکہ ہر لطیفہ از لطائف کہ از مکمن غیب بر منظہ ظہور می آید خالی از حکمتی از حکم نیست و بیان آنکہ ہر ذرہ از ذرات عالم علما و علینا مجالی و مرایائی اسماء و صفات الٰہی اند و ما یناسب ذٰلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ لجلالہ وجلالہ والصلوٰۃ والسلام الاتمان الاکملان علٰی خاتم فص الرسالۃ وعلٰی آلہ ما بعد بجناب خص منظاہر اسماء الٰہی مالک الملک ذی الجلال والاکرام حضرت ظل الٰہی سلمہ اللہ تعالیٰ عن صدمات التفرقۃ الحاجبۃ للوحدۃ وحفظہ عن لطمات الوحدۃ الساترۃ للکثرۃ واقامہ علٰی ملتقی البحرین بینہما برزخ لا یبغیان قل فقراء الی اللہ علما و علینا

تحیات وافیات بے اکناف که منشاء آن عجز وانکسار حقیقی که خال زیباء رخسار حقایق بحسب استعداد است درمعرض عرض
می آرد حق تعالی جل مجده دماغ ذو المجد والامجاد ومشام ذو الرشد والارشاد الی یوم التناد باستنشاق نسیمے از نسائم خاص
که از مهب سر دفتر فیض اقدس بفیض مقدس هبوب فرموده معطر داراد آمین بوجهک رب العالمین وریبولا محمد عالم
آدم قاضی محمد شکارپوری که اغراض فاسده مدنظر داشته که بمجرد عرض قبلهٔ عالمیان بقتل حکم خواهد کرد و یابد؛ می فقرا
دران خواسته بهتان وافتراء قتل یک نفر آدم محمد دائم ومجروحی نفس خود از دست فقیر وتابعان فقیر داشته درحضور
فیض گنجور عرض نموده رقم مبارک مطاع حاصل نموده وارد شکارپور گردیده چون هر لطیفه از لطائف که از مکمن غیب بر
منصهٔ ظهور می آید خالی از حکمتے از حکم نیست ونخواهد بود از مطالعه آن حظے وافر فراخنگ استعداد وجدانی حاصل
گردید چه در نظر سر رفتگان بادیهٔ توحید شهود چون هر ذره از ذرات عالم علما وعلینا که مجالی ومرایاء اسماء وصفات الٰهی
اند هرچند ظاهر عین مظهر نیست ونه ظل عین اصل اما چون مرایا هرچه دارند از و دارند بلبیت بیا وردم از خانه چیزے
نخست + تو دادی همه چیز من چیز تست از دریافت فیوضات اسماء متضاده بهره یاب لذة اند مصراع هرچه
از دوست میرسد خوب است + وکلت الی المحبوب امری کله انشاء احیانی وانشاء اتلفا قبول امر بے واسطه که امر تکوینی
است که عبارت از کلمهٔ کن باشد که تعبیر از ان بایجاد کنند اعیان ثابته در مرتبهٔ فیض مقدس مؤتمر وممتثل باین امر شدند
وخرقهٔ استعداد هر سیاه وسفید که بدین کلمه کن خواست رنگین کردند بهر گونه مستی که هوشیار فرمودند شوریده سر آمدند
بدین ترانهٔ عشرت وقت پیمانهٔ لبریز را سامان بخشیدند که آنچه او ریخت به پیمانهٔ ما نوشیدیم اگر از خمر بهشت است وگر
بادهٔ مست وشیوهٔ قبول فیوضات را پیشه ساخته همدران مرتبهٔ مقدسه گریبان غیب را چاک دادند وسر موی در اطاعت
ازلیه بجانب عدم قبول میل وانحراف وتجاوز ننمودند وبزبان حال که انطق من المقال است تا ابد بدین مقال
فیض نوال مترنم *همان شکسته دل دردمند دیرینیم* همان جفاکش سر در کمند دیرینیم این امر تکوینی بحکم انما امره اذا اراد
شیأ ان یقول له کن فیکون جائز التخلف نیست چون که این امر مساوق ارادهٔ قدیم است بخلاف الامر التکلیفی فانه
قد یسع فیه المخالفة وهی المعصیة الشرعیة زیراکه وقوع مامور به درین امر لازم الارادة بامر تکوینی نیست فلا مخالفة لله
تعالی فی امره الذی لا واسطة فیه وهو امر المشیة لان ما شاء الله کان وما لم یشاء لم یکن ولابد این امر بهتان وافترا
بوجود آمدنی بود وفقرا هدف تیر این افترا مقرر ومبین سر این معنی است قول کریم ولله یسجد من فی السموات والارض
طوعا وکرها وهرچند مظاهر مطیع ظاهر اند که قبول عکوس می نمایند وظلال منقاد اصل اند اما مظهر مضل در عین اطاعت
عاصی است وچون حرکت آئینه جز حرکت دست نباشد درین گونه تجلیات از حرکت آئینه لذت تو آن گرفت لذت
معرفت نه لذت تخلق وتحقق وراه تسلیم پیش آورده لب نباید کشود ونزد ارباب توحید وجود که صور معلومات حضرت
حق که عبارت از حقایق اشیا است عین علم اند وعلم نزد ایشان عین ذات در هر مرتبه از مراتب وجود خواه علمی باشد خواه
عینی روحی یا مثالی یا شهادی وغیبی از کارخانهٔ علم قدم بیرون ننهاده الاعیان ما شمت رائحة الوجود فی الخارج چون ظل
نزد ایشان عین اصل است بے جواز اطلاق اسم مرتبه بر مرتبه دیگر نظر بر مشرب ایشان لذتیست حیرت انگیز که باعث

خانه خرابی اهل این مشرب است و آنچه در بعضے احادیث وارد شده هر که درین نشاء دست کسی آزرده باشد یا پائے کسے شکسته در نشاء آخرت همان عضو او آزرده خواهد شد اهل مشرب توحید وجود آن را موید مسئله وحدت وجود خود ساخته اند که چون وجود در حقیقت واحد است هر زخمے که بر وجود دیگرے میزند بر وجود خود میزند لیکن از جهل نمیدانند فرداکه غشاوهٔ اثنینیت از بصر او دور خواهند ساخت هر زخمے که بر وجود دیگر رسانیده باشد بر وجود خود خواهد دید حقیقت علوم خواهد کرد و یافتن لذة در هر دو سیر چه سیر سلوکے و چه سیر وجودی صورت یابد چه در سیر اول اعیان و حقائق عین اسما و صفات نیستند و در سیر ثانی اعیان اگرچه عین اسما و صفات میگویند لیکن متمایز اند و از همدیگر جدا دلو بالاعتبار و لذت مبنی بر اثنینیت و شعور در هر مرتبه حاصل پس یافتن لذت ثابت نظر بر معارف معلومه جماعه فقراء اهل هر مشرب که باشد نسبت با هر کسے راه دوستی درمیان دارند و باحدے و فردے راه عداوت درمیان ندارند هر کسے را نیت او رهبر او است درینولا بنابر امر تشریعی که زجر و توبیخ و تنبیه و تعزیر برآن متفرع است بعد از ورود رقم مبارک مطاع سادات کرام و علماء عظام و غیر ذالک من الصلحاء در حضور جم غفیر اهالی و موالی مقدمه رفع نموده احقاق حق نمودند چون دعوی عارض اصلی نداشت افترا و بهتان پیدا و ظاهر آمد و نزد اعیان و اکابر عارض منفعل گردید ان الله یحق الحق و هو یهدی السبیل درین وقت عجب از انست که محققی که از روے تحقیق تمیز درمیان محق و مبطل نماید مفقود انی امر الله فلا تستعجلوه درین مقدمه نقد کم عیار هر که باشد عنقریب بر محک تجربه پیدا خواهد شد درینولا چون معامله معاش از دست تعدی حکام وارد و نازل بنوع که حالی رائے عالم آرائی است و استیلاء امور منهیه و غیر مشروعه که قبل ازین نائره نار بدعات منطفی گردیده بود بالفعل باز بحد کمال صورت الآن کما کان بسته و راه افترا و بهتان بدستور یکه رقبله کردن کشان روزگار معلوم ساخته شده ناقر و برپا است بنابر فرمان واجب الاذعان الم تکن ارض الله واسعة فتهاجروا فیها نظر بر عموم لفظا نه بر خصوص سبب نقل ازین دیار مصمم در نظر آمده چون وظیفه دعاگوئی جناب اقدس دام اقباله این جماعه فقرا بر خود لازم نموده اند بدعوات حسنه ممد و معاون خواهند بود هر جاکه باشند دعاگوئی اند حضرت حق جل مجده ذات قدسی صفات را هم آغوش جمعیت صوری و معنوی داشته فائض الجود و اراد بالنبی و آله الامجاد الحمد لله اولا و آخرا و باطنا و ظاهرا والصلوة والسلام علے رسوله محمد کذالک امین یارب العالمین +

مکتوب نوزدهم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام فضایل پناه قاضی ادریس صدور یافته در بیان آنکه از فقرا لغیر دعا خواستن کارے دیگر طلب نباید کرد و ما یناسب ذالک

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله الذی فنیت عقول البشر ادی فی ذاته قهرا و احترقت افئدة العارفین لسطوة صفاته لهرا صحوا فیه بایرین دهار و افجاءة وجهته حائرین والصلوة والسلام علے سید الناس الغنی عن الکون فی غرالافلاس الذی عینه لغرباء

بیدایہ وطنۂ وجعل صلوٰتہ لکل قلق سکنا صلوٰۃ وسلاما تحیط مواطنہ ومساکنہ وعموالمہ ومعاملہ ومنازلہ ومناہا من الفقیر الی اللہ الغنی فقیر اللہ عفی عنہ الی زبدۃ محبی اہل اللہ وعمدۃ مخلصی عاکفی باب اللہ السابح القماس فی البحر القلاس فرناس القضاۃ وسندہم الفقیہ النصیح المحب الانیس القاضی ادریس دامت ریاض جمعیۃ الصوریۃ والمعنویۃ محروسۃ من صوارف الزمان وثمرات رفاہیۃ العلیۃ الجلیۃ والخفیۃ محفوظۃ من طوارق الحدثان بمخدومہ وشفیعہ محمد علیہ من الصلوات اتمہا ومن التحیات اعمہا وبمن سمی باسمہ آمین رب العالمین وبعد السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ التی ہی اسنی الاتحافات الوافیۃ واعلی اصناف المنص الاتیلافیۃ النازلۃ من الجبروت الی الملکوت ومن الامر الی الناسوت ما اظلت الخضراء واقلت الغبراان المفاوضۃ الالیقۃ الانیقۃ المرسولۃ الینا قد رودت فی اکرم الکدوران واشرف الاوان تلألأت سبحات وجہہا صفات الذوق واوضحت انار نہا وجنات الشوق لفظت فی الردع ما حملت والقت ما فیہا وتخلت فموادیا دینا بالعواطف الالہیۃ مشمولۃ ولازال ہی فیکم مسئولۃ سلکم اللہ عما الیغی ورزقکم اللہ تعالی مرقات الحزوا لعلی انکم قد فتشتم من داعیکم بالخیر کوالف قضاۃ المتدعین القضا مع انکم یا اکرم محبینا فی اللہ واشرف مخلصینا للہ تعلمون ان الفقیر الی اللہ فی معزل من مخامرتہم مالہ فی مشاجرتہم ومکابرتہم فی بیداء الخمول خمل وفی بادیۃ العزلۃ غزل لما ان الرکون الیہم یوجب اجتناء خرط القتاد ولا ینتج الا شوک الفساد فی المعاد قد شمر ذیلہ عن ساق الجد لیس دابہ ان یشتکی من احد الی احد واختار خدمۃ التزام الدعوات الصالحات علی نفسہ الحقیرۃ فی الخلوات والجلوات لدوام دولۃ من یستریح فی ظل حمایتہ الشریف والوضیع ویستظل بمنار سلطنۃ الحریف والضیع حماہ اللہ تعالی بجاہ وعلی محدب مدارج العلی رقاہ وایدہ بجنودہ لم تراہ بمن سمی باسمہ مسماہ وثانیہ یدعوکم فی الاوان المرجوۃ للاجابۃ والاوقات المترصدۃ للاستجابۃ والمامول من اللہ السمیع الذی یسمع دبیب النملۃ الحمراء علی الصخرۃ الملساء فی لجۃ الدماء وبغام الظبیۃ الجیداء علی صحن البیداء اجابتہا وہو تعالی قدیر وبالاجابۃ جدیر وفی التکلیف الذی کلفتم بہ الفقیر تکلیف بما لا یطیقہ امر ضیقہ فالمامور معذور وقبول العذر مامول کالعفو بالدعوات الحسنۃ الشریفۃ فی الاوقات العزیزۃ المنیفۃ لما ان کل میسر لما خلق لہ ولا تجوز وساغ الاہمال عن ترقیم الاحوال التی ہی مواد الوداد الی یوم التناد مع انہ باعث عزیز علی تحصیل الادعیۃ الوافیۃ والتحیات الزاکیۃ والسلام وہو خیر ختام والصلوٰۃ والسلام علی شرف خیر اماء اللہ بعدہ ومن قعد وقام وعلی آلہ وصحبہ الی یوم القیام ❊

مکتوب پنجم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما کہ بقدوۂ مشائخ وقت سید السادات سید موسیٰ شاہ صدور یافتہ در بیان تائید کلمہ علیا واعلاء معالم شریعت غرا وما یناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ الذی فتح ابواب التوفیق علی اخواص عبادہ من المومنین والمومنات حتی وقفوا انفوسہم واموالہم فی طلب مرضاتہ ذخر الیوم التناد والواقفین باحوال عقباہم بتمہید قواعد المبرات والخیرات زاد المعاد والصلوٰۃ والسلام علی خاتم نص الرسالۃ المبعوث الی جمیع الانام المرسل لاعلاء الاسلام وعلی آلہ العظام وصحبہ الکرام اما بعد صحیفہ شریفہ ونمیقہ انیقہ کہ خلاصۂ ودودہ عبد رب نافع وآل کعبہ قدسی مطاف سید السادات ماحی البدعات والسیآت سید موسیٰ شاہ جعلہ اللہ موسیٰ الانوار الالہیۃ ملجأ آثار العبودیۃ سلمہ اللہ جل مجدہ عن صدمات الدہر نامزد احقر الفقراء ساختہ بودند نزول ہمینت شمول فرمودہ چہرہ وصول افروختہ کو الف مندرجہ

وحقایق مسند مجه برملا انداخت حقیقت اینجائے و سرگذشت بطرزی است که رقم زده کلک بیان ساخته اند وبسبب اغواء جهله سفهه ظهور ناقصین متنبذ عین فی صورة الکاملین وزی المقربین است برائے جیفه دنیا امور ناتم بتزویز احکام اسلام رابرهم میزنند وچون عنکبوت رشته تاوبرنے تلند ومطمح نظر اهل دول بدخصال جز ازمال که سراسر اختیار این معنی وایثار این سرمایه ادنے بموجب وبال ونکال است برعقول اذکیا وحذاق امصار وبصائر اولی الابصار واضح ومبین ولائح ومبرهن است که مقتضائے همت بلند ومبتغائے نهمت ارجمند خداوندان دین ودولت وارکان ملک وملت باعلاء اعلام شریعت مصطفوی ورفع رایات ملت نبوی علیه الصلوة والسلام منوط ومربوط است ورفع درجات علماء دیندار وتعظیم ائمه بزرگ مقدار فصلی ازین باب وآیتے ازین کتاب است وشک نیست والحق که ایشان جماعتے اند که قدر خلق ایشان بطرز انما یخشی الله من عباده العلماء مطرز است ومنشور منصب ایشان بطغراء علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل موقع ومقرر لیکن اعمی را از نادیدن چشم چه بهره وچشم خفاش را از تاب خور تابان چه زهره خوش گفته اند ؎ دیدن روئے ترا دیده جان بین باید ❊ وین کجا مرتبه چشم جهان بین من است ❊ چون بیامن عنایت ازلی ومحاسن هدایت لم یزلی سعادت توفیق رفیق طریق سرگشتگان وادی تفرقه گشته بدیده توفیق ونظر تحقیق مشاهده وملاحظه همی نمایند که دولت واقبال این جهان بے سروسامان بر شرف زوال ودعرصه انتقال است اجتماع علماء نیک سرائے چندان فائده نخواهد نمود هرکس جواب صاف نخواهد شنود که علماء عالی مقدار وفضلا عالم مدار رفع مقدمه بجناب جهان مطاع رقم والاشیم بنام این جانب صدور یافته که بعد از تحقیقات وتفصحات واطلاع برحقیقت مقدمه بپایه سریر آسمان نظیر عرض نمایند بموجب امر اولی الامر عمل نموده شده نخوئے که امر ومقرر گردد حسب الامر عمل خواهد آمد پس کنجائے گفتگوئے نخواهد ماند وشیشه جمعیت بسنگ تفرقه خواهد شکست که پیوند نخواهد گشت بهتر آنست که اطراف واکناف جم غفیر علماء کرام وشرفاء عظام عالی مقام شفاعت اخبار این معنی بصوب حاکم برکمارند وصورت حال وماجری بخدمت بادشاه عرض نمایند هرچند بالفعل ترقیم در مقدمه معلومه صدور خواهد یافت لیکن بعد از رفع قضیه فیروزی مقصد صورت یاب خواهد گشت انشاء الله تعالی وجود ایشان مایه دانش وبینش اند دعوا ودعوا الله السمیع الذی یسمع دبیب النملة الخرساء علی الصخرة الملساء فی لجة الداماء وزجوا الله یسمع دعاء الضعفاء کما یسمع نغام الظبیة الجیداء علی صحن البیداء السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

مکتوب پنجاه ویکم

از مکتوبات قدسی آیات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ماکه بنام مخدوم محمد معین تتوی صدور یافته در تحزن وافسوس باستماع خبر رحلت پیر خود حضرت میان محمد مسعود پشاوری ومایناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ❊ الحمد لله دائما علے کل حال فی السراء والضراء صحیفه شریفه ونمیقه انیقه که نامزد احقر ساخته بودند رسید نزهت رساء وفرحت افزا گردید جزاکم الله خیر الجزاء وسلکم عن جمیع الوعثاء درین چند روز بعضے از حاجیان پشاور رسیده ظاهر نمودند که خدمت حضرت غوث اکمل قدوة مشائخ مجمع طرق الاهیه جامع البحرین مکمن النورین هادینا ومجیزنا الی الله مولانا محمد مسعود پشاوری اسکنه الله بحبوحة جنانه وافاض علینا من برکاته باحسانه کوس رحلت نواخته ورخت میمنت سرشت ازین تنگنائے وسعت نمائے بسته و

لباس کثیف تن از جان در انداخته بسر منزل عالم روح القدس پرواز نموده کشیده اند هرچند اینها را موجب حصول نهایات وصال و دریافت غایات کمال است و مولوی رومی قدس سره بآرزو خواسته و گفته ؎ میشوم عریان ز تن هم از خیال + تا خرامم در نهایات الوصال خود آرزومند این کمال بوده اند اما این عاجزان جبهه خضوع سایان عتبه علیه ولایت نشان چون دست در ذیل کرم همت ایشان زده اند از فراق و دوری صوری بس در لجه غم در گشته اند نسبت بزبانه آتش این غم و اندوه کوه ستوده این الم نار ابراهیم علی نبینا و علیه الصلوة والسلام افسانه تواند گفت شعر صبت علی مصائب لو انها + صبت علی الایام صرن لیالیا + من همیکریم و چشم من دگر بید دل من + چون برفت ان گل رعنا بشده زیب چمن دل حزین را تمکین باین کریمه انا لله وانا الیه راجعون داده میشود از تجلیات متضاده لذت گرفته می آید باید که بروح پرفتوح حضرت پیر دستگیر فاتحه خوانده جویان خواهان مدد بوده باشند +

مکتوب بیست و دوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ایضا بنام مخدوم معین تتوی صدور یافته در بیان دوائے دافع امراض خصوصا علتے بواسیر دوائی صوری و معنوی و ما یناسب ذلک

بخدمت محب خاص الاخص مخدوم سلمه ربه عما الالیق بشانه بعد از دعوات مسرت آیات که موجب بشاشت است مشهود انکه سید محمد باقر سلام آن خجسته و فرجام آورده در اشرف اوقات و احسن آنات رسانیده مسرور گردانیده قبل ازین در نمیقه انیقه که نام زد احقر بوده مندمج ساخته بودند که حاکم این دیار آنچه از وجه معیشت بنام اینجانب معین بود قبض نموده است و علة بواسیر استیلا فرموده محبا مهربانا این فقیر بدعا ممد و معاون است از جناب ایزدی ترصد است که بحسب مقتضائے کار حاصل شود و آن مخلص بعضے طلبه عزه خود را فرمایند که صلوة منجیه که بعضے از کلمات میمونه او صلوة تنجینا بها من جمیع الاهوال است بعد از نماز عشا سه صد مرتبه خوانده باشند انشاء الله تعالی سرانجام بکام خواهد پیوست و از برائے صحت از مرض مذکور اسم مبارک النور والسلام چند مرتبه بر خشت خام خوانده تولول را مسح نموده باشند و دو ابهت راحت یافتن چشم و رسول هر دو را برابر گرفته و شکر تری همچند ان هر دو انداخته کف دست فرو برده باشند و غذا برنج با روغن سازند السلام علیکم و رحمة الله و برکاته +

مکتوب بیست و سیوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما ایضا بنام قدوة علماء راسخین مخدوم محمد معین تتوی صدور یافته در بیان آنکه نظر از مظهر بردارند و بصر بصیر را بر ظاهر بگمارند و ما یناسب ذلک

بخدمت محب اخص الخواص عالم ربانی سلمه ربه عما الالیق بشانه دعوات وافره و تحیات متکاثره واصل متواصل باد نامه نامی که مسائل انامل فیض شمول محب گرامی گشته نامزد احقر گردیده بود بشرف ورود مشرف ساخته بهجت بخش گردید حقیقت مندمجه و مندرج واضح گشت مظهر را از نظر بردارند و بصر بصیرت را بر ظاهر بگمارند هر دو قضیه نا مرضیه منعه ظهور صفات قهریه بلی تعینات بحکم ما خلقت هذا باطلا باطل نیستند نظر بران جهت حل مشکلات در خواندن صلوة منجیه بعد ده هزار مرتبه و اقل آن سه صد مرتبه

مداومت نمایند این فقیر باعث ترقیات است خاطر جمع دارند السّلام علیکم ورحمة اللہ وبرکاتہ ❖

مکتوب بست وچهارم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما ایضا بمخدوم معز الیہ متضمن تهنیت سند برحالی جاگیر و مایناسب ذالک
بخدمت محب معتبر مخدوم سلمہ بہ دعوات وافرہ تحیات متکاثرہ واصل باد خط فرحت نمط کہ نامزد فرمودہ بودند رسید مسرور ساخت اللہ لهم
مدام شاد کام دارادبنا بر یافت سند برحالی مواضعات جاگیرات شادی کردہ شد الحمد للہ والمنة کہ جمعیت صوری ایشان بظهور
پیوست و یسیر بعد العسر صورت بست فقرا درین باب بسیار متوجہ بودند تا اضواء رفاهیت ایشان کردہ آید درسراء در
رنگ ضراء صلوة معلومہ را از دست ندهند و همراہ میان عبد الرؤف رشتہ مودت محکم دارند میان شکر اللہ و میان ظفر اللہ
شاید از رفتن مال حجاب مند شدہ اند با حوال خودها اطلاع نبخشیدہ اند معلوم شان نیست کہ فقرا بر دولت دنیا و بر پروا ندارند
خاطر ایشان را جمع سازند فقرا را همت نیست خود منتقم بانتقام گرفتن خواهد شتافت السّلام علیکم ورحمة اللہ وبرکاتہ ❖

مکتوب بست وپنجم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما ایضاً بمخدوم در بیان کشف بعضے اسرار کہ مسئلت نمودہ بود و مایناسب ذالک
بخدمت محب اخص الخواص عالم ربانی مخدوم محمد معین سلمہ اللہ والبقاہ دعوات وافرہ واصل باد مفاوضۂ ارادت طراز کہ قلمی و ارسال داشتہ بودند
رسید قلمی نمودہ بودند کہ بندگان عالی میان صاحب مهربان سراسر رافت نشان میان نور محمد صاحب جیو مدظلہ ایما فرمودہ اند کہ نادر شاہ
بادشاہ رخت روحی را بر منزل ملکوت کشیدہ است و استفسار نمودہ اند کہ من بعد چہ نوع حال صورت خواهد گرفت عنایت نمودہ اجازت
فرمایند کہ بمیان صاحب اطلاع دادہ شود و اضح گردید محبا عزیز الوجود ازین حرفها شور انگیز چہ باید نوشت مصلحت نیست کہ از پردہ
برون افتد راز ❋ ورنہ در مجلس رندان خبری نیست کہ نیست و گفتہ اند هر کرا آموختند زبانش را بالبش دوختند اما چہ باید کرد کہ ایشان
محرم راز ند و سوال را از جواب چارہ نیست خلاصہ سخن کہ خالی از سخن است آنست کہ من بعد تجلیات قهر بہ در کار گردیدہ اند و
بجدے بر منصہ ظهور خواهند آمد کہ وحشت انگیز اسافل اعالی خواهند گردید بعضے محبان بشرط حیات در ابتداء حال ذوق از آن
خواهد گرفت و این گونہ اسرار از لب تا زبان آوردن نشاید و یاران طریقت را در اذکار و مراقبہ سرگرم دارند و فقیر الی اللہ متوجہ
است حال خود مینویسان باشند والسلام علیکم ورحمة اللہ وبرکاتہ ❖

مکتوب بست وششم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما کہ بنام قدوة امراء عظام محبت خان
در بیان بشارت بر ظفر یافتن بر بلوچان کیچ و مکران داعی بواقعہ صادقہ و مایناسب ذالک
الحمد للہ رب العالمین والصلوة والسلام علی رسولہ محمد وعلی آلہ اجمعین اما بعد محب الفقراء مخلص الصلحاء محبت خان سلمہ اللہ تعالی

عمالایلیق بشانه وکان له بلطفه واحسانه بسلام سنت سید الانام ودعوات حسنه مخصوص است بر ذات شریف مخفی نماند آنکه این فقیر حقیر چون در سنه یک هزار و یک صد و شصت و دو بتاریخ دوازدہم جمادالاول بمدینه منوره رسید در مواجهت حضرت سرالله الاعظم علیه الصلوة والسلام قصیده مبروره که آن را فقیر نظم کرده است میخواند و استغاثه می نمود و شفاعت از بارگاه حضرت رسالت منزلت صلے الله علیه وسلم میخواست وخیریت دارین طلب داشت درین هنگام بر خاطر گذشت که اگر غلبه اسلام بر طائفه بلوچان الکائی کیچ و مکران که داعی مذهب اند اگر صورت گیرد چه عجب و خوب خواهد بود تا این طائفه از مذهب شنیع خود برگردند و اسلام قبول کنند درین اثنا الهام وارد شد که غلبه اسلام بر طائفه مذکوره بتوسط اولاد عبدالله خان براهوئی قلاتی خواهد بود و فقیر دعا خواسته روانه مسکن خود گردید در حریم حرم روشن نام بلوچ که از اهل سنت وجماعة واز اقربا شیخ تنگی بود و برائے استغاثه در حق همان طائفه مذکور در حضور پرنور نشسته بود دوچار شد فقیر بے آنکه باو آشنائی در حالمرو ظاهر ساخت که فتح وظفر یافتن بر طائفه داعی مذهب بر اولاد عبدالله خان براهوئی موقوف داشته اند این معنے غیر از توسط آنها صورت ندارد و فقرا قبل ازین نام عبدالله خان را نشنیده بود در هنولا چون به بندر گوادر رسید ظاهر گردید که محبت خان از اولاد عبدالله خان است بنابران بخدمت قلمی گردید بنابر اشارت شاید که بدست ایشان فتح گردد و این طائفه بحلیه اسلام محلے کردند امید است که این الکائی کیچ مکران بدست یکے از اولاد عبدالله خان فتح گردد و اهل آن باسلام مشرف گردد والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته +

مکتوب بست و هفتم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ماکه بنام زبده مشائخ مغفور میان عبدالرؤف ساکن هالاکندی صدور یافته در جواب اسلمه و متضمن بشارت بمرتبه دعوت خلق و ماینا سب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم - الحمد لله والصلوة والسلام الاتمان الاکملان علے خاتم فص الرساله و آله واصحابه الکرام الی یوم القیام بخدمت سده منیف عنصر لطیف مظهر وجود حقانی مرات لغوت سبحانی میان عبدالرؤف جیو سلمه ربه سلام سنت سید الانام علیه افضل الصلوات واکمل التحیات من الله الملک العلام واصل باد خلیفه محمد پناه جیو رقم زده کلکه بیان ساخته بودند که حضرت عالی فطرت تحیات و دعوات میرسانند احقر بمطالعه مکتوب مرغوب فائض السرور مسرور گشت حضرت حق جل فی جلاله در مرتبه ذات بحت معرا از صفات فانی ساخته بوجود حقانی رجوع داده در مرتبه قلب داعی ساکنان سفل بجناب قدس گرداناد دریافت ملاقات مربوط باراده ازلی است نظر برالامور مرهونة باوقاتها داشته بنائق انائق فرحت افزا گردیده باشند والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته +

مکتوب بست و هشتم

از مکتوبات قبله طالبان خدا حضرت ماکه بنام مشیخت پناه مرحوم شیخ شکرالله تتوی صدور یافته در تاکید باتباع احکام شرعیه و اجازه بعضی اذکار و ادعیه و ماینا سب ذلک

بخدمت محبت صادق سرار گرامی میان شکرالله سلمه الله عمالایلیق بشانه دعوات مسرت آیات واصل باد نمیقه انیقه که مساس انامل فیض

شوائل گشته نامزد فقرا ساخته بودند در احسن اوقات داخص انات ع صدور یافته بهجت افزاو فرحت رسا گردید چون آن محب مخلص ابنطایفه مسموع است وحسن تدبیر وشیم آن نیک محضر میان ظفرالله وخلیفه محمد شاه مکرر در محفل بی دغل این کم نام بیان ساخته اند بگمان بنا بران غائبانه فقرا بدعوات ممد ومعاون گشته اند ایزد بیهمتا جل فی مجده قبول کرده علی الدوام شادکام ومقضی المرام دارد آنچه از اوراد بخدمت رقم زده کلک بیان گشته بود از دست ندهند باید که بموجب نوشته در خواندن آن سرگرم باشند وفرصت عمر غنیمت شمرده در استحکام احکام شرعیه علی صاحبها الصلوة والتحیة متوجه کردند این فقرا نیز بدعاء ممد ومعاون ترصد از جناب حضرت ایزد تعالی جل فی مجده وجلاله آنست که همه کارها بطبق ظرف حاصل خواهد شد والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ❊

مکتوب بست ونهم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که جانب قدوة سلاطین زمان احمد شاه دُرّ دران علیه الرحمة والغفران صدور یافته در بیان رفاهیت خلق الله در عهد حاکم وقت وادامت مراسم شرع وباینا سب فی لک

بسم الله الرحمن الرحیم ۔ الحمد لله لجماله وجلاله والصلوة والسلام علی خاتم فص الرسالة وآله اما بعد درویش دعاگوئے ددعاگوئی پاک دل ودیگروی خادم الفقراء فقیرالله عفی عنه علی الدوام علی اللیالی والایام دالایام از بارگاه حضرت رب العزت که فیض جناب اقدس اعلاء اوبے سابقه علت است اعلاء لواء عتبهٔ علیه سلطنت وجهانبانی حضرت ظل رحمانی دام اقباله وابدا جلاله مسئلت می نماید و دعوات صادقانه محلی بنقوش اخلاص وتوجهات درویشانه موشح برقوم اختصاص مصروف میدارد جناب فیضمآب قبله عالمیان همواره نصب العین است لمحه ولحظه از سویدا خاطر ذهولی صورت نگرفته ایزد تعالے کوکب اقبال حصول امانی وامال در اسعد ساعات از مطلع کامرانی وکامروائی طالع داراد چون در موطن حقائق که عبارت از اعیان ثابته است ظهور هر مقصودی وبروز هر مطلوبے درخارج باظهار ذریعے مربوط ساخته اند ومواد امن وامان بوسیلتے منوط نموده اند ومشرطے را وجود لبشرطے معقود فرموده بنابران لقدوم سعادت لزوم فضیلت پناه عالیجاه اخوند ملا دوست محمد خان رشتهٔ فتنه پریشانی وطرق آشوب وسرگردانی که بسبب شوم طبعی حکام سابق ولاحق روزگار اهل این دیار گرویده بود بالفعل گسسته وبسته گردید و نایره نار بے اعتدالی که هر شریف ووضیع از ان نداء نفسی نفسی داده روی بطرفے نهاده بود فرونشاید الحمد لله اولا وآخرا ظاهرا وباطنا والصلوة والسلام علی رسوله محمد وآله کذالک ❊

مکتوب سی ام

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که جانب شاهزاده فیض مدار سلیمان شاه صدور یافته در جواب عریضه او که متضمن استدعاء دعوات وتصرفات معروض نموده وتسکین متوجه بودن درباره او وباینا سب فی لک

همواره مسوائد تائیدات ربانی ومیامن توفیقات رحمانی بایام دولت گل گلبن خسروانی واشرف از هار دوحه خاقانی شاهزادهٔ

فیض تواماں مظہر عدل واحسان نور دیدۂ سلطنت کبری چراغ دودۂ خلافت عظمی گوہر درج جہانبانی اختر برج صاحب قرانی مستقر آثار سلطنت وجہانبانی مہبط انوار عظمت وگیتی ستانی محور فلک حشمت قاہرہ مروّج قواعد شریعت باہرہ ناصر الویہ عدالت وایالت باسط بساط ابہت وجلالت باو فرمان ارادت عنوان خورشید شعاع وظفر اعزاء سپہر ارتفاع کہ نامزد خلاصہ درویشان دعاگوئے سدہ سنیہ خود ساختہ بودند بصحابت صداقت منزلت مُلا محمّد بیگ پیش خدمت نزول اجلال فرمود از مطاوی آن صورت انتظام مہام وانفاذ اوامر واحکام ارقام در عین حضور قدغن بحاکم وقت در عمل از قرار رقم مبارک مطاع درضاجوئے درویش وغیرہ مواد کہ مندرج بودند در آئینہ ادراک ارتسام یافت وصادق الارادۃ ملا محمّد بیگ از حسن اخلاق واراد تمندی جناب حضرت شاہزادہ دام اقبالہ درمیان آوردہ محظوظ ساخت دعاگوئے دوام دولت الی حال کہ ہشتم جمادی الاول است باعیال واطفال وجماعہ درویشان در قصبہ سکھر مستریح بہر وجہ بدعاگوئے حضرت شاہزادہ فیض مدار مدالله تعالے ظلہ سرگرم واز وہاب علے الاطلاق جل ذکرہ تمہید قواعد جاہ وجلال وتشید مبانی عزت واقبال مسئلت مے نماید علے الدوام علے مر اللیالی والایام انوار فتوحات غیبی وآثار فیوضات لاریبی بر آیات ظفر نگار نصرت شعار مقرون باد ❖

مکتوب سی و یکم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام قدوۃ امراء محبت خان بلوچ صدور یافتہ در بیان تحریض بر اعلاء کلمہ اسلام واستیصال کفرہ کج وترغیب اتباع شریعت وترہیب از بدعت وبایناب ذالک

بخدمت معتبر محب از فر سعادت نشان محبت خان سلمہ ربہ عما الالیق بشارانہ دعوات فقیرانہ کہ موجب بہجت وبشاشت است واصل باد نامۂ نامی محب گرامی کہ نامزد احقر الفقرا بود در اسعد اوقات واشرف آنات سیدہ مسرت رساد نزہت افزا گردیدہ بر کوائف مندرجہ وطوائف مندمجہ آن اطلاعی رویداد تاکید وتحجر درافت کہ تقاعد وتباعد از ام معلوم صورت پذیر نگردد تضجع موجب تصدع است در ینولا سمع بہم پیوست کہ دو سال گذشتہ عزم استیصال واضمحلال نسمہ وجود کفرہ وفجرہ بوجود آمدہ بود لیکن صلح اختیار وایثار نمودہ از حدود کج مراجعت فرمودند شنیدن این معنے در سوئدا روع خلجان گشتہ مکروہ در نظر آمدہ مبادا کہ باختیار نمودن صلح مورد عتاب ملک الوہاب نگردند مضی مامضی آیندہ جز باستیلاء اسلام وابادام اعلام شنیعہ مدبران رضا ندہند بعد از تحقق استیلاء بر محالے وحوالے آنہاک فی ازرؤسا قدماء آنسمت وحدود کہ بر نہج استقامت بصدق نیت وخلوص طویت قائم باشد منصوب سازند تا بطبق ظروف مبنیہ شرعیہ علے صاحبہا الصلوات

التحیات دلیل شان باشد کرد پیرامن سرادقات حقیقت این معنے جز ساکنان وادی شهود و عیان بلک پیداء لامکان وعمان باری ندارند چون از ذروه یک رنگے که تمیز جلشی اززنگی دران مفقود است بوئے التفات بصوب شان بمشام گمنام بادیه مافوق التقابل پیچیدۂ نظر بر رفاهیت آن سعادت کیش محتوی شان تاکید بر تاکید نگاشته تا بمساعدۂ وقت در مامور به مساهله جایز ندارد وما علے الرسول الا البلاغ من آنچه شرط بلاغست با تو میگوئیم تو خواه از سخنم پند گیر و خواه ملال الغرض بر استدعاء ملاقات فقرا رقم زده کلک بیان ساخته بودند بنا بر عدم مساعدت وقت آنصورت دارد جم غفیر فقرا در حرمین شریفین زادهما الله تعالی شرفا وکرامة می شنیدند سلطان وقت که سر بسلطنت بر آورده است طسوحی از حدود شرعی متعدی نیست بنا بران عزم دیار سلسله جنبان سفر خان ومان مالوف گشت بعد استیذان از حضور پر نور سر الله الاعظم علیه من الصلوات اعمها ومن التحیات اتمها انفس بدشگال شذر حال نموده متوجه این حدود گردید در بینولا احوال مردم رعایا دیده رو بندامت کشیده از زفتن بوطن منحرف گشته عزم مراجعت دارد قصد دار القرار قندهار مصمم بود لیکن درین ایام احوال این ناتمام بدین طرز جلوه گر گشته و محب الفقراء اسمعیلخان در بینولا ردی خدا جل مجده ورسول خدا علیه افضل الصلوات واکمل التحیات پیش آورده مانع آمده باعث است که روزے چند بلک پهار درین ولایة قرار اختیار نماید تشتت خواطر رعایا بسبب کثرت ظلم رو بتنفر میکشد تا فیصله نیف درین حدود دیده خواهد شد من بعد اگر قصد مراجعت بصوب حرمین شریفین و یا قندهار مصمم گشت شاید که دریافت ملاقات صورت پذیر گردد واگر براه سند مراجعت اتفاق افتاد دبا امری دیگر بدعاء مدد رساینده خواهد شد قول سید السفراء است علیه الصلوة والسلام المرء مع من احب چون محبت و ربطه مودت قوی در کار گردد دوری مهجوری مانع ملاقات معنوی نیست انشاء الله تعالی در آوان متبرکه فقرا را بدعاء ممد ومعاون دانسته باعث ترقیات خود ها دانند تا حصول ملاقات احوالات خود را مبنولیسان باشند حضرت حق جل مجده بر جادۂ شرع متمکن داشته شاد کام ومقضی المرام داراد والسلام علیکم وعلے من لدیکم ❊

مکتوب سی ودوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ماکه بنام فضیلت پناه قبول محمد صدور یافته در بیان رعایت امور در سیر سلوک مناسب حال او وما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله لجماله وجلاله والصلوة والسلام علے خاتم خص الرساله وآله بخدمت معتبر محب اذ فرمیان قبول محمد دعوات وافره وتحیات متکاثره واصل متواصل باد احوالات این حدود بعون وعنایات حضرت معبود مقرون بخیر است وسلامتی ایشان از جناب ایزدی مطلوب چون آن محب مکرم رقبه ارادت در حلقه ربقۂ سعادت در آورده بنا بر آن بعضے از مناسبات احوال سعادت مآل ایشان که در راه سیر وسلوک بالفعل از ان لابد است رقم زده کلک بیان

میگردد بگوش هوش باید شنید در این ایام میمنت اعلام رذیے چند بجد و جهد عنان اختیار از جمیع جهات معطوف ساخته
واز اشتغال بما لایعنی از جز ضروریات اسلام اند عارف گشته ذکر اسم جلاله ایثار نمایند بحدے که در شب و روز غالبا بیست
هزار بتخمین ذکر قلبی گفته آید و مراد از اسم ذات مسمی دارند نه آنکه اسم و مسمی یکے دانند چه اسم عین مسمی نیست و حقیقت این معنی
آنچه برین فقیر ظاهر ساخته اند این است که اسماء و صفات ظلال حضرت ذات اند اول مرتبه ظهور ذات که از لاتعین
دران ظهورے نموده و پرتوی انداخته تعین اول است و دوئم مرتبه ظهور تعین ثانی است و در مرتبه اول ظهور ذات با صول
اسماء و صفات است که عبارت از شیونات ذاتیه و قابلیات است و در مرتبه دوئم ظهور ذات باسماء و صفات است
که ظلال شیونات اند ظلال شیونات در مرات عدم محل ظاهر گشته آن ظل با عدم مجمل حقیقت محمدی است علیه من الصلوات
اتمها و من التحیات اعمها و ظلال شیونات که در وجوب ظاهر گشته صفات و اسما اند و معلوم است که ظل با اصل یکے
نیست کما تری عکس الزید فی المرآت ماتقول انه عین الزید الموجود فی الخارج الا بطریق المسامحة و آنکه بعضے مشایخ بعینیت
صفات با ذات قائل گشته اند از روئے مسامحه است و اطلاق صفات بر شیونات ذاتیه کذالک چه شیونات محض
قابلیات اند که هرگز زاید بر ذات نیستند و صفات زاید بران اند از اینجا حقیقت مسئله که علماء گفته اند الصفات لاهو
ولا غیره اند ظاهر میگردد که صفات عین ذات نیستند از انرو که ظلال شیونات اند و نه غیر ذات اند یعنی بحسب حقیقت و
اصول آنها که شیونات ذاتیه اند چه شیونات زاید بر ذات نیستند از ما ذکر معلوم گشت که حقیقت واجب و ممکن یکے نیست
چه ممکن ظل شیونات است با عدم مجمل مقابل آنها نه آنکه نفس قابلیات است چنانچه مشایخ رفته اند ایشان ظل شیونات
مجمله را شبح شیونات یافته تمیز ناکرده فرموده اند که حقیقت محمدی نفس قابلیات است ایا نمے بینند که حضرت سید الاعظم
علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات فرموده است انا من نور الله و کل شئ من نوری و نه گفته انا نور الله تا قول ایشان
درست آید چه خوش گفته هر که گفت الاصل فی الممکن العدم چه اگر حقیقت محمدی نفس قابلیات باشد و آن از جمله ممکنات
است و اصل حقایق آن ها پس حقیقت ممکن حقیقت واجب باشد خالقیت و مخلوقیت برهم رفت و جمیع صفات واجبی جلت
عظمتها معطل افتادند نعوذ بالله من ذالک این سخن موجب الحاد و زندقه است اللهم اصفح عنهم الصفح الجمیل و اعف عنهم این
معرفت محیره است در بیداء این کمال مجال عقول قاصره نیست رب اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم
غیر المغضوب علیهم ولا الضالین مبناء معرفت توحید شهودی و توحید وجودی همین معرفت محیره شور انگیز است گرد پیرامن
سرادقات این معرفت اقل قلیل باری یافته اند و برقع از جمال این معنی اندکے شگافته طایفهٔ اولی ظل را عین اصل
نایافته بر توحید شهودی قایل گشته و کوئے معرفت حقیقت از میان برده اند و طایفه ثانیه ظل را عین اصل یافته بر توحید
وجودے قایل گشته طایفه اولی از محبوبانست و طایفه ثانیه از محبانِ اولی را معرفت از مؤثر بر اثر است و از اصل بر فرع
و ثانیه از محبان اولی را معرفت از مؤثر بر اثر است و از اصل بر فرع و ثانیه از اثر بر مؤثر و از فرع بر اصل فبینهما بون بعید
بنا بر عدم مساعدت وقت برهمین مقدار اکتفا افتاد و الباقی عند التلاقی باید که جمیع آداب و مستحبات و دقایق شریعت را
علے صاحبها الصلوات و التحیات از دست نادادہ در ورزش طریقه مستقیمه سرگرم باشند انشاء الله تعالے بشرط حیات

عنقریب پے بمقصد خواهند برد تا حصول ملاقات خبر خود ها بنویسیان باشند این فقرا بنابر آنکه عالیجاه اسمعیلخان مانع آمده که روزی چند درین ولایة سکون اختیار نمایند روئے خدا اجل مجده و رسول خدا علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات پیش آورده جهته پاس خاطر نامبرده تا فصل خریف معطل گشته من بعد دیده شود که امر ایزدی برچه ظاهر گردد والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

مکتوب سی و سیوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان که بنام این حقیر خدمه فقیر محمد فاضل صدور یافته در اختلاف قول صوفیه و علما در آنکه ممکن بجمیع اجزا خود عرض است و قیام او بذات واجب است نزد صوفیه و علما منع میکنند و محاکمه در میان فریقین بالتحقیق الانیق و ما یناسب ذلک

اللهم ارنا حقایق الاشیاء کما هی و جنبنا عن الاشتغال بالملاهی و صلی و سلم علیه نبیک الاعظم و مورد تجلیاتک الاقدم الذی جعلته شرطا لافاضتک علینا و صیرته واسطة لابلاغ اسرار المعرفة الینا و علی آله و اصحابه اجمعین و علی من تبعهم الی یوم الدین اما بعد فسلام الله تعالی الذی کعرف المسک یعطر الکون و یزید بانکشاف الحقایق کما هی المدد و العون مخصوص به محبنا فی الله و حبیبنا لله الفقیه الصالح محمد الملقب بالفاضل ادامه الله تعالی فاضلا فی کشف المعارف الالهیة انک قد سئلت من ان المشائخ الکرام رضی الله تعالی عنهم اجمعین ذهبوا الی ان الممکن بجمیع اجزائه اعراض مجتمعة و قیامها بذات الواجب تعالی و العلماء العظام منعوا عن ذلک للاستحالة و قالوا بقیام الاعراض بالجواهر فایهما راجح عندک قول و بالله التوفیق ان الصور العلمیة للواجب تعالی و هی حقایق الممکنات قائمة به تعالی عند المحققین من الصوفیة قدسنا الله تعالی باسرارهم و الممکن عندهم بجمیع اجزائه اعراض مجتمعة لیس له ذات یقوم بها انما قیامه بذات الواجب تعالی و قول ارباب المعقول فی تقسیم الممکن بالجوهر و العرض لاستحالة قیام العرض بلا محله فلا بد من قایم بنفسه لیقوم به العرض و هو الجوهر عندهم و لا یکون ذلک الا بالحلول قالت الصوفیة الکشف الصریح الصحیح حاکم علی ان قیام العرض لیس بالجوهر انما هو بذات الواجب تعالی لان القایم بنفسه لیس الا ذات الواجب تعالی و تقدس و انکار العلماء لا یصادم البداهة الکشفیة و شکهم الیقین هذا حاصل قول الطرفین و عندی محاکمة فیما بینهم و هی ان قول المشائخ بان الممکن بجمیع اجزائه اعراض مجتمعة لیس له ذات بالنظر الی ان ذات الممکن و صفاته ظلال ذات الواجب تعالی و صفاته و اثار منها لیس لها ثبات و قیام بانفسها انما قیامها بما من فاضت هی منه و هو ذات الواجب تعالی القائم بنفسه القیوم لغیره و قال الله تعالی هو الحی القیوم و ان قول العلماء بان الممکن جوهر و عرض و العرض قایم بالجوهر بالنظر الی ان ذات الممکن ظل ذات الواجب تعالی و صفاته ظلال صفاته فکما ان صفات الواجب تعالی قائمة بذات الواجب تعالی کذلک صفات الممکن و هی ظلال صفات الواجب تعالی قائمة بذات الممکن و هی ظل ذات الواجب تعالی فظل ذات الواجب تعالی الذی هو ذات الممکن جوهر و ظلال صفات الواجب تعالی التی هی صفات الممکن اعراض فقیام هذه الاعراض بهذه الجواهر بلا استحالة فعلی هذا کل واحد من الفریقین علی الاعتبارین المختلفین علی الصواب حقیقة فافهم

واغتنم فانه غنیمة عصر وآوان فان قلت الممکن انکان تمامه عرضا عند الصوفیة وکان قیامه بذات الواجب تعالی فلا بد له من الحلول لیقوم به والحلول ممتنع بل باطل وثبوته بغیر الحلول والمحل محال قلنا قیام العرض بذاته تعالی لیس بمعنی الحلول کما زعمت انما هو بمعنی التقرر والثبوت یعنی تقرر الممکن وثبوته بذات الواجب وهذا ممکن لیس بمحال فعلی هذا قیام العرض بذات الواجب تعالی غیر مستلزم للحدوث فان قلت ان لم تکن للممکن ذات یقوم بها غیر ذاته تعالی فذات الواجب والممکن واحد وهذا محال یستلزم قلب الحقایق قلنا ان الممکن اسے حقیقة اعراض متعدده مجتمعة التی هی مرایا للاسماء والصفات لیس لها اتحاد وعینیة غیر القیام بذات الواجب تعالی حتی یستلزم قلب الحقایق ولو کان کذلک لکان ولیس فلیس والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

مکتوب سی وچهارم

از مکتوبات قدسی سمات قبلهٔ طالبان خدا حضرت ایشان ایضا باحقر خادمه فقیر محمد فاضل صدور یافته در تحقیق قول شیخ اکبر بوجود آدم کثیره وراء آدم علیه السلام در رویت او در مقام طواف کعبهٔ معظمه او آدم کثیره وما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله علی کل حال والصلوة والسلام علی رسوله محمد وآله خیر آل اما بعد لا یذهب علیک ایها الاخ الصدیق الفقیه الورع محمد فاضل رقاک الله سبحانه مدارج القبول انه قال الشیخ الاندلسی رحمه الله تعالی فی الفتوحات ولقد رایت وانا بین النائم والیقظان انی طائف بالکعبة مع قوم لا اعرفهم فانشدونی بیتین حفظت احدهما ونسیت الآخر وهذا هو البیت فقد طفنا کما طفتم سنینا لهذا البیت طرا اجمعینا وتکلمت مع واحد منهم فقال اما تعرفنی فقلت لا فقال انا من اجدادک قلت له کم لک منذ مت فقال لی بضع واربعون الف سنة فقلت لیس لابینا آدم علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام هذا القدر من السنین فقال لی عن ای آدم تقول عن هذا الاقرب ام غیره فتذکرت حدیثا رواه ابن عباس رضی الله تعالی عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال ان الله تعالی خلق مائة الف آدم فقلت فی نفسی قد یکون الجد الذی نسبنی ذلک الشخص الیه من اولئک قال والتاریخ فی ذلک مجهول مع حدوث العالم بلا شک انتهی وظاهر قول الشیخ رحمه الله تعالی یوافق قول الحکماء فی عدم انقطاع نسل الاوادم وهو یخالف صریح الکتاب والسنة والاجماع لنطق الکل ان الله تعالی خلقه علی سیدنا وعلیه الصلوة والسلام من غیر اب وام فیجب تاویله الی ما یوافق به اصول الشریعة المطهرة فالطواف بالکعبة المعظمة فی قوله لقد طفنا الخ یدل علی ان هذا المقدار من الاوادم کانوا فی هذا العالم الواحد عالم السموات والارضین ویدل علیه ذلک الحدیث المذکور وقوله من اجدادک یدل علی ان آدم الصفی لنسبت الولاد بالاوادم المتقدمة والا لم یکن ذلک الشخص جد الشیخ وهذا هو الذی یجب تاویله فقد اوله قبلتنا الروحانی المجدد للالف الثانی قدسنا الله تعالی بسره الاقدس بان هذه الاوادم من عالم المثال اقول لا یبعد ان یجمع بین هذا وبین کون آدم الاخیر مصنوعا من التراب من غیر ولاد بانه یجوز ان یکون طینة آدم الصفی علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام من طینة آدم المتقدم منه او من طینة لبعض ولده فلیس هو ابن لاحد بالولاد المعتاد بالبشر وابن لمن خلق من طینته ولما لم یکن الولاد فی الحیوان منحصرا فی الولاد المتعارف فیه اذ المتقص من الطیور مثلا یخلق من رمادا بیه کما هو معروف مذکور

بعض کتب اللغة وغیرها وهو انه یطلق علی ولد القنفذ لفظ الولد حقیقة لا یبعد ذلک فی آدم علیه السلام ویؤید ذلک قوله صلی الله علیه وسلم اکرموا عمتکم النخلة فانها خلقت من بقیة طینة ابیکم آدم علیه السلام فافهم وبالله التوفیق ✢

مکتوب سی و پنجم

از مکتوبات قدسی سمات قبلهٔ طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام فضیلت پناه ملا فرح الدین صدور یافته در بیان اذکار و اشغال طریقهٔ نقشبندیه احسنیه جهت حصول ولایهٔ صغری و کبری و علیا و تحقیق الاسم الباطن والظاهر و کمالات متعلقه بولایات ثلثه و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ۝ الحمد لله وحده والصلوة والسلام الاتمان الاکملان علی من لا نبی بعده وعلی آله واصحابه ومن نحی نحوه اما بعد فینبغی ان یعلم اخونا فی الله وحبیبنا لله فرح الدین ان العمدة لحصول کمالات الولایة الصغری التی ترقی فیها بعد الایمان بالله وحده ورسوله وما جاء به من عند الله والاتیان بالفرائض والواجبات والسنن الرواتب الاذکار القلبیة من ذکر اسم الذات والنفی والاثبات والمراقبة اما ذکر اسم الذات فطریقه ان یلصق الطالب لسانه بالحنک الاعلی ویتوجه بجمیع الهمة الی القلب الصنوبری الشکل الواقع تحت الثدی الایسر وهو متعلق القلب الحقیقی الذی هو من عالم الامر ویقال له الحقیقة الجامعة ویخطر بباله اللفظ المبارک الله ویتکلم بهذه اللفظة من غیر ان یتصور صورة قیل ولا یحبس النفس اذ لیس له فی الذکر دخل بل یخلیه یجری بحاله وقیل یحبس النفس لانه یعین علی التاثیر بالسرعة اقول وهو کذلک دفعة بعد مرة بعد اخری ویرید باللفظ المبارک الله الذات البحت ولا یلاحظ معه صفة من الصفات لئلا ینزل من ذروة الذات الی حضیض الصفات ولا یمیل من التنزیه الی التشبیه ویداوم علی الذکر حتی تحصل للقلب ملکة راسخة من الذکر ویصیر الذکر صفة لازمة له کالسمع صفة السامعة والبصر صفة الباصرة ولا یزول الذکر من القلب وان تکلف فی ازالة وهذه الحالة تسمی عندهم الحضور ثم یلاحظ اسم الذات فی اللطیفة الروحیة الواقعة تحت الثدی الایمن حتی تحصل للقلب ملکة راسخة ثم یتوجه الی اللطیفة السریة الواقعة فوق الثدی الایسر مائلة الی وسط الصدر کذلک الی حصول الملکة ثم الی الخفی الواقع فوق الثدی الایمن مائلا الی الوسط کذلک الی حصول الملکة ثم الی الاخفی الواقع فی الوسط فوق الخفی والسر حتی تحصل له الملکة الراسخة ثم یتوجه الی اللطیفة النفسیة الواقعة فی البطن الاول من الدماغ حتی تحصل له الملکة الراسخة ثم یلاحظ ذکر اسم الذات فی جمیع البدن وهو اللطیفة القالبیة واذا غلب الذکر علی الذکر یحیط بجمیع بدنه حتی یصیر کل جزء من اجزاء البدن ذاکرا مثل القلب وتسمی هذه الحالة بسلطان الذکر واما ذکر النفی والاثبات فطریقه ان یتوجه الیه بادوة لفظة لا من السرة ذاهبا بها علی اللطائف کلها الی الدماغ نازلا بلفظة اله علی الکتف الایمن ضاربا باللفظ الا الله علی القلب ویلاحظ معناه کما قدمنا ولا یذهب علیک ان لکل لطیفة من اللطائف الستة سلطانا علیحدة فاذا ورد وارد او حال قوی علی لطیفة منها اخذ کلیة السالک مثل اخذه تلک اللطیفة فتصبغ بصبغ تلک اللطیفة لسرایته فیها ویبقی فی جمیع اللطائف الی بقاء سلطان تلک اللطیفة ویزول بانقضاء سلطانها ثم اذا رجع الیه تلک الحال والوارد فلا یخلو اما ان یرجع الی اللطیفة الاولی فذلک دلیل علی سد طریق ترقی السالک

واما ان يرد على لطيفة اخرى فذلك قريحة على فتح طريق ترقيه وهكذا حال اللطائف كلها ثم اذا سرى ذلك الوارد والحال فی جميع اللطائف بطريق الاصالة فانتقل من الحال الى المقام وحفظ من الزوال بلطف ذی الفضل والافضال والله تعالىٰ اعلم وعلمه احكم بحقيقة الحال واما المراقبات فكثيرة منها ان يغمض عينيه ويتصور فی نفسه الله حاضری الله ناظری الله شاهدی الله معی قال الاكابر ومن هذه المراقبة يحصل للسالك الفناء فی الله ويكشف عليه احوال القبور ومنها ان يتصور وجوده عدما ويرى الحق سبحانه موجودا ويتصور حقيقة العدمية مرآتا لكمالاته تعالىٰ من الحيوة والعلم والقدرة والارادة والسمع والبصر والكلام وغير ذلك فيشهدها الى صاحبها وفی هذه الحالة تكشف عليه الحقائق وتحصل له الولاية الصغرىٰ التی هی متعلقة بظلال اسماء الواجب وهی عبارة عن ولاية الاولياء وهذه الدائرة دائرة تسع البدلاء والاوتاد والاقطاب والغوث والافراد وجميع فرق الاولياء من اهل المناصب وغيرها وفوق مقام الولاية مقام الشهادة وفوقها مقام الصديقية وهو من مقام البقاء وجهه الى العالم وفوقه مقام النبوة واما العمدة فی حصول الولايتين الاخيرتين الولاية الكبرىٰ وهی ولاية الانبياء عليهم الصلوة والسلام والولاية العليا وهی ولاية الملائكة العظام على نبينا وعليهم الصلوة والسلام الذكر اللسانی بالنفی والاثبات وقرر بعض اكابر لحصولها المراقبتين ايضا احدهما ان يتصور اسما من الاسماء الحسنیٰ الذی يناسب حاله ويعلم ويدرك منه مشربه بهذه المراقبة يحصل له الولاية الكبرىٰ المتعلقة بالاسماء التی هی تفصيل الاسم الظاهر وفی هذه الولاية حصول الفناء الاتم والبقاء الاعم وزوال العين والاثر وشرح الصدر والاسلام الحقيقی وما يناسبهما وثانيهما ان يتصور معانی هذه الآية الكريمة وفی انفسكم افلا تبصرون فی هذه المراقبة يتحقق بالولاية العليا المتعلقة بالاسماء التی هی تفصيل الاسم الباطن فان الاسماء المتعلقة بالاسم الباطن هی مبادی تعينات الملاء الاعلى من الملائكة فاذا شرع السالك فی السير فی هذه الاسماء فقد وضع قدمه فی الولاية العليا فهو اولى بالاستتار والسير فی الاسم الظاهر سير فی الصفات من غير ان يلاحظ فی ضمنها ذاته تعالى والسير فی الاسم الباطن وان كان سيرا فی الاسماء ايضا لكن يلاحظ فی ضمنها ذاته تعالى مثلا صفة العلم لا يلاحظ فی ضمنه ذاته تعالى اصلا وفی الاسم العليم يلاحظ الذات فی سرادق الصفة لان العليم ذات له العلم فالسير فی العلم سير فی الاسم الظاهر والسير فی العليم سير فی الاسم الباطن وقس عليه جميع الصفات والاسماء اقول فعلى هذا ينبغی ان يكون المراقبة فی الولاية الكبرىٰ بملاحظة الصفات الملائمة حاله وفی الولاية العليا بملاحظة الاسماء الملائمة حاله والترقی من هٰهنا الى حصول الكمالات المربوطة بمرتبة النبوة منوط بكثرة الصلوة خصوصا المفروضة وكثرتها ممدة لحصول كمالات هذه المرتبة المنيفة والدرجة الشريفة فيها الوصول الى الذات المقدسة وكشف المقطعات القرآنية والمتشابهات الفرقانية والترقی منها مربوط بكثرة تلاوة القرآن وكثرة النوافل مع طول القراءة واما الترقی من مقام كمالات الرسالة فمربوط بمحض التفضل والاحسان ليس للعمل فيه نتيجة واثر فی الترقی وهذا المقام بالاصالة مخصوص بالانبياء المرسلين على سيدهم وعليهم الصلوة والسلام وبتبعيتهم لغيرهم ايضا نصيب من هذا المقام وكذا الترقی من مقام كمالات اولی العزم ومقام القيومية بالتفضل ثم يرتقی من التفضل الى المحبة ومحيطه دائرة المحبة دائرة الخلة المخصوصة بابرٰهيم خليل الرحمن ولغيره تبعا وهذه الدائرة منشاء ولايته ولعل التخلله فی الحب سمی خليلا فان الشیٔ اذا تخلل شيئا يكون محمولا فيه فالخليل فعيل بمعنى الفاعل والترقی فی هذه الدائرة وما بعدها بالمحبة الصرفة التی هی فوق

التفضل وفی المحبة کمالان المحبیة الصرفة والمحبوبیة الممترجة وظهور کمالات المحبیة الصرفة بالاصالة مخصوص بالکلیم علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام والمحبوبیة الذاتیة اولا مخصوصة بالحبیب علیه وعلی آله افضل الصلوات واکمل التحیات وبطفیلهما ثانیا لغیرهما رجاء من هذین الکمالین و دائرة المحبوبیة محیطها محبوبیة ممترجة یتعلق بها ولایة محمدیة علی صاحبها الصلوٰة والسلام ومرکزها محبوبیة خالصة یتعلق بها ولایة احمدیة علی صاحبها افضل الصلوات واکمل التسلیمات من دائرة المحبوبیة الممترجة تتشعب دائرة الاثبات وتتم معاملتها فی دائرة المحبوبیة الخالصة بالکلیة ولما وقعت معاملة العارف بالمحبة الصرفة ینفع له الذکر اللسانی وتلاوة القرآن لرفع الدرجات الاخرویة وازالة الکدورات البشریة والظلمات الجسمانیة وقد ورد انه لیغان علی قلبی وانی لاستغفر الله کل یوم سبعین مرة لکن الترقی من ذلک المقام بالمحبة الصرفة علی تفاوت الدرجات وهنا المحبة لایزید بالوفاء ولاینقص بالجفا من هنا قال من قال شعر وکلت الی المحبوب امری کله * ان شاء احیانی و ان شاء اتلفا * ثم ینکشف علیه حقیقة الکعبة الحسنی ثم اللاتعین ثم الحقیقة القرآنیة ثم حقیقة الصلوٰة ثم المعبودیة الصرفة *

مکتوب سی و ششم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام حاجی اسمعیل صدور یافته در بیان تحریض بر تحصیل علم ظاهر و ما یناسب ذلک

محب صادق الارادت حاج الحرمین الشریفین الحاج اسمعیل سلمه الله تعالی سلام سنت الانام مطالعه نماید ارادت نامه آن برخوردار رسید حقیقت واضح گردید قلمی نموده بودند که بطلب علم مشغول شوم یا طرف حرمین روانه گردم مجاج اسلام که لازم بود آن حاصل گردیده است الحال در طلب علم اشتغال نماید حضرت حق تعالی در قرآن مجید فرموده است ان اولیاءه الا المتقون اولیاء خدائے تعالی غیر از متقیان نیستند وتقوی با جمیع مراتب آن غیر از علم شریعت صورت ندارد پس از علم چاره نبود آنکه بعض مشائخ کرام علم را حجاب اکبر گفته اند مراد شان از علم علم شریعت نیست چنانکه بعض صوفیه جهله فهمیده اند و علم شریعت را از دست داده بخلاف قدم محمدی علی صاحبها الصلوات والتحیات رفته خود گمراه شده اند و دیگر آن را هم از دائرهٔ شریعت کشیده گمراه ساخته اند مراد مشائخ ازان علم که حجاب است علم سالک است بنفس خودش در حین فناء ماسوئے الله چه هرگاه سالک همه چیز را در نظر خود فانی یابد فناء اتم نیست چه علم او در شعور بر فناء غیر مشعر است بر عدم فناء ذات و صفات او چه بقا صفت بقاء موصوف میخواهد و فناء اتم و اکمل وقتے حاصل میگردد که بر فناء شعوری نماند و قوی معطل بمانند بهر حال آن برخوردار در ورزش طریقه سعی نماید و طلب علم از دست ندهد تاکید داند والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته *

مکتوب سی و هفتم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما ایضا بفقیر محمد فاضل صدور یافته در تحقیق موت ارادی و فناء و

فناء الفنا بالکلیہ بحیثیتے کہ از جمیع منتسبات خالی و تہی گردد حتی کہ سوال جالب منفعت و دفع مضرت نیز ترک کند و غیر از محبوب حقیقی و مطلوب تحقیقی غرض او دیگر نباشد و ما یناسب ذالک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ علی کل حال و الصلوۃ والسلام علے رسولہ محمد و علے آلہ خیر آل اما بعد من الفقیر الی اللہ الی حبیبنا اللہ الفقیہ الصالح سالک طریق اہل المنازل العالیۃ محمد فاضل سلمہ اللہ تعالیٰ عما لا یلیق بشانہ وکان لہ وبہ ومعہ فی جمیع احیانہ تبلیغ سلام اللہ السلام کعرف المسک بل ہو اعظم واذکے تحیات تفوح وتنتشر تعطر الکون وتمنح العون ولا یذہب علیک یا ایہا الاخ الصدیق انہ ینبغی للسالک المحب ان یصحب المحبوب الحق بلا غرض من دنیا وآخرۃ او غیرہما والا فیکون ہو محبوبہ دون الحق وینزک السوال من جلب نعمۃ او دفع بلیۃ من البین لما فیہ من ارادتہ بل یترک الامور بمرادہ فلا یدعو الا من حیث انہ عبد امر بالدعاء والتذلل بین یدی الحق واظہار العجز معہ وترک طلبہ ولو ذاتہ ومقامات القرب منہ اذ طلبہ سد سبیلہ لما ہو اعلے من مطلوبہ اذ کل مطلوب یحصل بعد الطلب یکون بقدر حوصلۃ الطالب وما یفعلہ المحبوب الحق بارادتہ یکون علے نسب علمہ وحکمتہ علے انہ کثیرا ما یکون بقدر فضل الواہب ولا نسبۃ لحوصلۃ الطالب الی فضل الواہب وفی الجملۃ ترک مراد نفسہ سواء کان مرادہ الوصال او غیرہ لانہ حجاب وارادتہ حجاب آخر بل ترک الامر بمراد المحبوب لانہ محبوب محبوبہ فیکون محبوبا لہ وہذا کلہ فیما اذا کان الواقع مرضیا للہ تعالیٰ غیر محرم ومکروہ فی الشرع واذا کان الواقع غیر مرضی لہ اجتہد فی دفعہ قبل الوقوع وتغیرہ بعد الوقوع او حالۃ استطاع بنحو التوبۃ والکفارۃ وبما یناسب ذالک فلعلہ یتغیر ویقع غیرہ وکان مرادہ مراد محبوبہ فلا یکون ارادۃ دفع ذالک وتغیرہ مخالفۃ لارادۃ المحبوب بل عین ارادتہ مع رضاہ ولا یقال ان ما ذکرتم فی غیر المکاشف واما المکاشف فلا یتم فیہ لانہ یری وجہ محبوبہ فی کل ما یراہ فکیف یجتہد فی دفع رویۃ وجہ المحبوب لانا نقول ان رویۃ وجہ المحبوب لیس فی جمیع المرایا والصور علے نہج واحد فلا یعطی الرضا جمیعہا بل یجری معہا علے حسب مقتضیاتہا وذالک لان یری وجہ فی البعض وجہ القہر والجلال وفی بعضہا وجہ اللطف والجمال والرضا انما یتعلق بوجہ اللطف والجمال دون القہر والجلال فلا ینبغی للمحب ان یعطی الرضا بالشئ الغیر المرضی شرعا وان رائے فیہ وجہ محبوبہ اذ وجہہ فے غیر المرضی عدم رضاہ قال عز من قائل ولا یرضی لعبادہ الکفر فاذا لم یرض بہ اجتہد فی دفعہ وتغیرہ فلعلہ یقع ما ہو المرضی الذی ہو تجلی الجمال واذا کان لا ینبغی لہ ان یعطی الرضا بغیر المرضی فمحب یری الحق بالحق وانکارہ لیس بنفسہ بل بانکار الحق علے بعض تجلیات الحق للحق اسے یطلب تجلی آخر وہو تجلی الجمال وانما انکرہ لان کلما ہو حرام شرعا فوجہ الحق فیہ احتجابہ بالجلال والقہر عبر عنہ الشارع بالحرمۃ فلا بد للمحب من اجتنابہ لما فیہ من الحیلولۃ بینہ وبین محبوبہ بل لا یرغب فیہ طبعا اذ طبع المحب الفرار عما فیہ الفراق بین محبوبہ وبینہ اذ محبوبہ انما یحصل لہ اذا تجلی بالجمال لا بالجلال فان قلت ان المحب الذی یری الکل حقا بالحق محکوم التجلی مغلوب بہ بحیث لم یبق لہ من رسمہ شئے فلا اختیار لہ فکیف یمکن منہ الدفع علے انہ یری التجلی شاملا لکل الصور علی وجہ الحقیقۃ فیری الکل تجلیا واحدا فکیف یدفعہا من نظرہ قلنا قد سلمنا ان انکارہ لیس بنفسہ بل بانکار الحق وذالک لانہ لما لطف علیہ بتجلی الجمال لا بد وان ینکر فی مظہرہ علے تجلی الجلال وہو ان لم یکن لہ اختیار بنفسہ فکثیرا ما یکون مختارا باختیار الحق ولا یختار لمثلہ الا ما ہو الاحق وقلنا ایضا ان التجلی نوعان تجلی ذات

وهو الشامل فلكل وتجلی اسماء وصفات فالذی لا یمکن دفعه تجلی الذات اذ لا یمکن دفعه عن شئ الا بادخاله فی العدم المطلق ولیس بثابت و اما تجلی الاسماء والصفات فیمکن تبدیلها بتبدیل تعلیق اضدادها ونسبها اذ لیس وقوعها علی سبیل الضرورة بل علی سبیل الجواز والمشروعیة وعدم المشروعیة مما یتعلق لهذا التجلی اذ کل ما لیس بمشروع علامة القهر والجلال لکن لما کان فیه علامة وجب ان یطلب تبدیله لئلا یقع المحذور الذی یدل علیه العلامة وکل ما هو مفروض تجلی اللطف والجمال وجوبا فیجب طلبه والمسنون کالمفروض لکن لا یجب طلبه وامکان التبدل فی تجلی الصفات ممکن وقد ورد اعوذ برضاک من سخطک فانه صلی الله علیه وسلم استعاذ من تجلی الجلال والسخط الی تجلی الرضا والجمال وهذا فیما یبقی الصفات فی نظره واما فیما لم یبق الا البقی فی نظره الذات فیفید الاستعاذة منه به وقد ورد اعوذ بک منک فلم یستعذ سید السفراء علیه افضل صلوات الله وسلامه من ذات الی ذات لامتناع التغیر فیها بل استعاذ منها من حیث اتصافها بالجلال الیها من حیث اتصافها بالجمال والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ✦

مکتوب سی و هشتم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ماکه بنام امیر الامراء العظام محمد سرافراز خان حاکم سند صدور یافته در جواب عریضه او که متضمن مسئلت دعوات و تصرفات بود و بیان آنکه فقرا از تجلیات جلالیه و جمالیه لذت تام میگیرند و در سراء و ضراء بریک حال میباشند هیچگونه تلوینات عالم دامنگیر ایشان نمیشوند و مایناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم همواره تائیدات ربانی و تلطفات رحمانی شامل حال فرخنده مال زبده محبان خاص و نقاوه ارادتمندان خاص الخواص عزیز دلهائے درویشان دعاگوے و انیس قلوب دعاگویان یکدل دیگر و مہبط انوار عظمت محور فلاک حشمت عالیجاه رفیع جایگاه محب صادق الارادة میان محمد سرافراز خان دامت ریاض جمعیه محروسة عن صوارف الزمان باد مفاوضه طویت طراز مشتمبر غایت قصوی عقیدت و نیاز که نامزد سرگشته بادیه خمول در سرفته بیداء افول گردیده بود چهره وصول افروخته بر انحاء خلوص ارادة وانواع صدق نیت اطلاع بخشیده موجب استحکام رابطه مودت گردیده باعث بر زیاده دعا گوئے گردید قلمی نموده بودند که از انجا که حدائق امانی و آمال مستعدان روزگار بمهب نسیم الطاف دعاهائے صبح نفسان خدا آگاه بازهار امید هائے منیفه پر نضارت و بشارت میکردند لهذا درین وقت مشیخت پناه شیخ عبد الرحیم را بجهت حصول خورسندی خاطر حقائق مظاهر با مبلغ پانصد روپیه در وجه نیاز روانه نموده شد بمقتضائے آنکه الملتجی به از مستغنی است تولاء ما بالعروة الوثقاء اعتقاد آویخته اذیال اهل الله انگاشته بمیامن شکر فکاریها و مکارم اعجاز پردازی نقاب حجاب از چهره مقصود بر داشته در اوقات حسنات وساعات محسنات بنابر ارتقاء مدارج عمر و اقبال و جمعیت و اجلال بدرگاه احدیت مستدعی شده از همه باب طمانینت کلی حاصل کرده بایماء آن سر در سازند و تا ادان مواصلت جسمانی که اهم آرزوے خاطر است و مسبب الاسباب سبب خیر انگیز دکه بخوشترین وجهی حصول این مامول میسر گردد و گاه گاهے بارسال نامجات خورسندی افزا گردیده باشند و دیگر حقائق زبانی بمشار الیه تحویل افیه بیان طراز خواهد شد واضح گردید بلی خاندان فیض توامان ایشان از بدو این دولت که گوئی سعادت

از میان جمیع اهل ربوده اند سبب آن همین عقیدت منشی است که بخدمت عاکفان سدهٔ احدیت ذاتیه داشته و شیوهٔ ارادت
از متوجهان حضور انفاس متبرکه حاصل نموده بطنا بعد بطن رعایت این سررشته مد نظر داشته راه بمقاصد عالیه برده اند آثار
همان انفاس نفیسه الی الآن باقی و بر پا اند و بحکم الولد سر لابیه درین ایام آن معانی در وجود فیض آمود آن محب صلاحیت
آثار فرخنده اطوار بر منصهٔ ظهور آمده و محبت سادات کرام و علماء عظام و فقراء عاکفی بالله در ضمیر سعادت تخمیر آن محب اهل الله
انداخته متوجه ساخته اند گفته اند هر کرا بسعادت خواستند میل درویشان در دلش انداختند مؤید این معنی است قول حضرت
سر الله الاعظم علیه صلوات الله و سلامه هم جلساء الله لا یشقی جلیسهم انس و الفت طوائف انام مبتنی بر انس و الفت عام ارواح
است هر کرا در مرتبه ارواح انس و الفت بوده بحکم الارواح جنود مجندة فما تعارف منها ائتلف درین عالم ایضا ظاهر میگردد
بلکه اصل آن در مرتبه حقائق علمیه و سرش آنست که حقایق ممکنات مرایاء اسماء و صفات حضرت حق اند تعالی شانه بعضی مظهر
هادی و بعضی مظهر مضل و قس علیهما غیر ذلک خرقه استعداد هر یکی سفید و سیاه را صانع قدیم بامر تکوینی که عبارت از کلمه کن
است رنگین کرده و بهر گونه دایه که حسب استعداد خود ها یافته اند و بپیمانه استعداد شان لبریز گردیده نوشیده شوریده سر آمده اند
و بدین ترانه دلنواز عشرت پیمانه را سامان عظیم الشان بخشیده اند که بیت آنچه او ریخت به پیمانه ما نوشیدیم + اگر از خمر بهشت
است و گر باده خام + و بر همان حال درین نشاء گریبان غیب را چاک زدند و در اطاعت ازلیه خود سر مو تجاوز ننمودند و
بزبان حال تا ابد بدین مقال مترنم میروند بیت همان شکسته دل و دردمند دیرینیم + همان جفاکش و سر در کمند دیرینیم +
صدور این اعمال در خارج بطریق تحتم ضرور بست چه قضا قدر عبارت از همان وایها و حظوظ است که در مرایای حقایق
از تجلیات اسماء و صفات لطیفه و قهریه ظاهر گردیده اند و هر چه در مرتبه حقائق وجودی ندارد در خارج ممتنع الوجود است
از اینجا بر ضمیر مودت تخمیر روشن گردد که انس و الفت مظهر اسم هادی بسبب اتحاد ظاهر بمظهر هادی باز بسته اند و انس و الفت
مظهر اسم مضل کذلک بمظهر مضل هر صفتی و فعلی که در عالم کون و فساد ظاهر میگردد ظل همان مرتبه اصل است سر میل هر طائفه را
بمثل خود از اینجا باید دریافت مصراع ع به بین تفاوت ره از کجاست تا بکجا + محبت بان طایفه و انس و الفت گرفتن
بایشان علامت سعادت حقیقی است و در صورت ظهور این نعمت عظمی شکر لازم هذا ثم و ثم محبا این درویش از ایام جد
بزرگوار ایشان رحمه الله تعالی که نسبت بفقرا ارادت قوی داشت و تتق حجاب درمیان نبود بدعاگوئی دوام دولت متوجه و
بسبب عهدی که فیما بین بود در مادهٔ مذکور صیغه فترت صورت نگرفته هر چند بعد از وصال خلد آشیان بسبب عدم محرک
سلسلهٔ انفاذ مفاوضات در رشته تعویق بود در آخر روزگار خود ولینعمت ایشان علیه الرحمة و الغفران احیاء آن طریقه
نموده بودند درینولا آن محب صلاحیت آثار که بحسب استعداد حقیقی شیوه صدق ارادت در پیش آورده است فقیر ظاهر و
باطن متوجه است و بهر حال وجود فیض آمود همه برخورداران و توابع و لواحق نصب العین داشته جهت ارتقاء مدارج
کامرانی و معارج شادمانی ایشان دعوات صادقانه موشح برقوم اخلاص و توجهات درویشانه محلی بنقوش اختصاص
مصروف انداز سویدا خاطر ذهولی ندارد مصرع ع این مپندار که یک لحظه شوی از یادم و اگرچه بعد مسافت حجاب است
اما بحکم المرء مع من احب در معنی با فقرا اند و درویشان اگرچه بصورت متحیز اند اما بحسب معنی و حقیقت شهود متحیز نیستند لسبب

حقیقت جمیع امکنه برابراند و بهمه وجوه خاطر عاطر جمع داشته باشند که از بارگاه ایزدی رجاء صادق و امید واثق است که عتبهٔ علیهٔ ایشان بتوالی امداد عطایای الهی و ترادف هدایای نامتناهی مخصوص باشد و ارکان بارگاه معلی ایشان بتعاقب اسباب ارتفاع و تضاعف آثار اعتلاء کالبنیان مرصوص و مبلغ پانصد روپیه که از راه نیاز فرستاده بودند موصی الیه رسانید چون طریقهٔ دعاگوئی بی ریا دیر بقا است و بس لذت دارد و خیلی عزیز است اگر این معنی از قوة بفعل نمی آمد چه زیبا بود و چه نزاکت و لطافت داشت و چون خورسندی آن محب خاص ملحوظ بود قبول نموده شد و فاتحه فتوحات غیبیه در حق ایشان در کار گشت محبا صداقت کیشا بروز نوروزی نومبر سد و اگر حضرت حق جل مجده باسم قابض و باسط نموده تجلی بقبض و بسط رخ نمود از هر دو حالت درویشان لذت تام میگیرند و بهر تجلی انیس و دمساز محق معنی و هازل صورت چه خوش گفته و چه در معانی سفته بیت عاشقم هفتاد جا یکجا مقید نیستم + یار چون هر جائے آمد بنده هم کم نیستم + شیوه دعاگوئی بی ریا است که درین مدت برپا است و هر روز بر مزید و خلل پذیر نے و احدے را در ان دخلے نی بهر حال فقرا دعاگوئی جناب ایشان اند اولاد فقرا دعاگوئی اولاد و احفاد ایشان در مادهٔ دعائی گوئی هیچگونه قصوری نخواهد یافت بقیه حال بسر زبانی مفوضین مشیخت پناه است در معرض اظهار خواهد آمد و معتبر دانند و السلام علیکم و رحمة الله و برکاته +

مکتوب سی و نهم

از مکتوبات قدسی سمات قبلهٔ طالبان خود حضرت ایشان ما که بنام یکے از فضلاء و هر ملا جیونه کالمرزوقی صدور یافته در تحقیق اصوله زدة از فرنسبت معرفت حق تعالی نموده و آنکه طریق حصول آن نظر و استدلال است چنانکه علماء میگویند یا طریق ریاضت و مجاهدت که صوفیه بآن قائل اند و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله وحده و الصلوة و السلام علی من لا نبی بعده و علی آله و اصحابه و من نحی نحوه اما بعد ایها الفقیه الصالح فقد سئلت من الفقیر الی الله من ان معرفة الله تعالی هل هی فرض و هل هی تحصل من طریق الریاضة و المجاهدة ام حصولها مقصور علی طریق النظر و الاستدلال و الذکر و المراقبة هل هو سبب لحصولها و هل یجوز الجهر بالذکر ام لا اقول نعم تحصل و کل ذلک صحیح و علیه المحققون من الائمة و المجتهدین و المحدثین و المتکلمین اما المعرفة فهی فرض اجماعا و ما یحصل به الغرض فهو فرض ایضا لان ما لا یمکن و لا یتم الفرض الا به فهو فرض و کذا الواجب و السنة و المستحب و هی تحصل بطریقین احدهما طریق النظر و الاستدلال و هو طریق العلماء و ثانیهما طریق تجرید النفس عن العلائق البشریة و الصفات الذمیمة بالریاضات و المجاهدات و التوجه الی الله سبحانه بالکلیة و المعرفة الحاصلة منه معرفة کشفیة مخصوصة بالانبیاء و الاولیاء و الانکار من طریق تجرید النفس عن العلائق بالتزکیة کما ذهب الیه بعض اهل النظر و الاستدلال فلیس بصواب کما ان الانکار من طریق النظر و الاستدلال کما ذهب الیه البعض المتصوفة لیس بشیء و الانصاف و الصواب الاعتراف بحصول المعرفة فی کل من الطریقین قال الله تعالی و قد بینا الایات لقوم یوقنون و قال تعالی و الذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا و قال صلی الله علیه و سلم من عمل بما علم ورثه الله علم ما لم یعلم و فیها آیات و احادیث

كثيرة والخطاء قد يقع في كل من الطريقين والتكليف انما وقع به لا بالطريق التصفية لما فيه من الحرج العظيم ومعنى قولهم ان المعرفة لا تتم الا بالنظر انه لا مفيد لنا من طريق سواه او نخصه بمن لا طريق له الا اياه واراد ومن منع معرفة الذات معرفة كنه الذات لا المعرفة توجه فان المعرفة بوجه ما حاصلة للكل كما يعرف الذات بوصف الخالقية والرازقية كذا قالوا ولا يخفى عليك انه فرق فيما بين معرفة الشئ بوجه وفيما بين معرفة وجه الشئ وفيما نحن فيه معرفة وجه الذات لا معرفة الذات بوجه فافهم وبالله التوفيق واما الذكر فهو سبب لحصول لمعرفة انكان ماخوذا من الشيخ الكامل المكمل وهو السبب الاكمل المفيد الذي به وصل المقربون الى الحق سبحانه: العمل المخصوص الذي به يتوجه اليه سبحانه والطريق الاقرب للوصول اليه جلشانه وحصول معرفته فان بالذكر تذكر النفوس وطانها الاصلية واقرانها الملكية فيتيسر حبا للوطن اليه فتتصل الى حقائقها فياخذه الوجه العام والسكر التام فتحصل له معرفة نفسه ومعرفت ربه فتير تقى اي حيث يرتقى فان الى ربك المنتهى فافهم و اما الجهر بالذكر فمشروع بلا شبهة لقوله عليه الصلوة والسلام ومن ذكرني في نفسه ذكرته في نفسي ومن ذكرني في ملاء ذكرته في ملاء على منه ومن ادلة كذكركم آباءكم او اشد ذكرا قال ابن عباس ماكنت اعرف انصراف رسول الله صلى الله عليه وسلم الا بالذكر رواه البخاري والجهر في ذكر العيد وفي ادبار الصلوة الى غير ذلك حتى قال عليه الصلوة والسلام اربعوا على انفسهم فانكم لا تدعون اصم ولا غائبا ومضمون اربعوا يدل على المنع للمشقة عليهم لا لعدم الجواز وقد جهر صلى الله عليه وسلم باذكار وادعية في مواطن جمة وكذا السلف وكل هذه دالة على الجهر والجمع لكن فيه قضايا غير مخصوصة يكون وجودها مستندا الا دليلا الا احتمال قصرها على ما وقعت فيه فمن نظر الى المعنى والعلة اجازها على العموم ومن نظر الى الخصوص قصرها على ورودها والاول اوفق لمطالب الشرع ومقاصده فظهر مما ذكر صحة ما استحسن بعض المشائخ من الصوفية من الاجتماع للذكر او الحزب الواحد والتخليق لذلك ومنه حديث حلق الذكر وهو قوله صلى الله عليه وآله وسلم اذا مررتم برياض الجنة فارتعوا قيل يا رسول الله وما رياض الجنة قال حلق الذكر واما مذهب مالك فالكراهة فيه لعدم عمل السلف ولسد ذريعة الابتداع بالزيادة على ذلك من اجتماع الذكور والاناث والخروج الى غير الحق والتجاوز عن الحد فقد وقع ما اتقاه رضي الله تعالى عنه وقال بعض المتاخرين والاجتماع وان كان بدعة فهو مختلف فيه وغاية القول فيه الكراهة فيصح العمل به على قول من يقول به وفعل الشارع انما قصد ترغيب من هو بعد الصدر الاول لاحتياجهم اليه وقد يختلف الحكم بالايجاب والندب باختلاف الازمان والامكنة بل الاشخاص فتعين القول بجوازه مع رعاية الشروط والآداب وهي مذكورة في مواضعها كالحصن الحصين ووظائف النبي وغيرهما فارجع اليهما وقد بينا هذه المسؤلات بابين البيان واحسن البنيان في مكتوب لنسب الى الشيخ الورع الفقيه فيض الله ستقف عليه انشاء الله تعالى والسلام وهو خير ختام وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين وارحمنا معهم برحمتك يا ارحم الراحمين +

مکتوب چہلم

از مکتوبات قدسی سمات قبلۂ طالبان خدا حضرت ایشان بنام صاحبزادہائے عالی مقدار صدور یافتہ و بیان ترغیب تحصیل کمال و بیان اذکار بعضی طرق مثل شاذلیہ و غوثیہ و خلوتیہ و سہروردیہ و طیفوریہ و نقشبندیہ و فردوسیہ و رفاعیہ و رفاعیہ و ہمدانیہ و مدینیہ وغیرہا و ما یناسب فی ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۞ اللّٰهم حسبنا عن الاشتغال بالمناہی وارنا حقائق الاشیاء کما ہی وصل علی اشرف رسلک محمد وعلی آلہ و
اصحابہ اجمعین اما بعد حق تعالیٰ برخوردار ابو الفضل غلام محمود و غلام محمدی سراج الدین محمد و رفیع الدین فیض الحق
و زین العابدین و مصلح الدین و مسیح العارفین مولانا حفظ اللہ و دین محمد و اہل اللہ و فیض بخش و میر ولی الحق و عبد اللہ و
حاضر الحق را از راہ لطف کامل و عنایت شامل بکمالات انسانیہ کامل ساختہ و از حوادث زمانہ در کنف حمایت خود
نگہداشتہ فایض الجود و اراد و رحم اللہ عبدا یقول امینا معلوم برخورداران بودہ باشد انکہ تکمیل فرع کمال است ہر کہ
کامل نباشد دیگرے را چگونہ بکمال رساند فلہذا جائز نیست گرفتن مرید مر مقلد را با باء خود کہ در طریقہ اباء خود سلوک ننمودہ
باشد و شیب و فراز راہ ندیدہ باشد و فناء و بقا حاصل ننمودہ باشد چہ نسبت ارادت بتعلیم و تعلم صحت می یابد و ہر گاہ تعلیم و تعلم
نباشد و بمجرد پیرزادگی و صاحبزادگی تقلید آبا اختیار کنند و چنانچہ رسم اہل زمانہ است سجادہ نشینی باتفاق اقرباء و عزیزان
اختیار نماید نزد اکابر بجوئے نمی خرند و از درجہ اعتبار ساقط است و مواخذہ قیامت این امر خلافت مربوط بوراثت نیست
منوط بکسب کمال است در کبریت احمر آوردہ است کہ بعضے اقطاب از حق تعالیٰ سوال کردہ کہ مقام من بولد من عطا
شود حضرت حق تعالیٰ در جواب گفت کہ مقام خلافت بوراثت حاصل نمیشود بوراثت علوم و مال بردہ میشود انتہی آن
برخورداران بر پیرزادگی فریفتہ نشوند و در تحصیل کمالات دقیقہ فروگذاری ننمایند و بر مزخرفات فانی دل ننہند و عمر
عزیز را بیہودہ در ہوس لہو و لعب فانی نسازند اولا از درستی اعتقاد موافق عقاید سلف صالحین چارہ نبود و از تصدیق
بر آنچہ از دین معلوم شدہ است بطریق ضرورت و تواتر و ثانیا علم بر عمل بر آنچہ علم فقہ متکفل آن شدہ است ایضا لازم
و ثالثا سلوک طریقہ صوفیہ جہت تکمیل شریعت و استحکام دین و ملت ہم ضرور در کار مقصود از سلوک طریقت تحصیل ازدیاد
یقین است در معتقدات شرعیہ تا از مضیق استدلال بر آید و بکشف و عیان گراید مثلا وجود واجب الوجود تعالیٰ و تقدس
و وحدۃ او سبحانہ اولا باستدلال یا بتقلید معلوم نمودہ بود و یقین باندازہ آن بہم رسانیدہ چون سلوک طریقہ صوفیہ حاصل
نمود آن استدلال و تقلید بکشف و شہود مبدل گشت و یقین کامل تر از آن حاصل نمود و علیٰ ہذا سائر الاعتقادیات و
این فقیر وجود حضرت واجب الوجود و وحدت او را و انکہ در مکان و زمان و جہات نیست و اینکہ متکلم است بکلام واحد
و کلام او از قبیل حرف و صوت نیست و کلام اللہ قدیم کلام نفسی است و از ازل تا ابد متکلم بیک کلام است و ہمان کلام
واحد امر است و نہی است الی غیر ذلک ہمہ بکشف و شہود حاصل نمودہ ازدیاد یقین متین حاصل کردہ است و ہمین غرض
است از سلوک طریقت نہ کشف اشکال و مشاہدہ انوار و معاینہ الوان مثالیہ کہ آن داخل لہو و لعب است بہر حال
آن برخورداران در ورزش طریقت کوشند و فقیر طریقہ علیہ قادریہ و نقشبندیہ مرمندیہ و بنوریہ و حسنیہ و غیرہ در مقدمہ فتوحات
غیبیہ شرح عقاید صوفیہ و در رسایل و مکتوبات مشروحا نوشتہ است از آن قرار اذکار و اشغال آن استعمال نمایند
و درین مکتوب ایضا بعض از آن طرق کہ باین فقیر رسیدہ اند بیان مینماید از آن قرار عمل نمایند و فروگذاری ننمایند و باللہ
التوفیق **فصل** در اذکار طریقہ علیہ شاذلیہ کہ منسوب است بحضرت سید ابی الحسن علی بن محمد الشاذلی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ اعمال
این طریقہ علیہ ریاضات و زہد و مجاہدہ و کثرۃ صوم و تقلیل نوم است و سکون این طایفہ اکثر در صحرا و نزدیک قبور است و ترک

تسبب لازم دارند واکثر در آنہا تلاوۃ قرآن و خواندن حزب البحر است واگر قبل از شروع در ذکر بگوید یا رب انت اللہ یا رب
انت اللہ یسر لنا علم لا الہ الا اللہ سہ تا یازدہ یا زیادہ تا یازدہ بار بعد ازان اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم بگوید بقصد تلاوۃ بعد ازان
بگوید فاعلم انہ لا الہ الا اللہ و بگوید سبحان اللہ سی وسہ بار والحمد للہ سی وسہ بار ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر سی وسہ بار بعد ازان
بگوید لاحول ولاحول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم بعد ازان سورۃ فاتحہ وسورۃ اخلاص بارواح مشائخ و کافہ اہل
اسلام بخواند پس ہر دو دست بحضور دل بردارد و بگوید یا حی یا قیوم برحمتک استغیث ہفتاد بار یا ہفت بار بعد ازان در ذکر
نفی واثبات شروع نماید و طریق آن بر دو نوع است نوع اول باحضار معنا را و بدل است ہر بار کہ بزبان گوید
لا الہ الا اللہ بدل گوید لا معبود الا اللہ بعد ازان بزبان گوید لا الہ الا اللہ و بدل گوید لا موجود الا اللہ پس بزبان بگوید
لا الہ الا اللہ بدل گوید لا مشہود الا اللہ نوع دویم آنکہ ابتدا کند از تحت ناف بلاء نافیہ و ظاہر کند ہمزہ مکسورہ را بجنبیتی کہ
از اقصاء حلق گوید و فتح و مد ہاء لا الہ را بسکتہ لطیفہ نیست کند بآن نفی الہہ باطلہ را پس بپیچ کردن خود را دبینت
کند اثبات حق را بضرب اسم جلالہ بر جانب راست بالائے پستان و ظاہر کند ہمزہ استثنا را و بتشدید بر لام اسم جلالہ بلطیف
و مداومت کند تا کہ دل منور گردد و بزرگان طریقت گفتہ اند منور دل بچہار چیز است یکے دوام ذکر حق تعالے و انس
بذکر او تعالی دویم تلاوۃ قرآن و عمل بران سیوم درود بر حضرت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم و اقتدا باو صلے اللہ علیہ
وسلم چہارم ایثار با عدم منت میگوید این ضعیف احقر الفقراء فضیلت ایثار نزد حنفیہ در غیر عبادات است وہو المذہب عندنا
بعضے مشایخ گفتہ اند کہ مقصود از ذکر وصول است بحقیقت کلمۂ توحیدیہ و نفی ذکر اغیار بالکلیہ و کثرت تکرار شرط نیست
در ذکر و بعد از فراغ از ذکر این دعا بخواند الہی بجلال قدسک و بجمال انسک و بنظر الی اولیائک و بقربک الی
اصفیائک و بشوقک الی مشتاقیک و بمحبتک لطالبیک ان تنور قلوبنا بنور معرفتک و تجعلنا من اہل حضورک
حتی تیسر لنا سباحۃ بحار الانوار و تہی لنا اخراج درر الاسرار اللہم شرفنا بمشاہدۃ جمالک و خلعۃ وصالک وارزقنا نعمۃ
لقائک و احشرنا فی زمرۃ اولیائک اللہم طہر عن محبۃ الدنیا قلوبنا و بصر عیوبنا بعیوننا اللہم زین ظواہرنا بطاعتک و بواطننا
بخشیتک و قلوبنا بمعرفتک اللہم صغر الدنیا فی اعیننا و عظم جلالک فی قلوبنا ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذین سبقونا بالایمان
ولا تجعل فی قلوبنا غلا للذین آمنوا ربنا انک رؤف الرحیم سبحان ربنا رب العزۃ عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمد
للہ رب العالمین و بعد از فراغ از ذکر بمالد ہر دو دست خود را بر روے و ختم کند بگفتن کلمہ تمجید ۳ بار آن اینست
سبحان اللہ والحمد للہ ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر ولاحول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم و این ادعیہ مذکورہ بکثرت آن اگر میسر
شود مطالب را فیہا والا نہ بگوید قبل الشروع در ذکر کلمۂ تمجید ۳ بار بعد ازان بگوید استغفر اللہ الذی لا الہ الا ہو الحی
القیوم واتوب الیہ و بگوید استغفر اللہ من جمیع ما کرہ اللہ قولا و فعلا و خاطرا و ناظرا و بگوید ۳ بار اللہم صلے علی سیدنا محمد ن
النبی الامی و علی آلہ وصحبہ و بارک وسلم و بگوید ۳ بار یا غیاث المستغیثین اغثنی و بگوید سبحان الملک القدوس
الخلاق الفعال ہفت بار و بگوید در ہفتم بار ان یشاء یذہبکم و یات بخلق جدید وما ذلک علی اللہ بعزیز بعد ازان بگوید
بنیت تلاوۃ اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم فاعلم انہ لا الہ الا اللہ بعد ازان در ذکر شروع کند و بعد از فراغ از ذکر بگوید

اللهم انک قلت فاذکرونی اذکرکم وقد ذکرناک علی قدر قلة عقلنا و علمنا و فهمنا فاذکرنا علی قدر سعة رحمتک و فضلک و مغفرتک وافتح مسامع قلوبنا لذکرک یا خیر الذاکرین و یا ارحم الراحمین و چون حاصل شد ذاکر را انس بذکر و رسوخ یافت معنے ذکر در نفس و دل و صورت گرفت عمل بمقتضائے معنی او و خواطر رویه دور گشتند گنجایش دارد که بمراقبه مشغول گردد و آیات مراقبه را یاد گیرد و آن این آیات کریمه اند وهو معکم اینما کنتم اینما تولوا فثم وجه الله الم یعلم بان الله یری و نحن اقرب الیه من حبل الورید والله بکل شیئ محیط و فی انفسکم افلا تبصرون ولا یعزب عن ربک من مثقال ذرة الآیة امن هو قایم علے کل نفس بما کسبت

فصل در اذکار طریقه عز الیه و آن بر ۳ سه نوع اند نوع اول نفی و اثبات دوئم ذکر اسم ذات سیوم ذکر هو و آن بحسب منازل سالک اند که سه کانه اند عالم فنا و عالم جذبه و عالم قبضه پس ابتدا کند اول بذکر لا اله الا الله و مواظبت کند بران زیرا که مستولی بروے عالم وجود عدلی است و صفات ذمیمه او و خاصیة این کلمه علیه نفی و محو است مادام که در عالم فنا است بنفی و فنا محتاج تر است زیرا که غالب بروے صفات ذمیمه اند و چون مواظبت نماید بر نفی و اثبات نفی گردد وجود او و محو گردد صفات ذمیمه او و این ذکر کاشف قلوب و قوت دلها است بعد ازان مواظبت نماید بر ذکر اسم ذات زیرا که مستولی بروے عالم وجود فضلی است و صفات محموده او و خاصیت اسم مبارک الله در تقویت و تنزیه است و سالک محتاج است بهر دو و این ذکر کاشف ارواح است و قوت آنها و چون سالک را این نعمت عظمی حاصل شود ترقی کند بذکر هو و فانی گردد در هویة مطلقه حق و اختصاص عالم قبضه بذکر هو زیرا که چون باین عالم واصل گردد مبرّ و دور از وے کدورات صفات عدلیه او و میدرخشد بروی انوار صفات فضلیه وی پیوند با و تصرف حضرت حق تعالےٰ بغیر واسطه و میگردد سالک معدوم نسبت بنفس خود و موجود نسبت بحق سبحانه و تعالی و فانی نسبت بنفس خود و باقی نسبت بحق سبحانه و تعالی لهذا ذکر سالک درین عالم هو هو گردانیده شده است زیرا که موجود حضرت حق تعالے است و باقی او هست و این ذکر کاشف اسرار است و قوت اسرار است و شاید که از وجود عدلی و فضلی سوال کنی قدوه اصحاب این طریقه فرموده است که وجود عدلی وجود ظلمانی است و وجود فضلے وجود نورانی است عالم وجود فضلی بمنزله عالم علوی است و عالم عدلی بمنزله عالم سفلی پس وجود مذموم عدلی است و وجود محمود فضلی و عالم نفس و بشریت و طبع مهاد و درکات است برائے عالم عدل و عالم قلب و روح و سر معارج و درجات است برائے عالم فضل پس عالم قلب معراج مریدین است و عالم روح معراج صدیقین است و عالم سر معراج مرادین است و اگر خواهی بگوئی عالم قلب معراج اهل بدایة است و عالم روح معراج اهل توسط و عالم سر معراج اهل وصول و نهایت و اگر خواهی بگوئی عالم قلب معراج توابین است و عالم روح معراج محبین است و عالم سر معراج عارفین است

فصل در اذکار طریقه خلوتیه که منسوب است بشیخ محمد خلوتی رحمه الله تعالے و افاض علینا من برکاته اعمال این طریقه علیه تخلی از مجالسات و رسوم و عادات است و اکتفا بافل و جماعة در مسجد خانه اگرچه با زنان باشد خصوصاً زنان که بیرون نیایند بمساجد و جماعات و ترک کردن اسباب معاش و نزد و نزد اهل دولت و دوام خضوع و خشوع در جناب حق تعالیٰ و اذکار این طریقه مثل طریقه علیه قادریه است از نفی و اثبات و اثبات و اسم ذات خصوصاً خفیه مگر آنکه این اسماء اربعه که حق و حی و قیوم و قهار زائد اند بر آن طریقه و ترقی از ذکری بذکری بعد از ملکه است در اول و ثانی شم و شم باید دانست بعض مشائخ طریقه علیه مذکوره گفته اند که نفوس هفت اند اماره و لوامه و ملهمه و مطمئنه و راضیه و مرضیه و کامله و مشائخ کبار برابر آنها اذکار هفتگانه وضع نموده اند تا مرتفع شوند حجب نفسانیه

که از نفوس سبعه حاصل شده اند و آن اذکار سبعه همان اند که مسطور گردیده اند این قول ایشان که اثبات نفوس هفتگانه میکنند حشو است
پس میباید دانست انکه از عظایم اصول مذاهب صوفیه در مسایل علم شریعت و طریقت و حقیقت و معرفت نفس انسانی است
که آن مقصود شارع تعالی بخلق و بعث انبیا و کتب و رسل بآن و همون مخاطب است بنی دموسن و کافر و عاصی و آن جسمانی
و مخلوق است از لطائف عناصر اربعه در عالم خلق و انکه گفته اند که آن مخلوق از خاک و آب منی است نزد همه مسلمانان و برین
است اجماع سایر انبیاء و امم ایشان از روئے تحقیق معارض آنچه گفته آمدیم نیست چه منی خالی از عنصر ناری و هوائی نیست چون
این دانسته شد پس بدان بعضی از جهله صوفیه متاخرین زعم کرده اند که در هر انسان هفت نفوس اند چنانچه ذکر یافت و بعض گفته اند
در هر انسان سه نفوس اند اماره و لوامه و مطمئنه نفس اماره کافر است از وجز معاصی نمے آید و لوامه نادم می باشد بر معاصی و مطمئنه
مومنه است از وجز طاعات و خیرات نمی آید و این جهلی است بعید مخالف اسلام و جمیع مسلمین زیرا که لازم می آید ازان قول
رنیکه باشد هر انسان در جنت و دوزخ و مابین که اعراف است نفس اماره کافره در دوزخ باشد و نفس مطمئنه مسلمه در جنت باشد و
نفس لوامه مابین جنت و دوزخ و این قول باوجود انکه کفر است دران تسویه میان حضرات انبیا علیهم الصلوة والسلام و کفار و
این حشویست بعید از عقل و دین متین و صحیح آنست که نفس در هر واحد از مردمان یکے است و آن موصوف میگردد باوصاف
مختلفه بحسب اختلاف احوال او زیرا که نفس چون تخلف نماید از امر تکلیفی و عصیان ورزد و مرتکب منهیات گردد و ثواب در فعل
عصیان داند مسمی میگردد بنفس اماره و چون منقاد دل گردد و تابع او شود و اطاعت او اختیار نماید و جدا شود از گناه و ظلم و بداند که ثواب
در ترک عصیان است لکن می باید از خود فزاعة از جهة بقاء خبایا در زوایا آن و ملامت میکند خود را در ارتکاب معاصی مسمی میگردد
بلوامه و چون انتزاع یافت از رگ و ریشه کراهت و مستاصل گردید مطمئنه شد با قلب و ساکن گردید تحت امر شرعی و قیام
نمود بر سبیل مداومت بر طاعات بحیثیتے که بترک آن راهے نیابد و نماند در وی طلب شئ از معاصی و نقایص طبیعت و عادات
موذیه و قبایح آن مسمی میگردد بمطمئنه و همین نفس مشار الیه است بقول حق تعالی یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیة
مرضیة فادخلی فی عبادی وادخلی جنتی و دخول نفس مطمئنه در عباد صالحین که مضاف اند بحضرت حق سبحانه آن دخول او است
در زمره ارواح مقربان درگاه که مرتکب عصیان نمیگردند و تجاوز از مامور نهی نمایند میکنند آنچه بآن مامور اند و دخول او بسبب
اتصاف اوست باوصاف معتکفان خطیرهٔ قدس و بسبب تخلق ایشان است باخلاق مقربان فافهم و بالله التوفیق **فصل** ذکر
نفی و اثبات در طریقهٔ سهروردیه بر انواع است نوع اول آنست که دو زانو بنشیند کهیئة القعدة الصلوتیة و مربع و هر دو پاے
طرف راست یا چپ بکشد و دست راست بر دست چپ نهد و بصدق دل این هر سه رابطه را نگاهدارد. و بروے رابطه
حضرت سید المسلمین علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات و آن عبارت از تصور صورت حضرت رسول اکرم است و در جانب
راست حفظ صورت حضرت علی کرم الله وجهه و اکرم مثواه و در جانب چپ صورت مرشد خود و حفظ صور وسائط انفع از ذکر
گفته اند و موجب وصول بحضرت حق سبحانه پس دل بنور وحدانیت حضرت حق پرساخته این درود پنج بار یا هفت بار یا نه
بار بخواند اللهم صل علے سیدنا و نبینا محمد و علے آل سیدنا و نبینا محمد و بارک و سلم بعدد کل معلوم لک یا الله یا رحمن یا رحیم یا کریم و صل
کذلک علے جمیع الانبیاء والمرسلین والملائکة المقربین والصدیقین والشهداء والصالحین و علے اهل طاعتک اجمعین والحمد لله رب العالمین

ورضی الله سبحانه وتبارک وتعالی عن اصحاب رسول الله اجمعین وچهار بار یا زیاده بگوید سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم وسه بار یا زیاده بخواند استغفر الله الذی لا اله الا هو الحی القیوم غفار الذنوب ستار العیوب علام الغیوب مقلب القلوب والابصار واتوب الیه ویکبار بگوید بسم الله توکلت علی الله ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم وسه بار بگوید اللهم طهر قلبی من الشرک والشک والریاء وزین لسانی بالذکر والثناء برحمتک یا ارحم الراحمین واین نه آیة را سه بار بخواند فاذکرونی اذکر کم واشکروا لی ولا تکفرون والهکم اله واحد لا اله الا هو الرحمن الرحیم واذا سالک عبادی عنی فانی قریب اجیب دعوة الداع اذا دعان فلیستجیبوا لی ولیؤمنوا بی لعلهم یرشدون الم الله لا اله الا هو الحی القیوم شهد الله انه لا اله الا هو الحی القیوم وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل هو الحی لا اله الا هو فان تولوا فقل حسبی الله لا اله الا هو علیه توکلت وهو رب العرش العظیم ایاک نعبد وایاک نستعین اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضالین بعد ازان لفظ لا را از موضع قلب صنوبری الشکل که تحت پستان چپ واقع است شروع نموده بدوران سر کشیده از زانوی چپ در راست گذرانیده بکتف راست رسانیده اله را تمام کند واز انجا الا الله گویان بر دل با مالیشت ضرب کند ودر جانب نفی فناء جمیع ممکنات مطالع نماید ودر جانب اثبات اثبات حضرت واجب الوجود جل مجده ومشایخ این طریقه علیه گفته اند که مبتدی لا اله الا الله را بمعنی لا معبود بالحق غیر الله گوید وچون خواهد که عروج نماید لا شیٔ مقصود غیر الله نصب العین باطن خود دارد واین حال متوسط است که نقاب حجاب از دیده بصیرت او بر گرفته اند ومقاصد ومطالب او در نشاتین جز محبت ورضائے حضرت حق جل مجده در سویداء حقیقة جامعه او نگذاشته اند ومنتهی معنی لا ذکر ولا ذاکر ولا مذکور الا هو ملاحظه نماید وگفته اند مبتدی در اصلاح این طائفه کسی است که میل نفسانیة او بلذیذ خوردن وخوب پوشیدن وخفتن بهوا نفس باقی باشد ومتوسط کسی است که حظوظ نفسانیه خود فانی نموده وقبله توجهش جهت اخروی ساخته باشد ومنتهی کسی است که از ماسوئے گسسته بحبل المتین لا شیٔ موجود غیر الله معتصم گشته وبلا ذکر ولا ذاکر ولا مذکور الا هو توسل ساخته تبے بسمع وبے یبصر وبے ینطق سر خود ساخته باشد واین مقام فنا فی الله وبقا بالله است ونزد فقیر مبتدی کسی است که آثار صفات فعلیه در مرایائے علامیه خود مشاهده نماید ومتوسط کسی است که در صفات ذاتیه فانی گردد ومنتهی کسے است که تجلے ذات نقد وقت روز کار او باشد وگفته اند در ذکر گفتن رعایت زمان ومکان واخوان میکرده باشد در ازمان وقت سحر تا اشراق ونیمه شب وظهر وعصر وما بین شام وعشاء این جمله پنج وقت بهتر داشته اند واماکن مساجد وبعده خانقاه وخلوات افضل نموده اند وذکر بکثرت ذاکران وحلقه بهتر شمرده اند ودر بر آوردن دم برابر باهم بوده بذکر گفتن مشغول کردند وذکر بحلقه با جمعی از اخوان طریق از لوازمات ترقی فرموده اند چه بعض ازین جماعه ذاکران مجردی بوده باشد که اصلا وقطعا محبت دنیاوینه وشغل باسباب آن من کل الوجوه از دل او رفته باشد پس در صحبت او البتة البتة تاثیرے خواهد بود ومسازی باغیار از اسباب تفرقه گفته اند وهو کذالک وفرموده اند که بعد از حلقه درین اوقات خمسه بذکر بعدد معین مشغول گردد در عایت عدد از حضرت شیخ جنید بغدادی وشیخ سری سقطی وحضرت شیخ معروف کرخی رحمهم نیز وارد است بعضے در شبانروزی دوازده هزار مقرر نموده اند وبعضے بیست وچهار هزار بعدد انفاس شبانروزی دوازده هزار در روز ودوازده هزار در شب وگفته اند که در تعداد سبحه لازم

گیرد هرچند ذکر لازم گردیده باشد و بعد از ذکر و فراغ از حلقه استغفر الله سه بار گوید و سبحان الله سه بار و صلی الله علیه سیدنا محمد و آله و صحبه و سلم سه بار تکرار کرده بگوید و صل کذالک علی جمیع الانبیاء و المرسلین و الملائکة المقربین و علی اهل طاعتک اجمعین بعد ازان دست برداشته این دعا بخواند اللهم صل علی سلطان الرسل ختم الانبیاء محمد مولی الثقلین تاج بحر بین صلوة دائمة بدوام ابد الآباد اللهم یا هادی یا هادی یا هادی نور قلبی و نور قلوبنا بنور هدایتک و نور معرفتک کما نورت الشمس و القمر بنور قدرتک اللهم انک قلت فاذکرونی اذکرکم و قد ذکرناک علی قدر قلت علمنا و عقلنا و فهمنا و درایتنا فاذکرنا یا رب العالمین علی قدر سعة رحمتک و لطفک و جودک و منک و کرمک و عطائک اللهم افتح مسامع قلوبنا لذکرک یا خیر الذاکرین و یا خیر الناصرین و یا ارحم الراحمین اللهم ارزقنا طاعتک و طاعة انبیائک و طاعة اولیائک اللهم اجعل ذکرک احب الینا من سمعنا و بصرنا و من جوارحنا اللهم احینا ذاکرین و امتنا ذاکرین و احشرنا یا الهنا فی زمرة الذاکرین العابدین العارفین الواصلین الخاشعین المخلصین الذین لا خوف علیهم و لا هم یحزنون الصلوة و السلام علیک یا رسول الله الصلوة و السلام علیک یا حبیب الله الصلوة و السلام علیک یا ولی الله الصلوة و السلام علیک یا سید الاولین الصلوة و السلام علیک یا سید الاخرین الصلوة و السلام علیک یا سید العاشقین الصلوة و السلام علیک یا سید المعشوقین و صلی الله علی خیر خلقه محمد و علی آله و صحبه اجمعین و الحمد لله رب العالمین بعد ازان بروح پیران برائے ترقی طالبان حاضر و غائب فاتحه خوانند و بایکدیگر بیعت کنند و بعضے باوراد و وظائف در عقب اوقات خمسه و خواندن مسبعات عشر و چهل اسم و سیفی و حزب البحر وغیره از اوراد اسلاف بعدد معین موافق قانون بدعوت مشغول بودند نوع دویم آنکه جلسه معهوده با جمیع آنچه مذکور شد رعایت داشته لا اله الا الله بحد مبالغه مشغول گردد و معنے لا معبود الا الله بدل اندیشد بعده بحد غیر مبالغه تکرار نماید و معنے لا مطلوب الا الله ملاحظه نماید بعد ازان لا اله بدل گوید و به معنے لا موجود الا الله برزبان راند و ذکر نفی و اثبات را ذکر لسانی و ذکر ناسوتی گویند و چون در نفی و اثبات ملکه حاصل شود باثبات مجرد مشغول گردد با رعایت جلسه سر را از محل قلب برداشته بدوران از هر دو زانو گذرانیده با رعایت ملاحظه لا مقصود یا لا مطلوب یا لا موجود الا الله گویان ضرب بر دل نماید و اثبات را ذکر ملکوتی گویند که بقلب تعلق دارد و ذکر اثبات مجرد بترکیب نحوی جائز است چه از قبیل تاکید لفظی است مراد ل را بعد از حصول ملکه راسخه با رعایت جلسه در ذکر اسم ذات مشغول گردد و سر را از پستان چپ که موضع قلب است برداشته بدوران مذکور بکتف راست رساند و الله گویان بر دل ضرب نماید و صفات سبعه ذاتیه و ذکر اسم ذات را جبروتی نامند که بروح تعلق دارد و بعد ازان چون ملکه کامله حاصل گردید بذکر هو مشغول گردد و طریق او آنست سر را پیش انداخته از ناف یا از دل بطرف دماغ کشد و در هویت حضرت حق تعالی محو گردد و این را ذکر لاهوتی گویند که بسر تعلق دارد و چون از ذکر جلی فارغ گردید بذکر خفی مشغول گردد و خفی بر دو نوع فرموده اند نوع اول آنست که خود بشنود و دیگرے نه و نوع دویم آنکه نه خود بشنود نه دیگرے نوع اول آنکه در هر چهار اذکار مذکوره متحد یک سر با رعایت همان معانی مسطوره بدوران فکرے مشغول گردد با ترتیب بعد از حصول ملکه در هر یک و نوع ثانی بر دو طریق است طریق اول بپاس انفاس هر چهار اذکار مذکوره با رعایت همان معانی بزبان قلب حقیقی مشغول گردد تا در هر یک علی الترتیب ملکه حاصل آید و گفته اند در جلی در شش روز افطار نماید و در پاس انفاس در دوازده روز تا

از ذکر بانس یسد و الا نتیجه نبخشد اما ظاهر آنست هر چه از سر حضور باشد نتیجه تمام خواهد بخشید و ریاضت بجوع که در اتیان اوامر و نواهی قصور می راه یابد در شرع مکروه پنداشته اند و فرموده اند که حقیقت ذکر آنست که هر کدام از اوامر و نواهی بجای خود آرد پس ارتکاب آن نماید میانه روی اختیار کند هذا و طریق ثانی حبس نفس هر چهار اذکار را بتصور و رعایت معانی مذکوره بی حرکت اعضا مشغول گردد و بعضی رعایت عدد نموده در یک نفس از پنج بار تا چهار صد بار گفته اند و بعضی در یک نفس دوازده هزار تکرار می‌نمودند بعد از ان اشتغال حضور که در طریقه علیه نقشبندیه است مشغول گردد و بالله التوفیق **فصل** در اذکار و اشغال طریقه بهائیه که شیخ بهاء الدین زکریا ملتانی رحمه الله تعالی منسوب است مثل اذکار و اشغال طریقه سهروردیه است و بهائیه شعبه از سهروردیه است **فصل** در طریقه علیه شطاریه مرشد کامل مر طالب صادق را فرماید تا سه روز روزه دارد و در هر روز کلمه طیبه و استغفار و درود هر یک هزار بار بگوید و بعد از روز سیوم در آخر شب غسل کرده در خدمت مرشد حاضر آید و مرشد او را در خلوت پیش خود بنشاند و بعد از بیعت هر ذکرے که ملایم مسترشد داند تلقین نماید و در وقت تلقین اجنبی در انجا حاضر نباشد زیرا که تلقین از اسرار حق است و هر طالبی با سرارے مخصوص است و مرید صادق بحکم تلقین مرشد ذکر در کار دارد و طریق تلقین این است اول مرشد سه بار ذکر گوید و مرید بشنود بعده مسترشد ذکر گوید و مرشد بشنود و حواله سازد باین طریق مرشد بگوید که چنانکه ما را از پیران رسیده است باز او دیم و مسترشد بگوید قبول کردم و اذکار طریقه شطاریه از نفی و اثبات و اسم ذات بسیار انواع است در اینجا اندکے بیان کرده می آید نوع اول نفی و اثبات یک ضربی جلسه معهوده طریقه علیه قادریه با رعایت آداب آن سر بزانوئے چپ یا کتف چپ یا موضع دل برده از آنجا بدوران سر لا اله گویان از زانوے راست گذرانیده بکتف راست رسانیده اندکے سر را بجانب پشت کج کرده الا الله گویا بزانوئے چپ یا کتف چپ یا موضع دل بهاء الا الله هبوط کند و در جمیع اذکار هر جا که ابتدا کند همانجا ضرب نماید در حالت نفی چشم واز دارد و در حالت اثبات بندد و در جانب نفی ملاحظه لا ملازم الهه باطله کند و در جانب اثبات حضرت حق را تعالی شانه ثابت گرداند چون ذکر باین فکر قرار گرفت نفی کند وجود اعیان را و ثابت سازد عین را چون این فکر قرار گرفت سالک از خود خواهد رفت صار العبد فانیا و بالحق باقیا نوع دویم ذکر نفی و اثبات دو ضربی بدو کوب با رعایت جلسه معهوده و دور مذکور یک ضرب بقاعده مسطوره الا الله گویان بر زانوئے چپ دهد و ضرب دویم نیم کج شده بر آرنج چپ دهد بار جمله برآمده در دست نجلس و هم الله گویان در خود زند باز از سر آغاز کند نوع سیوم ذکر سه ضربی سه کوب جلسه معهوده نگاهداشته بهمان دور الا الله گویان ضرب اول به زانوے چپ زند و ضرب دویم بر زانوئے راست و ضرب سیوم در میان دو سینه باز از انجا بطریق جمله برآمده الله الله گویان سه کوب نجلس دم در خود دهد باز از سر آغاز کند نوع چهارم ذکر چهار ضربی و آن بر دو طریق است طریق اول آنکه رعایت جلسه معهوده و دور نموده الا الله گویان ضرب بر زانوے راست نماید بعد از ان الا الله گویان ضرب بر زانوے چپ بر دل نماید بعد از ان ما بین الرکبتین ضرب نماید بعد از ان بر ناف و در ضرب اول اشارت است بنفی خطره ملکی و در ثانی بثبوت خطره رحمانی و در ثالث بنفی خطره شیطانی و در چهارم بنفی خطره نفسانی و طریق دویم آنکه رعایت جلسه معهوده و دور نموده الا الله گویان ضرب اول بر زانوے چپ زند و ضرب دویم بر زانوے راست و ضرب سیوم بر کتف راست و ضرب چهارم بر دل ضرب اول بدور الا الله است و ضرب های

دیگر گفتن الا اللہ پیاپے و مد چندان کشد که ضربات ثلثه در یکدم در آیند و در ضربات اربعه اشارتست بچهار خطرات شیطانی و
نفسانی و ملکی و رحمانی در ضرب اول بزانوے چپ اشارت است بر نفی خطرهٔ شیطانی که مقر مقام شیطان طرف چپ است
ضرب دوئم بر زانوے راست اشارة است بر نفی خطره نفسانی که میان نفس و شیطان مقابله است ضرب سیوم بر
کتف راست اشارت است بر نفی خطره ملکے که بر کتف راست محل فرشتهٔ کاتب خیر است ضرب چهارم بر دل اشارة
است بر ثبوت خطرهٔ رحمانی و باید دانست اگر خطره شیطان بجنبد باید که دران حال کلمه تمجید بسیار گوید تا آنکه دفع شود و اگر
خطره نفسانی بجنبد استغفار بسیار گوید و هفتاد کرة سورة اخلاص بحضور دل بخواند تا برطرف شود و اگر خطره ملکے پیش آید یا زیاده بار
این دعا بخواند بسم اللہ الرحمن الرحیم سبحان ذی الملک والملکوت سبحان ذی العزة والعظمة والهیبة والقدرة والکبریاء والجبروت
خطره رفع شود و از برائے ثبوت خطرهٔ رحمانی کلمه طیب بسیار گوید و از برائے تمکین تجلے سه صد و شصت بار بگوید یا اللہ نور
قلوبنا بنور معرفتک یا اللہ نوع پنجم جلسه معهوده با رعایت آداب سر بزانوے چپ برده لا آغاز دو بدور از انجا بر زانوے
راست گذرانیده الہ بر کتف رسانده الا اللہ بر زانوے چپ ضرب نماید و از انجا الا اللہ گویان مابین هر دو زانو گذرانیده
بر ناف ضرب نماید و از ناف هو را کشیده بدماغ رسانیده سه کوب در سینه دهد باز از سر آغاز و حضرت مولٰنا قدس سره
در وقت عنایت تلقین فرمودند که در حالهٔ نفی وجود خود را و دو انگشت بملاحظه فنا در تحت لا کشیده باشند نوع ششم ذکر لا یتناهی
ضرب لا یتناهی جلسه دوم معهود نگاهداشته الا اللہ را بدل یا بکتف چپ یا زانوے چپ رسانند و از انجا سر بر آورده و بطرف
آسمان دیده در خود ضرب دهد باز طرف زمین نگریسته ضربے بر سر زانوئے چپ دهد و همچنان پیاپے بفرق دو دو انگشت
یا چهار انگشت از زانوئے چپ ضرب کنان بر زانوئے راست رسد روانه زانوے راست و آرنج و کتف راست شده
در سینه گذشته و بر کتف چپ و آرنج چپ آمده بر سر زانوے چپ رسد اینجا سه ضرب متصل دهد باز از انجا چنانکه آمده بود همچنان
ضرب کنان بزانوے چپ رسد باز سه ضرب متصل دهد باز از زانوے چپ ضرب کنان میان دو زانو رسد و از میان
دو زانو ضرب کنان بر ناف گذشته بر صدر رسد بعده چشم بسته نود و نه ضرب با ملاحظه نود و نه نام در خود دهد باز از سر آغاز و
درین ذکر کشف علوی و سفلی روئے نماید چون دران ملکه شود باثبات مجرد مشغول گردد و طریق ذکر اثبات نیز بر انواع است
نوع اول ذکر یک ضربے مجرد و بفکر جلسه معهوده نگاهدارد و پیاپے ضربها بر زانوئے چپ یا کتف چپ یا بر دل الا اللہ گویان
زند و در عین ذکر فکر نگاهدارد و این فکر و جلسه در جمیع انواع ذکر اثبات نگاهدارد نوع دویم ذکر یک ضربے با کشش
و کوب طریق او این است الا اللہ گویان ضربے بر دل یا بر کتف چپ یا بر زانوئے چپ زند و از انجا سر بر آورده
الا اللہ در خود ضرب دهد بهمین روش بے تخلل غفلت مشغول گردد نوع سیوم بدو ضرب و دو کوب طریق او این است
سر را بر آرنج آورده و نزدیک زمین رسانیده الا اللہ گویان ضرب کند و از انجا سر بر آورده الا اللہ را در خود کوب دهد باز
سر بر آرنج راست گذرانیده و نزدیک زمین رسانیده ضرب کند و از انجا سر بر آورده در خود کوب دهد پیاپے ذکر کند بے فاصله نوع چهارم بسه ضرب و سه
کوب الا اللہ گویان ضربے بر دل یا بر کتف چپ یا بر زانوئے چپ زند و کوبے در خود و ضربے بر زانوئے راست زند و کوبے در خود و ضربے در میان
دو زانو زند و کوبے در خود درین اذکار پیاپے کرده باشد بے فصل تا ذوق روئے آرد و شوق دست دهد چون در اذکار مذکوره ملکه شود بذکر

اسم ذات مشغول گردد وآن نیز بر انواع است نوع اول یک ضربی مجرد بشدۃ جلسہ معهوده نگاهدارد سر را از کتف
راست اندکی بلند کرده الله گویان بر پہلوی چپ بسختی وشدت ضرب کند بحیثیتی که پہلوئی چپ خم خورد بی فاصله
باین ذکر مشغول گردد ودر اثنائی ذکر چشم واز دارد وجسد را بشکل لفظ الله در آرد ومعنی ان الله خلق آدم علی صورته
بتصور جید تصور کند تا فنا فی الله حاصل گردد نوع دوئم یک ضربی بقبض دم برعایت جلسہ معهوده هر دو دست بر هر دو
ران بدارد والله گویان معده را بسختی بالا کشد سر وکمر بلند کرده الله گویان بزیر ناف بسختی ضرب کند وبجای بذکر مشغول
گردد که از خود برود نوع سیوم ذکر یک ضربی باماهو جلسہ معهوده نگاهداشته از کتف راست الله گویان بر کتف چپ
نماید واز انجا هو گویان سر را بکتف راست رساند نوع چهارم ذکر سه ضربی بسه کوب بقبض دم بحبس دم معده را بالا کشد والله
گویان ضربی بر دل با آرنج چپ زند وکوبی در خود وضربی بر آرنج راست وکوبی در خود وضربی بر ناف وکوبی در
خود باز از سر آغاز کند نوع پنجم چهار ضربی بیک قبض دم برعایت جلسہ معهوده دم را از تحت ناف بالا کشد الله گویان
ضربی بر زانوئی راست وضربی بر دل یا زانوی چپ وضربی در میان دو زانو وضربی در خود باز از سر گیرد چون
از ذکر اسم ذات ملکه حاصل گردد بذکر هو مشغول شود وطریق ذکر هو نیز بر انواع است نوع اول یکشش هو تا ام الدماغ
هیئته جلسہ صلوتیه نگاهداشته سر را نزدیک زانو رسانیده هو را از تحت ناف بآواز ظاهر بقبض دم بالا کشد تا ام الدماغ آنجا
لمحه قرار دهد باز از سر آغاز کند ومعنی هو بوجه جید بملاحظه نموده مداومت نماید تا در هویت مطلقه فانی گردد نوع دوئم یکشش باطنی
بفکر هو جلسہ مذکوره نگاهداشته زنخ را پیش انداخته از زیر ناف دم را هو گویان بفکر بالا کشد وبدر شدن ندهد قبض کرده بدارد
ودر جمیع اعضا بفکر هو بگرداند وبجدی بدارد که طاقت نگاهداشتن نماند چون بی طاقت شود از راه بینی بدمی رقیق
هو گویان بگذارد باز از سر آغاز کند فواید این ذکر بسیار است وبی نهایت نوع سیوم سه ضربی بدو هو ویک حی برعایت
جلسہ معهوده سر بالا کرده هو گویان ضربی جانب آسمان وسرنگون کرده ضربی طرف زمین کند وحی گویان ضربی در خود زند باز از سر
گیرد نوع چهارم یکشش هو با ضرب هو دو زانو بنشیند وپشت پائی راست بر کف پائی چپ نهد چنانچه سرین بر شتالنگ
باشد هو را از تحت ناف بآواز رقیق بفوق کشد واز فوق هو گویان ضربی در خود زند بی فاصله بدین ذکر مشغول گردد وچون
در اذکار جهریه ملکه حاصل شود بذکر خفی مشغول گردد وباید دانست بهر مرتبه که رسد مناسب آن مرتبه ذکر خفی گوید وآن بر دو نوع است
نوع اول پاس انفاس باید دانست اینکه در همه طرق اذکار پاس انفاس بر یک طریق است وقتی که نفس بیرون آید اول
کلمه تصور کند وچون درون رود آخر کلمه تصور نماید این قدر هست که تصور معناء هر ذکری علیحده است از مرشد معلوم توان کرد
چون سالک را آئینه ملکوت مقابل آید گاهی عین گاهی عکس در نظر شهود او آید باید که بذکر نفی واثبات مشغول گردد تا غیر
منتفی گردد وعین روی نماید وثابت گردد وبعضی بجائی لا اله ها گویند وبجائی الا الله هو گویند سند از استاد باید وچون
خواهد که بمرتبه جبروت رسد وباسماء الٰهی موصوف گردد باید که بذکر اسم ذات مشغول گردد تا ثمرۀ تخلقوا باخلاق الله دست دهد
وچون خواهد که بمرتبه هویت مطلقه صرف رسد وشعور اجمالی وتفصیلی مرتفع گردد باید که بذکر هو مشغول گردد تا در مقام کان الله
ولم یکن معه شئ استقامت یابد وچون خواهد که غیب را در مشاهده شهادت معاینه کند باید که بذکر هو حی مشغول گردد تا سنریهم

ایاتنا فی الافاق وفی انفسہم عیان در نظر آید وچون خواہد کہ وجود ممکن را فانی ببیند وبقائے حضرت واجب الوجود باقی داند باید کہ بذکر کل من علیہا فان ویبقی وجہ ربک ذو الجلال والاکرام مشغول گردد وچون خواہد کہ نسبت آئینہ مرتفع گردد وغیب وشہادت یک حقیقت ببیند باید کہ بذکر ہو الظاہر والباطن مشغول گردد تا ظاہر وباطن جز وجود واحد در نظر نیاید وچون خواہد کہ بیک حقیقت پیوند ازل وابد بیک رشتہ آغشتہ باشد بذکر ہو الاول والآخر مشغول گردد ونوع دویم ذکر خفی ذکر قلب است درین ذکر جلسہ معین نیست دم را حبس کردہ بتصور اسم ذات معدہ را بالا کشد ودم را جنبش دہد باز بہمان تصور فرود آرد وبیاپے بہمین طریق ذکر کند اذکار درین طریقہ بسیار اند برہمین قدر درین رسالہ اکتفا افتاد وچون در اذکار ملکہ حاصل شد در اشغال درپیچد وآن نیز بسیار اند درینجا باندک اکتفا مے فتد اول شغل فناء الفنا وبقاء البقا آئینہ مقابل خود دارد ودر عکس خود ناظر باشد وبداند کہ چنانکہ وجود این صورت وصفات محرکت وسکون او عکس از عین شخص است ہمچنان بحکم المومن مراۃ المومن در آئینہ وجود خود ہرچہ مے بیند عکس ذات وصفات وافعال حضرت حق است دوم شغل امیشت است وصورۃ این شغل اینست اللہ حاضری بزبان یا بدل گوید وبچشم ظاہر بحکم فاینما تولوا فثم وجہ اللہ ظہور اسماء وصفات ببیند ومژہ را برہم نزند ودر باطن خود تصور نماید کہ حاضر است باین حضور بحدے ناظر باشد کہ خود بخود شود وچون بخود آید اللہ ناظرے گوید ونظر را از موجودات برآرد وبر دو برہ بلیتی خود بگذارد ومژہ برہم نزند بحدے کہ از خود بیخود گردد وچون باز در خود آید اللہ معی گوید وچشم را بہ بندد وملاحظہ وہو معکم اینما کنتم در دل بگذارند وبداند کہ او با ماست سیوم شغل اصول مشرب شطار وطریق این شغل این است در ذات حق سبحانہ وتعالیٰ کہ متصف بصفت جلال وجمال است خود را فانی سازد تا کہ در نظر شہود او جز ذات حق نماند وذات حق تعالیٰ باطن باطن خود دریابد وجمیع حواس بستہ چندان درین شہود مستغرق گردد کہ ہیچ شعورے نماند چون از ان مقام تنزل حاصل شود فی الجملہ شعورے روئے خواہد نمود در مرتبہ برزخ کبرے فرود آید درین مقام باطن خود را برزخ کبرے وحدت صرفہ وحقیقت محمدی تصور کند وبداند کہ ہمان ذات بجلال وجمال ذاتے در باطن سالک ظہور فرمودہ درین مقام جمیع حواس را بکشاید غیر از چشم وچون ازین مقام تنزل فرماید وجمیع صفات ذاتیہ ظہور نمایند اینجا چشم بکشاید ونظر بر بدن خود اندازد وبدن خود را برزخ صغری کہ وحدۃ جامع وحقیقت آدم است قرار دہد وہر صفتے کہ روئے نماید بطریق قرب نوافل ثابت گرداند وبران اللہ خلق آدم علے صورتہ ناظر باشد تا اسرار باطنی منکشف کردند باز از حقیقت انسانی ترقی کند ودر مقام حقیقت عروج کند واز ان مقام ترقی نمودہ در مرتبہ ذات مطلق رسد برہمین طریق مشغول بودہ باشد ودرین مراتب سیر کردہ باشد تا کہ حالات این مقامات برو مکشوف کردند ووصول باصول حاصل آید پس در شغل چہارم کہ ملاحظہ تجلیات اسماء الٰہی است مشغول گردد وصورت این شغل باین طریق است سالک خود را در ذات احد متصف بصفت صمد فانی گرداند تا کہ خود را ذات احد بصفت صمد یابد پس باطن را جلال وظاہر را جمال تصور نماید باین معنے کہ این ذات ہمان ذات ست متصف بصفت جلال وجمال وچون خواہد کہ خود را بصفت جلال متصف کند چشم بپوشد وہمہ اشیا را بحکم کل من علیہا فان درکشد ودرین فکر مستغرق گردد بحدے کہ از شعور وبے شعوری بے شعور گردد وچون بصفت جمال متصف شود چشم بکشاید در جہات ستہ بحکم اینما تولوا فثم وجہ اللہ ظہور جمال مشاہدہ نماید پنجم شغل صفات سبعہ ذاتی الہمانی کہ حیوۃ علم قدرۃ ارادۃ سمع بصر کلام است

طریق این شغل بر دو نوع است نوع اول آنکه سالک مدام حاضر وقت باشد بر صفتے که ظاهر گردد بدان صفت متصف گردد۔ نوع دوم آنکه اسم ذات را بهمه صفات موصوف گرداند بدین طریق الله که سمیع است الله که بصیر است تا آخر باز کلیم را بهمه صفات متصف گرداند بدین طریق کلیم که بصیر است کلیم که سمیع است تا سمیع ششم شغل صفات سبعه بطریق عوام و خواص و خاص الخواص طریق اول همه انم و دانستن است وطریق خواص حق آله و سالک فاعل و بدن و آن را قرب نوافل گویند وطریق خاص الخاص حق فاعل و بنده آله است و آنرا قرب فرائض گویند هفتم شغل خلوت در انجمن است در خلاء و ملاء درین تصور حاضر باشد که حاضر است بحضور خود ناظر است بنظر خود شاهد است بشهود خود یعنی موجود است بوجود خود هشتم شغل مبداء و معاد چشم خود را بپوشد و تمام موجودات را کرهٔ خاک تصور کند چنانکه جمیع حیوانات و نباتات و غیرها بدیده یقین خاک نماید بعد ازان چشم بکشاید و بعالم بنگرد و در دل قرار دهد که این همه فی الحقیقة خاک است اگرچه در نمائش افلاک است باز چشم بپوشد و تصور کند که جملهٔ عالم کرهٔ آب است بعده چشم بکشاید دیگرد و در دل قرار دهد که این همه آب است باز چشم بپوشد و تصور کند که جمله عالم کره هوا است و موالید ثلثه همه در هوا اند بعد ازان چشم بکشاید و بعالم بنگرد و در دل قرار دهد که حقیقت اشیا همان بود که متصور شد بعد ازان چشم بپوشد و تصور کند که جمله کرهٔ نار است بعده چشم بکشاید و بعالم بنگرد و بداند که این همه اشیا بکرهٔ ناری پایدار اند بعد ازان چشم به بندد و تصور کند که این جمله عالم نور است و جمله حیوانات و معدنیات و نباتات و ملائکه نورانی اند بعده چشم بکشاید و همان تصویر را در باطن قرار دهد باز چشم بپوشد و جمله عالم را سر وحدت را تصور کند و همان اشیا را در خارج محو داند بعده چشم بکشاید و نظر بر عالم اندازد و تامل کند که این همان سر است که بصور عالم ظهور نموده است بعد ازان چشم بپوشد و این سر را ظهور ذات مطلق که حق است در دل قرار دهد و خود را در ذات حق فانی گرداند و چشم بکشاید و بداند که این همه عالم در شهادت و غیب و غیب الغیب پرتو ذات مطلق است و همان ذات مطلق در جمیع مراتب ظهور فرموده است همچنین نزول و عروج کرده شد تا فنا در ذات بحت و بقا حاصل آید و بالله التوفیق **فصل** طریق توجه درین طریق این است در محل خالی در آنجا که آواز کسے بگوش او نرسد با طهارت مستقبل قبله بنشیند و خود را روح مجرد از بدن تصور کند و در دریائے نور الٰهی بے پایان بیندازد و بالک در ذات حضرت حق فانی گرداند و برین معنے ملازمت نماید تا دوام استغراق حاصل آید و از تفرقها و اضطرابها آزاد گردد و انگاه متوجه دل سالک گردد و آن نسبت را بدل سالک نقل کند و برین تصور باشد تا سالک متاثر شود و از برائے برآمدن حاجت اسم ذات یا اسمے از اسماء حسنی موافق حاجت خود اختیار نماید در راستان اسم ذات بآن اسم بگوید و در چپان نیز اسم ذات بآن اسم بگوید و در دل اسم ذات بآن ضرب کند فی الحال آن حاجت برآید مثلا طالب مغفرة بگوید یا الله الغفور و مریض طالب صحت بگوید یا الله الشافی انت الشافی و مظلوم برائے دفع ظالم بگوید یا الله المذل و از برائے کشف ملکوت و حضور ملائکه مقرب و کشف ارواح هر روحے که باشد در راست بگوید سبوح و در چپان بگوید قدوس و طرف آسمان بگوید رب الملائکة و در دل ضرب کند والروح و از برائے دفع امراض و اسقام و اوجاع بگوید در راستان یا احد و در چپان یا صمد و در طرف آسمان یا وتر و در دل ضرب کند یا فرد و از برائے کشف حقائق اشیا اسم یا احد یا صمد آمده اند بعینها و شمالا این دو اسم بگوید از برائے کشایش امور بستة

بعد از نماز تہجد ہزار کرت راستان بگوید یا حی و در چپان بگوید یا وہاب و در دل ضرب کند یا اللہ و از برائے کشف قبور
اول بگوید یا رب یا رب بیت و یکبار بعدہ طرف آسمان بگوید یا روح و در دل ضرب کند یا روح و از برائے حصول
ہر حاجت کہ داشتہ باشد بعد از ادائے فجر ہو الحی القیوم ہزار کرت بگوید و بعد از ادائے ظہر ہو العلی العظیم ہزار کرت و بعد
از ادائے عصر ہو الرحمن الرحیم ہزار کرت بعد از ادائے مغرب ہو الغنی ہزار کرت بعد از ادائے عشا ہو اللطیف الخبیر ہزار
کرت بہر نیت کہ اسماء مذکورہ درین اوقات ذکر کند حق تعالے آن حاجت را قبول گرداند و ہر دعائے کہ کند مستجاب گردد
و بزودی بمقصود برسد و اذا سالک شخص عن امر انہ کیف یکون خیرا او شرا فلیراقب و لیرجع الی القلب ساعۃ فاذا انشرح القلب
و انبسط و لم یضطرب یکون خیرا و ان رعش و اضطرب یکون شرا و ہذا لمن کان لہ قلب حی مصفی مزکی مظہر انوار اللاہوت فاما
کل قلب فلا فافہم **وصل** بعد از نماز فجر و عصر کہ محل نوافل نیست باذکار و مراقبہ مشغول گشتن معمول و مختار مشائخ کرام است رحمہم اللہ
تعالی و احادیث درین باب نیز وارد اند در مداومت بر اذکار و افکار در اوقات مذکورہ تاثیرات و برکات بسیار است
و طریقہ او اینست بعد از ادائے فریضہ صبح مستقبل قبلہ بنشیند اول تجدید توجہ کند و بگوید اللہم انی اعوذ بک من ان اشرک
بک شیا و انا اعلم و استغفرک لما لا اعلم بہ تبت عنہ و تبرات و اسلمت و اقول لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ بعدہ بیست و یکبار
استغفار گوید باین صیغہ استغفر اللہ الذی لا الہ الا ہو الحی القیوم و اتوب علیہ بعدہ درود فرستد باین صیغہ الصلوۃ و السلام علیک
یا رسول اللہ الصلوۃ و السلام علیک یا حبیب اللہ الصلوۃ و السلام علیک یا صفی اللہ و السلام علیک یا نبی اللہ بعدہ
سہ بار با تسمیہ تمام کلمہ طیبہ بگوید در آخر تسمیہ وقف کند و در کلمہ طیبہ چندان مد کشد کہ تمام دم در مد کشیدن مستغرق شود بعدہ
سر فرود اندازد بطریق متواضعان بامید آنکہ در دل از خدا تعالی چیزے وارد شود باز سہ بار کلمہ طیبہ چنانکہ اول گفتہ بود
بگوید بعدہ کلمہ الا اللہ بگوید و متواضع بنشیند بعدہ سر آوردہ کلمہ طیبہ بگوید بعدہ در ذکر اللہ مشغول گردد چندانکہ ذوق داشتہ
باشد مستغرق گردد ہمچنین از ذکرے بذکرے انتقال نماید و از شغلے بشغلے و اگر شیخ با یاران در حلقہ نشیند ذکر گوید
طریقہ مسطورہ رعایت داشتہ ذکر گوید و انتقال نمودہ باشد و بعد از ذکر باین ورد مشغول شود اول آیۃ الکرسی بخواند بعدہ
این آیہ بخواند ربنا و اتنا ما وعدتنا علے رسلک و لا تخزنا یوم القیمۃ انک لا تخلف المیعاد بعدہ این دعا بخواند اللہم اصبحنا
بک نشہد و نشہد حملۃ عرشک و ملائکتک و جمیع خلقک انک انت اللہ لا الہ الا انت وحدک لا شریک لک و ان
محمدا عبدک و رسولک بعدہ چہل و یکبار یا عزیز بگوید بعدہ مسبعات عشر بخواند و آن اینست فاتحۃ الکتاب ہفت بار سورۃ
والناس ہفت بار سورۃ فلق ہفت بار اخلاص ہفت بار الکافرون ہفت بار آیۃ الکرسی ہفت بار سبحان اللہ و الحمد للہ
و لا الہ الا اللہ و اللہ اکبر و لا حول و لا قوۃ الا باللہ العلی العظیم ہفت بار و یکبار این دعا بخواند عدد ما علم العد و زنۃ ما علم اللہ و ملاء ما
علم اللہ ہفت بار اللہم صل علی محمد عبدک و نبیک و رسولک النبی الامی و علے آلہ و بارک و سلم ہفت بار اللہم اغفر لے
و لوالدی و لمن توالد او ارحمہما کما ربیانی صغیرا و اغفر اللہم لجمیع المومنین و المومنات و المسلمین و المسلمات الاحیاء منہم
و الاموات برحمتک یا ارحم الرحمین ہفت بار اللہم یا رب افعل بے و بہم عاجلا و آجلا فی الدین و الدنیا ما انت لہ اہل
و لا تفعل بنا یا مولینا ما نحن لہ اہل انک غفور حلیم جواد کریم بر رؤف رحیم سہ بار سبحان اللہ الاعلے الدیان سبحان اللہ الحنان

المنان سبحان اللہ الشدید الارکان سبحان اللہ المسبح فی کل مکان سبحان من لا یشغلہ شان عن شان سبحان من یذہب باللیل و
یاتی بالنہار و در وقت غروب بجاے آن بگوید سبحان من یذہب بالنہار و یاتی باللیل بعدہ سہ بار نود و نہ نام بخواند بعدہ تمام
اسماء عظام پنج بار یا شش بار بخواند بعد ازان بروح حضرت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم و جمیع اہل بیت و صحابہ و تابعین
و تبع تابعین و جمیع استادان شریعت و پیران طریقت فاتحہ بخواند بعد ازان بنماز اشراق مشغول گردد و آن چہار رکعت
نماز است اول دو رکعت ادا سازد و دران ہرچہ خواہد بخواند بعد ازان دوگانہ دیگر بخواند در رکعت اولی بعد از فاتحہ آیۃ الکرسی
تا خالدون بخواند و در دویم آمن الرسول تا آخر بعد ازان درود بخواند اللہم انی اصبحت لا استطیع دفع ما اکرہ و لا املک نفع ما
ارجو اصبحت مرتہنا بعملی و اصبح امری بید غیری فلا فقیر افقر منی اللہم لا تشمت بی عدوی و لا تسوء بی صدیقی و لا تجعل
مصیبتی فی دینی و دنیاے و لا فی الآخرۃ و لا تجعل الدنیا اکبر ہمی و لا مبلغ علمی و لا تسلط علے من لا یرحمنی اللہم انی اعوذ بک
من الذنوب التی تزیل بہا النعم و من الذنوب التی توجب بہا النقم برحمتک یا ارحم الراحمین بعد ازان دو رکعت نماز استعاذۃ
بگذارد در رکعت اولی بعد از فاتحہ فلق خواند و در دویم رکعت بعد از فاتحہ سورۃ و الناس بعد از سلام درود گوید و این دعا
بخواند اللہم انی اعوذ بک باسمک الاعظم و کلمتک التامۃ من شر السامۃ و الہامۃ و اعوذ باسمک الاعظم و کلمتک التامۃ
من شر عبادک و شر عذابک و اعوذ باسمک الاعظم و کلمتک التامۃ من الشیطان الرجیم و اعوذ بک باسمک الاعظم و
کلمتک التامۃ من شر ما یجری بہ اللیل و النہار ان ربی اللہ الذی لا الہ الا ہو علیہ توکلت و ہو رب العرش العظیم الہی انک سلطت
علینا عدوا بصیرا بعیوبنا یرانا ہو و قبیلہ من حیث لا نراہم اللہم فایئسہ منا کما آیستہ من رحمتک و قنطہ منا کما قنطتہ من عفوک و ابعد
بیننا و بینہ کما ابعدت بینہ و بین جنتک انک علی کل شئ قدیر و بالاجابۃ جدیر و لا حول و لا قوۃ الا باللہ العلی العظیم بعد ازان
دو رکعت نماز استخارہ بگذارد در رکعت اولی بعد از فاتحہ سورۃ کافرون و در رکعت ثانیہ سورۃ اخلاص بخواند بعد از سلام درود
فرستد و این دعا بخواند اللہم انی استخیرک بعلمک و استقدرک بقدرتک و اسالک من فضلک العظیم فانک تقدر و لا اقدر
و تعلم و لا اعلم و انت علام الغیوب اللہم انی لا املک لنفسی ضرا و نفعا و لا موتا و لا حیوۃ و لا نشورا و لا استطیع آن اخذ الا ما اعطیتنی
و لا ان اتقی الا ما وقیتنی اللہم وفقنی لما تحب و ترضی من القول و العمل فی عافیۃ اللہم اجعل الخیرۃ فی کل قول و عمل اریدہ فی ہذا
الیوم و اللیل بعد ازان تا ربع روز بذکر مشغول باشد چون یکپاس روز آید ہشت رکعۃ نماز ضحی ادا سازد بعد ازان بکار
بار ضروریہ معاش و ما یناسب ذلک روے آرد اما دل بیار دست بکار و چون نیم روز شود بنیت قیام اللیل قیلولہ کند و
چون وقت ظہر در آید وضو سازد و دو دوگانہ تحیۃ ادا سازد و نماز ظہر با جماعۃ بگذارد و چون عصر در آید وضو جدید کند و تحیۃ المسجد
ادا سازد و سنن عصر ادا ساختہ و فرائض گذاردہ مسبعات عشر و نود و نہ نام و اسماء عظام بر ترتیب مذکور بخواند و بعد ازان
بذکر مشغول گردد و چون مغرب در آید نماز مغرب ادا سازد و سنن و صلوۃ اوابین و واجبات ادا سازد بعد ازان مابین
عشائین بذکر و فکر ہرچہ صلاح داند مشغول گردد چون عشا در آید نماز سنت عشا و فرائض و واجبات ادا سازد بعد
ازان طعام خوردہ بحضور تمام بخواب رود و چون نیم شب شود نماز تہجد ادا سازد اقل آن چہار رکعت است و اکثر آن
دوازدہ رکعۃ و این دعا بخواند اللہم اصلحنا و اصلح فساد قلوبنا و اصلح فساد افعالنا و اصلح فساد اقوالنا و اصلح فساد احوالنا

فساد صلح فساد صدورنا واصلح ولاة امورنا واصلح ذات بیننا واصلحنا باصلحت به عبادک الصالحین یا مصلح الصالحین ویا اکرم
الاکرمین ویا ارحم الراحمین اختم لنا بخیر ربنا توفنا مسلمین والحقنا بالصالحین وصلے اللہ علے محمد وعلے آلہ وعلے جمیع الانبیاء والمرسلین
وبارک وسلم **فصل** در اذکار طریقہ فردوسیہ جلسہ معہودہ رعایت داشتہ لااله را از زانوے چپ بزانوے راست شدہ بکتف
راست رسانده کلمہ الا اللہ را از انجا بر موضعے کہ دور شروع شدہ بود ضرب نماید واذ کار واشغال طریقہ فردوسیہ مثل طریقہ شطاریہ
وقادریہ است **فصل** اذکار طریقہ طیفوریہ شامیہ کہ بسبب نسبت بدیع الدین شاہ مدار بطریقہ مداریہ معروف است ذکر نفی و
اثبات واسم ذات مثل طریقہ نقشبندیہ است وطریق اشغال طریقہ باین طریق است ہورا بادم از زیر ناف بالا کشد وفرو رفتن
نہ دہد تا کہ بسر رسد چون بے تاب گردد دم برآورده باز از سر گیرد ودر ہویت مطلقہ محو گردد ودرین طریقہ حضرت شاہ مدار در تقوی
وطہارت بسیار مبالغہ فرموده اند وکبار مشائخ این طریقہ فرموده اند ہر کہ خود را از مریدان حضرت شاہ مدار بشمارد ومرید گرداند اگر یک
سر موے مخالف شرع رود در بلا افتد ومردود گردد پس مریدان این درگاہ باید کہ در احکام شرعیہ احتیاط تمام نماید **فصل** اذکار طریقہ
علیہ حاتمیہ کہ منسوب بشیخ محی الدین ابن العربی الحاتمی الاندلسی رحمہ اللہ تعالے مثل اذکار طریقہ علیہ قادریہ است وشغل
آن بطریق میدارد معاو است کہ راہ بتوحید وجود دارد **فصل** در بیان طریقہ ہمدانیہ کہ منسوب است بحضرت قطب ربانی سید علی
ہمدانی قدس سره اعمال این طریقہ علیہ تخلق باخلاق حضرت سید الاعظم سید الانبیاء والمرسلین علیہ الصلوة والسلام است از زہد
ومجاہده وریاضات علیہ وطاعات جمیلہ واکثر ذکر اہل این طریقہ بعد از نفی واثبات ہو است بگرفتن زبان بکام وبند کردن
ہر دو گوش بسر انگشت شہادت وکشیدن ہو از ناف باعلی بحبس نفس وملاحظہ نمودن نام حق تعالے وتحریک سر در ملاحظہ ہر
اسم مبارک حضرت حق تعالی وبعد از فراغ از ذکر بعد از نماز فجر بخواندن اوراد فتحیہ بجماعہ مشغول شوند ودرین شغل برکات جزیلہ
اند ومشائخ این طریقہ علیہ گفتہ اند کہ جناب حضرت سید علی ہمدانی رحمۃ اللہ تعالی علیہ ادعیہ این اوراد شریف را از چہار ہزار اولیاء
کبار استفاده نموده جمع کرده اند وبعد از جمع نمودن در مدینہ مطہرہ علی اشرف ساکنہا اکمل الصلوات واز کے التسلیمات وبروایتے
در سرانديب حضرت رسول اکرم را صلے اللہ علیہ وسلم در خواب دیدند وآنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم مجموعہ در دست مبارک
گرفتہ فرمودند کہ خذ ہذه الفتحیۃ جناب سید علیہ الرحمۃ از دست مبارک آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم گرفتند ونزد خود داشتند وچون
از خواب بیدار شدند نزد خود یافتند چون دیدند ہمان ادعیہ مجموعہ بود کہ از انفاس متبرکہ مشائخ کبار جمع نموده بودند بنا بران
اشاره باوراد فتحیہ نام کردند واین احقر عباد اللہ میگوید کہ شک نیست کہ دران فتوحات کثیره است وہیچ احدے دیده نشده است
کہ بخواندن آن مشغول باشد ومحتاج باشد وغنی نباشد وقد قیل فیہا ہر کہ در قرأت اوراد فتحیہ شتافت ہیچ شک نیست کہ فتاح فتوحش
بخشد وباللہ التوفیق **فصل** طریقہ علیہ رفاعیہ کہ منسوب است بحضرت قطب الاقطاب سید احمد رفاعی ودائره است بر زہد و
مجاہده وپوشیدن عیوب خلق وشفقت بر آنہا وترک التفات بدنیا وعداومت بر اذکار وغالب ذکر اہل این طریقہ ہو الحی القیوم واللہ
لا الہ الا ہو الحی القیوم است ہزار مرتبہ روز وشب **فصل** طریقہ علیہ کازرونیہ کہ منسوب است بموحد ربانی ابی اسحاق الکازرونی
رحمہ اللہ تعالی دائر است بر تخلق باخلاق حضرت رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم ظاہرہ وباطنہ وتسلیم ورضا وایثار وسعت وترک تضییق
ودوام شہود ودوام استغراق واکثر ذکر اہل آن نشاده وچشم بستن چشم ہو حق ہو است ودگاہے نہ بہت الظاہر گویند وپوشیده داشتن چشم

هوالباطن است و گاهے انت الباطن گویند و ذکر اسم ذات مکرر بقلب گویند و گاہے نفی و اثبات نیز گویند فصل طریقه مدینیه که منسوب است بغوث اکمل ابی مدین شعیب بن حسن مغربی قدس سره دائر بر کتاب و سنت است و غالب اذکار اهل این طریقه علیه نفی و اثبات و اسم ذات ست و طریق آن مثل اذکار طریق علیه قادریه و غزالیه است و اشغال آن مثل اشغال آن هر دو طریقه است شیخ عیسے بن محمد الثعالبی که شیخ شیخ شیخ عبد القادر مفتی مکه است گفته که وصیت کرده است شیخ ابو سالم تازی نفعنا الله تعالی به هر که درین طریقه داخل شود داخل شود به تقوے و خوف از خدائے تعالی و لازم گیرد طاعت بارگاه حضرت حق تعالی را و حق خرقه را بداند و پاک دارد آن را از امتحان و در حال بر ذکر حق تعالی مواظبت نماید و گفته که افضل اذکار است لا اله الا الله است زیرا که آن پاک میگرداند دل را از سیاهی و وصیت کرده است باحترام مشائخ و خدمت برادران دینی و تواضع فقرا و نرمی بمومنان و شفقت بر همه خلق الله و باینکه در هر صبح بگوید سبحان الله و بحمده سبحان الله العظیم و بحمده استغفر الله صد بار و لا اله الا الله الملک الحق المبین صد بار و گفته است که در خواندن آن غنا از فقر است و سهولت و آسانی از هر دشواری ست و بخواند در هر شب و روز چهار سورة از قرآن اقرأ باسم ربک و انا انزلناه و اذا زلزلت و لایلاف قریش که خواندن این سورها دفع میکند شر ظاهر و باطن و مجرب کرده شده اند این سورها درین باب و تخصیص نموده است پیران سیدی عبد القادر الجیلانی قدس سره در فتوح الغیب و گفته است اقطعوا بالیأس فی ایدی الناس تعیشوا اعزاء انتهی آن بر خورداران را باید که در ورزش طرق فروگذاری ننمایند و از غنیمتے که بالفعل در خانه موجود است و بسهولت بدست آید سهل الوجود نه انگارند عمر فقیر بآخر رسیده است امید زندگانی نیست عاقبة بندامت خواهند کشید و من بعد اگر سالها در اطراف و اکناف جهة حصول این نعم سرگردانی خواهند کرد حرفے از هزار پر ذوق حاصل نخواهند کرد در خانه اگر کس است یک حرف بس است وفقکم الله سبحانه الی الخیر و لا یکلکم الی الغیر فانه حسبکم و نعم الوکیل نعم المولی و نعم النصیر و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم ط ✣

مکتوب چهل و یکم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام بعضے احبه صدور یافته در بیان اثبات آثار نبوی علی صاحبها الصلوات و التحیات من الشعر و الظفر و غیره باحادیث صحیحه و دلائل صریحه و بیان آنکه اگر چیزے از اعضائے شریفه یافته شود هر چند سایه دیده شود نیز صحیح است زیرا که حکمت سایه بر بالائے وجود مسعود سرور کائنات علیه افضل الصلوات و التسلیمات آن بود که بعضے از سبب علاوت هر جا که سایه پیغمبری یافتند لگدکوب میکردند و الحال که غلبه سلام است آن علت مفقود است و بیان جواز رویت خدائے تعالی در منام و رؤیة پیغمبر علیه السلام و بعضے ملائکه عظام و تحقیق عالم مثال و بیان بعضے خوارق شعر مبارک که نزد حضرت ایشان ما است و ما یناسب ذالک ط

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله الذی من علینا بحبیبه المصطفی و نبیه المجتبی محمد صلے الله علیه و سلم و ابقی فینا من انوار آثاره تذکرة لنا الی یوم اللقاء

والصلوة والسلام الاتمان الاكملان على اشرف نسمة الورى محمد وعلى آله وصحبه اجمعين الى يوم الجزاء اما بعد الناس قد شاع فيهم ان في الدنيا شعر ونصف من شعره عليه من الصلوات اتمها ومن التحيات اعمها وليس كذلك على مالاح للثقات من الائمة المتقدمين والمتاخرين من المحدثين وسيلوح لك الحال من الاحاديث والروايات التي من الكتب المعتبرة فاذا لاح لك الحال فانظر بعين الانصاف واصرف عما يقول الجهال واعتبر ليذهب عنك الوبال سمعت عن كثير من الجهال الطعن في هذا الباب واعظك ان لا تطاول لسانك الى كان الشعر منسوبا اليه فانحرت فيه فان كان من شعره صلى الله عليه وسلم فانكارك موجب خذلانك الذي يحصل به الويل كل الويل اياك والانكار ثم وثم وان لم يكن منها فالوزر على من يخدع الناس بالكيد ليحصل به المال فعليك ان تقوم على بجذ صدق النية وقدم خلوص الطوية لان الناس لا يكبهم على مناخرهم الا حصايد السنتهم قال الشيخ رحمة الله السندي في منسكه والشارح على القاري المكي رحمهم الله تعالى واعلم انه يستحب زيارة المساجد والآبار والآثار اي المشاهد المنسوبة اليه صلى الله عليه وسلم سواء علم عينها اي تعينها بتبيين الائمة او جهتها اي اشتهر تعينها عند العامة والا فجهل جهتها لا يكفي لاستحباب زيارتها صرح بهذا الاستحباب على الاطلاق جماعة من اصحابنا الحنفية رحمهم الله تعالى وطائفة من الشافعية وبعض المالكية وغيرهم من الحنابلة وقد كان ابن عمر رضي الله عنهما يتحرى الصلوة والنزول والمرور على وفق المتابعة حيث صلى الله عليه وسلم ونزول قال القاضي عياض في الشفاء اي في شمايل المصطفى عليه افضل الصلوات واكمل التحيات ومن اعظامه واكرامه اعظام جميع اشيائه واجزائه ولو منفصلة من اعضائه واكرام جميع مشاهده وامكنته او معاهده حضرها او سكن بها او نزل بها او لا فيها لا سيما اذا صلى بها وما لمسه صلى الله عليه وسلم بيده وكذا برجله او جانبه على تقدير صحة نقله او عرف برائيه ولو كان على وجه اشتهاره من غير ثبوت اخباره في آثاره انتهى محصل السندي والمكي وذكر في شرعة الاسلام فاذا سمي الولد باسماء الانبياء والملائكة لم يجز ان يلعنه ويشتمه ويصغره الا ان يواجه المسمى فيقول انت كذا وكذا ويكره الولد محمدا فاكرموا اوسعوا له في المجلس ولا تقبحوا له وجها ونهى ان يسمي الولد محمدا ثم يلعن ويشتم انتهى علم مما ذكر ان الطعن في المنسوبة اليه وكذا في الاجزاء لا يجوز لان الولد المسمى باسمه صلى الله عليه وسلم على صاحبه مع انه غيره صلى الله عليه وسلم لا يجوز لعنه وشتمه وتحقيره وتصغيره لشرف اطلاق الاسم المكرم عليه فكيف يجوز طعن الجزء المنسوب اليه صلى الله عليه وسلم هو لا يريدون ان يطفؤا نور الله بافواههم شعر اذا لم تكن للمرئين صحيحة ❊ فلا عزوان ترتاب والصبح مسفر بدو سمعت ايضا ما كان عند احد شعر من شعر النبي صلى الله عليه وسلم الا عند خالد بن وليد رضي الله تعالى عنه قولهم مكابر لرواية الكتب المعتبرة من الصحاح وغيرها والمثبت مقدم على النافي لان معه زيادة علم على ما في اصول الفقه وورد في الحديث الشهود والبينة للمدعي واليمين على من انكر فالانكار من الجهل لا من العلم ذكر البخاري في باب من كتاب الوضوء حدثنا مالك بن اسمعيل حدثنا اسرائيل عن عاصم عن ابن سيرين قال قلت لعبيدة عندنا من شعر النبي صلى الله عليه وسلم اصبناه من قبل انس او من قبل اهل انس فقال لان يكون عندي شعرة منه احب الي من الدنيا وما فيها حدثنا محمد بن عبد الرحيم حدثنا سعيد بن سليمان حدثنا عباد بن عوف عن ابن سيرين عن انس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم لما حلق راسه كان ابو طلحة اول من اخذ من شعره وصح كما في الجامع الصحيح ايضا ان ام المؤمنين ام سلمة رضي الله تعالى عنها كان عندها جلجل من فضة فيها شعر من شعر النبي صلى الله عليه وسلم وكان اذا اصاب الانسان عين او شيء بعث اليها مخضبة فيه قوله عن عاصم هو ابن سليمان وابن سيرين هو محمد

عبيدة هو عمرو السلماني احد كبار التابعين المخضرمين اسلم قبل وفات النبي صلى الله عليه وسلم بسنتين ولم يره قوله من شعر النبي صلى الله عليه وسلم
اي شي قوله اصبناه اي حصل لنا من جهة انس بن مالك واراد المصنف من ايراد هذا الاثر تقرير ان الشعر الذي حصل لابي طلحة
كما ورد في الحديث الذي يليه بقي عند اهل بيته الى ان صار لمواليه منه لان سيرين والد محمد كان مولى انس بن مالك و
كان انس ربيب ابي طلحة قوله لما حلق اي امر الحلاق فحلقه وكان ذلك في حجة الوداع واختلفوا في اسم الحلاق
والصحيح انه معمر بن عبد الله كما ذكر في البخاري وقيل خراش بن امية والصحيح ان خراشا كان حلاقا في الحديبية كذا في فتح الباري
شرح البخاري وفي البخاري ايضا في باب ما يذكر في الشيب حدثنا مالك بن اسمعيل حدثنا اسرائيل عن عثمان بن عبد الله بن
موهب قال ارسلني اهلي الى ام سلمة بقدح من ماء وقبض اسرائيل ثلث اصابع من فضة فيه شعر من شعر النبي صلى الله
عليه وسلم وكان اذا اصاب الانسان عين او شي بعث اليها مخضبه فاطلعت في الجلجل فرايت شعرا احمر وفي فتح الباري قوله
حدثنا مالك بن اسمعيل هو ابو غسان النهدي واسرائيل هو ابن يونس بن ابي اسحاق وعثمان بن عبد الله بن موهب هو التيمي
مولى ابن طلحة قوله ارسلني اهلي الى ام سلمة يعني زوجة النبي صلى الله عليه وسلم ولم اقف على تسمية اهله ولكنهم من آل طلحة لانهم مواليه
ويحتمل ان يراد باهله امرأته قوله وقبض اسرائيل ثلث اصابع فيه اشارة الى صغر القدح قوله من فضة اختلفوا في ضبطه هل هو بفاء
مضمومة ثم ضاد معجمة او بقاف مكسورة ثم صاد مهملة فان كان بالفاء والضاد المعجمة فهو بيان لجنس القدح قال الكرماني ويحمل
على انه كان مموها بالفضة لا انه كان كله فضة قلت وهذا ينبني على ان ام سلمة كانت لا تجيز استعمال آنية الفضة في
غير الاكل والشرب ومن اين لها ذلك وقد اجاز جماعة من العلماء استعمال الاناء الصغير من الفضة في الاكل والشرب
وان كان بالقاف والصاد المهملة فهو من صفة الشعر على ما في التركيب من قلق ويظهر ان من سببية اي ارسلني بقدح من ماء
بسبب قصة فيها شعر وهذا كله بناء على ان اللفظة محفوظة بالقاف والصاد المهملة وقد ذكره الحميدي في الجمع بين الصحيحين
بلفظ دال على انه بالفاء والضاد المعجمة ولفظه ارسلني اهلي الى ام سلمة بقدح من ماء فجاءت بجلجل من فضة فيه ولم يذكر
قول اسرائيل فكانه سقط من رواة البخاري قوله فجاءت بجلجل وبه ينتظم الكلام وقد نبه وكيع في تصنيف القدماء بعدما رواه
عن اسرائيل فقال كان جلجلا من فضة صنع صوانا للشعرة كانت عند ام سلمة من شعر النبي صلى الله عليه وسلم قوله بعث اليها
مخضبة والمراد انه كان من اشتكى ارسل اناء الى ام سلمة فتجعل فيها تلك الشعرات وتغسلها فيه وتعيده فيشربه صاحب الاناء او يغتسل
به استشفاء بها فتحصل له بركتها قوله فاطلعت في الجلجل بجيمين مضمومتين هو شبيه الجرس وقد ينزع منه الحصاة التي تتحرك
فيوضع فيه ما يحتاج الى صيانته انتهى وفي البخاري ايضا في باب مع تلك الابواب حدثنا موسى بن اسمعيل حدثنا سلام عن
عثمان بن عبد الله بن موهب قال دخلت على ام سلمة فاخرجت شعرا من شعر النبي صلى الله عليه وسلم مخضوبا وقال ابو نعيم
حدثنا نصير بن ابي الاشعث عن ابن موهب ان ام سلمة ارته شعر النبي صلى الله عليه وسلم احمر وفي فتح الباري عن عثمان
بن عبد الله بن موهب كان مع ام سلمة من شعر لحية النبي صلى الله عليه وسلم هو الذي خضب بل يحتمل ان احمراره لما خالطه
من طيب فيه صفرة فغلبت الصفرة فان كان كذلك فحديث انس ان النبي صلى الله عليه وسلم لم يخضب اصح فانه قد كثير من الشعر
التي تنفصل عن الجسد اذا طال العهد يؤول سوادها الى الحمرة وفي صحيح مسلم في باب ... كتاب المناسك حدثنا يحيى

بن يحيى انا حفص بن غياث عن هشام عن محمد بن سيرين عن انس بن مالك ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اتى منى فاتى الجمرة فرماها
ثم اتى منزله بمنى ونحر ثم قال للحلاق خذ واشار الى جانبه الايمن ثم الايسر ثم جعل يعطيه الناس حدثنا ابو بكر بن ابى شيبة وابن نمير وابو كريب
قالوا حدثنا حفص بن غياث عن هشام بهذا الاسناد اما ابو بكر فقال فى روايته قال للحلاق ها واشار بيده الى الجانب الايمن هكذا
فقسم شعره بين من يليه ثم اشار الى الحلاق الى الجانب الايسر فحلقه فاعطاه ام سليم واما فى رواية ابى كريب فبدأ بالشق الايمن فوزعه
الشعرة والشعرتين بين الناس ثم قال بالايسر فصنع به مثل ذلك ثم قال ههنا ابو طلحة فدفعه الى ابى طلحة انتهى وفى شرح المسلم للعلامة النووى
وذكر الشعر والشعرتين بدل على كثيرة المأخذين والتبرك بآثار الصالحين انتهى وفى العينى شرح البخارى فى باب الحلق والتقصير من
كتاب الحج قد اختلف الحديث فى الاختلاف الواقع فى هذا الحديث فذهب بعضهم الى ان الجمع بينهما بان النبى صلى الله
عليه وسلم لما حلق الشق الايمن ناوله ابا طلحة ليقسمه بين الناس ففعل ابو طلحة وناول الشق الايسر ام سليم لتكون عندها فصحت نسبة
كل ذلك الى من نسب اليه وذهب بعضهم الى الترجيح لتعذر الجمع عنده وقد جمع المحب الطبرى فى امكان جمعه ورجح فى
امكان تعذره فقال والصحيح ان الذى وزع على الناس الشق الايمن واعطى ابا طلحة ام سليم ولا تضاد بين الروايتين لان ام
سليم امرأة ابى طلحة فاعطاه عليه الصلوة والسلام اليه لهما فنسبت العطية تارة اليهما انتهى وقد ذكر ان خالدا سأل ابا طلحة حين
فرق شعره صلى الله عليه وسلم بين الناس ان يعطيه شعرة ناصيته فاعطاه اياه وكان مقدم ناصيته مناسبا للفتح كلما قدم عليه وفيه
اشارة الى ان لا بأس باقتباس الشعر البائن من الحى وحفظه عنده وانه لا يجب عليه دفنه كما قال بعضهم انه يجب دفن شعر بنى
آدم او يستحب وفى المسلم ايضا فى ذلك الباب حدثنا محمد بن المثنى قال حدثنا عبد الاعلى حدثنا هشام عن محمد عن انس
بن مالك ان رسول الله صلى الله عليه وسلم رمى جمرة العقبة ثم انصرف الى البدن فنحرها والحجام جالس فقال بيده عن رأسه
فحلق شقه الايمن فقسمه فيمن يليه ثم حلق الشق الآخر فقال اين ابو طلحة فاعطاه اياه حدثنا ابن ابى عمر قال حدثنا سفيان
سمعت هشام بن حسان يخبر عن ابن سيرين عن انس بن مالك لما رمى رسول الله صلى الله عليه وسلم ونحر نسكه ناول الحالق
شقه الايمن فحلقه ثم دعا ابا طلحة الانصارى فاعطاه اياه ثم ناوله الشق الايسر فقال احلق فحلقه فاعطاه ابا طلحة فقال اقسمه بين
الناس قال السيد الشريف فى شرح المشكوة وانما قسم الشعر فى اصحابه لتكون بركته باقية بين اظهرهم وتذكرة لهم وكانه اشارة
الى اقتراب الاجل وانقضاء زمن الصحبة انتهى وفى الطيبى واختلفوا فى اسم الحلاق والصحيح المشهور انه معمر بن عبد الله العدوى
وقيل اسمه خراش بن امية بن ربيعة الكعبى بضم الكاف انتهى وفى شمائل النبى صلى الله عليه وسلم للترمذى حدثنا على بن حجر
عن شعيب بن صفوان عن عبد الملك بن عمير عن اياد بن لقيط العجلى عن ابى رمثة التيمى قال اتيت النبى صلى الله عليه
وسلم ومعى ابن لى قال فاريته فقلت لما رأيته هذا نبى الله صلى الله عليه وسلم وعليه ثوبان اخضران وله شعر قد علاه الشيب و
شيبه احمر حدثنا احمد بن منيع اخبرنا هشيم اخبرنا عبد الملك بن عمير عن اياد بن لقيط قال اخبرنا ابو رمثة قال اتيت رسول الله
صلى الله عليه وسلم ومعى ابن لى فقال ابنك هذا فقلت نعم اشهد به قال لا يجنى عليك ولا تجنى عليه ورأيت الشيب احمر
قال ابو عيسى هذا احسن شىء روى فى هذا الباب وافسر لان الروايات الصحيحة ان النبى صلى الله عليه وسلم لم يبلغ الشيب
وابو رمثة اسمه رفاعة بن يثربى التيمى حدثنا سفيان بن وكيع اخبرنا ابى عن شريك عن عثمان بن موهب قال سئل ابو هريرة

هل خضب رسول الله صلى الله عليه وسلم قال نعم قال ابو عيسى وروى ابو عوانة هذا الحديث عن عثمان بن عبد الله بن موهب فقال عن ام سلمة قال
حمام اخبرنا عبد الله بن عقيل قال رايت شعر رسول الله صلى الله عليه وسلم عند انس بن مالك مخضوبا حدثنا اسحق بن منصور ويحيى بن موسى قالا اخبرنا عبد الرزاق
عن معمر عن ثابت عن انس قال ما عددت في راس رسول الله صلى الله عليه وسلم ولحيته الا اربع عشرة شعرة بيضاء وفي العيني شرح البخاري وقد ذكر غير واحد ان
خالد بن الوليد كان في قلنسوته شعرات من شعره عليه الصلوة والسلام فلذلك لا يقدم على وجه الا فتح له وروى انه كان في قلنسوة خالد بن الوليد شعرات من
شعر النبي صلى الله عليه وسلم لا يفارقها بحيث او سقطت تلك القلنسوة في بعض حروبه فشد عليها شدة انكرها بعض اصحاب النبي
صلى الله عليه وسلم فقال اني لم افعل هذا بسبب القلنسوة بل لما تضمنته من شعره صلى الله عليه وسلم لئلا اسلب بركتها وتقع في
ايدي المشركين وفي سيرة الحلبية في ذكر غزوة الحديبية ولما فرغ صلى الله عليه وسلم من صلح الحديبية قام الى هديه فنحره وقسمها
لحمها على فقراء مكة ثم حلق راسه وكان الحالق خراش بن امية الخزاعي فلما راى الناس رسول الله صلى الله عليه وسلم قد نحر و
حلق تواثبوا ينحرون ويحلقون وقصر بعضهم كعثمان وابي قتادة وفي كلام السهيلي انه لم يقصر غيرهما ودعا رسول الله صلى الله
عليه وسلم للمحلقين ثلاثا وللمقصرين مرة واحدة وفي لفظة فحلق راسه ورمى شعره على شجرة فاخذه الناس وتخاصموا واخذت ام
عمارة طاقات منه فكانت تغسلها للمريض وتسقيه فيبرا فلما راوا ذلك قاموا فنحروا وحلقوا وفي السيرة الشامية في حجة الوداع
فلما اكمل صلى الله عليه وسلم نحره استدعى بالحلاق فحلق راسه فبدا بالشق الايمن فوزعه الشعرة والشعرتين بين الناس ودفع الى
ابي طلحة شق راسه ثم قلم اظفاره وقسمها بين الناس فكلمه خالد بن الوليد في ناصيته حين حلق فدفعها اليه فكان يجعلها في مقدم
راسه في قلنسوته فلا يلقى جمعا الا فضه وحلق اكثر اصحابه صلى الله عليه وسلم وقص بعضهم وقال الشيخ عبد الحق الدهلوي في شرح
المشكوة وكذا قسم اظفاره وهذه البركة بالامة الى يومنا هذا باقية وباعث تذكره من اجزائه الشريف عليه افضل الصلوات واكمل
التحيات انتهى قوله معربا وفي القول البديع وكان عند ام سلمة رضي الله عنها جلجل من فضة ضخم فيها من شعر النبي صلى الله
عليه وسلم وكان اذا اصاب الانسان الحمى بعث عليها فخضخضت فيه ثم ياخذ فيضعه على وجهه فيبرا وفي شرح المواهب اللدنية
للعلامة الزرقاني وفي السيرة الحلبية في مواضع متفرقة وعن انس قال رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم في حجة الوداع
والحلاق معمر بن عبد الله على الصحيح يحلقه واطاف به اصحابه فما يريدون ان تقع شعرة الا في يد رجل تيمنا وتبركا رواه مسلم ولم
يروا انه صلى الله عليه وسلم حلق راسه الشريف في غير نسك حج وعمرة بدل من نسك وبه جزم ابن القيم لم يحلق راسه الا في
اربع مرات احدها يوم الحديبية سنة ست وكان الحالق حينئذ خراش بن امية وثانيها في عمرة القضاء سنة سبع وكان الحالق حينئذ
معمر بن عبد الله العدوي وثالثها في عمرة الجعرانة لما قسم غنائم حنين وذلك في سنة ثمانية وكان الحالق حينئذ ابو هند الحجام
وقيل خراش المتقدم ورابعها حجة الوداع وفي المواهب وقد رايت بمكة المشرفة في ذي قعدة سنة سبع وتسعين وثمانماية شعرة
عند الشيخ ابي حامد المرشدي شاع وذاع انه من شعره صلى الله عليه وسلم وفي جامع المعجزات للشيخ محمد الواعظ الرهاوي ومن
معجزاته روي ان ابا بكر رضي الله تعالى عنه اخذ شعرين من شعر لحية النبي صلى الله عليه وسلم ووضع في بيته تبركا فسمع ابو بكر رضي الله
عنه من بيته صوت القرآن باحسن الاصوات فقام وطلب القاري ولم يجد احدا حتى جاء الى موضع الشعرين فسمع القرآن منهما
فجاء الى النبي صلى الله عليه وسلم فاخبره بذلك فقال عليه الصلوة والسلام يا ابا بكر اما علمت ان الملائكة يجتمعون على شعري ويقرؤن

القرآن عندہما وفی المعجزات ایضا روی انہ کان رجل تاجر کثیر المال فی مدینۃ البلخ ولہ ابنان فتوفی ذلک الرجل فبقی
المال بین الاثنین نصفین وکان فی المیراث ثلث شعرات من شعر النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان اخذہ من
النبی صلی اللہ علیہ وسلم تبرکا فاخذ کل واحد منہما شعرۃ فبقیت شعرۃ واحدۃ فقال اکبرہما نجعل الشعرۃ الباقیۃ نصفین
فقال الاصغر بل ہو ابعد من ان نقطع الشعرۃ فقال الاکبر للاصغر انا خذ الشعرات الثلاث تبرکا بدلا من
نصیبک من المیراث فقال نعم فاخذ الکبیر جمیع المال والصغیر الشعرات وحفظہا فی جیبہ فکلما شاہدہا صلی اللہ
علیہ وسلم فبعد زمان قلیل فنی مال الکبیر وکثر مال الصغیر فلما توفی الصغیر راہ بعض الصالحین فی منامہ ورای النبی صلی اللہ علیہ وسلم ایضاً
فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم قل للناس من کان لہ حاجۃ فلیزر قبر ہذا الفتی وکان الناس یقصدون قبرہ حتی بلغ الی حال کل من
مر علی قبرہ راکبا نزل من فرسہ ومشی راجلا تعظیما للقبر فہذا کلہ من برکۃ شعر النبی صلی اللہ علیہ وسلم ومن برکۃ الصلوۃ علیہ وفی حیوۃ الحیوان
للامام الدمیری الشافعی نقلا عن الامام احمد بن حنبل فی القصۃ المشہورۃ مع المعتصم بعد کلام طویل ساقہ فی قصتہ معہ قال اعنی
الامام احمد وکان عندی شعرات من شعر النبی صلی اللہ علیہ وسلم قد صررتہا فی کم قمیصی فجاء بعض
القوم الی قمیصی لیحرقہ فقال المعتصم لا تحرقوہ انزعوہ عنہ وانما دری من القمیص الحرق ببرکۃ
شعر النبی صلی اللہ علیہ وسلم انتہی قال العلماء ما محصلہ انہ صلی اللہ علیہ وسلم انما قسم الشعر بین
اصحابہ لیحفظوہ فتکون برکتہ باقیۃ بین اظہرہم ففیہ التبرک باقتناء شعرہ صلی اللہ علیہ وسلم والمواساۃ بین الاصحاب
فی العطیۃ والہدیۃ وان المواساۃ لا تستلزم المساواۃ وتفضیل من یتولی التفریق علی غیرہ وقال انس بن مالک
رضی اللہ عنہ لثابت ہذہ من شعر النبی صلی اللہ علیہ وسلم فضعہا تحت لسانی قال فوضعتہا
تحت لسانہ فدفن وہی کذلک وفیہ تمسک لکل من حرص علی ادخار من یصل الیہ من ذلک وحفظ
علی الامۃ للتبرک المشاہد یزور وفیہ دلیل للتبرک بفضلات الصالحین مطلقا بل فی امرہ صلی اللہ
علیہ وسلم بقسم شعرہ الکریم بین الناس کما قال المحب الطبری دلیل لانہ من کان یظن فیہ الخیر
ویقتدی بہ یجوز ان یدفع شیئا من یشابہ او شعرہ علی وجہ التبرک وقال العلامۃ العینی
فی عمدۃ القاری وقد ذکر غیر واحد ان خالد بن ولید رضی اللہ تعالی عنہ کان فی قلنسوتہ شعرات من شعرہ صلی اللہ علیہ وسلم فلذلک
کان لا یقدم علی وجہ الا فتح لہ ویؤید ذلک ما ذکرہ الملا فی السیرۃ ان خالدا سال ابا طلحۃ حین فرق شعرہ علیہ الصلوۃ والسلام
بین الناس ان یعطیہ شعر ناصیتہ فاعطاہ ایاہ واوصی عمر بن عبد العزیز ان یدفن معہ شعر کان عندہ من شعر رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم وقال اذا مت فاجعلوہ فی کفنی ففعلوا ذلک وروی محمد بن سعد کاتب الواقدی بسندہ فی طبقاتہ وغیرہ انہ لما
احتضر معاویۃ رضی اللہ تعالی عنہ اوصی ان یکفن فی قمیص کساہ ایاہ رسول اللہ وان یجعل مما یلی جسدہ وکان عندہ قلامۃ اظفار رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم فاوصی ان یسحق ویجعل فی عینیہ وفمہ وقال افعلوا ذلک بی وخلوا بینی وبین ارحم الراحمین اقتنا الصحابۃ وادخار
ما وصل الیہم من شعرہ وظفرہ والتبرک بمخاطہ وبذاقہ صلی اللہ علیہ وسلم غنی عن البیان فان قلت ان المعاویۃ وغیرہ من الصحابۃ
امر ایاہ بوضع اشعارہ صلی اللہ علیہ وسلم معہ فی القبر فمن این ہذہ الاشعار التی نراہا فی ایدی الناس اقول ان ثبوت امر واحد

او اثنين من الصحابة بوضع شعر النبي صلى الله عليه وسلم معه في قبره لانه ثابت فهم امر جميع الصحابة بالوضع لان الحكم الخاص لا يستلزم العام كما ان العرف لا يثبت بالعرف الخاص ونحو فان قلت ان النبي صلى الله عليه وسلم كان لا يرى ظله كما هو المشهور والعضو الذي كان منه صلى الله تعالى عليه وعلى آله وسلم كان كذلك ايضا لا يرى ظله لان الجزء في حكم الكل فالشعر الذي يكون منسوبا اليه صلوات الله وسلامه عليه وعلى آله ويرى ظله ليس من عضوه قلت لا نسلم ذلك لان الظل انما يرى في الشمس وكان النبي صلى الله عليه وسلم يظله الغمام لئلا يقع ظله على الارض لان بعض اليهود كان يطئ محل ظلال المسلمين اهانة لهم وكان صلى الله عليه وسلم افضل المسلمين فظلل الله بالغمام لئلا يوطئ محل ظله والحين لغلبة الاسلام والمسلمين لم يقدر احد على الاهانة لعدم سلطانه والمسلمون يجب عليهم احترامه وحاشا ان يخطر فعل ذلك في قلوبهم من الايمان وقد لاح لك مما مر من قسم شعره صلى الله عليه وسلم بامره الشريف كون كل من وصل اليه شئ من ذلك مخصوصا بحق حفظ ما وصل اليه حتما فلا يجوز لاحد ان ينزعه من يده ويحفظه بنفسه وبهذا ينتفي ما في بيوع فتاوى السراجية من ان بيع شعر الانسان لا يجوز والواخذ شعر النبي صلى الله عليه وسلم هدية ممن عنده واعطاه هدية عظيمة لا على وجه البيع والشراء لا باس به انتهى فينتقل الى ورثته على طبق الارث فان قلت كيف يورث الجزء الشريف وقد قال صلى الله عليه وسلم لا نورث قلت لم ينتقل يورث جزء الكريم بل حق حفظه فانتقلت الارث فيما يقبل الانتقال كما في خيار شرط الهداية وغيره وهو الاعيان كما صرح به ابن الهمام في فتح القدير وحق الحفظ ليس بعين قلت قول المحقق ابن الهمام محمول على الغالب فالمال غالب ما يجري فيه الارث والا فلا تخصيص له بالمال لقوله عليه الصلوة والسلام من ترك مالا او حقا فلورثته والحديث اورده صاحب الكنز في كافيه وصاحب الاختيار في المختار وصاحب العناية في العناية وقال المراد بالحق حق قابل للانتقال بدليل قوله فلورثته وغير واحد من اعاظم العلماء الحنفية قال في العناية حاشية الهداية في كتاب الجنايات الارث خلافة ذي نسب الميت الحقيقي او الحكمي اي نكاحه او ولائه حقيقة او حكما في ماله او حق قابل لها اي للخلافة بعد موته وقد فسرناه في شرح الرسالة في الفرائض وهو كما ترى لا ينحصر في المال بل اذا كان حق قابل للخلافة يصح ان يكون موروثا انتهى والروايات الساكتة عن ذكر هذه الزيادة محمولة على ذكر غالب ما يجري فيه الارث وهو المال كما صرح به في الارشاد الساري شرح صحيح البخاري لا للتخصيص ويؤيد ذلك حديث اعطاء مفتاح بيت الله لاهلها فجرت حجبا لهم بالارث فلا يجوز لاحد من الورثة ان يختص بحفظ شعره صلى الله عليه وسلم بلا رضاء سائر الورثة وعلى ولاة الاسلام ان يمنعوه لان حق الحفظ لكل واحد منهم وما يقصد به المحافظون للشعر الشريف من الهدايا والصلات والنذور والوظائف المقررة من السلطان والحكام تقسم بينهم على السوية فان ما يصل الى اولاد المشائخ الاموات وما ياتي به الناس على قبورهم فهو حق لورثتهم يجب بينهم على السوية بين الذكور والاناث فان لم يكن من اولادهم احد يقيم الى خدمة قبورهم فان لم يوجد فعلى فقراء المسلمين هو المختار كما في عمدة الاحكام وما ذكر فيه من ان النذور التي ياتي بها الناس على قبور المشائخ لا يفضل احد من ورثته في قسمها الا بالعلم والتقوى فمعناه اذا تبينوا على ذلك لتقواه وعلمه كما تشير اليه العبارة وهذا لان المهديين او الناذرين انما يهدون لحافظي شعر النبي صلى الله عليه وسلم والتشريك المطلق يحمل على الاستواء كما في الهبة وهذا هو المفهوم من قوله صلى الله عليه وسلم لبني ابي طلحة وكذا بالمعروف ولا ينكر على ما قلنا في الفروق من ان من وضع دراهما او دابة او ثوبا او غيره على قبر المشائخ

والعلماء كان مباحا لمن اخذه من الفقراء الا اذا نوى فاو ما معينا انتهى او يفيد المصير الى نية المهدى عند عدم العرف المعين المرجوع اليه
الغير المخالف للنصوص الشرعية ونحن لا نقول بعدم النية بل نقول بجعل نا ويا عرفا كما صرحوا به فى مسئلة حلال الله على حرام ان قلت
قد وقع فى بعض كتب الفقه ان النذور والعطايا لا تورث فينبغى ان لا يورث كذلك ما يعطى لزوار الشعر الشريف لكونه نذرا او عطاء
قول نعم ونحن لا نقول بجريان الارث فى النذور والعطاء بل نقول بجريان الارث فى حق الحفظ والجوار المتعلق بالشعر الكريم
ثم انه علم من غرض المهدين لهدايا هم الى ذلك الشعر الشريف انهم يهدون لاجل المحافظين والمجاورين له ولا ريب فى ان كل
حافظ ومجاور سواء مع غيره فى ذلك فكان حكمه كغلة الوقف الذى يقف الواقف على اولاده او نسله او ذريته فانهم كلهم يستحقونه
على السوية ولا يفضل الذكر على الانثى وكحكم الوصية اوصى بها الموصى للاقارب او النساء او الخدم وغير ذلك فانهم على السوية
فصل فى سلخ شهر شوال سنة ستين ومائة والف حين نزلت قريب التتة على ساحل البحر الحلو فى الليلة الاولى رايت فى رؤيائى ان
الشيخ الكامل والعلامة العامل قطب الاقطاب غلام محمد معصوم بن حضرت امام العارفين يعنى محمد اسمعيل السهرندى قدس سره جاء
الى مع بعض اصحابه وقال اهو متكى على الجدار على ظهره جئتك لازور الشعر الشريف فاشرت الى البيت فراح اليها مع اصحابه
ينزور فدخل البيت مع اصحابه فمشيت نحوه حتى بلغت الباب وهو كان مشرقيا وكانت العفيفة المسماة بدرلنسيب من مستورشديه
واقفة على الباب وهى كانت معى قاصدة الحج من البلد فلما وقفت على الباب قال رحمة الله عليه اخرج هذا الاثر الشريف من
البيت فاستيقظت فارغا وتحيرت فيما قال وتفكرت فرايت الاثار الشريف فى السفينة التى كنا فيها راكبين فى البيت وكانت
فيها نسوة جالسة ونائمة بسوء الادب والاولاد من الصغار والاطفال كذلك وكان لبعض الناس على السطح كذلك فاخرجت
الاثر فوضعته على السطح واذا سافرت من التتة من مداين السند وقربت الى البندر المسمى ببندر اللاوزكه المشتهر ببندر الكهكراله فى ذى القعدة
فى العشر الوسطى سنة ستين ومائة والف نزلت قريب البندر على ساحل البحر رايت فى مبشرة لبعض الناس من شيوخ بلدى جاء الى
فقال جئتك لزيارة الاثر الشريف فنسيت زارام لا واذا سافرت منها وبلغت اليمن سنة احدى وستين ومائة والف نزلت
من المركب بعد عيد الاضحى بيوم فى البندر الحديدة من بنادر اليمن فلقينى الفقيه طيب الخطيب ابن عمر الناشرى الشافعى صانه الله
تعالى عن صدمات الدهر فاستنزلت الاولاد والحوائج من المركب فانزلت فتفتش متفقد الدولة الرومى وغيره من تابعيه الحوائج
فعلم من الشعر الشريف الذى كان عندنا فلما علم طلب الشعر الشريف وزاره وكان عنده قريب من ساداتهم ولبعض من الجهال
الطعن فيه خصوصا السيد الحاضر فى خدمته طعن فيه غاية الطعن واخرج الشعر من الجلجل الذى صنع صواغ من المفضضة له واخذه
باصبعيه السبابة والابهام وانخفره ونظر فيه بالحقارة وكنت نخموما حتى مرت ثلثة ايام او اكثر واذا غضب الدولة واخرجه من الحديدة
فقال الفقيه طه من خوارق عادة عضو النبى عليه افضل الصلوات واكمل التحيات ومنذ وقع هذا الشعر الشريف فى يدى ما رايت
سر الانايد وعلى دائما بركته وسيره وخيره فى الظاهر والباطن وخلصت من المهالك والغرق فى البحر الزخار ببركته وكثيرا ما رايت من
خوارق منه اتمامنا الله تعالى على الصدق واليقين فى نبيه صلى الله عليه وسلم وآثاره الى يوم الدين فان قلت ان الرؤيا خيال
من الخيالات فليس بحجة قلت وان كان خيالا لكنه ليس من الخيالات التى لا تمكين لها فى نفس الامر وجود الان الرؤيا الصالحة ثابتة بالحديث
منه عليه افضل الصلوات واكمل التحيات خصوصا فى الباب روى فى الصحيح عن النبى صلى الله عليه وسلم الرؤيا الصالحة جزء من ستة

واربعین جزأ من النبوة وفایدة الحصران مبداء امر النبی علیه من الصلوات اتمها ومن التحیات اعمها کان بالرویا الصالحة ستة شهر
حتی روی ان النبی صلی الله علیه وسلم ما رای رویا الاجائت مثل فلق الصبح وروی الترمذی عن ابی هریرة انه قال قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم ان الرسالة والنبوة قد انقطعت فلا رسول بعدی ولا نبی قال ففزع الناس فقال رسول الله صلی الله علیه
وسلم ولکن المبشرات قالوا یا رسول الله وما المبشرات قال رویا المسلم یراها الرجل او تری له وهی جزء من النبوة وروی فی جامع
الصحاح عن ابی هریرة قال سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یقول لم یبق من النبوة الا المبشرات قالوا وما المبشرات قال الرویا
الصالحة زاد مالک من روایة عطاء بن یسار یراها الرجل المسلم او تری له وقال الله تعالی اخبارا عن یوسف علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام
انی رایت احد عشر کوکبا والشمس والقمر رایتهم لی ساجدین فلما خرابوه واخوته بین یدیه سجدا قال هذا تاویل رویای من قبل قد جعلها
ربی حقا وقال تعالی اخبارا عن ابراهیم علی سید السفراء وعلیه الصلوة والسلام یا بنی انی اری فی المنام انی اذبحک فلما اراد ذبح
ابنه کما رای فی المنام ناداه الله تعالی یا ابراهیم قد صدقت الرویا واعلم ان الرویا ثلثة اقسام رویا من الله جل مجده وهی المبشرات
وحیا الی انبیایه والهاما الی اولیایه وبشراه الی الصالحین ورویا النفس وهی التی یحدث الرجل بها نفسه فی الیقظة ورویا من
الشیطان وهی المفزعة تخویف الشیطان عصمنا الله سبحانه وتعالی بفضله واحسانه واجنبنا عنها بلطفه وامتنانه وما تری فی
رویاک الصالحة ارجو من ان یکون من المبشرات علی ما شرحناه وفی جامع الصحاح عن ابی هریرة قال قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم اذا اقترب الزمان لم یکد تکذب رویا المومن ورویا المومن جزء من ستة واربعین جزء من النبوة فلا تکذب وقد قلنا
لم تکن لها فی نفس الامر وجود الا ان الصورة المرئیة فی المنام هی صورة مثالیة لا غیر والصور المثالیة وان کانت من عالم الخیال لکن
لیس من الخیال المفترض العقلی الذی یفترضه العقل قال حجة الاسلام الامام ابو حامد الغزالی رحمه الله تعالی اعلم ان الخلاف فی
رویة الله تعالی فی المنام غیر منصور بعد الکشف عن حقیقة هذه المسئلة فانا نطلق القول بان الله تعالی یری فی المنام کما نطلق
انه یری رسول الله صلی الله علیه وسلم فی المنام لکن من لا یفهم معنی الرویة لرسول الله صلی الله علیه وسلم کیف یفهم معنی الرویة
للحق سبحانه انتهی قوله والحاصل ان معرفة مهیاة الرویا موقوفة علی معرفة عالم المثال والآن نحن نذکر نبذا منها مثبتا للباب اعلم ان
للوجود فی الظهور مراتب الاولی منها التعین الاول وهو عبارة عن علمه تعالی لذاته وصفاته ولجمیع الموجودات علی وجه الاجمال من
غیر امتیاز بعضها عن بعض وهذه المرتبة تسمی بالوحدة والحقیقة المحمدیة والثانیة منها التعین الثانی وهو عبارة عن علمه تعالی لذاته
وصفاته ولجمیع الموجودات علی طریق التفصیل وامتیاز بعضها عن بعض وهذه المرتبة تسمی بالواحدیة والحقیقة الانسانیة والثالثة
منها مرتبة عالم الارواح وهی عبارة عن الاشیاء الکونیة المجردة البسیطة التی تظهر علی ذواتها وامثالها وتسمی بعالم
والرابعة منها عالم المثال وهی عبارة عن الاشیاء الکونیة المرکبة اللطیفة التی لا تقبل التجزی والتبعض ولا الخرق والالتیام والخامسة
منها عالم الاجسام وهی عبارة عن الاشیاء الکونیة المرکبة الکثیفة التی تقبل التجزی والتبعض والخرق والالتیام وهذه المرتبة تسمی
بعالم الشهادة اذا عرفت هذا فاعلم ان عالم المثال اوسع من عالم الشهادة لانه یشتمل علی صور ما فی العالم الجسمانی وهو اول مثال صور
لما فی الحضرة العلمیة ولهذا یسمی بعالم المثال فلیس معنی من المعانی والارواح من الارواح ولا جسم من الاجسام الا وله صورة مثالیة مطابقة
لکمالاته فالعرش والکرسی والسموات السبع والعناصر الاربع وما فیها یشتمل علیها عالم المثال ومن هذا قال ارباب الشهود ان العالم

الحسی بالنسبة الی المثالی کحلقة ملقاة فی بیداء لانهایة لها وهذا العالم خلق برزخا بین عالم الامر والخلق للحکمة وهی ان عالم الارواح لما
کان متقدما بالوجود والرتبة علی عالم الاجسام وکان الامداد الربانی الواصل الی الاجسام موقوفا علی توسط الارواح بینها وبین الحق و
تدبیرها اعنی تدبیر الاجسام مفوض الی الارواح ولکن للمباینة الذاتیة بین المرکب والبسیط تعذر الارتباط بین الارواح والاجسام
لان الارواح کلها بسیطة والاجسام مرکبة فلا مناسبة بینهما ولا ارتباط ولما لم یکن ارتباط لا یحصل التاثیر والامداد ولا استمداد فخلق الله
جل مجده عالم المثال برزخا جامعا بین عالم الارواح وعالم الاجسام لیصح ارتباط احد العالمین بالاخر فیتاتی حصول التاثیر ووصول
الامداد والتدبیر وظهور جبرئیل بصورت دحیة الکلبی وبصورة اخری کان بالصورة المثالیة وظهور الجن والملائکة یکون بصورة
هذا العالم وظهور الاولیاء من الابدال فی آن واحد فی امکنة مختلفة بصور مختلفة کان بصور مثالیة قال بعض المشائخ وهم سبعة
رجال یسافر احدهم من موضع ویترک فیه جسدا علی صورته بحیث لا یعرف احد انه فقد وذلک معنی البدل لا غیر وهم علی قلب
ابراهیم علیه السلام انتهی وهذا لیس ببعید لان النفوس الانسانیة الکاملة وان کانت لها اجسام مادیة لکن یتشکلون باشکال غیر
اشکالهم المحسوسة فی هذه الدار لقوة انسلاخهم من ابدانهم وبعد انتقالهم الی الاخرة ایضا لازدیاد تلک القوة بارتفاع المانع البدنی
ولهم الدخول فی عالم الملکوت کلها کدخول الملائکة فی هذا العالم والتشکل بالاشکال ولهم ان یظهروا فی خیالات المکاشفین کما
تظهر الملائکة وقد یفرق بینهم وبین الملائکة اصحاب الاذواق بموازینهم الخاصة وقد یلهم الله جل مجده ما یحصل به العلم بهم وقد یحصل
العلم باخبارهم بانفسهم ورویة الاشیاء فی المنام تکون بصور مثالیة حتی رویة الله تعالی لان الله تعالی لا یری فی الدنیا بحاسة
البصر لقوله تعالی لا تدرکه الابصار ورویته فی النوم لیس الا بالصورة المثالیة والاحادیث الدالة علی ثبوت صورة تعالی
کقول السید السفراء فداء علیه امهاتنا والآباء خلق آدم علی صورة الرحمن ورایت ربی فی احسن صورة ورایت ربی بصورت
شاب وامثالها والاقوال الصادرة من المشائخ الدالة علیها محمولة علی الصورة المثالیة لا صورت الذات اذ الذات لا صورة
لها الا من حیث التجلی بالمثال ولله المثل الاعلی فی مرتبة التنشیة ورویة سید السفراء فی لیلة واحدة فی الف موضع فی الف صور
مختلفة یکون بصورة مثالیة والظهور بهذه الصورة لیس بانقلاب من الذات الی الصورة الا تری ان بعض الاولیاء یظهر بصور
مثالیة مختلفة فی اماکن متعددة فی زمان واحد مع ان وجوده الشخصی یکون فی موضعه المالوف ولو کان ظهوره بالانقلاب لما کان
وجد فی الموضع المالوف وما کان ظهوره الا فی موضع واحد لان الشخص الواحد کیف یمکن ان یری فی آن واحد بصور مختلفة
فی اماکن متعددة وایضا ان تمثل جبرئیل علیه السلام کان بصورة دحیة الکلبی للنبی صلی الله علیه وسلم من غیر انقلاب ذاته الی
صورة الدحیة لانه کان فی سدرة المنتهی وظهرت تلک الصورة مثالا مودیا من جبرئیل الی افضل البشر علیه افضل الصلوات
واکمل التحیات ما اوحی علیه وکذلک قوله تعالی فتمثل لها بشرا سویا فاذا لم یکن انقلاب الذات الی الصورة فالظهور بالصور
المثالیة لیس بمستحیل لبقاء علی ما هی علیه کالخلع واللبس عندنا وظهور الجنة والنار وسعتهما وما فیهما من النعم والالم وغیر ذلک فی حق من
کان فیهما للاولیاء فی المنام او الیقظة بالکشف کان بصور مثالیة ولا یذهب علیک ان ابلیس علیه اللعنة قد یظهر للجهال ویخاطبهم
انه الحق طلبا لاضلالهم حتی یظنوا انهم یرون الحق ویخاطبهم ویکلمهم ویسمعون منه لیس له قدرة ووسعة الی ان یظهر بصورته علیه
افضل الصلوات واکمل التحیات وذلک لان الله تعالی له ظهورات متعددة وتجلیات مختلفة کما تشعر به الاحادیث کما رایت

ربي في احسن صورة وبصورة شاب وفرس لوسعة بيداء الظهور وعدم تعيين الظهور وفقد حصر التجليات يفقد الاشتباه لهذا الظهر لهم وضيلهم
واما النبي صلى الله عليه وسلم فله صورة معينة فظهور بصورته صلى الله عليه وسلم يوجب الاشتباه وايضا ان النبي صلى الله عليه وسلم
مظهر لاسم الهادي والشيطان عليه اللعنة مظهر لاسم المضل ضد ذلك الاسم والضد ان لا يجتمعان فعصم الله تعالى صورته من ان
يظهر بها الشيطان لبقاء الاعتماد على هذا المظهر المقيد للاسم الهادي وظهور حكم الهداية فيمن شاء هدايته صلى الله عليه وسلم ولولا
ذلك لما بقي الاعتماد ولم يظهر سر قوله تعالى وانك لتهدي الى صراط مستقيم فاذا لم يكن له سبيل الى الظهور بصورة خير الورى فلا شك
في ان يراه الناس ومنع ظهوره بصورته انما بصورة شبيهة بصور الثابتة حليتها بالنقل الصحيح من كتب الاحاديث والى ذلك
اشار في الاحاديث عن عبد الله بن مسعود رضي الله تعالى عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم قال من راني في المنام فقد
راني حقا فان الشيطان لا يتمثل في صورتي اي من راني في المنام بهذه الصورة الظاهرة المحسوسة المتحلية بهذه الحلية
فقد راني حقا على ما انا عليه فان الشيطان لا يتمثل بي اي في هذه الصورة وعن ابي قتادة الانصاري ان رسول الله صلى الله
عليه وسلم قال من راني فقد راى الحق وعن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من راني في المنام فكانما راني
في اليقظة فان الشيطان لا يتمثل بي فعلى هذا لو راه احد في صورة مخالفة لصورته التي كان عليها لم يكن راه صلى الله عليه وسلم
مثل ان يراه اصفر او احمر جدا او طويلا او قصيرا كذلك او شيخا او غير ذلك صفة منكرة مخالفة لحليته عليه افضل الصلوات
واكمل التحيات وجزم الرائي في انه راه صلى الله عليه وسلم ليس بحجة لوجود المكذب قال بعض المشائخ رحمه الله تعالى اذا كان
المثال المعتقد على غير صورته فقد يكون صادقا وقد يكون كاذبا فعلامة المثال الصادق والله اعلم ان يكون الرائي موحدا
لا زنديقا وملحدا خاليا عن جميع البدع والاهواء الفاسدة ومواظبا على طريقة السلف الصالح ومعتقدا ظاهرا وباطنا فان الله
جعل هذا المثال المعتقد المرئي صورة الاسلام والدين والشرع بالنسبة الى حاله او الى الموضع الذي راى فيه المثال يعرفه
بعض احواله وفي قدرة الله تعالى ان يخلق هذا المثال واسطة بينه وبين العبد في تعريف بعض الامور في ايصال الحق به اليه
وهو موجود فكيف ينكر امكانه وعلامة المثال الكاذب ان يكون الرائي على غير طريقة السلف واعتقادهم فتكون روية هذا
هذا المثال له مكرا واستدراجا في حقه نعوذ بالله من سخط الله تعالى انتهى وعلامة صدق روية الله تعالى في الصورة المثالية بان
يعرف الرائي وينحرف وينزجر عما هو مخالف الشرع ويضمحل منه رسوم البشرية آنا فآنا الى ان يبقى بالله وقد الهم الي في
حالة التسويد ان النبي عليه من الصلوات اتمها ومن التحيات اعمها اذا راه الناس في صورة امرد وبي يروه في صورة
حقة التي كان عليها لان روية بهذه الصورة ليس روية صورة مخالفة لحليته صلى الله عليه وسلم وعالم المثال لوسعة وفقد
نسبة الماضي والمستقبل والحال اليه يتسع جميع الصور في آن واحد واعلم ان روية الله جل مجده وروية الملائكة والانبياء والصلحاء
على ضربين الاول يرون على صورة حسنة على غاية الكمال والثاني يرون على صورته قبيحة ناقصة غاية القبح والنقص وهذين
الامرين الحسن لتعظيم الدين والحق وكماله والقبح لاظهار الباطل والشر وما لا يرضى الله تعالى به وذلك راجع الى حالين الى
حال الرائي في نفسه والى الموضع الذي راى فيه ذلك فالحق والملائكة والانبياء عليهم الصلوة والسلام والصلحاء في ذلك الموضع
على وفق الصورة التي راها من الحسن والقبح فانقلبت ان راه الاولياء في المنامات كان الهاما والالهام كيف ما كان في النوم

او الیقظة لیس بحجة علی ما قال فی التوضیح فما فائدت ما ذکرت قلت الالهام وان لم یکن حجة یستحسن بل یستحب العمل بقول المحق العارف بالله تعالی العامل علی طبق ظروف مبنیة شرعیة علی صاحبها الصلوات والتحیات اذا قال الہم الی کذا وکذا لان الالهام من المبشرات الثابتة بقول افضل البشر لانہ قال لکن المبشرات قالوا یا رسول الله وما المبشرات قال رویا المسلم الخ فاذا ثبت وجوده بقوله علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات یستحسن بل یستحب العمل علیہ بعد عرض ما الہم الیہ علی محک تجربة الکتاب والسنة والاجماع والقیاس وموافقتہ علی ظروفها والا فلا عمل علیہ وذکر الشیخ عبد الحق الدہلوی فی شرح فتوح الغیب ان رویا الانبیاء والاولیاء فی حکم الیقظة حتی اذا امروا بشئ فی المنام وجب علیهم امتثالہ واذا نہوا عن شئ لزمہم اجتنابہ کما بین فی سیرہم الحمد لله اولا وآخرا والصلوة والسلام علی مظہرہ الاتم لذاتہ وعلی آلہ وصحبہ فی کل وقت وحین اللہم تقبل منی ہذہ البضاعة المزجات الرخیصة وامنن علی بالطافک الانیقة انک قلت ادعونی استجب لکم انک لا تخلف المیعاد صلی الله علی سیدنا محمد وعلی آلہ والاصحاب الی ان یحشر الناس للحساب فایدة جدیدة فی خوارق عدیدة منہا ان النار وقعت فی الشکارپور احترق بہا نصف البلد او اقل منہ تقریبا وما تعدت النار الی دار الفقراء ببرکات الشعر الشریف ومنہا ان النار لما التہبت واخذ التہابہا جو السماء وصار الہواء کالنار محرقة قصدنا البیت الشریف الذی کان فیہ شعر الشریف فما وجدنا فیہ حرارتہا فاستر حنا فی جوارہ ومنہا ان الشکارپور کان من صدمات الزمان ونکبات الدوران اکثر ہریبة حتی کان داب اہلہا فی السابق الفرار منہ عند النوازل وترک الاموال والضیعات الی غیر ذلک ولما تمکن نزول الشعر الشریف ذہب منہم الروع وتمکنوا فی اماکنہم ہمتہم النوازل الہائلة والصدمات الغائلة بحرمة الشعر الشریف وذلک معروف مشہور بین الناس من الاسافل والاعالی ومنہا ان بعض اخواننا فی الله المحب الصادق فیض الله وفقہ الله لما یحب ویرضی کان قاصد البکر من طریق البحر وکان الشعر الشریف عندہ فی السفینة فہبت الریح وتلاطمت امواج البحر حتی کادت السفینة الی الغرق فظہر خرق عادة من الشعر الشریف فنجوا بحرمتہ من الغرق والہلاک ومنہا ان الحق سبحانہ خصنی بہ وتفضل بہ علی ما عاد الی احد وما بغی علی نفس الا وقد ابتلی ببلیة وذل وہلک وذلک مشہور بین الناس کطلوع الشمس نصف النہار ولہ خوارق عزیزة لا تعد ولا تحصی وفیہ کفایة لمن لہ قلب سلیم ولله الحمد ؁ ÷

مکتوب چہل ودوم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما کہ بنام بعضے دوستان صدور یافتہ در بیان شرح بیت ابن فارض مصری در تحقیق حقیقت عدم جزع واسامی نفس وما یناسب ذلک ؁

بسم الله الرحمن الرحیم ۔ الحمد لله الکاشف المعانی الحقیقة الی مظاہرہ التامة والصلوة والسلام علی مرسلہ المجتبی محمد وعلی آلہ واصحابہ الی یوم القیمة اما بعد قد سال بعض المحبین عن الفقیر الی الله الکامل فی النقصان فقیر الله بن عبد الرحمن الحنفی الروتاسی الشکارپوری عاملہ الله تعالی بلطفہ الخفی الوفی شرح بیت ابن الفارض المصری رحمہ الله مع ان الشرح قد سبقوا فی

به وانا ما بادرت اليه لغرض اذا المست فى سياق مرامه فى بيان ابهامه فقدمت اليه مستعينا بالله وحسن توفيقه وسميت بمواهب البارى
وها انا اشرع فيما ينبغى للتوضيح ليظهر به السقيم من الصحيح اعلم ان النفس احدى اللطايف العشرة المودعة فى الانسان وهى الجوهر البخارى
اللطيف الحامل لقوة الحيوة والحركة الارادية وسماها الحكيم بالروح الحيوانية وهى الواسطة التى بين القلب وبين البدن ولها اعتبارات
باعتبار الميل الى الطبيعة وامرها باللذات والشهوات الحسية وجذب القلب الى الجهة السفلية تسمى بالنفس الامارة قال الله
تعالى ان النفس لامارة بالسوء فى ماوى الشر ومنبع الاخلاق الذميمة والافعال السفيهة وبهذا الاعتبار هى اخس اللطائف فى الابتدا
وباعتبار تنورها بنور القلب وتنبهها عن سنة الغفلة وتيقظها وبدء صلاح حالها وترددها بين جهتى الربوبية والخلقية وتداركها
نور التنبيه الالهى كلما صدرت منها سيئة بحكم جبلتها الظلمانية وسجيتها واخذها لوم نفسها وتوبتها عنها مستغفرة راجعة الى باب الغفار الرحيم
تسمى بالنفس اللوامة قال الله تعالى ولا اقسم بالنفس اللوامه وهذه ملائمة لعموم المؤمنين وباعتبار تنورها بنور القلب وتمام
نورها بنوره وانخلاعها عن صفاتها الذميمة وتخلقها بالاخلاق الحميدة وتوجهها الى جهة القلب بالكلية ومتابعتها له فى الترقى
الى جانب عالم القدس وتنزهها عن الرجس ومواظبتها على الطاعات وسكونها الى حضرت رفيع الدرجات حتى خاطبها الله
جل مجده يا ايتها النفس المطمئنة اى التى نزلت عليها السكينة وتنورت بنور اليقين فاطمانت الى الله تعالى من الاضطراب
ارجعى الى ربك فى حال الرضاء اذ اتم لك كمال الصفات فلا تسكنى اليه ارجعى الى الذات فى حال الرضى الذى هو
كمال مقام الصفات والمرضى عنها لا يكون الا بعد رضى الله عنها كما قال عز من رضى الله عنهم ورضوا عنه فادخلى فى عبادى اى
فى زمرة المخصوصين بى من اهل التوحيد الذاتى وادخلى جنتى المخصوصة لى اى جنة الذات تسمى بالنفس المطمئنة فهى الآن
تصير من اشرف اللطائف وتنقطع عن القلب بل عن جميع اللطائف وتترك المتابعة بل تكون جازعة على الحالة التى
كانت من قبل لعدم الحصول لها هذه الدرجة الاعلى والرتبة القصوى اذا عرفت هذا فنقول ان قول الشيخ رحمه الله تعالى
شعر ونفسى لم تجزع باتلافها اسا ✤ ولو جزعت كانت لغيرى تاست صدر منه اخبارا عن حاله اى نفسى لم تجزع بسبب
اتلافها نفسها وفوات مقتضياتها الخبيثة الدنية الرذيلة اسا اى حزنا لانها كانت تابعة للقلب وهو الحقيقة الجامعة بين
عالمى الامر والخلق وصارت بتبعيتها له من اهل اليقين لفنائها فى الصفات على الاجمال ولو جزعت الآن بعد فنائها فى
الصفات وانتهاء السير فى الله بالسير الاجمالى كان لحصول السير فى الاقربية بالسرعة وهو الفناء فى الذات البحت العارية عن
الصفات المعبر بمقام لا مقامية لضيق العبارة وكانت فى الجزع بالغير متاسية ومقتدية اى متاسية بالغير الذى يكون فى
هذه الدرجة مشاكلا بها فرانه فى الجزع فجزعت والى ما قلنا يشير بعض ابيات قصيدة اليائية قصيده سلكت كل مقام فى
محبتكم ✤ وما تركت مقاما قط قدامى ✤ وكنت احسب انى قد وصلت الى اعلى واعلى مقامى بين اقوامى ✤ حتى بدا لى مقام لم
يكن اربى ولم يمر بافكارى واوهامى ✤ الكان منزلتى فى الحب عندكم ✤ ما قد رايت فقد ضيعت ايامى ✤ منية ظفرت بها زمنا ✤ واليوم
احسبها اضغاث احلامى ✤ وجرى على هذا الحال فى الحصار كه حين كنت مشغولا فى طلب العلم فى خدمت مولانا الفاضل العلامة
حاوى المنقول والمعقول محمد صادق بن ذيندار الينكهارى الحصاركے وكان فى خدمته الفقيه عبد الله الينكهارى الكندباغى
يقرء عليه المطول فى المعانى فجاء فى بعض الامثلة هذا الشعر شعر فيا وطنى فاتنى بك سوابق من الدهر فلينعم لساكنك البال ✤

الذي الشعر لوجدان الحلاوة فظهر لي مرتبة اعلے عما كنت فيها فاشتاقت للعروج اليها وكنت اكره هذا البيت ايا ما وقد يكون الجزع بعد الوصول الى الدرجة الاعلے لانها اذا وصلت وفنيت في الصفات والذات ورضي الله جل في جلاله عنها وهي رضيت عنه فظهر لها ان المرتبة الاولے انقص من هذه فجزعت بعدم وصولها الى هذه المرتبة من قبل واليه اشار قول سيد السفراء فداء عليه امهاتنا والآبا ما الذي رواه البخاري عن ابي هريرة والله اني لاستغفر الله واتوب اليه في اليوم اكثر من سبعين مرة والذي رواه المسلم عن اعز المزني انه ليغان علے قلبي واني لاستغفر الله في اليوم مائة مرة لانه صلے الله عليه وسلم كان ينتقل من حالة الى حالة اخرى ارفع من الاولى فكان استغفاره لذلك يعني لتوقفه وظنه انه الحالة الاعلے وهذا المعنے هو الاولى لمطابقة قوله تعالے وللآخرة خير لك من الاولى اے الحالة الاخيرة وهي التجلي الاخير لك من الحالة الاولى وهي التجلي الاولى وقد يكون الجزع برده الى القبض وذلك لانّ المجبوب الذي سبق جذبه وكشفه اجتهاده كوشف بالتوحيد الذاتي اولا ورفع غطاؤه ليتعشق ثم رد الى الحجاب وطريقه الى تجلے حضرت الذات ليشد شوقه ويلطف سره وتذوب انانيته بنار الشوق فبعد هذا فتح طريقه ورفع حجابه بالكلية وكوشف بالحق الصرف ليكون ذوقه اتم وكشفه اكمل وكان النبي عليه من الصلوة اتمها ومن التحيات اعمها في هذا الاحتجاب يصعد الجبال ليرمي بنفسه والى هذه الحالة تشير الآية المذكورة ايضا اے للحالة الاخيرة وهي التجلي بعد الاحتجاب واشداق الشوق خير لك من الحالة الاولى لان التلوين يلحقك فے الاولى لا فے الثانية وقد يكون الجزع في السير عن الله بالله عند الرجوع الى مقام العدالة وهو القلب لتكميل الناقصين وذلك لانها ترى الكثرة فتحسب اني قد رددت فتجزع قال الشيخ عبد الرزاق الكاشي في تاويلاته سمعت شيخنا المولى نور الدين عبد الصمد قدس الله روحه العزيز عن ابيه انه كان لبعض الفقراء في خدمة الشيخ الكبير شهاب الدين قدس الله روحه في مقام شهود الوحدة ومقام الفناء ذا ذوق عظيم فاذا هو في بعض الايام يبكي ويتاسف فساله الشيخ عن حاله فقال اني حجبت عن الوحدة بالكثرة رددت فلا اجد حالي فنبهه الشيخ علے انه بداية مقام البقاء وانه حالة اعلے وارفع من الحالة الاولى وآمنه وقد يكون الجزع في حالة الصحو بعد المحو لظاهر قوله عليه الصلوة والسلام انه ليغان علے قلبي عن شهود ربے في مقام جمع الجمع الذي لا يحجب الكثرة عن الوحدة ولا تمنع الوحدة عن الكثرة لكونه مقام العدالة والدعوة الى الحق بخلاف حالة المحو فعلے جميع التقادير ان النفس تابعة للقلب المطمئن في الفناء لم تجزع واذا حصل له الفناء والبقاء ورضي الله عنها واجتبائه لها من بين اللطائف افردت عن المتابعة لعلو درجتها فكادت مقتدية ومنابية بالغير الذي تكون لها منابته به فے تلك المرتبة بالجزع المفسر علے جميع التقادير وغير ذلك ولا يذهب عليك ان بعض الاولياء يكون تحت قدم ابينا آدم علے سيدنا وعليه الصلوة والسلام وبعضهم تحت ابينا ابراهيم علے اشرف نسمة الوراء وعليه الصلوة والسلام وبعضهم تحت قدم موسى علے سيد الانبياء وعليه الصلوة والسلام وبعضهم تحت قدم عيسى علے نبينا وعليه الصلوة والسلام وبعضهم تحت قدم خاتم فص الرسالة عليه وعلے آله الصلوة والسلام وله الجامعية التامة اذا عرفت هذا فاعلم ان الولي اذا وصل الے مقام من المقامات تكون احواله وواقعاته متناسبة بواقعات متبوعه مثلا اذا كان في مرتبة القلب يكون تحت قدم آدم علے سيدنا وعليه الصلوة والسلام فتكون احواله وواقعاته مناسبة له ويسمى آدميا وعلے هذا القياس الى آخر المقامات وآخر المقامات للمحمدي المشرب لوقوعه تحت قدم سيد الكل محمد المصطفى عليه وعلى آله الصلوة والسلام الى يوم

الجزاء ولهذا الولی استعداد تام بل اتم وكما ان هذه الانبياء لهم مقامات لغيرهم ايضا مقامات لكن غير مستقلة انما هی مندرجة فی هذه المقامات
بعضها تحت بعض كما لا يخفى على من له سريع الكشف وحدة بصر البصيرة ولهذا السر بعث الانبياء لتقرير شرع سابق هذا فاذا كشف
عنك الغطاء وظهرت لك حقيقة المعنى نرجع الى اقوال الشراح قال بعض الشراح من القدماء المراد بقوله بالغير ايوب على نبينا
وعليه الصلوة والسلام وقال الشارح الآخر وهو الفقيه الفاضل العلامة البرهان ابراهيم بن عبد الرحمن الناشری اليمنی واما قول
الشيخ يعنی بالغير ايوب صلوات الله وسلامه على نبينا وعليه فلا مسوغ له عندی بل عند من له ادنى ذوق اصلا لانه لم يصح لدينا
وقوع جزع من نبيه ايوب بدليل كتاب ولا سنة بل الذی صح ثبوت عصمته كغيره من الانبياء ولو كان لكان نقصا كلا و
حاشا من ذلك بل الواضح المقرر ان الله تعالى جعله قدوة للصابرين على ما بهم ليتاسوا به فی قوة الصبر واما اهل الجزع فليسوا
من ذلك التاسی فی شیء انتهى كلامه واقول قال الله تعالى وايوب اذ نادى ربه انی مسنی الضر وانت ارحم الراحمين فاستجبنا
له فكشفنا ما به من ضر الاية انا وجدناه صابرا نعم العبد انه اواب وقال الله واذكر عبدنا ايوب اذ نادى ربه انی مسنی الشيطان
بنصب وعذاب الآية علم من قوله تعالى مسنی الضر الجزع صريحا ليس فيه الخفاء ومن قوله انا وجدناه صابرا منافيا منصوصا
عليه فالنكتة فی الباب على ما قال الشيخ حسين واعظ فی تفسيره المسمى بالحسينی ان الشيطان اللعين جاء اليه فقال اسجد
الى حتى اخرجك من البلاء فشكى ايوب الى الله تعالى من ضر الشيطان الرجيم لا من ضر ما ابتلی به انتهى كلامه ملخصا معربا
والى ما قال المفسر تشير الآية الثانية وقال الشيخ فی تفسيره ايضا ناقلا عن بحر المعانی ان بشريته صلوات الله وسلامه على نبينا
وعليه من الضر الجسمانی كانت جازعة واما روحانيته كانت ناظرة الى جمال المبتلی وتحسب وترى كمال عنايته فی البلاء انتهى كلامه
هذا القول لب الحقيقة لان للباطن طورا وللظاهر طورا وكل واحد منهما ليس ساترا للآخر قيل خواجه نقشبند ما رايت فی حجك
من العجائب فقال رايت شابا بارعا واشترى فی سوق منى كذا وكذا من الدراهم والدنانير ولم يغفل عن ذكر الله تعالى ساعة وجاء
فی الحديث ان النبی صلى الله عليه وسلم كان فی جميع الاوقات مشغولا بذكر الله تعالى فعلم مما ذكر ان الجزع ظهر منه كما ان الصبر
بدا منه وليس بممنوع جمعهما فی شخص واحد على ما قلنا فاذا وجدا فيه فهو متبوع فيهما والجزع ليس بمحتاك للعصمة خصوصا الجزع
المعلوم فانه ليس بذنب لا صغيرة ولا كبيرة وما قال به احد من الائمة المتقدمين والمتاخرين والكبيرة على ما عليه المحققون كل
ذنب اوعد عليه بالنار والعذاب الشديد فی القرآن او السنة الصحيحة المعروفة عند المحدثين او سمى مرتكبه كافرا كتارك الصلوة او
شرع على مرتكبه حد كالزنی والسرقة او كان مساويا او اكثر شرا من هذه المذكورات فی حكم بداهة العقل كالاشراك بالله وعبادة و
استعانة فی الرزق والشفاء وغيرها وقتل النفس بغير حق وسب الرسول والقرآن والملائكة وانكارها والاستهزاء بها والزنى
وللواطة وشرب المسكر وقطع الطريق والغصب والغلول وشهادة الزور واليمين الغموس وقذف المحصنة واكل مال اليتيم ظلما وعقوق
الوالدين وقطع الرحم وتطفيف الكيل والوزن والربا والفرار من الزحف والكذب على النبی صلى الله عليه وسلم والرشوة فی الحكم
ونكاح المحارم والقيادة بين الرجال والنساء والسعاية عند السلطان ليقتل او ينهب وترك الهجرة من دار الكفر وموالاة
الكفار والقمار والسحر فكل ذلك من الكبائر والصغيرة كل ما نهى عنه الشرع او خالف مشروعا او رفع طريقة ماثورة فی الدين
والحاصل ان الجزع ما عرف ذنبا فی الشرع فلا يكون مهتك العصمة ولا يكون نقصا كلا لانه ليس بمسقط للعدالة ولا بعضا للعدم

کونه صغیرتو خما وجد الغا بیدان الجزع لایجمع مع الصبر فی تخص واحد فنقول الجمع لیس بمستحیل بالکان الجزع بصدمة الشیطان وضره
اوکان بشریته وظاهر نفسه جازعة وجری علی لسانه رب انی مسنی الضر وانت ارحم الراحمین وباطنا مطمئنا مشغولا بمشاهدة جمال
المبتلی وجلاله وماکان فارقا بین القهر واللطف والرفق والعنف والنعمة والبلاء والشدة والرضاء وکانت محبته منتفرة مع
الاضداد شعر هوائی له فرض تعطف ام جفاء وشربة عذب تکدر ام صفا، وکلت الی المجبوب امری کله + انشاء احیانی و
انشاء اتلفا، فاذا هو صار متبوعا بها للمشاکلة صاحب القدم وان کان صاحب القدم غیره فنقول الشیخ یعنی بالغیر ایوب
صلوات الله وسلامه علی نبینا وعلیه وقع علے المشاکلة شعر من مذهبی حب الدیار لاهلها وللناس فیما یعشقون مذاهب
هذا لانه طریق العدالة ومتوسط بین الافراط والتفریط فی الباب والله تعالے اعلم بالصواب ولایخفی علیک ان الفقیه الفاضل
العلامة البرهان ابراهیم قال ولو جزعت کانت بغیرے تاست اے لو قدر علیها جزع ما کاللمم مثلا حیث یجوز طرؤه علی الاولیاء وکالغان
الذی یستغفر منه النبی فهی فی هذه الحالات وان کانت متاثیة بغیر مقامه فهی متاسیة اصلا بمقام الثبوت اذ لا حکم لانادر فبقی مقامهما مقامها اذ لا تاسی
بغیر اصلا انتهی کلامه والفقیر الی الله بل بجده یقول ان فسر اللمم بصغار الذنوب واراد بالغین الخواطر وخطرات الشهوات
والنوازع المیل والارادات او رویة العبادات او تقصیر الطاعات او عجزه عن شکر المنعم فی الحالات ونحوها کما فهم
من سیاق کلامه فهی من تفسیرات اهل الظاهر وتاویلاتهم فلا مسوغ لها فی کلام المحققین من اهل الحقیقة وان اراد
باللمم الجنون والسکر وبالغین ایضا السکر الذی یلحقه فی طریق المحبة حتی یصیر فانیا عن نفسه بالکلیة فهذا هو الموافق
بمذاقهم فنقول ان المنتهی المرجوع لایخلو عن سکر ما کما یدل علیه ویویده حدیث لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک مقرب
اے جبرئیل المقدس او نبی مرسل اے نفسه الانفس علم منه ان النبی صلے الله علیه وسلم کان یحصل له سکر علے الندرة
فی بعض اوقات مع ان مقامه الاصلی کان مقام العدالة فبعد السکر فی حالة الصحو لهذا السر کان یستغفر الله تعالے
لان فی جمع الجمع لا یحجب الکثرة عن الوحدة ولا یمنع الوحدة عن الکثرة لا سیما وهو فی منصب الرسالة وفی مقام تبلیغ
الدعوة وقوله صلے الله علیه وسلم انی لاستغفر الله الی یشیر الی انه صلے الله علیه وسلم رائی فی مرتبة السکر تقصیرا والله تعالے اعلم
بحقیقة الحال والعذر من الشارح انه قال علے وفق مطالعة بعض الکتب للقوم وینبغی لکشف المعانی جذب سریع وکشف
صحیح الحمد لله اولا وآخرا والصلوة والسلام علے حبیبه المجتبی محمد صلے الله علیه وسلم وعلے آله واصحابه کذلک اللهم اغفر ذنوبنا
واستر عیوبنا واجعلنا من المخلصین ولا تجعلنا من المفضحین واغشنا بمشاهدة جمالک سکرین وامتنا علے ذلک بحرمة سید
المرسلین واجعلنا فی اهل العلیین من المومنین امین یارب العالمین برحمتک یا ارحم الراحمین وصلے الله علے سیدنا محمد
وعلے آله واصحابه اجمعین وسلم تسلیما +

مکتوب چہل وسیوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام قدوة اهل صفا سید محمد وفا ساکن لکهی صدور یافته:

دربیان طریق قرادت اسمی از اسماء اللہ تعالیٰ وتحقیق مع احصار کہ درحدیث شریف وارد شدہ است بطور علما، صوفیہ وعرفا مع ذکر اقوال مختلفہ اہل حروف وما یناسب ذٰلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ الواحد الاحد الذی ظہرت سبحات وجہہ من مرایا الحروف العالیات والسافلات والصلوٰۃ والسلام الاتمان الاکملان علےٰ الحرف الجامع لجمیع حروف الکائنات امابعد فیقول العبد المفتقر الی اللہ فقیر اللہ خلاصہ دودمان عبد مناف وآل کعبہ قدسی مطاف مجبی سید محمد وفا سلمہ اللہ تعالےٰ درکنف حمایت ایزد تعالیٰ بودہ سلامت باشد طریق قرائت اسمی از اسماء حسنیٰ طلب نمودہ بودند کہ عنایت فرمائید بنابران قلمی میگردد بدانند کہ درحدیث صحیح وارد است ان للہ تسعۃ وتسعین اسما مأیۃ الا واحدۃ من احصاہا دخل الجنۃ در معنے احصا علما گفتہ اند کہ ہر کہ بخواند اسما را داخل شود در جنۃ و بعضے گفتہ اند ہر کہ یاد کند و بعضے دیگر کہ ہر کہ بشمارد اسماء حسنی را بوقت قرات داخل شود در جنۃ وصوفیہ گفتہ اند کہ ہر کہ متخلق شود باسماء حسنی داخل شود در جنۃ ذات وصوفیہ عرفا گفتہ اند کہ ہر کہ متحقق شود باسماء وصفات حق داخل شود در جنۃ وارباب دعوات گفتہ اند ہر کہ بخواند اسماء حسنی را باعداد داخل شود در جنۃ مراد ومقصود کہ داشتہ باشد حاصل شود وگفتہ اند مر حروف را اعداد اند واعداد اسرار اند را اعداد حقایق حروف اند واسرار حروف در اعداد اند وانوار اعداد در حروف اند چہ اعداد برائے عالم روحانی اند وحروف برائے عالم جسمانی ودرضمن ان روحانیت حروف لطائف جسمانیات ظاہر میسازند واعداد لطایف روحانیات شیخ محی الدین ابن العربی رحمہ اللہ تعالیٰ فرمودہ اند برائے اسماء ربانیۃ دقائق الہیۃ اند کہ عرفا بدان فایز گشتہ اند وآن اعداد اند پس اعداد برائے حروف مثل عقول اند مر ارواح را وحروف مر اکوان را کالارواح اند مر اشباح را پس بدانند کہ علماء این فن را در استعمال اسم مفرد واسماء مرکبہ پانزدہ اقوال است جمیع امثلہ آنرا ما در اسم مبارک لطیف بیان کنیم بگوش ہوش باید شنید قول اول آنست کہ استعمال کنند اسم را بقدر حروف او وآن درینمثال چہار اند قول دویم آنست کہ استعمال کنند بقدر اعداد خارجہ از ضرب سطح حروف اربعہ در نفس آن کہ شانزدہ اعداد اند قول سیوم آنست کہ استعمال کنند بقدر حروف مبسوطہ آن اسم وآن درین مثال لام والف ومیم وطا والف ویا والف وفا والف است برین مثال ل ا م ط ا ی ا ف ا وقدر آن نہ حروف اند قول چہارم آنست کہ استعمال کنند بقدر اعداد خارجہ از ضرب حروف بسیطہ نہ کانہ در عدد حروف اربعہ کہ آن سی وشش اند قول پنجم آنست کہ استعمال کنند بقدر اعداد خارجہ از ضرب حروف بسیطہ نہ کانہ در نفس خود کہ آن ہشتاد ویک عدد اند قول ششم آنست کہ استعمال کنند بقدر عدد اسم کہ یک صد وبیست ونہ اند قول ہفتم آنست کہ استعمال کنند بقدر عدد اسم با عدد حروف اربعہ کہ آن یکصد وسی وسہ اند قول ہشتم آنست کہ استعمال کنند بقدر اعداد خارجہ از ضرب عدد اسم کہ یکصد وبیست ونہ اند در اعداد حروف اربعہ آن پانصدو شانزدہ اند قول نہم آنست کہ استعمال کنند بقدر عدد خارج از ضرب عدد اربعہ حروف آن اسم کہ یکصد وبیست ونہ اند در حروف چہارگانہ او کہ آن پانصد وسی ودو باشد قول دہم آنست کہ استعمال کنند بقدر اعداد خارجہ از ضرب عدد اسم کہ یکصد وبیست ونہ اند در حروف بسیطہ نہ کانہ وآن یکہزار ویکصد وشصت ویک است قول یازدہم آنست کہ استعمال کنند بقدر اعداد خارجہ از ضرب عدد مع حروف آن کہ یکصد وسی وسہ اند در حروف بسیطہ تسعہ وآن یک ہزار ویک صد ونود وہفت است قول دوازدہم آنست کہ استعمال کنند بقدر عدد خارج

از ضرب عدد او که یکصد و بیست و نه اند در نفس آن و آن شانزده هزار و ششصد و چهل و یک است قول سیزدهم آن
ست که استعمال کنند بقدر خارج از ضرب عدد آن اسم که یکصد و بیست و نه اند در عدد ان مع حروف اربعه که یکصد و سی و
سه اند پس خارج هفده هزار و یکصد و پنجاه و هفت است قول چهاردهم آنست که استعمال کنند بقدر عدد خارج از ضرب
عدد که یکصد و بیست و نه اند در اعداد حروف بسیطه نه کانه که آن یکصد و هفتاد و سه اند پس خارج بیست و دو هزار و سی صد
و هفده شد قول پانزدهم آنست که استعمال کنند بقدر اعداد خارجه از ضرب اعداد حروف بسیطه که یکصد و هفتاد و سه اند در
نفس آن خارج که بیست و نه هزار و نه صد و بیست و نه اند و این نهایة استعمال اسم مبارک لطیف است و برین قیاس است
اسماء دیگر از اسماء حسنی و اسماء عظام و دعوات قرآنی و چون خواهند که تحصیل مهمی از مهمات قیام نمایند از جلب نفع و دفع ضرر
یا دفع دشمن یا شفاء مرض و حصول مال و غیر ذالک باید که در معنے اسماء ربانی نظر کنند که بکدام اسم مطلوب تعلق دارد مثلاً
اگر غنا خواهند اسم مغنی اختیار نمایند و اگر بخشش و انعام اسم وهاب و اگر عزت خواهند اسم معز و اگر دفع دشمن خواهند اسم قهار
و اگر نگونساری دشمن خواهند اسم مذل و اگر انتقام او خواهند اسم منتقم الی غیر ذالک و در دعوات قرآنی ایضاً بمعنے نظر
کنند آنچه در آیة مذکور باشد آن آیة دعاء همان چیز است و باید که اول فاتحة الکتاب و درود بخوانند تا در اجابت سریع
باشد و در مامورات و مباحات استعمال نموده باشند باستعمال آن خارج از دایره شرعی و تعلیم آن بشخصے نااهل
که از حد شرعی تعدی نماید مجاز و ماذون نیستند والعهدة علیکم و احقر الفقراء را بمع اولاد و توابع بدعوات صالحات و
حسن خاتمه یاد آور باشند والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ❊

مکتوب چهل و چهارم

از مکتوبات قدسی سمات قبلهٔ طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام بعضے احبه صدور یافته دربیان اذکار و اشغال طریقهٔ علیه قادریه مع التحقیق الانیق و ما یناسب ذالک

بسم الله الرحمن الرحیم ط الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسوله محمد و آله اجمعین بعد از حمد الله و صلوة بر رسول همی گوید
عبد ضعیف المفتقر الی الله باید دانست انکه طریق نفی و اثبات در طریقهٔ سادهٔ قادریه از روئے ذکر بسیار انواع است
اما در اینجا انکے ازان آورده میشود بگوش هوش باید شنید یکے آنکه مربع بنشیند و بند کیماس پائے چپ بانگشت زپائے
راست محکم گیرد و هر دو دست بر هر دو زانو نهد و انگشتان دست کشاده دارد تا نقش لفظ الله پیدا آید بعد ازان سر بزانوئے
چپ برده از انجا لا اله گویان بزانوئے راست گذرانیده بکتف راست رسانده و الا الله گویان سر بزانوئے چپ ضرب
کند و در حین نفی بزانوے چپ اشاره بنفی خطره شیطانی و بزانوے راست نفسانی و بکتف راست ملکی کند و در اثبات ثبوت
خطره رحمانی بر دل نماید و در گفتن لا اله انگشتان دست و پا بر دارد و در اثبات بنهد تا مطابق شود بقول بعض در توحید
بتفرید و به بیت دیگر زبان ذکر گفته باشد و در وقت نفی چشم کشاده دارد و آنچه محسوس شود منفی سازد و در حین اثبات

چشم بر بندد و اثبات موجود نماید با جمیع صفات کمال و این طریق مذکور را در جمیع اذکار جهریه مرعی باید نمود و بهمه اوقات و آنات باین ذکر مشغول باید بود و بعد از فراغ ذکر سه بار سبحان الله الی آخره گوید و دست بر آورده این دعا بخواند اللهم انک قلت فاذکرونی اذکرکم وقد ذکرناک علی قدر قلة عقلنا وعلمنا وفهمنا فاذکرنا علی قدر سعة رحمتک وفضلک و معرفتک اللهم افتح مسامع قلوبنا لذکرک یا خیر الذاکرین نوع دوم آنکه نفی یعنی لا اله را از دل بر دارد و بکتف راست رساند و الا الله را نیم کج شده ضرب بر دل زند یا لا اله را از کتف چپ بر دارد و بکتف راست رساند و بزودی الا الله را بر کتف چپ ضرب نماید بحیثیتے که زیر نسخ نهر دو کتف رسد و ذکر نفی و اثبات را ناسوتی نامند بعد ازان در اثبات مشغول نماید جلسهٔ معهوده را رعایت دارد و سر از زانوئے چپ یا از موضع دل بر داشته بر کتف راست رساند و بسرعت و چستی الا الله گویان بر زانوئے چپ یا دل ضرب کند و چون بزبان ظاهر گوید در باطن ملاحظه لا معبود لا مطلوب لا مقصود لا محبوب لا موجود نماید و ذکر اثبات را ملکوتے گویند بعد ازان در اسم ذات مجرد جلسهٔ معهوده رعایت داشته مشغول شود سر از پستان چپ بر داشته بکتف راست رساند بر پستان چپ ضرب نماید بنوعی که پهلو خم خورد و هر بار که ضرب کند اسم ذات بیکیے از امهات صفات سبعه که عبارت از سمیع بصیر علیم کلیم و قدیر مرید حی است متصف سازد و بنظاره خلق آدم علی صورة الرحمٰن ناظر باشد و این تصور در همه اذکار نگاهدارد و این ذکر را جبروتی نامند بعده در ذکر هو مشغول شود و طریق او اینست دو زانو بنشیند و هر دو دست را بر هر دو زانو نهد و سر را نزدیک دو زانو رسانده هو را از تحت ناف بآواز ظاهری بقبض دم بالا کشد تا ام الدماغ آنجا لمحه قرار دهد باز از سر اختیار کند و ذکر هو را لاهوتی گویند بعده در ذکر خفی مشغولی نماید و این بر دو طریق است طریق اول آنکه بر دم ناظر باشد و آنرا پاس انفاس خوانند چون بیرون رود لا اله گوید و چون درون رود الا الله گوید و بعضے بجائے لا اله ها گویند و بجائے الا الله هو گویند طریق سند از استاد باید دیا در هر دو نفس اثبات گوید یا چون درون رود صدر اسم ذات گوید و چون بیرون آید تمام اسم ذات گوید یا چون بیرون آید هو گوید و چون درون رود نیز هو گوید و در هویت ذات محو شود و طریق دوم آنکه دم را حبس کند و زبان را بکام چسپاند و چشم و گوش از ما سوئے الله بسته تحت پستان چپ متوجه شده بتجریک متلفظ باسم ذات باشد هر قدرے که تواند تکرار کند و چون بے طاقت شود بتدریج دم بهوا گذارد و باز از سر گیرد و چون از اذکار فارغ شود در اشتغال کوشش نماید در اشغال نیز باختصار اکتفا می افتد شغل اول خلوت در انجمن که عبارت از حاضر ناظر شاهد است یعنی موجود اوست و معنی خلوت در انجمن ظاهر با خلق و باطن با حق بودن است از شیخ هو الکائن و البائن ایمعنے دارد شغل دوم باین هفت صفات مشغول شود سمیع بصیر علیم قدیر کلیم مرید حی و صورت این شغل بر سه گونه است اول بطریق عوام که همه از حق میدانند و از ناشائسته باز می مانند برائے ملاحظه این صفات کریمه دوم طریق خواص که حق در جمیع احوال آله و بندهٔ فاعل است و این را قرب نوافل گویند چنانچه حدیث قدسی بر این معنی مشعر است فاذا احببته کنت سمعه وبصره ولسانه دیده در جاله الخ سیوم طریق اخص خواص که حق فاعل و بنده آله کما قال عز وجل وما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی و این را قرب فرائض گویند شغل سیوم شغل دو عین است که آن عبارت از چشم ظاهری و باطنی است باید که سالک چشم به بندد و کل شیئ هالک الا وجهه که عین مرتبهٔ ذاتست دریابد تا مادام که خطرهٔ دیگر در دل نگذرد و همه وقت و لحظه حاضر وقت باشد و چون

چشم بگشاید فاینما تولوا فثم وجه الله مطالعه نماید یعنی همان ذات است که در باطن موجود بود با صفاتِ خویش ظاهر و متجلی و هویدا است بعد ازان در شغل مبداء معاد مشغول شود که این خاک است و خاک از آب و آب از باد و باد از نار و نار از نور و نور از حق پس نزول کند اگر خواهد نزول و عروج کرده باشد و اگر خواهد در حق فانی باشد و نزول نکند الٰهی دوستان فقیر را با خویش مشغول دار و از غیر خود نگاهدار آمین یا رب العالمین ❊

مکتوب چهل و پنجم

از مکتوبات قدسی سمات قبلهٔ طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام قدوة امراء عظام محمد سرافراز خان در جواب عریضه او صدور یافته و در بیان وظیفه عارف با اهل دول و با بیاسب فی لک

بسم الله الرحمن الرحیم ⁂ همواره ذات صداقت آیات زبده محبان اهل الله و خلاصه مخلصان فقراء عاکفی باب الله عالیجاه رفیع جایگاه محب صادق میان محمد سرافراز خان سلمه الله تعالیٰ و ابقاه در کنف حمایت ایزد تعالی بوده بر مدارج عالیه فایز باشد مفاوضه ارادت طراز که مشتمل بر رسید دو راس اسب بطریق ارمغان و فرستادن پروانه مبلغ یک هزار روپیه در وجه یادبود بنام کاده کاروار نوشهره ابره و استدعاء دعوات و غیره مواد که قلمی و ارسال نموده بودند چهره وصول افروخت محبا عقیدت منشا قبل ازین که مبلغ ۲ مد روپیه بصحابت انبرت رائے وکیل و مبلغ صد روپیه بمعرفت ملا محمد حسین خدمتگار حضور بطریق نیاز فرستاده بودند هر روپیه بجائے هزار روپیه است فقرا قبول نموده فاتحه خیر جهت ترقی درجات و نکبت اعداء بد سمات ایشان خوانده مبلغ مذکور صرف ما یحتاج فقراء اهل مدرسه و خانقاه و مسجد نموده بودند و این که مبلغ یکهزار روپیه بوجه مذکور فرستادند فقرا این معامله برائے طمع مزخرفات دنیا و بمثل اهل دول درمیان نیاورده اند چون رابطه ارادت ایشان و الحاح در استدعاء دعوات توجهات از حد بیرون بود و فقرا ادام دران خصوص تسلی بر مینکا شد بنا بران دعاء گوئے بے ریاء ابهائے مذکور بخدمت فرستاده بود تا دانسته ایشان باشد که یقین بدعوات و توجهات ظاهرا و باطنا متوجه اند و فرو گذار نیستند در ینولا مناقب نفیسه درویشی حقیقت شناس بیاد آمد که بادشاهے با عقیدت راهے در پیش آمد برائے انجاح مرام نزد درویش مذکور آمده استدعاء انفاس متبرکه ایشان جهت حل عقده صعبه درخواست نمود درویش مذکور بدعوات امداد نموده مرقع خویش بدو ارزانی فرمود بادشاه از راهِ نیاز مبلغے عرضداشت درویش قبول نفرمود بادشاه از خدمتِ درویش رخصت یافته بسوئے مهم خود در منزلے با جماعه عساکر نزول فرمود آن درویش نیز دران منزل آمده نازل گردید متعهدیان حضور از حال آن بزرگوار اطلاع یافته عرض نمودند که آن درویش نیز درین منزل آمده نزول فرموده همانا که از عدم اخذ مبلغ مذکور نادم گشته است یا طمع زیادتی دارد بادشاه امر فرمود که مبلغے بوزن مبالغ سابق افزوده در خدمت درویش برسانند و انفاس متبرکه حاصل نمایند چون مبلغ موصوف بطریق نیاز نزد درویش بردند آن کماکان مبلغ رو نمود و قبول نفرمود بر آئین و تیره چند منزل

درویش همراه بود و متصدیان خبر درویش بحضور مبر سانیدند مرة بعد اولی وکرة بعد اخری مبلغی بر مبلغ سابق افزوده از نظر بزرگوار میگذرانیدند و آن حق شناس هر بار ردّ مینمود در گره اخیره فرمود که این درویش که منزل بمنزل می آید طمع مزخرفات دنیوی ندارد شرم مرقع که بادشاه عنایت فرموده است دامنگیر گردیده تا ایزد تعالی بلطف کامل خویش شرم مرقع درویش نگاهداشته بادشاه ابالفتح دفیروزی و ممتاز و سرافراز گرداناد مجبا معامله فقراء دعاگوئے بے ریاء ازین قبیله است وکسانیکه معامله فقرا بر معامله اهل دول حمل مے نمایند بحکم المؤمن مرآة المؤمن روئی خود در آئینه می بینند و مشاهده حسن جمال خود مے نمایند و چون معامله دعاگوئے درویشان معلول بعلل حظوظ نفسانیه نیست بدوام خواهد کشید و سبب دوام محبت و رابطه دعاگوئے درویشان بایکدیگر و با اهل دول و سبب دوام محبت اهل دول بایکدیگر و درویشان اینست که محبت درویشان اثر محبت حضرت حق است جلشانه چون ذات حق قدیم است محبت حق نیز قدیم است و معلول بعلت نیست و محبت درویشان که ظل و اثر محبت الهی است نیز بدوام میکشد و معلول بعلت نیست نسبت بهر که صورت گیر و بحکمتے تواند بود و محبت اهل دولت چون اثر و ظل محبت نفسانی است و معلول بحظوظ دنیاوی نسبت بهر که صورت گیرد تا حظ نفسانی درمیان است آن محبت برجائے است و بعدم حصول حظوظ نفسانیه برطرف میگردد چون محبت فقرا ازین قبیل نیست خاطر بهمه وجوه جمع داشته فقرا را متوجه دانند و پروانه مبلغ یکهزار روپیه مذکور ملفوف این دعانامه نموده القاء حضور مجبے نموده شد ایزد تعالی دولت ایشان زیاده کند و سرسبز و ریان دارد والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته +

مکتوب چهل و ششم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ایضا باحقر خدمه جامع این مکتوبات فقیر محمد فاضل صدور یافته در تحقیق حضرات خمسه و تنزلات حضرت وجود مقدسه بطریق اهل وحدت وجود و مشرب اهل وحدت شهود و بمسلک شریف و منهج شریف و بیان ذات بحت صرفه و صفات سبعه و علامات وصول سالک بمراتب روح و مثال و مرتبه اعیان و تحقیق معرفت حقیقی و ایمان تحقیقی و بیان ایمان و احسان و بیان خوارق عادات و کشف و الهامات و کلام بالمشافه بحق سبحانه و تعالی و رویة الله تعالی در یقظه و منام و رویة پیغمبر علیه الصلوة والسلام و سائر الخواص من الانام و بیان رفع واسطه و حیلوله و عدم آن و اقسام مشارب انبیاء و اقدام اولیاء و تجلیات و مشاهدات و اسامی ذات مجرده و اسامی روح و تحقیق لطائف و اصول آنها و غیر ذالک من المطالب العلیة والمقاصد النفیسة و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله علی کل حال والصلوة والسلام علی محمد و علی آله خیر آل اما بعد اعلم ایها الولد الاعز محمد فاضل رقاک الله مرقی المعارف العالیة ان ذات الحق سبحانه من حیث اطلاق الهویة والاطلاق الذاتی جامعة لجمیع الحقایق لها اولیة کبری و آخریة عظمی هی ذات بحت سازجة و عین واحدة انتشئت منها النسبة الخالقیة والمخلوقیة والفاعلیة والقابلیة والوحدة والکثرة والقدم

والحدوث والوجوب والامكان وكذا سائر المتقابلات ومعرفة ذلك بان تعلم انه لما كان حال كل تعين يقتضي سبق اللاتعين
عليه فانه من حيث هو هو لا يصح ان يقتضي عليه بتعين فلا يصح ان يقضي عليه من حيث ذاته لا يحكم بحكم ولا يعرف بوصف
ولا يضاف اليه بنسبة اسم ما من وحدت او وجوب وجود او مبدائية ايجاد او اقتضاء اثر او صدور مراد او تعلق علم منه بنفسه فضلا
عن غيره لان ذلك يقتضي بالتعين والتقييد المنافي لاطلاق الهوية بالاطلاق الذاتي الذي يشترط فيه كونه امرا سلبيا و
هو اللاتعين ولا يعني انه اطلاق ضده التقييد فان ذلك ايضا قيد له باطلاق بل يعني بهذا الاطلاق اعتبار الهوية من حيث هي هي فيكون بهذا الاعتبار
ماخوذة لا بشرط شئ بحيث تصير قابلة لشرط شئ وبشرط لا شئ فهي بهذا الاعتبار قابلة التقييد والاطلاق عنه والتقييد بالاطلاق
ايضا فان الاطلاق الذي هو في مقابلة التقييد تقييد ايضا بل الاطلاق الذي نعنيه وعنوه هنا انما هو اطلاق عن الاطلاق كما
هو اطلاق عن التقييد فهو اطلاق عن الوحدة والكثرة وعن الحصر في الاطلاق والتقييد وعن الجمع بين ذلك وعن
التنزه عنه فيصح في حق الذات باعتبار هذا الاعتبار كل ذلك حالة التنزه عنه كله فنسبته كل ذلك الى الذات وغيره
وسلبه عنها على السواء ليس احد الامور اولى من الآخر وهذا الاطلاق هو المسمى بجميع الاضداد ومقام تعانق الاطلاق فيصح
فيه اجتماع النقيضين بجميع شرائط التناقض قيل لابي سعيد الخراز بم عرفت الله فقال بجمعه بين الاضداد ثم تلا قوله
تعالى هو الاول والآخر والظاهر والباطن واشار الى جمعه تعالى بين الاضداد قول علي كرم الله تعالى وجهه اللهم انت الصاحب
في السفر وانت الخليفة في الاهل ولا يجمعها غيرك لان المستخلف لا يكون مستصحبا والمستصحب لا يكون مستخلفا والاسم
المبارك يطلق على مرتبة الوجوب الجامعة لجميع الصفات الكمالية وهو الظاهر في عرف العام واكثر محاورة الكتاب والسنة
وهذه مرتبة فعالة واجبة ويطلق على الذات البحت وهي الاطلاق لا بقيد الاطلاق وهي احدية صرفة والاحد هو اسم الذات
باعتبار سقوط جميع الاعتبارات والتعينات التي عنها انتشاء جميع التعينات وذلك بخلاف الواحد فان الذات انما
تسمى به باعتبار ثبوت جميع الاعتبارات والتعينات التي لا تتناهى كما ستعرف ذلك عند معرفة التعين الاول
والاحدية الذاتية اعتبار الذات من حيث لا نسبة بينها وبين شئ اصلا بهذا الاعتبار المسمى بالاحدية والاحدية الذاتية
يقتضي الذات الغنا عن العالمين لانها من هذه الحيثية لا نسبة بينها وبين الشئ اصلا ومن هذا الوجه تسمى الذات احداد
متعلقة بطون الذات واطلاقها وازليتها والاحدية الصفاتية يعني بها اعتبار الذات من حيث اتحاد الاسماء فيها
والصفات وانتشائها عنها وهذا الاعتبار يسمى بواحدية الذات يعني بها اتحاد الذات بالاسماء والصفات وتسمى تواحد
الذات باسمائها بمعنى ان تحقق اعيان مفاتيح الغيب التي هي المعاني الباطنة لاحوال الاسماء والصفات يتحد في البطن
السابع الذي ستعرفه في التعين الثاني على سبيل ان ثمة لفظ واحد كل الذات به لسان تحدث به نفسه في نفسه مشتمل ذلك
اللفظ الواحد بل الحرف الواحد منه على مجموع الكلمات القولية الفعلية الظاهرة من الازل الى الابد المتعينة من عين
الوجود ومفيضا ومفاضا وكذا ثمة سمع واحد مشتمل على مجموع الاسماع من الازل الى الابد وكل الذات سامعة نداء
نفسها وحديثها في نفسها وكذا ثمة لحظ واحد مشتمل على جميع اللحظات الحاصلة من الازل الى الابد بتعينات عين الوجود
مفيضا ومفاضا وكل الذات عين لاحظة به كذا ثمة يد واحدة مشتملة على جميع الآت الافعال الظاهرة من الوجود مفيضا

ومفاضامن الازل والابد واليد صفة من صفاته تعالىٰ لا الجارحة فافهم وان هذا اللفظ واللحظ والسمع واليد هي معاني هذه الصفات الاصلية المذكورة متبينة تلك المعاني فيها وراء عالم اللبس فافهم فذات الحق تعالىٰ المطلق المعرى عن كل قيد زائد عليه لا يبحث عن بطون كنه اطلاقه من حيث هو هو لعدم تعلق العلم به لكنه يعرف بالوجدان البسيط الذي هو مخصوص بالانسان الكامل ولما اعتبر ظهوره مقيد الظهور سارج من غير قيد آخر من قيود الظهور عبر عنه بالوجود المطلق المعرى عن جميع القيودات حتى عن قيد الاطلاق ايضا وهذا الوجود المطلق بمعنے الكون والظهور قيد للذات المطلق المعرى وان كان ذلك في نفسه مطلقا عن جميع القيود حتى عن قيد الاطلاق ليكون قابلا لجميع القيود الظهورية الوجودية لكن بقيد الاطلاق كان مقابلا لقيد آخر هو نقيضه وهو قيد البطون واذا اعتبر الذات المعرى بقيد البطون السارج من غير قيد آخر من قيود البطون عبر عنه بالعدم المطلق المعرى عن جميع القيود حتى عن قيد الاطلاق وهذا العدم المطلق بمعنے الستر والخفاء قيد للذات المطلق المعرى وانكان في نفسه مطلقا عن جميع القيود حتى عن قيد الاطلاق ليكون قابلا لجميع القيود الخفائية العدمية لان الذات المطلق ظاهر في الوجود والعدم لكونه مجمع الاضداد وهذا الوجود بمعنے الظهور المتعارف والنور المضاف الوجود المفاض والعدم بمعنے البطون والخفاء والستر كل واحد منهما مظهر تلك الذات المطلق الذي لا يقابله شئ اصلا فلا ضد له ولا ند له وضد هذا الوجود عدم بمعنے النفي المحض الذي هو في الخارج ممتنع التحقق وفي الذهن ممتنع التصور لا العدم الذي هو بمعنے الخفاء فانه ينقلب وجودا بمعنے الظهور المتعارف وهو الوجود المفاض والنور المضاف واما الوجود الذي هو مطلق عن كل قيد حتى عن قيد الاطلاق والتقابل وهو عين الذات فلا ضد له ولا ند له اصلا فذات الحق من حيث مرتبة الاطلاق معرى مطلقا من التقييد والاطلاق لا ينسب اليه الظهور المعبر عنه بالوجود والبطون المعبر عنه بالعدم لان الظهور والبطون ينشيان منه تعالىٰ وتقدس من جهة تعين ذلك اللاتعين لان الوجود بمعنے الظهور المتعارف والكون المفاض والعدم بمعنے البطون والخفاء الذي يعبر عنه بالعدم الخارجي كيف ما كانا مطلقين كما مر او مقيدين فهما متقابلان وكل متقابلين فهما مسبوقان بشئ ثالث متصف بلا تقابل لا يكون كل واحد من الضدين مقابلا له بل يكونان مندرجين فيه من غير تميز احدهما من الآخر كالسواد والبياض مندرجان في اللون والحركة والسكون مندرجان في الكيف وعنى بلا تقابل الذي هو سابق على المتقابلين في كل موضع في كل حقيقة هو الذات الذي لا يقابله شئ اصلا وحضرت الذات عندهم حقيقة الحقائق وتقرر حقيقة الحقائق مرتبة اللاتقابل بالنسبة الى كل متقابلين مع ان مفاهيم عامة اخرى ايضا واقعة فوق المتقابلين هي مجمع الضدين اما على انها منتهى لجميع المفاهيم واما باعتبار ان جميع تلك المفاهيم مراتب ظهورات تلك الحقيقة المقدسة وكون الذات حقيقة الحقائق علميا لا خارجيا فلا يلزم القبح فافهم ذلك وعبروا عن الذات المطلق المعرى عن جميع النسب والاعتبارات الجامع لجميع الاضداد والمتقابلات بالوجود لكونه اعلى لفظ للتعبير فان جميع انواع الجواهرية واجناسها ومفاهيم العرضية داخلة تحت مفهوم الوجود ولفظ الشئ الذي يطلق على الموجود والمعدوم ويكون اعم من الوجود هو في الحقيقة يصادق الوجود بمعنے ان كل موجود شئ وبالعكس لان المعدوم المطلق لا يكون مورد اطلاق لفظ ما والمعدوم الخارجي الذي

هو وجود علمی و یصیر مراد بلفظ الشئ هو موجود ذهنی الذی شمله لفظ الموجود فعلی هذا التحقیق تقابل الوجود والعدم مبنی علی قید الخارج فیهما ولیس مراد الصوفیة من الوجود الوجود المبحوث عنه والمتنازع فیه بین الحکماء والمتکلمین وهو بمعنی الکون والثبوت والتحقق والحصول مصدر ولا شک لاحد فی انه زاید علی الماهیات بحسب المرتبة او بمعنی امر بسببه یترتب الآثار فی الخارج هو ایضا لیس عین الماهیة لان الفاعلیة کالقابلیة لیس لها مساغ فی مرتبة الماهیة فالموجود علی مراد الصوفیة هو الذات المطلق المعری عن جمیع القیود حتی عن قید الاطلاق القابل لکل قید بتعین هو اوسع التعینات ومنشاء غلط الاقوام عدم الاطلاع علی مدعاء الصوفیة رضوان الله تعالی علیهم اجمعین فان کلام الصوفیة واضح الدلالة علی انهم فهموا من المطلق معنی العام الذی لا یوجد الا فی ضمن الخاص ای الکلی الذی لا یتحقق الا فی ضمن جزئیاته والصوفیة قدست اسرارهم لم یریدوا بالمطلق ذلک وحاشاهم من ذلک وانما هم ارادوا کما هو مصرح فی کتبهم بالوجود المطلق الوجود المعری عن کل قید زائد علی ذاته القابل لکل قید واطلاق اعنی الوجود القایم بذاته المتعین بذاته باوسع التعینات فهو د الکان شخصا عقلا ونقلا لیس بجزئی مندرج تحت کلی لان الجزئی هو الماهیة مع التشخص الزائد علی ذاته والوجود المطلق کما مر متعین بذاته لا بامر زائد ولیس بکلی اذ لا افراد له لا ذهنا ولا خارجا بل هو الفرد الواحد الذی لا ثانی له لان الثانی لو لم یتمیز عن الاول بوجه من الوجوه فهو عین الاول لا ثانیه وان تمیز بامر ما لم یکن مطلقا بالمعنی المذکور بل مقیدا بذلک الامر المغایر عن الآخر فالمقید لا یکون ثانیا للمطلق بل وجها من وجوهه وللذات المطلق المعری مراتب التجلیات والظهورات تسمی بالمجالی والمظاهر الکلیة والمراتب الکلیة وهی المراتب الستة اولها مرتبة غیب المغیب وثانیها مرتبة الغیب وثالثها مرتبة الارواح ورابعها مرتبة المثال وخامسها مرتبة الحس وهذه خمس مراتب کلیة وسادسها المرتبة الجامعة للجمیع وعبر الصوفیة عنها بالتنزلات الخمسة وفیها قال البعض رباعیة واجب چو کند تنزل از حضرت ذات پنج است تنزلات او در درجات غیب است وشهادت وسطش روح ومثال والخامس جمعیة تلک الحضرات اما المرتبة الاولی مرتبة الغیب الغیب و تسمی مرتبة الغیب الاولی وهو التعین الاول الذی ستعرفه سمی بذلک لانتفاء کل ما سوی الله بالکلیة فی هذه المرتبة الاولی حیث کان الله ولم یکن معه شئ لان هذه المرتبة هی عین الوحدة الحقیقیة الماحیة للکثرة بالکلیة لتنافیهما فسمیت هذه المرتبة بالغیب المغیب لانتفاء ظهور الحق فیها لغیر ذاته حتی جمیع الاشیاء کلها علما ووجدانا لانتفاء اعیان الاشیاء فی هذه المرتبة انتفاء مطلقا واما المرتبة الثانیة مرتبة الغیب المطلق وتسمی مرتبة الغیب الثانی وهو التعین الثانی الذی ستعرفه ایضا سمی بذلک لغیبة کل شئ کونی فیه عن نفسه وعن مثله لانتفاء صفة الظهور للاشیاء فی هذه المرتبة عن اعیان الاشیاء مع تحققها وتمیزها وثبوتها فی هذه المرتبة لکونها هی حضرة العلم الازلی فظهرت للعالم بها لا لنفسها واما المرتبة الثالثة مرتبة الارواح وهی مرتبة ظهور الحقایق الکونیة البسیطة المجردة عن المادة لظهور النفسها ولمثلها بحیث تکون الارواح فی هذه المرتبة مدرکة لاعیانها وتمیزات حقائقها واما المرتبة الرابعة مرتبة عالم المثال وهی مرتبة وجود الاشیاء الکونیة المرکبة اللطیفة التی لا تقبل التجزیة والتبعیض ولا الخرق والالتیام واما المرتبة الخامسة مرتبة عالم الاجسام والشهادة وهی مرتبة وجود الاشیاء الکونیة المرکبة الکثیفة التی تقبل التجزی والتبعض والخرق والالتیام وتسمی مرتبة الحس والمرتبة السادسة هی المرتبة الجامعة لجمیع المراتب وذلک هی

حقيقة الانسان الحقيقي الكامل فانه هو الجامع للجميع بحكم مظهرية للبرزخية الاولى فاذا عرفت هذه المراتب والمجالى فلنأخذ في بيان انحصارها فيما ذكرنا من المراتب الستة المذكورة فدليل الحصر هو ان مراتب الظهور والتجلي لا تخلو اما ان يكون مجلى و مظهرا يظهر فيه ما يظهر للحق وحده من غير ان يظهر شيء من ذلك لشيء سواه من الكائنات او يكون تلك المجالى مظهر الظهر فيه ما يظهر للحق تعالى وللاشياء فالاول تسمى مرتبة الغيب لغيبة كل شيء كوني فيها عن نفسه وعن مثله اذ لا ظهور فيها لشيء الا للحق لان الغيبة وانتفاء الظهور للاشياء على وجهين فاما الوجه الاول فهو ان تكون الغيبة وانتفاء الظهور للاشياء لانتفاء اعيانها بالكلية بحيث كان الله ولم يكن معه شيء ولا شيء ثمة كما عرفت ان ذلك هو حال التعين الاول الذي هو عين الوحدة الحقيقية الماحية للكثرة وفي هذه المرتبة ينتفي ظهوره تعالى للاشياء بالكلية علما ووجدانا لانتفاء لاعيانها بالكلية وهذا المجلى والمظهر هو التعين الاول والمرتبة الاولى من الغيب وهو المسمى بالغيب المغيب وبالغيب المنيع وامثال ذلك واما الوجه الثاني من الغيبة وانتفاء الظهور للاشياء فهو ان يكون ذلك الانتفاء صفة الظهور للاشياء عن اعيان الاشياء مع تحققها وتميزها وثبوتها في العلم الازلي وظهورها للعالم بها لا لنفسها ولا لامثالها كما هو الحال عليه في الصورة الثابتة في اذهاننا سواء وهذا المجلى والمظهر هو التعين الثاني وعالم المعاني والمرتبة الثانية من الغيب ثم انه لما اشتركت هذه المرتبة والتي قبلها في انتفاء ظهور ما فيهما لما سوى الحق جل مجده عمهما اسم الغيب فهذا ما نقوله قسمي مرتبة الغيب التي تكون ما ظهر فيها انما يظهر للحق وحده اما ما يكون مجلى ومظهرا يظهر فيه للحق وللاشياء الكونية ايضا فذلك على ثلثة اقسام لان ذلك المظهر والمجلى اما ان يكون مظهرا او مجلى يظهر فيه ما يظهر للاشياء الموجودة البسيطة في ذاتها فذلك تسمى مرتبة الارواح واما ان يكون مظهرا او مجلى يظهر فيه ما يظهر للاشياء الموجودة المركبة فان كانت لطيفة بحيث لا تقبل التجزي والتبعض والخرق والالتيام فذلك المجلى والمظهر الذي هو محل ظهوره تسمى مرتبة عالم المثال وان كانت كثيفة بحيث تقبل التجزي والتبعض والخرق والالتيام فذلك المجلى والمظهر الذي هو محل ظهورها تسمى مرتبة الحس وعالم الشهادة وعالم الاجسام فهذه المراتب الخمسة مراتب كلية ثم الانسان الحقيقي الكامل والاكمل الجامع للجميع بحكم مظهرية للبرزخية الاولى فقد تبين لك وجه انحصار المراتب الكلية في هذه الستة المذكورة كما عرفت حقيقة كل واحدة منها واخذ رضوان الله تعالى عليهم اجمعين هذه التنزلات الخمسة الجارية على السنتهم بالكشف وايده حديث الايمان وهو منطوق ذلك الحديث لامرموزه فمشهود القوم قدست اسرارهم في الحضرات هو الايمان المبين في حديث جبرئيل على نبينا و عليه الصلوة والسلام وهذه التنزلات هي الدائرة على لسان صبيان اهل الاسلام بقولهم آمنت بالله وملائكته وكتبه ورسله وانظر كيف دعي الشارع عليه الصلوة والسلام بالايمان الى هذه التنزلات وكيف حث باسلوب الحكمة الى معرفة هذه المراتب والمدارج والمظاهر العالية فالايمان بالله ههنا ايمان بمرتبة القدم والوجوب وهو المطلوب شرعا فحضرت القدم والوجوب يحتوي على حقائق الذات الواجب وصفاته واسمائه وافعاله على نعت اللاتناهي في انفسها وكمالاتها فالسفراء من الانبياء والمرسلين صلوات الله وسلامه عليهم والعرفاء من الاولياء كل ما رزقوا العلوم المكاشفة والمحاضرة والمشاهدة من هذه الحقائق العلية فذلك ايمانهم بالله سبحانه من حيث هذه المرتبة المنيفة والدرجة الشريفة وهو كله فيما وراء الوجوب الذاتي ذوق ووجدان اما الوجوب الذاتي فلا ذوق للممكن عنه والمذكور في حديث جبرئيل ثلثة اشياء الاسلام والايمان والاحسان فكل واحد منها

لابد للكمال فالاول منها مقام الاسلام وهو اقامة النفس على الاخذ في السير والرجوع عن مقاما احكام العادات وملازمة طلب الحظوظ والشهوات والعادات للامور الزائلة الفانية الطبيعية الحيوانية وتلك الملازمة على ما ورد من الاوامر والنواهي الالهية في جميع الحركات والسكنات قولا وفعلا فما دام العبد في هذا السير فهو في مقام الاسلام والثاني منها مقام الايمان وهو دخول النفس من حيث باطنها من حيث الغربة بالانفصال عن مقرها الحيواني ومقامها مالوفاتها الشهوانية ووطن ظهورها بصور كثرتها وانحرافاتها الجسمانية والشيطانية والاتصال بحضرة باطنها واحكام عدالته ووحدته فما دام كذلك فهو في مقام الايمان والثالث منها مقام الاحسان وهو حصول النفس من حيث سرها على المشاهدة الجاذبة الى عين التوحيد بطريق الفناء عن احكام التقييد والحجب الطارئة بالتنزل والتلبس باحكام المراتب وبعض آثار غبار خليقتها عن اذيال حقيقتها وذلك من مقام الاحسان عندهم فاما ان هذا العارف مع كونه بحضرت الوجوب يكون بمرتبة الاطلاق واللاتعين ايضا فهو ذو خطين والمقام عبارة عن استيفاء حقوق المراسم على التمام ولهذا صار من شروطهم انه لا يصح للسالك الارتفاع من مقام الى فوقه ما لم يستوف احكام ذلك المقام الى آخر النقطة فان من لا قناعة له لا يصح منه ان يكون متوكلا ومن لا توكل له لا يصح له مقام التسليم وهكذا من لا توبة له فلا يصح ان يكون من اهل الانابة ومن لا تورع له فلا يصح منه الزهد وسميت هذه وما سواها بالمقامات لاقامة النفس في كل واحد منها التحقق ما هو تحت حيطتها المتنادية بظهورها على النفس المسماة احوالا لتحولها ولا بد للسائرين الى الله من النزول في هذه المقامات الثلثة والبقاء كل مقام منها الى آخر النقطة وانما انحصرت مقامات السائرين الى الله سبحانه لان الانسان لما كان في مبدا ظهوره في نشارة الدنيوية الحسية واوان الطفولية الى ان يبلغ مبلغ التميز والعقل وانما كان الغالب عليه احكام الطبع والجهل بمبداءه ومعاده عاملا بحكم طبيعته وهواه وعندها عقل وحسي بالمبداء والمعاد واخذ في السير من طبعه الى ربه بحكم شرعه اما ان يكون في مبداء هذا السير مع غلبة حكم الطبع وغلبة اقتضاء النفس الملهمة فجورها وتقواها فهو في مقام الاسلام واما ان يكون في وسطه وذلك بظهور احكام الروح الروحانية على احكام الطبع والنفس حتى تصير مقتضيات الامور الحسية والارادات الطبيعية والجهالات الخبيثة مقهورة تحت روحانيته ومقتضاها من الارادات العقلية والادراكات العلمية فهو في مقام الايمان الذي هو مقام قبول الروح لما غاب عن الحس وهو مقام غربة النفس واما ان يكون آخر سيره من نفسه الى ربه فهو في مقام الاحسان ففي آخر هذا المقام يحصل له القرب ويصدق عليه اسم الولي وحضرت الوجوب هي طرف الحضرة العمائية الذي يلي التعين الاول سمي بذلك لانه حضرت تعين اسماء الحق التي هي كلها واجبة لذاته دون تعين حقائق الخلق التي كلها ممكنة لذاتها وعنوا بالحضرة العمائية حضرت العلم وحضرت الارتسام وحضرت الحقايق والاعيان وهي التعين الثاني والطرف الذي يتوهم تقابله بحضرت الوجود هي حضرت الامتناع والمتوسط بينهما هي حضرت الامكان فحضرت الاسماء هي حضرت الوجوب لان جميع الاسماء الالهية تنسب اليها وحضرت الاعيان هي حضرت الامكان لان ارتسام جميع حقائق الممكنات وحضورها فيها والتعين الاول يعنون به الوحدة التي انتشت عنه الاحدية والواحدية هي اول رتب الذات و اول اعتباراتها وهي القابلية الاولى لكون نسبة الظهور والبطون اليها على السواء ويعبر بالتعين الاول عن النسبة العلمية الذاتية باعتبار تميزها عن الذات الامتيازية النسبي لا التحقيقي فاما ان الوحدة هي اول التعينات فذلك من جهة انه لا يصح ان يعقل

وراءها الا الغيب والاطلاق الذي لا يصح معه ان يحكم على الذات من جهة هذا الغيب والاطلاق بشئ فاستحال في كنه حضرت الذات الاقدس تعالى وتقدس وفي غيب الهوية الالهية المندرج فيها الازلية والابدية ان يكون مدركا او معلوما او مشهودا لغيره تعالى وتقدس اذ لا ذات لغيره حقيقة بل لما جاد بالوجود على من اوجده صار ذلك الجود وصلة بين خفاء اطلاق الذات وغيبها وبين ظهورها بجودها المظهر للاعيان من توجه بالجود الى ايجاده ولما كانت هذه الوصلة تستدعي تعينا وكان اي تعين يفرض لا بد وان يتقدمه الوحدة ضرورة ان كل كثرة وكثير لا بد ان يتقدم الوحدة عليها تقدما و تعينا كانت الوحدة هي اول التعينات لكونها هي اول اعتبار وتعين من الغيب لا محالة والتعين الاول سمي بحضرت احدية الجمع فباعتبار احدية سمي حضرت الاحدية وباعتبار واحدية كان جمعا وبحضرة الاجمال لاستدعائها التفصيل المغايرة والغيرية التين لا يتم التفصيل الا بهما مع استحالة ذلك في اعتبار الوحدة لمنافاتها المغايرة المودية بالكثرة لتقابلهما وبحضرة جمع الوجود وسمي بذلك لانه هو اعتبار الذات من حيث واحديتها واحاطتها وجمعها للاسماء والصفات والحقائق لكونها هي حقيقة البرزخية الجامعة بين الاحدية والواحدية وبين المبتداء والمنتهي والبطون والظهور فكانت هي حضرت الجمع والوجود لا محالة لان البطون والظهور لا يخرج شئ عنهما والبرزخ الاكبر والبرزخ الاعظم والبرزخ الاول واصل جميع البرزخ سمي بذلك لكونها وحدة انتشئت الاحدية والواحدية عنها فصارت مميزة لاحدهما عن الآخر فسميت برزخا لهما لذلك ولاجل انشقاقهما عنها وتسمي الوحدة بالجمعية الاولى لكونها جامعة بينهما ورافعة بينهما من البينونة ومظهرة اياهما بل كل منهما هو عين الآخر بحكم اقتضاء الباطن الحقيقي وانما كانت الوحدة باطن جميع الحقايق الالهية والكونية واصلا لانتشاء الجميع عنها لكون الحقيقة الوحدة سابقا على جميع الحقايق وظهورها في جميع الحقائق الالهية والكونية ولهذا صارت الوحدة هي المسماة بالتعين الاول وتسمي بالبرزخية الاولى باعتبار النسبة السوائية التي للوحدة الحقيقة الى الاحدية والواحدية فان الوحدة الحقيقة لما كانت هي اول ما تعين من الغيب الحقيقي وكانت لنسبة الاحدية المسقطة للاعتبارات ولنسبة الواحدية المثبتة لجميعها اليها على السواء سميت هذه النسبة السوائية بالبرزخية الاولى لانها البرزخية اولى وتسمي بحقيقة الحقايق لما عرفت من كونها اصلا ومنشاء لكل وهو الساري بمعنى الظاهر في جميع الحقايق فان الوحدة لا يخلو عنها شئ واحد كان او اكثر فيعنون بحقيقة الحقائق باطن الوحدة وهو التعين الاول الذي هو اول رتب الذات الاقدس كما عرفت ذلك لكليته وكونه اصلا جامعا لكل اعتبار و تعين وباطنا لكل حقيقة الهية وكونية واصلا انتشاء عنه كل ذلك وقد عرفت ان المراد بذلك هو الوحدة بما يندرج فيها من شيونها واعتباراتها الغير المتناهية وهي عين البرزخ الاكبر الاقدم الذي هو الاصل الجامع لجميع البرازخ وقد يقال في تفسير حقيقة الحقائق ان ذلك هو اعتبار الذات الموصوف بالوحدة جلت عظمته من حيث وحدتها واحاطتها وجمعيتها للاسماء والحقائق وتسمي الضامرتية الجمع والوجود وحضرت الجمع والوجود وفي اصطلاح المحققين هي هيولى الهيولات لانه لما كان المراد بحقيقة الحقائق باطن الوحدة الذي هو باطن كل حقيقة الهية وكونية صارت حقيقة الحقايق هي هيولى الهيولات لاجل بطونها في كل باطن وظاهر فلكونها هي ابطن كل باطن وبطون كانت هي هيولى الكل والهيولى الكبرى الجامعة لكل شئ وفي التحقيق الاوضح ان حقيقة الحقايق هي المرتبة الانسانية الكمالية الالهية الجامعة لسائر الرتب كلها وهي المسماة بحضرت احدية الجمع ومقام الجمع وجمع الجمع وبها تم الدائرة وهي اول مرتبة تعين في غيب ذات الله تعالى والحقيقة المحمدية يشيرون

بها الی هذه الحقیقة المسماة بحقیقة الحقائق الشاملة للحقائق الظاهرة فیها وانما کانت الحقیقة المحمدیة هی صورة لحقیقة الحقائق
لاجل ثبوت الحقیقة المحمدیة فی حاق الوسطیة والبرزخیة والعدالة بحیث لم یغلب علیه صلی الله علیه وسلم حکم اسم اوصفة
اصلا کما شرحنا ذلک فی الفتوحات الغیبیة شرح العقاید الصوفیة فکانت هذه البرزخیة والوسطیة هی عین النور الاحمدی
المشار الیه بقوله علیه الصلوة والسلام اول ماخلق الله نوری ای قدر علی اصل الوضع اللغوی فهو صلی الله علیه وسلم اول
خلق الله عزوجل المشار الیه ذلک بقوله صلی الله علیه وسلم اول ماخلق الله نوری ای وبهذا الاعتبار سمی صلی الله علیه
وسلم بنور الانوار وبابی الارواح والاکوان ثم انه صلی الله علیه وسلم آخر کل کامل خلق الله اذ لایخلق الله بعده مثله فی
الکمال کما قال تعالی وخاتم النبیین والاشارة منه صلی الله علیه وسلم الی اولیته بمعنی نوره وآخریته بمعنی ظهوره هو قوله
صلی الله علیه وسلم نحن الاولون الآخرون وهذه الحقیقة الکلیة هی اصل جمیع الاسماء الالهیة المضاف الیها الربوبیة ومعنی
کون هذه الحقیقة هی الحقیقة المحمدیة ان الصورة العنصریة المحمدیة صورة لمعنی ولحقیقة ذلک المعنی وتلک الحقیقة هی حقیقة
الحقایق فافهم ذلک والخلیفة الکامل من کل من البشر کاکابر الاولیاء واولی العزم من الانبیاء علیهم الصلوة والسلام الذین من شانهم
الصبر والثبات فی حاق الوسط بین الخلق والحق لیاخذون المدد من الحق بلا واسطة بل بحقائقهم ویعطون الخلق بخلیقتهم
فلا یمیلون الی طرف فیعملون الطرف الآخر کما هو علیه الحال ممن غلبت علیه الحقیقة باستهلاکه فی نور الحق او خلیقة باحتجابه
بظلمة الخلق والخلیفة غیر الکامل هو خلیفة بواسطة من هو تبع له من اولی العزم والخلفاء الکمل فکل کامل خلیفة ولیس
کل خلیفة بکامل ولما کانت حقیقته صلی الله علیه وسلم فی حاق الوسط ومرکز الدائرة الذی لایتصور له محیط کان هو صلی الله
علیه وسلم الخلیفة الاکمل المنصبغ بالمحبوبیة الخالصة والحقیقة الانسانیة الکمالیة هی حضرة الالوهیة المسماة بحضرة المعانی و
بالتعین الثانی والمعنی بکونها حقیقة للانسانیة الکمالیة هو کون صورة الانسان الکامل صورة لمعنی ولحقیقة ذلک المعنی
وتلک الحقیقة هی حضرت الالوهیة المسماة بالتعین الثانی فکان الانسان الکامل هو مظهر التعین الثانی والانسان
الاکمل هو مظهر التعین الاول المسمی بحقیقة الحقایق وهذه الحقیقة الانسانیة التی هی صورة علمیة قالت العرفاء بقدمها
والیه اشار العارف حافظ اداب المعرفة بقوله **بیت** ماجرای من ومعشوق مرا پایان نیست ؏ هرچه آغاز ندارد نپذیرد
انجام ؞ فانه عبر عن نفسه من من حیث الوجود العلمی والعارف اذا کوشف له الاعیان الثابتة ورائ انها رائیة مرئیة
سامعة خطابات الحق تعالی بها رای عین العالم ازلیا ابدیا فصح عنده ان یقول ان الحقیقة الانسانیة من حیث
خصوص بالها من المساوات الازلیة والابدیة بموجدها وخصوص بانموجدها سبحانه بین الاسرار والتجلیات الخاصة الازلیة
والابدیة النشاة المتقادمة والمتاخرة فی الحضرات الازلیة والابدیة لابدایة لها ولانهایة اما عدم البدایة فلان اول نشاءة
منها ذات العلم ولابدایة له واما عدم النهایة فلانها لما لم یکن لها بدایة لاتکون لها نهایة واما من حیث الوجود الخارجی فلا
یصح ذلک القول فافهم ذلک والتعین الثانی هو ثانی رتب الذات وهذه المرتبة هی التی تظهر فیها الاشیاء وتمیز
ظهورا وتمیزا علمیا ولهذا تسمی هذه الحضرة بحضرة المعانی وبعالم المعانی وهذا التعین الثانی هی صورة التعین الاول وکذا
التمیز والغیریة لکون التعین الاول هی حقیقة الوحدة الحقیقة النافیة بجمیع ذلک مع انها اعنی الوحدة لکونها متضمنة

للنسب الواحدية واعتبارا لنهاالتي لاتتناهى تعينات ابديتها لزم من ذلك ان يكون التعين القابل للكثرة التي هي صورة وظلال للاعتبارات المندرجة في الوحدة تعينا ثانيا لها فذلك هو التعين الثاني لامحالة فجميع للاسماء الالهية المنتهي اليها التاثير والفعل وجميع الشيون والاعتبارات المندرجة في التعين الاول مجملة فانها تصير مفصلة متميزة في هذا التعين الثاني الذي يسمى بالمرتبة الثانية وهذه المرتبة اے التعين الثاني ظل للمرتبة الاولى اے للتعين الاول لانه اول قابل الكثرة التي هي صور وظلال لشئون الوحدة ويشيرون بذلك ايضا الى كل ماسوى الله سبحانه من اعيان الممكنات وذلك من وجهين احدهما هو انه لما لم يكن لشئ من الكائنات استقلال بنفسه لاستحالة وجود ماسوى الحق تعالى وتقدس بذاته صارت الكائنات ظلا من حيث ان الظل لا تحرك له الا بحركة صاحبه ولاحقيقة له ولا صورة ولا ذات الا بحسب ما ينبعث عن الشئ الذي هو ظل له فهكذا من شهد الحقيقة فانه يرى الكائنات ظلالا لا تستطيع لانفسها نفعا ولا ضرا ولا موتا ولا حيوة ولا نشورا الوجه الثاني هو انه لما كانت حقيقة الظل انما هي عدم النور الشمسي اوغيره في بقعة ما لساتر سترها صارت الكائنات ظلالا لهذا المعنى لان حقيقة الظل ترجع الى لاشئ في نفسه بل انما تتعين بالنور وكذلك كل ماسوى الله عز وجل ليس هو شيئا بنفسه انما هو شئ بربه فهو اعني الظل المشار به الى ماسوى الله عز وجل هو ما يحصل من انبساط النور الالهي على عين من اعيان الممكنات التي ليست نورا في نفسها وحينئذ يظهر الظل الذي ليس هو بظلمة محضة لانه ليس يظهر الا بانبساط النور ولا هو نور محض وذلك ظاهر واليه الحديث الذي اخرجه احمد والترمذي عن عبد الله بن عمر قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله خلق الخلق في ظلمة ثم رش عليهم من نوره والخلق ههنا بمعنى التقدير وتلك المقدورات هي الاعيان الثابتة في حضرة علمه والنور المرشوش عليها هو النور المفاض عليها فالظلمة هي حقيقة كل ماسوى الله تعالى عند قطع النظر عن توجه الارادة بافاضة النور عليها فاذا فاض النور على ظلمة القوابل ظهر الظل لامحالة قال تعالى الم تر الى ربك كيف مد الظل فيه اشارة الى ما ذكرنا من ان ظهور الظلال انما هو بامداد الحق تعالى لها بنوره المشرق عليها ثم قال تعالى ولو شاء لجعله ساكنا فابطل مذهب من زعم انه تعالى لا فعل له من اختيار منه وقدرة له وارادة كما هو رأي من قال انه تعالى موجب بالذات تعالى الله عن ذلك علوا كبيرا وفي قوله ثم جعلنا الشمس عليه دليلا اشارة الى ما عرفت من كون الظل لا يظهر الا بالنور قوله تعالى ثم قبضناه الينا قبضا يسيرا اشارة الى انه لا وجود لشئ الا بنوره الظاهر ولا ستار الا باستتار نوره تعالى وتقدس المفهوم على قاعدة الكشف من قوله تعالى ثم قبضناه انه تعالى مختار في فعله لان من لا اختيار له لا يكون قابضا لمقبوضاته وانه لا تحقق للظل انما هو اعتبار عدمي يتخيل وجوده بما استتر من النورية به وكان الوجود له وحده اذ لا وجود لشئ من الظلال في انفسها انما هي اعتبارات وتعينات حاصلة عن النور باعتبار تلك الحجب الساترة لمحاضة النور ومن تحقق بهذا المشاهدة فهو الذي يفهم معنى قوله تعالى الله نور السموات والارض مثل نوره الآية وذلك لانه لا يرى النور او الوجود او الذات او الشئ او ما شئت فقل ما يطلق على ما له حقيقة في ذاته ذاتا الا الله تعالى وتقدس فلم يبق ما يظن انه غير له او سواه الا التعينات هذه الحقيقة فهي اعني تلك التعينات اذا اعتبرت مع قطع النظر عن كونه تعالى هو الهوية التي انبعثت عنها تلك التعينات لم يبق لها تعين في نفسها اذ كانت ظلمة وعدما ومن حيث تعينها انه هي ظل كما عرفت من بسطه في البيان وهذه الاعيان

الثابتة التي سماها المشائخ بالحقائق والحكماء بالماهيات والعلماء بالصور العلمية هي صور الاسماء الالهية ومظاهرها في العلم
ثابتة ازلا وابدا لايتعلق الجعل والايجاد بها كما لايتطرق الفناء والعدم اليها وهي موجودة في علمه تعالى عند الحكماء واكثر المتكلمين
واما المتكلمون من اهل السنة وان لم يقولوا بالوجود العلمي فان من كلامهم يلزم القول بوجود الاشياء في علم الحق سبحانه
وقد صرحوا في اصول الفقه بان المعدوم مكلف بالامور الشرعية وقال القاضي عضد الدين وابن الحاجب رحمهما الله تعالى
هذا قول اهل السنة خاصة وسائر الطوائف انكروا عليه الانكار اعظمها بان التكليف لما امتنع على النائم والغافل والمغشي عليه
والمجنون فعلى المعدوم ممتنع بالطريق الاولى واجاب اهل السنة عنه بان هذا الاعتراض يرد اذا كان المعدوم بالفعل
مكلفا وهذا المعنى ليس بمراد بل المراد تعلق عقلي يعني المعلوم الذي هو معدوم في الخارج ويعلم الحق سبحانه انه يصير موجودا
توجهت بشرائط التكليف اليه في الازل والفعل في لايزال وهذا القصر يح بالوجود العلمي فان الاشياء لو لم تكن موجودة
في علم الحق تعالى فلا معنى للتعلق العقلي والتوجه الازلي وبالجملة معلومات الحق سبحانه ليست معدوما مطلقا لا متميزة
عنده وما هو متميز عند العالم به له وجود بوجه من الوجوه البتة خصوصا اهل السنة قالوا على ان الحق تعالى عالم بالجزئيات
على الوجه الجزئي وعلى هذا الاشياء عنده تعالى في علمه القديم حاضرة بماهياتها الكلية واشخاصها الجزئية مع لوازمها ولوازم
لوازمها الى ما لا يتناهى اجمالا وتفصيلا من الازل الى الابد الى غير النهاية ولها شعور بانفسها وخالقها قال الله تعالى وان
من شئ الا يسبح بحمده ولكن لا تفقهون تسبيحهم وكذا الحال في جميع المراتب والكشف حاكم بثبوت العلم بل جميع الصفات
في جميع الموجودات وذلك لظهور الهوية المطلقة في مرايا جميع الكائنات وهذه الصور العلمية للواجب تعالى التي سماها
الصوفية بالحقائق اذا تحققت شرائط وجودها في الخارج تكون موجودة في الخارج في عالم الارواح وهو حصولها فيه وذلك لانها
كانت قبل ذلك موجودات في حضرة العلم معدومات في الخارج ثم حصل وجودها في عالم المثال المسمى بالبرزخ والحاجز وهو ظهور
ها في صور جسدانية ووجودها في عالم الشهادة المسمى بعالم الحس وتحققها فيهما وقد يكون لها وجود في اذهاننا لتلك الصور العلمية حاصلة
فينا بطريق الانعكاس من المبادي العالية بقدر التناسب او بظهور نور الوجود فينا بقدر نصيب من تلك الحضرة العالية و
انما قلنا حاصلة بطريق الانعكاس الخ لان الموجود الذهني موجود فيه في نفس الامر بخلاف ما يفرض العقل وجوده في الذهن
لانه ليس من الموجودات الذهنية انما هو موجود فرضي موجده العقل في وقت الفرض كالموضوعات في القضايا الموجبة
كل ممتنع معدوم والذهن من الموجودات الخارجية وكل ما يوجد فيه فهو من عالم الذهن كما ان عالم المثال موجود في الخارج
وكذا عالم الارواح وغيرها من العوالم فهو موجود في الخارج وكل ما يوجد فيه فهو منسوب الى ذلك العالم وتسمى هذه المرتبة
بمرتبة الالوهية وبعالم الجبروت وبالنفس الرحماني وبعالم المعاني وبحضرة الارتسام وبحضرة العلم الازلي وبحضرة العمائية
وبالحقيقة الانسانية الكمالية وبحضرة الامكان وبحضرة القرب وحضرة المقربين وحضرة اهل العناية وحضرة العناية
وبحضرة الولاية وحضرة الدنو وحضرة التدلي وحضرة التداني وحضرة النزول والظهور وعالم الجمع كل ذلك اسماء
هذا التعين الثاني بحسب اعتبارات ثابتة فيه فاما تسميته بالمرتبة الثانية فلكونها صورة التعين الاول الذي هو مرتبة
الذات الاقدس تعالى وتقدس واما تسميته بمرتبة الالوهية فذلك لظهور الاسماء وتميزها فيه وتجمعها الاسم الجامع

وهو الله تعالى وتقدس ولهذا يسمى هذا التجلي الكائن في هذه المرتبة باسم الله والاله ووجهة جميع العابدين الى هذه المرتبة واما تسميتها بعالم الجبروت فللظهور الاسماء والصفات الالهية وغلبتها فيها واما تسميتها بالنفس الرحماني فذلك لان النفس لما كان عبارة عن نفس منبعث من باطن متنفس متضمن معنى يطلب المتنفس ظهوره فيتعين ذلك النفس في مراتب المخارج وكانت المحبة الاصلية التي هي قابلية الظهور انما تنبعث من الباطن الى الظاهر بهذا التعين الثاني اذ التعين الذي قبله وهو التعين الاول نسبة البطون والظهور اليه على السواء فلهذا هذا التعين الثاني لانه هو اول ما يتميز وينبعث من الباطن الذي هو الاول فسمي نفس الرحماني لاجل ذلك فان ظهور الوجود المرايا المتعددة واختلاف الصور انما تحصل على اختلاف القوابل التي هي الاعيان الثابتة واحكامها واحوالها المختلفة فلان الاسماء انما تحصل لها التنفس من كرب بطون الغيب بظهورها في حضرة الارتسام والتفصيل والتميز وما بعد ذلك حتى ظهر فعل الجواد حينئذ وكذا الكريم والمقسط والخالق والرازق وباقي الاسماء فكان ذلك هو سبب الذي لاجله سمي هذا التعين بالنفس الرحماني وانما نسب النفس الى الاسم الرحمن سبحانه دون غيره من باقي الاسماء له تعالى وتقدس لكون الرحمن اسما لصورة الوجود الالهي التي هي عبارة عن الجمعية الجامعة للاسماء الالهية عند ظهورها بنفسها من بطون وحدة الذات فلهذا كان النفس مضافا الى الاسم الرحمن تعالى وتقدس واما تسميته بعالم المعاني فلتحقق جميع المعاني الكلية والجزئية وتميزها فيه لاستحالة خلو شئ عن علمه تعالى واما تسميته بحضرة الارتسام فلاجل ارتسام الكثرة النسبية المنسوبة الى الاسماء الالهية فيه والكثرة الحقيقية المضافة الى الكون وحقائقه والاحسن ان يقال حضرة الصور والاعيان والماهيات لان علمه القديم فعلي حضوري لا انفعالي حتى يكون بطريق الارتسام والتصور فان الارتسام وكذا التصور مختص بعلمنا الحادث فافهم ايضا واما تسميته بحضرة العلم الازلي فلان هذا التعين الثاني هو مرتبة ظهور الذات نفسها لنفسها بشؤن فيها من حيث مظاهر تلك الشؤن المسميات بصفات وحقائق فيها اعني في هذه المرتبة الثانية كان العلم بحسب المرتبة الاولى والتعين الاول انما هو ظهور عين العين اي ظهور الذات لنفسه باندراج اعتبارات الواحدية فيه فحيث ان هذا التعين الثاني هو الذي وقع فيه تعلق العلم الازلي الذي هو ثاني التعينات الكلية العلم اولها الحيوة باقيها على شئتها واحاطة بجميع وحدة وكثرة ونسبة سمي بحضرة العلم الازلي واما تسميته بحضرة العمائية البرزخية الحاصلة بين الوحدة والكثرة المشتملة هذه البرزخية على هذه الحقائق الكلية الاصلية المذكورة من حيث صلاحية اضافتها الى الحق بالاصالة والى الخلق بالتبعية متميزة بحكم الكلية الاصلية الحسية وانتشاء فروعها وانواعها وجزئياتها منها في عين هذه البرزخية مفصلة متميزة فلكون العماء هو الغيم الرقيق سميت هذه البرزخية الحائلة من اضافة هذه الحقائق الى الحق والى الخلق بالحضرة العمائية واما تسميتها بالحقيقة الانسانية فباعتبار اندراج تلك الحقائق الاصلية العلمية في عين تلك البرزخية مع تحقق اثر خفي في الحقيقة الانسانية وهذه الحضرة العمائية هي التي يظهر الحق في مرايا صفات الخلق متنزلا من الرتبة المختصة به وهي حضرة الوجوب الذاتي الذي لا يصح المشاركة فيه لشئ غيره بوجه فيضاف اليه تعالى وتقدس كل ما يضاف الى الخلق لان هذه المرتبة هي محل تجليه بهم فيضاف اليه كل ما يضاف اليهم من التعجب والتردد والضحك وامثال ذلك ويظهر الخلق فيها بصفات الحق عند تخلصه من قيد الكثرة وارتقائه من حضيض المراتب الكونية كاحياء الميت وابراء

الا كمه والاتصال بصفة الحق والسبحانية والمثال ذلك وعن هذه الحضرة العمائية اخبر سيدنا عليه افضل الصلوات والتسليمات حين سئل اين كان ربنا قبل ان يخلق الخلق فقال في عماء وذلك بحكم قوله تعالى وهو معكم اينما كنتم قبل ان يخلقه كان معنا في حضرة وحدتنا مسابقنا عماء فان العماء في لغة العرب لما كان غيما رقيقا يحمل بين الناظر وبين النور الشمسي عبر عنه بهذا البرزخ لطفه ورقته وحيلولته بين عين النور الوجودي الظاهري وبين النظر المضاف الى العين الثابتة هو عين النور الوجودي الظاهري وبين النظر المضاف الى العين الثابتة وبين النور الوجودي الباطني الذي هو باطن كل حقيقة ممكنة واما تسميته بحضرة الامكان فذلك من اجل ان المعلومات هي التي تعلق العلم الازلي بها ما بين واجب ظهوره وتحققه بنفسه وبين ممتنع ظهوره في نفسه في شيء من المراتب الكلية والجزئية وبين متوسط بينهما نسبته اليهما على السواء فسمي المتوسط بينهما بالامكان واما تسميته بحضرة القرب وحضرة المقربين لانه لا يحصل القرب الا بالوصول الى عينه الثابتة وهي في هذه الدرجة واما بحضرة الولاية فلان اسم الولاية لا تطلق الا على من حصل فيها واما تسميته بحضرة العناية لان القرب انما يصح من سبقت له العناية واما تسميته بحضرة ادنى فهو من قرب ويقال له منزلة ادنى وحضرة المعاني لكونه تعالى انما يدنو في بعده عن عبده في حضرة الامكان واما تسميته بحضرة التدلي لظهور الحق في مرايا صفات الخلق فان قرب العالي من السافل يسمى تدليا كما ان قرب السافل من العالي يسمى دنوا كذا فهموا من من قوله تعالى ثم دنى اي العبد فتدلى اي الحق فكان قاب قوسين او ادنى ويشيرون بقاب قوسين الى مقام قرب قوسي الوحدة والكثرة او قوسي الوجوب والامكان او قوسي الفاعلية والقابلية قربا يجمع بينهما ويرفع بينهما بحيث يجمع بين الوجوب والامكان الوحدة والكثرة والفاعلية والقابلية فيجعل الجميع دائرة واحدة متصلة لكن مع اثر خفي من التميز والتكثر بينهما ثم ان باطن هذا المقام هو مقام او ادنى اي قرب القوسين المذكورين وذلك الباطن هو التعين الاول الذي عرفته لانه لا يبقى عنده التميز والتكثر في دائرة الجمعية بين حكم الاحدية والواحدية اصلا ومما ينبغي ان يعلم ان التعين الجامع هو حقيقة اسم الله تعالى فانه هو تعين الذات وتجليها من حيث كونه واحدا جامعا لجميع التعينات والتجليات قائما بالذات مقيما لسائر الموجودات وتعين الاسماء والصفات يعني بذلك التعينات والمراتب التي للاسماء الاول التي هي مفاتيح الغيب عنده ما تعين ظهوره بالصفة الحيوة والحي والعلم والعالم والقدرة والقادر والارادة والمريد والكلام والمتكلم مترتبة في تعيناته و ذلك الترتيب هو من العلم بان لهذه الصفات الظاهر بصورة بدن الانسان كصورة اللفظ الجاري على لسانه ونظره بعينه وسماعه باذنه وعلمه بيده والمشي بقدمه كلها الى صورة هذه سبعة البطن هي المشار اليها بقوله صلى الله عليه وسلم ان للقرآن ظاهرا وباطنا وفي بطنه بطن الى سبعة بطن وان ظاهرها عبارة من جريان اللفظ على اللسان والنظر بالعين والسماع بالاذن والبطش باليد وغير ذلك من الجوارح واما البطن الاول فهو ان يضاف هذه الصفات الى النفس الانسانية لكن من حيث لا تميز عن نفوس باقي الحيوانات ونظام العقل الذي هو المنتسب بالامور الدنيوية بحيث يكون لفظه وسمعه ونظره وفعله مقصورا على ما يتعلق بامر الدنيا غير متعد الى امر اخروي وهو المقصود منه كما اخبر الله تعالى عن هذا حاله بقوله سبحانه يعلمون ظاهرا من الحيوة الدنيا وهم عن الآخرة هم الغافلون وصاحب هذا النظر قد كان ان يفتح له باب من ابواب البطون السبعة بحيث ترقى عمن لم يفتح له باب اصلا وهم الاطفال والمجانين كمن هو من اهل الصمم والبكم والعمي المشار اليه بقوله صم بكم عمي فهم لا يرجعون وذلك ان كل واحد

من هذالمعاني التي هي القول والسمع والبصر والقوة في كل رتبة من هذه الرتب السبعة المعبر عنها بالبطون اثر وحكم بانتفائه عن
تخصص انساني في رتبة منها يوجب بكم ذلك الشخص وصممه وعميه وضعفه في تلك المرتبة فمن فتح له الباب الاول لا غير فهو الذي اوتي
في الدنيا حسنة وماله في الآخرة من خلاق فكان الاشارة الى هؤلاء بقوله صم بكم عمي فهم لا يرجعون من الدنيا الى الآخرة ولا من بطن
اول الى بطن ثان فانهم كانوا سامعين باصرين متكلمين في البطن الاول وليسوا كذلك في البطن الثاني وفيما بعده كما تعرف
واما البطن الثاني فهو ما يضاف الى الانسان من حيث عقله المنور بنور الشرع والايمان بالله وكتبه ورسله واليوم الآخر فيتغير ما يتعلق
بالدنيا الى ما يتعلق بالاخرى في نطقه وسماعه ونظره وفعله لفهم وعقل صحيح وايمان قوي واما البطن الثالث فهو ما يضاف الى روحه الروحانية المجردة الثابتة
تعينها وتميزها في عالم الارواح واللوح المحفوظ واما البطن الرابع فهو ما يضاف الى وجوده العيني المضافة الى الحقيقة الانسانية
المضاف اليها والمقيد بها والمظهر لاحكامها في مراتب الكون روحا ومثالا وحسا وشهادة المعني عن هذا البطن بقوله صلى الله
عليه وسلم في الكلمات القدسية حكاية عن ربه تعالى بقوله سبحانه كنت سمعه وبصره ولسانه ويده واما البطن الخامس فهو ما يضاف
الى قلبه القابل للتجلي الوجودي الباطني المعني بقوله تعالى وسعني قلب عبدي المؤمن واما البطن السادس فهو ما يضاف منها الى الوجود
المطلق الرحماني الجمعي الظاهر في المرتبة الثانية بحكم قضايته التي عم كل شيء واما البطن السابع فهو اضافة هذه الصفات الى الذات
في رتبة التعين الاول الذي عرفته فكما ان القول عبارة عن نفس منبعث من باطن المتنفس متضمن معنى تطلب المتنفس ظهوره
فيتعين ذلك النفس في مراتب المخارج فكذلك المحبة الاصلية التي هي عين التعين الاول والقابلية الاولى متضمنة معنى الكمال المتعلق
بالظهور مقتض التجلي الاول الذي هو مثل نفس المتعين في التعين الاول المنبعث من باطن الغيب المطلق فهذا هو معنى الكلام في
رتبة التعين الاول بحيث يكون الذات فيه محدثة في نفسها بنفسها ومخبرة لها بما هي عليه من اقتضاء كمالاتها الذاتية وكمالاتها الاسمائية
بظهورها وظهور اعتبار واحديتها واخبار بحرف واحدي هو عين الذات متضمنا لجميع المعاني كلياتها وجزئياتها والالفاظ والكلم القولي والفعلي
واذا كان هذا هو معنى الكلام في سابع رتب البطن الكلامي وكما يتحدث احدنا في نفسه بلا واسطة حرف وصوت ظاهر فعلى هذا نفس
الحال في معرفة السمع في باطن الابطن فان الذات باعتبار تعينها الاول هو اصل كل قابلية وفاعلية كما انها متحدثة بنفسها فانها ايضا
يكون قابلة لسماع ذلك الحديث فلما كان في تلك القابلية الاولى قابلية الحديث ففيها ايضا قابلية الذات بالميل الى السماع و
الاصغاء لذلك الحديث فان المتحدث في نفسه لا بد ان يكون سامعا في نفسه لما يحدث به فهو هكذا فانه لما كان في تلك القابلية
الاولى قبول ميل الذات بالسماع في سابع البطن بطون الذات فهكذا ايضا في تلك القابلية بملاحظة الذات نور جمالها الذي تحدثت
به في نفسها وذلك الجمال هو عين واحديتها وظهورها وظهور اعتباراتها وملاحظة الكمال المتعلق بذلك وكانت هذه الملاحظة الحاصلة
في سابع رتب البطن الملاحظ كما كان الحديث والميل الى الاصغاء والسماع الحاصل في اول رتب الذات هو الحاصل في سابع
الابطن ايضا وهكذا فانه لا بد وان يكون في تلك القابلية الاولى التي هي اول رتب الذات قابلية ايضا لغلبة حكم الظهور بما تحدثت
به في نفسها من الكمال على اللاظهور وبحكم سبقه عليه لما حصل من الظهور فصار الاقدس متجليا بحكم ذلك التغلب وكان ذلك
هو معنى القدرة والقوة وهو التمكن من ظهور ما يطلب ظهوره كما كان حقيقة القول هو التحدث به وحقيقة السمع هو ادراك ذلك المعنى
ظاهرا وباطنا وحقيقة البصر هو ادراك ظاهره ثم ان هذا التجلي الاول من حيث هذا الحديث والاخبار المذكور يتضمن كمالا مضافا اليه والى

اعتبارات وادراكات كليا جمليا لذلك الكمال وذلك الاصل الحيوة والحى وباطنه ثم اثر من حيث الملاحظة يتضمن ادراك كسريان ذلك الكمال بمعنے ظهوره فى تفاصيل اعتبارات الواحدية وذلك اصل العلم والعالم وباطنه ثم من حيث ذلك الميل بالسماع والاصغاء يقتضى اعتبار هو اصل الارادة فبهذا الذى ذكرناه تتبين لك كيفية تعين الاسماء والصفات فى رتبتها الظاهرة معينة من باطن الذات عودا وابتداء والاسماء الكلية هى اصول الاسماء كالارادة الكلية مثلا ويقال لها الاسماء الكلية فافهم ذلك و هذا التعين الثانى مرتبة تفصيل المجمل وذلك لان تميز شئون الوحدة وتفصيلها فے الرتبة الثانية فان الوحدة انما تشتمل علے شئونها اشتمالا اجماليا لان التميز والتفصيل يستدعى كثرة يستحيل اجتماعها مع الوحدة الحقيقية فتلك الشئون تصير بعد الاجمال والاندراج فى الوحدة مفصلة متميزة فى التعين الثانى الذى هو حضرة التميز والتفصيل للمعلومات من الاسماء وغير ذلك من الحقائق ولجمعه الاسماء والحقائق سمى بمرتبة الجمع ومقام الجمع وفيه يحصل تفصيل الصورة الانسانية الجمعية وينبغى ان يعلم انهم يعنون بها تارة مطلق صورة الكون وتارة يعنون ظاهر الحق تعالى وذلك لانه لما كان التعين الثانے هو الحقيقة الانسانية بظهور الحقائق التى اشتملت هذه الحقيقة العلمية التى هى التعين الثانى بصورة الانسان الكامل صار تفصيل صورة الحقيقة الانسانية هو مطلق صورة الكون اذ لا معنى للكون الا تفصيل الصورة هو ظاهرية الحق فلانه معنى لظاهرية الحق الا ظهور صور العلم به او ظهوره فى مراياها فاعلم ذلك وقد عرفت مما ذكر ان اللفظ الذى يدل علے الاسم الحقيقى الذى هو معنے حصل عن وجود متعين هو اسم الاسم والاسم الحقيقى هو وجود متعين والاسم قد يطلق ويراد به عين اللفظ القولى وقد يذكر ويراد به الاسم الحقيقى الذى هو مسمى هذا اللفظ وقد يذكر ويراد به عين المسمى الذى هو عين المطلق الوجود لا الوجود المطلق اذ الاسم بحقيقته كما ستعرفه من بعد فى بيان توحد الاسماء وتكثرها وقال الشيخ الاسم عين التعين والمتعين بالتعين هو المطلق المسمى فالمسمى فے الحقيقة هو المتعين ويطلقون الاسم ويعنون به كل حقيقة مفردة من حقائق العالم اذا اعتبرت من حيث قابليتها الاصلية لاضافة الوجود اليها فاسماء الاله فى اصطلاح القوم عبارة عن ظاهر الوجود من حيث تقيده بمعنے وذلك لان كل اسم الهى انما هو ظاهر الوجود الذى هو عين الذات لكن لا من حيث هو هو بل من حيث تعينه وتقيده بمعنے يحتبر بصفته وذلك كالحى مثلا فانه هو اسم الوجود الظاهر المتعين اى من حيث تقيده وتعينه بمعنے هو الحيوة فبالنظر الى عين الوجود فالحى هو عين الذات وبالنظر الى التقيد بذلك المعنى وتميزه عن غيره من المعانى فانه غير الذات فاذا فهمت ما ذكرنا عرفت معنى قولهم ان الاسم لا هو عين المسمى ولا غيره وان شئت قلت هو عين المسمى وهو غيره ايضا كما اتضح لك ومما يظهر لك معنى توحد الاسم والمسمى وتكثره ومعنى توحد الاسماء وتكثرها وتوضيحه ان للاسم له اعتباران باحدهما هو عين المسمى وبالآخر هو غير المسمى وذلك لانه لما لم يصح فى الذات ان تسمى باعتبار اطلاقها بل من جهة التعين ما صار الاسم حينئذ انما وضع للذات باعتبار ذلك التعين فالاسم متى اعتبر بالنظر الى التعين كان معناه عينها وان اعتبر بالنظر الى التعين الآخر كان معناه غيرها او يقال اذا نقصد معنے الاسم فقط مع قطع النظر عن المسمى يصدق حينئذ ان يقال ان الاسم غير المسمى لتعقل ذلك المعنى عن اسم آخر اما اذا اعتبر المسمى بالاسمين المتقابلين كالقابض والباسط مثلا ارتفعت المغايرة من الاسم والمسمى لان القبض والبسط وان كانا متغايرين من حيث معناهما فان الذات المسماة بالقابض والباسط ذات واحدة من

هذا الوجه يصح ان يكون الاسم عين المسمى لوحدة المضاف اليه وقد عرفت من هذا ان التعداد الواقع في الاسماء انما هو اختلاف معانيها وان اتحادها لوحدة مسماها فباعتبار الاول هي غير المسمى و بالثاني هي عينه وايضا اذا قلنا الاسم غير المسمى كان معناه ان اسماء الاسماء التي عرفت انها الالفاظ والالقاب الموضوعة بازاء معانيها هي غير المسمى وذلك واضح اوان ما بايدينا من معاني اسمائه تعالى ليست هي حقائقها لانها اعني معاني اسمائه سبحانه غير متكيفة لنا ولا محدودة فيكون الاسم الذي متعلقه غير المسمى تعالى وتقدس وذلك ايضا ظاهر فاذا قلنا ان الاسم عين المسمى اردنا ان اسماؤه القديمة عين ذاته وهي الاسماء التي يذكر بها نفسه من حيث كونه متكلما هي التي لا يوصف بالاشتقاق والتقدم والتاخر والتكاثف والتحدد في عين المسمى اذ الوحدانية هناك من جميع الوجوه فلا تعدد ليقال ان الاسم غير المسمى وتوضيح معنى توحد الاسماء وتكثرها هو ان الاسماء الالهية لها اعتباران باحدهما يكون كل اسم الهي هو عين الاسم الآخر وذلك جهة تكثرها فانه لما كان مسمى جميع الاسماء انما هو الذات الاقدس تعالى وتقدس لكن باعتبار معنى تميز به ذلك الاسم عن الاسم الآخر صار كل اسم لاجل تقيده بمفهومه وبمعناه مغايرا للاسم الآخر لا محالة فان مفهوم الضار غير مفهوم النافع ثم ان كل اسم فانه من حيث دلالته على الذات الاقدس الاعلى غير مقيد بذلك المفهوم الذي به تميز عن غيره من الاسماء فانه يكون عين الذات فهو كل الاسماء ومشتمل على معانيها فافهم والسالك اذا وصل الى هذه المرتبة يحصل له توحيد الافعال وهو تجريدها عما هو سوى الواحد الحق بحيث لا يرى في الوجود فعلا ولا اثرا الا الله الواحد الحق تعالى وتوحيد الصفات وهو تجريد القوى والمدارك وما ينسب اليها من الصفات عما سوى الحق تعالى ثم يرتقي بالسير في الله الى توحيد الذات وهو تجريد الذات والتجلي الذاتي عما سواها وتجرد بحيث لا يرى في الوجود الا ذاتا واحدة تبعيناتها ويكون ذلك تخلقا وتحققا لا رسما ولا تقليدا وذلك لظهور الاسماء فيه وانمحائه فيها ومن علامات التحقق بالاسم المتكلم ان تجري كلمة الحق على لسانه فينطق قال صلى الله عليه وسلم ان الحق ينطق على لسان عمر ويسمى المتحقق بذلك الناطق بالصواب والمصيب في نطقه ولسانه الحق وغير ذلك ومما يناسب ذلك ومن علامات التحقق بالاسم البصير استغراقه في رؤية آلاء الله تعالى وآثار حكمته وجميل صنيعه المتقن الحسن المحكم وحينئذ يحصل له التحقق بالاسم البصير فلا يتقيد بالجارحة بما يلمع من اشعة عين النور بل ينكشف لها معناه فيرى وجه الله في كل الاشياء كما قال قدوة العرفاء سيدنا علي كرم الله وجهه واكرم مثواه ما رأيت شيئا الا ورأيت الله فيه ويسمى المتحقق بذلك عين الحق وعين الله الباصرة وقال صلى الله عليه وسلم ان الله ايد واعين و ان عمر منهم وفي رواية ان عليا منهم اشارة الى تحققه باسماء الله تعالى ومن علامات التحقق بالاسم السميع استغراقه في الاصغاء الى معاني الذكر الحكيم وسماع كلامه الكريم وحينئذ يحصل له التحقق بسماع كلام الله تعالى من كل ناطق بل من كل مسموع وصاحب هذا المقام هو الشاهد بان الامر كما قال العارف ما في الكون موجود تراه ما له نطق وما عين تراه العين الا عينه الحق ومن علامات التخلق بالاسم القدير بسط اليد الى كل ما فيه قربة الى الله سبحانه وكفها عما لا يجوز بسطها اليه وحينئذ يحصل له التحقق في كل ما يفعله ويصدر عنه بالحق تعالى بحيث لا يصدر عنه فعل اصلا الا عن حضور تام ومقصد صحيح فيصير ملحوظا من جانب الازل محفوظا بالكلية عن ان يلم به الخطاء او يعرض له الزلل لكونه قد صار متخلقا في جميع حركاته وسكناته باسمائ

الحق وتحققا فی ذاته وصفاته بطهارته عن احکام ما سوی الحق بحیث لم یبق له فعل سوی فعل حق یحق للحق قال تعالیٰ وما رمیت اذ رمیت ولکن اللہ رمی والذین یبایعونک انما یبایعون اللہ وما ینطق عن الهوی لتحققه فی جمیع ذراته بالحق جل مجده والتخلق بالاسماء الالهیة والتحقق بها انما یحصل لمن یکون ملازما علی ذکر اللہ تعالیٰ بجمع الهمة بالحضور التام بلا التفات الی غیره مع التقوی والطهارة فینکشف علی قوی الانسان ومدارکه باعتبار الطهارة ظهور الاسماء الالهیة فیتقی فی تجلیاته وتبقی بها واما ما دام بعد فی التعمل والاکتساب لذلک فقواه ومدارکه اعلام التخلق لا غیر فافهم ذلک وحصول هذه المعارف العالیة لدنیة فی حضرة الوجوب وما فوقها هی ایمان هذه الطائفة الواصلة الیها ولا یحصل ذلک الا موهبة ذلک فضل اللہ یؤتیه من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم وقد من اللہ سبحانه بها علی بعض الفقراء بالموهبة الصرفة ولله الحمد علی ذلک اما حضرت الملائکة فیحتوی علی حقائق الصفات التنزیهیة والتقدیسیة والنعوت التجردیة الروحیة والکمالات اللطیفة ولسان صاحب الشرع عبر عنها بالملائکة ولسان اهل التصوف بالارواح النوریة والقدسیة وسرادقات الغیب وعالم الامر والعالم العلوی وقد یطلقون علیه عالم الغیب لغیبوبته عن الحس ولهذا عنونه الحق سبحانه بکلامه بما لا تبصرون فی قوله فلا اقسم بما تبصرون وبما لا تبصرون فلذلک قال المحققون ان التعینات العارضة للوجود ان کانت فی مرتبة لا تفید نسبة الوجود الیها التعدد الوجودی بل التعدد العقلی فقط یسمی ذلک التعین بشیئیة الثبوت وتلک المرتبة حضرت المعانی والحقایق وهی المسماة بعالم الجبروت عند الامام الغزالی رحمه اللہ تعالیٰ وان کانت فی مرتبة تفید التعدد الوجود الاضافی یسمی بشیئیة الوجود وهذه الشیئیة الوجودیة اما ان تبلغ الی حد یدرکها الخیال المطلق او المقید بالحیوان فهی حضرت المثال المطلق البرزخ الجامع بین الطرفین الشامل علی صور ما فی العالم وصور ما فی الحضرة العلمیة وحضرت المثال المقید المتصل او یدرکها الحس فهی حضرت الحس والشهادة والملک وهی المسماة بعالم الناسوت واما ان لا یبلغ الی حد یدرکها الخیال والحس بل انما یدرکها العقل بالنور الذی ینفذ الملکوت ویجول فی اسراره تسمی تلک المرتبة بالارواح والملائکة فهذه المرتبة غیب من غیوب اللہ تعالیٰ کالاعیان الثابتة وعالم المعانی بالنسبة الی عالم الشهادة والحس وهی تنقسم الی حضرت الملکوت الاعلی وحضرة الملکوت الاسفل ونعنی بهما مرتبتین مخصوصتین فی هذه الحضرة القدسیة سمیتا بهذین الاسمین من حیث احوال الموجودات فیهما وبیانه ان موجوداتها علی صنفین صنف لیس لهم بعالم الاجسام والجسمانیات تعلق بوجه من وجوه التصرف والتدبیر ویقال لهم الکروبیون وهذا الصنف ایضا علی صنفین صنف منهم هاموا فی جلال اللہ وجماله سبحانه منذ خلقهم فلم یشعروا بان الکون اصلا ولا یصلح منهم علم بشیء حتی العلم بانفسهم وهم الملائکة المهیمیة وقد اخبر عنهم سید الکل فی الکل علیه الصلوة والسلام عددها فی علم اللہ وکلامه بقوله ان للہ ارضا بیضاء مشحونة خلقا مسیرة الشمس فیها ثلثون یوما هی مثل ایام الدنیا ثلثین مرة وهم لا یعلمون ان اللہ یعصی فی الارض خلقا یعصونه وانهم لا یعلمون ان اللہ خلق آدم علیه السلام وابلیس وصنف منهم وان فقد فیهم التعلق بعالم الاجسام لاستغراقهم فی شهود القیومیة والحیرة فیها لکنهم حجاب الحضرة الالهیة ووسائط فیض الربوبیة ورئیسهم ملک یقال له الروح الاعظم وهو فی الصنف الاول وروح القدس جبرئیل فی الصنف منها وصنف لهم التعلق بعالم الاجسام بالتصرف والتدبیر ویقال لهم الروحانیات وهم علی صنفین ایضا صنف

يتصرف فى السموات وصنف يتصرف فى الارضيات فملكوت الصنف الاول من هذين الصنفين باعتبار تعلق اهله
باللطائف السماوية العلوية يسمى بالملكوت الاعلى وملكوت الصنف الثانى باعتبار تعلق اهله بالكثائف الارضية
السفلية يسمى بالملكوت الاسفل ومن الملكوت الاسفل القوى المودعة فى بدن الحيوان وهى الغاذية والنامية والمولدة
والجاذبة والهاضمة والماسكة والدافعة وهى من موجودات حضرت الارواح النورية لعدم بلوغ شيئتها الوجودية
الى حد بعد كما الخيال او الحس وهى فى اللطافة فوق الموجودات المثالية واذ قد كانت هذه القوى المودعة فى الحيوان
من الملكوت لامشاحة فى تسميتها ملائكة الارض لدخولها فى حقيقة الملك والروح وقد اطلق بعض اهل الكشف على
هذه القوى لفظ الملائكة حيث قال لا نبيت نبت فى الارض الا سبعة من الملائكة وهى القوى السبعة كما وقع التصريح
عن بعض المحققين وقد ورد فى الحديث انه ينزل مع كل قطرة ملك وقد وقع فى الحديث ايضا ذكر ملك الجبال و
ملك الريح وملك الرعد وملك البرق وملك السحاب وكل هذه الاملاك من الملكوت الاسفل من هذه الحضرة
التى مرت اليه الاشارة ومع نوع الانسان الوف من هذه الملائكة فسبحان الذى بيده ملكوت كل شئ واليه ترجعون فلا
يتصور وجود موجود شهادى الا بوجود موجود ملكوتى فالوا اهذا سر عظيم قل على وجه الارض من يحيط بفهمه قالوا ومن
الملكوت الاسفل الارواح النارية التى يقال له الجن والشياطين وقد سلط بعض تلك الارواح على نوع الانسان
والبيس رئيس ذلك البعض وسر تسليطها شعبة من شعب القدر قلنا والتقييد هذا السر بشر القدر مطلقا فان لهذا السر وجه الى
خيره ايضا وذلك لا ينكشف الا بانكشاف حقيقة الخير والشر فافهم ذلك وان وقع السوال فى ان الملائكة عند المحققين
هل من الماديات او المجردات وان الطبيعة هل يستلزم المادة او هى اعم منها فاعلم ان السموات السبع سوى العرش
والكرسى موجودات عنصرية لها نفوس منطبعة فيها وعقول مدبرة لها ومخلوقات فيها هى عمارها كعمار الارض من الانسان
فاما عقولها فهى مجردة وهى من جملة النفوس المجردة المدبرة للمادة واما النفوس المنطبعة فيها كالنفس الحيوانى فى الانسان
فهى عنصرية مثلها فانها متولدة من دخان العناصر كما يتولد الاجزاء اللطيفة الدخانية عن النار فان الطف اجزاء النار
هى التى تعلوها فى صورة الدخان وفى دخان النار اجزاء لطيفة وكثيفة وكذلك فى دخان العناصر فمن كثيف دخانها
خلقت اعيان السموات ومن لطيفها ارواحها واما المخلوقات فيها فهم ملائكة كل سماء فهى متكونة عن مادة كل سماء كما ان مخلوقات الارض متكونة من الارض
فالملائكة المتكونون من مادة كل سماء كلهم عنصريون فالمادة والعنصر متلازمان واما الطبيعة فهى اعم اذ من فوق ملائكة السموات من ملائكة
العرش والكرسى وما فوقهما ونفوسها المنطبعة والنفوس والعقول المجردة للسموات والملائكة جميعا والانسان كلهم طبيعيون
واهل الطبيعة النورية على نزاهتهم من النشاءة العنصرية ولكونهم طبيعيين وصفهم الله تعالى بالاختصام فى قوله تعالى
ما كان لى من علم بالملاء الاعلى اذ يختصمون وفى الحديث القدسى يا محمد فيم يختصم الملاء الاعلى وانما كان كونهم
طبيعيين مقتضيا لوصفهم بالاختصام لان الطبيعة من حيث ظاهرها حاملة للصور المتقابلة وقابلة اياها ومن حيث باطنها
فعالة فيها ففيها قوة الفعل والانفعال والتاثير والتاثر ولاشك ان هذه الامور متقابلة وليس المراد بالاختصام الا التقابل
بحيث يقتضى كل واحد منهم خلاف ما يقتضيه الآخر من العلم بالله والحال والذوق استعدادا او سوالا فاهل الملاء الاعلى

لا يخرجون عن حيطة اسماء الله المتقابلة وقهرها لكونها اهل الطبيعة ولهذا السر ورد الحديث باختلاف الارواح مع كونها مجردة عند المحققين وهو قوله صلى الله عليه وسلم الارواح جنود مجندة فما تعارف منها ائتلف وما تناكر منها اختلف والتناكر والاختلاف سمة الطبيعة وان كانت نورية لا عنصرية مادية والطبيعة مبداء التاثير والتاثر سواء كان في مجرد او مادي وحقيقتها الحقيقة الوجودية التي يؤثر ويتاثر وذلك يحتاج الى بيان وهو ان الله سبحانه وصف نفسه على لسان حبيبه بالنفس الرحماني حيث قال صلى الله عليه وسلم اني لاجد نفس الرحمن من جانب اليمن وهو عندهم الوجود الوحداني المتكثر بالتجلي والظهور بصور المعاني التي هي الاعيان واحوالها في الحضرة الواحدية سمي به تشبيها بنفس الانسان المختلف في صور الحروف الظاهرة من المخارج لها مع كونه هواء ساذجا ونظرا الى الغاية التي هي ترويح الاسماء الداخلة تحت حيطة اسم الرحمن عن الكرب الذي تجده الاسماء من عدم ظهور آثارها فهذا النفس الالهي قبل صور العالم كما يقبل نفس الانسان صور الحروف والكلمات فهو لتلك الصور كالجوهر الهيولاني للصور الجسمية وذلك هو عين الطبيعة الكلية العالية الفعالة للصور كلها ولكن لا مطلقا بل من وجه وهو وجه باطنيتها التي هي الاحدية الذاتية الجمعية فان للنفس الالهي ظاهر وباطن فهو من حيث ظاهره قابل للصور ومن حيث باطنه فعال لها ومن هذه الحيثية يسمى بالطبيعة وهذه الحقيقة هي النفس الرحماني وكان تسميته بالطبيعة بناء على انه مبداء الفعل والانفعال فانه يؤثر في التعينات باظهارها ويتاثر بها باعتبار تقيدها به واذا عرفت ان الوجود الاضافي الكلي من الحيثية المذكورة هو الطبيعة الكلية بان لك ان الطبيعة الجزئية هي الحصة الوجودية الخ قال داود القيصري في شرح الفصوص انواع الروحانيات متكثرة منهم اهل الجبروت كالعقل الاول والملائكة المهيمة والعقول السماوية والعنصرية البسيطة والمركبة التي هي المولدات الثلاث على اختلاف طبقاتها وصنوفها ودرجاتها ومنهم اهل الملكوت كالنفس الكلية والنفوس المجردة السماوية والعنصرية البسيطة والمركبة على ان ما في الوجود شئ الا وله في الجبروت والملكوت عقل ونفس ومنهم النفوس المنطبعة من الاجرام العلوية والسفلية ومنهم القوى الجسمانية التي هي سدنة النفوس المنطبعة ومنهم الجن والشياطين ولا يطلق القوى الا على التوابع من القوى الروحانية والنفوس المنطبعة وتوابعها كما يقال قوى الروح وقوى القلب ولا يجعل الروح والقلب قوة من القوى لانها سيدا جميع الظاهر وهذا الكل ماخوذ من الشيخ الاندلسي في الفصوص واتباعه من الشارحين واهل اصطلاحاته واعلم ان الروح الاعظم يعنون به العقل الاول ويقال له القلم الاعلى وذلك لان العقل له ثلثة وجوه معنوية كلية فالوجه الاول اخذه الوجود والعلم مجملا بلا واسطة وادراكه وضبطه ما يصل اليه من حضرة غيب موجده فباعتبار هذا الوجه يسمى بالعقل لانه اول من عقل ربه واول قابل لفيض وجوده والوجه الثاني هو تفصيله لما اخذه مجملا في اللوح المحفوظ بحكم اكتب ما هو كائن واكتب علمي في خلقي ويسمى بهذا الوجه بالقلم الاعلى الذي به يحصل نفس المعلوم في الواح الذوات القابلة قال الله تعالى علم بالقلم وبهذا الوجه هو نفس محمد صلى الله عليه وسلم المشار اليه بقوله عليه الصلوة والسلام والذي نفس محمد بيده وبهذا نطق بجوامع الكلم التي لم يؤتها من سواه من العالمين والوجه الثالث كونه حاملا حكم التجلي الاول منسوبا الى مظهريته في نفسه لغلبة حكم الوحدة والبساطة عليه وبهذا الاعتبار هو حقيقة الروح الاعظم المحمدي و

نوره لكونه جامعا لجميع التجليات الالهيات منها والكونيات ومنشاء ارواح الكائنات والروح الاول هو روح العقل الاول اذ ليس قبله روح والروح الاقدم هو الاعظم لانه لما كان منشاء لجميع الارواح كما عرفت كان هو الاقدم لامحالة والروح الاوحد هو الروح الاعظم لما عرفت قال السيد فی التعاريف الروح الاعظم الذی هو الروح الانسانی مظهر الذات الالهية من حيث ربوبيتها لذلک لايمكن ان يحوم حولها حائم ولا يروم وصلها رائم لايعلم كنهها الا الله ولاينال هذه البغية سواه وهو العقل الاول وهو الحقيقة المحمدية والنفس الواحدة والحقيقة الاسمائية وهو اول موجود خلقه الله تعالى على صورته وهو الخليفة الاكبر وهو الجوهر النورانی جوهرية مظهر الذات ونورانية مظهر علمها ويسمى باعتبار الجوهرية نفسا واحدة وباعتبار النورانية عقلا اولا انتهى والروح المضاف يعنون به النفس الكلية المسماة باللوح المحفوظ وبكل شئ وبالكتاب المبين وذلک لان هذا الروح لما قبل بنفسه العلم الاعلى فيه صار متضمنا صنفی الكلم الفعلية والقولية مفصلة بحيث لايفوته شئ مما يدخل فی الوجود الی الانتهاء سمی بهذا الاعتبار بكل شئ المعنی بقوله وكتبنا له فی الالواح من كل شئ ثم انه باعتبار توجهه الی موجده واخذه المدد عنه بلا واسطة شئ يسمی روحا مضافا الی الحضرة الالهية ثم باعتبار تنزله وظهوره بالصور اللطيفة والكثيفة البسيطة منها والمركبة عرشا وكرسيا وسموات وارضين ومابينهما من الافلاک والاملاک والكواكب والعناصر والمولدات الثلثة معدنا ونباتا وحيوانا يسمی بالكتاب الفعلی المعنی بقوله تعالى ولا رطب ولا يابس الا فی كتاب مبين وروح الارواح هو الروح المحمدی لانتشاء جميع الارواح عنه لان جهة واحدية القلم الاعلى هی اصل الارواح واعلم كما ان للروح الاعظم الانسانی الذی هو مظهر الذات الاحدية فی العالم الكبير مظاهر واسماء من العقل الاول والقلم الاعلى والنور والنفس الكلية واللوح المحفوظ وغيرهما من حيث ان الحقيقة الانسانية هی الظاهرة بهذه الصور فی العالم الكبير كذلک له فی العالم الصغير الانسانی مظاهر واسماء بحسب ظهوراتها ومراتبها فی اصطلاح العرفاء بالحق وغيرهم من الصوفية وهی القلب والفؤاد والكلمة والروع والروح والسر والخفی والاخفی والنفس اما القلب حقيقة بين الحقائق الجسمانية والقوی المزاجية والقوی الروحانية والخصائص النفسانية فلتقلبه بين الوجه الذی يلی الحق فيستفيض منه الانوار القدسية والاشراقات النورية وبين الوجه يلی النفس الحيوانية فيفيض عليها ما استفاض من موجدها جل مجده على حسب استعدادها الفطری وسمی قلبا قيل سمی لتقلب حقيقة بين الحقائق الالهية والكونية بحيث يصير احدية جمع جميع الاسماء فكان برزخا والبرزخ لايكون زائدا على طرفيه كما هو من لوازم البرزخية ويقال له قلب القلب وقلب قلب الجمع والوجود ويكون جامع بين الوجوب والامكان لكونه البرزخية الجامعة فعلى هذا هو ظل مرتبة الاحدية فمرتبة فوق مرتبة العقل والروح وعلى الاول هو ظل مرتبة الواحدية والروح ظل مرتبة الاحدية واما الفؤاد فباعتبار تأثره من مبدعه فان الفاد هو الجرح والتأثر لغة قال فی القاموس القلب الفؤاد او اخص منه والعقل انتهى وقال العلامة شهاب الدين احمد بن حجر رحمه الله تعالى فی شرح القصيدة الهمزية وهو اعنی القلب مضغة فی الفؤاد معلقة بالنياط فهو اخص من الفؤاد وقال الواحدی والذی فی الصحاح انهما مترادفان قال الزركشی والاحسن غيره الفؤاد غشاء القلب والقلب حبة وسويداه ويؤيد الفرق قوله انه صلى الله عليه وسلم اليمن قلوبا وارق افئدة

وفرق الزمخشري بان الفواد وسط القلب سمي به لتفوده اي توقده والقلب مشتق من التقلب الذي هو المصدر لفرط التقلبه كما في
الحديث ومثل هذا القلب كمثل ريشة ملقاة بفلاة يقلبها الرياح بطنا لظهر انتهى وهو دائم التقلب ولذا قيل فيه وما سمي الانسان
الا لانسه وما سمي القلب الا لتقلبه وقال الآخر وما سمي القلب الا من تقلبه وقال الغزالي في كتابه منهج الطالبين القلب
يطلق على معنيين احدهما اللحم الصنوبري الشكل المودع في الجانب الايسر من الصدر وفي باطنه تجويف فيه دم اسود وهو
منبع الروح الحيواني ومعدنه والثاني هي لطيفة ربانية روحانية لها بهذا القلب الجسماني تعلق يضاهي تعلق الاعراض بالاجسام
والاوصاف بالموصوف وتلك اللطيفة هي الانسان المدرك العالم المخاطب المثاب المعاقب انتهى وقال السيد في التعاريف
القلب لطيفة ربانية لها بهذا القلب الجسماني الصنوبري الشكل المودع في الجانب الايسر من الصدر تعلق وتلك اللطيفة
هي حقيقة الانسان ويسميها الحكيم النفس الناطقة والروح باطنه والنفس الحيوانية مركبه وهي المدرك العالم من الانسان والمخاطب
المطالب المعاتب انتهى قالوا ليس له الا وجهة واحدة اذا توجه اليها عمي عن غيرها لكن هذا قلب غير العارف واما العارف
فكل ذرة منه قلب يرى بها من يهوى بل وليس له قلب يعيش به لانه بربه لا بقلبه ينشر ويطوى ولذا قيل عاش من
لا قلب له وانشدونا شعر يقولون لو راعيت قلبك لارعوى فقلت وهل للعارفين قلوب وذلك لان العارف الفاني
في البحت من اين يبقى له القلب حتى يكون صاحب قلب فهو في هذه الحالة يكون قابلا للكل يستفيض منه العالم الذي هو بمنزلة البدن
فانه الانسان الكامل الذي به ومن مرتبته يصل فيض الحق والمدد الذي هو سبب لبقاء ما سوى الحق الى العالم كله علوا وسفلا ولو
لاه من حيث البرزخية التي لا يغاير الطرفين لما قبل من العالم المدد الالهي الوحداني لعدم المناسبة بين الحق والخلق بدون
وسطية واما الصدر فباعتبار الوجه الذي يلي البدن لكونه مصدر انواره واما الكلمة فباعتبار ظهوره في النفس الرحماني كظهور الكلمة
في النفس الانساني فيعني بها الحقيقة وان شئت فقل الماهية او العين الثابتة او مهما شئت من تعيناته الحق وظهوراته
فانه متى اعتبرت تلك الحقيقة مقرونة بالوجود وحكم بالتقيد من اللوازم والتوابع التي انبثت منه معنى الخالقية والموجودية سميت
كلمة واما الروع فباعتبار خوفه وفزعه من مبدعه القهار واما الروح فباعتبار ربوبيته للبدن وكونه مصدر الحيوة الحسية ومنبع
فيضانه على جميع القوى النفسانية وهذا امر من قال سمي الروح روحا اذ به روح الجسد كذا قال القيصري في مقدمة شرح
الفصوص والروح في اصطلاح القوم هي اللطيفة الانسانية المسماة عند الحكماء بالنفس الناطقة لا الروح الحيواني الذي هو جسم
بخاري ينشاء عن غليان دم القلب فان اللطيفة الانسانية جوهر مجرد عن المادة وذلك لانها قابلة لما لا يتناهى من العلوم المختلفة
نوما ويقظة ومشاهدة وتخيلا وتعقلا فاستحال مع ذلك ان يكون غير مجردة عن جسميتها قالوا ومن فهم هذا فقد عرف معنى قول
سيد العرفاء الامام علي كرم الله وجهه واكرم مثواه من عرف نفسه فقد عرف ربه اذ تعالى لو جاز ان يكون متقيدا بشيء من تعيناته
لما صح ان يكون قيوما لجميعها واعلم ان في تجردية الروح وماديته وتعلقه بالبدن ودخوله فيه الى غير ذلك اقوال ذهب جماعة
من الصوفية والفلاسفة الى انه ليس بجسم ولا عرض بل جوهر مجرد قائم بنفسه غير متحيز متعلق بالبدن للتدبير والتحريك غير داخل
فيه ولا خارج عنه وقال بعض العلماء من اهل السنة هو جسم لطيف متخلل في البدن تذهب الحيوة بذهابه وقال البغوي هي النفس
الهوائية التي يحيى به البدن في الحكم وقال اللقاني رحمه الله تعالى في الشرح الصغير وعبارة بعض المتقين هي جسم لطيف

مشتبك بالبدن اشتباك الماء بالعود الاخضر وبهذا جزم النووي ونقل تصحيحه عن اصحابه وجزم به ابن عرفة المالكي ونقل تصحيحه
عن اصحابنا وفي الحديث اذا قبض الروح تبعه البصر وفيه ايضا يتبع بصره نفسه ومنها يؤخذ اتحاد النفس والروح والنهي عن
الخوض فيه محله الارشاد والكرامة وقال في الشرح الكبير اعلم ان الناس اختلفوا في الروح على فريقين فرقة امسك عن الكلام
فيه لانه سر من اسرار الله تعالى ولم يؤت علمه للبشر وهذه الطريقة هي المختارة قال الجنيد رضي الله تعالى عنه الروح شيء استاثر الله
تعالى بعلمه ولم يطلع عليه احد من خلقه فلا يجوز للعباد البحث باكثر من انه موجود وعلى هذا ابن عباس رضي الله تعالى عنهما واكثر
السلف وفرقة تكلموا فيه وبحثوا عن حقيقته قال النووي واصح ما قيل فيه وذكر عبارة امام الحرمين التي صدرنا ها ثم قال وهل
عدم الخوض فيه على سبيل الوجوب كما يفهم من كلام الجنيد رضي الله تعالى عنه او على سبيل الندب فقط وهو الحق انتهى وفي
الشرح الكبير على الجامع الصغير للمناوي رحمه الله تعالى وفيه ليس في الروح اكثر من الف اقوال قال ابن جماعة وليس فيه قول
صحيح بل قياسات وتخيلات عقلية وجمهور اهل السنة على انها جسم لطيف يخالف الاجسام بالماهية والصفة متصرف بالبدن حال
فيه حلول النار في الفحم والزيت في الزيتون يعبر عنه بانا وانت انتهى وقال اللقاني في الشرح الصغير واختلف في محلها
من الجسد حال الحيوة فقيل البطن وقيل بقرب القلب من البطن وقال عبد السلام لا يبعد عندي ان يكون الروح في القلب
قال الجلال وما قاله جزم به الغزالي في الانتقاد والاصح انه ليس في كل البدن الا روح واحد انتهى اقول الروح مخلوق و
في نفي عرضيته واثبات جوهريته اتفق جميع العلماء والعرفاء غاية ما في الباب انه وقع الاختلاف في تجرديته ذلك الجوهر ومادية
اكثر المشائخ الصوفية وابو منصور الماتريدي رحمهم الله تعالى والامام محمد الغزالي والراغب قالوا بتجرد الروح وكفى للقوم تقوية
في الاستدلال على اهل الظاهر بموافقة ابي المنصور الماتريدي بهم في ذلك وهل هو الا امام اهل السنة والجماعة واما كونه سرا
فباعتبار انه مدرك انوار ارباب القلوب الراسخين في العلم بالله دون غيرهم قال الفاضل اللاهوري في حاشية البيضاوي
ومعنى السر بالمعرفة استبشاره وفرحه بما حصل له وغيبوبته عن ملاحظة ما يدرك بعده وما يتطرق اليه من خطر الزوال قال الامام
الاكمل القشيري رحمه الله تعالى هو في الاصطلاح ما لك عليه اشراف وسر السر ما لا اطلاع عليه لغير الحق وقال عند القوم على
حسب مواضعتهم ومقتضى اصولهم السر الطف من الروح والروح اشرف من القلب ويقولون الاسرار معتقة عن
رق الاعتبار وعن الاطلال والآثار ويطلق لفظ السر على ما يكون مصونا مكتوما بين العبد والحق في الاحوال وعليه يحمل قول
من قال اسرارنا بكر لم يفضها وهم واهم ويقولون صدور الاحرار قبور الاسرار وقالوا لو عرف سري زري لطرحته انتهى ذكر الاندلسي
في اصطلاحاته يطلق فيقال سر العلم بازاء حقيقة العالم به وسر الحال بازاء معرفة مراد الله فيه وسر الحقيقة بازاء ما يقع
به الاشارة من الروح وكذا ما يقع به الاشارة من الاشياء التي تكون مصونة ومكتومة بين العبد وبين الحق وسر السر ما انفرد
به الحق والسر المصون يعبرون به عن غيب هوية الذات الاقدس واطلاقها فان كنه الذات تعالى وتقدس يجب ان لا يدخل
تحت علم احد ان يحاط به او ان يدرك من حيث غناه فهو السر المصون عن الادراك والاحاطة وسر التجليات يشيرون الى
مشاهدة كل شيء في كل شيء وكيفية حصول هذا الشهود ان تجلى القلب عين التجلي الاول الذي له احدية الجمعية بين جميع الاسماء
الكلية والجزئية والاصلية والفرعية والذاتية والصفاتية بحيث لا يظهر عليه شيء من الاسماء على شيء اصلا بحيث يشاهد شهودا

ذوقيا ان كل اسم منها مشتمل على الجميع اشتمالا حقيقيا على الوجه الذي عرفته في باب توحد الاسماء وتكثرها فاذا توحدت في شهود هذا المشاهد من جهته الحقيقة المجامعة لها وهي الذات الواحدة التي لا تكثر فيها بوجه من الوجوه شاهد حينئذ كل شئ في كل شئ وحينئذ يظهر له معنى ما قصده الناشد بقوله شعر في كل شئ بل كل شئ ظهرت مع غاية النزاهة ✤ وليس يدري بذلك الا من كان في غاية النباهة - فافهم ذلك فان في السر اسرار واما الخفي فلخفاء حقيقته على العارفين فكيف على غيرهم فانه مصون مكنون قال في المختار خفي من باب رمى كتمه واظهره وهو من الاضداد واخفاه سره كتمه وشئ خفي اي خافٍ وجمعه خفايا وخفي عليه الامر يخفى خفاء ويقال ايضا برح الخفاء اي وضح الامر والخوافي ما دون الريشات العشر من مقدمات الجناح واستخفى منه توارى ولا تقل اختفى واختفيت الشئ استخرجته والمختفي النباش لانه يستخرج الاكفان وقوله تعالى ان الساعة آتية اكاد اخفيها اي ازيل عنها خفاها اي غطاها كقولهم اشكيته ازلته عما يشكوه قلت واصل الخفاء بالمد والقصر الكساء الذي يغطى به السقاء وقرئ اخفيها انتهى والاخفى ادق منه في الخفائية لخفاء حقيقته وذلك لان بهذا الاعتبار مظهر للذات الصرفة والهوية المطلقة واما النفس فلتعلقه بالبدن وتدبيره اياه ويسمى عند ظهور الافعال النباتية منها لسدنتها وخدمتها نفسا نباتية وعند ظهور الافعال الحيوانية منها نفسا حيوانية ثم باعتبار غلبة القوى الحيوانية على القوى الروحانية تسمى امارة وهي المشارة اليها بقوله صلى الله عليه وسلم اعدى عدوك نفسك التي بين جنبيك وعند تلالاء نور القلب من الغيب لاظهار كماله ولادراك القوى العاقلة ووخامة عاقبتها وفساد احوالها تسمى لوامة للومها على افعالها وهذه المرتبة كالمقدمة لظهور القلب اي المرتبة القلبية فاذا ظهر النور وغلب يظهر سلطانه على القوى الحيوانية واطمانت النفس تسمى مطمئنة ولما كمل استعدادها وقوى نورها وزاد اشراقها وانتقى ضوءها وبرز ما كان بالقوة فيها وصار مرآتا للتجلي الالهي تسمى بالقلب وهو المجمع للبحرين والملتقى للعالمين لذلك وسع الحق سبحانه وصار عرش الله كما جاء في الحديث الصحيح لا يسعني ارضي ولا سمائي ولكن يسعني قلب عبدي المومن التقي النقي اي قلب جعله الحق نقيا وزكيا عن الارجاس الهيولانية والادناس الطبيعية فالمعتبر ان اعتبر الحقيقة الواحدة المعروضة بهذه الاعتبارات فحكم بان الجميع شئ واحد حقيقة صدق وان اعتبر مع كل من الاعتبارات فحكم بالمغائرة صدق ايضا اذ الوحدة والغيرية لم تردا على محل واحد هذا عند القائلين بالاتحاد الذاتي واختلاف الاعتباري واما عند بعض الكمل من المتاخرين فهي حقايق منفرزة ذكرناها في مقدمة الفتوحات الغيبية شرح عقايد الصوفية ونحن اخذنا بها لك ان شئت الاطلاع على ذلك فارجع اليها فانها غنيمة العصر والزمان وهذه اللطايف التي في الانسان الصغير ظلال لما في الانسان الكبير وهو العالم وانما عبر عنه بالانسان الكبير في اصطلاحهم لان جميع ما في العالم عبارة عن مجموع ما اندرج في النشاة الانسانية وذلك لان اعيان العالم هي تفصيل النشاة الانسانية فالانسان عالم صغير مجمل صورة والعالم انسان كبير مفصل واللطايف جمع لطيفة وهي كل اشارة دقيقة المعنى تلوح للفهم ولا تسعها العبارة كعلوم الاذواق وانما سميت هذه الحقايق والجواهر الظاهرة المتخيلة في الانسان لدقة معانيها ونفاسة جوهريتها بحيث لا تسبق ولا تلوح الا الى افهام الكمل من العرفاء المكاشفين للحقايق الالهية والكونية كما عرفتها في المواضع الشتى في مطاوي البيان فافهم والسالك اذا وقع سيره في حضرة الارواح يحصل له ايمان يناسب هذه الحضرة ويافي بهذه الحضرة واحوال الواصلين اليها بحسب استعداداتهم متفاوتة فمنهم من حصل

فی ایمانہ بہذہ الحضرۃ علی المشرب العیسوی من محمد علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات بالملائکۃ المہیمۃ والملائکۃ اختصوا بالعلم الذی لایعرفہ احد من البشر الا ان یتجرد عن بشریتہ وعن حکم ما فیہ للطبیعۃ من حیث نشاتہ حتی یبقی الروح المنفوخ فیہ علی اصلہ الاول وحینئذ یتخلص للعلم باللہ تعالیٰ من حیث یعلمہ الملائکۃ فیقوم فی عبادتہ للہ تعالے مقام الملائکۃ فی عبادتہم لہ تعالے وہذا العلم ایمان من ہذا مقامہ بالعین المطلق ای الذات المعری المسلوب عنہ التعین فی ہذہ الحضرت ہو المعنی بالایمان بالملائکۃ فان حقیقۃ الملائکۃ وجہ خاص من الذات المطلق آمنت بہ الملائکۃ فی صعدہا وتعیناتہا فاول مومن بالایمان بالملائکۃ ہم الملائکۃ ثم من یصیر روحا محضا وملکا مجبا من الواصلین وذلک لتجردہ عن الغواشی البدنیۃ وہکذا الحال فی کل صورۃ بالنسبۃ الی حقیقۃ اذ حقیقۃ کل شئے وجہہ الخاص من الذات المطلق وذلک ہو حظہ منہ فالصورۃ اول من بحقیقتہا من کل مؤمن بہا فظہر اول المؤمنین مطلقا ہو الصورۃ الجمیلیۃ المحمدیۃ علے صاحبہا افضل الصلوات واکمل التحیات لکونہا صورۃ اللاتعین التی لم یتقدمہا تعین اصلا فہو اول المؤمنین من حیث ہذہ الصورۃ لغیب الذات وبطونہ والاحدیۃ المطلقۃ الذاتیۃ ثم ان التعین الثانی وہو مرتبۃ تفصیل العلم وحضرۃ الواحدیۃ لاشک انہا صورۃ التعین الاول والمرتبۃ الجملیۃ العلمیۃ والاحدیۃ المقیدۃ المتنزلۃ بالواحدیۃ من الحقیقۃ ا[illegible] علے صاحبہا الصلوات والتسلیمات فہو اول المؤمنین من حیث ہذہ الصورۃ بالشان الکلی الشامل لجمیع الشیونات الالہیۃ والکونیۃ ازلا وابدا وہکذا فی صورۃ کل تعین کلی من التعینات الستۃ المشہورۃ وجزئی مما لایتناہی ولایحیط بہ علم الحادث اول المؤمنین بحقیقۃ تلک الصورۃ وہی التعین المتقدم الظاہر بصورۃ المتاخر ہو اعرف الخلق باللہ تعالے صلے اللہ علیہ وسلم فما آمن اولا فی صورۃ الملائکۃ ولا فی صورۃ المثل ولا فی صورۃ الشہادیات ولا فی الصورۃ الجامعۃ الانسانیۃ بحقایق کل من تلک الصور ولا فی غیر ذلک من المراتب الجزئیۃ الغیر المنحصرۃ مما یشملہ ما انزل الیہ من ربہ فی قولہ جل ذکرہ آمن الرسول بما انزل الیہ من ربہ والمؤمنون الا ہو ولذلک امر صلے اللہ علیہ وسلم ان یدعی تلک الاولیۃ المطلقۃ لنفسہ فانا اول المؤمنین اے فی کل حضرۃ کلیۃ وجزئیۃ یصدق فیہا انہ آمن بشئے بشئے فانا اول المؤمنین فی تلک الحضرۃ بذلک الایمان وہذا البیان فی ہذا الموضع یکفیک فی کل موضع یتکلم فی ایمانہ صلے اللہ علیہ وسلم باللہ وایضاً یکفیک ان تعلم ان لکل مرتبۃ من ہذہ المراتب التی وعینا الی الایمان بہا ایمانا بما یلیق بہ من مراتب الذات المقدسۃ فللہ سبحانہ ایمان بغیب ذاتہ وقد سمی نفسہ مؤمنا فی کلامہ القدیم ہو المؤمن المہیمن وورد المؤمن مرآۃ المومن وللملائکۃ والرسل ایمان بما وجد وامن حضرات العین المطلق کایمانہا بہا فی حضراتہم واما الکتب والیوم الآخر والقدر فکذلک ایضا اذ ہی حضرات قدسیۃ ترجع حقائقہا الی اسماء الٰہیۃ وکل اسم من اسماء اللہ تعالے لہ حظ من الذات ہو ایمانہ بہا ففی ہذا کفایۃ لک فشاہد التفصیل فی عین الاجمال تکن من ذروۃ اہل الکمال ومن الواصلین الی ہذہ الحضرۃ القدسیۃ بالمشرب العیسوی من المحمدیین علی متبوعنا افضل الصلوات واکمل التحیات من تظہر علے یدہ خوارق العادات نحو ابراء الاکمہ والابرص واحیاء المیت الی غیر ذلک ومن الواصلین من تبدو علیہ من ہذہ الحضرۃ انوار لطیفۃ یعکف علیہا قنعانا ونظیرہا انوار الذات حتی قال بعد ما حصل لہ الترقی عنہا عبدت الروح بالالوہیۃ ثلثین سنۃ دبابہ عکوفہ ہذا ہو ایمان بالعین المطلق فی ہذہ الحضرۃ

وهو ايمانه بالملئكة ومن الوصلبين يختطف بقهر اللطافة تارة الى التجرد ويعود اخرى الى المادة ثم يختطف ويعود دابه
اختطافه هو ايمان بالعين المطلق فى هذه الحضرة وهو ايمان بالملئكة ومن الوصلبين من غلبه عليه الروحانية حتى يسمع كلام الملئكة
ومنهم من يرونه ولايجمع بين الكلام والروية الا الانبياء وما بهم بكمل الغلبة هو ايمان بالعين المطلق فى هذه الحضرة وهو ايمان
بالملئكة ومن الواصلين اليها من يتشكل بالاشكال المختلفة المحسوسة لتنزهه عن العلائق الجسمانية والنسلاخه عن
الكثايف البدنية وفى قوة الكامل من البشران يظهر فى صورة غيره كما وقع لقضيب البان وغيره وليس فى قوة الكامل
من الملئكة ان يظهر فى صورة غيره من الملايكة فلايقدر جبرئيل ان يظهر بصورة اسرافيل ولاميكائيل وعكسه ففى
قوة الانسان ماليس فى قوة الملك وما حضرة الكتب من حضرات العين المطلق والذات السازج المعرى عن النسب
والاعتبارات فتحتوى على الصفات التنزيهية والتشبيهية والنعوت الالهية المحكمة والكونية المتشابهة واحكام الجمعية المجملة
القرانية والفرقية المفصلة الفرقانية والرموز الخفية المعارف المنصوصة وعلوم الدلالات وحقائق الاشارات ودقايق العبارات و
حضرات هذه الحضرة الواحدة من حضرات الذات المطلق وصور حقيقتها القدسية فى مراتبها كثيرة وآخر حضراتها التى
تبلقى اهل السفارة عليهم الصلوة والسلام حقايق الوحى فيها بوساطة امينه جبرئيل عليه السلام هى حضرت المثال البرزخ
بين الغيب والشهادة والارواح والاجسام التى هى الحضرت الاخيرة المتجلى فيها الحق من طريق السمع على مدارك الرجال
وكونها برزخا ان عالم الارواح لما كان متقدما بالوجود والمرتبة على عالم الاجسام وكان الامداد الربانى الواصل الى
الاجسام موقوفا على توسط الارواح بينها وبين الحق سبحانه وتدبير الاجسام مفوض الى الارواح وتعذر الارتباط بين
الارواح والاجسام للمباينة الذاتية الثابتة بين المركب والبسيط فان الاجسام كلها مركبة كثيفة والارواح بسيطة فلا
مناسبة بينها فلاارتباط ومالم يكن ارتباط لايحصل التاثير والتاثر والامداد والاستمداد فلذلك خلق الله سبحانه
عالم المثال برزخا بين عالم الارواح وعالم الاجسام ليصح ارتباط احد العالمين بالآخر فيتاتى حصول التاثير والتاثر ووصول
الامداد والتدبير وهو مركب لطيف فناسب بالطرفين وقال السيد عالم المثال متوسط بين عالمى العقل والحس لانه اقل
تجريدا من العقول واكثر تجريدا من المحسوسات قال داود القيصرى فى مقدمة شرح الفصوص ان عالم المثال هو عالم
روحانى من جوهر نورانى شبيه بالجوهر الجسمانى فى كونه محسوسا مقداريا وبالجوهر المجرد العقلى فى كونه نورانيا وليس بجسم مركب
مادى ولاجوهر مجرد عقلى لانه برزخ وحد فاصل بينهما وكل ما هو برزخ بين الشيئين لابد وان يكون غيرهما بل له جهتان
يشبه بكل منهما مايناسب عالمه اللهم ان يقال انه جسم نورى فى غاية مايمكن من اللطافة فيكون حدا فاصلا بين الجواهر
المجردة اللطيفة وبين الجواهر الجسمانية المادية الكثيفة وان كان بعض هذه الاجسام ايضا الطف من البعض كالسماويات
بالنسبة الى غيرها فليس بعالم عرضى كما زعم بعضهم لزعمهم ان الصور المثالية منفكة عن حقائقها كما زعم فى الصور العقلية والحق
ان الحقائق الجوهرية موجودة فى كل من العوالم الروحانية والعقلية والخيالية ولها صور بحسب عوالمها واذا تحققت
وجدت القوة الخيالية التى للنفس الكلية المحيطة الجميع ما احاط غيرها من القوى الخيالات محل ذلك العالم ومظهره وانما سمى
بالعالم المثالى لكونه مشتملا على صور ما فى الجسمانى ولكونه اول مثال صورى لما فى الحضرة العلمية الالهية من صور الاعيان

والحقايق فليس معنى من المعانى ولا روح من الارواح الا وله صورة مثالية مطابقة لكمالاته اذ لكل منها نصيب من الاسم الظاهر لذلك ورد فى الخبر الصحيح ان النبى صلى الله عليه وسلم رأى جبرئيل عليه السلام فى السدرة وله ستمائة جناح وفيه ايضا انه يدخل كل صباح ومساء فى نهر الحيوة ثم يخرج فينفض اجنحته فيخلق الله سبحانه من قطراته ملئكة لا عدد لها وهذا العالم المثالى يشتمل على العرش والكرسى والسموات السبع والارضين وما فى جميعها من الاملاك وغيرهم ومن هذا المقام تنبه السالك على كيفية المعراج النبوى وشهوده صلى الله عليه وسلم آدم فى السماء الاولى ويحيى وعيسى فى الثانية ويوسف فى الثالثة وادريس فى الرابعة وهارون فى الخامسة وموسى فى السادسة وابراهيم فى السابعة صلوات الله وسلامه عليهم وعلى الفرق بين ما يشاهد فى النوم والقوة الخيالية من العروج الى السماء كما تحصل للمتوسطين فى السلوك وبين ما يشاهد فى هذا العالم الروحانى وهذه الصورة الحسية ظلال تلك الصور الخيالية لذلك يعرف العارف بالفراسة الكشفية من صورة العبد احواله قال صلى الله عليه وسلم اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنور الله وقال عليه الصلوة والسلام فى الدجال مكتوب على ناصيته ك ف ر لا يقرءه الا المؤمن وقال تعالى سيماهم فى وجوههم من اثر السجود فى حق اهل الجنة وفى حق اهل النار يعرف المجرمون بسيماهم فيؤخذ بالنواصى والاقدام والمثالات المقيدة التى هى الخيالات ايضا ليست انموذجا منه وظلا من ظلاله خلقها الله سبحانه دليلا على وجود العالم الروحانى ولهذا جعلها ارباب الكشف متصلة بهذا العالم ومستنيرة منه كالجداول والانهار المتصلة بالبحر والكوى والشبابيك التى تدخل منها الضوء فى البيت ولكل من الموجودات التى فى عالم الملك مثال مقيد كالخيال فى العالم الانسانى سواء كان فلكا او كوكبا او عنصرا او معدنا او نباتا او حيوانا فان لكل منها روحا وقوى روحانية وله نصيب من عالم المثال المقيد والا لم يكن العوالم متطابقة غاية ما فى الباب انه فى الجمادات غير ظاهر كظهوره فى الحيوانات قال الله تعالى وان من شئ الا يسبح بحمده ولكن لا تفقهون تسبيحهم وقد جاء فى الخبر الصحيح ما يؤيد ذلك من مشاهدة الحيوانات امورا لا يشاهدها من بنى آدم الا ارباب الكشف اكثر من ان تحصى وذلك الشهود يمكن ان يكون فى العالم المثالى المطلق ويمكن ان يكون فى المثال المقيد والله اعلم بذلك ولعدم شهود المحجوبين من الانسان جعلهم الله تعالى اسفل السافلين والسالك اذا اتصل فى سيره الى المثال المطلق لعبوره عن الخيال المقيد يصيب فى جميع ما يشاهده ويجد الامر على ما هو عليه لتطابقها بالصور العقلية التى فى اللوح المحفوظ وهو مظهر العلم الالهى ومن هنا يحصل الاطلاع للانسان على عينه الثابتة واحوالها بالمشاهدة لانه ينتقل من الظلال الى الانوار الحقيقية كما يطلع عليها بالانتقال المعنوى فى الابتداء يقع فى الخيال المقيد وهو النوم ثم بالتدريج وحصول الملكة ينتقل الى العالم المثالى المطلق فيطلع على ما يختص بالعناصر ثم السموات فيسرى صاعدا الى ان ينتهى الى اللوح المحفوظ والعقل الاول صورتى ام الكتاب ثم ينتقل الى حضرة العلم الالهى فيطلع على الاعيان الثابتة حسب ما شاء الله تعالى كما قال ولا يحيطون بشئ من علمه الا بما شاء وهذا على ما يمكن لعباد الله فى مراتب الشهود لان فوق هذه المرتبة شهود الذات المنيفة للعباد عند التجلى الا ان يتجلى من وراء الاستار الاسمائية واذا شاهد امرا فى خياله المقيد يصيب تارة ويخطى اخرى وذلك لان المشاهد اما ان يكون امرا حقيقيا او لا فان كان امرا حقيقيا فهو الذى يصيب المشاهد فيه والا فهو الاختلاف الصادر من التخيلات الفاسدة كما يختلف

العقل المشوب بالوهم للوجود وجودا ولذلك الوجود وجودا آخر وللبارى تعالى شريكا وغيرها من الاعتبارات التى لا حقيقة لها فى نفس
الامر قال تعالى ان هى الا اسماء سميتموها انتم واباءكم ما انزل الله بها من سلطان وللاصابة اسباب بعضها راجع الى النفس
وبعضها الى البدن وبعضها اليهما جميعا اما الاسباب الراجعة الى النفس كالتوجه التام الى الحق والاعتياد بالصدق وميل النفس
الى العالم الروحانى العقلى وطهارتها من النقائص واعراضها عن الشواغل البدنية واتصافها بالمحامد الخلقية لان هذه المعانى
توجب تنورها وتقويها وبقدر ما قويت النفس وتنورت تقدر على خرق العالم الحسى ورفع الظلمة الموجبة لعدم الشهود وايضا يقوى
المناسبة بينها وبين الارواح المجردة لاتصافها بصفاتها فتفيض عليها بالمعانى الموجبة للانجذاب اليها من تلك الارواح فيحصل
الشهود التام ثم اذا انقطع حكم ذلك الفيض ترجع النفس الى الشهادة متصفة بالعلم منتقشة بتلك الصور بسبب انطباعها فى
الخيال والاسباب الراجعة اليهما جميعا الاتيان بالطاعات والعبادات البدنية والخيرات واستعمال القوى وآلاتها بموجب
الاوامر الالهية وحفظ الاعتدال عن طرفى الافراط والتفريط فيه ودوام الوضوء وترك الاشتغال بغير الحق دائما بالاشتغال
بالذكر وغيره خصوصا من اول الليل الى وقت النوم واسباب الخطاء ما يخالف ذلك من سوء مزاج الدماغ واشتغال
النفس باللذات الدنيوية واستعمال القوة المتخيلة فى التخيلات الفاسدة والانهماك فى الشهوات والحرص على المخالفات فان
كل ذلك مما يوجب الظلمة وازدياد الحجب واذا اعرضت النفس من الظاهر الى الباطن بالنوم يتجسد لها هذه المعانى فتشغلها
عن عالمها الحقيقى فتقع فى منامها اضغاث الاحلام لا يعبأ بها وترى ما تخيله المتخيلة بعينه لسبب انحراف المزاج كثيرا ما يكون
امورا مزعجة لها بحيث يتغير مزاج بدنها اكثر مما كان لهذا الامور المشاهدة كلها نتائج احواله الظاهرة ان خيرا فخيرا وان شرا فشرا او
مشاهدة الصور تارة يكون فى اليقظة واخرى فى النوم كما ان المنام ينقسم الى اضغاث احلام وغيرها كذلك ما يرى فى اليقظة
ينقسم الى امور حقيقية محضة واقعة من نفس الامر والى امور خيالية صرفة لا حقيقة لها شيطانية وقد يخلطها الشيطان بيسير
من الحقيقة ليضل الرائى لذلك يحتاج السالك الى مرشد رشيد ينجيه من المهالك والاول اما ان تتعلق الحوادث
اولا فان كان متعلقا بها فعند وقوعها كما شاهدها او على سبيل التعبير وعدم وقوعها يحصل التميز بين الامور الحقيقية وبين الخيالية
الصرفة وعبور الحقيقة عن صورتها الاصلية انما هى للمناسبات التى بين الصور الظاهرة هى فيها وبين الحقيقة ولظهورها فيها
اسباب كلها راجعة الى احوال الرائى فتفصيله يؤدى الى التطويل فاذا لم يكن كذلك فللفرق بينها وبين الخيالية الصرفة
موازين يعرفها ارباب الذوق والشهود بحسب مكاشفاتهم كما ان للحكماء ميزانا يفرق بين الصواب والخطاء هو المنطق
منها ما هو من الموازين ما هو ميزان عام وهو القران والحديث المنبئ كل منهما عن الكشف التام المحمدى عليه الصلوة
والسلام ومنها ما هو خاص وهو ما يتعلق بحال كل منهم الفائض عليه من الاسم الحاكم والصفة الغالبة عليه ومما ينبغى ان يعلم ان
كل ما له وجود فى العالم الحسى هو فى العالم المثالى دون العكس لذلك قال ارباب الشهود ان العالم الحسى بالنسبة الى
العالم المثالى كحلقة ملقاة فى بيداء لا نهاية لها اما اذا اراد الحق تعالى ظهور ما لا صورة له لنوعه فى هذا العالم فى الصورة الحسية
كالعقول المجردة وغيرها يتشكل باشكال المحسوسات بالمناسبات التى بينها وبينهم على قدر استعداد ما له التشكل كظهور جبرئيل
عليه السلام بصورة دحية الكلبى وبصورة اخرى كما نقل عن عمر رضى الله تعالى عنه من حديث السوال عن الايمان والاسلام

والاحسان وكذلك باقي الملائكة السماوية والعنصرية والجن ايضا اذ كان لهم اجسام نارية كما قال تعالى فيهم وخلق الجان من مارج من نار والنفوس الانسانية الكاملة ايضا يتشكلون باشكال غير اشكالهم المحسوسة وهم في دار الدنيا لقوة انسلاخهم من ابدانهم وبعد انتقالهم الى الآخرة لازدياد تلك القوة بارتفاع المانع البدني ولهم الدخول في العوالم الملكوتية كلها كدخول الملائكة في هذا العالم وتشكلهم باشكال اهله ولهم ان يظهروا في خيالات المكاشفين كما تظهر الملائكة والجن وهؤلاء هم المسمون بالبدلاء وقد يفرق بينهم وبين الملائكة اصحاب الاذواق بموازينهم الخاصة بهم وقد يلهمهم الحق سبحانه ما يحصل به العلم بهم وقد يحصل باخبارهم عن انفسهم واذا ظهر البدلاء عند غير المكاشف من الصالحين والعابدين لا يمكن له ان يفرق بينهم الا بقرائن يحصل منها الظن فقط مثل الاخبار عن المغيبات والاطلاع على الضمائر والانباء من الخواطر قبل وقوعها في البال هل يرى سيد السفراء عليه افضل الصلوة واكمل التحيات يقظة بعد ارتحاله الى البرزخ ودفنه عليه من الصلوة اتمها ومن التحيات اعمها الهم يجئ بذلك خبر عنه صلى الله عليه وسلم ولا اثر عن اصحابه الكبار والصغار ولا النقل عن السلف السالفة السابقة لكن قد نقل حكايات الصالحين والعرفاء الكاملين قال القسطلاني في المواهب اللدنية بعد ان ذكر البعض وبالجملة فالقول برؤيته صلى الله عليه وسلم بعد موته بعين الراس يقظة فساده يدرك باوائل العقول لاستلزامه خروجه عليه الصلوة والسلام من قبره ومشيه في الاسواق ومخاطبته الناس ومخاطبتهم اياه وخلو قبره عن جسده المقدس فلا يبقى فيه بحيث يزار مجرد القبر ويسلم على غائب اشار الى ذلك القرطبي في الرد على القائل بان الرائي له في المنام يرى حقيقته ثم يراه كذلك في اليقظة انتهى قال وهذه جهالات لا يقول بشئ منها من له ادنى مسكة في المعقول وملتزم شئ من ذلك مختبل مخبول انتهى وهذا القائل زعم ان هذا معنى قوله صلى الله عليه وسلم من رأني في المنام فقد رأني واما رؤية سائر الاموات بعد ما قبروا باشخاصهم واجسادهم والتكلم وان لم يكن من المحالات العقلية لكن لم يجر الله سبحانه بذلك العادة لمصالح اقتضتها حكمته الباهرة ولم يقع ذلك في الدنيا كما هو عند اكثر المشائخ لقوله سبحانه انك لا تسمع الموتى وقوله صلى الله عليه وسلم حكاية عنه تعالى سبق مني انهم لا يرجعون الى الدنيا الحديث اخرجه ابن مردوية وتحقيقه في فتح القدير للشيخ ابن الهمام رحمه الله تعالى اللهم الا ان يقع نادر النحو اظهار معجزة نبي مع ان ذلك احياء الميت لا رؤيته في حال موته قال الكمل من المشائخ ان البرزخ الذي واسطة تكون ارواح فيها بعض المفارقة من النشاءة الدنياوية هو غير البرزخ الذي بين الارواح المجردة والاجسام لان مراتب تنزلات الوجود ومعارجه دورية والمرتبة التي قبل النشاءة الدنياوية هي التنزلات ولها الاولية والتي بعدها من مراتب المعارج ولها الاخرية وايضا الصور التي تلحق الارواح في البرزخ الاخير انما هي صور الاعمال ونتيجة الافعال السابقة في النشاءة الدنياوية بخلاف صور البرزخ الاول فلا يكون كل منهما عين الآخر لكنهما يشتركان في كونهما عالما روحانيا غير مادي مشتملا لمثال صور العالم ويسمى الاول بالغيب الامكاني والثاني بالغيب المحالي لامكان ظهور ما في الاول في الشهادة امتناع رجوع ما في الثاني اليها الا في الآخرة وقليل من يكاشفه بخلاف الاول لذلك يشاهد كثير منا ويكاشف البرزخ الاول فيعلم ما يريد ان يقع في العالم الدنياوي من الحوادث ولا يقدر على مكاشفة احوال الموتى قال بعض المشائخ ليست رؤيته صلى الله عليه وسلم رؤيا عين انما يرى بالبصائر وذلك لا يستدعي حصر المرئي بل كما ترى الصورة في المرآت المحاذية

لها وليست الصورة منتقلة الى جرم المرآة وعين الناظر مقابلة جميع الكائنات كالمرآت واما الحكايات بعض من تخلص عن الكدورات في رؤية شخص سيد السفراء عليه افضل الصلوات واكمل التحيات مثل ما حكي عن الشيخ ابي العباس الحرار قال دخلت على النبي صلى الله عليه وسلم مرة فوجدته يكتب مناشير الاولياء بالولاية وكتب لاخي محمد منهم منشورا فقلت يا رسول الله اكتب لي كاخي فقال اتريد ان تكون قهارا وهذه لغة اندلسية طرفيا وفهم عنه ان له مقاما غير هذا وغيره من الاموات ومشاهدتهم الملئكة وارواح الانبياء والاموات واستماع كلامهم واقتباس الفوائد منهم فاما ان تكون محمولة على حالهم بين النوم واليقظة لانها نوع غيبة عن الحس الا ان صاحبها لعدم نومه المتغفلة فيها يظنها يقظة فهذا من قبيل ما فيما اخرجه احمد في الاذان من قول بعض الصحابة رضي الله تعالى عنهم يا رسول الله صلى الله عليه وسلم اني رأيت رائي النائم ولو قلت اني لم اكن نائما لصدقت رأيت شخصا الحديث او محمولة على ان الله الحكيم اللطيف قد يري بعض المكاشفين امثالا واشكالا يخيل اليهم انها صور بعض الاموات ليدلهم بذلك على بعض المغيبات على ايديها او توجه سرائرهم الى روحانية اصحابها فيعلمون بذلك طبق الواقع غالبا وقد يتخلف لان ذلك كالغيم الاسود البارق في الشتاء علامة على المطر فقد لا يمطر وكالرؤيا في حال الطهارة والتوجه بالقلب الى من بيده ملكوت كل شيء علامة يستدل بها على ان يكون الامر كذلك وقد يتخلف وكذلك كل علامة مظنونة لا تطرد ولا تتوهم او على ما قاله الغزالي في المنقذ من الضلال من ان بعض المكاشفين قد يشاهدون ارواح الانبياء عليهم السلام والملئكة لكن لا يثبت بالرؤيا ولا بما يراه بعض المكاشفين فيما بين النوم واليقظة ولا بما يدعيه بعضهم من الكشف في يقظة ما يخالف الوارد عنه صلى الله عليه وسلم وتحمل عنه صلى الله عليه وسلم السامعون وبلغه النقلة الى الخلق قرنا بعد قرن حال تيقظهم ولا يثبت حسا او اجماعا لان الاول مظنة الغلط دون الثاني وان كان فيه لتقديم الاصح على الصحيح نعم الرؤيا بشارة ما لم يكن المرئي فيها مخالف للشريعة والاخبار الصحيحة بل ولا الضعيفة واما في اليقظة فتمثل الشيطان اكثر لا سيما فيما يخالف الثابت بالدليل الباهر فقد تمثل الشيطان في صورة لبعض اهل الرياضة ويقول له انه محمد صلى الله عليه وسلم او تمثيل له شيطانان او اكثر فيشير بعضهم لآخر بانه فلان النبي او الولي تضليلا للبعض المذكور وتلبيسا عليه وهو لما لم ير شخص النبي صلى الله عليه وسلم لم يفرق بين صورته صلى الله عليه وسلم وصور الانبياء والاولياء وبين ما تمثل فيها الشيطان ولولا الدلائل السالفة لاعطينا حالة الصوفية المكاشفين حكم الرؤيا من ان الله تعالى يلقي في قلب الرائي الجزم واليقين بان هذا المرئي فلان النبي صلى الله عليه وسلم او فلان الولي او غيرهما بطريق جري العادة كالقاية صدق النبي بعد اظهار المعجزة ذكر في المواهب قليل للبدر حسن بن الاهدل في مسئلة الرؤية له ان وقوعها للاولياء قد تواترت باخبار الاحبار وصار العلم بذلك قويا انتفى عنه الشك مما تواترت عنه اخبارهم لم يبق له شبهة فيه ولكن يتيح لهم ذلك في بعض غيبة حس وغموض طرف لورود حال لا تكاد تضبطها العبارة ومراتبهم في الرؤية متفاوتة وكثيرا ما يغلط فيها رواتها فنقل باتحاد رواية متصلة صحيحة عمن يوثق به فقد يكذب وقد يري مثلا او في غيبة حس فيظنه يقظة وقد يري خيالا فيظنه الرسول وقد يلبس عليه الشيطان فيجب التحوز في هذا انتهى وقال الملا علي القاري رحمه الله تعالى بعد نقل كلام القرطبي وهذه الالزامات ليس شيء منها بلازم ودعوى استلزامه لذلك عين الجهل والعناد وبيانه ان رؤيته صلى الله عليه وسلم لا يستلزم خروجه من قبره لان من كرامات الاولياء كما مر ان يخرق الله الحجب فلا مانع لا عقلا ولا شرعا ولا عادة لان الولي وهو باقصى المشرق او المغرب يكرمه الله تعالى بان لا يجعل بينه وبين الذات الشريفة وهي في محلها من القبر الشريف ساترا ولا حاجبا

بان تنجلى تلك الحجب كالزجاج الذى يحكى ماوراه حينئذ فيمكن ان يكون الولى يقطع بنظره عليه السلام ونحن نعلم انه صلى الله عليه وسلم
ونحن نعلم انه صلى الله عليه وسلم حى فى قبره يصلى واذا اكرم انسانا بوقوع بصره عليه فلا مانع من ان يكرم بمحادثته ومكالمته وسواله عن اشياء
وانه يجيبه عنها وهذا كله غير منكر شرعا وعقلا واذا كالمقدمات والنتيجات غير منكرين عقلا وشرعا فانكارهما او انكار احدهما غير ملتفت اليه
ولا معمول عليه وبهذا العلم ان ماذكره القرطبى غير لازم ايضا كيف وقد مر القول بان الرؤيا فى النوم رواية تحقيقية عن جماعة من الايمة
منهم صاحب فتح البارى فقال بعد مامر عن ابى جمرة وهذا مشكل جدا ولو حمل على ظاهره لكان هؤلاء صحابة ولكن بقاء الصحبة
الى يوم القيمة ويرد بان الشرط فى الصحابى ان يكون رآه فى حيوته حتى اختلفوا فى من راه بعد موته وقبل دفنه هل يسمى صحابيا ام لا على
ان هذا الامر خارق للعادة والامور التى كذلك لا تغير لاجلها القواعد الكلية ونوزع فى ذلك ايضا بانه لم يحك ذلك عن احد
من الصحابة ولا من بعدهم ولان فاطمة اشتدت حزنها عليه حتى ماتت كذا بعد ستة اشهر فى بيتها مجاور الضريح الشريف ولم ينقل
عنها رؤيتها تلك المدة انتهى ويرد ايضا بان عدم نقله لا يدل على عدم وقوعه بل ولا عدم وقوعه على جواز تحققه كما هو ظاهر مقرر فى
محله قال ابن حجر وتاويل الاهدل وغيره ما وقع للاولياء من ذلك انما هو فى حال غيبة فيظنونها يقظة فيه اساءة ظن بهم حيث
يشتبه عليهم رؤية الغيبة برؤية اليقظة وهذا لا يظن بادون العقلاء فكيف باكابر الاولياء قلت ليس هذا من باب اساءة ظن بل
من باب التاويل الحسن جمعا بين المنقول والمشاهد المعقول فانه لو حمل على الحقيقة لكان يجب العمل بما جمعوا منه صلى الله
عليه وسلم عن امر ونهى او اثبات ونفى ومن المعلوم انه لا يجوز ذلك اجماعا كما لا يجوز بما يقع حال المنام ولو كان الرؤيا من اكابر الانام
وقد صرح المازرى بان من راه يامر بقتل من يحرم قتله كان هذا من الصفات المتخيلة لا المرئية فيتعين بان يحمل هذه الرؤية
ايضا على رؤية عالم المثال او عالم الارواح كما مر تحقيقه عن الامام حجة الاسلام وبعد حملنا على عالم المثال فيزول الاشكال على كل
حال فان الاولياء فى عالم الدنيا مع ضيقها قد يحصل لهم ابدان مكتسبة واجسام متعددة تتعلق ارواحهم بكل واحد من الابدان فيظهر
كل فى خلاف آخر من الاماكن والازمان وحينئذ لا نقول بان الرسول صلى الله عليه وسلم مضيق عليه فى عالم البرزخ بكونه محصورا
فى قبره بل نقول انه يجول فى العالم السفلى والعالم العلوى فان ارواح الشهداء مع ان مرتبتهم دون مرتبة الانبياء والخاتمة
فى اجواف طيور خضراء على اجوافهم تسرح فى رياض الجنة ثم تعود الى قناديل متعلقة تحت العرش كما هو مقرر فى محله محرر
مع انه لم ينقل احد ان قبورهم خالية عن اجسادهم وارواحهم غير متعلقة باجسامهم ليسمعوا اسلام من يسلم عليهم وكذا ورد ان الانبياء
يلبون ويحجون فنبينا صلى الله عليه وسلم اولى بهذه الكرامات وامته مكرمة بحصول خوارق العادات تامل ومن جملة تاويلاته فى قول العارف ابى العباس
المرسى لو حجب عنى رسول الله صلى الله عليه وسلم طرفة عين ما عددت نفسى مسلما بان هذا فيه تجوز اى لو حجب عنى حجاب غفلة ولم يرد انه يحجب عن الروح الشخصية
طرفة عين فذلك مستحيل ان عرفا وعادة اذ لا يعرف استمرار خرق العادة اصلا لا شرعا ولا عقلا وما ورد فى خبر البراء بن عازب الذى اخرجه احمد
فى السوال عن الميت فى القبر حين تعاد روحه فى جسده فياتيه ملكان فيجلسانه فيقولان له من ربك وما دينك فيقولان له ما هذا الرجل الذى
بعث فيكم فيقول هو رسول الله فهو محمول على ظهور صورته المثالية فى القبر لا بعين ذاته وشخصه ويحتمل ان يرفع الحجاب فيما بين سيد البشر عليه الصلوة
والسلام وبين الميت فيراه عند السوال فى مرقده المبارك وليس ذلك على الله بعزيز فافهم واعلم انه قد عزى الى بعض السالكين الى الله سبحانه رؤيته تعالى
بعين الراس فى الدنيا بل هى ممكنة واقعة نعم ليست هى من المحالات العقلية بل من الامور الممكنة اتفاقا من غير المعتزلة وليست بواقعة فى دار الدنيا

انما ستقع فی دار الآخرة بلا جهة واحاطة وکیفیة کما بین فی الکتب الکلامیة ومما یدل علی عدم وقوعها للاولیاء فی هذه الدار ما اخرجه الطبرانی عن ابی امامة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم انکم لن تروا ربکم حتی تموتوا وقوله صلی الله علیه وسلم وانکم لن تروا ربکم حتی تموتوا فیما اخرج احمد فی مسنده وابو داود فی سننه عن عبادة بن الصامت عنه صلی الله علیه وسلم فیما قاله صلی الله علیه وسلم فی خروج الدجال وقوله صلی الله علیه وسلم ولا ترون ربکم حتی تموتوا فیما اخرج ابن ماجة فی سننه والحاکم فی مستدرکه والضیاء المقدسی عن ابی امامة عنه صلی الله علیه وسلم فی حدیث طویل فی خروج الدجال ونزول عیسی بن مریم علیه السلام انتهی وبه قال البعض الکمل من المشائخ الکبار والعرفاء العارفین بالاسرار واما رویة سیدنا سید السفراء علیه افضل الصلوات واکمل التحیات ربه لیلة المعراج بعین الراس او القلب فقد بینها القسطلانی فی المواهب اللدنیة بالا مزید علیه وقد حقق الاختلاف فیها فیما بین الصحابة ومن بعدهم وطبق بین الروایات الواردة فی ذلک وکذا صرح الاختلاف فی رویة تعالی فی الدنیا بعین الراس ابن الشریف فی المسامرة وسعد الملة والدین فی شرح العقاید وان اردت تحقیقها فارجع الی المواهب وعلیک بمطالعة آخر الفصل الخامس منها والمراد برویة القلب ههنا لیس هو العلم بالمرئی فانه کان دائما له صلی الله علیه وسلم بل ان یخلق الله تعالی فی القلب مثل الرویة بالعین اذ لا یشترط فیها شی مخصوص عقلا ولو جری العادة بخلقها فی العین کذا فی المواهب وهل تحصل المشاهدة بمعنی رویة القلب للاولیاء اقول اختلف فیها ذهب بعضهم الی وقوعها ذکر فی الکبریت الاحمر قد اخبر سیدی الشیخ عبد القادر الجیلی رضی الله تعالی عنه ان شخصا یزعم انه رائی بعین بصره فقال هذا شخص متلبس علیه وانه خرق من عین بصیرته الی باصر عین وجهه فرائی ربه حینئذ فظن انه راه بعین بصره وانما ذلک بعین بصیرته انتهی ففی هذه الحکایة اشارة الی صحة الرویة بالبصیرة فی دار الدنیا انتهی وقال الشیخ الاجل رحمه الله تعالی فی کتاب العوارف فی الباب الثانی منه فی بیان معنی الآیة الکریمة ان فی ذلک لذکری لمن کان له قلب او القی السمع وهو شهید قال الواسطی لذکری لقوم مخصوصین لا لسائر الناس لمن کان له قلب ای فی الازل وهم الذین قال الله تعالی فیهم او من کان میتا فاحییناه وقال ایضا المشاهدة تذهل والحجبة تفهم لان الله تعالی اذا تجلی لشی خضع له وخشع وهذا الذی قاله الواسطی صحیح فی حق اقوام وهذه الآیة تحکم بخلاف هذا الامر لقوم آخرین وهم ارباب التمکین یجمع لهم بین المشاهدة والفهم فموضع الفهم محل المحادثة والمکالمة وهو سمع القلب وموضع المشاهدة بصر القلب وللسمع حکمة وفایدة فمن هو فی سکر الحال لیغیب سمعه فی بصره ومن هو فی حال الصحو والتمکین لا یغیب سمعه فی بصره ویتملکه ناصیة الحال ویفهم بالوعاء الوجودی المستعد للمقال لان الفهم مورد الالهام والسماع والالهام والسماع یستدعیان وعاء وجودیا وهذا الوجود یکون موهوبا بانشاء النشاء ثانیا بالتمکین فی مقام الصحو وهو غیر الوجود الذی یتلاشی عند لمعان نور المشاهدة لمن جاز علی ممر الفناء الی مقام البقاء انتهی والظاهر من قول الشیخ رحمه الله تعالی ایضا جواز وقوع المشاهدة فی الدنیا بعین القلب وذهب البعض الی منع جوازها وهو احری بمقام العبودیة الصرفة فان رویة القلب بالتفسیر المذکور لم یثبت احد لغیره صلی الله علیه وسلم وان لم یکن من المحالات العقلیة قال الشیخ الاندلسی رحمه الله تعالی فی الباب الحادی والخمسین واربعمایة من فتوحاته فی قوله تعالی لا تدرکه الابصار یعنی من کل عین من اعین الوجوه واعین القلوب فان القلوب ما تری الا بالبصیرة واعین الوجوه لا تری الا بالبصر حیث کان هو الذی به یقع الادراک لکن یسمی البصر فی العقل عین البصیرة

ويسمى فى الظاهر بصر العين محل البصر كما ان البصيرة فى الباطن محل البصر فى العين التى فى الوجه فاختلف الاسم عليه وما اختلف
هو فى نفسه فكما لا تدركه العيون بابصارها كذلك لا تدركه الابصار بعيونها انتهى وقال الامام ابو اسحاق الكلاباذى رحمه الله
تعالى فى تعرفه واجمعوا على انه تعالى لا يرى فى الدنيا بالابصار وبالقلوب الا من جهة الايقان فظاهر قوله منع جوازها فى الدنيا بالبصر والقلب
معا مع انه ادعى الاجماع عليه وتبعه قطب الاقطاب وفرد الاحباب سيدى السرهندى المجدد للالف الثانى قدس الله تعالى سره و
وافاض علينا من بركاته ورجحه وقال وما قاله صاحب التعرف قدس سره اقرب الى الصواب عندى بل هو الصواب لان
ما يتخيل انه سبحانه يرى فانما يرى روية خيال او كشف صورت فى الخيال لا الايقان الذى حصل للقلب وللموقن به
ايضا صورة كوشف للقلب فانهم جوزوا المثال للحق سبحانه وان لم يكن له تعالى مثل فله المثل الاعلى وانما ارتسم
فى الخيال صورة الايقان وصورة الموقن به ان لم يكن له تعالى صورة فى الواقع لان للمعانى الحاصلة ولسائر اللطائف بل كلما وجد
ويوجد لها صورة فى الخيال الذى هو تمثال المثال الذى هو اوسع العوالم كلها فليس ههنا الا الايقان للقلب صورة ايقان وصورة
موقن به تمثل فى الخيال بصورة روية وصورة مرئى ولا صورة فى الحقيقة للقلب له تعالى فضلا عن ان يكون للبصر انما هى روية مثالية للقلب
تمثل ايقانه بصورة الروية وتمثل موقن به بصورة المرئى فظن انه راه حقيقة وما هى الا روية خيالية بل اقول ان صورة موقن به ليست صورة مثالية للحق تعالى
بل صورة تعلق بيقان به ظهرت فى الخيال حاشا لله ان يكون له تعالى صورة ولو فى الخيال وانما هو صورة لبعض مكشوفات السالك من العجائب والاعتبارات التى لها تعلق
بالذات تعالى ولهذا اذا وصل العارف الى الذات تعالى لم يتخيل مثل هذا الخيال فليس لذاته تعالى ولو فى المثال والخيال مثالا عندى كما لا مثل
له سبحانه اذ الصورة تستلزم الحد والنهاية ولو فى مرتبة من المراتب وهو تعالى منزه عن التحديد والتقييد وجميع المراتب مخلوقة
له تعالى فافهم والحمد لله الذى اعطينا سلطان الخيال وجعلها مرآتا لحصول صور معانى الكمال لولا الخيال لما ادركنا درجات الاتصال
عن دركات الانفصال ولما علمنا واردات الاحوال فان لكل معنى وحال صورة فيه ان كوشفت يدرك بها ذلك المعنى
والحال فشان اللطائف السير والسلوك والانتقال من حال الى حال وشان الخيال اراءة درجات السير والسلوك
الحاصلة للسالك بالصور المرتسمة فيه اراءته تزيد الرغبة الى الفوق وايضا باراءته يحصل السير على بصيرة ويتيسر السلوك على معرفة
وسلطانه يخرج السالك عن الجهل ويكون من اهل العلم انتهى قال فى الكبريت الاحمر عن الفتوحات اعلم انه لا يلزم من شهود
العبد ربه بقلبه هو ذلك المطلوب الا باعلام الله وجعله العلم الضرورى فى نفس العبد مثل ما يجد النائم فى نومه من روية صورة
رسول الله صلى الله عليه وسلم او الحق تعالى فى النوم فيجد فى نفسه علما ضروريا من غير سبب ان ذلك المرئى هو الرسول ان كان
الرسول او الحق تعالى ان كان هو الحق وذلك لوجدانه حقا فى نفسه مطلقا لما هو الامر عليه فلما راه هكذا العلم بالله فلا يدرك
الا هكذا واما النظر والفكر فلا انتهى وقد اختلج فى القلب انه ان ادعى احد بانه رائى ربه سبحانه بلا جهته وكيفية واحاطة فالظاهر
انه لا يلتزم قتله لان المسئلة تختلف فيها وقد ادعى ما ليس بمستحيل وان لم يصدقه فى ذلك الاحاديث المذكورة ولما لم تكن
متواترة لم يلزم الاستتابة وزجره وعدم تصديقه وعن الشيخ اعلم الراسخين محمد بن محمد ابى الحسن البكرى رحمه الله تعالى قال ان
فى زماننا ادعى واحد فى المصر روية الله تعالى بعين الراس بلا جهته وكيفية واحاطة فافتى جميع من كان فيه بقتله فلما سالونى
قلت لا وجه لقتله والله اعلم الا ان الشيخ ابا العباس المرضعى ذكر فى اواخر كتابه منهج السالك ان الاقوى فيه انه لا يجوز لمحل الاجماع

عليه واما روية الحق سبحانه وتعالى فى المنام فقد اختلف الروايات فى ذلك ايضًا لكن الامام الغزالى رضى الله تعالى عنه اثبت فى رسالة جواز ان يقال الرائى رايت الله عزوجل فى المنام لا بمعنے انى رايت صورة ذاته تعالىٰ وذلك لان ذاته تعالىٰ منزه عن الشكل والصورة ولكن ينتهى تعريفاتہ الى العبد بواسطة مثال محسوس من نور او غيره ويكون ذلك المثال حقانى كونه واسطة فى التعريف فيقول الرائى رايت الله فى المنام لا بمعنے رايت ذات الله كما يقول رايت النبى صلے الله عليه وسلم لا بمعنى انى رايت روحه او ذاته او شخصه او جسده بل بمعنى انه راى مثاله قال الغزالى فى بعض فتاواه من رائى الرسول صلى الله عليه وسلم يعنے فى المنام لم ير حقيقة شخصه المودع فى روضة المدنية وانما راى مثاله لا شخصه ثم قال وذلك المثال مثال روحه المقدس عن الصورة والشكل انتهى واذا حصل العبور للسالك على عالم المثال تجلى عليه الحق بطريق السمع فان هذه الحضرة المتجلى فيها الحق من طريق السمع علے مدارك الرجال فحضرت الكتب من حيث الموطن البرزخى وهو اكمل مواطنها من جهة الجمعية بين الغيب والشهادة ومن حيث احاطتها لكل ما يحتويه المراتب المتقدمة داخلة فى التعين الرابع من التعينات الستة عند القوم قدست اسرارهم وهذه الحضرت مى اطلاقها وسريانها فى كل مراتبها علمية كانت او روحية او مثالية او شهادية ودلالة كانت او شهادة او عبارة او بغير ذلك من النسب والاعتبارات والاضافات الناشئية من حيثيات شتى وتقيدات لا تستقصے تلحقها من حيث تشخصها فى مواطنها المقيدة حقيقة افصاحية من لوازمها الكشف والافصاح انما وجد وفيما وجد وبما وجد على ما وجد ولما وجد فكل حضرة حتى حضرت السفراء عليهم السلام اذا لوحظت بافصاحها عن علم فهى حضرة الكلام الالهى التى يطلق عليها حضرة الكتب من حيث اعتبار التقيد بالمرتبة اللوحية كما ان حضرة الكلام والافصاح اذا اعتبرت من حيث توسطها بين الافق الاعلے من الوجود والاسفل منه ومن حيث تبليغها السر المودع بين طرفيه من العالى الى السافل فهى حضرت الرسل فالرسول عندهم هو كلام الله وكتابه وكلامه هو رسول الله لو عرفت الحقايق بوجهها علے وجدانهم وعرفانهم واذا عرفت حقيقة كلام الله تعالے فى اطلاقها بان لك ان من رزق قسطا من هذا الافصاح عن اى مفصح كان ناطق او صامت فهو علے حظ من صفة الكلام التى لما ظهرت علے بعض العارفين بحقيقتها قال بلسان تلك الحقيقة شعر يكلمنى فى ناطق ثم صامت * بكسر عيون وغمز الحواجب وذلك الحظ هو ايمان بالعين المطلق فى هذه الحضرة وهو ايمانه بالكتب وعد مقامات اهل الله سبحانه فى هذا الحظ من افصاح كل مفصح عموما ومن افصاح الوحى المتلو وكلمات النبوة والملائكة وصالحى الجن وكلام الصور المثالية وكلام العارفين من اهل العدالة خصوصا مما لا يكاد يتناهى ولو فى كليات مراتبها فضلا عن الجزئيات وكل ما ذاقوا من ذالك الافصاح دارنا حوابه وبرده من وجدانه هو ايمان بالذات المطلق فى هذه الحضرة وهو ايمانهم على حسب مقاماته بالكتب وفى هذه الحضرت ينكشف على الواصل اليها صورة حقيقة كون الحق متكلما من الازل الى الابد بكلام واحد وان القرآن كلام الله تعالے وهو ليس بحرف وصوت ويكون لذة العارف الواصل الى هذه الحضرة والنازل فيها خصوصا باستماع القران لان مجالسة الرسل بالاتباع ومجالسة الحق بالاصغاء الى ما يقول الحق فيكون سامعا لا متكلما ومن قراء بنفسه فلا يسمعه ليسمع الحق فى مقام الحق له فان الحق لا يامر لنفسه لا ينا ها وهذا من مزلات الاقدام لمن صار الحق سمعه من المحبين وقد من الله تعالى علے هذا الفقير بهذه النعمة العظمى و

ليس الذ منه في الدنيا شئ والعارف لا يجد الحلاوة من تلاوته ان راى نفسه تاليا انما يجد ذلك ان راى نفسه سامعا من
الحق ولا يناجى الحق الا بكلامه ويحذر من ان يخترع من عند نفسه كلاما فيناجيه ولهذا اختار بعض الكمل من المتاخرين
قرءة القران عند حلقة الذكر وينبغي للمحقق ان لا يذكر الله الا بالاذكار الواردة في القرآن حتى يكون في ذكره تاليا فيجمع
بين الذكر والتلاوة معا في لفظ واحد فيحصل اجر التالين والذاكرين فلو اتى بالذكر من غير قصد التلاوة كان له اجر
الذاكرين دون التلاوة فنقص من الفضيلة بقدر ما نقص من الفضل وانما قلنا ذلك لان في ذكره سبحانه بتلاوة القرآن
مصاحبة تامة به سبحانه وذلك لان كلامه تعالے صفة الحقيقة الازلية ظهرت بعنايته في هذا العالم وللصفة بموصوفها
كمال القرب والاتحاد فالتلبس بها مثمر الى قرب كان نعم ما قال الشاعر في الفارسية ؎ من در سخن يار نهان
خواهيم گشتن * تا بر لب او بوسه زنم چون بش بخوانم واوراد المشائخ التي يقرءها المريد انما اخذها المشائخ الكمل عن الحق
سبحانه او الرسول عليه الصلوة والسلام من الوجه الخاص كما قال سيدي ابو الحسن الشاذلي اخذت ..... حزب
البحرين عن رسول الله صلى الله عليه وسلم حرفا بعد حرف وهو صلے الله عليه وسلم اخذ عن الحق سبحانه قال الله تعالى وما
ينطق عن الهوى ان هو الا وحي يوحى ولا يجد اللذة من تلاوة القرآن الا الوارث في مقام التلاوة فمن لم يكن وارثا له
كذلك انما يتلو حروفا ممثلة في خياله حصل له من الفاظ معلمه ان كان اخذه من تلقين احد او من حروف كتابة ان كان
اخذه من كتابة فاذا احضر تلك الحروف في خياله ونظر اليها بعين خياله ترجم اللسان عنها فتلاها من غير تدبر ولا فهم ولا اتصال
بل لبقاء تلك الحروف في حضرت خياله فلهذا التالي اجر الترجمة لا اجر القران لانه ما تلى المعاني وانما تلى الحروف تنزل من
الخيال الذي في مقدم الدماغ الى اللسان فترجم به فلا يجاوز حنجرته الى القلب الذي في صدره ولا يصل الے قلبه منه
شئ وما ورد في البخاري الذين يقرؤن القران لا يجاوز حناجرهم هو في هذه الطائفة ويستحب لقاري القرآن في المصحف
ان يجهر بقراءته ويضع يده على الآية يتبعها فياخذ اللسان حظه من الجهر وياخذ البصر حظه من النظر واليد حظها من اللمس هكذا
فعل المشائخ منهم ابو عبد الله بن المجاهد وورد في فضائل قراءة القرآن واستماعه الا من اشتاق الى الله فليستمع كلام الله و
ورد اهل القرآن اهل الله وخاصته وورد اعبد الناس اكثرهم تلاوة للقرآن وورد ايضا فضل حملة القرآن علے الذي لم
يحمله كفضل الخالق علے المخلوق وورد ايضا اكرموا حملة القرآن فمن اكرمهم فقد اكرم الله فلا تنقصوا حملة القران حقوقهم
فانهم من الله بمكان كاد حملة القرآن ان يكونوا انبياء الا انهم لا يوحى اليهم رواه الديلمي وورد درج الجنة علے قدر آي
القرآن بكل آية درجة فتلك ستة آلاف ومائتا آية وستة عشر آية بين كل درجتين ما بين السماء والارض فينتهي الے
اعلى عليين لها سبعون الف ركن وهي ياقوتة تضئ مسيرة ايام وليالى رواه الديلمي وورد لا فاقة لرجل يقرء القران
ولا غنى له بعده وورد حملة القرآن اولياء الله فمن عاداهم فقد عادا الله ومن والاهم فقد والى الله رواه البخاري وورد اذا اراد احد
كم ان يحدث ربه فليقراء القران وورد افضل الذكر تلاوة القرآن وليعلم ان لذكره تعالى ثلثة الدرجة (درجات) الاولى منها ذكره تعالى
بالكلمات التي ورد به الشرع مثل كلمات التسبيح والتحميد والتكبير والتهليل والتمجيد والاستغفار وغير ذلك من الادعية
الماثورة الموقتة وغير الموقتة المذكورة في كتب الاحاديث وحرض وحث اهل الله بكلمة لا اله الا الله لانهم راو

نفعها اکثر ووجد داثرها فی طهارة الباطن ونفی ماسوی الله اوفر یجد بعضهم بقولها کل مرة فناء خاصا فی نفسه نعم ماقیل

بلیت دمے صد بار دہ یاد تو میرم ❖ بدین بے طاقتے تا م تو گیرم ❖ بہذہ الکلمة العلیة لایبقی فی نظر السالک مرمی

سوی الله لیصل بها بالقدم الواحد الی الله سبحانه والدرجة الثانیة منها تلاوة القران وقد مر فضایلها ولطائف قراءته

والدرجة الثالثة منها الصلوة وہی جامعة لهما لانها متضمنة لتلاوة القرآن والاذکار من التکبیرات والتسبیحات و

الشهادتین والتهلیل والصلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم والاستغفار والادعیة الدعاء فیها اسرع الی الاجابة لخروج

العبد من من والی متضمنة لشعار العبودیة من العجز والانکسار والخشوع والخضوع والرکوع والسجود وہی مفنیة الغیر

محصلة للقرب الخاص لها برکات لیس فی غیرها ولها ثمرات لم توجد فیما دونها وہی معجونة مرکبة اخذت من الحسنات مزاجا

اخر فسمیت باسم حسنة واحدة فمن حیث جمعیتها قیل فیها ہی افضل الاعمال فالقرب الذی یوجد فیها لایوجد خارجها

اللهم الا نادرا فان المصلی یخرج من دائرة الظلال ویصل الی اصل الاصل فمعاملة المصلی وراء المشاہدات

والتجلیات ولهذا ورد الصلوة معراج المؤمن ولهذا قال صلی الله علیه وسلم ارحنی یا بلال وقال قرة عینی فی الصلوة

فلیس منها حظ للبطال الدائر فی ورطة الخیال فافهم ذلک وبالله التوفیق ولکل واحدة من ہذه الدرجات الثلث

للذکر وقت یزید حسنها فی ذلک الوقت وینفع من غیره والسالک لما کان فی صدد قطع مدارج القرب فالکلمة الطیبة

فی حقه انسب وانفع وبعد الوصول الی موطن القرب تلاوة القران والصلوة علی تفاوت الاوقات احسن فی الابتداء

ماجوزوا بعد اداء الفرائض والواجبات والسنن المؤکدة غیر الذکر الذی اخذه من الشیخ المکمل وفی توسط الحال جوزوا

العبادات الاخر لکن ینبغی ان یکون اکثر اہتمامه بالکلمة الطیبة والمنتهی لیس بمحکوم للوقت بل ہو حاکم علیه فهو ابو الوقت

لانه فمعاملته منفرزة فیستغرق اوقاته بالذکر قلبیا کان او لسانیا والذکر القلبی وان استولی علیه ولایفارقه لایترک الذکر

اللسانی ولیطابق الظاہر بالباطن ویکرر لا اله الا الله فی الخلوة بحضور القلب ولیکن تکرارها خمسة آلاف مرة وعلیه الثقات

ہذا واما حضرت الرسل علی نبینا وعلیهم الصلوة والسلام ہو مرکز عالم الشهادة وعالم الملک بل لعالم الغیب وعالم الملکوت ہو عالم باطن کل من دخل عالم الملکوت

صار ذلک العالم ملکا له ای مشهودا له ویشاہد فی ضمن ذلک العالم عالما آخر فیسمی ماغاب عنه ملکوتا واذا دخل العالم الثانی

صار له شهادة ورای فی باطنه عالما غیبا فسماه ملکوتا ولایزال کلما رقی یشاہد مالم یکن یعاینه من قبل حتی یصیر غیبه شهادة و

شهادته غیبا قال فی المختار والملکوت من الملک کالرہبوت من الرہبة انتهی وسمی عالم الشهادة بالناسوت والمراد

بالناسوت النشاءة الانسانیة قیل اول من تکلم به النصاری حیث قالوا فی عیسی علیه السلام تدرع اللاہوت بالناسوت

ثم استعملها الشیخ النوری من ارباب السلوک من الصوفیة ثم اشتهر باللاہوت عالم التجرد وماخوذ من الالوہیة ای سلب التعین

وانکانت الصوفیة یستعملونه فی مرتبة خاصة من عالم التجرد فالمراد به سر الالوہیة المستور فی سرادقات النور لو انکشفت للعامة

لعمیت علیهم الامور وہذه الحضرت الشریفة من حضرت الذات المطلق فیحیط علی جمیع حضراتها ومظهرها الجامع ہو الانسان

الکامل صلوات الله وسلامه علیه وہو اسم لایمکن ان یخرج من حیطته شان من الشیونات ووجه من الوجود والنبوة والرسالة

فی سریانها واطلاقها حقیقة انبیائیة توسطیة بین المبداء والکون وتبلیغ السر المودع بینهما ای شیئین من العلویات والسفلیات بناء علی انه لاینبئ شیء عن شیء

ولا یبلغہ منہ الیہ الا و یتحقق فیہ بناء فلکون من مبداہ و بلغ منہ الیہ و رسالۃ بینہما فکلما یوجد ہذا البناء والرسل فقد وجدت حقیقۃ النبوۃ والرسالۃ جہلت او عرفت کالوجود المطلق الحق الظاہر فی مظاہرہ و مجالیہ ببیدان الشرع المتفق المحدد للمراتب والمعرف لکل حقیقۃ بما ہو حقیق بہا من الکمال الحبری بکونہ مجلی لہا سمی افراد المخصوصۃ من الحقیقۃ الجامعۃ الانسانیۃ بالانبیاء والرسل بجمعہما کل بناء و رسالۃ تفرق فی غیرہا وکون ما فی الغیر من الانبیاء والرسل لمعۃ تلمع علیہ من ظواہرہم حتی کان الحقیقۃ الانسانیۃ التوسطیۃ لم یوجد فی غیر تلک الذوات القدسیۃ کما سمی الوجود الواجب والمرتبۃ العالیۃ الفعالۃ المؤثرۃ من وجودہ المطلق بالالوہیۃ وسائر کمالات الوجود لکون ہذہ المرتبۃ مبداء المبادی ومنہ ظہر کمال خفی وبادی فالعارف اذا انباء شیٔ عن اللہ سبحانہ وبلغ منہ الیہ رسالۃ عرفانیۃ وکل بناء و رسالۃ عندہ انباء و رسالۃ عنہ تعالی یری حقیقۃ النبوت والرسالۃ تفیض علیہ بالفیض المخصوص بتلک الحقیقۃ فیؤمن بالذات المطلق فی ہذہ الحضرۃ وہو ایمانہ بالانبیاء والرسل علیہم الصلوۃ والسلام فکل من یومن بالانبیاء یؤمن بالرسل اشعر اولم یشعر ولا اسم للباطل بالرسل علیہم الصلوۃ والسلام فکل من یؤمن بانباء یومن بالرسل اشعر اولم یشعر ولا اسم للباطل فی ہذا المشہد فانہ وجہ من وجوہ الحق کما افتی بہ الشیخ الاجل قبلۃ العارفین مشرق اسرار اللہ ابو مدین المغربی لا تنکر الباطل فی طورہ فانہ من بعض ظہوراتہ فالانباء عن باطل لا یخرج عن حیطۃ الانباء الحق وایمان العارف ینمو ق الحق وبما ظہر فاذا ظہرت الحقیقۃ فی المرتبۃ التجدیدیۃ الشرعیۃ بالنور الممیز الذی عبر عنہ بفصل الخطاب وتقیدت بالاحکام المتقابلۃ یتقید ذوق العارف علی حسبہا بکل تقید بحکم السعۃ الموہوبۃ لہ من بین الخلق کما تقیدت ہی بہ مع اطلاق ذاتی لذوقہ کاطلاقہا فی ذاتہا فکل مرتبۃ من ذوق العارف لا بل عینہ الذی ہو الذوق یومن بکل مرتبۃ من الحقیقۃ ایۃ حقیقۃ کانت ملکیۃ او رسلیۃ او غیرہا من الحضرات العالیۃ او السافلۃ ولما کانت الحقیقۃ المحمدیۃ علی صاحبہا الصلوات والتحیات احدیۃ جمع الحقایق لا یتوسط بین اللہ وبین العارف بشئ دونہا فیؤمن بالذات المطلق من ہذہ الحضرۃ الجامعۃ ایمانا آمن بانباء و رسالۃ وتبلیغ لجمعہا کل نباء علوی وسفلی من کل نبی شرعی وحقیقی واعلم ان الرسل علیہم الصلوۃ والسلام من حیث تعیناتہم الشہادیۃ انزل مرتبۃ واسفل درجۃ من الکتب من حیث تعیناتہم المثالیۃ والتعین المثالی للکتب نزل بہ الروح الامین علی السفراء الشارعین فلہ الکمال باعتبار الطرفین طرف المتلقی وطرف المتلقی عنہ مع حصول جمعیتہ تامۃ فی ہذہ المرتبۃ لسیر المتلقی بالمرور علی الحضرات المتقدمۃ والصباغۃ بکل منہا فہذا التعین افضل من جمیع تعینات الکتب اما بالنسبۃ الی التعینات المتقدمۃ فلان المتلقی عنہ فی بعض تلک التعینات والکان ہو الحکیم العلیم لا جبرئیل کما اخبر اللہ سبحانہ بقولہ وانک لتلقی القرآن من لدن حکیم علیم فہو اکمل من احد الطرفین لکن لم یوجد فیہ من کمال الجمعیۃ ما وجد فی التعین المثالی واما بالنسبۃ الی التعین الشہادی فلان الجمعیۃ والانصباغ بحکم المواطن والکان فی ہذا التعین اتم من کل تعین لکن افتقد فیہ کمال الشرافۃ من احد الطرفین وہو المتلقی فانہ فی ہذا التعین غیر الرسل من الامم فلما قدمت الکتب علی الرسل فی الذکر علمنا ان حضرت الکتب انما ذکرت فی الایمان من حیث تقیدہا بصورۃ کما لیۃ من تلک الحضرت لا تساویہا صورۃ اخری فی الکمال والکان الایمان بہا غیر متقید بصورۃ دون صورۃ وان حضرۃ الرسل انما

ذکرت فی الایمان من حیث تقییدہا بصورۃ کمالیۃ جامعۃ بالغۃ الی اقصی درجات الظہور الذی ہو کمال الرسالۃ والتبلیغ وہی
صورۃ من ہذہ الحضرۃ لاتماثلہا صورۃ اخری فی ہذا الشرف فذکرت تلک الصورت والکان الایمان بہا غیر مقید بصورۃ
دون صورۃ ولان الحقیقۃ الانبائیۃ التوسطیۃ بین الشیئین تدخل فی انتاجہا الخاص الی حقیقۃ افصاحیۃ فان المنباء ینفع
لمن ینبئ لہ ممایبنئ عنہ بواسطۃ فصیح وبیان لایدخل فی حقیقۃ الانباء فالرسل علیہم السلام من حیث انہم رسل وانبیاء یحتاجون
فیما لابد من ابر سالہم الی الکتب من حیث انہا کتب فتقدمت الکتب علی الرسل تقدم المستعان علی المستعین فالایمان بالرسل علیہم السلام فی ہذہ الصورۃ
الکاملۃ ہو الایمان بالذات المطلق فی حضرۃ الشہادۃ وہو التعین الخامس عند القوم قدس اللہ تعالی اسرارہم افاض علینا من انوارہم فحضرۃ شہاداتہم من حیث الاقوال
والاعمال وسائر الہیئات المحسوسۃ من الجلایا الصافیۃ لانوار الذات والصفات تعالت وتقدست علی جمع الحقائق مراتبہا لم یوجد فی التنزل
الخامس الشہادی فی غیرہا فاکتفی من ہذا التنزل بذکر صورت شہادیۃ ہی افضل افراد العالم الصغیر المندرج فیہ العالم الکبیر
کما اکتفی من التنزل الرابع بذکر صورۃ کتبیۃ ہی اجمع جمیع الصور المثالیۃ بل غیرہا لاحتوائہا علی کل رطب ویابس واما التعین
السادس فہو داخل فی ہذہ الحضرۃ ایضا وبیان ذلک ان التعین الخامس الشہادی المسمی فی لسان القوم بالعنصر الاعظم
اذا لوحظ من حیث حقیقۃ الکلیۃ الجملیۃ فتفرقتہ وتفصیلہ الارکان الاربعۃ السموات السبعۃ والمولدات الثلثۃ ولہذہ التفرقتہ
والتفصیل جمع عال وہو الصورۃ الادمیۃ من حیث جامعیۃ وتفرقۃ ہذا الجمع وتفصیلہ من حیث کلیات ما یجمعہ معنی آدم وحقیقتہ
ہی حقائق الخلفاء الکمل وصورۃ جمعیۃ ہذا التفصیل واحدیۃ جمع ہذہ التفرقۃ کلیۃ وجزئیۃ من التابع والمتبوع ہی الصورۃ المحمدیۃ
الاکملیۃ ومعناہا وحقیقۃ الاجمعیۃ فحضرت الرسل المذکورۃ فی الحدیث اما ان یلاحظ فی تفرقتہا وتفصیلہا حتی تشتمل علی کل
فرد فرد من الانبیاء والرسل علیہم السلام فہی صورۃ شریفیۃ جامعۃ من التنزل الخامس اکتفی بذکرہا من ہذا التنزل لشرافتہا
وجمعہا او یلاحظ فی احدیۃ جمعہا بجمع ذلک فی الصورۃ المحمدیۃ الاکملیۃ الجامعۃ للصورۃ الجمعیۃ الآدمیۃ وغیرہا من الصورۃ الجملیۃ
الکلیۃ والتفصیلۃ الجزئیۃ فہی تنزل سادس انہ بحث فیہ جمیع التنزلات السابقۃ بکلیات حقائقہا وجزئیاتہا کونیۃ کانت
او الہیۃ ثم لایذہب علیک ان الجمع المحمدی فی الصورۃ الخاتمیۃ علی صورتہا ومعناہا اطایب الصلوات واکمل التحیات
جمع حقیقی لاجمع فوقہ ولامثلہ اذ ہو یستوعب لجمع آدم وتفرقتہ ویزید علیہ بمافی ہویۃ الجامعیۃ الخاتمیۃ القدسیۃ ولاحدیۃ جمعہ
تفرقتہ وتفصیل ہی حقائق خلفائہ وبرزاتہ واقطابہ من امتہ ومن یدخل تحت حیطتہ واحد منہم وہذہ تفرقتہ وتفصیلہ من حیث
ہو ولی اما تفرقتہ وتفصیلہ من حیث ہو نبی ورسول فہی حقائق برزاتہ من الرسل والانبیاء المتقدمین ولیست تلک التفرقۃ
عین ما تفرق بہ جمعیۃ آدم من صورۃ اکمل بل یزید علیہ بالصورۃ الجمعیۃ الآدمیۃ فان ہذہ الصورۃ الجمعیۃ من جملۃ ما تفرق
بہ الصورۃ الاجمعیۃ المحمدیۃ فی برزاتہ النبویۃ والرسلیۃ المتقدمۃ لزیادتہا بالہویتہ
الاجمعیۃ علیہا ثم ان تفرقۃ ہذہ من حیث عمومہا من الصور النبویۃ والرسلیۃ والصور الولویۃ الاقطابیۃ تتنزہ من ان یجمعہا
مرتبۃ جمعیۃ اصلا اذ لابد لتحققہا من بعث الرسالۃ وقد ختمت علی ہذا الجمع الاجمع نعم لتفرقتہ من حیث خصوص الصور الخلافیۃ
جمع فی صورۃ جمعیۃ وہو صورۃ آخر الخلفاء وسید الاولیاء علی رضی اللہ تعالی عنہ ولہذا الجمع تفرقۃ وتفصیل ہی صورۃ جمیع
الاولیاء فی مناصبہم ومدارجہم ولہذہ التفرقۃ والتفصیل احدیۃ جمع فی صورۃ خاتم آل محمد علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات

على خاتم النبوة وخاتم الولاية عند ظهوره عن غيبته ولهذه الاحدية تفرقة وتفصيل فيمن يرون الحق سبحانه في مجلاه من اصحابه المتشابهين بالملاء الاولى من الطبقة العالية من حضار النبوة العليا وشهداء الوحي والبرحاء وصورة جمعية هذه التفرقة هي النشاءة القدسية العيسوية من حيث انه ذو تابع لشريعته صلى الله عليه وسلم ولهذه الجمعية تفرقة في الواصلين الى المقام الاسنى ممن شهده وصحبه وفني فيه وبلغ بالى الروحانية الكبرى التى لا مطمع لاحد في الوصول اليها الا من هذه البرزة المحمدية العيسوية عليهما الصلوة والسلام ولهذه التفرقة والتفصيل جمع في نشاءة آخر مولود بالصين عارفة بالله على قدم شيث عليه السلام والتفرقة بعده لسريان العقم في النساء بعد ولادته وعدم هداية المعاصرين له فانهم الاشرار الذين تقوم عليهم الساعة فلا مجال لهم للايمان فافهم وبالله التوفيق ومما ينبغي ان يعلم ان النبوة مشتقة من الانبياء والاخبار ان عتبرت غير مهموزة فهي بمعنى النبوت بفتح النون وسكون الباء وهي الارتفاع وحيث كان لكل اسم وحقيقة من الحقايق والاسماء الكلية نقطة اعتدال جامعة لجميع ما تحت حيطته وذلك الاسم الكلي الجامع بحيث انه مهما مال ذلك الاسم عن تلك النقطة لم تبق له تلك الصورة الجمعية المعنوية والتسمية بذلك الاسم انما يأخذ اسم احد جزئياتها الداخلة في حيطتها ويظهر بصورته فتلك النقطة الاعتدالية هي نقطة الولاية لقربها من احدية الغيب المطلق وحيث كان كل انسان متبوعا منسوبا من حيث وجوده وحقيقته الى اسم وحقيقة من الحقايق والاسماء الالهية الكلية المتبوعة بحيث يكون ذلك الاسم والحقيقة هو مبداءه ومنتهاه ومرجعه وعند رجوعه وعوده لا يكون الا الى تلك الحقيقة والى ذلك الاسم فانه مهما تخلص من قيد الاكوان اما بالسلوك واما بالجذبة متوجها الى ربه حتى عاد الى اصله الذي هو عين اسم من تلك الاسماء المتبوعة وتحقق بالنقطة الاعتدالية الوحدانية التي هي عين الولاية يكون حينئذ ذلك الانسان المتحقق بتلك النقطة وليا مقربا ثم اذا عاد هذا الانسان المتبوع الولي الى المراتب الكونية ونزل وتحقق بالنقطة الاعتدالية لم تنقطع بذلك النزول فيها اولم يتبرء عن حقيقة وحدة ذلك الاسم وحدانيته فهو نبي وان النبوة هي الانباء والارتفاع كما عرفت واما اذا نزل الولي الى المراتب الكونية ولم يظهر في تلك النقطة الاعتدالية المسماة بالنبوة بل نزل الى طرف من اطرافها حاليا لم يكن ذلك رسولا ولا نبيا وبقدر قربه من تلك النقطة يكون حظه من الوراثة فافهم وترشد والخليفة الكامل من كمل من البشر كاولى العزم من الانبياء عليهم الصلوة والسلام واكابر الاولياء الذين من شانهم الصبر والثبات في حاق الوسط بين الخلق والحق ليأخذون المدد من الحق بلا واسطة بل بحقيقتهم ويعطون الخلق بخليقيتهم فلا يميلون الى طرف فيهملون الطرف الآخر كما هو عادة حال من غلبت عليه حقيقته باستهلاكه في نور الحق او خليقته بالحجابة بظلمة الخلق والخليفة الخير الكامل هو خليفة بواسطة من هو متبع له من اولى العزم والخلفاء الكمل فكل كامل خليفة وليس كل خليفة بكامل والصديقية هي تلو مقام النبوة وراس الصديقين من بلغ من مقام الصديقية الى ذروته بحيث انه لو تخطاها الى تلك الذروة لحصل في مقام النبوة قال سيد الكل في الكل عليه افضل الصلوات واكمل التحيات انا وابو بكر كفرسي رهان فلو سبقني لآمنت به ولكن سبقته فآمن بي فكان ابو بكر رضي الله تعالى عنه هو راس الصديقين اذ لا تعلو رتبته الا رتبة النبوة كما اخبر عليه الصلوة والسلام بذلك فافهم والخلافة على ثلث مراتب الاولى الخلافة العامة وهي تحصل لمن شاهد الوحدة في الكثرة والكثرة في الوحدة والثانية الخلافة الخاصة وهي لمن ظهرت صفاته بظهور صفات الحق وتحلى بصفات حقيقية رغبته في ذلك بظهور صفات الحق والثالثة الخلافة الكاملة وهي لمن حصلت له المناسبة الذاتية التي تقتضي التحقق بصفات الحق على وجه يكون المتحقق بها مرآة يرتسم فيه جميع الاسماء والصفات

ارتساما ذاتیا لا علی سبیل المحاکات بل بحیث تتخلله تخللا لا یبقی للعبد معه فراغ لیتصف بشیء من الصفات غیر صفات الحق سبحانه فافهم وبالله التوفیق وهو بالعنایة حقیق الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسوله محمد وعلی آله واصحابه اجمعین وارحمنا معهم برحمتک یا ارحم الراحمین ۵

مکتوب چهل و هفتم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان باکه بنام بعضی احبه صدور یافته در بیان اولاد پیغمبر علیه السلام و تحقیق اسامی و اختلاف عدد و تحقیق بعضی فرق سادات که در خراسان شهرت سیادت او شان پیدا شده و ما یناسب ذلک ۵

الحمد لله وحده والصلوة والسلام علی من لا نبی بعده وعلی آله واصحابه ومن نحی نحوه اما بعد در اولاد حضرت رسول کریم علیه الصلوة والسلام اختلاف کرده اند که چند اند بعضی شش گفته اند دو پسر قاسم و ابراهیم و چهار دختر زینب و رقیه و ام کلثوم و فاطمه و بعضی هفت گفته اند سه پسر و چهار دختر بعضی نه گفته اند پنج پسر و چهار دختر و بعضی یازده گفته اند و بعضی دوازده گفته اند و گفته اند که اصح آنست که هفت اند سه پسر و چهار دختر و جمیع اولاد حضرت رسول کریم از خدیجه بنت خویلد است مگر ابراهیم که از ماریه قبطیه است و حضرت رسول اکرم را صلی الله علیه وسلم اولاد وے در عقب نمانده غیر از اولاد فاطمه رضی الله تعالی عنها از علی رضی الله عنه و اولاد فاطمه رضی الله عنها امام حسن و امام حسین و امام محسن و ام کلثوم و زینب بود محسن در صغر سن رحلت نموده بود و نسل امام حسن و امام حسین در عالم منتشر شد هر که منسوب با امام حسن باشد آن را حسنی گویند مثل غوث الثقلین عبد القادر الجیلانی رحمه الله تعالی و آنکه منسوب با امام حسین باشد آن را حسینی گویند مثل سید جلال الدین بخاری مثلا رحمه الله تعالی و اولاد ذکور حضرت علی کرم الله وجهه بعضی پنج نفر گفته اند امام حسن و امام حسین از فاطمه الزهراء رضی الله تعالی عنهم و محمد بن الحنیفه رضی الله تعالی عنه از خوله بنت جعفر بن قیس الحنیفه و ابو القاسم عمر از صهبا ام حبیب تغلبیه رضی الله تعالی عنه و ابو الفضل رضی الله عنه از ام البنین کلابیه و بعضی گفته اند که در اکثر روایات اولاد علی رضی الله عنه سی و پنج نفر اند ذکور و اناث پسران از آن سیزده اند و اولاد حضرت علی همه سادات اند و شرفا و مابین جمیع ایشان شرف مر اولاد حسنین را زیاده است بسبب ذریت حضرت رسول کریم علیه الصلوة والسلام و بسبب آنکه وقت نزول رحمت حضرت علی کرم الله وجهه و فاطمه و امام حسن و امام حسین را در چادر پیچیده است و دست بر آورده دعا کرده اللهم هؤلاء اهل بیتی و حامتی فاذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهیرا و مقرر است که هر نبی مستجاب الدعوة است و فرق تمیز کنند میان آنها با سید علوی و سید حسنی و حسینی چنانچه در دیار عرب مشهور است و از امیر المؤمنین امام حسن پسران مانده اند چنانچه از امیر المؤمنین امام حسین چنانچه در کتب انساب و فصل الخطاب و غیرها آورده اند و آنچه در بعضی جهال شهرت یافته که از امام حسن پسرے نمانده است دختران مانده اند خلاف آنکه در کتب است سادات حسنی و حسینی هر دو در قرب نسب برابر اند و فضل بقرب معنوی فیما بین ایشان ثابت است و هر که در آیات و احادیث نظر کند بر کمال فضل آنها راه تحقیق تواند برد و تعظیم جمیع اهل بیت بر مسلمانان

لازم است طبری از زید بن ارقم روایت میکند برخواست دربایان رسول کریم صلے اللہ علیہ وسلم وعظ کننده پس حمد و ثناء خدا تعالے گفت پس گفت بعد از حمد و ثنا اے مردمان این است جز این نیست که من بشرم مثل شما نزدیک است که بیاید سوئے من فرستاده خدائے من یعنے عزرائیل برائے قبض روح من پس اجابت کنم او را و من ترک کننده ام در شما اے جن و انس دو چیز یکے کتاب خدائے عز و جل که راه نمائے و نور است پس تمسک کنید و چنگ در زنید بکتاب خدائے عز و جل و اخذ کنید بآن و در آن تحریص گردد تحثیث نمود بعد از ان گفت در اہل بیت خود پند و نصیحت میکنم شما را در اہل بیت خود سه بار گفت این را پس زید را گفته شد کیست اہل بیت او صلے اللہ علیہ وسلم آیا نیستند زنان از اہل بیت او گفت بلے زنان او از بیت اویند لیکن اہل بیت او کسانی اند که زکوة بر آنها حرام شده است بعد از ان گفت آن کیستند گفت زید ایشان آل علی و آل جعفر و آل عقیل و آل عباس اند گفت بر ہمه ایشان حرام است زکوة گفت زید آری کذا اخرجه مسلم و اخذ باین بهتر است و در قرآن مجید وارد است در شان ایشان لیذهب عنکم الرجس اہل البیت و یطهرکم تطهیرا و ایضا در قرآن وارد است قل لا اسالکم علیه اجرا الا المودة فی القربی و در فضل و شرف ایشان آیات دیگر و احادیث بسیار وارد اند و دوست داشتن اولاد حضرت رسول کریم و محبت ایشان فرض عین است چنانچه مخدوم محمد ہاشم تتوی رحمه اللہ تعالی در فرائض الاسلام آورده است و علامت کمال ایمان است و بغض ایشان ضد آن چنانچه در صواعق محرقه آورده است و در فصل الخطاب آورده است که رسول کریم فرموده است سوگند است بآن ذات که نفس من بید قدرت اوست دشمن ندارد ما اہل بیت را ہیچ کسے مگر آنکه داخل کند اللہ تعالی او را در دوزخ و امام احمد در حدیثے روایت کرده است ہر که دشمن دارد اہل بیت را منافق است و بعضے جہال گمان دارند که محبت اہل بیت رفض است حاشا عن ذلک محبت آل حضرت رسول کریم خلاصه طریقه اہل سنت و جماعت است کما فی فصل الخطاب و حضرت امام شافعی رحمه اللہ تعالی چون محبت آل پیغمبر بسیار داشت او را نسبت بتشیع میکردند لهذا در جواب این شعر فرموده لو کان رفضا حب آل محمد فلیشهد الثقلان انی رافضی یعنے اگر حب آل محمد رفض است پس گواه باشند جن و انس که من رافضی ام در فصل الخطاب حدیث وارد است ہر که بر محبت آل محمد بمیرد شهید بمیرد و در قبر او دو دروازه فتح کنند از جنت و ملک الموت او را بشارت جنت کند همچنین نکیر و منکر و سپرده شود بجنت مثل عروس بشوہر خود و زیارت کنندگان قبر او ملائکه باشند و بمیرد بر سنت و جماعت و ہر که بمیرد بر بغض اولاد آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم بیاید روز قیامت و نوشته باشد بر پیشانی او ناامید از رحمت اللہ تعالی و نیاید بسوئے جنت ہذا حاصل الحدیث و ایضا در فصل الخطاب آورده حب آل محمد صلی اللہ علیہ وسلم سبب گذشتن است از صراط و ایضا در حدیث دیگر آورده دوستے آل محمد صلی اللہ علیہ وسلم امان است از عذاب دوزخ و دیلمی در حدیث آورده که رسول خدائے فرموده است صلی اللہ علیہ وسلم ہر که اراده توسل بما دارد که با آن شفاعت او کنم روز قیامت پس صله اہل بیت من نگهدارد پس جمله سادات کرام نگهداشتن و توقیر و تعظیم آنها نمودن و ثناء آنها کردن از جمله ضروریات است و زاهدی در عتابیه آورده است که پسر جز پدر است پس تعظیم پسر تعظیم پدر است و تعظیم یکے تعظیم دیگر است و سادات از نسل حسنین و غیر ہما علوی

در شرق و غرب و جنوب و شمال منتشر شده اند و نسب بعضے از ایشان بتواتر و شهرت نزد خواص و عوام معروف شده است بطنا بعد بطن و پشت بپشت و بنسبت سیادت و شرافت معروف اند و نسب بعضے از ایشان بتواتر و شهرت ما بین خواص و عوام بلده آنها معروف نیست و نه بطریق احاد مگر آنکه شهرت یافته اند بنسبت سیادت از خود و همه کس روایت این نسبت از ایشان میکنند پس در حق جمیع آنکسانیکه نسبت ایشان از اول تا آخر بتواتر و شهرت ثابت شده است تعظیم آنها لازم و واجب و توقیر و تعظیم سوائے آنها ایضا از راه احتیاط ثابت و شاید اگرچه بوجه شهرت در عامه بوده باشد و ثبوت اخبار تفاوت در آن نباشد چه از آیات و احادیث مذکوره دانسته شد که براانکار از سیادة ایشان و عدم توقیر و تعظیم ایشان خطر عظیم است و بنابران باید دانست چند طائفه در اقوام افغانان خود را سید میدانند و اقوام افغانان از قدیم آنها را سید دانسته اند و قبول نموده اند تعظیم و تکریم آنها کما ینبغی بجا آوردن آن آورد چنانچه گفته آمدیم و آن جماعات و طوائف چنانچه بختیار و استرانی اند در قوم شیرانی قنداران و مشوانی و نیی و روک در قوم کرانی و خوندی در قوم وادی و جمال زئی در قوم ترین و عزشین در قوم میانه و خشتیان مودودی در شال وغیر ذلک و احتیاط در تعظیم و تکریم است و وبال افترا و کذب عاید بر مفتری و کاذب است والسلام +

مکتوب چهل و ششم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ما که بنام بعضے احبه صدور یافته در تحقیق اولاد حضرت سرور کائنات و خلاصه موجودات علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات بلسان عربی و تحقیق اسامی و عدد ایشان و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم۔ الحمد لله وحده والصلوة والسلام علی من لا نبی بعده و علی آله و اصحابه و من نحی نحوه اما بعد فیقول العبد المفتقر الی الله خادم الفقراء فقیر الله بن عبد الرحمن الحنفی الرتاسی الشکارپوری بصره الله سبحانه بعیوب نفسه و جعل یومه خیرا من امسه ان اولاد سیدنا و حبیبنا محمد علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات الذی هو افضل الانبیاء و خاتمهم جملة ما اتفق علیهم منهم ستة القاسم و ابراهیم و اربع بنات زینب و رقیة و ام کلثوم و فاطمة و کلهن ادرکن الاسلام و هاجرن معه و اختلف فیما سوی هؤلاء فعند ابن اسحاق الطاهر والطیب ایضا فیکون علی هذا ثمانیة اربعة ذکور و اربع اناث ثم قال الزبیر بن بکار کان له علیه الصلوة والسلام سوئے ابراهیم والقاسم عبد الله و مات صغیرا بمکة و یقال له الطیب والطاهر ثلثة اسماء و هو قول اکثر اهل النسبت قال ابو عمرو و قال الداودی هو الاثبت و سمی عبد الله بالطیب والطاهر لانه ولد بعد النبوة فعلی هذا یکون جملتهم سبعة ثلثة ذکور و قیل عبد الله غیر الطیب والطاهر قال الدارقطنی وغیره فیکون جملتهم علی هذا تسعة خمسة ذکور و قیل کان له الطیب والمطیب ولدا فی بطن والطاهر والمطهر فی بطن ذکره صاحب الصفوة فیکون علی هذا احد عشر و قیل ولد له صلی الله علیه وسلم ولد قبل البعث یقال له عبد مناف فیکون علی هذا اثنی عشر و کلهم سوی هذا ولد فی

الاسلام بعد البعث وقال ابن اسحاق كلهم غير ابراهيم قبل الاسلام ومات البنون قبل الاسلام وهم يرتضعون وقد تقدم من قول غيره ان عبد الله ولد له بعد النبوة ولذلك سمى بالطيب والطاهر فتحصل من جميع الاقوال ثمانية ذكور اثنان متفق عليهما القاسم وابراهيم وستة مختلف فيهم عبد مناف وعبد الله والطيب والمطيب والطاهر والمطهر والاصح انهم ثلثة ذكور واربع بنات متفق عليهن كلهن من خديجة بنت خويلد الا ابراهيم فاما القاسم فهو اول ولد ولد له عليه الصلوة والسلام قبل النبوة وبه كان يكنى وعاش حتى مشى وقيل عاش سنتين وقال مجاهد مكث سبع ليال خطاء الغلابي في ذلك وقال الصواب انه عاش سبعة وعشرين شهرا وقال ابن فارس بلغ ركوب الدابة ومات قبل البعث وفي مستدرك الفريابي ما يدل على انه توفي في الاسلام وهو اول من مات من ولده عليه الصلوة والسلام واما زينب فهي اكبر بناته بلا خلاف الا من لا يصح وانما فيها الخلاف وفي القاسم ايهما ولد اولا وعند ابي اسحاق انها ولدت في سنة ثلثين من مولد النبي صلى الله عليه وسلم وادركت الاسلام وهاجرت وماتت سنة ثمان من الهجرة عند زوجها وابن خالتها ابي العاص لقيط وقيل مهشم ابن الربيع بن عبد العزى بن عبد شمس وكانت هاجرت قبله وتركته على شركه وردها النبي صلى الله عليه وسلم بالنكاح الاول بعد سنتين وقيل بعد ست سنين وقيل بعد انقضاء العدة فيما ذكره ابن عقبة وفي حديث عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده ردها له بنكاح جديد سنة سبع وولدت له عليا مات صغيرا قد ناهز الحلم وكان رديف النبي صلى الله عليه وسلم على ناقته يوم الفتح وولدت له ايضا امامة التي حملها صلى الله عليه وسلم في صلوة الصبح على عاتقه وكان اذا ركع وضعها واذا رفع راسه عن السجود اعادها وتزوجها علي بن ابي طالب بعد موت فاطمة رضي الله تعالى عنها واما رقية فولدت سنة ثلث وثلثين من مولد النبي صلى الله عليه وسلم وذكر بير بن بكار وغيره انها اكبر بناته صلى الله عليه وسلم وصححه الجرجاني والنسابة والاصح الذي عليه الاكثرون كما تقدم ان زينب اكبرهن وكانت رقية تحت عتبة بن ابي لهب واختها ام كلثوم تحت اخيه عتيبة فلما نزلت تبت يدا ابي لهب قال لهما ابوهما ابو لهب راسي من راسكما حرام ان لم تفارقا ابنتي محمد ففارقاهما ولم يكونا دخلا بهما فتزوج عثمان بن عفان رقية بمكة وهاجر بها الهجرتين الى ارض الحبشة وكانت ذات جمال وذكر الدولابي ان تزويجه بها كان في الجاهلية وذكر غيرهما ما يدل على انه كان بعد اسلامه وتوفيت والنبي صلى الله عليه وسلم ببدر واما ام كلثوم ولا يعرف لها اسم انما تعرف بكنيتها وكانت عند عتيبة بن ابي لهب كما قدمناه ففارقها قبل الدخول ولما توفيت رقية تزوج عثمان بام كلثوم سنة ثلث من الهجرة ولهذا القب بذي النورين وروى انه عليه الصلوة والسلام قال له والذي نفسي بيده لو ان عندي مائة بنت يمتن واحدة بعد واحدة زوجتك اخرى هذا جبرئيل اخبرني ان الله تعالى يامرني ان ازوجكها رواه الفضيلي وماتت ام كلثوم سنة تسع من الهجرة وصلى عليها عليه الصلوة والسلام واما فاطمة الزهراء فولدت سنة احدى واربعين من مولد النبي صلى الله عليه وسلم قاله ابو عمر وهو مغاير لما رواه ابن اسحاق ان اولاد النبي صلى الله عليه وسلم كلهم ولدوا قبل النبوة الا ابراهيم وقال ابن الجوزي ولدت قبل النبوة بخمس سنين ايام بناء البيت وروي مرفوعا انما سميت فاطمة لان الله تعالى قد فطمها وذريتها عن النار يوم القيمة اخرجه الحافظ الدمشقي وتزوجها علي بن ابي طالب في السنة الثانية وقيل بعد احد وقيل بعد بنائه عليه الصلوة والسلام بعائشة باربعة

بارعبة اشهر ونصف وبنى بها بعد تزويجها بسبعة اشهر ونصف وقيل بستة فى صفر فى السنة الثانية وبنى بها فى ذى الحجة على راس اثنين وعشرين شهرا وكان تزويجها بامر الله تعالى ووحيه وتزوجت ولها خمس عشرة سنة وخمسة اشهر ونصف ولعلى احدى و عشرين سنة وخمسة اشهر واقام فى الخلافة اربع سنين وتسعة اشهر وثمانية ايام وتوفى شهيدا على يد عبد الرحمن بن ملجم وقال صلى الله عليه وسلم فاطمة بضعة منى فمن اغضبها اغضبنى رواه البخارى وقال اوما ترضين ان تكونى سيدة نساء المؤمنين رواه مسلم وفى رواية احمد افضل نساء اهل الجنة وتوفيت بعده صلى الله عليه وسلم بستة اشهر ليلة الثلثاء لثلث ليال خلون من شهر رمضان سنة احدى عشرة وهى ابنة تسع وعشرين سنة قاله الدينى وقيل توفيت بعده بثمانية اشهر وقيل غير ذلك والاول اصح كذا قالوه فيما رايته وهو غير منتظم مع السابق فليتامل وولدت لعلى حسنا وحسينا ومحسنا فمات محسن صغيرا وام كلثوم وزينب ولم يكن لرسول الله صلى الله عليه وسلم عقب الا من ابنته فاطمة رضى الله تعالى عنها فانتشر نسله الشريف منها من جهة السبطين الحسن والحسين فقط ويقال للمنسوب لاولها حسنى ولثانيهما حسينى قال الطبرى ان الله تعالى لما اصطفى نبيه صلى الله عليه وسلم على جميع من سواه وخصه مما عمه به من فضل الباهر وجاه على بركته من انتمى اليه نسبا اونسبة ورفع من الظهرى عليه نصرة وصحبة الزم مودة قرباه كافة بريته وفرض محبة جملة اهل بيته المعظم وذريته فقال تعالى قل لا اسالكم عليه اجراء الا المودة فى القربى ويروى انها لما نزلت قالوا يارسول الله من قرابتك هؤلاء قال على وفاطمة وابناهما وقال تعالى انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا وقد اختلف فى المراد باهل البيت فى هذه الآية فروى ابن ابى حاتم عن عكرمة عن ابن عباس قال نزلت فى نساء النبى صلى الله عليه وسلم وروى ابن جرير عن عكرمة انه كان ينادى فى السوق انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس قال نزلت فى نساء النبى صلى الله عليه وسلم قال الحافظ ابن كثير وهذا يعنى ما فى هذه الآية نص فى دخول ازواجه صلى الله عليه وسلم لانهن سبب نزول هذه الآية وسبب النزول داخل فيه قولا واحدا اما وحدة قول او مع غيره على الصحيح وقيل المراد النبى صلى الله عليه وسلم قال عكرمة من شاء باهلته انها نزلت فى شان النبى صلى الله عليه وسلم وان كان المراد انهن كن سبب النزول دون غيرهن وفى هذا نظر فانه قد ورد فى ذلك احاديث تدل على ان المراد اعم من ذلك فروى الامام احمد عن واثلة بن الاسقع ان رسول الله صلى الله عليه وسلم جاء ومعه على وحسن وحسين اخذ كل واحد منهما بيده حتى دخل فادنى عليا وفاطمة فاجلسهما بين يديه واجلس حسنا وحسينا كل واحد منهما على فخذه ثم لف عليهم ثوبه او قال كساء ثم تلى هذه الآية انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا وقال اللهم هؤلاء ذريتى واهل بيتى احق زاد فى رواية ابن جرير فقلت انا يارسول الله من اهلك قال وانت من اهلى قال واثلة وانها من ارجى ما ارتجى وعن ام سلمة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان فى بيتها اذ جاءت فاطمة ببرمة فيها حريرة فدخلت عليه بها فقال ادعى زوجك وابنيك قالت فجاء على وحسن وحسين فدخلوا عليه فجلسوا ياكلون من تلك الحريرة وتحته كساء قالت وانا فى الحجرة اصلى فانزل الله عز وجل هذه الآية انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا قالت فاخذ فضل الكساء فغشاهم به ثم اخرج يده فالوى بها الى السماء ثم قال اللهم هؤلاء اهل بيتى وحامتى فاذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهيرا قالت فادخلت راسى من البيت فقلت وانا معكم يارسول الله فقال انك على خير انك الى خير رواه احمد وفى اسناده من لم يسم وبقية اسناده ثقات و

قولہ حامتی بالتشدید اے خاصیتی وعن ابی سعید قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نزلت ہذہ الآیۃ فی خمسۃ فیّ وفی علی وحسن وحسین وفاطمۃ انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا رواہ ابن جریر ورواہ احمد فی المناقب والطبری وعن زید بن ارقم قال قام فینا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خطیبا فحمد اللہ واثنی علیہ ثم قال اما بعد ایہا الناس انما انا بشر مثلکم یوشک ان یاتینی رسول ربی فاجیبہ وانی تارک فیکم الثقلین اولہما کتاب اللہ عزوجل فیہ الہدی والنور فتمسکوا بکتاب اللہ عزوجل وخذوا بہ وحث فیہ ورغب ثم قال واہل بیتی اذکرکم اللہ عزوجل فی اہل بیتی ثلث مرات فقیل لزید من اہل بیتہ الیس نساءہ من اہل بیتہ قال بلے ان نساءہ من اہل بیتہ ولکن اہل بیتہ من حرم علیہم الصدقۃ بعدہ قال ومن ہم قال ہم آل علی وآل جعفر وآل عقیل وآل عباس قال کل ہوء لاء حرم علیہم الصدقۃ قال نعم اخرجہ مسلم والاخذ بہذا الحدیث احری ولیس المراد بالاہل الازواج فقط بلہم مع آلہ ولایشک من تدبر القرآن ان نساء النبی صلے اللہ علیہ وسلم داخلات فی الآیۃ الکریمۃ فان سیاق الکلام معہن ولہذا بعد ہذا کلمۃ واذکرن ما یتلی فی بیوتکن من آیات اللہ والحکمۃ و ہذا اختیار ابن عطیۃ بعد ان نقل ان الجمہور علی انہم علی وفاطمۃ والحسن والحسین قال وحجۃ الجمہور قولہ تعالے عنکم ویطہرکم بالمیم ولو کان للنساء خاصۃ لکان عنکن واجیب بان الخطاب بلفظ التذکیر وقع علے سبیل التغلیب فیکون المراد بہ کالمراد بالآل فی حدیث کیفیۃ الصلوۃ علیہ قال فی فرائض الاسلام للشیخ محمد ہاشم التتوی رحمہ اللہ تعالی ان حب آل محمد فرض انتہی حالہ و دلت علیہ الآیات وللہ در القایل ببیت یا آل رسول اللہ حبکم + فرض من اللہ فی القرآن انزلہ + یکفیکم من عظیم الفخر انکم من لم یصل علیکم لا صلوۃ لہ + ومحبۃ آلہ صلی اللہ علیہ وسلم من کمال الایمان کما فی الصواعق وبغض آلہ ضد ذلک وقد صح انہ صلے اللہ علیہ وسلم قال والذی نفسی بیدہ لا یبغض اہل البیت احد الا ادخل اللہ النار واخرج احمد مرفوعا من ابغض اہل البیت فہو منافق وزعم الجہال ان حب آل محمد صلے اللہ علیہ وسلم رفض حاشا من ذلک فان حب آل محمد صلی اللہ علیہ وسلم خلاصۃ طریقۃ اہل السنۃ والجماعۃ کما فی فصل الخطاب والصواعق وغیرہما قال الامام الشافعی رحمہ اللہ تعالے ان کان رفضا حب آل محمد فلیشہد الثقلان انی رافض فی فصل الخطاب عن جریر بن عبد اللہ البجلی رضی اللہ تعالی عنہ قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم الا من مات علی حب آل محمد مات مغفورا لہ الا ومن مات علے حب آل محمد مات شہیدا الا ومن مات علے حب آل محمد فتح لہ فی قبرہ بابان من الجنۃ ومن مات علے حب آل محمد بشرہ ملک الموت بالجنۃ ثم منکر ونکیر الا ومن مات علے حب آل محمد یزف الی الجنۃ کما یزف العروس الی بیت زوجہا الا ومن مات علی حب آل محمد جعل اللہ تعالی زوار قبرہ ملایکۃ الرحمۃ الا ومن مات علی حب آل محمد مات علی السنۃ والجماعۃ الا ومن مات علی بغض آل محمد جاء یوم القیمۃ مکتوب بین عینیہ آیس من رحمۃ اللہ تعالے الا ومن مات علی بغض آل محمد لم یشم رایحۃ الجنۃ وفیہ ایضا حب آل محمد جواز علی الصراط والولایۃ لآل محمد امان من العذاب والولایۃ ہی المودۃ فلا بد من صلتہم وادخال السرور علیہم وتوقیرہم والثناء علیہم اخرج الدیلمی مرفوعا من اراد التوسل الی ان یکون لہ عندی شفع لہ بہا یوم القیمۃ فلیصل علے اہل بیتی ویدخل السرور علیہم فی دستور الحقایق وشروح العقیدۃ ان افضل الخلفاء الاربعۃ علے ترتیب الخلافۃ فبعدہم اولاد رسولنا علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات علے کافۃ الانام باتفاق الروایات لقربہم من رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم وشرفہ واما اولاد الخلفاء فقد اختلفوا فیہم فقال بعضہم یفضلون لفضل آبائہم ای

اولاد الصديق افضل من اولاد عمر واولاد عمر افضل من اولاد عثمان واولاد عثمان افضل من اولاد علی من غیر فاطمة رضوان الله تعالی علیهم وهو الاصح وقال بعضهم لا یفضل اولادهم الا بالعلم والتقوی والاول اوجه انتهی واشتهر فی دیارنا ان من کان من اولاد الخلفاء الثلثة یسمونه بالخواجه ومن کان من اولاد علی من فاطمة یسمونه بالسید وقال السید مصطفی الیمنی المصری فی شرح الورد وهو الماتن الآل عند امامنا الاعظم ثلث عینات جیم وحا آل العباس وآل عقیل وآل علی وآل جعفر وآل الحارث وعند الامام الشافعی هم مومنوا بنی هاشم وبنی المطلب وعند الملایکة مختص ببنی هاشم قال الجلال المحلے لا یکافیهم فی النکاح احد من الخلق ویطلق علیهم الاشراف والواحد شریف وهم ولد علی عقیل وجعفر وحمزة وهذا مصطلح السلف وانما حدث تخصیص الشریف بولد الحسن والحسین فی مصر خاصة من عهد الفاطمیین انتهی ملخصا ومن هذا عرفت ان اولاد علی کلهم سادات الاان لاولاده من فاطمة شرفا علی غیرهم للقرابة الخاصة النبویة علیه افضل الصلوات واکمل التحیات ولهذا امیزوهم بالقید بالسید الحسنی والحسینی والعلوی ویلزم تعظیم اولادهم واولاد اولادهم وان سفلوا الی قیام القیامة لان افضلیة الآباء مفاخرة الابناء فی الزاهدیة والتابیة الولد جزء الوالد فتعظیم الولد یستلزم تعظیم الوالد فتعظیم احدهما تعظیم الآخر وقد کثرت السادات فی الشرق والغرب والجنوب والشمال ولا یوجد سند انساب البعض بالتواتر ولا بطریق الاحاد عند الثقات والشهرة الی الانتهاء الا الشهرة عند العامة من اهل بلدانهم المسکونة سند الانساب من عندهم خاصة فینبغی فی مثلهم ان یراعی الادب فی تعظیمهم وتوقیرهم وتکریمهم وان وجدت نسبتهم بالشهرة قال الشیخ رحمة الله السندی فی منسکه والشارح علے القاری المکی الهروی رحمهما الله تعالے اعلم انه یستحب زیارة المساجد والآبار والآثار ای المشاهد المنسوبة الیه صلے الله علیه وسلم سواء علم علیها ای تعینها بتبیین الایة او جهتها ای اشتهر تعینها عند العامة والا فمجرد جهتها لا یکفی لاستجاب زیارتها صرح بهذا الاستجاب علی الاطلاق جماعة من اصحابنا الحنیفة رحمهم الله تعالی وطائفة من الشافعیة وبعض المالکیة وغیرهم من الحنابلة وقد کان ابن عمر رضی الله تعالی عنهما یتحری الصلاة والمنازل والمرور علے وفق المتابعة حیث صلّی صلے الله علیه وسلم ونزل قال القاضی عیاض فی الشفاء ومن اعظامه واکرامه اعظام جمیع اشیائه واجزائه ولو منفصلة من اعضائه واکرام جمیع مشاهده وامکنة او معاهده حضر بها او سکن بها او نزل بها ولازمها لا سیما اذا صلی بها او ملسه صلے الله علیه وسلم بیده وکذا برجله او جانبه علی تقدیر صحة نقله او عرف برائے ولو کان علے وجه اشتهاره من غیر ثبوت اخبار فی آثاره انتهی وذکر فی شرعة الاسلام فاذا سمی الولد باسماء الانبیاء والملائکة لم یجز ان یلعنه او یشتمه اوه یصغره الا ان یواجه المسمی فیقول انت کذا وکذا او یکرم الولد محمدا فاکرموه واوسعوا له فی المجلس ولا تقبحوا له وجها ونهی ان یسمی الولد محمدا ثم یلعن او یشتم انتهی علمت مما ذکر ان الانکار علی من اشتهر بالسیادة وتقبیحه علی الخطر وقد یدعی بعض الطوائف فی بعض اقوام الافاغنة السیادة البختیار والاستربانی فی الشیرانی والتارن والمشوانی وورد ک فی الکرانی بالکاف الفارسی وقد ذکر قبایل الافاغنة بالعد السید آدم البنوری المشوانی سلسلة سیادته فی اول کتابه المسمی بخلاصة المعارف والخوندی فی الداد والسید زئی فی الترین والعرشین فی میانی وقد اشتهرت نسبة سیادة هؤلاء الطوائف فیما بین الناس عن بطن بعد بطن فالاحتیاط

فی قبولهم بهذه النسبة وعدم التعرض فی التقبیح والتنقیص وبالله التوفیق الحمد لله اولا وآخرا ظاهرا وباطنا والصلوة والسلام علی رسوله محمد وعلی آله واصحابه کذلک الی یوم الدین التاریخ ثامن ذی الحجة الحرام سنه ۱۱۸۳ ہجری +

مکتوب چہل ونہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلهٔ طالبان خدا حضرت ایشان با احقر خدمه فقیر محمد فاضل در بیان قدم مبارک حضرت غوث الثقلین قدس سره وفضل طریقهٔ علیه قادریه وسبب ظهور کثرت خوارق عادات وکرامات از جناب ایشان و جواب اعتراضات که بعضے ائمهٔ اعلام بران ایراد نموده اند مع التحقیقات اللائقة والتدقیقات الفائقة المتعلقة بالمقام وما یناسب ذلک ۵

بسم الله الرحمن الرحیم ط الحمد لله علی کل حال والصلوة والسلام علی سیدنا محمد وعلی آله واصحابه فی الغدو والآصال اما بعد زبدهٔ محبانِ خاص نقاوهٔ ارادتمندان خاص الخواص میان محمد فاضل سلمه الله تعالی بحضور حضور مرتبه اخص الخواص موفق بوده شادکام باشند از کمالات حضرت سید السند صفی مؤید مستند صاحبِ شرف راجح وقدر معلی الذی هو علی ممالک الولایة مولی خداوند منزله ارفع اسنی ممدوح اهل ارض وسما مؤسس علوم الطریقة ناموس غیوب الحقیقة قبلتنا غوث الثقلین قدس الله تعالی روحه وقدم مبارک او وفضل طریقهٔ علیه قادریه وکثرة خوارق عادات که بسیار صادر گردیده وجواب اعتراضات که بعض ائمهٔ اعلام بران کرده اند طلب نموده بودند حقیقت آن بنحوی که برین فقیر ظاهر ساخته اند بدین منوالست که کمالاتِ جناب ایشان لا تعد ولا تحصی اند وهمه اولیاء بران قایل وقدم ایشان بر جمیع اولیاء الله است وخوارق عادات که از جناب ایشان صادر گشته بحد تواتر رسیده اند وظهور خوارق عادات موجب نقصان نیست واعتراضات که بعض مردم بر آن نموده اند همه از نادانستگی است بحقیقة آن نرسیده اند وما این هرسه مراتب را در دو مقاصد بیان میکنیم بگوش هوش متوجه باشند المقصد الاول فی کمالاته رضی الله تعالی عنه وافاض علینا من برکاته وقدمه علی جمیع الاولیاء وفضل الطریقة العلیة القادریة علی غیرها من طرق المشائخ علی ما علیه العلماء العظام والمشائخ الکرام بدانند طریق منسوب بابی القاسم جنید بغدادی قدس سره که سید طایفهٔ صوفیه اند مقدم است بر جمیع طرق جهته آنکه جامع است مابین ظاهر شریعت وباطن آن علماء وعملا واخلاصا وحضورا وامام المحدثین سیوطی رحمه الله تعالی صاحب جمع در اتمام الدرایة گفته است که اعتقاد میکنیم آنکه امام ما شافعی وامام احمد وامام مالک وامام ابو حنیفه رحمهم الله تعالی بر راه راست اند در عقاید وغیر آن واعتقاد داریم آنکه امام ابو الحسن اشعری رحمه الله تعالی امام است در عقاید معتقده که موافق کتاب وسنت اند واعتقاد داریم آنکه طریقه ابی القاسم جنید بغدادی سید طایفه صوفیه از روئے علم وعمل وصحبت مقدم است وخالی از بدعت دائره ست بر تفویض وتسلیم وتبری از نفس مبنی است بر کتاب وسنت انتهی واین طریقه صحیحه سلیمه دایره بر کتاب وسنت بحضرت غوث الثقلین قدس سره رسیده است

وباوجود این طریقه علیه جناب ایشان بے توسط مشائخ کرام رحمهم الله تعالی بالاصالة از جد خود حضرت سر الله الاعظم صلے الله علیه وسلم تربیت یافته اند ولهذا فرموده اند لیس علے لاحد منة بعد الله جل مجده ورسوله صلے الله علیه وسلم در منتخب جواهر القلاید آورده است وشیخ عبد الحق دهلوی قدس سره ایضا در شرح فتوح الغیب ازان نقل کرده که حضرت غوث الثقلین قدس سره فرموده اند که دیدم خود را در خواب در دست ام المومنین عائشة صدیقه رضی الله تعالی عنها وعن ابیها وپستان مبارک او در دهن من واز هر دو پستان مبارک خود مرا شیر داده پس آمد جد من سید الخافقین صلے الله علیه وسلم وگفت اے عایشه این پسر بایان است برحق بعد ازان پوشیده مرا ثبوت این رویا قریب بحدِ تواتر رسیده است ومحال میداند عقل تواتر مردم بر کذب وپوشیده نیست بر ذوی العرفان والاتقان که رویاء انبیاء واولیا در حکم یقظه است حتے که اگر بچیزے مامور شوند در خواب واجب میگردد بر ایشان امتثال بران واگر از چیزے نهی کرده شوند لازم میگردد بر ایشان اجتناب ازان چنانچه در سیرهٔ ایشان مبین است پس ثابت شد بسبب ارضاع حضرت صدیقه رضی الله تعالے عنها مر حضرت غوث الثقلین را وبسبب قول حضرت سر الله الاعظم علیه افضل الصلوات واکمل التحیات که این پسر بایان است برحق حضرت ایشان پسر حضرت خاتم فص رسالة اند بلا واسطة ووارث مرکز کمالات ولایة اند که منضم است بکمالات نبوت ومرکز آن ولهذا فرموده اند که جناب ایشان امام صدیقین اند وهمام محبوبین ودر رساله شرف غوث الثقلین قدس سره می آرد که در ارضاع از پستان مبارک سر عظیم است وان آنست که چون حضرت حق تعالے خواهد که ولے که بدرجه اوولی دیگر نرسد از اولاد پیغمبر ما صلے الله علیه وسلم پیدا کند پدر او بلا واسطه حضرت رسول اکرم علیه الصلاة والسلام میگرداند ومادر حضرت او ام المومنین رضی الله تعالے عنها ومرتبه او ولایة خاصه محمدیه ومحبوبیة احمدیه میگرداند انتهی وخوردن شیر در خواب نزد طایفه صوفیه معبر بعلم لدنی که محیط است بر جمیع مکنونات ومعینات واحکام شرائع وآنچه در بطون کائنات است وظواهر آن وعلمے را که بغیر کسب حاصل میشود علم لدنی گفته اند اخذ ازین قول خدائیتعالی است که علمناه من لدنا علما است کرده اند ودرین اشارة است بانکه حضرت سر الله الاعظم صلے الله علیه وسلم او را بلا توسط مشایخ تربیت کرده است چنانچه جناب ایشان خود خبر داده اند انا ما ربانی احد الاجدی مرا نکرده است تربیت مگر جد من ازینجا ظاهر شد که جناب ایشان دو نسبت دارند نسبتے است بالواسطه ونسبتے است بلاواسطه باین خصوص پس باین دو نسبت رتبه او از مشایخ دیگر عالی تر آمد ولهذا فرموده است منا کم لعلے جمعا ولکن مقامی فوقکم مازال عال وشیخ نور الله سهروردی در الطف قادریه آورده است که روح سلطان العارفین ابی یزید بسطامی رضی الله تعالے عنه روزے در محفل غوث الثقلین بصورت جوانی حاضر شد وحضرت غوث تواضعا برخواست پس گفت سلطان العارفین که شما در مقام فردیت ومحبوبیت هستید وما نیز دران مقامم بعنایات جد شما علیه الصلاة والسلام پس گفت غوث الثقلین که چون درانمقام آید پس تسابق کنیم در میدان فردیت تا ظاهر شود که کدام یکے از مایان اسبق وپیش قدم است چون تسابق کردند اسب همت حضرت غوث اسرع واسبق آمد تا که در نور دیده در طرفة العین جمیع اودیه فردیت را وبولایة خاصه محمدیه علے

صاحبها الصلوات والتسلیمات رسید کہ آن عبارت از مقام صدیقیت و امامت و وراثت کاملہ است و سلطان
در منزل فردیت موقوف ماند و از ان مقام مجال تجاوز نداشت گفت سلطان یا غوث بہچہ سبقت کردی بر من گفت
بسہ چیز اول آنکہ من سید ام و تو نیستی و دویم آنکہ مربی من بلا واسطہ و حیلولہ سید السفرا است علیہ الصلوۃ والسلام و تربیت
تو این چنین نیست و سیوم آنکہ من سنت نکاح بجا آوردہ ام و تو مجرد بودے و در تذکرہ ذکر کردہ است کہ سید الطائفہ جنید
بغدادی رضی اللہ تعالیٰ عنہ گفتہ است کہ ابی یزید در ما مثل جبرئیل است در ملائکہ انتہی و حضرت شیخ عبد الاحد
بن حضرت خواجہ محمد سعید خازن الرحمۃ الصمدیۃ قدس سرہ در رسالہ کہ در احوال حضرت قبلہ روحانی المجدد للالف
الثانی تالیف نمودہ است ذکر کردہ است کہ فرمودہ اند کہ چون بشرف صحبت پیر خود در سلسلہ حضرات خواجہاء
نقشبندیہ قدس اللہ اسرارہم مشرف شدم ببرکت حضرت پیر حاصل شد مراجہت جذبہ کہ منشعب میشود بعد از
استہلاک در صفت قیومیت و مشرف گردیدم باندراج النہایۃ در البدایۃ کہ از خصائص این طریقہ علیہ است و
بعد از تحقق این جذبہ حاصل گردید مرا مراتب سلوک و واصل گردیدم بنہایتے کہ آن عبارت است از اسمے کہ رب
حقیقت است بمدد حضرت اسد اللہ الغالب علی کرم اللہ تعالیٰ وجہہ بعد از ان ترقی واقع شد سوئے قابلیت
اولیٰ کہ عبارت است از حقیقۃ محمدیہ علی صاحبہا الصلوات والتحیات بمدد حضرت خواجہ نقشبند قدس اللہ سرہ بعد
از ان ترقی واقع شد بمقامے کہ فوق آن مقام است کہ آن اجمال آن قابلیت است و آن مقام اقطاب محمدیہ است
بمدد روح مقدس حضرت رسول اکرم علیہ الصلوۃ والسلام و درین اثنا مددے نیز از خواجہ علاء الدین عطار خلیفہ حضرت
خواجہ نقشبند کہ قطب الارشاد زمانہ خود بود ایضا واقع شد و چون دران مقام عالی داخل شدم خلعت قطبیت از
جناب حضرت نبوی علیہ الصلوۃ والسلام عطا فرمودند و باین منصب جلیل القدر مشرف گشتم پس جذبہ عنایت الٰہی
مرا در گرفت عروج نمودم از ان سوئے مقام اصل کہ ممتزج بظل است و آن مقام فوق مقام اقطاب است و
مختص است بافراد و آنجا مرا مقام حاصل شد پس درک نمود مرا عنایت صمدیت و داخل گردانید مرا در مقام اصل
خاص درین عروج مدد عظیم و تصرف قوی از جناب حضرت غوث الثقلین قدس سرہ واقع شد بعد ازے کہ مرا
در مقام اصل الاصل داخل گردانید بعد از ان نزول بعالم حاصل شد و در حین نزول کہ عبارت از سیر عن اللہ باللہ است
مرا عبور حاصل گردید بر مقامات مشایخ سلاسل دیگر غیر از نقشبندیہ و قادریہ مثل اکابر چشتیہ و کبرویہ پس استقبال نمودند
باعزاز و اکرام و القا کردند بر من نفائس نسبتہاے خود و خصائص و مواجید خود را و حقایق ہر یک از ایشان و تفاوت
درجات ایشان کہ فیما بین خود دارند بر من ہمہ کشف گردیدند و علوم لدنیہ مرا از روح حضرت خضر علیٰ نبینا و علیہ
الصلوۃ والسلام حاصل گردیدند لیکن قبل از وصول بآن مقام اقطاب مذکور و بعد از وصول بآن مقام میگیرد اصل علوم از حقیقت نفس خود دیگرے در
ما بین عارف و معروف داخل نمیگردد و این ہمہ بطفیل حضرت خاتمیت و رافت او است علیہ افضل الصلوات و اکمل
التحیات انتہی و حضرت سید الواصلین قدوۃ المحققین المنصف من الرجال حضرت سید آدم بنوری روح اللہ روحہ
در خلاصۃ المعارف و نکات الاسرار آوردہ اند کہ ظہور ولایۃ انبیا در حضرت امیر علی کرم اللہ وجہہ علی الوجہ الاتم الاکمل

معلوم بعد ازان در حضرت فاطمة الزہرا و حضرات حسنین و در اصحاب دیگر ہم علی حسب اختلاف مراتبہم رضی اللہ تعالے عنہم اجمعین بعد ازان در ہشت امام دیگر یعنے از ائمہ اثنی عشر بعد ازان نوبت بحضرت غوث الثقلین شیخ عبد القادر جیلی علی حسب استعداده رسیده است و باز بدیگرے تا مدت مدید کمتر رسیده و اگر آخر نصیب نادرے باشد اما او با وجود آن مرتبه در کمال غوثیت نمانده بلکه بامامت معروف باشد یا بخلافت یا بکمالات این ہر دو مرتبه و حضرت غوث الثقلین با وجود آنمرتبه ولایة انبیا علیہم الصلوة والسلام غوثیت بر ثقلین دارند و این معامله باین حیثیت در دیگرے کمتر مے نماید و بدانند که در حضرت غوث الثقلین ظاہر ولایة خاص الخواص که ولایة انبیا باشد نسبت بباطن این ولایة بغایة ظهور اظهر کرده و غالب الظہور آمده حتی که بعض خصائص ظاہر این ولایة بر ایشان نسبت باہل بیت ہم رضی اللہ تعالے عنہم ظہور غالب نموده و ظہور باطن این ولایة در آنحضرت علیه الرحمة والرضوان نسبت بآن ظاہر که دران حضرت واقع شده است نسبت بآن که در ائمه اثنی عشر من حیث کمال کامله باطن این ولایة بظہور غالب اغلب واقع گشته قلیل آمده چنانچه از مضمون قول او رضی اللہ تعالے عنه مفہوم میگردد شعر افلت شموس الاولین وشمسنا * ابدا علی افق العلے لاتغرب * و قطب الاقطاب مدار که کار بار زمانه باو تعلق دارد در ہر عصر بمطلق ولایة خاصه و بظاہر ولایة خاص الخواص نائب مناب حضرت غوث الثقلین است بلکه ہر دو قطب اقطاب دیگر ہم که قطب اقطاب اوتاد و قطب اقطاب افراد باشد نائب مناب او یند و دیگر ہر ہمه اقطاب ارشاد و مدار و اوتاد و افراد که ہزاران توانند بود در ہر زمانه نائب مناب آن ہر چہار قطب الاقطاب اند علی حسب اختلاف درجاتہم و غوث ازین ہر چہار فایق است و او گویا وزیر است و در مدار مہام و انجاح مرام گویا مطلق التوسط است و آن ہر چہار گویا ارکان دولت اند و گویا ایشان نیز در ملک مطلق العنان ہستند و کار دینی و دنیوی براه تصرف و برکت شان اکثر روان است اما ہمه اقطاب را خصوص قطب اقطاب اوتاد را و خاص تر قطب اقطاب افراد را مناسبت صفات بکمالات امام بیشتر معلوم میشود چنانچه مناسبت قطب اقطاب ارشاد و مدار بکمالات خلیفه و مخفی نماند که قطب اقطاب ارشاد و مدار زیر قدم حضرت امیر اند و ہم زیر قدم حضرت فاروق و بہره از علم قلب نبی علیه الصلوة والسلام در قطب اقطاب ارشاد بیشتر است چنانچه بہره از حکمت او صلے اللہ علیه وسلم در قطب اقطاب مدار زیاده تر است و قطب اقطاب اوتاد زیر قدم حضرت عثمان است رضی اللہ تعالی عنه و قطب اقطاب افراد زیر قدم حضرت صدیق اکبر است و آن شش دیگر از اقطاب اوتاد ستة که پایان تر از ان ہر چہار اند و فائق تر از ہمه اقطاب دیگر اند زیر قدم آن ستة از عشره مبشره اند و امام در اولیاء امت نائب مناب حضرت امیر و خلیفه نائب مناب و ہم زیر قدم حضرت فاروق است و قطبیت ظل امامت است و غوثیت ظل خلافت است و امامت ظل ولایة احمدیه است و خلافت ظل نبوت محمدی علیه و علی آله و اصحابه و تبعه الصلوة والسلام و ہم دران ہر دو کتاب آورده اند که مرتبه کمال در ولایة اولیاء امت که ولایة خاصه است بکمالات غوثیت است و اکملیت درین مرتبه غوثیت جن و انس است و این نصیب خاصه حضرت شیخ عبد القادر جیلی است که غوث الثقلین است و لہذا غوث الاعظم اکمل حقیقی است

وخود اہل ولایۃ انبیا است کہ فوق آن مرتبہ باشد و اہل این مرتبہ را کہ اہلیت ولایت انبیاء است مرتبہ امام باشد اگرچہ خفی باشد و داخل دوازدہ امام نباشد اما در ہمہ اولیاء است پائین آن ہر دوازدہ امام این امام باشد در ہر عصری کہ باشد سر قدمی ہذہ علی رقبۃ کل ولی اللہ را ازینجا توان جست بہر دو معنے یکے بکمال غوثیت دیگر بنظر ظاہر ولایۃ خاص الخواص کہ در ایشان نسبت بہمہ اولیاء اولین و آخرین غیر اصحاب کرام رضی اللہ تعالی عنہم اجمعین غالب الظہور آمدہ بود و لفظ کل ولی اللہ بدین معنی فرمودہ باشند پس در اولیاء اہل ولایۃ خاصہ بنظر امامت کہ بوصول ولایۃ انبیاء منوط است اگرچہ مخفی باشد قدم آنحضرت بر رقبہ ہر اہل مرتبہ عامہ و خاصہ ولایۃ مطلق باشد یعنے تفوق ایشان بران ہمہ دیگران واقع باشد و اولیاء اہل کمال باطن مرتبہ اخص و خاص الخواص ولایۃ مطلق ازین زیر قدمے بیرون باشند و چون نادر است کہ در اولیاء است فردے بولایۃ انبیا برسد کہ این مرتبہ خاص الخواص از ولایۃ مطلق است بلک بولایۃ ملاء الا علی ہم کہ این مرتبہ اخص از ولایۃ مطلق است پس حکم مر اکثر را است لاچار کل ہم توان گفت و دیگر اکابر قدس اللہ تعالی اسرارہم بنظر کل مطلق مخصوص بزمانہ ایشان گفتہ اند رضی اللہ تعالی عنہ و معلوم این مسکین آنمعانی گشتہ اند کہ مذکور شد و یک روز پیشتر از روز تسوید این حقیقت قبل ازین بچند سال ہمین ہر دو وجہ کہ بالا مسطور شد بخاطر میکندشنید کہ ہمدران وقت روح آنحضرت غوث الثقلین حاضر شد و باین فقیر باین عبارت فرمودند کہ فرزندا باین ہر دو وجہ ہیچ غلطی نیست بعد ازان معلوم شد کہ این کلمہ از آنحضرت بے نظر و تفکر بطریق بے تصدی بالقاء ربانی از غیب ظاہر شدہ است و حضرت شیخ الشیوخ ہم در عوارف فرمودہ است قدس سرہ کہ این کلمہ از حضرت شیخ عبد القادر سکر برآمدہ اے برادر نزد این فقیر بتقصیر سکر ہم ممدوح است نہ مذموم ازین جہت کہ ہیچ ترقی خالی از حالت مستی مطلق نمیشود مستی جلی باشد یا خفی و چون آنحضرت بدان مرتبہ خاص خود مشرف شدہ اند بقدرۃ اللہ سبحانہ بے تکلف و بے قصد بالقاء غیبی فرمودہ اند قدمی ہذہ علی رقبۃ کل ولی اللہ من حیث ان تفوق ظاہر ولایت کہ بروجہ تام نصیب خود یافتند و روشن است کہ در کلام صوفیہ ظہور سکر عبارۃ ازان حالت است کہ صاحب آن حالت نتواند پوشیدن چیزے را کہ پوشیدن آنچیز پیش ازانحالت لائق و لازم بودہ است پس واضح شد کہ حضرات اصحاب و حضرت مہدی و بعض افراد دیگر ہم من حیث کمال باطن مرتبہ اخص و خاص الخواص ولایۃ ازین زیر قدمے بیرون باشند و فوق بلک افوق بوند اگرچہ از ہمہ اولیاء اولین و آخرین غیر از اصحاب کرام من حیث جمع آن ہر دو وجہ مذکورہ کہ کمال ظاہر ولایۃ خاص الخواص و کمال غوثیت باشد کہ منصب اکمل مستوجب بکمال مرتبہ خاصہ ولایت است تفوق آنحضرت غوث الثقلین واقع باشد اما کسانے را کہ من حیث کمال باطن ولایت خاص برابر ایشان باشند یا بر ایشان ہم تفوق داشتہ باشند اہانت پیدا نمیکند و آن تفوق مستلزم افضلیت غوث الثقلین براوشان نیز باشد و اگر این وجوہ مخصوصہ را بگذاریم و بر حکم علی العموم آیئمہ عامۂ اولیاء آن وقت باشند از مبتدی تا منتہی ولایۃ مطلق چنانچہ حضرت شیخ حماد دباس ہم کہ پیر صحبت ایشان بودند فرمودہ است قدس سرہما کہ این عجمی را قدمی است کہ در وقت وے بر گردن ہمہ اولیا خواہد بود و ہر آئینہ مامور شود بانگہ بگوید قدمی ہذہ علی رقبۃ کل ولی اللہ ہم

اولیا گردن نهند و بدانند که لفظ مامور بنظر اثبات سکر که حضرت شیخ الشیوخ فرموده است مراد بامر خفی باشد تقدیراً و ارادهً نه بامر جلی الهاماً و آنکه حضرت حماد دباس گفت که این عجمی را قدمے است الی آخره دلیل بر مرتبه مخصوصه ظاهر میکنند از مراتب ولایه مطلق که قدمے گفت که بتقیید حرف یاء متکلم بکلمه قدم تکلم کرده و معبر ساخت یعنے چنانچه اثبات مرتبه غوثیت تامه کاملیت مرتبه خاصه است با وجود مرتبه خاص الخواص از ولایه مطلق و نیز از عبارت شیخ حماد دباس مذکور قید زمانه ایشان بعبارت دقت ایشان هویدا است و نیز نقل است که از حضرت شیخ فریدالدین چشتی قدس سره شخصے پرسید که شیخ عبدالقادر فرموده است قدمے هذه الی آخره شما چه میفرماید فرموده اند اگر من دران وقت مے بودم بر چشم خود مے گرفتم پس تابعان شیخ فرید بگفتند که این اشارة تخصیص زمانه ایشان است بنظر کل مطلق باولیا آن زمانه و زمانه عبارة از مدت صد سال است و نیز چون مجدد آن مایه خود ایشان بودند و دران وقت دیگرے هم قرین ایشان واقعه نباشد لاچار قدم ایشان بر گردن همه اولیاء الوقت بود یعنے دران زمانه تفوق ایشان بر همه اولیا واقع باشد و این تفوق نه مثل تفوق دیگر است بلکه سخت تفوق است باید دانست لازم نیست که در هر مایه هیچکس دیگر افضل از مجدد آن مایه نبود چنانچه حضرت شیخ ما قدس سره که مجدد این الف ثانی است و هم درین الف حضرت مهدی افضل و اکمل از ایشان نسبت و از همه اولیاء مبعوث شدنی است ان شاء الله تعالیٰ انتهی در کتاب خواص که در مناقب حضرت سید احمد رفاعی قدس سره تالیف نموده آورده است که حضرت غوث الثقلین شیخ عبدالقادر جیلانی بیاموزد سید احمد کبیر را چنانکه بیاموزد مشائخ دیگر را حضرت غوث الثقلین روزے بر منبر خود برآمد و وعظ کرد مردم را بعد ازان زد پائے تبارک خود را بر منبر سه بار و گفت قدمے هذه علی رقبة کل ولی الله علے وجه الارض و دران وقت سیدی احمد در خلوت بود نماز میگذارد و اکابر فقرا پیش او حاضر بودند و محمد خادم در خدمت استاده بود پس سیدی احمد کبیر سر برآورد و گفت اول بر گردن من پس سوال کرد محمد خادم ازین حال پس خبر کرد او را بآنچه حضرت غوث کرد و گفت محمد خادم سوال کردم چیست مراد ازان گفت سید یعنی او آنست که امر خدائے تعالیٰ و رسول خدا فرض است بر مشائخ و این قول حضرت غوث کلام رب العالمین است و امر خدائے تعالیٰ پیوسته است بر گردنهائے ما و این فرض تر از همه است پس نوشتند در رقعه آنچه سید احمد کبیر در حق حضرت غوث فرموده بود و بدست محمد خادم به بغداد فرستادند تا جواب صحیح بیاید پس محمد خادم رفته رقعه را بر حضرت غوث الثقلین عرض نمود پس حضرت غوث رقعه را بر مریدان خواند و تاریخ آن ایضا خواندند پس متحیر شد ازان و گفت بلے من گفته ام آنرا پس فرمودند که سید احمد گرفته اند رائحه عشق از جمیع مشائخ و واجب است زیارة او تا به بینیم که چگونه است ولایت او و بدین سبب متوجه شد حضرت غوث با جمع سه یاران خود برائے زیارت سید احمد و قصد معبدیه کرد انتهی و صاحب بهجة الاسرار از ابی سعید قیلوی می آرد که چون گفت حضرت غوث قدس سره قدمے هذه علے رقبة کل ولی الله تجلے کرد حق تعالیٰ بر قلب مبارک او و خلعتے از حضرت رسول کریم صلے الله علیه وسلم بدست طائفه از ملایکه مقرب آمد پس پوشید آنحضرت غوث بحضور اولیا که مقدم از و بودند و متوخر از و احیا باجساد خود حاضر بودند و گذشتگان بارواح و هیچ ولے در زمین نماند الا که نهاد گردن خود را تحت قدم

مبارک مگر یک شخص اصفهانی که چون شنید این کلام را بر داشت سر خود را و گفت من ایضا ولی ام و آن هم از اولیاء
الله مرا حاجتے نیست که سر خود را تحت قدم او نهم پس سلب شد جمیع حالات او و لایت او و انداخته شد از مقام قربت
سوئے غربت چون آن اصفهانی این حالت را دید از گفته خود پشیمان گشت و به بغداد آمد و در مدرسه مبارک
حضرت غوث داخل گردید و با اہل مدرسه و جمیع مشائخ حال خود را باز گفت و وسیله جست ایشان در جواب گفتند ما
طاقتِ کلام بحضرتِ شیخ نداریم لیکن در مجلس حاضر آی اگر وقتے یافتیم در حق تو با حضرت غوث تکلم خواہیم کرد چون
آن اصفهانی در مجلس داخل گردید جمیع اہل مدرسه و مشائخ حال اصفهانی عرض نمودند که این مرد از گفته خود
نادم گردیده است اگر او را جناب حضرت غوث قبول کنند حضرت غوث فرمودند که وقت گذشته است و مرا
در وے حاجتے نیست و در وے نظر قهر کردند و قبول نکردند انتهی از شیخ بقا ابی المظفر ابراہیم می آرند که در ابتدا
حضرتِ غوث بصحبت تاج العارفین ابی الوفا می آمدند چون تاج العارفین حضرت غوث را می دیدند برمے
خواستند و تعظیما و تکریما استقبال مے نمودند و بحضار مجلس میگفتند برخیزید برائے ولی الله چون اصحاب او مکرر
این معنے دیدند یکے از ایشان سوال کرد که این قدر اہتمام و مبالغه برائے این جوان بچه سبب است
تاج العارفین فرمود که مر این جوان را وقتے است چون بآن وقت برسد خواص و عوام محتاج او خواہند شد و در
بغداد بر منبر بگوید قدمی ہذه علی رقبة کل ولی الله مے نهند برائے او ہمه اولیا گردنہا خود را و او قطب الاولیا است
پس ہر که از شما بیابد آنوقت را صحبت او را لازم گیرد و من بر جبهه او نورے مے بینم که تا مشرق و مغرب خواہد رسید پس
گفت تاج العارفین یا سیدی عبد القادر امروز وقت من است و آخر وقت تو خواہد بود ہر مرغے در وقتے اذان
میگوید و ساکت مے شود و مرغ تو آذان گوید تا روز قیامت پس داد او را کاسه و قمیص و سبحه و عصا و چون مجلس
تمام شد تاج العارفین از منبر نازل شد و دست مبارک حضرت غوث گرفت و گفت یا عبد القادر چون
وقت تو شود این پسر را فراموش نکنی و ریش مبارک حضرت غوث گرفت انتهی و سید محمد گیسو دراز قدس سره
در کتاب لطایف الغرائب از شیخ خود مے آرد که بود خواجه معین الدین چشتی قدس سره دران وقت جوان مجاہد
در کوہ خراسان بر کوہے چون کشف شد بروئے این امر مبادرت نمود در انقیاد بحضرت غوث و سر مبارک خود
را بر زمین نهاد و گفت بل علی راسی یعنے قدمک علی راسی فقال الغوث فی ذلک الوقت بحضر جم غفیر من الاولیاء
فی محفله و مجلسه ان ولد غیاث السجزی بادرنی و ضع الراس وارضی الله سبحانه و رسوله صلی الله علیه وسلم وانه بحسن
الادب والتواضع سیتولی علی ممالک الهند فظهر کما قال الغوث الاعظم رضی الله تعالی عنه ذکر الشیخ نور الله فی کتاب
الطف القادریه ان الشیخ المذکور استدعی من جناب الغوث ولایة العراق فقال رضی الله تعالی عنه اعطیت
العراق الشیخ شهاب الدین عمر السهروردی و اعطیتک الهند و یوم توفی الغوث کان عمر خواجه معین الدین الچشتی اربعا
و عشرین سنة و عمر الشیخ شهاب الدین اثنین و عشرین سنة انتهی و معین الحق والدین روح الله روحه ادرک الغوث
فی مقام من الجبال ولازم خدمة الغوث خمسة اشهر و سبعة ایام و قد توفی سنة ستمائة و ثلث و ثلثین و عمره ثلثمائة و

تسعون سنة كذا ذكره الشيخ جمال الدين السهروردی فی سیر العارفین وذکر العارف الجامی قدس سره فی نفحات الانس ان الغوث
رضی الله تعالےٰ عنه فی آوان طلب العلم راح الی ولی کان مشهورا بانه غوث وکان مع الغوث قدس سره عبد الله وابن السقا
وهما یکونان من العلماء اختار کل واحد منهما مسئلة یسالک من ذلک الولی امتحانا وقالا فی حضرت الغوث رضی الله تعالےٰ عنه انت
ما تسئل عن الولی قال الغوث انی اروح الیه لاخذ البرکات منه وفی السوال امتحانا سوء الادب فلما بلغ غوث الثقلین الیه
معهما التفت الولی الی ابن السقا وقال هذه مسئلتک وهذا جوابها ارے لتری فیک نار الکفر ثم التفت الی عبد الله و
قال هذه مسئلتک وهذا جوابها اری ان تغرق فی مال الاوقاف وبعده التفت الی الغوث الاعظم رضی الله تعالےٰ عنه
وقال یا عبد القادر ارضیت الله ورسوله لعدم اختیار سوء الادب اری ستقول قدمی هذه علے رقبة کل ولی الله فوقع فی حقهم
کما قال وحین قال الغوث الاعظم قدمے هذه الی آخره وضع له رقابه کل من کان علے وجه ارض من الاولیاء الا واحد
فسلبت عنه الولایة انتهی ملخصا معربا قبل ازین از قول حضرت قطب البنوری که از شیخ حماد دباس و فرید الدین چشتی آورده
اند دانسته باشند که بعض مشائخ قدمے هذه را الی آخره بر اولیاء زمانه حضرت غوث حمل نموده است فقط وبعض دیگر
ایضا بهمین رفته وتحقیق آنست که محمول بر زمانه حضرت غوث الثقلین نیست واستفاده اولیاء کرام در منهایت مقامات
الی الآن موید این معنے است ومعنے قول شیخ حماد که این عجمے را قدمے است در وقت وے برگردن همه اولیاء
بود این است که چون حضرت غوث بکمالات غوثیت وولایة محمدی در وقت خود ظهور کند قدم او برگردن همه
اولیا که واصل از راه قرب ولایة اند خواهد بود وچون قبل الظهور این معنے متصور نیست هرچند حسب حقیقت مقام
اصلی حضرت غوث همان مرتبه عالیه است لهذا فرمود در وقت وے وکلمه کل حرف سور است مقتضی همین معنے
است واگر محمول بر زمانه حضرت غوث دارند پس استفاده اولیاء کرام تا قیام قیامت از جناب ایشان بنحوی که معلوم
گردید معنے ندارد ومعنے قول حضرت فرید الدین چشتی قدس سره که در جواب شخصے فرمودند که اگر من دران وقت
مے بودم بر چشم خود میگرفتم آنست که قدم حضرت برگردن ما است واگر دران وقت من حاضر مے بودم قدم ایشان را
بالمشافهه ظاهر بر چشم خود میگرفتم وبهمین کبراء مشائخ طرق رفته اند وتصریح نموده اند قدوة العارفین شیخ عبد الله بلخی در
کتاب خوارق الاحباب فی معرفة الاقطاب در باب بیست وپنجم آورده است که از حضرت خواجه بهاء الحق والدین
المشتهر بنقشبند پرسیده شد از قول حضرت غوث الثقلین قدس سره که فرموده قدمے هذه الخ که آن مخصوص بزمانه مبارک
ایشان است یا عام است جمیع از منه را فرمودند که ازان تخصیص بزبان مبارک ایشان مفهوم نمے گردد وشیخ ما ابو یوسف
همدانی قدس سره از انجمله بود که گردن نهاده خود تحت قدم مبارک او نهاده بودند وحضرت بهاء الحق والدین فرمودند که قدم
ایشان بر چشمان من است بلکه بر بصر وبصیرة من وقدوة العرفا سید محمد گیسو دراز حسینی از شیخ خود نصیر الدین محمود برد الله
مضجعه در کتاب مسمی بلطائف الغرائب نقل کرده است که میفرمودند که چون مامور شد حضرت غوث الثقلین قدس
سره باینکه بگوید قدمے هذه علے رقبة کل ولی الله نهادند برائے او گردن نهادند خود جمیع اولیاء که بر روئے زمین بودند
شیخ یعقوب سیاح قدس سره در واقعات سید محمد آورده است که مردے در مجلس او یاد کرده که چون حضرت غوث الثقلین

غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ قدمے ہٰذہ الیٰ آخرہ فرمودند جمیع اولیا انقیاد نمودند و گردن نہادند سید محمد در دل
خطرہ نمودند کہ مراد از ہمہ اولیا متقدمین باشند نہ متاخرین پس اثرے از آثار انکار بر او ظاہر شد درین ہنگام ولایۃ
او سلب شد و تفرق انفصال در اعضاء او پیدا گشت و چون اطبا و غیر ایشان معالجہ مینمودند ہرگز نفع نمیداد پس الہام
کردہ شد در روع آن بابنکہ این از جہت انکار است از قول حضرت غوث الثقلین قدس سرہ پس طلب مغفرۃ
کن از خدائے تعالیٰ و توبہ کن و التجا کن بجناب حضرت غوث الثقلین قدس سرہ معتذرا مستغفرا مستشفعا خاضعا
شاید کہ بر تو رحم کند و عفو کند انتہی در کتاب مناقب الاولیاء فی فضایل الاصفیاء کہ تصنیف ابی عبد اللہ محمد بن علی اعدل
است قدس سرہ آوردہ است کہ چون حضرت عمر فاروق و حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہما برسانیدن خرقہ باویس
قرنی رضی اللہ تعالیٰ عنہ از جناب حضرت رسول اکرم مامور گشتند کہ بعد از انتقال من بدر البقا باو برسانید و برائے امت
من دعائے مغفرت از و طلب نماید آن ہر دو اصحاب کبار بسوے او رفتند پس ناگاہ او در وادی اراک ساجد بود متضرع
و مبتہل چون ہر دو بروئے سلام کردند سر از سجدہ برداشت ورد سلام نمود و قمیص مبارک بر سر نہاد پس گفت من در
سجدہ بودم مغفرت میخواستم برائے عصاۃ امت بامر سلطان الانبیاء پس حق تعالیٰ گفت یا اویس بخشیدم نصف امت
را بدعا تو و نصف را باقی گذاشتم بر شفاعت محبوب خود غوث الاعظم سید عبد القادر گفتم یا رب کجا است محبوب تو
عبد القادر فرمود مستریح است فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر و ہو قریب من مقام دنی فتدلی فکان قاب
قوسین او ادنی و ہو خلاصۃ خواص اولاد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و ہو حجۃ اللہ علی الارض و قدمہ علی اعناق الاولیاء
الاولین والآخرین الی یوم القیمۃ انتہی از ما ذکر علو رتبہ حضرت غوث الثقلین قدس سرہ دانستہ باشی کہ بر جمیع اولیاء
کرام ثابت است و بکشف اولیاء عظام صحیح گشتہ و ایشان بران قایل و رسیدہ اند رواۃ مکاشفین مع عدالتہم و
تباین اماکنہم بمبلغی کہ محال میداند عقل تواطئ ایشان بر کذب و انکار ازان نیست مگر از نارسیدن بحقیقت حال
نعوذ باللہ من سوء الادب فی جنابہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ و من العجب ان لا یسلب الولایۃ عن المنکرین ان کانوا من
الاولیاء و من کان دونہم فلا عزو شعر اذا لم تکن للمرء عین صحیحۃ فلا عزو ان یرتاب والصبح مسفر سوال اگر گفتہ شود قول
او قدس سرہ قدمے ہذہ الی آخرہ عام است کہ خاص کردہ شدہ اند از ان بعض کہ صحابہ اند و عام خص منہ البعض کم از خبر
واحد است پس ثابت نشد بآن یقین بر آنکہ قدم ایشان بر جمیع اولیاء اولین و آخرین باشد جواب قول آنحضرت قدس
سرہ قدمے ہذہ الی آخرہ متناول است مرکسے را کہ وصول او بجناب حضرت حق تعالیٰ بطریق قرب ولایۃ بودہ باشد
و ہر چہ صحابہ اند رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین وصول شان بجناب حضرت حق تعالیٰ بطریق قرب نبوت است
پس متناول نشد آنہارا و ایضا گوییم آنکہ عام است کہ از ان خاص شدہ باشد بعض موجب حکمے باشد قطعا جہت احتمال
خروج باقی و در اینجا احتمال نیست زیراکہ اجماع مشایخ طریقت منعقد شدہ است بر بقاء صحابہ کرام رضی اللہ تعالیٰ
عنہم پس ثابت شد حکم کشفا قطعا بر ثبوت قدم مبارک بر فوق رقاب جمیع اولیاء کرام اولین و آخرین قدس اللہ تعالیٰ
اسرارہم و از جمیع ما ذکر دانستہ باشی فضل طریقہ علیہ قادریہ بر جمیع طرق و فضل تابعان او بر تابعان جمیع طرق چہ فضل

تابع بفضل متبوع است وقد قال الله تعالیٰ کنتم خیر امة اخرجت للناس واز اینجا ظاہر گردید کہ مرید طریقہ علیہ قادریہ را باوجود مرشد قادری نشاید کہ ارادہ استفادہ از طرق دیگر کند چہ اصحاب طرق دیگر بتوسط شریف حضرت غوث الثقلین استفادہ می نمایند و در اول و آخر کار بتوسط جناب ایشان فتح باب مے یابند اگرچہ اقطاب وقت ونجباء ساعت باشند پس اصحاب طرق دیگر اگر استفادہ از طریقہ علیہ قادریہ نمایند در حق ایشان سبب مزید فیض خواہد بود حضرت خواجہ بہاء الحق والدین المشتہر بنقشبند قدس سرہ را نقش اسم ذات بسبب توجہ والتجا بحضرت غوث الثقلین حاصل شدہ است شیخ عبد اللہ بلخی رحمۃ اللہ علیہ در کتاب خوارق الاحباب فی معرفة الاقطاب در باب بست پنجم ذکر کردہ اند کہ حضرت شیخ سرمست نقل میکردند از شیخ معمر مقیم بخارا کہ حضرت غوث الثقلین قدس سرہ روزے بر سطح خانہ با اصحاب خود برآمدہ وبسوئے بخارا متوجہ شد و رو ایح مے بوئید پس گفت زود است کہ ظاہر شود بعد از من بیک صد و پنجاہ و ہفت سال شخصے محمدی المشرب و نام او بہاء الدین محمد نقشبند باشد واز من مے یابد نعمتے خاص و ہمدران آوردہ است کہ چون حضرت شاہ نقشبند بوجود آمدند از جناب حضرت سید امیر کلال قدس سرہ تلقین اسم ذات یافتند در نقش آن اسم مبارک در دل کوشش مے نمودند ایشان را قلق و اضطراب بقبض و تفرقہ حاصل شد پس بصحرا متوجہ شدند دران صحرا حضرت خضر علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام را دیدند حضرت خضر علیہ السلام فرمود اے بہاء الدین بار سیدہ است شغل اسم ذات از غوث اعظم پس بر تو لازم است کہ التجا بجناب ایشان آری تا آنچہ ارادہ داری بیابی حضرت شاہ نقشبند فرمودند کہ بنحوی کہ حضرت خضر علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام امر کردند بجا آوردم پس حضرت غوث الثقلین را دران شب در خواب دیدم و مرا تلقین اسم ذات کردند و نشان دادند مرا نقش اسم ذات از انگشتان کف دست راست پس دیدم آن نقش را دران ساعت در ظاہر و باطن خود تا حدے کہ ہیچ چیز ندیدم مگر انکہ دیدم آن نقش دران چیز پس نماند در بصر و بصیرت من مگر آن نقش و نظر کردم در کیمخاب و نسج آن پس منقلب شد طراز آن بنقش اسم ذات و از این جہت بنقشبند شہرت یافت مشائخ حضرت شاہ نقشبند را گفتند از کجا حاصل شد شمارا این فیض فرمودند کہ از حضرت غوث اعظم قدس سرہ و من حال خود را روز بروز ترقی مے بینم از ان شب انتہی این حال محمدی المشرب است فکیف حال من ہو دونہ فافہم وباللہ التوفیق المقصد الثانی فی ان الکرامة وہی خوارق العادات حق وفی خوارق غوث الثقلین قدس سرہ و جواب بعض المعترضین باید دانست کرامات اولیاء حق است و آن نتیجہ عمل است بر کتاب وسنت پس کرامت فرع معجزہ باشد و صادر میشود از کسے کہ صاحب حال بودہ باشد و ہر کہ خرق عادت در علوم و معارف و اسرار و لطائف و مجاہدات و کثرت عبادات و ریاضات نکند خرق عادت او را حاصل نگردد و خرق عادات چون بریاضات بے متابعت حضرت سر اللہ الاعظم صلے اللہ علیہ وسلم حاصل گردد مثل بعض کفار جوکیہ وملاحدہ را کرامت نباشد استدراج است و معتزلہ از کرامات اولیا منکر اند میگویند اگر وقوع آن از اولیا جایز داریم مردم عاجز خواہند شد در فرق ما بین معجزہ و کرامت و اعجاز بخرق عادت مے پندارند و حال آنکہ این چنین نیست بلکہ ضم کردہ میشود بخرق عادت تحدی بنبوت و

افتراق بدعوی نبوت است اما نمی بیند که علامات قیامت خارق عادات اند و معجزات نیستند و کمل اولیا از وقوع کرامات ترسان می باشند و خوف آنها زیاده میشود باحتمال آنکه مبادا استدراج باشد و ظهور معجزات در دل انبیا تثبیت زیاده میکند جهت عصمت ایشان از وقوع استدراج و انبیا حجت میگیرند بمعجزات بر مشرکان و اولیا حجت میگیرند بکرامات بر نفوس خود تا صالح شوند و مطمئنه گردند و صادق تر دلیل بر صحت طریق صوفیه و اخلاص ایشان در اعمال ظهور کرامات و خوارق عادات است و تعقل در ظهور خوارق در حق اولیا کشف حقایق است نه کشف مغیبات و اظهار اشیا چه نکه دران تکمیل ایمان زیاده تر و صلاحیت نفس و کمال آن بیشتر است و همین شرط ولایت است نه کشف مغیبات و اظهار اشیاء خلاف عادت و ازین بالاتر کرامت چه باشد که بتصرف آن دل مُرده زنده گردد و بهمین تصرف او لبقا و لقا مشرف گردد و بمرتبه کمالات ولایات رسد و از کمالات نبوت و رسالت بتوسط پیغمبر خود حسب استعداد خود بهره یابد و چون ظهور کرامات و خوارق عادات بسد باب نبوت مسودی نگردد جائز است ظهور آن از دست اولیا مثل جریان نیل مصر بکتابت عمر بن خطاب رضی الله تعالی عنه و دیدن او جیش را بنهاوند عجم و حال آنکه او بر منبر بود در مدینه منوره و گفت امیر جیش را یا ساریة الجبل الجبل محذرا له من وراء الجبل مکر العدو و مهالکه و درین دو کرامت است یکی دیدن ساریه با وجود بعد مسافت و دوم شنوانیدن ساریه را کلام خود و مثل نوشیدن خالد بن ولید زهر و ضرر نایافتن و مثل اژدها گشتن عصا و احیا موتی باذن الله و نحو ذلک من الخوارق و چنانکه ایمان بکرامت که از اولیا صادر شود واجب است همچنان اگر نفس خود ولی صادر شود بر کرامت خودش ایمان واجب است و بعض مردم از کرامت اولیا منکر اند و اهل انکار سه طائفه اند یکی از آنها از کرامت منکر است مطلقا و آن معتزله اند و طایفه از کرامات اهل زمان خود و ایمان آرند و تصدیق دارند بر کرامات اولیا زمانه گذشته این طایفه مثل بنی اسرائیل اند که تصدیق حضرت موسی علی نبینا و علیه الصلوة والسلام میکردند و حضرت سیدنا محمد مصطفی را صلی الله علیه وسلم چون دیدند تکذیب او میکردند از روی حسد و عدوان و طایفه سیوم تصدیق اولیا میکنند و یقین دارند که اولیا در زمانه ما موجودند و کرامات اولیا حق است لیکن با حدی معین تصدیق ندارند و این طایفه محروم است از امداد جمیع اولیا عصر خود و بعض کسان از ایشان اند که اگر از ولی خرق عادت بینند گویند که این استخدام جن است مر اولیا را بالجمله نمی باید احدی را که توقف کند در ایمان بکرامات اولیا زیرا که ظهور کرامات جایز است عقلا و واقع است نقلا و بهمین قایل اند اهل سنت و جماعت از مشایخ عارفین و اهل نظر و اهل اصول و فقها و محدثین رضی الله تعالی عنهم اما جواز ظهور کرامات عقلا از آن جهت است که از جمله ممکنات است که مستحیل نیست بنا بر قدرت الهی اما وقوع نقلا پس از جمله آن قصه بی بی مریم است قال الله تعالی کلما دخل علیها زکریا المحراب وجد عندها رزقا و قال الله تعالی لها ایضا و هزی الیک بجذع النخلة تساقط علیک رطبا جنیا و آن در غیر آوان رطب بود و از جمله آن کلام کلب اصحاب کهف بود با آنها و از جمله این قصه آصف بن برخیا است که بحضرت سلیمان علی نبینا و علیه الصلوة والسلام بود در باب آوردن تخت بلقیس و آوردن او تخت را پیش از پلک زدن و این همه اولیا بودند انبیا نبودند که از جمله آن سخن طفل

است درحق جریج راهب وقتی که او را گفته شد کیست پدر تو گفت فلان شبان واز جملهٔ آن قصه اصحاب غار است که آن سه نفر بودند که دعا کرده بودند وخدای را تعالی شانه یاد کرده بودند بصالح اعمال خودها که کرده بودند پس فرجه داد وگوشه شد از درِ غار شان صخره که بقوت جم غفیر دور نتوان می شد واز جملهٔ آن کلام گاوی است که صاحب او برآن متاع بار کرده بود وآن گاو گفت من برای بار آفریده نشده ام بلکه برای کشتکار و قلبه رانی آفریده شده ام چنانکه در صحیحین وارد است واز جملهٔ آن خوردن حضرت ابی بکر الصدیق است با مهمان خود پس هر لقمه که بر می داشت و می خورد ازان کاسه از زیر آن اکثر ازان پیدا می شد تا که مهمان سیر شد وآن اکثر ازان موجود بود که چندان که پیش از خوردن بود واز جملهٔ استجابت دعوة سعد بن ابی وقاص است که درحق شخصی کرده بود که بروی کذب گفته بود چنانکه در صحیحین است وآن شخص میگفت بر من بددعائی سعد رسید وازان جملهٔ آن قصهٔ خبیب است چون اسیر گردیده بود واو را در زنجیرها و غلها انداخته بودند و نزد او انگور می یافتند و درین هنگام در مکه انگور نبود چنانکه در بخاری است واز جملهٔ آن قصهٔ عون بن عتبه است که چون در آفتاب میخوابید ابر وبر و سایه میکرد چنانکه ابونعیم در حلیه آورده است واز جملهٔ آن قصهٔ شخصی است که از ابر آوازی می شنید که میگفت آب ده حدیقهٔ فلان را چنانکه در صحیح است واز جملهٔ آن قصهٔ علاء حضرمی است که چون فرستاد او را حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم در غزاو حایل شد مابین لشکر او و مابین عدو ایشان قطعه از بحر پس دعا کرد و یاد کرد حق تعالی را سبحانه و گذشتند همه ایشان با اسبان و چهارپایهای ایشان بر آب واز جملهٔ آن ذکر تسبیح کاسه است که خوردازان سلمان و ابوالدرداء رضی الله تعالیٰ عنهما درحینی که شنیدند تسبیح آن کاسه مردم که حاضر بودند روایتی کرده است این حدیث را و حدیث سابق را حافظ ابونعیم وغیره واز جملهٔ آن آنست که عمران بن حصین رض بود که می شنید تسلیم ملائکه را بر روی واز جملهٔ آن آنست که روایت کرده است ابونعیم از عبدالله بن شقیق بدرستی که بود عبدالله که میگفت که چون میگذشت بروی ابری میگفت قسم می اندازم بر تو بخدای تعالیٰ که بباری بر ما باران پس می بارید فی الحال واز جملهٔ آن آنست که عامر بن عبد قیس بود که می پوشید غطاء خود را پس می نهاد در کنار خود و میگرفت ازان نان و میداد مردم را تا که می رسید بار خود پس می شمرد آن را و می یافت همان قدر و ناقص نمی بود ازان چیزی واز جملهٔ آن آنست که قصهٔ عبدالرحمان ابن ابی نعیم بحجاج رسید که وی پانزده روز چیزی نمی خورد و نه می آشامید پس حجاج او را حبس کرد پانزده روز پس دربروی بکشاد یافت او را استاده نماز می گذارد بهمان وضوی که بآن در حبس داخل شده بود و از جملهٔ آن آنست که حارث بن نعمان الصحابی رضی الله تعالیٰ عنهما بود که میگفت عیال خود را در هر شبی که احتیاج شما بآن باشد بردارید فراش را و بگیرید آنچه حاجت شما بآن باشد پس می برداشتند فراش را و می یافتند آنچه حاجت داشتند و نبود تحت فراش هیچ چیزی قبل ازان و بالجمله بدرستی که وارد شده است از سلف از صحابه و تابعین رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین واز کسی که بعد ایشان بوده از کرامات که بحد استفاضه رسیده است از امام احمد حنبل رضی الله تعالیٰ عنه پرسیده شد چرا شهرت نیافت از صحابه رضی الله تعالیٰ عنهم از کثرت کرامات چنانکه واقع شد مرکسانی را که بعد از ایشان بودند از اولیا گفت شهرت نیافت از صحابه کثرت کرامات زیرا که ایمان ایشان

در غایت قوت بوده بخلاف ایمان کسانے کہ من بعد از ایشان بوند وہر بار کہ ضعیف میشود ایمان قوم بسیار میشود
کرامات اولیا زمانہ ایشان جہت تقویت یقین ضعفاء ایشان انتہی وتائید میکند آنرا قول شیخ ابو الحسن الشاذلی رضی اللہ
تعالیٰ عنہ بلاستی گفت کہ در بدایت حال بی بی مریم کہ خرق عواید بغیر سبب بود جہت تقویت ایمان او بود وتکمیل یقین
او وہر بار کہ حضرت زکریا بروے داخل مے شد در محراب مے یافت نزد وے رزقے وچون قوی شد ایمان و
یقین او رد کردہ شد او را سوے سبب پس گفتہ شد او را وہزی الیک بجذع النخلۃ تساقط علیک رطبا جنیا انتہی
وخوارق عادات وکرامات کہ از حضرت غوث صادر گشتہ اند بحد تواتر رسیدہ اند ومسلمانان وکفار بتصرفات او گرویدہ
اند وتصدیق آوردہ اند ودر امور مہمہ خودہا بآنجناب التجا آوردہ اند وبصدق نیات خودہا بمقاصد خودہا پیوستہ اند وجماعات
باوجود آنکہ بحقیقۃ اسلام قایل نیستند وتصدیق بولایۃ حضرت غوث دارند حسب اعتقاد خودہا بمقصد خود میرسند ونذرہا
جہت خوشنودی روح پاک ایشان بر ذمہ خودہا لازم نمودہ ادا میسازند ہمہ بسبب قوت تصرفات حضرت غوث است
کہ تا قیامت در مسلمانان وکفار جاری است وظہور کرامات وخوارق عادات در قرن اول وثانی بقلت تمام بودہ است
واز حضرات خلفائے راشدین رضی اللہ تعالےٰ عنہم عشری آنچہ از اولیاء دیگر خصوصًا از غوث الثقلین ونور الثقلین
القطب الجیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ وعن اسلافہ کہ سرزدہ صورۃ یاب نگردیدہ است وہمچنین در طبقہ تابعین چہ روایت
کردہ نشدہ است از خیر التابعین اویس قرنی رضی اللہ تعالےٰ عنہ آنچہ روایت کردہ شدہ است از بعض اولیاء متقدمین
ومتاخرین باوجود آنکہ حضرت سر اللہ الاعظم صلے اللہ علیہ وسلم در حق او فرمودہ اند انی لاجد نفس الرحمان من جانب
الیمن ونفس مبارک کہ در حق او فرمودہ اند از لطافت معاملہ او خبر میدہد وفنائے کہ آن محبوب الصحابہ والاولیاء با حضرت
خاتم رسالت داشت باوجود عدم درک صحبت ظاہر کفایت کار او نمودہ او را بحکم رب غائب شاہد ملون برنگ اصحاب
کرام ساختہ خوش گفتہ ہر کہ گفتہ ؎ مصاحبت چہ ضرور است آشنائی را ۔ ہنوز بادیمن محو نگہت عربی است ۔ بر
علے صاحبہا افضل الصلوات واکمل التحیات ۔ وہرگاہ درین دو قرن قلت خوارق متحقق باشد بلکہ در قرن اول کہ
خیر القرون است آن قدر ندرۃ این امر بودہ کہ آنرا بعضے صحابہ کرام رضوان اللہ تعالےٰ علیہم اجمعین در غیر انبیا نداشتہ
اند ومستبعد پنداشتہ اند چنانچہ منقول است از انس رضی اللہ عنہ کہ او در مجلس حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ درآمد وحال آنکہ نظر او
در راہ بر نامحرمی افتادہ بود خلیفہ فرمود کہ چہ شدہ است مردم را کہ در مجلس ما حاضر مے شوند وحال آنکہ اثر زنا است بر
چشمہائے آنہا حضرت ۔۔۔۔ انس گفت یا خلیفہ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اَوَحْیٌ بعد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم
قال لا ولکن اتقوا فراسۃ المومن فانہ ینظر بنور اللہ از اینجا دانستہ شود کہ ظہور کرامات وخوارق عادات شرط صحت
ولایت نیست ورنہ در ولایت ولی رتبہ می افزاید وتیقن حاصل شود بانکہ کثرۃ خوارق مستلزم فضل باعتبار قرب الٰہی
جلشانہ نباشد والا لازم آید مزیت حضرت غوث الثقلین لا بحرمنا اللہ سبحانہ من برکاتہ فی الدنیا والآخرۃ بر حضرات
شیخین کہ افضل البشر اند بعد الانبیاء وذلک ظاہر البطلان وہذا الذی یعتقد وان لم یعلم وجہ ذلک لیکن چون عوام بلکہ
خواص را درین قسم مزالق اطمینان کلی بے درک واطلاع بر سر حال میسر نشود حضرت جدنا الروحانی المجدد للالف

الثانی قدسنا اللہ بسرہ الاقدس متکفل بیان آن در مکتوب دولیست وشانزدہم باین عبارت شدہ اندکہ تا مدتہا بخاطر میخلید کہ اولیا کمل این امت بسیار گذشتہ اند اما آن قدر خوارق کہ از حضرت محی الدین جیلانی قدس سرہ ظاہر گشتہ از ہیچ کدام آنہا ظہور نیافتہ آخر الامر حضرت حق سبحانہ وتعالےٰ سر این معما را ظاہر ساخت ومعلوم فرمود کہ عروج ایشان از اکثر اولیاء بلند تر واقع شدہ است در جانب نزول تا مقام روح فرود آمدہ اند کہ از عالم اسباب بلند تر است مناسب این مقام حکایت خواجہ حسن بصری وحبیب عجمی است قدس سرہما کہ روزے بصری بر لب دریا ایستادہ بود وانتظار کشتی مے برد کہ از آب بگذرد درین اثنا حبیب عجمی رسید پرسید چرا ایستادہ گفت انتظار کشتی مے برم حبیب گفت چہ احتیاج کشتی است شما یقین ندارید خواجہ حسن گفت شما علم ندارید حبیب بے اعانت کشتی از آب گذشتہ رفت وخواجہ در انتظار کشتی استادہ ماند حسن بصری چون بعالم اسباب فرود آمدہ بود باوبتوسط اسباب معاملہ مے فرمودند وحبیب عجمی اسباب را درست از نظر انداختہ بود بے توسط اسباب باوے زندگانی میکردند انتہی کلامہ الشریف ویوید ما قرر القطب الصمدانی المجدد للالف الثانی رضی اللہ تعالےٰ عنہ من مناسبۃ الخوارق بمقام العروج وارتفاع الاسباب عن نظر السالک مارواہ شہر بن حوشب عن ابی عبید رضی اللہ تعالیٰ عنہ علی ما فی شمایل الترمذی قال طبخت للنبی صلی اللہ علیہ وسلم قدرا وکان یعجبہ الذراع فناولتہ الذراع ثم قال ناولنی الذراع فناولتہ ثم قال ناولنی الذراع فقلت یا رسول اللہ کم للشاۃ من ذراع فقال والذی نفسی بیدہ لو سکت لناولتنی الذراع ما دعوت انتہی وجہ التائید ما اشار الیہ الشیخ ابن حجر بقولہ وانما منع کلامہ المعجزۃ قیل لانہ شغل النبی صلے اللہ علیہ وسلم عن التوجیہ الی ربہ بالتوجہ الیہ او الی جواب سوال انتہی والاحسن ان یقال ان توجہہ الی ربہ جل ذکرہ لا یزول بالتوجہ الی غیرہ بل ربما یقال انہ صلے اللہ علیہ وسلم فی ذلک الحال الشریف کان غیر ملتفت الی عالم الاسباب فلما ذکر ما ہو من لوازم ہذا العالم من ان الشاۃ لا یوجد لہا فوق الذراعین نزول الی ہذا العالم وقال ما قال وعلے اسے تقدیرہو اصل کبیر للطایفۃ العلیۃ الصوفیۃ فی الباب ویستنبط منہ احکام ہذا المقام بر تو ور نقاب واحتجاب نماند انکہ در رسالہ کہ بر حضرت مجدد الف ثانی اعتراضات نمودہ واہل دیار سند آن را بقدوۃ المحققین عمدۃ الکاملین امام المتاخرین شیخ عبد الحق دہلوی قدس سرہ منسوب میسازند وحال انکہ جلالت مرتبہ شیخ وحدت نظر او در علوم ومعارف واخذ طریق انصاف حکم بتکذیب این نسبت میکند وغالب ظن آنست کہ مؤلف آن غیر حضرت شیخ بودہ باشد می آرد کہ یکے از مواضع کہ بس خطرناک است واز رعایت مقام ادب دور است آنست کہ در باب حضرت غوث الثقلین رضی اللہ تعالےٰ عنہ گفتہ کہ سر کثرت ظہور کرامات ایشان آن بود کہ نزول ایشان ناقص بود انتہی از کلام حقایق التئام حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ کہ سبق تحریر یافتہ آنچہ مفہوم میشود آنست کہ سبب ظہور کثرت خوارق عادات وکرامات دو چیز است نہایت صعود در عروج وعدم وصول در مرتبہ نزول بعالم اسباب وحضرت غوث را در عروج ونزول ہمین حال بود پس حضرات صحابہ وائمہ اہل بیت وبعض کمل تابعین کہ از حضرت غوث الثقلین افضل باشند ہر چند در مراتب عروج از ایشان بالا رفتہ باشند اما در جانب نزول از ایشان فرود تر آمدند وبعالم اسباب رسیدند پس منتفی شد در ایشان جزء علۃ کہ برائے خوارق عادات بود کہ آن عدم نزول است بعالم

اسباب و اولیاء کہ با ایشان در عروج مساوات ندارند و در نزول بالاتر از مکان شیخ ماندہ باشند فنفی
جزء علۃ الاول کما انتفی فیہ الجزء الآخر من العلۃ ہو علو العروج والصعود و قد حکم رضی اللہ تعالیٰ عنہ علی
اکثر الاولیاء انہم بالنسبۃ الی الشیخ رضی اللہ تعالیٰ عنہ کذلک اما فی نقصان عروجہم بالنسبۃ الی عروجہ
فصریح و ہو قولہ عروج ایشان از اکثر اولیا بلند تر واقع شدہ است و اما نقصان نزولہم بالنسبۃ الی نزولہ
فباعتبار انہ قال بدانند کہ اغلب آنست کہ ہر چند بالاتر رود پایان تر فرود آید و لہذا چون عروج حضرت
سر اللہ الاعظم علیہ الصلوۃ والسلام از ہمہ بالاتر رفتہ بود در نزول از ہمہ پایان تر و فرود تر آمدند۔
انتہی ما ظہر و ہر گاہ بر حضرت غوث قدس سرہ بعروج بلند تر از اکثر اولیا حکم فرمودہ شاید کہ تم
باشد از روئے نزول از آنہا و الاقل الآخر کالصحابۃ و ایمہ اہل البیت و بعض کبراء التابعین او
من غیرہم ممن شاء اللہ سبحانہ و تعالیٰ و لم یصرح بہم باعیانہم غیر ان الصحابۃ و ایمۃ اہل
البیت نعلم دخولہم فی ذلک الاقل قطعا کالخلفاء الاربعۃ و الحسنین رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین چون
کہ از ایشان در عروج از ایشان بالاتر رفتہ اند در نزول پایان تر آمدہ باشند و علی ہذا التحقیق درین
کلام حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ حکم فرمودہ بافضیلت بعضے از اکمل اولیاء امت بر حضرت
غوث نہ صریحاً بلکہ مفہوماً من تقیید الاکثر و الامر کذلک قطعا فی الصحابۃ و آئمۃ اہل البیت و احتمال دارد
کہ این چنین باشد در بعضے افراد غیر از صحابہ و ائمہ اہل بیت ایضا و بافضیلت حضرت غوث قدس
سرہ از اکثر اولیاء عروجا و نزولا پس محل گستاخی و از ادب دور روی درین مقدمہ کا شکے تعین
مے یافت کہ در کدام یکے است در مقدمہ ثانی نخواہد بود ظاہر در اول مقدمہ بودہ باشد معترض کہ از ادب
دور بیست ار اینجا معلوم میشود کہ حکم بافضیلت حضرت غوث قدس سرہ از اولیاء امت قاطبۃ بحیث یشمل الصحابۃ و ائمۃ
اہل البیت نمودہ نعم ہذا الاعتقاد و اگر حضرت غوث را از صحابہ و ایمہ اہل بیت مفضول میداند و از دیگر ہمہ فاضل کلام
حضرت مجدد الف ثانی باین ایضا منافات ندارد کہ مراد از اقل اولیا کہ از تقیید اکثر مستفاد شدہ صحابہ و اہل بیت توانند
بود اما حکم نسبت بدیگران ہمہ نمودن اگر از روے کشف است لامشاحۃ فیہ اذ الم یخالف الادلۃ الشرعیۃ و اگر از روے
تخمین و ظن و بنا بر ظہور کثرت خوارق عادات و صدور کرامات و فضایل کمالات است پس این جرأتست بر اولیاء اللہ
سبحانہ و تعالیٰ چہ کلام در قرب ولایۃ است کہ کثرت خوارق دلیل مزیت آن نیست نہ در فضیلت بمعنے کثرت الملکات
الرضیۃ کہ علماء متکلمین فیما بعد الصحابۃ آن را معتبر داشتہ اند و بنا بر آن حکم بافضیلت و مفضولیت میفرمایند چنانکہ تصریح
کردہ اند در اولاد صحابہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین بر قول صحیح و اگر گستاخی و از ادب دور رفتن بنا بر تعبیر بلفظ النقصان
است چنانچہ معترض نقل نمودہ آن لفظ خود اصلا در کلام حضرت مجدد الف ثانی واقع نشدہ و نیست چنانکہ قبل ازین بران
اطلاع یافتہ اند این قدر نوشتہ اند کہ در جانب نزول تا مقام روح آمدہ اند نہ آنکہ نزول حضرت غوث قدس سرہ ناقص
بود و گفتہ نشود کہ حکم بنزول حضرت غوث قدس سرہ تا مقام روح نمودن حکم بنقصان نزول نمودن است زیرا کہ مستلزم

نقصان هست نه تعبیر بنقصان که منشا گستاخی بر شیخ اخبر بیان است واقع شده و بسا است که یک کلام را که درست و خالی از سوء ادب بوده باشد اگر بلازم آن کلام تعبیر نمائیم عین گستاخی و ترک ادب بوده باشد مثلاً اگر گوئیم که جمیع اولیا از حضرت راس الصدیقین رضی الله تعالی عنه در مرتبه پائین تر اند هیچ گستاخی باولیا نکرده باشیم و اگر گوئیم که همه اولیا از رتبه ولایت کامل ناقص اند بلے او بانه در راه رفته باشیم با وجودیکه این کلام لازم کلام سابق است پائین از صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه بودن ناقص بودن است از ولایت کامل که ولایت او بوده باشد حضرت شیخ معصوم بابا سمرقندی رحمة الله تعالی علیه در رساله خود که در رد روافض تصنیف نموده است آورده که بادشاهی خوابی دید معبری را طلب نمود تعبیر از ان طلبید معبر گفت هر که این خواب به بیند همه عزیزان و خویشان او در حیوة او بمیرند سلطان از خود رفته حکم بقتل او فرمود دیگری را طلبید استفسار نمود گفت هر که این خواب به بیند عمر او از خویشان و عزیزان زیاده تر است بجائزه و خلعت او را سرافراز کردند هر چند هر دو تعبیر لازم یکدیگر اند اما باختلاف عنوان هر یکی از آنها رنگی دیگر می یابد و بلباس علیحده می نماید این نقصان از نقصان امانت و کمال تعصب معترض اشعار می آرد و مثل همین مقالات است که تجویز نسبت این مقولات بحضرت امام المتأخرین شیخ عبد الحق دهلوی قدس سره نمی نماید مسلم نمودیم که نقصان نزول فرموده اند اما به نسبت که آیا نسبت اکثر اولیاء حق فرموده اند که موجب گستاخی بوده باشد یا نسبت با قل قلیل چنانکه گذشت منقولا و نحو ما من کلامه الشریف قدس سره با آنکه از وجوه تخطیه ایشان که یک دیگر را کرده اند و تعبیر بعضی الفاظ موهم تحقیر دیده باشند قال الیافعی فی تاریخه روی الشیخ عمر الرازی بالاسناد فی مناقبه قال سمعت سیدی الشیخ محی الدین عبد القادر الجیلی رضی الله تعالی عنه یقول عثر الحسین الحلاج فلم یکن فی زمنه من یاخذ بیده ولو کنت فی زمنه لاخذت بیده و انا لکل من عثر مرکوبه من اصحابی و مریدی و محبی الی یوم القیمة آخذا انتهی حضرت غوث الثقلین قدس سره منصور حلاج را در کوچه تنگ توحید وجود که شعبه ظلال اسما و صفات حضرت الهی است جل مجده مشاهده نموده از راه رقت بر حال او میفرمایند و از ان حالت تعبیر بزلت قدم او مینمایند و بر اهل زمان منصور که اکثر از اولیا کرام بودند مثل حضرت سید الطایفه جنید بغدادی قدس سره اگرچه در زمن قتل زنده نبود بر قول صحیح و مثل ابوبکر الشبلی و غیر ایشان از اکابر حکم میکنند بآنکه معامله ایشان ایضاً از مرتبه ظلال بنزول نه رفته بود که مثل خود از ان حال نکشیدند یا بالا رفته بودند اما مرتبه تکمیل بحدیکه این قسم فرومانده را از ورطه ظلال بیرون آرند نداشته اند و احتمال آنکه داشته باشند اما نکشیدند بنا بر عدم رجوع او بآنها مدفوع است چه حلاج در صحبت داشتن باهل عصر خود هیچگونه تقصیرے نکرده و بصحبت رسیده است چنانکه در تاریخ یافعی ایضاً آورده است که او بسهل بن عبد الله صحبت داشته بعد از ان بابی الحسین نوری و ابی القاسم الجنید و غیر ایشان صحبت داشته و در نفحات الانس مراسلتے که در میان عبد الرحمن طفونجی و حضرت غوث الثقلین نقل کرده چه قدر دلالت دارد بر تنقیص اولیا یک دیگر را شیخ عبد الرحمن گفت من عبد القادر نشنیده چهل سال ام که در درکات باب قدرتم من او را آنجا ندیدم و این معنی را بشیخ گفته فرستاد حضرت شیخ بجواب داد و انت فی الدرکات و من فی الدرکات لا یری من هو فی الحضرات و من فی الحضرات لا یری من هو فی المخدع .... و خلع اخرج من حیث لا ترانی و از حضرات خواجه عبید الله احرار قدس سره نقل کرده شده است که میفرمودند که اگر منصور یکے از این دو پسران من ملاقات میکرد انا الحق نمیگفت مراد آنست که این دو

پسران من در ورطهٔ ظلال که او افتاده بود او را کشیده از دایرهٔ ظلال گذرانیده بمرتبهٔ اصل و اصل الاصل رسانیده اند و در این نیز تنقیص اولیاء آن زمان است و از حضرت خواجه بزرگ قدس سره بحد تواتر رسیده است که میفرمودند که معرفت حضرت حق جل مجده بر بهاؤ الدین حرامست اگر ابتداء او انتهاء بایزید نباشد و حال آنکه در مناقب حضرت سلطان العارفین قدس سره می آرند که البایزید فی الاولیاء کالکرے فی الطیور مراد آنست که از سلطان العارفین قدس سره اعلے بلند پرواز نیست بجائے که او میرسد و رسیده است دیگری را مجال نے و این نیز سوء ادب باشد که گفته اند و حضرت شیخ شهاب الدین سهروردی کلمات توحید را بر توحید شهودی فرود آورده و در ماوراء انکار فرموده و کذلک امام محمد غزالی عینیت را در مسئلهٔ توحید که معتقد جمعی از اولیا است انکار مے فرماید در کتاب السماع آورده است بعد ما بین معنے الفناء وهذه مفاضة من مفاضات علم المکاشفة منها نشاء خیال من ادعی الحلول والاتحاد وقال انا الحق وحوله تندر کلام النصاری فے دعوی اتحاد اللاهوت بالناسوت وهو غلط محض یضاهی من یحکم علے المرآة بصورة الحمرة من مقابلها انتهی و شیخ علاؤ الدولهٔ سمنانی که از ائمهٔ متاخرین صوفیه است بسیار انکار بلیغ دارد برین مشرب توحید و اتحاد و میفرماید که آنچه شیخ ابن العربی الاندلسی از کشفیات نوشته است در ابتداء همه برمن وارد شده و از همه گذشتم و میگوید فوق عالم الوجود عالم الملک الودود حاصل آنچه انکار بعض بر بعض امریست شایع و ازین قبیل کلمات اولیاء که در تعرض حال یک دیگر است بسیار اند در جمع آن دفاتر سیاه خواهد شد و نمیتوان گفت که مقصود این اکابر تنقیص و تحقیر دیگر بوده است حاشا لله سبحانه ان یحقر بعضهم الآخر بمثل هامراگر اینها بیکدیگر افتاده باشند و تزکیهٔ نفوس خودها نموده باشند و فخر و خیلاکه اهل ورع را از ان عار است شعار خود ساخته باشند اطمینان کجا و تسلیم کرا و فرق میان ایشان بازیان کاران چه باشد فقل ما الفرق بینی و بینک یا سیدی مقصود ازین اظهار بیان معارف و حقایق و فرق میان صحیح و سقیم و تحقیق لوازم حالات ابتدا و وسط و انتها است این اقوال بدان میمانند که حضرت امام شافعی رضی الله تعالے عنه بحضرت امام اعظم رضی الله تعالے عنه در می آویزد و امام محمد با امام ابو یوسف رضی الله تعالی عنهما تعرض مے نماید بیان احکام است که مستلزم تخطیه دیگر است نه آنکه مطلوب تخطیه است و فرق بین لزوم الشئے والتزامه و این طایفه ارباب علوم لدنیه اند و از محدثان امت حضرت خیر البشر علے صاحبها اشرف التسلیمات و اکمل التحیات اند که حضرت حق تعالے ایشان را برائے فیض عالم مرجوع ساخته و چنانکه کار خانهٔ اهل ظاهر با اهل اجتهاد و راء علما حق برپا دولت خانهٔ حقایق و اسرار باین اکابر حشمت و رونق افزا است هر کس از ایشان در رنگ علماء مجتهدین مامور است که وسع جهد خود فرماید و از دریافت خود خبر داده تمیز صحیح و سقیم بطالبان حق نماید خیانت این بزرگواران است که اظهار حال خود و دیگران نکنند و حسب دریافت خود تفضیل احد الحالین علے الآخر تکلم نفرمایند ازین است که یکیے دیگری را بدنو حال منسوب سازد و خود را بتفوق وانماید و ایضا این طایفه گاهے مامور باشند باظهار امرے و حقوق حضرت خداوندی فوق حقوق همه دانسته باظهار امر مامور به اقدام مینمایند حافظ آداب معرفت میفرماید ؎ در پس آینه طوطی صفتم داشته اند * آنچه استاذ ازل گفت بگو میگویم * ملخص معامله الیست سخن در اوصاف اصحاب یمین سعی رود که نقصان در یکے از ان صفات مستلزم قدح است مثلاً نقصان در اداء فرایض منجر بترک فرایض است که شین عظیم است و کذا القیاس فی غیرها حرف در مراتب تنوعات حالات و اختلاف مناصب و مقامات اهل الله است جل ذکره و عم نواله فروتر نیامدن در نزول مستلزم غلبه عروج است که عبارت از مشاهده حق است بے رویهٔ خلق و بودن با او است بے مزاحمت اغیار چندین از اولیاء کرام

و عرفاء عظام اند که عروج بر نزول مقدم داشته اند و از نزول تحاشی نموده اند و ندائے انتهی عدم الا اعود ابدا در زده طالب محو و
اضمحلال و عدم رجوع اند بخلق و بزبان حال میگویند ع ذره خاکم و در کوئی توام وقت خوشست ٭ ترسم اے دوست که بادی
ببرد ناگاهم ٭ مگر اینها همه طالب نقصان اند هر چند مقام نزول حال وارثان انبیا است علیهم الصلوة و السلام ایشان را بعد
اکمال عروج برائے تکمیل ناقصان بعالم فرستند اما مع ذلک مشارب اولیاء الله متفاوت است و استعدادات متنوعه برخی
را نصیبی از مقامات انبیاء دهند و نائب مناب آنها فرموده مرجوع سازند و طایفه را از هستی خود خالی ساخته در مطالعه جمال
خود انداخته روئے ایشان را از کوئے خود بیرون نیارند و ساعتے بخود نگذارند قلم سرکش راه از جاء بجاء برد بر اصل سخن آمدیم اگر
ازین تحقیقات و لوازم و احکام عروج و نزول و حقیقت کار فضل و فضیلت در ارباب هر دو مقام که بتفصیل سبق ذکر رفت
بوضوح تمام ظهور یافت که در کلام معرفت التیام حضرت مجدد الف ثانی قدس سره اصلا ترک ادب و گستاخی نیست و
معترض که مبادرت نموده تحقیق مقام عروج و نزول باصطلاح اینطایفه علیه صوفیه نموده است بلے نمیدانم که در کلام حقایق
احتشام حضرة قدوة العارفین قطب المحققین محی الدین ابن العربی که فرموده اند کلما علت معرفته نقص تصرفه بالهمة چه خواهد گفت
که بعکس نقیض افاده این محصل میکند که هر که تصرف او ناقص نباشد عالی معرفت نیست برین تقدیر که لازم مے آید حضرت غوث الثقلین
قدس سره که کامل التصرف اند عالی المعرفة نباشند نعوذ بالله من هذا الاعتقاد مقصود آنست که اولیا را در کلمات خود جدّتها است
و توجیهها اگر فرضا چیزے لازم آید که خلاف مجمع علیه و ضروریات دین هم نباشد از جا نباید رفت و از تحقیق سابق معلوم نموده باشند
که در کلام حضرت مجدد تفضیل ایشان بر حضرت غوث الثقلین عروجا و نزولا مطلقا لا التزاما و لا التزاما مفهوم نمے شود و فرض
کردیم اگر مفهوم شود و بنا بر کشف خود از بن ماجرا خبر داده باشند چون مخالف امر قطعی نیست النسب بحال اهل سلامت که خود را از مظان
لغزش و ساخط اولیا الله سبحانه که غضب ایشان نمونه غضب الهی است نگهدارند آنست که آنجا تا ستاده بے مضایقه بگذرند و
مزاحمت ننمایند و اعتقاد داشته باشند که ان لربنا فی ایام دهرنا نفحات و حضرت مجدد الف ثانی را قدس سره در حق حضرت
غوث الثقلین چه اعتقاد است و چه بزرگیهائے ایشان را بیان نموده است در آخر جلد ثالث در آخر مکتوب کمالات حضرت
غوث آورده است ما آن مکتوب را برائے فایده تامه در اینجا نقل میکنیم فرموده اند راهها ئیکه بجناب قدس موصل اند دو
راه اند راهیست که بقرب نبوت تعلق دارد علے اربابها الصلوة و السلام و موصل اصل الاصل است و اصلان این راه بالاصالة
انبیا اند علیهم الصلوات و التسلیمات و صحابه ایشان و سایر امتان تا کرا باین دولت بنوازند اگرچه قلیل بل اقل و درین
راه توسط و حیلوله نیست هر که ازین راه واصل است فیض میگیرد بے توسط احدے از اصل اخذ مینماید و هیچ یکے دیگرے را حایل
نیست و راهیست که بقرب ولایت تعلق دارد اقطاب و اوتاد و بدلا و نجبا و عامه اولیاء الله تعالیٰ بهمین راه واصل اند و راه سلوک
عبارت ازین راه است بلکه جذبه متعارفه نیز داخل همین است و توسط و حیلوله درین راه کاین است و پیشوا و اصلان این
راه و سرگروه اینها و منبع فیض این بزرگواران حضرت علی مرتضیٰ است کرم الله وجهه الکریم و این منصب عظیم الشان بایشان
تعلق دارد و درین مقام گویا هر دو قدم مبارک آن سرور علیه و علیٰ آله الصلوة و السلام بر فرق مبارک او است کرم الله وجهه و
حضرت فاطمه و حضرات حسنین رضی الله تعالیٰ عنهم درین مقام با ایشان شریک اند انگارم که حضرت امیر قبل از نشاء عنصری نیز

ملاذ و ملجا این مقام بودند چنانچه بعد از نشاء عنصری و هر کرا فیض و هدایة ازین راه میرسد بتوسط ایشان میرسد چه ایشان بر
نقطهٔ منتهای این راه اند و مرکز این مقام بایشان تعلق دارد و چون دوره حضرت امیر تمام شد این منصب عظیم القدر به
حضرات حسنین رضی الله عنهما مفوض گشت و بعد از ایشان همان منصب بهر یکے از ائمهٔ اثنا عشر علی الترتیب والتفصیل قرار گرفت و
در اعصار این بزرگواران همچنین بعد از ارتحال ایشان هر کرا فیض و هدایت میرسید بتوسط این بزرگواران بوده و بحیلولهٔ ایشان
هر چند اقطاب و نجبا بوده باشند و ملاذ و ملجا همه ایشان بوده چه اطراف را غیر از لحوق بمرکز چاره نیست تا آنکه نوبت بحضرت
شیخ عبد القادر جیلانی قدس سره رسید و چون نوبت این بزرگوار رسید منصب مذکور باو قدس سره مفوض گشت و مابین ائمه
مذکورین و حضرت شیخ هیچکس برین مرکز مشهود نمیگردد و وصول فیوض و برکات درین راه بهر که باشد از اقطاب و نجبا بتوسط
شریف او مفهوم میشود چه این مرکز غیر او را میسر نشده ازینجاست که فرموده شعر افلت شموس الاولین وشمسنا ۞ ابدا علی افق
العلی لا تغرب ۞ مراد از شمس آفتاب فیضان هدایة وارشاد است و از افول عدم فیضان مذکور چون بوجود حضرت شیخ
معامله که باولین تعلق داشت باو قرار گرفت و او واسطه وصول رشد و هدایت گردید چنانچه پیش از وے اولین بوده اند
و نیز تا معامله توسط فیضان بر پا است بتوسط او است ناچار راست آمد افلت شموس الاولین الخ سوال این حکم منتقض
است بمجدد الف ثانی زیرا که در بیان معنے مجدد الف ثانی در مکتوبات جلد ثانی اندراج یافته است که هر چه از قسم فیض
دران مدت بامتان برسد بتوسط او باشد هر چند اقطاب و اوتاد باشند و بدلا و نجبا وقت بوند گوییم که مجدد الف دراین
مقام نایب مقام حضرت شیخ است و بنیابت حضرت شیخ این معامله باو مربوط است چنانکه گفته اند نور القمر مستفاد
من نور الشمس فلا محذور در هذا سوال یعنی مجدد الف که بالا مذکور شد مشکل است زیرا که در مدت مذکوره حضرت عیسی علی نبینا و علیه الصلوة
والسلام خواهند نزول فرمود و حضرت مهدی علیه الرضوان نیز ظهور خواهند نمود و معامله این بزرگواران برتر از ان است که بتوسط احدی
اخذ فیوض نمایند گوییم که معامله توسط براه دویمی است از دو راه مذکور که عبارت از قرب ولایت است و در راه اول که عبارت
از قرب نبوت است معامله توسط مفقود است هر که باین راه واصل گشته است هیچ حائلے و توسطے در میان ندارد و بے
توسط احدی اخذ فیوض و برکات مے نماید توسط و حیلوله در راه اخیر است فقط معارف آن موطن علاحده است چنانچه
گذشت و حضرت عیسی علی نبینا و علیه الصلوة والسلام و حضرت مهدی علیه الرضوان براه اول واصل اند چنانچه حضرات شیخین
رضی الله تعالی عنهما براه اول واصل گشته در ضمن آن سرور اند علیه و علی آله الصلوة والسلام و آنجا شان خاص دارند علی تفاوت
الدرجات انتهی فائده جلیله کرامة هر ولی تابع معجزهٔ پیغمبر او است و کرامت متفرع بر صحت حال است و امر کرامت دائره
است بر ستر بخلاف معجزه که دران تحدی ضرور است و بظهور اولیاء کرام کمال است دلالت دارد بر فناء بشریت ایشان
و قوت ارواح ایشان و حافظ از مکر و استدراج استقامت ولی است بر قدم شریعت محمدی علی صاحبها الصلوات
والتسلیمات تا که میزان شرع از دست نداده است خوارق که از و صادر گردد مسمات بکرامت اند و هر گاه میزان شرع از
دست داد آن خوارق او همه استدراج است و کشف شخصے که دلالت بر استحلال حرام نماید مکر و استدراج است و تحقق
بمقام استقامت چنانکه صاحب شرع فرموده است و خرق عادت که در اباستقامت نکشد علامت خذلان است

اعاذنا الله سبحانه و اصحابنا و من انتمی الینا از اینجا دانسته باشی که هر صاحب خرق عادت ولی نیست لهذا بسیاری گمراهان و جوکیان که ریاضات پیش گیرند دری از خرق بر ایشان بگشایند پس خرق عادت مابین محق و مبطل مشترک آمد الحمد لله رب العالمین اولا و اخرا ظاهرا و باطنا والصلوة والسلام علی رسوله محمد و آله و اصحابه اجمعین +

مکتوب پنجاهم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان بافضیلت پناه محمد یعقوب ساکن هاله کندهی در تحقیق معنی قول شیخ اکبر محی الدین ابن العربی الاندلسی که در فصوص الحکم واقع است انّ ذات الحق یتطور باطوار الخ بیان المحامد الاربعة والحضرات الخمسة و معرفت کل مرتبه بکمال الامتیاز و نهایت التوضیح والایجاز و ما یناسب فی ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم - اللهم لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک من لدیک رب صل علی سرک الاعظم و مظهرک الاتم الاکمل فی جمیع مناهله حسب درجته فی جمیع منازله ابلغ فضایل و فواضل پناه حقایق و معارف آگاه زبده محبان صادق میان یعقوب در کنف حمایت حق جل مجده بوده بر مدارج عالیه فایز باد مفاوضه ارادت آگین چهره وصول افروخت از مطالعه آن خورمی حاصل گردید فقرا بدعا یاد آورند همواره شادکام بوده فایض الجود باشند قلمی نموده بودند که شیخ ابن العربی صاحب فصوص الحکم که قایل بوحدت وجود است گفته که ذات الحق یتطور باطوار الخ و دیگر الفاظ مثل آن بسمع می رسد چنانکه جامی میگوید - بی روپوش کرده یوسفش نام الخ مراد ازین اقوال مفهوم نمیگردد محتاج به توضیح و تصریح است و دیگر این الفاظ که در مفتاح الصلوة واقع است اربع محامد ملحوظ دارد که الجمع بالجمع والتفرقة بالتفرقة موجب فهم این احقر مفصل فرمایند ظاهر گردید مجبا مکرما سر رشته بادیه خمول را ذوق توحید شهود است نه توحید وجود و تحقیق مسئله طایفه وجودیه از اهل مشرب آن می بایست اما چون سوال نموده اند از جواب چاره نی لاجرم هر دو مسئله را در دو مقصد تحقیق کرده میشود

المقصد الاول فی تحقیق المسئلة الاولی درین مقصد قول ارباب توحید وجود آورده بیان قول آنها کرده بتوحید شهود فرود آورده خواهد شد تا طالبان راه حقیقت براه صواب سلوک نموده از مزله اقدام احتیاط نمایند و بالله التوفیق باید دانست شیخ ابن العربی و تابعان او که قایل بوحدت وجود اند گفته اند ان ذات الحق سبحانه هو الوجود المطلق الخاص و ان ذلک الوجود لیس له فی حد ذاته ولا فی صفاته الحقیقیة شکل ولا حد ولا حصر و مع هذا ظهر و تجلی بالشکل والحد ولم یتغیر عما کان من عدم الشکل و عدم الحد بل الآن کما کان و ان الوجود واحد و اللباس مختلفة و متعددة و ان ذلک الوجود حقیقة جمیع الموجودات و باطنها و ان جمیع الکاینات حتی الذرة لا تخلو عن ذلک الوجود و ان ذلک الوجود لیس بمعنی التحقق والحصول لانهما من المعانی المصدریة لیسا بموجودین فی الخارج فلا یطلق بهذا المعنی علی الحق الموجود فی الخارج تعالی عن ذلک علوا کبیرا بل فیناسب ذلک الوجود الحقیقیة المتصفة بهذه الصفات اعنی وجوده بذاته و جمیع سایر الموجودات ... فی الخارج و ان ذلک الوجود لا ینکشف لاحد ... العقل ولا الوهم ولا الحواس ولا یاتی فی القیاس الان ...

بالكهنه الا المحدث تعالىٰ ذاته وصفاته عن الحدوث علوا كبيرا ومن اراد معرفته من هذا الوجه فقد ضيع وقته وان لذلك الوجود مراتب كثيرة المرتبة الاولىٰ مرتبة اللاتعين والاطلاق والذات البحت لا بمعنى ان قيد الاطلاق ومفهوم سلب التعين ثابتان فى تلك المرتبة بل بمعنے ان ذلك الوجود فى تلك المرتبة منزه عن اضافة النعوت والصفات ومقدس عن كل قيد حتى عن قيد الاطلاق ايضا وهذه المرتبة تسمى بالاحدية الذاتية وهى كنه الحق سبحانه وليس فوقها مرتبة اخرى بل جميع المراتب تحتها والمرتبة الثانية مرتبة التعين الاول وهى عبارة عن علمه تعالىٰ لذاته وصفاته ولجميع الموجودات علے وجه الاجمال من غير امتياز بعضها عن بعض وهذه المرتبة تسمى بالوحدة والحقيقة المحمدية علے صاحبها افضل الصلوات واكمل التحيات والمرتبة الثالثة مرتبة التعين الثانى وهى عبارة عن علمه تعالىٰ لذاته وصفاته ولجميع الموجودات على طريق التفصيل وامتياز بعضها عن بعض وهذه المرتبة تسمى عندهم بالواحدية والحقيقة الانسانية فهذه المراتب الثلثة كلها قديمة والتقدم والتاخر عقلى لا زمانى والمرتبة الرابعة الارواح وهى عبارة عن الاشياء الكونية المجردة عن المادة البسيطة الغير المركبة التى تظهر علے ذواتها وعلى امثالها والمرتبة الخامسة مرتبة عالم المثال وهى عبارة عن الاشياء الكونية المركبة اللطيفة التى لا تقبل التجزى والتبعض ولا الخرق ولا الالتيام وهى برزخ بين عالمے الامر والخلق وهو مشتمل علے صور ما فى العالم الجسمانى وهو اول مثال صورى فى الخارج لما فى الحضرة العلمية ولهذا سمى بعالم المثال والمرتبة السادسة مرتبة عالم الاجسام وهى عبارة عن الاشياء الكونية المركبة الكثيفة التى تقبل التجزى والتبعض والخرق والالتيام والمرتبة السابعة المرتبة الجامعة لجميع المراتب المذكورة الجسمانية والنورانية والوحدة والواحدية وهى التجلى الاخير واللباس الاخير اى الظهور الاخير وهو الانسان فهذه سبع مراتب الاولى منها مرتبة اللاظهور والستة الباقية منها هى مراتب الظهور الكلية والاخيرة منها اعنى الانسان اذا عرج فظهر فيه جميع المراتب المذكورة مع انبساطها يقال له الانسان الكامل والعروج والانبساط علے الوجه الاكمل كان فى نبينا صلى الله عليه وسلم ولهذا كان خاتم النبيين و ان اطلاق اسماء مرتبة الالوهية لا يجوز علے مرتبة الكون والخلق وكذا لا يجوز اطلاق اسماء مراتب الكون علے مرتبة الالوهية وان لذلك الوجود كمالين احدهما كمال ذاتى وثانيهما كمال اسمائى اما الكمال الذاتى فهو عبارة عن ظهوره تعالىٰ علے نفسه بنفسه فى نفسه لنفسه بلا اعتبار الغير والغيرية والغناء المطلق لازم لهذا الكمال الذاتى ومعنے الغنا المطلق مشاهدته تعالى فے نفسه جميع الشيون والاعتبارات الالهية مع الكيانية واحكامها ولوازمها ومقتضياتها على وجه كلى جملى لاندراج الكل فى بطون الذات ووحدته كاندراج جميع الاعداد فى الواحد العددى وانما سميت غناء مطلقا لانه تعالىٰ بهذه المشاهدة مستغنى عن ظهور العالم على وجه التفصيل لا حاجة له فى حصول المشاهدة الى العالم وما فيه لان مشاهدة جميع الموجودات حاصلة له تعالى عند اندراج الكل فى بطونه ووحدته وهذه المشاهدة تكون شهودا غيبيا علميا كشهود المفصل فے المجمل والكثير فے الواحد والنخلة مع الاغصان و توابعها فى النواة الواحدة واما الكمال الاسمائى فهو عبارة عن ظهوره تعالےٰ على نفسه وشهود ذاته فى التعينات الخارجية اعنى العالم وما فيه وهذا الشهود يكون شهودا عيانيا عينيا وجوديا كشهود المجمل فى المفصل والواحد فى الكثير والنواة فى النخلة وتوابعها وهذا الكمال الاسمائى من حيث التحقق والظهور موقوف على وجود العالم وما فيه لان معناه السابق لا يحصل الا بظهور العالم علے وجه التفصيل و ان ذلك الوجود ليس بحال فى الموجودات ولا متحد بها لان الحلول والاتحاد لا بد لهما من الوجودين حتى يحل احدهما فى الآخر او يتحد احدهما بالآخر و

الوجود واحد والواحد لا تعدد له اصلا وانما التعدد فی الصفات علے ما یشهده ذوق العارفین ووجدانهم وان العبودیة والتکالیف
والراحة والعذاب والآلام کلها راجعة الی التعینات وان ذلک الوجود باعتبار مرتبة الاطلاق منزه عن هذه الاشیاء کلها وان
ذلک الوجود محیط لجمیع الموجودات کاحاطة الملزوم باللازم والموصوف بالصفات لا کاحاطة الظرف بالمظروف او الکل
بالجزء، تعالے عن ذلک علوا کبیرا وان ذلک الوجود کما انه باعتبار مختفی اطلاقه ظاهر فی ذوات جمیع الموجودات بحیث یکون ذلک
الوجود فی تلک الذوات عین تلک الذوات کما کانت تلک الذوات قبل الظهور فی ذلک الوجود عین الوجود کذلک
الصفات الکاملة لذلک الوجود باعتبار کلیتها واطلاقها ظاهرة فی جمیع صفات الموجودات بحیث تکون تلک الصفات
الکاملة فی ضمن صفات الموجودات عین صفات الموجودات کما کانت صفات الموجودات قبل الوجود فی تلک الصفات
الکاملة عین تلک الصفات الکاملة وان العالم بجمیع اجزائه اعراض والمعروض هو الوجود وان للعالم ثلثة مواطن احدها التعین
الاول ویسمی فیه شیونا وثانیها التعین الثانی ویسمی اعیانا ثابتة وثالثها فی الخارج ویسمی فیه اعیانا خارجیة وان الاعیان الثابتة
ما شمت رائحة الوجود فی الخارج وانما الظاهر احکامها وآثارها وان المدرک اولا فی کل شئ هو الوجود وبواسطته یدرک ذلک
الشئ کالنور بالنسبة الی سائر الالوان والاشکال ولاجل دوام الظهور وشدته لا یعلم هذا الادراک الا الخواص وان جمیع الموجودات
من حیث الوجود عین الحق سبحانه وتعالیٰ ومن حیث التعین غیر الحق سبحانه وتعالیٰ والغیریة اعتباریة واما من حیث الحقیقة فالکل هو الحق سبحانه
وتعالے ومثاله الحباب والموج وکوز الثلج فان کلهن من حیث الحقیقة عین الماء من حیث التعین غیر الماء وکذا السراب من حیث الحقیقة عین الهواء ومن
حیث التعین غیر الهواء والسراب فی الحقیقة هو ظهر بصورة الماء قالوا والدلایل علے وحدة الوجود کثیرة من القرآن والاحادیث قالوا وان القرب
قربان قرب النوافل وقرب الفرایض واما قرب النوافل فهو زوال صفاته البشریة وظهور صفاته تعالیٰ علیه بان یحیی ویمیت
باذنه تعالیٰ ویسمع ویبصر من جمیع جسده لا من الاذن والعین فقط وکذا یسمع المسموعات من بعید ویبصر المبصرات من
بعید علے هذا القیاس وهذا فناء الصفات فی صفات الله تعالے وهو ثمرة النوافل واما قرب الفرایض فهو فناء العبد بالکلیة
عن شعور جمیع الموجودات حتی عن نفسه ایضا بحیث لم یبق فی نظره الا وجود الحق سبحانه وهذا معنے فناء العبد فی الله تعالیٰ وهو
ثمرة الفرایض ومن القائلین بوحدة الوجود من یعلم ان الحق سبحانه وتعالیٰ حقیقة جمیع الموجودات وباطنها علما یقینیا ولکن لا
یشاهد الحق سبحانه فی الخلق شهودا حالیا بالقلب وهذه المرتبة اولی واعلے من المرتبة الاولی ومنهم من یشاهد الحق فی الخلق
والخلق فی الحق بحیث لا یکون احدهما مانعا عن الآخر وهذه المرتبة الاخیرة اولی واعلے من المرتبتین السابقتین انتهی قوله و
منهم من یشاهد الحق فی الخلق الخ یعنے منهم من یری بالقلب وجودا واحدا بعینه حقا من وجه الاطلاق وخلقا من وجه التقیید
بحیث لا یکون شهود الحق والوحدة مانعا عن شهود الخلق والکثرة ولا شهود الخلق والکثرة مانعا عن شهود الحق والوحدة هذه
الذی فهم من شرح الرباعیات ویحتمل ان یکون معناه ان منهم من یشاهد الحق فی الخلق بالقلب والخلق فی الحق بعین
الراس بحیث لا یکون احدهما مانعا عن الآخر هذا الذی فهم من رسالة نصیر الحق محمود یوسف فان فیها هکذا غیب بغیب وشاهد
بشاهد مشغول گردد چنانچه نه غیب را خبر از شاهد و نه شاهد را خبر از غیب باشد انتهی از مما ذکر دانسته باشی که نزد ایشان
همان وجود مطلق است که بکمالات خود در جمیع مراتب ظهور نموده است آن وجود نزد ایشان در حد ذات خود در جمیع

نسب و اعتبارات و شکل و حد معرا و منزه است و مع ذلک باطوار جلوه نموده و بشکل و حد ظهور فرموده است و ایشان
چون ظل را عین اصل میدانند بهمه اوست قایل گردیده اند و حال آنکه ظل عین اصل نیست چه دو چیز مغایره میخوانند
و قول نیک در توحید وجود آنست که گویند که این همه ظهورات اوست و همان وجودیست که در جمیع مراتب ظهور نموده است
و در مرایاء متعدده ظاهر گردیده است نه آنکه اینهمه اوست و صفات را که راجع بعلم می دانند آن صفات حضرت حق تعالیٰ
نیستند آن همه ظلال صفات اند و شبه و مثال آن صفات که در خانه علم عکوس و ظلال آنها در مرایاء عدمیه ظاهر گشته حقایق
ممکنات گردیده اند این توحید از روئے تحقیق در شهود است و تحقیق مقام آنست که صفات هشتگانه حضرت حق
تعالیٰ که نزد اهل الله شکر الله تعالی سعیهم در خارج موجود اند البته در خارج از ذات حق تعالیٰ متمیز اند تمیز بیچونی و بیچگونی
و از همدیگر ایضا متمیز و باوجود تمیز خارجی در مرتبه علم ایضا تفصیلی و تمیزی پیدا کرده اند و منعکس گشته اند و هر اسمے و صفتے
را در مرتبه علم مقابلی است و مقتضی مثلاً صفة العلم را در مرتبه علم مقابلی است که عدم علم باشد که معبر بجهل است و صفت
قدرت را مقابلی است عجز که معبر بعدم قدرت است و علی هذا القیاس و آن عدمات ایضاً در علم واجبی تعالیٰ شانه تفصیلی
و تمیزے پیدا کرده اند و مرایا اسماء و صفات متقابله خود گشته اند و مجالے ظهور آنها شده اند آن عدمات با آن عکوس اسماء و
صفات حقایق ممکنات شده اند چه تمیز غیر از مقابلی صورت نمیگیرد و شیونات ذاتیه حضرت حق تعالیٰ اگرچه عین ذات
اند در خارج حضرت حق تعالیٰ آنها را در مرتبه واحدیت جدا جدا داشته است چه علم مقتضی تمیز است پس شیونات
ایضا در خانه علم تمیزے پیدا کرده اند و هر شانے مقتضی تمیز خاص و تشخیص علیحده گردیده است آن شیونات متمائزه ایضا
در علم مقابلات و نقایض دارند در علم کما مر آن مقابلات با آن عکوس شیونات متمائزه در علم ممکنات نام یافته اند و اگر
شیونات متمائزه در علم را حقایق ممکنات گفته شود نیز جائز است که ممکن آنست که وجود و عدم او در وے متساوی باشد
و در اینها همچنین است زیرا که اینها برازخ اند بین الوجود و العدم نسبت بذات خویش روے بوجود دارند چه شیونات در
خارج عین ذات اند و نسبت تمیز و تشخیص او بعدم دارند چه تمیز وجود بعدم است و بالضد تتبین الاشیاء و گفته اند مصرع
تتبین نشود جز بضد این صور علمیه در خانه علم ظاهر گشته اند و از خانه علم نه بر آمده اند قادر مختار هرگاه ماهیتی را ازین ماهیات
ممتزجه بوجود ظلے که پرتویست از حضرت وجود متصف گردانیده موجود خارجی ساخته بالجمله آن صور علمیه را بظاهر وجود و نسبت
مجهول الکیفیت بخشیده و پرتوی از حضرت وجود بر آن انداخته مبداء آثار خارجیه گردانیده پس وجود ممکن در علم و خارج
در رنگ سایر صفات او پرتوی است از حضرت وجود و کمالات او مثلاً علم ممکن پرتویست از علم واجب تعالیٰ
و تقدس و ظلے است از آن که در مقابل خود منعکس گشته است و قدرت ممکن ایضا ظلے است از قدرت واجب
تعالیٰ که در علم عجز که مقابل اوست منعکس شده است و همچنین وجود ممکن ظلے است از حضرت وجود که در
مراتب عدم که مقابل اوست منعکس گشته است و خلق عبارت از ایجاد آن نسبت مجهول الکیفیة است همان نسبت
سبب نماینده حقایق در خارج شده است چنانکه صورت شخصے را نسبتے بآئینه که محاذی اوست پیدا آید و
سبب نمایندگی او در آئینه گردد و آئینه همچنان برنگی و صفائی خود باشد ازینجا معلوم گردید که مظهریت و مرائیت

عالم مرا اسماء وصفات را مرائیت اوست مرصور اسماء وصفات را نه اسماء وصفات را باعیانها چه اسم در رنگ مسمی محاط ہیچ مرآت نمے شود وصفت ہمچون موصوف مقید ہیچ مظہر نمیگردد وایضا معلوم شد کہ کثرت در فعل وصفت حضرت حق تعالے سبب متعلقات است صفت او تعالیٰ چون ذات او تعالے یگانہ است کہ اصلا گنجایش کثرت ندارد بواسطہ تعلق متعدد ومتکثر مینمایند مثلا فعل حق تعالے از ازل تا ابد یک فعل است لیکن چون متعلق این فعل اشیاء متعددہ است آن فعل نیز متعدد مینماید چنانکہ ذات جامع جمیع اضداد است فعل وصفت او نیز جامع اضداد اند پس ہمان یک فعل در جائے بصورت احیا ظاہر میگردد ودر جاے برنگ اماتت ظاہر مے آید ودر محلے ہمان فعل را انعام واکرام گویند ودر موضع دیگر ایلام وانتقام مے نامند وہمچنان کلام کہ صفت اوست یگانہ است واز ازل تا ابد ہمان یک سخن متکلم است چہ خرس وسکوت بر حضرت حق تعالے جایز نیست وہمان یک کلام بواسطہ تعلق بمحال مختلفہ کلمات متعددہ وصیغ متباینہ مے نماید گاہے آن را امر میگویند وگاہے نہی وعلے ہذا القیاس وہمچنین آنچہ علما گفتہ اند کہ لایجری علیہ تعالے زمان زیرا کہ از ازل تا ابد نزد او تعالے حاضر است ونسبت با او سبحانہ وتعالے ماضی ومستقبل نیست لیکن چون در ان یک آن امور متعددہ بظہور مے آیند واشیاء متباینہ بر لوح ہستی مے نمایند آن یک آن بواسطہ تعلق آنات متکثرہ واز منہ متعددہ مینمایند ازین تحقیق دانستہ باشی کہ ظہور ذات وصفات نیست ظہور در ظلال ذات وصفات است بلکہ در مرتبہ ظل ظل است وظلال کہ در مرایاء عدمیہ در نظر مے آیند عین اصل نیستند چون عکس روی زید در مرآت در مرتبہ کہ زید است مرات وجود ندارد ونہ زید در مرتبہ مرآت نزول فرمودہ است در آئینہ محض ظہور وجود زید وکمالات اواست وظلال چون شبہ ومثال اصل اند سالک را در شہود غلط می افتد می پندارد کہ آنچہ در مرایا در نظر مے آید عین اصل است وچون طفل روی خود در آئینہ دیدہ فریفتہ میگردد بالغان طریقت اند کہ فرق در ظل واصل نمودہ بحقیقت کار رسیدہ اند حافظ آداب معرفت علیہ الرحمۃ والغفران چہ لطیف اشارتے در مثل مقامات مے فرمایند **بیت** دور است سراب درین بادیہ ہوشدار ✤ تا غول بیابان نفریبد بسرابت ✤ باید کہ این معرفت محیرہ را بدین طریق کہ سمت تحریر یافتہ باید دانستن وازین نصب وعلامات باطراف میل نباید نمود تا براہ سلامت پے بمقصد بردہ شود وباللہ التوفیق المقصد الثانی فی تحقیق المسئلۃ الثانیۃ وہی المجاہدۃ الاربعۃ واین مسئلہ موقوف است بر دانستن مقام جمع وجمع الجمع وفرق بعد الجمع وفرق قبل الجمع در اصطلاحات شیخ عبد الرزاق کاشے آوردہ است کہ جمع شہود حق است بے خلق ودر شرح گلشن راز آوردہ کہ جمع در اصطلاح این طایفہ علیہ مقابل فرق است وفرق احتجاب است از حق بخلق یعنے ہمہ خلق بیند وحق را من کل الوجوہ غیر داند وجمع مشاہدہ حق است بے خلق واین مرتبہ فناء سالک است چہ تا زمانے کہ ہستی سالک بر جائے باشد شہود حق بے خلق نیست ودر رشحات آوردہ است کہ بعض عرفا گفتہ اند کہ چون خدائے تعالیٰ بذات خود بر کسے تجلے کند این کس جمیع ذوات موجودات وصفات وافعال ایشان را در اشعۂ ذات وصفات وافعال وے سبحانہ متلاشی یابد ونسبت نفس خود را با موجودات چنان یابد کہ گوئے وے پدر موجودات است واین موجودات نسبت با وے اعضائے وے اند وفرو نمے آید چیزے بر ہیچ یک ازین موجودات الا آنکہ مے بیند کہ بر وے فرود آمدہ وے مے بیند ذات خود را ذات حق

چون چنانین بود پس یکے ازین دو معذور بود و یکے مشکور و آنکه مشکور بود روزگارش قومی تر ازان بود که معذور باشد باید دانست جمع و تفرقه در جمیع مراتب سلوک صورت میگیرد اوّل درجه در جمع و تفرقه آنست که جمله حواس و اندامها در ولایت دین و خانه مسلمانی و حجره تقوی مقیم و مستقر بود تا در وظایف و حقوق دین جمع باشد و اگر یکے ازین حواس برخلاف دین از چهار دیوار امر و نهی و طاعت کتاب و سنت بیرون نشود در عالم دین تفرقه لازم او باشد درجه دوم در جمع و تفرقه آنست که این حواس و اعضا اگرچه از محرمات دور بوند و در اجتناب از محرمات در مقام جمع بود لیکن در شهوات حلالی در عین تفرقه بود زیرا که شهوت حلال چون بمقدار ضرورة و حاجت تن نبود نفس پرستی بود نفس پرستی مایهٔ همه کدورتها و وحشتها و ظلمتهاء عالم دل بود گرفتاری شهوات حلال و نهمات جایز شرع تفرقه عالم دل است چون دل یکے است و آن دل در وادیهائے شهوات متفرق شد در طاعت خدائے تعالی کجا جمع گردد و چون روے بجمعیت نهد بجدے رسد که خوردن و پوشیدن و انواع تمتعات محنت و مصیبت روزگارش شود و عبادت پروردگار جل عظمته قرة العین او گردد و گرفتار طاعت و خدمت شود درین وقت تفرقه گرفتاری شهوات حلالے ازو مے رود و در گرفتاری طاعت و خدمت حضرت حق جمع حاصل میگردد درجه سیوم در جمع و تفرقه آنست که چون طاعت حضرت حق تعالی مشرب و مذهب او گشت و همچنانکه در ابتداء دکان مکاسب پیوسته معمور داشتے بمعاملت تجارت اکنون دکان نیاز و سوز و عیب نهادن بر خویش بقدر وسع آباد دارد و درین معنے جمع باشد اما تفرقه وے درین درجه آن باشد که بتن خدمت میکند لیکن بدل غائب مے باشد بچشم مے گرید لیکن باندیشه هر جا مے رود بزبان عذر میخواهد و بطبع هر جامی آویزد و این عین تفرقه بود و درین درجه آنگاه ازین تفرقه بعالم جمع رسد که دل در ارادت حق سبحانه قرار گیرد و دایم از جمله حواسها مبری بود چنانکه بتن استاده بود در قدمگاه طاعت معرض از همه شهوتها چون دل جمع گشت در یک ارادت آنگاه هر چند گرمتر و خسته تر و در مقام طلب تیزتر در گذاردن واجبات حریص تر و در خصومت اضداد راه تمام تر صفت جمعیت درست تر و از قید تفرقه آزادتر شود درجه چهارم در جمع و تفرقه آنست که دل اگرچه همه طاعت گردد و تن همه خدمت گردد چنانکه در خدمت و طاعت هیچ شرکتے از هوا و نفس نماند و این هر چند جمعیت طاعت است لیکن تفرقه از انجا است که نظر صادقان و مخلصان بر طاعت نیست از بهر آنکه ناظر طاعت بودن در حال طاعت و نگریستن بحال خدمت در حال خدمت متفرق شدن است از دید جمال توفیق طاعت و نگریستن بغیر است خدمت و طاعت اگرچه محمود است لیکن بآن مشغول شدن از دید توفیق حضرت حق تعالی نامبارک است درجه پنجم در جمع و تفرقه آنست که هر چند که بنده در نظاره توفیق جمع بود و لیکن چون در محل طمع عوض ثواب است در تفرقه بود و برین قیاس در جمیع مراتب جمع و تفرقه روی میدهد هر سالک راه طریقت را لازم که در هر منزلے که فرود آید خود را از تفرقه نگهدارد و درین گفتگوئے از مقصد دور ماندیم بر اصل سخن رویم و پرده از روے مقصد برداریم چون جمع و تفرقه دانسته شد باید دانست حمد در لغت بفتح اول و سکون دوم بمعنے ستودن و ستایش است و در عرف این طایفه علیه صوفیه قدس الله تعالی اسرارهم عبارت است از اظهار کمال محمود بصفات

جمال ولعوت جلال بر سبیل تعظیم واجلال وآن یا از مرتبه جمع است بر جمع چنانکه حضرت حق سبحانه وتعالی در مرتبه غیب ومعانی مثلاً اظهار کرد کمالات خود را بر خود بتعیین وتجلی اول وثانی ربما اشتمل علیه من الشیون والاعتبارات اولا والحقایق الالهیة والکونیة ثانیا درین مرتبه علیه خود شاهد است وخود مشهود کان الله ولم یکن معه شیٔ واز این جا حضرت سرور الاعظم صلی الله علیه وسلم گفته انه لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک رباعی ای عشق بهمه سخنها نهانی میگفت * اسرار جمال جاودانی میگفت * اوصاف کمال خویش در پرده غیب * با خود بزبان بی زبانی میگفت * ویا از مرتبه فرق است بر فرق چنانکه مظاهر خلقیه ومجالی گویند بالسنت اقوال وافعال واحوال اظهار کمال وجمال یکدیگر وثنای یکدیگر بر منصه ظهور آرند وآن بحقیقت حمد حضرت حق تعالی است مر خودش را بواسطه ظهور بحضرات مراتب وجود وشهود چه هرکه اظهار کمال دیگری میکند آن اثر کمال حضرت حق است تعالی شانه که در مرایا ظهور نموده و پرتوی انداخته پس این حمد راجع بصاحب کمالی باشد نه بآئینه چه آئینه جز اراءت حظی ندارد رباعی هر صبح که میرنند بلبلان بچمن * کلبانگ حال یاسمین وسرو سمن * باشد همه وصف شه خوبان جهان * کاید ز زبان شان بگوش دلمن * ویا از مرتبه جمع بر فرق چنانکه بافاضه نور وجود بر حقائق واعیان موجودات که بلسان اصطلاح ازان بفیض مقدس تعبیر میکنند اظهار میکند استعدادات وقابلیات ایشان مر وجود وکمالات تابعه ایرا داین استعدادات وقابلیات از مقتضیات فیض اقدس است باوجود بسط بساط وجود بر ممکنات ووضع موائد کرم خود که نهایت ندارد وصف شان امیکند وانک لعلی عظیم ونحو ذالک رباعی ذات اوغنی است ز بوده نابوده * مادام مستغرق آسوده * عکس رخ خود ز مرایا بنموده * وآنکه به کمال حسن شان بستوده * ویا از مرتبه فرق بر جمع است چنانکه جمیع مراتب وجود روحا ومثالا وحسًا بجمیع السنه قولا وفعلا وحالا حمد حضرت ذو الجلال والاکرام میگویند واظهار کمال ذات وصفات وافعال حضرت او میگویند رباعی خوبان که عقل ربا وفریب جانند همه * در شیوه دلبری شهره جهانند همه * هرچند بشیوه حسن داستانند همه * از صفحه حسن خط جمال تو خوانند همه * ازین جا دانسته باشی که این همه محبت ومیل جمیل حقیقی است عز شانه بجمال خودش جمعا وتفصیلا چه ان یا از مقام جمع است بجمع آن شهود جمال ذات است در مرات ذات بی توسط کائنات باین مرتبه اشارت است آنچه در حدیث آمده است المؤمن مرات المؤمن ویا از جمع بتفصیل چنانکه آن ذات یگانه در مظاهر بی حد وکرانه مشاهده لمعات جمال خود میکند ومطالعه صفات کمال خود می نماید ویا از تفصیل بتفصیل چنانکه اکثر افراد انسانی عکس جمال مطلق را در مرایای تفاصیل آثاری مشاهده کنند وجمال مقید زایل را مقصود کلی دانند وبلذات وصال خورسند وبمحنت فراق دردمند گردند ویا از تفصیل بجمع چنانکه بعضی از خواص رخت فکرت از کارخانه افعال وآثار بیرون برده اند وحسن رفع حجب واستتار شیون وصفات که مبادی افعال وآثار اند کرده متعلق همه وقبله گاه توجهات ایشان جز ذات متعالی صفات رفیع الدرجات امری دیگری نیست فافهم وبر تو پوشیده نرود آنکه محامد اربعه ملاحظه نمودن باوجود برپا نمودن نماز ممکن است غیر محال چه سالک چون در مرتبه عدالت فرود آید ونزول نماید در حق او شانی مانع شان دیگر نیست حضرت حق تعالی میفرماید رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله فافهم ولا تکن من القاصرین ودرین محل سوال

وجواب است وتحریر آن وقت مساعدۃ نمود اگر ثانی الحال توفیق رفیق گشت بتحریر آن مبادرت کردہ خواہد شد وباللہ التوفیق لیکن معانی محامد اربعہ بتفصیل در حاشیہ فتوحات غیبیہ شرح عقاید صوفیہ بیان نمودہ شدہ آنجا رجوع نمایند والحمد للہ رب العالمین اولا وآخرا باطنا وظاہرا والصلوۃ والسلام علے رسولہ محمد وعلے آلہ واصحابہ اجمعین ✦

مکتوب پنجاہ ویکم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت الیشان ما ایضا باحقر خادمہ فقیر محمد فاضل در حقیقت شہود ومشاہدہ وزوال علم حصولی وحضوری وفنا وبقا وبیان مرتبہ قاب قوسین او ادنی ومعرفت کمالات ولایت کبری ووصول بوصل ربانی ورجوع بوجود موہوب حقانی وحصول ایمان بالغیب حقیقی واسلام تحقیقی بمرتبہ کمالات ظاہر النبوۃ وصحو بعد المحو ودریافت عین الیقین وحق الیقین مرتبہ اخص الخواص وبیان کیفیت ادراک مرکب بعد الادراک البسیط وغیر ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ما الحمد للہ وحدہ والصلوۃ والسلام علی من لا نبی بعدہ وعلی آلہ واصحابہ ومن نحی نحوہ اما بعد لا یخفی علی المحب الصادق الفقیہ الورع محمد الملقب بالفاضل ان الذکر اذا صار وصفا لازما للقلب کالسمع للسامعۃ والبصر للباصرۃ وانمحی عن صحیفۃ الباطن غیر اللہ حتی لم یبق مقصد غیرہ وصار مرادہ ابتغاء مرضات اللہ واستوی لو بہ السراء والضراء سمیت ہذہ الحالۃ بالفنا القلبی وتحصل لہ بعد اتمام السیر الافاقی والدخول فی السیر الانفسی وسماہا بعض المشائخ بالمشاہدۃ ویادداشت والتجلی الذاتی فی ہذہ الحالۃ یذہب تعلقہ الحبی والعلمی عما سوی اللہ ولم یبق فی بیداء صدرہ العلم الحصولی غیر ان العلم الحضوری باق لبقاء النفس وبقاءہا یستلزم الانانیۃ وہی تستدعی الدعاوی الباطلۃ وفناءہا بانتہاء السیر الانفسی ودخولہا فی مراتب الاقربیۃ ووصولہا الی المطلوب الحقیقی وہو وراء الافاق والانفس وحینئذ یزول العلم الحضوری بزوال النفس ؛ اعلم ان السالک المستعد اذا رای بسابقۃ الازلیۃ عدمیتہ الذاتیۃ وہی حقیقۃ النفس واصلہا وذلک لان الاصل فی الممکن العدم یعلم بالعلم الیقینی ان الوجود وتوابعہ من الکمال والحسن والجمال مستفادۃ من الحق سبحانہ مستعارۃ منہ حینئذ قد یتکلم البعض بامثال کلمۃ ہمہ اوست اے الکل ہو اللہ وسبحانی ما اعظم شانی ولیس فی جبتی سوی اللہ وذلک لان التکلم بامثال ہذہ الکلمات یقتضی العلم والتمیز فما یکون ذلک الا فی دائرۃ علم الیقین والقول بہا لا یقتضی الفناء قال قدوۃ ارباب التوحید الوجودی الشیخ ابن العربی فی کتاب الاحدیۃ وکل العارفین انما نوا معرفۃ اللہ تعالی الی فناء الوجود وفناء الفناء وذلک غلط محض وسہو واضح فان معرفۃ اللہ تعالی لا تحتاج الی فناء الوجود ولا الی فناء فنائہ انتہی فصاحب توحید الوجود اذا ما خرج من ہذہ الدائرۃ وما تخلص عن شہود الکثرۃ وما تحقق بالفناء وعین الیقین وان تصور الکثرۃ بعنوان الحقانیۃ وزعم انہ رائے الوحدۃ فی الکثرۃ لکن مشہودہ الکثرۃ دون الوحدۃ لان فی صورۃ الاتحاد کل شئی یدعو السالک الیہ ویعرض علیہ نفسہ بصورۃ المحبوبیۃ ولہذا لا یفرق بین النفیس والخسیس ویوانس بالصدیق والزندیق واذا انکشف علیہ ان تخیلہا نفسہا کاملۃ بالکمال المستعار عن الغیر کان تخیلا فاسدا ودعوی باطلا ولہذا التخیل

والدعاوی الباطلة والانانیة کانت معادیة لربها کما ورد عاد نفسک فانها انتصبت لمعاداتی فادی تلک الکمالات الی
صاحبها کما اشار الیه قوله عز من قائل ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها ویری نفسه خالیة عنها حصل له الفناء فی
الصفات والموت قبل الموت ولا یجد لانانه موردا الا الاصل لانه خرج من البین وترک نفسه وهو العدم خالیة ووصل الی
الاصل فیطلق اناه الذی کان یشیر بها الی نفسه علی الاصل ولما کان لهذا الاصل اصل وللاصل الاصل اصل فهکذا یکون الکلام
هلم جرا الی ان یبلغ الکتاب اجله وهذه المرتبة یسمونها بمرتبة قاب قوسین المتعلقة بتجلی الصفات وهی القدم الاول فی
الولایة واذا لم یبق ما به امتیاز العدم من الاعدام وانقطع منه العدم الذی کان مرآة لتلک الکمالات وان کانت رؤیة انعکاس
الکمالات واستتارتها باعتبار التوهم فقط لان فی الحقیقة ما انفک منه تعالی کمال وما انفرد عدم من العدم المطلق فی نفس الامر
انما هذا تبدل العلم فقط لان هذا الکمال التوهمی کان یظنها کاملة ولما وقع نظره علی اصله ورای جمیع الکمالات ثابتة له تعالی ورای
انه کان مرآة لتلک الکمالات لیس عنده الا الاراءة کالصورة المنعکسة المرئیة فی المرآة والعدم علی اصله انمحق بالعدم المطلق
فلم یبق منه العین والاثر ولا الاسم ولا الرسم بعین الیقین وزال عنه الشعور کما یشیر الیه قول سید السفراء علیه وعلیهم افضل الصلوات
واکمل التحیات لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک مقرب اسم جبرئیل ولا نبی مرسل اسم نفسه النفیس وتحقق بالفناء
الاتم والبقاء بعد الفناء وهو الفناء فی الذات وهو مرتبة او ادنی المتعلقة بتجلی الذات وهی مرتبة ولایة النبوة انتهت ههنا
دائرة ولایة الانبیاء فیشرع فی کمالات النبوة بتوسط متبوعه صلی الله علیه وسلم ولا یلزم من رفع ما به الامتیاز عدم انفکاک
الکاملین لان رؤیة الکمالات ظلال اسماء الحق وصفاته سبحانه من اثر تجلی الصفات وکمال هذا التجلی ان یؤدی هذه
الکمالات الی اصولها ویری نفسه خالیة عن الکمالات لکن لما کان سیره فی دائرة الصفات یکون مانعا عن لحوق العدم
المقید بالعدم المطلق وان وصل الظلال الی اصولها ورای مرآة العدم خالیة عنها واذا انتهی سیره الی آخر نقطة دائرة الصفات
یتجلی علیه الذات لان الوصول الی نهایة کل مقام ظهور مقام فوقه فحینئذ لم یبق العلاقة المانعة عن اللحوق فیلحق العدم المقید
بالمطلق فیحصل له الفناء الاتم فلا یبقی اذا من نفسه بقیة ما ولا یقال ان حقیقة الممکنات لما کانت اعداما امتازت بالاصباغ
وصارت مرایا لاسماء الله وصفاته تعالت وتقدست فعلی تقدیر حصول هذا الفناء لم یبق فی الممکن من العدم المقید الذی هو
حقیقته اسم ورسم کما قلت انما یبقی فیه الوجود الصرف لزوال احد النقیضین وحصول الآخر والوجود عندهم عین الواجب او من
اخص صفاته وفیه لزوم قلب الحقائق لانا نقول ان الوجود الذی هو عین الواجب او من اخص صفاته لیس نقیض العدم
انما نقیض العدم ظل من ظلال الوجود وعکسه وهو الوجود العام بمعنی الکون والثبوت والتحقق والحصول من قبیل المعقولات
الثانویة ووجوده تعالی فوق هذا الوجود قال الشیخ العارف بالله تعالی علاء الدولة رحمه الله تعالی فوق عالم الوجود عالم الملک
الودود وصاحب هذا الحال لیس له مجال التکلم بکلمة الکل هو ولا بکلمة الکل منه لان الکثرة قد انتفت بمشاهدة الوحدة الحقیقیة
عن نظره راسا فلا مسوغ له ان یحکم بان هذه الافراد عین الحق سبحانه انما هذا مقام الجهل والحیرة الذی نشأ من التجلی الذاتی
وهو اصل الاخفی والتکلم بامثال هذه الکلمات یقتضی العلم والتمیز وصاحب هذا الفناء لیس له شعور بفنائه بل لیس له ادراک
بمطلوبه فکیف یکون له شعور بما سواه والتوجه والادراک فی هذه المرتبة لبسیط نعم الکل لیس بموجود انما الموجود الحق وانما کان قربا

من حاله لكن ليس له مجال التكلم بامثال هذه الكلمات لما مر وان تكلم كان نقصانا في حاله وافشاء اسراره وشركا في اطواره لكون هذا المقام مقام عين اليقين ونصيبه من الذات الواجبي وصفاته وافعاله ليس الا التحير والالم والحرق لان ذاته تعالى ليس بمدرك ولا محاط فكيف يمكن للممكن ان يدرك كنه الواجب ويحيطه فلا جرم تكون الحيرة دائمة وهذا الحال شرط للوصول الى المقصد الاقصى والدرجة القصوى وهو البقاء بالله وهو وراء ذلك فاذا اراد الله جل مجده ان يرقيه عن حال الفناء وعين اليقين ويحققه بالبقاء وحق اليقين ويرفعه من السكر وعدم الشعور الى الصحو والشعور ويحييه بعد الموت يمنحه الوجود وكمالاته من الحيوة والعلم والقدرة والارادة وغير ذلك كما اشار اليه قوله سبحانه او من كان ميتا فاحييناه وجعلنا له نورا الاية فيصير مولودا بالولادة الثانية موجودا بعد العدم بالوجود الموهوب الحقاني حيا بحيوته عالما بعلمه قادرا بقدرته مريدا بارادته الى غير ذلك من صفات الكمال ويشهد العالم متميزا عن الحق جل مجده مصنوعا له مظهر الكمالاته الصادرة منه وليعرف ان الرب رب سرمدا والعبد عبد دائما فيحصل له الايمان بالغيب ويتشرف بالاسلام الحقيقي وهذه مرتبة كمالات ظاهر النبوة فيحكم فيها بهمه از واست اے الكل من الله كما قال عز من قايل قل كل من عند الله فمال لهؤلاء القوم لا يكادون يفقهون حديثا ويكون في هذا الحكم بريئا عن انواع الشرك لانه يتخلص بالفناء عن محبة ما سواه ويتحرر عن رقية ما عداه ويخرج عن مكايد النفس الامارة وتصير نفسه مطمئنة مقولا فيها يا ايتها النفس المطمئنة ارجعي الى ربك راضية مرضية فادخلي في عبادي وادخلي جنتي ويرجع الى عالم الخلق لتكميل الناقصين وارشاد الضالين البطالين وفي نسبة شهود الكل منه تعالى اهل البداية والنهاية سواء لان شهود العالم نصيبهما وهذا معنى قولهم النهاية هي الرجوع الى البداية واما المتوسطون الذين هم في سكر الحال يستنكفون عن شهود العالم باستغراقهم واضمحلالهم واستهلاكهم ليس لهم علم بما سواه ولا شعور بما عداه ولم يعلموا ان العالم معلوم للحق سبحانه مشهود له تعالى فعلمه وشهوده من صفات الكمال نعم محبة العالم بالتعلق به نقص وشرك خفي فبهذا ظهر الفرق بين شهود العوام وشهود اخص الخواص للعالم فشهود العوام وعلمهم مقترن بالتعلق به والحب فلا جرم صاروا محجوبين ومحرومين وشهود اخص الخواص عن هذا التعلق والمحبة بري فهم نجوا عن مرض المحبة وتحققوا بالصفة الكمالي الذي هو العلم والشعور واما الخواص فهم وان تخلصوا عن هذا المرض لكن خلوا عن صفة الكمال هذا فان قلت طالب الوصال انما هو قلب السالك فلما تحقق هو بالفناء الاتم ولم يبق له الشعور فاي شيء وصل بالمطلوب ومن الذي هو صاحب الشعور فان قلنا انه يعطى للطالب قلب ودرك وراء ذلك القلب والدرك والشعور ويكون هذا القلب الاخير واصلا وواقفا فحينئذ لم يصل الطالب الى المطلوب قلنا الواصل هو القلب كان طالبا وحصل له الفناء وصاحب الشعور ايضا هو فعدم شعوره بالنسبة الى ما سوى المطلوب وشعوره بالمطلوب اعني ادراك البسيط وهو العلم الذي يسمى الانكشاف المحض من غير احاطة ونهايته عدم الاحاطة ان يكون الدرك من غير كيفية ولعد البقاء حصل له ادراك مركب وهذا الادراك البسيط والادراك المركب وراء الادراك البسيط الذي هو عند المتكلمين فانهم قالوا الصورة العلمية هو الادراك البسيط على صورة الاجمال والادراك المركب هو الصورة العلمية على التفصيل احدهما مغاير للآخر الاولى صورة واحدة متشخصة بتشخص واحد ذهني والثانية صورتان متشخصتان بتشخصين الا ان الاولى قابلة للحيل الى الثانية لكن في العمومة

اے المعلوم واحد فی الصورتین انتہی قولہم وذلک لانہ لمالم یبق من السالک العین والاثر ولاالاسم ولاالرسم فمن این الصورۃ العلمیۃ
والذہن والمشخص لہا فی الذہن واذ حصل لہ البقا فمن این یکون ذو الصورۃ اے المعلوم واحدا فی الصورتین فافہم فانہ مزلۃ
للاقدام ولاتزعم من لفظ الجہل والحیرۃ المذکورتین ان ارباب ہذہ النسبۃ العلیۃ لیس لہم علی نسبتہم علم کلا وحاشا منہ فان حقیقۃ
العلم والدرک فی ہذا الموطن ثابت لکن لمالم یتبادر الی الافہام بل تحقق عند العوام ان العلم والدرک بحصول الصورۃ للمعلوم فی قطر
والعلم الحضوری کانہ لیس لعلم عندہم فعبر عن ہذہ المعاملۃ بالجہل والحیرۃ فان درک ہذہ النسبۃ کما ہی من غیر العلم والمعرفۃ متعسر
والکانت حاصلۃ وطریق درکہا اما باعطاء اللہ تعالی لعارف حدۃ لبصیرۃ فیعرفہا من غیر حصول صورۃ واما برؤیۃ صورۃ مثالیۃ
مجہولۃ الکیفیۃ واما بالہام ربانی واما بعلم ولی من الاولیاء واما بالیقین الی غیر ذلک ویجوز ان تحصل لاحد ہذہ النسبۃ ولایحصل
لہ علم بذلک فانہ لایکون لکل واحد علی تفصیل الاحوال والمقامات علم لکن الکل فی نفس الوصول مساو والفرق بالعلم وعدمہ
وہذا الفضل من قبیل فضل جزئی فان المطلوب حصول ہذہ النعمۃ العظمی والرتبۃ القصوی والعلم بہا من الفضایل فافہم و
باللہ التوفیق الحمد للہ اولا وآخرا باطنا وظاہرا والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد وعلی آلہ کذلک +

مکتوب پنجاہ ودوم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام فضیلت پناہ میان تاج محمد خوشنویس
تتوی صدور یافتہ در بیان لطایف ومحال انہا والوان انوار انہا ودر بیان درجات ولایۃ وسیر وسلوک و
تلوین وتمکین وفنا وبقا وکمال وتکمیل ودر بیان تصرف وتوجہ وآداب ارادت وغیر ذلک من الفوائد الجلیلۃ وما یناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام الاتمان الاکملان علی رسولہ خاتم النبیین فی کل وقت وحین وآلہ و
اصحابہ وعلینا معہم اجمعین بخدمت محب صادق المصدوق میان تاج محمد تتوی سلام سنت سید الانام علیہ صلوات اللہ
وسلامہ الی یوم القیام واصل متواصل باد بعد از ابراز دعوات مسرت آیات بہجت افزا انکہ مشہود صوفیہ صفیہ انسان از دہ
اجزا یعنے از دہ لطائف بوجود آمدہ است پنج لطائف عالم امرے اند قلب وروح وسر وخفی واخفی وپنج عالم خلقی عناصر اربعہ
ونفس نفس بزبان اہل تصوف عبارت از مبدء شہوات ولذات حسیہ است وگفتہ اند آن بخار لطیف است کہ از جوف
قلب بتصاعد حرارت غریزیہ متصاعد میگردد واز راہ مجاری عروق در ہمہ اعضا واجزاء بدن ساری میشود حس وحرکت بدان بدو
وحرص وہوا وسیرے وگرسنگی وصفات ذمیمہ رزیلہ نفسانی بدو قائم گشتہ اند اعدی عدوک نفسک التی بین جنبیک کہ رسول
اکرم علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات فرمودہ اند ہمین نفس است وروح حیوانی بزبان اطبا ہمین نفس است وواسطہ تعلق
وروح با بدن ہمین نفس است وبرزخ است میان روح وبدن جہۃ مناسبت او بہر دو جانب چنانکہ عالم مثال برزخ
است میان عالم خلق وعالم امر از روے برزخیت از ہر دو جانب حظے دارد وچون تعلق روح بالنفس شد خلیفہ قلب
از روے ظاہر گشت قال صاحب العوارف ہذہ اللطیفۃ من عالم الامر وقد تکون القلب من الروح والنفس فی عالم الامر

كتكون الذرية من آدم وحواء في عالم الخلق ولولا المساكنة بين الزوجين اللتين احدهما النفس والثاني الروح ماتكون القلب وايضا قال ان في عالم الحكمة كونت حواء من آدم عليه الصلوة والسلام ففي عالم القدرة كونت النفس من الروح فهذا التآلف من هذا الاصل وذلك ان النفس روح حيواني تجنس بالقرب من الروح الروحاني وتجنسه بان امتاز من بين ارواح سائر الحيوانات بشرف القرب من الروح الروحاني فصار نفسا انتهى كلامه ازین رو چون قلب از تعلق روح انسانی با روح حیوانی بوجود آمده است حقیقة جامعه است بین الحقائق الجسمانیة والقوی المزاجیة والحقائق الروحانیة والخصائص النفسانیة حقیقة جامعه که او را در طرفة العین بآسمان رفتن وتمام عالم سیر کردن میسر است همین قلب حقیقی است وقلب بزبان ارباب ولایة همین را نامند محل تعلق این لطیفه مضغه است یعنی پاره لحم صنوبری الشکل که تحت پستان چپ واقع است این مضغه عالم خلقی است مجاز از جهة علاقه قلب حقیقی باو او را قلب میگویند قلب حقیقی عالم امرے است ازین بیان لائح میگردد چنانکه نفس برزخ است میان روح وبدن قلب نیز برزخ است میان روح ونفس واز هر دو جانب حظے وافر دارد وشیخ مقتدا را که برزخ میگویند ازین جهة است که او را در مقام قلب که برزخ است میان روح ونفس برائے تکمیل ناقصان فرود آورده اند از جانب روح استفاده نموده در جهة نفس با دون خود افاده مینماید چه او جامع است بین التوجهین بعد از عروج ونزول هیچ یکے ازین دو جانب بر دیگرے غالب نمے آید غلبه جانب اعلی از سکر است وغلبه جانب اسفل از نقصان ودر مقام قلب چون فرود آمد صحو است سکر را دران مدخلے نیست چون منبائے شیخی بر صحو است درین مقام او را فرود مے آرند وبعالم مناسبت پیدا کرده مقتبس انوار ومظهر اسرار میگردانند وواسطه حصول کمالات مستعدان میسازند هرچند منتهی باشد غیر از فرود آوردن درین مقام چشم افاده از وے ممکن در نظر نمے آید واگر مجذوبے را که غیر منتهی باشد چون درین مقام تمکین دهند افاده تواند نمود چه انجذاب ومحبت اگرچه قلبی باشد او را حاصل گشته است پس افاده واستفاده از وے مترصد است اما بافاده او کمالات ولایة مربوط نیستند بخلاف منتهی که او را باین مقام راجع ساخته باشند وچون قلب حقیقة جامعه است از جهت جامعیت گاه بجانب اسفل میل میکند وگاه بجانب اعلی بحسب غلبه یکے ازین دو جانب تابع آن میگردد چون جانب اسفل بحسب غلبه جانب اعلاء اعلی ثم وثم از یاد کشید وعلمش بر وجود خودش نماند از تقلب باز مے ماند بعضے مشائخ کرام صلوات الله وسلامه علی نبینا وآله وعلیهم الی یوم القیام فرموده اند که تقلب وعدم ثبات در حق مضغه است لان الحقیقة الجامعة لا تقلب لها اصلا بل هی مطمئنة راسخة علی الاطمینان وآنچه سید البشر علیه وآله الصلوات والتسلیمات انمها واکملها واعمها وافضلها الی یوم الحشر والنشر فرموده است که انه لیغان علی قلبی وانی لاستغفر الله کل یوم سبعین مرة عروض غین وتیرگی وپرده بر مضغه است نه بر حقیقة جامعه چه او بکلیت از غین بر آمده است وقلب که در قول او صلی الله علیه وسلم اللهم ثبت قلبی علی طاعتک آمده است مراد مضغه است ودر حدیث من اخلص لله اربعین صباحا ظهرت ینابیع الحکمة من قلبه علی لسانه که قلب مذکور است همین گوشت پاره است وخلیل الرحمن علی نبینا وآله وعلیه الصلوة والسلام الاتمان الاکملان که طلب اطمینان قلب نموده است همین مضغه است چه قلب حقیقی مطمئنه بود اما آنچه حضرت ذو الجلال والافضال بر خادم الفقرا ظاهر ساخته است این است که بتوفیق الله تعالی دائمی تمام باهر آنچه رسول خدا علیه افضل الصلوات واکمل التحیات

فرموده اند که انه لیغان علی قلبی مراد ازین غین و پرده شعور بر وجود غیر است که قلب حقیقی را بسبب اشتغال بامورات حاصل آمده بود آن را ذنب شمرده از برای آن استغفار کرده والا نه معلوم است که انبیا معصوم اند و او صلی الله علیه و آله وسلم سید البشر است در شان او است لیغفر لک الله ما تقدم من ذنبک وما تاخر چون معصوم باشد ارتکاب معاصی از کجا و پرده از عصیان بر دل از کجا حقیقت احتجاب که انتقاش صور کونیه است حاجب قلب حقیقی است از توجه بمقصود ان لله سبعین الف حجاب من نور وظلمة که حجب ظلمانی و نورانی که عبارت از حجب نفسانی و روحانی اند همه پردها بر روئے قلب حقیقی اند بحسب جامعیت او نه بروے گوشت پاره صنوبری الشکل بلے چون تعلق حقیقة جامعه باین قلب مجازیست بنابرین اگر صورت پرده و رین بر پارهٔ گوشت ظاهر گردد دور نیست چه از مصاحبت نیک و بد تاثیر تام است ازاینجا است که چون حقیقة جامعه را بیاد حق مشغول گردانند و در وے تاثیرے پیدا آید و توجه وے از دیگر جهات بردو در قلب مجازی که محل تعلق قلب حقیقی است اثر آن ظاهر میگردد و بعد از نسیان ماسوئے الله گنجایش ثبات و اطمینان است وقبل ازان نی کما لا یخفی علی المستبصرین این حقیقة جامعه مدرک چیزے است که مرکب از محسوس وغیر محسوس باشد گاہے درک چیزے میکند و گاہے درک چیزے مراد از ثبت قلبی علی طاعتک طلب ثبوت همین قلب حقیقی است که چون حاصل گردد جمعیت بحضور و شهود در طاعت کوشیده شود و مراد ازین حضور قلب که درین حدیث واقع است که لا صلوة الا بحضور القلب همین قلب حقیقی است و مراد از قلب که در حدیث من اخلص لله اربعین صباحا ظهرت ینابیع الحکمة من قلبه علی لسانه همین قلب حقیقی است ظاهر شدن ینابیع حکمة از و نیست اما چون علاقهٔ او بقلب مجازیست از قلب مجازی بسبب علاقه ظاهر خواهد شد سرچشمه همان قلب حقیقی است که از وے فیض بدیگرے رسیده است و حضرت ابراهیم صلوات الله وسلامه علی نبینا و آله و علیه که طلب اطمینان قلب نموده بود اطمینان همین قلب حقیقی است قلب او صلوات الله وسلامه علی نبینا و آله و علیه در نفس احیا موقن و مطمئن بود اما در درک کیفیت احیا متردد بود چه علم بر کیفیت احیا خاصهٔ حضرت او است مگر یکے از بندگان خود را بر سر غیب مطلع سازد و صورتش را نیز ظاهر باو نماید تا صورت سر دیده ایقان تمام او را حاصل گردد و در حدیث قدسی که حضرت اله جل جلاله و عم نواله فرموده است لا یسعنی ارضی ولا سمائی ولکن یسعنی قلب عبدی المؤمن همین قلب حقیقی است قلب مجازی را این وسعت نیست همان قلب حقیقی است که تاج یسعنی قلب عبد المؤمن بر سر وے نهاده است بعد از تصفیه کامله آنچه در جمیع علوی و سفلی ظاهر میشود تنها در وے ظاهر میشود این قلب بزبان ولایت است و بزبان رسالت مضغه را قلب گویند و آنچه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرموده اند ان فی جسد بنی آدم لمضغة اذا فسدت فسد الجسد کله الا وهی القلب قلب است که بزبان رسالت است صلاحیت و فساد بدن را که بصلاحیت و فساد این مضغه مربوط ساخته اند بر حسب ظاهر است ظاهر راه نبوت است و باطن راه ولایة آن ظاهر شرع و این باطن آن چون آن رسالت پناهی صلوات وسلامه علیه کما هی مبعوث بظاهر شرع است بیان حقیقت جامعه را بکافه انام نکرده است کلم صلی الله علیه وسلم الناس بقدر عقولهم بمبلغ عقل ایشان سخن گفته و بیان فرموده والا انچه قلب را میرسد از قلب حقیقی بسبب علاقه او مے رسد

تا هنگامیکه اماره مطمئنه گشته است قلب را از جهة نفس حظے بحسب جامعیة حاصل است واز وے بنا بر علاقه مضغه را و
چون از امارگی در ایستاد و مطمئنه گشت گنجایش سرکشے ندارد پس بآن قلب حقیقی صلاح از اعلے میرسد واز وے بمضغه
شرارت و فساد از جانب اسفل او را حاصل است و صلاح از جانب اعلے واز وے بحسب علاقه بمضغه مے رسد
قبل از مرتبه کمال اطمینان کجا است و کرا است پس قبل ازان صلاح و فساد بدن بصلاح و فساد مضغه مربوط
گشت و بعد ازان صلاح بدن بصلاح مضغه و اگر بعد از اطمینان قلب و نفس تکبر و نخوت و شهوة راندن و بحرص و
هوا و بخل و امساک بدن فاسد گردد این فساد از قلب صنوبری الشکل ببدن نرسیده است چه این از مقتضیات
طبائع است صولة و کبر نتیجه نار است و داعیه شهوة ثمره هوا است حرص و هوا عادت آب است امساک صفت
خاک است طبائع اربعه بتمامه بدن تعلق دارند و هر چند بمرتبه کمال رسیده شود طبائع از اقتضاء خود باز نمے ایستند استاثر
الله تعالی هذا العبد بهذه المعرفة هذا الانهما انفع جدا مرتبه روح نزد بعضے بعد از قلب است و نزد بعضے سر بعد از قلب است
و مرتبه روح بعد از و و گفته اند مدرک محسوسات نفس است و مدرک معقولات نفس ناطقه و لطیفه جامعه مدرک اشیا
است که از معقول و محسوس مرکب باشند و این از جهة جامعیت او است پس چیزے که غیر محسوس و معقول باشد که
ذات و صفات الله است تعالی شانه مدرک آن نیز باید تا بواسطه آن راه یابند و بعالم صفات الوهیت واقف
گردند مصراع ع رستمے را رخش رستم میکشد مه لا تحمل عطایا الملک الا مطایاه لطیفه صاف فرستاد که تعلق باین حقیقة
جامعه داشت او را سر گویند پس لطیفه صاف فرستاد که بسر تعلق دارد آن را خفی گویند بعد ازان لطیفه صاف تر فرستاد
که بخفی تعلق دارد آن را اخفی نامند سر و خفی و اخفی هر سه انفصال با ذات دارند اتصال سر و خفی با ذات از روئے
تلبس صفات و تجرد ازان است اتصال سر با ذات از جهة تلبس باسما و صفات است و اتصال خفی من حیث التجرد
والتنزه است و حدیث فی الاخفی انا مؤید این معنے است و اتصال اخفی با ذات بآن حیثیت است که از قید تجرد و
تنزه نیز منزه و معرا باشد گفته اند این لطایف در هر فرد از افراد انسانی همراه روح علوی ودیعة گذاشته اند و بحجب
ظلمانی مستور اند بعد از تزکیه نفس و تصفیه قلب و تجلیه روح بظهور مے آیند و بعضے گفته اند که بعد از تجلیه روح مجلاً افاضه
میشوند ظاهر نزد فقیر قول اول است باید دانست روح را قبل از تعلق با بدن توجه بطرف مقصود حاصل بود با بدون
نسیان وجود خودش و چون تعلق او ببدن آمد آن توجهی که داشت زائل گشت آن توجه سابقه چون بمع شعور بر وجود
خودش بود توجه اتم نیست چه توجه اتم فناء اتم مے طلبد لا جرم فقدان شعور نیز باید پس بعد از علائق اگر سالکے را و طریقت
را در صحبت کسے یا از تلقین او توجهی حاصل گشت و همه چیز در بصر بصیرت او فنا نمود و بر فناء این چیزها او را شعور باقی
است این توجه همان توجهی است اما الحال او را در صحبت آن بزرگوار یاد آمده است فنا از وجود ظلمانی حاصل گشته
است اما وجود نورانی باقی است فناء وجود نورانی وقتے حاصل خواهد گشت که شعور بفنا نیز برود چه شعور از جمله صفات روحانی
است و لازم او صفت و موصوف هر دو از قبیل ما سوی اند و چون شعور بر فنا نیز نماند فناء وجود روحانی متحقق گشت این
توجه ثانی بفناء فنا مربوط است و در اول فنا حاصل مے شود و در ثانی فناء فنا مشائخ کرام صلوات الله و سلامه علی نبینا و

علیهم الصلوٰة والسلام طریقے جهة حاصل شدن توجه ثانی وضع نموده اند توجه اول در ضمن توجه ثانی حاصل مے گردد
از اینجا است که ابتداء از عالم امر میکنند بخلاف توجه اول بتوجه ثانی قدم در ولایت نهاده مے شود نه بتوجه اول چه
توجه ثانی بانتهاء سیر الی الله صورت میگیرد و انتهاء این سیر بسیر انفسی است و توجه اول بسیر آفاقی مربوط است سیر
آفاقی و سیر انفسی هر دو داخل سیر الی الله اند توجه ثانی مر روح راچنانکه اصالة حاصل مے گردد در ضمن توجه قلبی نیز حاصل
میگردد و این بحسب جامعیت او است اما این معامله وقتے روے مید هد که در توجه قلبی هم شعورے بر وجود غیر و
فنا نماند و اگر شعور باقی باشد همان توجه اولی روح را در ضمن توجه قلب حاصل خواهد شد ازین بیان لائح گشت
که مشایخ طرق دیگر که در ضمن توجه قلب جمیع توجهات را حاصل میکنند نظر بر جامعیت حقیقت جامعه است آنچه دیگر
لطائف را حاصل است این لطیفه را بحسب جامعیت تنها حاصل است پس کسے که خواهش و آرزوے این نعمت
عظمی وانمے داشته باشد صاحب آن طریق را که مرجع الیه باشد طلب نموده استفاده نماید تا بمین همت او دایره
امکان باثرها بپیماید و حجب ظلمانی و نورانی خرق نموده بر روئے مقصود ناظر آید بیت رهبرے جو که درین بادیه هر سو
راهیست + مرد سرگشته چه داند که کجا باید رفت + غرض از متوجه ساختن لطائف دوام عبودیت است که بدوام حضور
مع الحق بلا مزاحمت شعور بالغیب بوجود آید اما این سعادت عظمی و نعمت اعلیٰ غیر از تصرف جذبه الٰهیه حاصل نمیگردد
و سبب حصول جذبه شیخ است که سلوک او بطریق جذبه باشد چه مجذوب سالک مرجع کامل مکمل است بعد ازان
سالک مجذوب و ماسوے این هر دو بزرگواران هرگز کامل مکمل نیست مجذوب سالک را جذبه مقدم بر سلوک است
بجذبه عنایت او را کشیده بر بساط وصل مے رسانند تعب و مشقت راه مزاحم او نمے شود و بریاضت و خلوت حاجتے
ندارد و سالک مجذوب را بعد از مجاهدات و ریاضات شاقه و حصول انقطاع از ماسوے الله بنظر رحمت و رافت
بمقام وصل میکشند مجذوب سالک از محبوبان است و سالک مجذوب از محبان فرق در محب و محبوب بسیار است
مجذوب سالک محمدی المشرب است رزقنا الله سبحانه در حق این فقیر شیوه محبوبان در کار داشته اند الحمد لله والمنة
چون اینچنین صاحب جذبه بدست آید خود را باو سپارد تا آنچه مناسب حال او داند فرماید طریق وصول در طریقه
علیه نقشبندیه یا بمحض صحبت است یا بذکر یا مراقبه ذکر و مراقبه آنچه بفقیر رسیده است بمع بعضے معارف که باین فقیر
ظاهر ساخته اند و رقم زده کلک بیان مے آید چون طالب صادق بمرشد کامل مکمل که طبیب حاذق است برسد
باید که شیخ او را اول استخاره فرماید تا هفت استخاره تکرار نماید ابن سنی روایت کرده است که رسول خدا صلی الله
علیه وسلم فرمود مر انس را رضی الله عنه که اے انس چون قصد کارے کنی پس هفت بار استخاره کن بعد ازان هر چه
در دل تو قرار گیرد خیر تو دران است و در صحیح مستدرک و سنن ترمذی روایت است از ابن ابی وقاص رضی الله عنه
که رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمود از نیک بختے و سعادت فرزند آدم است طلب خیر کردن از خدائے تعالیٰ و
از بدبختی او است ترک کردن طلب خیر از خدائے تعالیٰ و در صحیح بخاری و سنن ترمذی و نسائی و ابن ماجه روایت
است از جابر رضی الله عنه که بود رسول خدا صلی الله علیه وسلم که در همه امور ما را استخاره مے آموختند چنانچه سورهٔ قرآن

مے آموخت چون یکے از شمان قصه کارے کند مثل سفر و نکاح در بیع و شرا و غیر آنها پس گو که بگذارد دو رکعت نماز غیر از نماز فریضه بعد ازان این دعا بگوید اللهم انی استخیرک بعلمک و استقدرک بقدرتک واسالک من فضلک العظیم فانک تقدر ولا اقدر وتعلم ولا اعلم وانت علام الغیوب اللهم ان کنت تعلم ان هذا الامر خیر لی فی دینی ومعاشی وعاقبة امری فاقدره لی ویسره لی ثم بارک لی فیه وان کنت تعلم ان هذا الامر شر لی فی دینی ومعاشی وعاقبة امری فاصرفه عنی واصرفنی عنه فاقدر لی الخیر حیث کان ثم ارضنی به چون بان هذا الامر برسد مقصود خود را یاد کند چون بدین طریق هفت استخاره تمام کند اگر در طلب او ترددے واقعه نشد شروع در کار نماید اول او را تعلیم توبه نماید و دو رکعت نماز توبه گذاردن فرماید چه بحصول توبه در راه که موصل بمسند وحدت است سودمند نیست تا از غیر رجوع نفرماید در باب وحدت در نیاید و در توبه تفصیل نکند باجمال اکتفا نموده تفصیل را بمضی ایام حواله نماید چه این او آن و زمان همم قاصره است اگر تکلیف در تفصیل توبه کرده آید مدتے خواهد برآمد مبادا در طلب شان فتورے راه یابد و از مطلب و مقصد باز مانند بعد ازان طریقے که انیق استعداد طالب است تعلیم نماید و ذکرے که مناسب قابلیت او است تلقین فرماید و توجه در حق او در کار دارد و شرائط طریق براو بیان سازد و بر وجود آوردن آثار سلف صالحین صلوات الله وسلامه علی نبینا وعلیهم اجمعین راغب سازد و از عمل بر کشوف و وقائع باز گرداند مگر بوفق کتاب و سنت درست آیند و بر استقامت بر قدم فرقهٔ ناجیه و عمل بر وفق مذهب خود دلالت فرماید و مهما امکن بر عزیمت عامل سازد و مضایقه بسیار نماید مگر عند الضرورة برخصت عمل نماید باید دانست ابتداء معامله این طریقه علیه از ذکر قلب است و این از ین جهة است که وصول بمقامات و نیل درجات حاصل نمے شود مگر بتزکیه نفس و تصفیه قلب و تجلیه روح و چون در تزکیه نفس کوشیده شود مدتے باید که حاصل آید و ازان ترقی نموده شود چون قلب حقیقی حقیقة جامعه است ابتداء معامله ازان نمودند تا در ضمن تصفیه قلب تزکیه نفس حاصل گردد چه تصفیه قلب از تزکیه نفس زود در مدت قلیل حاصل مے گردد طریق ذکر قلب این است چون شیخ تلقین کند مرید دل خود حاضر کند و در مقابله دل شیخ دارد و چشم فراز کند ولب بر لب نهاد و زبان را بکام چسپاند و دندان بر هم نهد و حقیقت جامعه را از همه اندیشها خالی سازد و بدل مجازی که گوشت پاره ایست صنوبری الشکل عالم خلقے که در جانب چپ واقع است متوجه گرداند تا درک چیزے نکند و باسم ذات بتعظیم تمام مشغول گرداند و مراد از مشغول گردانیدن این حقیقة جامعه اطمینان او است بذکر ذات او تعالی لے الا بذکر الله تطمئن القلوب و نفس را بند نکند و از لفظ مبارک الله که اسم ذات است بیچون خواهد چه مقصود مسمی است نه اسم اسم جهة تمیز مسمی است و مسمی ذات است که مقصود است و هیچ صفت بآن ملاحظه نکند تا از فرودهٔ ذات بحضیض صفات فرود نیاید هر چند اسم الله مستجمع جمیع صفات است چه اسم الله بر مرتبه ذات بحت که مرتبه اطلاق است و معرا از نعوت و صفات است نیز اطلاق مے کنند آن حقیقة جامعه را طرف متعلق متوجه ساخته چندان بذکر مشغول گرداند که صفت لازمه او گردد چنانکه بصر صفت باصره و سمع صفت سامعه و در جمیع اوقات در حالة قیام و قعود و خوردن و آشامیدن حقیقة جامعه را مستغرق ذکر الهی گرداند تا ذکر مستقیم گردد و نسیان ماسوی الله حاصل گردد

بحدیکه اگر بتکلیف ذکر و حضور از و دور گرداند دور نشود و بیاد ش نیاید و حرکت مضغه ضروری نیست ہذا این لطیفه زیر
قدم حضرت آدم است صلوات الله وسلامه علی نبینا و آله و علیه و نور او سرخ است این علامت صفائی قلب
سالک است یعنے علامت صفائی قلب سالک را ظہور نور آن قلب داشته اند در عالم مثال بنور سرخ باید دانست
چون حقیقه محمدی صلوات الله وسلامه علیه و آله حقیقة جامعه است پس او صلی الله علیه وسلم بحسب جامعیت جامع
شرفها است لهذا فرموده است أُعْلِمْتُ علم الاولین والآخرین خصوصیتے که در رسالت و نبوت و ولایة او را صلی الله علیه
وسلم حاصل است دیگرے را ہرگز حاصل نیست بعضے رسل و انبیا بچیزے مخصوص اند و بعضے بچیزے دیگر مگر وے
صلی الله علیه وسلم نسخه جامع است مصراع ع آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری + اولیاء این امت وارث اویند
ہر کسے که وارث آن خصوصیت است او را محمدی گویند ہر که وارث باشد از محمدی و خاصه موسے علی نبینا و علیه
افضل الصلوات واکمل التحیات وارد موسوی نامند این است معنے آنچه در اصطلاح قوم واقع است که فلان بر قدم
فلان پیغمبر است و فلان بر قدم فلان پیغمبر است یعنے علوم و معارف و واردات و تجلیات و حالات که خاصه آن پیغمبر
بوده بواسطه مدد و معاونت او مر آن ولی را حاصل میشوند اما از مشکوة نبوت و رسالت حضرت سیدنا است علیه
افضل الصلوات واکمل التحیات پس چون لطیفه قلب در زیر قدم حضرت آدم باشد علی نبینا و علیه الصلوة والسلام
ہر ولی را که این قدم باشد او محمدی آدمی است و ہر که در زیر قدم حضرت ابراہیم باشد صلوات الله وسلامه علی نبینا
و علیه او محمدی ابراہیمی است علی ہذا القیاس محمدی موسوی و محمدی عیسوی چون فنا و بقا بترتیب در جمیع لطائف حاصل
کند محمدی المشرب است او را محمدی توانند گفت چون فنا و بقا در لطیفه قلب حاصل شد بعد ازین بعضے بلطیفه روحی
و بعضے بلطیفه سرے بناء علی الاختلاف مشغول میشوند و بعد از لطائف عالم امرے در لطیفه نفسے مشغول مے شوند و جائے
نفس مدو ماغ معین نموده اند و در نفی و اثبات بعد از انتہاء لطائف عالم امرے و عالم خلقے مشغول میکردند و آنچه خلفاء
حضرت شیخ المشائخ والمسلمین حضرت جیو شیخ آدم بنوری قدس الله سره اند بعضے بعد از لطیفه قلبی بنفی و اثبات مشغول
میسازند و بعد از ان بلطیفه نفسی بعد از ان بروحی الی آخر اللطایف و بعضے بعد از لطیفه سرے بلطیفه نفسی مشغول
مے سازند آنچه بفقیر از ممکن النورین مجمع البحرین الغوث الاکمل محمد سعود السعید اللاہوری رسیده است و ایشان را
از حضرت سعد الملة والحق والدین حضرت سعد الله جیو و ایشان را از جناب سیادت مآب قائد الانام الی الله الملک العلام
حضرت جیو شیخ آدم بنوری رحمه الله تعالی طریقے است که بعد از لطیفه قلبی نفی و اثبات گفته بلطیفه نفسی مشغول شوند طریق
نفی و اثبات این است زبان را بکام چسپاند و نفس را زیر ناف حبس کند و حقیقة جامعه را از جمیع شواغل و اندیشها خالی سازد و
طرف متعلقش متوجه گردانیده و بنفی و اثبات مشغول گرداند برین نہج که کلمه لا از ناف کشیده و بعضے از جانب راست منفصل
ناف میکشند بفرق سر رساند و اله را از سر بکتف راست رساند و الا الله را بر قلب صنوبری الشکل که در جانب پہلوئے
چپ است بیارد این کلمات مذکوره را جاے بجاے بر دو اعضا را حرکت ندہد و بعضے کلمه الا الله را سخت بر مضغه زنند شاید
که مطلب شان از سخت زدن کلمه الا الله بر مضغه جمعیت حقیقة جامع است که بہ دیگر جہة متوجه نگردد والله اعلم بالصواب

ددطرف نفی وجود جمیع محدثات را بنظر فنا مطالعه کند باین معنے که این وجود ظل آن وجود است که در مرآت عدم که
مقابل او است منعکس گشته است وعلم ممکن پرتو یست از از علم واجب وظل است ازان که در مقابل خود که جهل است
منعکس گشته است و قدرت ممکن نیز ظلے است در عجز که مقابل او است منعکس گشته است همچنین سمع وبصر
وکلام ودیگر صفات حقیقت ممکن عدم است که مرآت اسماء وصفات ووجود گشته است عدم دائم عدمیست وبرعدم
خود باقی است وآنچه درین آئینه در نظر مے آید همه ظل اسما وصفات وحضرتِ وجود است هربار که کلمه لا اله الا الله بزبان
بگوید در برابر آن بخیال و اندیشه معنے لاموجود تصور نموده جمیع اشیا را درین اندیشه محو گردانیده ددطرف اثبات وجود
واجب الوجود را بنظر لقا ملاحظه کند که قائم بذاته ومقوم هر متوهم است این کلمه قدسیه را دو فقره است فقره اول در سیر
الی الله است وفقره ثانی در سیر فی الله در فقره اول جمیع دائره امکان محو و مضمحل میگردد و حقیقت احتجاب که انتقاش
صور گونیه است در دل چون داخل دائره امکان است از جملهٔ آن نابود میگردد سیر الی الله که بقطع دائره امکان منوط
است حاصل مے آید بیت چون کند لا انبساط کثرت طے * دهد الا از جام وحدت می بحقیقت این کلمهٔ قدسیه این
مسافت بیک کام قطع نموده مے شود واسم ولایت پر پیماینده وادی تفرقه بعد از پیمودن صادق میگردد ومتصل منتهائے این
وادی در اول قدم ولایت شروع نموده می آید انتهاء سیر الی الله ابتداء سیر فی الله است بعضے بزرگان فرموده اند مصرع
یک قدم بر فرق خود نه وآن دگر در کوئے دوست * از قول ایشان معلوم مے شود این مسافت بدو کام قطع مے شود و
راه جز یک قدم نیست یک قدم چون بر فرق خود نهاد و شعورش بر فناء خود نماند سیر الی الله با نجامید ونسیان ماسوئے
الله حاصل شد هفتاد هزار حجب که بعض ظلمانی وبعض نورانی اند مضمحل گشتند چه وے از عالم خلق وامر مرکب است ما
وراء افاق وانفس حجب نیستند که بگام دیگر اضمحلال آنها کرده شود سیر الی الله یک گام است در فقرهٔ اوّل قطع آن کرده شد
بعد از سیر الی الله متصل آن ابتداء سیر فی الله است که بفقره ثانی حاصل مے شود برداشتن قدم ثانی متصور نیست اگر به
حسب عقل صفات زاید بر ذات اند وحجب مے نمایند چون عقل را وراء دائره امکان مجالے نیست کما قال حافظ اداب
المعرفة مصرع که چون صفات الٰہی وراء ادراک * پس اعتبارات عقلی داخل دائره امکان باشند لهذا بسیر الی الله قطع
باید نمود هذا بلی اگر هر دو قدم مراد از سیر افاقی وانفسی کرده آید قدم اوّل بر فرق آفاق نهد وآن در ضمن نهادن قدم بر فرق
خود حاصل مے آید قدم ثانی بر فرق انفس نهد درست می آید ومی تواند بود که مراد از هر دو قدم سیر الی الله وسیر فی الله باشد
والله تعالےٰ اعلم بحقیقة الحال قبل ازین گذشت که نفس را حبس کند حضرت خواجه قدس سره فرموده اند که در ذکر باز
داشتن نفس لازم نیست همچنین رعایت عدد بلے هر چه گوید از سر حضور گوید تا فائده بر آن مرتب گردد ومشائخ دیگر
برانند که باز داشتن نفس در وقت ذکر سبب ظهور آثار لطف است ومفید شرح صدر واطمینان دل ویارے
دهنده در نفی خواطر وعادت کردن باز داشتن نفس سبب وجدان حلاوة عظیمه است ذکر وواسطه بسیاری از
فواید دیگر وچون نفس حبس کند اگر رعایت عدد کند در هر نفس که حبس کند عدد طاق گوید چنانچه سه وپنج وهفت
ونه ویازده وسیزده آنچه تواند بگوید وچون نفس تنگ شود بگذارد وباز حبس کند واز سر گیرد هکذا ثم وثم تا عدد

به بیست یک سد و در حبس نفس صبر کرده باشد تا اثر حلاوة ذکر بدل رسد اما آنچه بفقیر زبدهٔ را نموده اند بحبس نفس هرچه گوید بحضور
دل گوید گفته اند چون عدد از بیست و یک بگذرد و اثر ذکر ظاهر نگردد دلیل است بر عدم قبول ذکر باید که از سر گیرد و اثر ذکر این
است در زمان نفی وجود بشری از تو نفی شود و در ضمن اثبات اثرے از آثار تصرفات جذبات الهیه در تو ظاهر گردد
ظهور آثار بحسب استعدادات است بعضے را از ماسوے الله غیبت حاصل مے آید و بعضے را سکر و غیبت حاصل میشود
بعد ازان وجود عدم مراو را متحقق مے شود بعده بفناء مشرف میشود و اعلے و اتم این فنا است که سالک را خبر ماسوئے
الله نماند بلکہ بر فناء خود شعور نماند چون در نفی و اثبات فناء و بقا حاصل گشت در لطیفهٔ که عالم خلقے است شروع نماید
بعضے مشائخ محل این لطیفه دماغ مقرر نموده اند و حضرت جیو قدس الله سره طرف پایان از ناف گفته اند بفقیر طریق ثانی
رسیده است باید که دران جا اسم مبارک الله را تصور نماید علامت صفائی نفس از کدورات ظهور نفسے است در عالم مثال
بصورت نور کبود بعد ازان در لطیفه روحی شروع کند و آن در جانب راست واقع است بالاء سینه راست دران
نیز تصور اسم مبارک الله کرده باشد این لطیفه زیر قدم حضرت ابراهیم است صلوات الله و سلامه علی نبینا و آله و
علیه نور این لطیفه زرد است چون ملکه شد بعد ازان در لطیفه سرے شروع نماید وان در میان دو سینه واقع است
و علامت صفائی او ظهور نور سفید است و این لطیفه زیر قدم حضرت کلیم الله است علی نبینا و علیه الصلوٰة و السلام چون
بفضل الله و عنایته درین لطیفه ملکه شد بعد ازان در لطیفه خفی شروع نماید و آن در دماغ متصل فوق جبهة واقع است
نور او سیاه است و در زیر قدم حضرت عیسی روح الله است علے نبینا و علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات واقع
است بعد ازان در لطیفه اخفی شروع نماید و آن در فرق سر واقع است و نور او سبز است در زیر قدم حضرت خاتم
فص الرسالة علیه و آله افضل الصلوات و اکمل التحیات انمها و اعمها واقع است حضرت جیو شیخ آدم بنوری قدس الله
سره نور لطیفه روحی سفید فرموده اند و نور لطیفه سرے سبز و نور لطیفه نفسے زرد و نور لطیفه خفی سیاه و نور لطیفه اخفی سیاه
تر باید دانست چون قلب لطیفه جامعه است بحسب جامعیت همه انوار از وے سر میزنند اگرچه سرخ را با قلب خاص
کرده اند و دیگر انوار بدیگرها اما چون وے جامع بین عالم علوی و سفلی است در ضمن توجه او توجه دیگران همه حاصل مے شود
و نور آنها از وے نیز سر میزنند فعلی هذا درین موطن در بعضے اوقات انوار با یک دیگر مختلط یافته خواهند شد هذا ما علمنی
ربی حضرت جیو شیخ المشائخ المسلمین شیخ آدم بنوری رحمه الله تعالے فرموده اند در احوالی و تلوینی و تجلے که در ابتداء سکر
و شوق و وله در انتهاء مراقبه و کشوف زیاده باشد تعلق او بیشتر بقلب باشد و در احوالے که صحو و آرام بصحو بیشتر بود
تعلق او بروح بسیار بود و نفس بکمال هر دو شریک است در حین مغلوبیت خود و آن هر دو لطیفه در کمال نفس شریک
اند در حین غالبیت بعد از جمیع لطائف در لطیفه قالبیے شروع نماید این لطیفه مرکب از چهار لطائف است که عناصر
اربعه اند چشم پوشیده از فرق سر تا قدم در هر قدهٔ بدن تصور لفظ مبارک الله کند و از لفظ مبارک الله ذات بیچون
مراد کند نه اسم بحدے مشغول شود که تمام بدن را ذکر فرا گیرد و صفت لازمه تمام بدن شود این را سلطان ذکر خوانند فنا
فی الشیخ که تخلق باخلاق آن بزرگوار است و فنا جسدے در اینجا متحقق میگردد مخفی نماند سلوک در لطائف پنجگانه عالم

امرے از قلب تا اخفی نصیب محمدی المشرب است پس در عالم امر بترتیب مذکور حاصل نموده در اصول آنها شروع مے نماید بعد ازان در اصول اصول و دیگر از بقدر استعداد از درجات حاصل مے کردند بعضے را یک درجه از درجات ولایة که قلب است حاصل میگردد و بعضے را دو درجه که تا روح است و بعضے را سه درجه که تا سر است ترقی حاصل مے آید و بعضے را نهایت کمال تا درجه چهارم باشد که مقام خفی است و بعضے را تا اخفی که درجه خامسه است مگر محمدی المشرب که استعداد تام دارد و جمیع مراتب عالم را چه عالم صغیر و عالم کبیر طے نموده و از حصول آنها که ظلال اسماء و اجب اند در گذشته با صول آنها که اسماء و صفات واجب اند مے رسد و اگر ظاهر با خفی برسد و بنقطه آخر او نرسد تام الاستعداد نیست بهذا الحال فی جمیع اللطائف اگر بلطیفه از لطایف رسید و در اول این لطیفه یا در وسط آن بماند و در نهایت آن نرسید علامت نقصے است که در استعداد واقع است ازینجا ظاهر گشت که تفاضل یک بر دیگر بحسب قرب و رسیدن باصل است نه بحسب قدم است هر چند صاحب قدم خفی و اخفی باشد چون قرب حاصل او نگشت از وے صاحب قدم قلبی و روحی و سری که قرب حاصل نموده و باصل اصل رسیده است فاضلتر است و خیلے مزیتے دارد مصراع هر گدائے مرد میدان کے بود + اگر صاحب خفی و اخفی وغیره را کمال حاصل شد و بنقطه آخر پیوست و بنهایت اصول رسید او را بر صاحب قلب فضلے و شرفے است و این ولی را هر چند بر دیگران بحسب کمال فضلے و شرفے ظاهر و باهر است اما بر نبی که در درجه سفل واقع است مزیتے نیست و نه ولایت او را از ولایة انبیا افضل است چه ولایة او تابع ولایت صاحب نبوت است علے الدوام سر او از قدم او نخواهد گذشت بلی انبیاء را بر یک دیگر بحسب علو و سفل فضلے ثابت است و لطائف پنجگانه عالم امرے که بیان افتادند هر یکے را فنا و بقا است لطیفه اول را که قلبی است مناسبت بتجلے صفات افعال است فنا او تجلی افعال است و این تجلے را محاضره نیز خوانند و ثانیه را دلیل فنا ظهور صفات ثبوتیه ذاتیه است تجلے صفاتی را مکاشفه خوانند و فناء لطیفه سر بشیونات و اعتبارات ذاتیه است و شیونات ذاتیه اعتبار نقوش اعیان و حقائق اند در ذات احدیة چون شجر مع اوراق و بیخ در بر درخته این شیونات در حضرت احدیت ملاحظه میکردند و بعلم تفصیل میابند و فناء لطیفه چهارم در لاهوت تعالت تنزیهیه سلبیه است و فنا لطیفه خامسه تجلی فناتی است این تجلی را مشاهده خوانند در هر مرتبه از مراتب ولایت آن صاحب ولایت را که قدم او ست مربے از صفات است یا شیون مرتبه اول از ولایت زیر قدم حضرت آدم است صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیه و رب او صفت تکوین است که منشاء صدور افعال است پس محمدی آدمی را درین لطیفه فنا تجلی افعال مربوط گشت مرتبه ثانیه از مراتب ولایة زیر قدم حضرت ابراهیم است علی نبینا و علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اعمها و حضرت نوح را صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیه درین مرتبه نیز مشارکت است رب او صفة العلم است و این صفت جامع صفات ذاتیه است لهذا فناء این لطیفه بتجلی صفات ثبوتیه ذاتیه است مرتبه سیوم زیر قدم حضرت موسیٰ است علے نبینا و علیه من الصلواة اتمها و التسلیمات اعمها و مربی او از شیونات شان الکلام است پس فناء این لطیفه بشیونات است مرتبه چهارم زیر قدم حضرت عیسی است علی نبینا و علیه الصلوٰة و السلام رب او از صفات سلبیه است نه ثبوتیه که موطن تقدیس و تنزیه است و آکثر ملائکه با وے مشارکت دارند و شان عظیم و فخیم ایشان را درین موطن حاصل است لهذا فناء این لطیفه بصفات تنزیهیه است مرتبه خامسه زیر قدم

حضرت خاتم الرسل وهادی السبل است علیه وآله من الصلوات والتحیات انمها واعمها ورب ادرب الارباب است که جامع
صفات وشیونات وتقدیسات وتنزیهات است ومرکز دایره این کمالات است ودر مرتبه صفات وشیونات تعبیر از ان
رب جامع بشان العلم مناسب است تعبیر آن توان کرد چون شیون ذاتیه زاید بر ذات نیستند پس اورا صلے الله علیه وآله
وسلم وصول بذات بے توسطی حاصل است وهمیشه او صلے الله علیه وآله وسلم بتجلی ذاتی مشرف است وکمل تابعان اورا
ازین مشرب بهره تام است بخلاف دیگران که وصول ایشان بتوسط صفات است صفات هر چند بحسب حقیقت
عین ذات اند اما باعتبار عقل غیر اند فی الجمله نظر باین اعتبار حاجب اند پس تجلیات صفاتیه نامزد ایشان گشته شرفنا الله
تعالی سبحانه بالولایة المحمدیة علیه افضل الصلوات واکمل التحیات آنچه از کار بود بعون عنایت پروردگار رقم زده کلک بیان
گردید الآن ببیان یادداشت اسمی نموده می آید بگوش هوش باید شنید یادداشت آنست که اسم مبارک الله را از قلب شروع
نموده بفرق سر برده بدماغ رساند اما ممتد غیر متناهی تا باز تکرار نیاید دران آگاهی باخدا باشد وقوف قلبی عبارت ازین است
مدام وعلی الدوام بعلم بدیهی در باطن خود معلوم دارد که ذات بحسب مطلق از هر قید است همین روش پیش گیرد تا در باطن آرامی
والتذاذی باحق پیدا آید چون این معامله روے آورد وغفلت ور گشت سلوک یادداشت کامل شد بعد ازان این چنین
مشغول باشد که الله تعالی برمن وبر تمامه حالات ظاهری وباطنی من عالم وعلیم است وقتیکه این آگاهی استیلا یافت پس
باین شغل مشغول باشد وبداند که برمن وبر تمامه حالات ظاهری وباطنی من باصر وبصیر مطلق است بے کیف بعد از غلبه این
شغل بداند که حضرت حق سبحانه وتعالی جل جلاله خود بخود ظاهر است مطلق بے کیف بعد ازان در سِر خود بداند که گویا حضرت
حق را جل جلاله مے بینم اما مطلق بے کیف وجهة بعد از ملکه درین همه اوست مشغولی نماید وبداند که ظاهر وباطن هرچه هست
مطلق همه اوست بلکه ازوست درین مرتبه هر چند تجلیات بسیار واقع گردند در مرتبه ظلال اند ظلے از اصل اند نه اصل
خلاصی ازان بتخلیه سر مربوط است هر چند تزکیه وتصفیه وتنقیه وتجلیه درین مرتبه حاصل او گشته باشد سالکان را
درین موطن خطره بسیار است چه ظل را اصل دانسته خود را باصل واصل میدانند واز اصل باز می مانند فعلیک ان
تحفظ مرتبة الظل والاصل پوشیده نماند تخلیه سر عبارت از خلو متخیله است از حصول مطلوب وغیر مطلوب وخلو متخیله
عبارت از دور کردن قوة خیال است از متخیله خود وبدر آمدن از مدرکات عشره که پنج ازان ظاهری اند باصره. سامعه.
شامه. ذائقه. لامسه وپنج ازان باطنی اند حس مشترک خیال. وهم. متصرفه. حافظه چون این نعمت عظمی امی کر
خاصه انبیاء است بطفیل وتوسط سرور انبیا حاصل گردد زمان حضور مطلق ووصال حضرت حق نصیب او گشت آن
ولایة ظلے ولایة اولیا است واین ولایة ولایت انبیا است صلوات الله وسلامه علیهم ان تعلق بظل دارد
این باصل آن ولایت صغری واین کبری صغری بظل اسماء واجب تعالی که اصول لطایف خمسه اند تعلق دارند
وکبری باسماء واجب تعالی تعلق دارد چون دایره ظلال اسماء واجب تمام گردد وبنقطه آخر آن ظلال رسید ولایت
صغری تمام مے شود نهایت عروج در ولایت صغری تا اینجا است پس شروع در ولایة کبری دست میدهد این
بدایت ولایت کبری است ازینجا تفاوت میان ولایت نبی وولی یابد دریافت نهایت ولایت ولی بدایت

ولایت نبی است صلی اللہ علیہ وسلم حصول فناء اتم وبقاء اعم وزوال عین الاثر وشرح الصدر واسلام حقیقی وآنچہ
مناسب اینہا است در ولایت کبری است وحضرت سید السادات حضرت جیو بعد ازین بصور متخیلہ مشغول
میساختند پس باین مشغول باید شد تنبیہ در اثناء طریق اگر کشف مغیبات چنانچہ حال صاحب قبر وغیرہ روی آرد
بران ہرگز ملتفت نگردد تنبیہ پوشیدہ نماند کشف قبور آنست کہ روح صاحب قبر نے متمثل میشود بصورتی مناسب
از صور مثالیہ وصاحب کشف آنرا در آن صورت بدیدہ بصیرت مشاہدہ میکند اما شیاطین را چون قدرت تمثل
وتشکل باشکال وصور مختلفہ است غیر شکل رسول اکرم صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ من رانی فقد رآنی فان
الشیطان لایتمثل بی پس کشف اعتماد را نشاید بلی برائے معلوم کردن حال صاحب قبر تجلے متقابلہ کفایت میکند
چہ آئینہ حقیقہ جامعۂ آن صاحبِ دولت از نقوش کونیہ پاک ومعاف گشتہ است بسبب کمال محاذات کہ بآن
ذات بے کم وکیف دارد جز تجلے ذات درو ہیچ نماندہ است ہرچند وے را بالطبع خودش باز آرند جز امرے بے کم
وکیف از وے سر نخواہد زد پس ہرچہ درین آئینہ پیدا آید ازان او نیست از روے تقابل شخصے درین آئینہ ظاہر
گشتہ است بلیت فدائے طلعت آئینہ مے توان بودن ✤ کہ با سیاہ سیاہ است وبا سفید سفید ✤ ہمچنین است صحبت
غیرے چون بہم رسد بباطن خود نظر کند ہرچہ بعد از آمدن او ظاہر شود دانند کہ این نسبت از واست خودش دخلے
دران ندارد در ولایۃ کشف وکرامت شرط نیست چہ بسیاری اولیا اند کہ کشف ندارند اما در قرب درجہ اعلی دارند و
صاحبِ کشف وکرامت از وے در درجہ سفل از قرب واقع مے باشد پس ظہور کشف وکرامت شرط صحت ولایۃ
نباشد چہ بسیارے از صاحب کشف اند کہ اولیا نیستند مگر این قدر باید کہ محق از مبطل شناختہ شود وآن بتجلی متقابلہ حاصل
مے آید ہذا تنبیہ چون بادیہ آفاق وانفس بہ پیماید واز جمیع دائرہ امکان بسر آید سیر الی اللہ تمام شد پیمودن دائرہ امکان
آنچہ براین فقیر ظاہر ساختہ اند در ضمن نسیان نفس خود است چون نسیان نفس خودش حاصل کرد نسیان ماسوئے اللہ
نیز حاصل گشت چہ نسیان نفس چون اتم حاصل گشت وشعور بر نسیان نماند بر اشیاء دیگر علم وشعور نمے ماند پس نسیان ماسوئے
اللہ بنسیان نفس او مربوط گشت حاجب ہمین نفس سالک آمدہ عالم انتقاش صور کونیہ چنانچہ مال وجاہ در دل جہۃ نفس
او است تا از مرادات نفس بدر نیاید محبت او تعالی بر دل او غالب نمے آید وبروے استیلا نمے یابد واین حاصل
نمے شود مگر بفناء فنا کہ فناء اتم است کہ نفس او مضمحل گردد درینوقت سیر الی اللہ منتہی مے شود بعد ازین ابتداء سیر
فی اللہ است بر سالک بعد از فناء مطلق کہ فناء ذات وفناء صفات است وجود حقانی مے پوشانند بسبب آن وجود
بصفات الہی واخلاق ربوبی مشرف مے شود بمرتبہ کہ حدیث قدسی بر آن ناطق است لایزال العبد یتقرب الی
بالنوافل حتی احبہ فاذا احببتہ کنت سمعہ وبصرہ ولسانہ ویدہ ورجلہ فبی یسمع وبی یبصر وبی ینطق وبی یبطش وبی یمشی
درین دار السلطنۃ متحقق میگردد وذات وصفات فانی بوجود حقانی در شہود درین مقام مبدل مے گردند وتصرفات
جذبات حضرت حق درین وقت بر باطن وے استیلا مے یابند ودرین وقت بر اوامر ونواہی شرعیہ علے صاحبہا
الصلوات والتحیات محفوظ میگردد ہمین دلیل است بر صحت حال فنا وبقا کہ سیر الی اللہ وسیر فی اللہ است بعد ازین

سیر سیر عن الله بالله است که نزول بمقام صحو است این مقام انبیا است و کمل تابعان ایشان را ازین مقام نصیب است درین مقام نصب ولی جهة دعوت است سیر فی الله مقام کمال است واین مقام مقام تکمیل است بشرط اجازهٔ شیخ درین مقام طلب مرید و تربیت صحیح است هر تصرفی که درین مقام از وے سر زند اگرچه بوے منسوب باشد از وے نیست، چه وے از تصرفات بشریت بالکلیه بر آمده است از حضرت خواجه یحیی ابن خواجه عبید الله احرار منقول است اهل تصرف بر انواع اند بعضے ازان قبیله اند که ماذون مختار اند باذن حضرت حق و باختیار خود هرگاه که خواهند در شخصے تصرف مے کنند و او را بفنا و بے خودی مے رسانند بعضے آنانند که با وجود قوت تصرف جز بامر غیبی تصرف نمیکنند تا از پیشگاه مامور نشوند و بعضے دیگر کسانی اند که گاه گاه صفتے و حالتے بر ایشان غالب شود در حین غلبهٔ آن حال در باطن مریدان تصرف میکنند و از حال ایشان را متاثر سازند پس کسے که نه مختار و نه ماذون و نه مغلوب از وے چشم تصرف نباید داشت انتهی کلامه این اهل تصرف که حضرت خواجه فرموده اند همه ایشان صاحب تکمیل نیستند بلکه همه ایشان صاحب کمال نیز نیستند چه مجذوب سالک چون در مقام قلب تمکین و رسوخ پیدا کند صحوے و معرفتے که مناسب آن مقام است او را میسر شود طالبان را فوائد، تواند رسانید در صحبت وی انجذاب مر طالبان را حاصل میشود اما نیل کمال بآن مربوط نیست مگر در صحبت صاحب کمالی که مرجوع باشد صحبت وی اثر قوی دارد و بفنا مشرف میسازد که عقب وی بقا است چون پارس و آهن که بهم نزدیک شوند آهن بصفت طلا میبود و مجذوب غیر کامل مکمل که صحوے پیدا کرده است هر چند جذب قوی در صحبت وے حاصل مے گردد موجب کمال نیست ازینجا لائح میگردد که در سیر سلوک مقتدی کسے باید که منتهی مرجوع باشد نه مجذوب غیر منتهی و مجذوب را مشائخ جهة افاده درین باب نصب میکنند چه وے از رذائل اخلاق نفس خلاصی حاصل نه کرده است لهذا چون طالبان که استعداد تام و قابلیت تمام فنا و بقا داشته باشند در صحبت وے در آیند اگر بعد از حصول جذبه که از مجذوب متصور است ایشان را رخصت نکنند و او بخدمت شیخے دیگر که کامل و مکمل باشد در نه آید احتمال فساد استعداد وے است اگر باذن خود آن طالب را رخصت کند بهتر و الا بغیر از رخصت بخدمت مکمل شدن وزری ندارد بلکه بهتر است والا نه مثل وے ناقص خواهد شد پس هر که از شیخ ماذون بود و صاحب تصرف بوده باشد زعم کمال و تکمیل خود نکنند چه مشائخ کرام چون در زمانه فسادے می بینند و گمراهی و ضلالت را در عالم بسیار غالب مشاهده مے نمایند بعضے مریدان را که صاحب جذبه اند اجازت می دهند تا مردمان را براه حق خوانند تا بحصول جذبه از ناشایسته باز مانند فقط این جذبه موجب فنا و بقا نیست الا ما شاء الله پس ماذون را باید که او را رخصت دهد تا مناسب استعداد خود از دیگرے که مکمل باشد استفاده نماید استفاده نمودن طالب مستعد بحسب استعداد و بقدر استعداد است چون صاحب تصرف همت خود را بر قلب سالک گمارد و بدل متوجه دل طالب گردد ما بین دل ایشان رابطه پیدا مے شود و از راه باطن از دل آن بزرگوار پرتوے و عکسی بر باطن طالب می تابد آن بزرگوار را چون آئینه صاف داده اند و دران آئینه جز تجلی او تعالی نمانده است بطریق انعکاس در آئینه استعداد آن طالب نیز همان پرتو می ظاهر میگردد هر چه مقابل آئینه دارند عکس همان چیز دران ظاهر گردد این را نیز تجلی متقابله توان گفت بدل متوجه

شدن دل طالب را تصرف و توجه نامند و همت عبارت از جمع خواطر است برامر واحد بروجهی که خلاف آن بخاطر نگذرد
واگر خلاف آن بخاطر گذرد آن از جمله ارباب همت نیست محبت پناها این مکتوب بنا بر عدم مساعدت وقت گنجائے
بیان ندارد و با مساعده وقت کتابے باید که گنجائے تفصیل را شاید غرض توجه بآن جناب است بدوام حضور و
شهود بلا ملاحظه غیر که حاجب چهره وحدت نگردد و یک غرض توجهی است که دران توجه وحدت حاجب کثرت نیز
نباشد که تعبیر ازان بصحو تواند کرد و چون بجاده مستقیمه دلالت بآنمحب خاص کرده شده است و راه راست بایشان
نموده شده است رجا آنست که قلادهٔ محبت که در گردن آنمحب انداخته اند خود کشیده چنانچه بفراز برده اند باعلا علی
برده به نشیب نیز خواهند آورد و همین مکتوب مجمل جهة دریافت بعضے نکات و بدست داشتن سند کافی است
بطبق همین عامل باشند بے مقصود خواهند برد ☙ با این همه بیحاصلی و هیچکسی ☙ در مانده بنارسائی و بوالهوسی ☙
دادیم ترا ز گنج مقصود نشان ☙ گر ما نرسیدیم تو شاید برسی ☙ این فقیر ذالسلامتی خاتمه بدعا در آنات و اوقات خاص
مدد رسانیده باشند مگر حضرت حق بدعا شما از سوء خاتمه نگاهدارد وانت تضرع الی الله القدیر و هو تعالی بالاجابت
جدیر الحمد لله رب العالمین اولاً و آخراً و کذالک الصلوات و التحیات علی رسوله و آله و صحبه فی کل وقت و حین
کما یحب ربنا و یرضی والسلام علی من تبع الهدی والتزم متابعة المصطفی صلوات الله و سلامه علیه علی یوم الجزا ☙

مکتوب پنجاه و سیوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت الیشان ما که بنام احقر خدمه محمد فاضل جامع این مکاتب
صدور یافته در تحقیق سیر الی الله و فی الله و نهایت مقامات عروج و مرتبه نزول و هبوط بطریق
محققین از متاخرین و بیان مشرب متقدمین مع التحقیقات اللائقة بالمقام و ما یناسب ذالک

بسم الله الرحمن الرحیم ط الحمد لله وحده والصلوٰة والسلام علی من لانبی بعده و علے آله و اصحابه و من نحی نحوه اما بعد فضایل پناه
میان محمد فاضل سلمه الله تعالی و ابقاه معلوم نماید انکه انتها سیر الی الله تا اسمی است که حقیقت سالک مظهر آن است
و هر گاه بآن اسم رسید سیر سالک دران اسم و ما یتعلق به صورت میگیرد و چون ازان اسم و ما یتعلق به کما ینکشف علی ارباب
الواصلین الیه گذشته بمسماء حقیقی رسیده و فنا و بقا دران حاصل نمود منتهی حقیقی شد فی الحقیقة سیر الی الله درین صورت
حاصل است نهایت اول را که نهایت تا اسم است نیز نهایت سیر الی الله اعتبار کرده اند و باعتبار فنا و بقا که درین مرتبه
حاصل میشود اسم ولایت اطلاق نموده اند و انکه بعضے مشائخ گفته اند که سیر فی الله را نهایت نیست این سیر در وقت
بقا است و بعد از طے منازل عروج و معنے بے نهایتے آن سیر آنست که اگر سیر دران اسم واقع شود و بتفصیل شیونات
مندمجه دران متجلی گردد هرگز بنهایت آن سیر نخواهد رسید چونکه هر اسم مشتمل بر شیونات مندرجه بے نهایت است اما در
وقت عروج اگر خواهند که او را ازان اسم بگذرانند بیک گام ازان خواهد گذشت و بنهایت النهایت خواهد رسید اگر

ہما جا آنرا فانی و مستہلک داشتہ زہے شرف و لطف و اگر جہت تربیت ناقصان رجوع دادہ باز آوردند زہے فضل
و کرم و پس عدم وصول بنہایت النہایت مبنی بر سیر تفصیلی است کہ در اسما و صفات و شیونات و اعتبارات واقع
گردد و وصول بہ نہایت النہایت مبنی بر سیر اجمالی است پس سالکین در صفات مفصلا و سائرین در شیونات
و اعتبارات مرتبا در تجلیات صفاتیہ تا ابد محبوس اند مراتب وصول در حق آنہا جز بصفات نیست چہ عروج
بحضرت ذات متصور نمے شود مگر بسیر اجمالی در صفات و شیونات و اعتبارات و ہر کہ واقع شود سیر او در اسماء
صفات بتفصیل او محبوس مے ماند در صفات و از تجلی ذات بہرہ ندارد و چون سالک بسیر اجمالی بنہایت النہایت
برسد او را وصل عریانی حاصل گردد و مراد از وصل عریانی رفع جمیع حجب است بکمالہا و زوال موانع است باسرہا و
چون اعظم حجب و اقوائے آن تجلیات متنوعہ و ظہورات مختلفہ است لابدست از انقضاء آن تجلیات و ظہورات
برابر است کہ باشد تجلے و ظہور در مرایاء امکانیہ یا در مرایاء وجوبیہ چہ این ہمہ در حجابیت برابر اند اگرچہ تفاوت
است فیما بین آنہا در شرف و رتبہ و آن خارج است از نظر طالب و چون آن واصل باصل الاصل و نہایۃ
النہایت را رجوع دہند دران شوق نمے باشد زیرا کہ شوق مقتضی فقد است و فقد در واصل مقصود است
چہ شخصے دیدہ باشی یا شنیدہ کہ بنفس خود مشتاق باشد ہر چند نفس خود را دوست داشتہ باشد و این از جہت
عدم فقد او است در حق او و مقرب واصل کہ فانی فی اللہ و باقی باللہ بودہ باشد حال او با حق جل مجدہ مثل حال
شخصے است بالنفس خود پس لاجرم در واصلان شوق نباشد شیوہ شوق در ابرار است زیرا کہ محبان اند فاقد در
حدیث قدسی آمدہ الاطال شوق الابرار الی لقائی و انا الیہم لاشد شوقا و مراد بابرار غیر مقرب واصل اند در ابتداء باشند
یا در انتہا اگرچہ باقی ماندہ باشد در وصول ایشان مقدار خردلہ و خوش گفتہ اند بیت فراق یار اگر اندک است اندک نیست
درون دیدہ اگر نیم موست بسیار است و می آرند کہ حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالی عنہ دید قاری را کہ قرآن
مے خواند و گریہ میکرد پس گفت ما ہمچنان قرآن میخواندیم و گریہ میکردیم ایا این دلہائے ما سخت شدہ اند و حضرت خواجہ
باقی باللہ قدس سرہ مے فرمودند کہ منتہی واصل بسیار بار تمنی شوق و طلب کہ در ابتدا داشت میکند و برائے رفع
شوق مقامے کامل تر است از اول و انم ترازو و آن مقام یاس و عجز از ادراک است چہ شوق متصور میشود در
متوقع فحیث لا توقع لا شوق و چون رجوع کند این کامل واصل بنہایت النہایت برجوع قہقری کہ آن را سیر
عن اللہ گویند شوق کہ از در رفع شدہ بود سوے وے عود نمیکند با وجود فقد برجوع زیرا کہ نبود زوال شوق او از جہت
وجود فقد باکہ بود از جہت حصول یاس و آن موجود است بعد الرجوع نیز بخلاف کامل اول زیرا کہ عود میکند سوئے
او شوق بسبب رجوع او بعالم از جہت حصول فقد کہ زایل شدہ بود پیش پس در ہنگامے کہ یافت فقد برجوع حاصل
شد آن شوق کہ زایل شدہ بود بزوال آن باز حاصل شد و گفتہ نشود آنکہ مراتب وصول منقطع نمے شوند تا ابد الآبدین
پس توقع بعض آنمراتب کردہ مے شود و درین ہنگام شوق متصور است زیرا کہ گفتہ آمدیم کہ عدم انقطاع مراتب
وصول مبنی بر سیر تفصیلی در حق این سالک نہایت متصور نمے شود و نہ شوق از وے زایل مے گردد اما منتہی

واصل که قطع نموده است جمیع آن مراتب وصول بسیر اجمالی در رسیده است بمنتهائے که ممکن نیست تعبیر آن بعبارتے
و اشارة پذیر نیست بهیچ اشارتے پس توقع درانجا هرگز متصور نیست پس البته از و شوق زائل شود و این حال خواص
اولیاء کرام است چه ایشان از مضیق صفات عروج نموده بحضرت ذات حق سبحانه رسیده اند در حق آنها نگرانی بفوق
نمانده است بخلاف سالکین در مراتب صفات مفصلا و سائرین در مدارج شیونات و اعتبارات مرتبا چه آنها
محبوس اند در تجلیات صفاتیه تا ابد الآباد و مراتب وصول در حق آنها جز بصفات نیست و وصول آنها بذات متصور
نیست چه وصول بذات غیر از سیر اجمالی صورت ندارد پس چون محبوس دائره صفات باشند شوق و طلب
از آنها زائل نشود و وجد و تواجد از ایشان جدا نگردد و از ینجا دریافته باشی که اصحاب شوق و وجد و تواجد اصحاب
تجلیات صفاتیه اند از تجلیات ذاتیه بهره ندارند و تا که در شوق و وجد باشند نصیبه از تجلیات ذاتیه نخواهند برد
و از اینجا فرق میان واصل بنهایت النهایت و واصل بنهایة توان دریافت که در وصل و واصل چه فرق است
و ایضا فرق میان ابرار و ابرار که از ابرار تا ابرار فرق است فافهم و بالله التوفیق و از آنچه مذکور شد دریافته باشی
اینکه اهل وصول بنهایت النهایت که بعد از فناء اتم که عبارت از فناء الفنا است که فناء سالک در ذات بحت است
اهل تمکین اند و اما اهل تلوین ارباب قلوب اند و فناء قلوب در صفات است و تخلص آنها در صفات پس آنها در وسط
طریق اند لهذا تلون احوال لاحق روزگار آنها است و باین مشیر است قول حضرت حق تعالی ان فی ذلک لذکری
لمن کان له قلب او القی السمع و هو شهید و اهل وصول بذات بحت عاری از صفات را تلوینات حالات دامنگیر
روزگار نیست و خلاصی از تلوینات صفات حاصل نمی شود مگر شخصی را که عروج او از قلب تا آخر نقطه اخفی شده باشد
و از تحت تصرفات تعدد صفات بیرون آمده در فضاء قرب حضرت ذات متمکن باشد و باید دانست آنکه چون
قلب از مقام خود عروج نموده بمقام روح برسد نفس بمقام قلب عروج نماید پس درین هنگام تلوینی که قبل ازین قلب
را بود از قبض و بسط و حزن و سرور و خوف و رجا الی غیر ذلک عارض نفس میگردد و نفس آن را بنیابت قبول مے
نماید پس صاحب تلوین میگردد و هکذا الحال فی جمیع مراتب الوصول تا آنکه نفس بنهایت النهایات برسد و فنا حاصل
کند لیکن تلوینی که بعد از عروج او بذات و فناء او دران حاصل شود قادح نسبت در تمکین از جهة عدم احتجاب
نور کشف بوجود این تلوین و ممکن نیست که تغیر از طبیعت برخیزد مادام که بشریت باقی است از اینجا گفته اند بیت
نفس هرچند که مطمئنه گردد * هرگز از صفات خود نگردد * ولیکن این تغیر بیرون نمی کند صاحب تمکین را از مقام او
فافهم و اگر سائلے سوال کند که چیست معنے شوق حق تعالے و حال آنکه از و تعالی هیچ شئے از اشیا غائب و مفقود
نیست در جواب گفته شود که ذکر شوق در حدیث مذکور از حق تعالی احتمال دارد که از قبیل صفة مشاکله بوده باشد و
ذکر شدت باعتبار آنکه آنچه نسبت کرده شود بحق سبحانه آن شدید و غالب است بر آنچه نسبت کرده شود سوئے بنده
ضعیف هذا علی طریق العلماء و اما نزدیک صوفیه جواب بخش آنست که چنانکه مظاهر و مرایا را جهة آیینه داری بظاهر
شوق و آرزو است ظاهر را جهت حکمت ظهور حسن کمالات اسما و صفات سخت تر شوقی است و کنت کنزا مخفیا

فاجبت ان اعرف فخلقت الخلق لان اعرف مشیر باین معنی است بعدم مساعدت وقت باین قدر اکتفا افتاد و السلام علیکم و رحمة الله و برکاته ✤

مکتوب پنجاه و چهارم

ازمکتوبات قدسی سمات قبلهٔ طالبانِ خدا حضرت ایشان که بنام فضیلت پناه ملا محمد وارث پشاوری صدور یافته در بیان اثبات اسلام و نجات والدین شریفین حضرت سرور کائنات علیه و علی آله افضل الصلوات و اکمل التسلیمات با حجج معتبره و دلایل مفیده از احادیث و اقوال علماء حق و رد اقوالی که در اثبات کفر او شان از بعضے علما صادر شده اند و بیان سبب ذکر آن

بسم الله الرحمن الرحیم - الحمد لله و الصلوة و السلام علے رسوله محمد و علی آله و اصحابه اجمعین اللهم اهدنا الی الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم و لا الضالین آمین - اما بعد محب صادقی میان محمد وارث سلمه الله تعالی معلوم نماید که آن محب صادق الارادت ظاهر ساخته بود که علماء ثقات الکائی پشاور سلمهم الله تعالی فرموده بودند که علما در ناجی بودن والدین حضرت سید ما رسول کریم صلے الله علیه وسلم متردد اند و فضایل پناه حقایق دستگاه شیخ میان محمد عمر پشاوری میفرمایند که هر دو ناجی اند و ایشان چون بفکار پور بخدمت درویش رسیده اند درین باب استفسار نمایند که درویش درین باب چه میفرماید بنا بر آن آنچه تحقیق آن بر فقیر ظاهر گردیده است و احتیاط را شاید رقم زده کلک بیان میگردد بگوش هوش باید شنید حموی در شرح اشباه آورده است تحت قول او که من مات علی الکفر ابیح لعنه الا و الدی رسول الله صلے الله علیه وسلم لثبوت ان الله تعالی احیاهما له حتی آمنا به کذا فی مناقب الکردری یعنی برائے ثبوت آن در حدیث که ذکر کرده است آنرا غیر واحد از حفاظ و الثقات کرده نشود و سوء کسی که طعن کرده است دران و حق تعالی زنده گردانید هر دو را برائے آن حضرت صلے الله علیه وسلم پس ایمان آوردند هر دو بآن حضرت از جهة خصوصیت برائے آن هر دو و محل بودن ایمان بے نفع بعد الموت در غیر خصوصیت است و بتحقیق بصحت رسیده است آنکه رد کرده شد بران حضرت صلی الله علیه وسلم آفتاب را بعد از غائب شدن و غروب نمودن او پس عود کرد وقت چنانچه گذارد حضرت علی نماز عصر را و این اعاده از روے کرامت بود برائے آنحضرت رضی الله تعالے فلذا هذا این چنین آورده است در شرح همزیه ابن حجر هیثمی هذا و بدان بدرستی که علماء سلف اختلاف کرده اند در والدین حضرت رسول صلے الله علیه وسلم یا بکفر مرده اند یا نه باول رفته اند جمعی از ان جمله است صاحب تیسیر و ثانی رفته اند جملهٔ که متمسک اند باحادیث که دلالت دارند بر طهارت نسب شریف آنحضرت صلے الله علیه وسلم از دنس شرک و شین کفر و نفر چند از جمع اول قایل اند بنجات هر دو از آتش دوزخ از آن جمله است امام قرطبی او گفته است که بدرستی حضرت حق تعالے زنده گردانید هر دو را برائے آنحضرت صلے الله علیه وسلم و ایمان آوردند هر دو با آنحضرت صلے الله علیه وسلم و درینجا سوال کرده است باینکه اگر گوئی که ایا نیست حدیثے که وارد شده است در احیاء هر دو موضوع و جواب نکرده باینکه گوئیم که زعم کرده اند وضع آن را بعض مردم و صواب آنست که آن حدیث ضعیف است نه موضوع و بتحقیق گفته است حافظ

ناصرالدین دمشقی شعر حبا الله النبی مزید فضل + علی فضل و کان به رؤفا + فاحیا امه وکذا اباه + لایمان به فضلا لطیفا + فسلم فالقدیم
به قدیر + وانکان الحدیث به ضعیفا + نص کرد بر بودن حدیث مذکور ضعیف نه موضوع وگفته است حافظ ابن سید الناس
در سیرة که روایت کرده شده است اینکه عبد الله ابن عبد المطلب وآمنة بنت وہب مادر وپدر نبی کریم صلی الله علیه وسلم
هر دو اسلام آوردند وبدرستی خدائے تعالی زنده گردانید هر دو را برائے آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس ایمان آوردند بآنحضرت
صلی الله علیه وسلم وروایت کرده شده است آن ایضا در حق جد آنحضرت صلی الله علیه وسلم عبد المطلب بعد ازان گفته
است وآن مخالف است بآن حدیث که تخریج کرده انه از ابی زرین العقیلی گفت که گفتم اے رسول خدائے صلی الله علیه
وسلم کجا است مادر من گفت مادر تو در دوزخ است گفتم پس کجا است آنکه گذشته است از اهل تو گفت ایا راضی نیستی
باینکه باشد مادر تو با مادر من وذکر کرد بعض اهل علم در جمع آنچه حاصل او این است بدرستی که جایز است اینکه باشد این
درجه که حاصل شده است برائے آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد ان لم تکن وباشد احیا وایمان متاخر ازان معارضه انتهی
ملخصا وسوال کرده شد از قاضی ابوبکر ابن العربی که یکے از ائمه مالکیه است از مردے که گفت بدرستی مادر وپدر حضرت نبی
صلی الله علیه وسلم در دوزخ اند پس جواب داد باینکه او ملعون است زیرا که حضرت حق تعالے میفرماید بدرستی که کسانیکه ایذا
میرسانند خدائے را تعالی شانه ورسول او را لعنت میکند آنها را خدائے تعالے در دنیا وآخرت گفت. ونیست ایذا
رسانیدن اعظم تر ازین که گفته شود مادر وپدر حضرت رسول کریم در دوزخ اند وگفته است امام سهیلی در روض آنق نیست ما را
مانند اینکه بگوئیم آن را در حق والدین رسول کریم علیه الصلوة والسلام لقوله صلی الله علیه وسلم ایذا مرسانید زندگان را بسبب مرده
کان والله تعالی مے فرماید ان الذین یؤذون الله ورسوله الآیة وبدرستی بر ما امر کرده شده است اینکه ما محکم داریم زبان خود را
وقتے که یاد کرده شوند صحابه رسول کریم بچیزے که میگردد ان بعیب ونقص در صحابه پس اینکه محکم داریم زبان خود را ومنع کنیم آن را
از مادر وپدر حضرت رسول کریم صلی الله علیه وسلم احق است ولائق تر وچون این مقرر شد پس حق مسلم این است که
محکم بدارد زبان خود را از آنچه مخل باشد بشرف نسب نبی او صلی الله علیه وسلم بوجهی از وجوه وحقانیت در اینکه بدرستی که
اثبات شرک در حق والدین رسول کریم اخلال ظاهر است بشرف نسب حضرت نبی طاهر واین مسئله از جمله اعتقادیات
نیست پس قلب ازان نصیبے ندارد واما هرچه زبان است پس حق او امساک است از آنچه متبادر باشد ازان نقصان
خصوصا بوهم عامه زیرا که عوام قادر نیستند بر دفع آن وتدارک آن هذا خلاصة ما فی هذا المقام من الکلام والله ولی الفضل
والانعام انتهی شیخ علے القاری الهروی المکی در شرح فقه اکبر گفته است تحت این قول ووالدا رسول الله صلی الله علیه وسلم
ماتا علی الکفر این روا نیست بر انکس که گفته است که آن هر دو مرده اند بر ایمان یا آن هر دو بر کفر مرده اند بعد ازان زنده گردانید هر دو را
الله تعالی پس مردند وآن مقام بعد از ایمان وگفته بتحقیق درست کرده ام برائے این مسئله رساله مستقله علیحده ودفع کردم
آن را که ذکر کرد آن را سیوطی در رسایل سه گانه خود در تقویت این مقاله بادله جامعه از کتاب وسنت واجماع امت وقیاس
انتهی واز ینجا دانسته میشود که تصریح نموده است امام الهمام ابو حنیفه رحمه الله در فقه اکبر بلفظ مذکور وحال آنکه عفت وتقوی حضرت
امام اقتضاء آن نمیکند وعلماء ثقات ازان بر پنج وجه جواب داده اند وجه اول از وجوه مذکوره آنکه گفته است علامه ابن حجر مکی

رحمہ اللہ تعالیٰ در فتاوے خود کہ آنچہ نقل کردہ میشود از امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ تعالیٰ در فقہ اکبر در حق والدین حضرت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم آن مردود است بسبب آنکہ این لفظ موجود نیست در تالیف امام ابوحنیفہ نعمان بن ثابت کوفی بلکہ آن تالیف ابوحنیفہ محمد بن یوسف البخاری است انتہی وعلامہ برزنجی بعد از نقل این عبارت گفتہ آنچہ ابن حجر گفت صحیح است فی حد ذاتہ ونیست این فقہ اکبر تالیف امام ابوحنیفہ نعمان غایت الامر آنکہ واقع شدہ است اشتباہ بسبب اشتراک ہر دو کتاب در اسم واشتراک ہر دو مؤلف در کنیت پس گمان بردند بعض مردم کہ ہمین است تالیف امام کوفی و دلیل بر ثبوت این اشتباہ آنست کہ بہم رسانیدم نسخہ صحیحہ فقہ اکبر تصنیف امام ابوحنیفہ کوفی رحمہ اللہ تعالیٰ بروایت ابومطیع بلخی کہ صاحب اوست وگذشتہ بودند بران حفاظ وعلماء ونوشتم من آن را ونہادم نزد خود ومتصل گشت بمن سند آن تا امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ تعالیٰ وللہ الحمد واین نسخہ غیر آن نسخہ است کہ شہرت یافتہ است میان مردم بفقہ اکبر پس صحیح گشت قول شیخ ابن حجر رحمہ اللہ تعالیٰ انتہی وجہ دوم آنکہ گفتہ اند بر تقدیر تسلیم نسبت کتاب بامام ابوحنیفہ رحمہ اللہ تعالیٰ ظاہر آنست کہ آن لفظ از امام نیست بلکہ وضع نمودہ اند آنرا بعضے دشمنان امام مثل وضع نمودن دشمنان امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ اکاذیب را در کتب او مثل درۃ الفاخرۃ وغیر آن وپاک است از وے جناب حضرت امام اعظم رحمہ اللہ تعالیٰ ودال است براین معنے کمال تقویٰ جناب حضرت امام اعظم ونہایت حسن آداب او ودور است از وے نہایت دوری کہ وضع کند کتابے را در اعتقادیات دین متین حنفی وگرداند آن را اساس شریعت وترغیب نماید خلق را بخواندن آن وباشد آن کتاب مشتمل بر ذکر کفر مادر وپدر آنحضرت علیہ الصلوۃ والسلام کہ سبب ایذاء او است وحال آنکہ نیست ذکر این امر از جملہ اعتقادیات ضروریہ کہ واجب باشد اعتقاد کردن بران وایضا دال است براین معنے کہ علامہ حافظ الدین شارح مناقب امام ابوحنیفہ کہ از کبار حنیفہ است تصریح نمودہ است بنجات والدین شریفین حضرت پیغمبر ما علیہ الصلوۃ والسلام وروایات کردہ است حدیثے را کہ وارد شدہ است در احیاء ایشان پس اگر آن قول موجود مے بود در کتب ابوحنیفہ رحمہ اللہ تعالےٰ ہر آئینہ مخالفت نمے کرد با امام خود وہمچنین علامہ دشمنی کہ از جملہ محققان حنیفہ است تقریر کردہ است قول ابن العربی مالکی را در آنکہ نسبت کفر بودن در دوزخ بوالدین آن حضرت موجب ایذاء او است صلے اللہ علیہ وسلم پس ظاہر آنست کہ نسبت این لفظ بامام اعظم رحمہ اللہ تعالےٰ از وضع وافتراء اعداء او است وجہ سیوم آنکہ گفتہ اند علماء اعلام کہ بر تقدیر وقوع مثل این قول از حضرت امام اعظم رحمہ اللہ تعالیٰ باید کہ تاویلے کردہ شود آن را وگفتہ شود کہ مراد آنست کہ ماتا علی زمن الکفر وفات نمودند والدین شریفین آنحضرت در زمان کفر واطلاق کردہ مے شود زمان کفر بر زمان فترت وناچار است ازین تاویل از جہۃ حسن ظن باین امام جلیل القدر عظیم الرتبۃ وجہ چہارم آنکہ لفظ مذکور بعد فرض تسلیم منافات ندارد بحدیث احیاء والدین شریفین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم وایمان آنہا بپیغمبر خدائے علیہ صلوات اللہ وسلامہ بعد از موت ونجات آنہا بسبب آن واشارہ کردہ است باین وجوہ اربعہ سید محمد برزنجی در سداد الدین وجہ پنجم آنکہ بعد تسلیم وقوع این لفظ از حضرت امام اعظم رحمہ اللہ تعالیٰ وبودن ظاہر آن مراد او پس اگر واقع گردد در بعض رسایل فقہیہ اختلاف میان حضرت امام الہمام رحمہ اللہ تعالیٰ وسائر علماء ثقہ وظاہر شود مصلحتے دینیہ یا ضرورتے دنیویہ در ترک قول حضرت امام اعظم رحمہ اللہ

تعالیٰ و عمل بر قول سائر علما جائز است ترک قول حضرت امام اعظم رحمه الله تعالیٰ جهت آن چنانکه در مسئلهٔ مزارعت و
مانند آن و کدام مصلحت زیاده تر باشد از رعایت ادب جناب حضرت پیغمبر علیه الصلوٰة والسلام و ترک تنقیص نسب او
باوجود آنکه نیست این امر از اعتقادیات ضروریه چنانچه گذشت و مجتهد بنفس خود معذور است زیراکه واجب است
بروے اخذ بچیزے که مودی گردد بآن اجتهاد او و او ماجور است اگرچه اجتهاد او بر خطا رفته باشد و حق دائر است
میان کافهٔ علما در امور اجتهادیه و بثبوت نرسیده است بر کفر بودن والدین شریفین آنحضرت صلی الله علیه وسلم و
بودن آنها در دوزخ دلیلے قطعی از کتاب و سنت و اجماع و اتفاق مجتهدین پس لازم و لابد باشد درین امر ترک قول حضرت
امام اعظم رحمه الله تعالیٰ از جهت رعایت جانب جناب حضرت سید الانبیاء والمرسلین علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات و
بدانند که علامه سید محمد البرزنجی گفته است که عجب است از ملا علی قاری که از متاخران علماء حنیفه است و شرح نموده است
همین فقه اکبر ثانی را بگمان آنکه همین فقه اکبر تالیف امام ابوحنیفه است و ذکر کرده است دران چیزے را در حق والدین شریفین آنحضرت
که موجب ایذاء او است و اکتفا نموده بر همین مقدار بلکه تالیف نموده درین باب رساله را پس رد نموده اند بروے
طایفه از علما حنیفه و شافعیه و ذکر نموده اند رد او را بعضے علماء در رسایل منفرده و بعضے در اثنا کتب خود چنانکه عبد القادر
طبری امام مقام ابراهیم در مکه معظمه از شافعیه و چنانکه علامه مصطفی بن فتح الله حموی مکی و شیخ حسن بن علی عجیمی مکی از علما حنفیه
و غیر ایشان و شیخ عبد القادر مذکور در آخر رساله خود گفته که چون تالیف علی قاری رساله مذکوره را دیدم دیدم من در خواب که
واد بالا بر آمدیم بر سطحے بلند نزدیک باب ابراهیم پس دفع نمودم واند اختم بدست خود او را واو بیفتاد ازان بلندی بر زمین پس
از خواب بیدار شدم خبر دادند مرا وقت صبح که افتاد علی قاری از بالاے بامے و رسیده است ضررے ازان در اعضاء
او پس زنده نماند بعد ازان مگر روزے چند و وفات نمود انتهی و علامه مصطفی بن فتح الله حموی در کتاب خود مسمی بفوائد الرحلة
یاد نموده است بعضے مصائب را که رسیدند بعلی قاری در آخر عمر او از فقر و مسکنت تا آنکه فروخت اکثر کتب خود را و غیر
ذلک که ستر نمودن آنها بهتر است از ظاهر نمودن آن انتهی و علامه شیخ عبد الحق دهلوی رحمه الله تعالیٰ در شرح مشکوٰة در
شرح این حدیث و عن ابی هریرة قال زار النبی صلی الله علیه وسلم قبر امه فبکی و ابکی من حوله فقال استاذنت ربی فی ان
استغفر لها فلم یؤذن لی واستاذنته فی ان ازور قبرها فاذن لی فزوروا القبور فانها تذکر الموت رواه مسلم گفته است که گفته
اند درین نازل شده است ما کان للنبی والذین آمنوا ان یستغفروا للمشرکین ولو کانوا اولی قربی و قوله ولا تسأل عن اصحاب
الجحیم بنا بر قرأت معلوم و این بر طریقه متقدمین است اما متاخرین رحمهم الله تعالیٰ پس تحقیق اثبات کرده اند اسلام والدین بلکه
تمام آباء و امهات آنحضرت را صلی الله علیه وسلم تا آدم علیه السلام و الیشان و او را اثبات آن سه طریق است یا ایشان بر دین
ابراهیم علیه السلام بودند یا آنکه ایشان را دعوت نرسیده که در زمان فترت بودند و مردند پیش از زمان نبوت یا آنکه زنده
گردانید خدائے تعالیٰ ایشان را بر دست آنحضرت صلی الله علیه وسلم بدعاء وے پس ایمان آوردند و حدیث احیاء والدین
اگرچه در حد ذات خود ضعیف است لیکن تصحیح و تحسین کرده اند آن را بتعدد طرق و این علم گویا مستور بود از متقدمین پس کشف
کرد آن را حق تعالیٰ بر متاخران والله یختص برحمته من یشاء ایما شاء من فضله و شیخ جلال الدین سیوطی رحمه الله تعالیٰ

درین باب رسایل تصنیف کرده وآنرا بدلایل اثبات نموده واز شبهه مخالفان جواب داده اگر آنرا نقل کنیم سخن گردد وبهم درانجا باید نگریست انتهی باید دانست شیخ الاسلام خاتمة الحفاظ جلال الدین سیوطی رحمه الله تعالی درباب اثبات اسلام ونجات والدین حضرت سر الله الاعظم علیه افضل الصلوات واکمل التحیات چهار رسایل تالیف نموده است یکے مسالک الحنفا فی والدی المصطفی علیه الصلوة والسلام دوم الدرجة المنیفة فی الآباء الشریفة سیوم الدرر المکامنة فی اسلام السیدة الآمنة چهارم اثبات الاسلام لوالدی النبی علیه الصلوة والسلام ودر سیرة شامی محصل رسایل مذکوره مع قدری زاید ذکر کرده است وشیخ ابن حجر در شرح الهمزیه نیز قدرے ازین باب بطریق اختصار آورده است ودرین مکتوب اگرچه محصل جمیع کتب مذکوره آورده شود وادله آن بر سبیل اختصار ذکر کرده شود بهم باطالت میکشد اما قدر قلیل بلکه اقل قلیل ازان آورده میشود تا بالتمام ازان خالی نباشد بدانند که بسیاری از علماء کرام وائمه اعلام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین رفته اند بآنکه والدین حضرت سید السفراء علیه الصلوة والسلام ناجی اند ونیستند در دوزخ وحکم کرده شد بنجات ایشان در مدت برزخ ودر دار آخرت وجماعه دیگر قایل اند بخلاف این وجماعه سیوم راه توقف اختیار نموده اند ومصرح نیستند بیکے ازان قولین اما بیان قول جماعه اولی که بنجات ابوین آنحضرت علیه الصلوة والسلام قایل اند ایشان را درین مسئله طرق ثلثه است طریق اول آنکه وفات نمودند والدین مبارکین آنحضرت علیه الصلوة والسلام قبل از بعثت حضرت پیغمبر ما ونرسیده بود ایشان را دعوت هیچ پیغمبرے از سابقین ونیست برچنین کسان عذابے هرگز بر کسے که باشد پس چگونه معذب باشند کسانیکه قرابت والدیت دارند بحضرت شفیع الاولین والآخرین علیه افضل الصلوات واکمل التحیات اما عدم رسیدن دعوت بایشان ظاهر است چه آخر جمیع انبیا قبل از بعثت پیغمبر ما علیه الصلوة والسلام حضرت عیسی روح الله بود علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام بود مدت فترت مابین او ومیان حضرت پیغمبر ما علیه الصلوة والسلام مقدار ششصد سال باوجود آن بودند والدین شریفین آنحضرت درزمان جاهلیت که فراگرفته بود جهل تمام زمین را از شرق تا غرب ونه بود برروئے زمین دران ایام کسے که بداند شرائع را وتبلیغ دعوت بمردم نماید مگر اشخاص چند از احبار اهل کتاب که متفرق گشته بودند در اطراف زمین ومعلوم نمے شود که والدین شریفین خروج نموده بودند سوئے غیر مدینه شریفه تا درمے یافتند آن احبار را ونه عمر داده شده بود مر آنها را دراز تا وقوع مے یافت از ایشان تفحص در امور شرائع وتصحیح نموده است حافظ صلاح الدین علائی در کتاب خود مسمی بدرة سینه فی مولد سید البریه که زنده بود والد شریف آنحضرت صلی الله علیه وسلم مدت هژده سال ووالده شریفه او مقدار بیست سال تقریباً ومثل اینقدر عمر وسعت ندارد که تفحص کرده شود دروے این امور مذکوره را درمثل چنان زمان علی الخصوص که والده شریفه آنحضرت صلی الله علیه وسلم مستوره ومحتجبه بود با مردان اجتماع نداشت چون زنان درمثل این زمان که ظاهر گشته است در شرق وغرب نمیدانند اکثر احکام شرایع ودیانت را پس چگونه میدانستند در زمان جاهلیت که نمے دانستند مردان این امور را لهذا چون حضرت سر الله الاعظم مبعوث گردید تعجب نمودند از بعثت او اهل مکه ومے گفتند ما سمعنا بهذا فی آبائنا الاولین اگر آنها علم داشتندے از بعثت رسل نکرده نمے پنداشتندے آنرا پس واضح گردید ازین تحریر بودن والدین شریفین اهل فترت وعدم بلوغ دعوت

بآنها وجماعه از علماء کرام رحمهم الله تعالی تصریح نموده اند بانکه نرسیده بود دعوت بوالدین آنحضرت واین قول را ابن الجوزی در کتاب خود مراة الزمان باین عبارت ذکر کرده که گفته است قومی از علماء کرام رحمهم الله تعالی که هرگاه نرسیده بود دعوت والدین آنحضرت را صلے الله علیه وسلم پس گناه آنها چه باشد وباین طریق رفته است امام ابو عبد الله محمد بن خلف معروف بابی در شرح مسلم وهمچنین گفته است شیخ الاسلام شرف الدین مناوی رحمه الله تعالی که والدین شریفین او مرده اند در فترت ونیست تعذیب قبل البعثة وشیخ عز الدین در املاے خود زیاده ازین تصریح نموده که هر که باشد فیما بین دو پیغمبر او از اهل فترت است مگر ذریت پیغمبر سابق که آنها مخاطب اند بشریعت پیغمبر سابق الا آنکه مندرس گردیده باشد شریعت پیغمبر سابق پس باشند همه از اهل فترت انتهی کلامه ازینجا مبین گردید که والدین آنحضرت اهل فترت اند بلا شک چه نیستند آنها ذریت حضرت عیسی علیه السلام ونه از قوم او وایشان اگرچه از ذریت حضرت ابراهیم علیه السلام اند لیکن میان زمان حضرت ابراهیم علیه الصلوة والسلام و زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم گذشته بود زیاده از سه هزار سال ودرین مدت شریعت او مندرس گشته بود وباقی نمانده بود کسے که میرساند شریعت ابراهیم را بایشان بلکه نمانده بود کسے که خواند آنرا پس ایشان از اهل فترت اند بلا شک اما عدم تعذیب قبل البعثة پس دلیل گرفته اند بر آن بکتاب وسنت هرچه از کتاب است که بآن دلیل گرفته اند هشت آیات اند آیت اولی حضرت حق تعالے فرموده است وما کنا معذبین حتے نبعث رسولا اتفاق نموده اند جمیع اهل سنت بنا بر استدلال بان برانکه نیست تعذیبی قبل البعثة ورد کرده اند بر معتزله که قایل اند بتحکیم عقل آیة دوم حضرت حق جل مجده فرموده است ذالک ان لم یکن ربک مهلک القری بظلم واهلها غافلون آیة سیوم حق تعالی فرموده است ولولا ان تصیبهم مصیبة بما قدمت ایدیهم فیقولوا ربنا لولا ارسلت الینا رسولا فنتبع آیاتک ونکون من المومنین وتخریج نموده است ابن ابی حاتم در تفسیر خود نزد این آیه کریمه بسند حسن از ابو سعید خدری رضی الله تعالی عنه گفت که گفت رسول خدا صلے الله علیه وسلم هر که مرده باشد در ایام فترت او بگوید در روز قیامت اے پروردگار من نیامد سوئے من کتابے ونه رسولے پس بخواند این آیة کریمه را ربنا لولا ارسلت الینا رسولا الآیة آیة چهارم حق تعالی فرموده ست ولو انا اهلکناهم بعذاب من قبله لقالوا ربنا لولا ارسلت الینا رسولا فنتبع آیاتک من قبل ان نذل ونخزی اخراج نموده است ابن ابی حاتم در تفسیر خود نزد این آیة از عطیه عوفی گفت که میگوید کسے که مرده باشد در ایام فترت پروردگار من نیامده بود سوئے من کتابے ونه رسولے وخواندن این آیة را ولو انا اهلکناهم بعذاب من قبله لقالوا الی آخر الآیة آیة پنجم حضرت حق تعالے فرموده است وما کان ربک مهلک القری حتے یبعث فی امها رسولا یتلوا علیهم آیاتنا وما کنا مهلکی القری الا واهلها ظالمون اخراج نموده است ابن ابی حاتم از ابن عباس وقتاده درین آیة گفتند هر دو هلاک نکرد الله تعالے اهل مکه را حتی که فرستاد بایشان محمد را صلے الله علیه وسلم پس چون تکذیب کردند وظلم نمودند پس بآن سبب هلاک شدند وظلم در آیه مذکوره مفسر بکفر است پس افاده مے کند آیه مذکوره نفی کفر را از کسانیکه نرسیده است دعوت ایشان را وچون مستحق هلاک نباشند در دار دنیا پس چگونه مستحق آن باشند در دار آخرت باوجود انکه عذاب آخرت سختتر وبزرگتر است چنانکه خدائے تعالی مے فرماید ولعذاب الآخرة اکبر هر آئینه عذاب آخرت بزرگتر است آیة ششم حضرت حق جل مجده فرموده است وهذا کتاب انزلناه مبارک فاتبعوه واتقوا لعلکم ترحمون ان تقولوا انما انزل الکتاب

علی طائفتین من قبلنا وان کنا عن دراستهم لغافلین آیة هفتم حق تعالے گفته است وما اهلکنا من قریة الا لها منذرون ذکری
وما کنا ظالمین واخراج کرده است عبد بن حمید وابن ابی حاتم وابن المنذر در تفاسیر خود از قتاده درین آیة گفت هر یک
هلاک نه کرده است الله تعالی از قریه مگر بعد از حجت وبینه تا آخر حدیث وآیة هشتم حق تعالے فرموده است وهم یصطر
خون فیها ربنا اخرجنا نعمل صالحا غیر الذی کنا نعمل الآیة مفسران گفته اند حجت کرده است برایشان ببعثت نبی صلے الله
علیه وسلم وهو المراد بالنذیر فی الآیة واحادیث که بآن درین باب تمسک نموده اند هفت عدد اند آورده است آن
احادیث را امام سیوطی رحمه الله تعالی در مسالک الحنفا وما درینجا ذکر آنها طلبا للاختصار ترک نمودیم حدیث اول اخراج
نموده است احمد بن حنبل واسحق بن راهویه هر دو در مسندین خود وبیهقی در کتاب الاعتقاد وتصحیح کرده است از اسود
بن سریع وحدیث دوم اخراج کرده است احمد واسحق بن راهویه هر دو در مسندین خود وابن مردویه در تفسیر خود وبیهقی در
کتاب اعتقاد از ابی هریرة رضی الله تعالی عنه وحدیث سوم اخراج کرده است بزار در مسند خود از ابو سعید خدری و
حدیث چهارم اخراج کرده است بزار وابو یعلی هر دو در مسندین خود از انس وحدیث پنجم اخراج کرده است عبد الرزاق
وابن جریر وابن ابی حاتم وابن المنذر از ابو هریرة وحدیث ششم اخراج کرده است بزار وحاکم در مستدرک از ثوبان
وحدیث هفتم اخراج کرده است طبرانی وابو نعیم از معاذ بن جبل و بدانند آنکه اتفاق کرده اند ایمه شافعیة از فقهاء ایمه اشاعرة
از اهل علم کلام واصول وفقه بر انکه هر که وفات یافت قبل از بلوغ دعوت او ناجی است از عذاب دوزخ وداخل
خواهد شد در بهشت تصریح نموده است برین قول امام شافعی رحمه الله تعالے در ام ومختصر ومتابعت او نموده اند
جمیع اصحاب او وهمچنین گفته است امام فخر الدین رازی در محصول خود وباین مصرح اند تابعان او مثل ابن حاجب
در تحصیل وبیضاوی در منهاج وقاضی تاج الدین سبکی در شرح ابن حاجب وگفته است رافعی در شرح خود
هر که نرسیده است او را دعوت ثابت نگردد بر وے حجت وبر وے مواخذه نباشد بدلیل قول خدائے تعالی وما کنا
معذبین حتی نبعث رسولا وابن رفعه در کفایه خود تعلیل کرده است بانکه او مولود گشته است بر فترت وظاهر نه گشته است
از وے عنادی و نیامده است بوے رسولی که تکذیب کرده باشد او را وگفته نشود که حضرت امام اعظم گفته است
که نیست عذر هیچ احدے را در جهل بخالق خود ولهذا شرط نموده است دعوت در حال قتال با کفار پس بنا بر قول
او لازم آید مواخذه قبل بلوغ دعوت چه ما میگوئیم که عدم شرط نمودن حضرت امام دعوت را در حالة قتال با کفار بسبب
آنست که ظهور دعوت حضرت پیغمبر خدا واشتهار او بشرق وغرب قائم مقام دعوت جمیع مشرکان است حکما پس لازم
نیست دعوت نمودن ایشان را بار دیگر چنانچه در محیط برهانی بران تصریح نموده است وظاهر است که این معنے متحقق
نباشد مگر بعد از تحقق بعثت ورسالت وآنچه حضرت امام فرموده اند که نیست عذر احدے را در جهل بخالق خود مراد بآن ایضا
مبدا البعثة است اما اهل فترت که در زمان جاهلیت وعدم تحقق بعثت بودند حضرت امام ایضا بعدم تعذیب آن قایل است
تامل و عدم تعذیب خاص است بکسانے که نرسیده است بایشان دعوت هیچ پیغمبر نه جمیع اهل جاهلیت بلکه کسان که
ایشان را دعوت پیغمبری از سابقین رسیده باشد وآنها از شریعت او اعراض نموده باشند معذب باشند ووالدین شریفین

آنحضرت را صلی الله علیه وسلم نرسیده دست دعوت از هیچ احدے از پیغمبران سابقین و تعذیب بعض اهل فترت مثل صاحب
محجن و غیر او که احادیثش دارد ند قاعده لا تعذیب قبل البعثة منتقض نمیگردد چه احادیث احاد اند بالنص قطعی که مذکور شد معارضه
ندارند و ایضا تعذیب مخصوص بکسان باشد و سبب آن را حق تعالی داند و ما را علم آن نباشد مثل غلام حضرت خضر علیه السلام
که حکم شده بود بکفر او در حالت صغر او بسببے که علم او نزد حق تعالی بود و بتعلیم او رسول او را حاصل و مے تواند بود که مقصود
باشد تعذیب درین احادیث یکسان که تغیر و تبدیل نمودند شرائع را و توحید قبول نموده اشراک اختیار نمودند و برائے
خود شریعت باطله احداث نمودند تحلیل نمودند بعض اشیا را و تحریم نمودند بعض دیگر مثل عمرو بن الحی که پیدا اگر دانید
عبادت اصنام و ظاهر نمود بحیره و سائبه و وصیله و حامی را و مثل بعض دیگر که کردند عبادت جن و ملایکه را و پرستیدند
کواکب را و صاحب المحجن و مثل آن درین قسم داخل اند و کسانی که نه شرک نمودند و نه توحید و نه شریعت پیغمبرے اختیار
نمودند و نه احداث شریعت نمودند بلکه از جمیع آن در غفلت گذشتند مثل والدین آنحضرت صلی الله علیه وسلم آن
اهل فترت اند و ناجی حاصل انکه از اهل جاهلیت هر که نه شرک آورده باشد و نه ایمان ناجی است و کذلک هر که
ایمان آورده باشد و هر که اشراک نموده باشد ماخوذ و معذب و همین است موافق مذهب حضرت امام الهمام ابوحنیفه
رحمه الله تعالی و بنا بر آن علامه سعد الدین تفتازانی در تلویح حاشیه توضیح اصول فقه حنیفه گفته است کسے که در
شاهق الجبل بوده باشد و او را دعوت نرسیده است مکلف نیست بایمان بمجرد عقل خود تا انکه اگر وصف نکرد ایمان
را و نه کفر را و نه معتقد بود کفر را نیست او از اهل دوزخ و اگر ایمان آورد صحیح باشد ایمان او و اگر وصف کرد کفر را باشد از
اهل دوزخ انتهی اما در مذهب شافعیه قبل از رسیدن دعوت تعذیب نباشد قطعا اگرچه صادر شده باشد از شرک
و عبادت اصنام و از معاذ کرد السنة باشی) که بهر تقدیر والدین شریفین آنحضرت علیه الصلوة والسلام ناجی اند و معذب نیستند
هرگز از جهة عدم بلوغ دعوت و عدم صدور شرک و عبادة اصنام الی غیر ذلک از ایشان اما طریق دوم انکه بدرستی ثابت نشد از
والدین شریفین حضرت رسول اکرم علیه الصلوة والسلام هیچ شکے و شبهه بلکه بودند بر توحید و دین حنیف که دین جد ایشان ابراهیم
علیه السلام بود چنانکه بودند بران طائفه از عرب مثل زید و عمرو بن نفیل و ورقه بن نوفل و قیس بن ساعده و غیر ایشان و باین
طریق رفته اند طائفه از علماء ثقه از انجمله است امام فخر الدین رازی رحمه الله تعالی و او گفته است در اسرار التنزیل که در جمیع
آبا و حضرت پیغمبر ما علیه افضل الصلوات والتسلیمات تا حضرت آدم هیچ مشرکے نیست همه بر توحید بودند و دلالت میکنند بر
این شمه وجوه از انجمله است قول خدائے تعالی الذی یراک حین تقوم و تقلبک فی الساجدین یعنی آن خدا تعالے
که مے بیند ترا اے محمد صلی الله علیه وسلم در وقتے که استاده میشوی در تهجد یا غیر آن و مے بیند تقلب ترا در ساجدان
و در تفسیر این آیة گفته اند که منتقل مے شد نور حضرت سر الله الاعظم صلی الله علیه وسلم از ساجدی بساجدی و امام رازی رحمه الله
تعالی گفته است که بنا بر این تقدیر که تفسیر کرده اند آیه کریمه دلالت مے کند بر انکه جمیع آباء حضرت پیغمبر علیه الصلوة والسلام
مسلمان بودند و درین هنگام واجب است قطع بانکه والد حضرت ابراهیم علیه السلام نبود از کافران و آزر که کفر او ثابت است
والد او نبود عم او بود و اطلاق اب بر عم در لغت عرب شائع است و اگرچه مجاز باشد غایة ما فی الباب انکه وارد شده

تفسیر قول حق تعالی وتقلبک فی الساجدین بوجوه دیگر ایضا وچون وارد شده اند روایات بجمیع وجوه ونیست منافات
فیما بین آنها واجب است حمل کردن آیه مذکوره بر جمیع وجوه وچون آن صحیح شد ثابت شد آنکه والد حضرت ابراهیم
نبود از عبدهٔ اوثان مسلمان بود وبعد از ان گفته است واز انجمله که دلالت مے کند بر انکه آباء حضرت رسول اکرم صلی الله
علیه وسلم نبودند مشرکان قول آنحضرت است صلے الله علیه وسلم لم ازل انقل من اصلاب الطاهرین الی ارحام
الطاهرات همیشه بودم من که منتقل مے شدم از صلبهائے پاک مردان بارحام پاک زنان وحق تعالے گفته است
انما المشرکون نجس مشرکان پلید اند پس واجب انکه نباشد احدے از اجداد او صلے الله علیه وسلم مشرک وگفت
منتهی شد کلام فخر الدین رحمه الله تعالی وظاهر شد بآن جلالت او چه او امام اهل سنت است در زمان خود وقائم بود برابر
مبتدعان در وقت خود وناصر مذهب اشاعره بود در عصر خود واو عالمے بود مبعوث بر راس مایة سادسه تا تجدید کند برائے
این امت امر دین انها انتهی ومثل کلام او تصریح کرده است امام ماوردی صاحب حاوی کبیر که از کبار ائمه شافعیه است رحمه الله تعالی وامام جلال الدین سیوطی
رحمه الله تعالی بعد از نقل کلام امام فخر الدین رحمه الله تعالی گفته که نزد من در نصرت این مسلک آنچه رفته است بآن امام فخر الدین وجوه ثلثه است وجه
اول وثانی شامل ست هر دو والدین آنحضرت را معا ووجه ثالث خاص است بوالده شریفه او صلے الله علیه وسلم
اما وجه اول پس آن دلیل مرکب است از دو مقدمه مقدمه اولی آنکه بدرستی که احادیث صحیحه دلالت میکنند برانکه
هر جدی از اجداد آنحضرت صلے الله علیه وسلم از زمان حضرت آدم تا زمان والد آنحضرت بهترین اهل زمان خود بوده
است واز جمله احادیث صحیحه حدیث صحیح بخاریست بروایت ابو هریرة گفت که گفت پیغمبر خدای علیه الصلوة والسلام
مبعوث گشتم من از قومی که افضل ترین قرون بنی آدم بودند در هر قرنے بعد قرنے تا آنکه مبعوث گشتم من ازین قرن
که هستم من دران واز جمله احادیث صحیحه حدیث ابو نعیم است که اخراج کرد ابو نعیم در دلایل النبوة از طریق ابن عباس
گفت که گفت حضرت پیغمبر خدائے صلے الله علیه وسلم همیشه بود خدائے تعالی که نقل مے داد مرا از صلبهائے پاک
سوے رحمهائے پاک ومصفی که صفا داده شده بود وتهذیب نموده شده بود مرا جدا نمے گشتند دو قبیله از یک دیگر مگر که
مے بودم من در بهترین آن هر دو واخراج کرد مسلم وترمذی وتصحیح کرد آن را از واثله بن اسقع گفت که گفت رسول خدا
صلے الله علیه وسلم بدرستی که برگزید از اولاد ابراهیم اسمعیل را وبرگزید از اولاد اسمعیل بنی کنانه را وبرگزید از بنی کنانه قریش را
وبرگزید از قریش بنی هاشم را وبرگزید از بنی هاشم بنی مطلب را واخراج کرد حافظ ابو القاسم حمزه بن یوسف السهمی در
فضایل عباس از حدیث واثله بلفظ دیگر با زوایده ومثل این معنے وارد شده است در احادیث کثیره که مر ترمذی وطبرانی
وطبقات وذخایر العقبی ومستدرک مذکور اند وامام سیوطی رحمه الله تعالے آنها را ذکر کرده است بتفصیل ودرینجا برهمین
مقدار اکتفا نموده شد طلبا للاختصار مقدمه ثانیه انکه بدرستی که ثابت شده است باحادیث وآثار که خالی نشده است
از عهد آدم ونوح علیهما السلام تا مبعوث شدن پیغمبر ما صلے الله علیه وسلم از ناس بندگان که عبادت حق تعالی مے کردند
ویگانگی حق جل مجده معتقد بودند وبسبب آنها دفع میکند حق تعالی آفات وبلیات از اهل زمین وبعد از پیغمبر ما صلے الله علیه
وسلم ایضا باین صفت بندگان حق تعالی تا قیام قیامت باشند که در عبادت ونماز مشغول باشند اگر این چنین بندگان

نبودندی هرآئینه هلاک میشد زمین واهل آن وچون قران نموده شود میان هردو مقدمه این نتیجه ازان هردو مقدمه حاصل می
آید قطعا که در آبای آن حضرت صلی الله علیه وسلم نبود مشرکی زیرا که ثابت شده است در هر یکی از انها که او بهتر اهل قرن
خود است پس اگر باشند ان کسان که اهل فترت اند آبای آنحضرت صلی الله علیه وسلم فهو المدعی واگر غیر آنها باشند و باشند
آنها بر شرک لازم می آید یکی از دو امر یا انکه باشد مشرک بهتر از مسلم و آن باطل است باجماع یا بنص قرآن که حق تعالی
فرموده است ولعبد مومن خیر من مشرک و یا انکه باشد غیر از ایشان بهتر از ایشان و آن باطل است بسبب مخالفت
باحادیث صحیحه پس واجب آمد قطعا انکه نباشد در آبای آنحضرت صلی الله علیه وسلم مشرک تا باشند آنها از بهترین اهل زمین
هر یکی در قرن خود و از جمله احادیث و آثار که ادله این مقدمه اند حدیث است که اخراج کرد آن را عبد الرزاق در مصنف
خود از معمر از ابن جریج گفت که گفت ابن مسیب گفت حضرت علی ابن ابی طالب رضی الله تعالی عنه همیشه بوده اند بر روی
زمین در تمام دهر هفت کس یا زیاده از مسلمانان پس اگر نبودندی ایشان هلاک می شد اهل زمین و آنچه بر وی است
و این اسناد صحیح است بشرط شیخین و مثل این گفته نمی شود از راه قیاس پس او در حکم مرفوع است و تحقیق اخراج نموده
است این حدیث را ابن منذر در تفسیر خود از عبد الرزاق باین سند مذکور و اخراج نموده است امام احمد حنبل در زهد و خلال
در کرامات الاولیا بسند صحیح بشرط شیخین از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما گفت که خالی نمانده است زمین بعد از زمان حضرت نوح ع
از هفت کس که دفع میکند حق تعالی آفات را از اهل زمین بسبب ایشان و این نیز در حکم رفع است و اخراج نموده است جندی در
فضائل مکه از مجاهد گفت که همیشه بودند بر روی زمین هفت کس مسلمانان پس زیاده اگر نبودندی آنها هر آئینه هلاک میشد زمین و
آنکه بر ان بود و مثل او اخراج کرده است ازرقی در تاریخ مکه از زهیر بن محمد و بهاین معنی آثار کثیره وارد شده اند ذکر نموده است
آنها را امام سیوطی رحمه الله تعالی در مسالک الحنفا در ادله مقدمه ثانیه اما وجه دوم امام فخر الدین رازی رحمه الله تعالی گفته است که بودند
جمیع آبای حضرت پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم بر توحید و اسلام و بیین ظاهر میگردد انه صراحت احادیث و آثار اسلام اکثر آنها اما اسلام آبای او که بین
حضرت آدم و نوح علیهما الصلوة والسلام بوده اند ظاهر میگردد از احادیث که اخراج نموده است بزار در مسند خود و ابن جریج و ابن منذر و ابن ابی
حاتم در تفاسیر خود و حاکم در صحیح مستدرک خود از حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما در تفسیر این آیه کریمه کان الناس امة واحدة فبعث
الله النبیین گفت که بود میان حضرت آدم و نوح علیهما الصلوة والسلام ده قرن همه بودند بر شریعت حق پس اختلاف کردند ایشان
بایکدیگر پس فرستاد حق تعالی بایشان انبیا را علیهم الصلوة والسلام و اخراج کرده است ابن ابی حاتم از قتاده رحمه الله تعالی در آیة
مذکوره که گفت ذکر کرده شده است مارا که بود میان حضرة آدم و نوح علیهما الصلوة والسلام ده قرن و همه بودند بر طریق هدی
و بر شریعت حق پس اختلاف کردند بعد ازان پس فرستاد حق تعالی حضرت نوح را بایشان و بود حضرت نوح اول پیغمبری
که فرستاد او را باهل زمین و اخراج کرده است ابن سعد در طبقات خود از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما که گفت آنکه واقع است مابین
حضرت آدم و نوح علیهما الصلوة والسلام از آبای آنحضرت صلی الله علیه وسلم بودند ایشان بر اسلام و همچنین وارد شده است و آثار کثیره و در
قرآن مجید آمده که گفت نوح علیه السلام رب اغفرلی ولوالدی ولمن دخل بیتی مومنا [illegible] از جمیع آثار مذکوره اسلام آبای آنحضرت که بودند میان حضرت آدم و نوح
علیهما السلام اما سام بن نوح علیه السلام مومن بوده است [illegible] زیرا که نجات یافت [illegible] نوح علیهما السلام در سفینه و نجات یافت در آن

که مؤمن بلک وارد شده است در اثرے که او پیغمبر بود و اخراج نموده است این را ابن سعد در طبقات و زبیر بن بکار در
موفقیات و ابن عساکر در تاریخ خود از کلبی اما ارفخشد بن سام پس تصریح واقع است بایمان او در اثرے که روایت کرده
شده از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما و آن اثر ابن عبد الحکم در تاریخ مصر ذکر کرده و دران مذکور است که او یافته بود جد
خود نوح را علیه السلام و نوح علیه السلام دعا کرده بود در حق او بآنکه گرداند حق تعالی نبوت و مملکت در اولاد او و اما اولاد ارفخشد
پس تصریح واقع است بایمان آنها در اثرے که ابن سعد در طبقات خود از طریق محمد بن سائب از ابو صالح از ابن عباس
رضی الله تعالی عنهما آورده گفت ابن عباس بدرستی که حضرت نوح علیه السلام چون هبوط نمود از کشتی بودند با و هشتاد کس
پس فرود آمدند در موضعے و بنا نمود در انجا برائے هر کس خانه و نام نهاده شد قریه را بسوق الثمانین چون بسیار گشتند و تنگ شد
بر ایشان سوق الثمانین انتقال نمودند از انجا بزمین بابل و بنا کردند انجا بلده را و بسیار گشتند در انجا تا صد هزار گشتند و بودند
همه بر اسلام از عهد نوح علیه السلام تا آنکه بادشاه شد بر ایشان نمرود بن کوش بن کنعان بن حام بن نوح پس خواند نمرود
ایشان را بعبادت اوثان اطاعت کردند او را و پرستیدند اوثان را انتهی حاصل الاثر پس معلوم شد از مجموع آثار که آباء
آنحضرت صلے الله علیه وسلم مومن بودند بیقین از زمان حضرت آدم علیه الصلوة والسلام تا زمان نمرود و در زمان نمرود
حضرت ابراهیم بود علی نبینا و علیه الصلوة والسلام و آزر ایضا دران زمان بود و در کفر آن در قرآن تنصیص نموده است و
اختلاف نموده اند در آنکه آزر نام تارخ است که والد حضرت ابراهیم بود یا نه و بعضے برانند که آزر برادر تارخ است و
عم حضرت ابراهیم بود علیه السلام پس بر تقدیر یک آزر والد حضرت ابراهیم باشد استثنا کرده شود او را از مومنان سلسله
نسب و بر تقدیر یک عم او بوده باشد استثنا کرده نمے شود و امام فخر الدین رازی رحمه الله تعالی فرموده که قول ارجح آنست
که آزر عم ابراهیم بود نه پدر او و امام سیوطی رحمه الله تعالی گفته که این قول مرویست از جماعه سلف تا آنکه روایت کرده
است ابن ابی حاتم و ابن منذر از مجاهد بطرقے که بعض آن طرق صحیح اند و روایت نموده است ابن منذر از ابن جریج
بسند صحیح و ابن ابی حاتم از سدے بسند صحیح و ابن ابو حاتم ایضا از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما بسند ضعیف که گفتند
جمیع ایشان یعنے ابن عباس و مجاهد و ابن جریج و سدی رضی الله تعالی عنهم که نبود آزر والد ابراهیم علیه السلام بلکه نام والد
او تارخ است و توجیه کرده شده این قول را از حیثیت لغت بآنکه نزد عرب اطلاق لفظ اب بر عم شایع است و اگرچه مجاز بود
و در قرآن واقع است چنانکه حق تعالی بطریق حکایت از فرزندان یعقوب که بیعقوب علیه السلام گفته اند فرموده است قالوا
نعبد الهک واله آبائک ابراهیم و اسمعیل و اسحاق پس اطلاق کرد لفظ اب را بر اسمعیل علیه السلام که عم یعقوب است چنانکه اطلاق
کرد برابراهیم و اوجد او است و امام سیوطی بسط نموده است کلام را در تحقیق این مسئله و ما برین مقدار اکتفا نموده ایم و شیخ ابن
حجر شرح همزیه ترجیح داده است همین قول را بغایة ترجیح تا آنکه فرموده است که اهل دو کتاب یعنے توریة و انجیل
یا توریة و فرقان اجماع دارند بر آنکه آزر والد ابراهیم نبود بلکه عم او بود و تسمیه میکنند عرب عم را اب تا آنکه این چنین در قرآن
واقع شده است و بر تقدیر یکه اجماع نکرده باشند واجب است تاویل مذکور تا جمع میان احادیث حاصل آید و آنکه بظاهر
آن تمسک نموده است مثل بیضاوی و غیر آن تساهل نموده است و مرا ایشان کرده است انتهی حاصل کلامه اما آباء آنحضرت

که بعد از حضرت ابراهیم و اسمعیل علیهما السلام بودند ذکر کرده میشود دلیل اسلام انها در دو مسلک اما مسلک اول آنکه متفق اند احادیث صحیحین و غیر هما و متوافر اند نصوص علما بر انکه عرب بر دین حضرت ابراهیم علیه السلام بودند و احدے از ایشان تا زمان والی شدن عمرو بن لحی خزاعی در مکه براه کفر و عبادت اصنام نرفته بودند و اول شخصے که تغییر داد دین حضرت ابراهیم را و اختیار نمود عبادت اصنام و بر عرب بعبادت آن باعث گردید عمرو مذکور بود و عرب در اشراک و عبادت اصنام و سایر ضلالات تابع او بودند و برین تصریح نموده است شهرستانی در کتاب الملل والنحل و حافظ عماد الدین وابن کثیر در تاریخ خود آورده که بودند عرب بر دین حضرت ابراهیم تا زمانیکه والی شد عمرو بن لحی خزاعی مکه را و کشید ولایت بیت شریف از دست اجداد آنحضرت صلی الله علیه وسلم و نو پیدا کرد شرک و عبادت اصنام و رواداشت برائے عرب ضلالات بحیره و سائبه و وصیله و حام و غیر ذلک و بود مدت ولایت خزاعه بر بیت شریف سی صد سال و بود ولایت ایشان مشومه تا آنکه آمد قصی بن کلاب که پدر پنجم حضرت پیغمبر ما است صلی الله علیه وسلم و مقاتله نمود با خزاعه و استعانت نمود بعرب و کشید ولایت بیت شریف از دست خزاعه لیکن عرب بعد ازان رجوع ننمودند از انچه احداث نموده بود عمرو بن لحی از عبادت اصنام و غیر ذلک زیرا که ایشان آن را دین مے دانستند فی نفسه نمے باید که آن را تغییر داده شود انتهی پس ثابت شد آنکه آبای آنحضرت از عهد ابراهیم تا زمان عمرو بن لحی بتعیین همه مومن بودند و بود عمرو مذکور قریب بزمان کنانه بن خزیمه که اب چهاردهم آنحضرت بود صلی الله علیه وسلم و حبیب در تاریخ خود از ابن عباس که آورده که عدنان و معد و ربیعه و مضر و خزیمه و اسد بر ملت حضرت ابراهیم بودند و سهیلی در روض خود آورده که کعب بن لوی اول کسے است که جمع کرد مردم قریش را در روز عروبه که بزبان جاهلیت جمعه را گفتندی و خطبه خواندے و پند و نصیحت کردی ایشان را ببعثت آنحضرت صلی الله علیه وسلم و تعلیم نمودی ایشان را که آن پیغمبر از اولاد من خواهد بود و امر کردی بمتابعت آنحضرت و ایمان آوردن بران انتهی و آورده است این خبر را علامه ماوردی در کتاب اعلام النبوة و اخراج نموده است این خبر را ابونعیم در دلایل النبوة بسند خود از ابوسلمه بن عبد الرحمن بن عوف و زیاده کرده است در آخر آن که فیما بین وفات کعب و میان بعثت پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم پانصد و شصت سال بود و حافظ جلال الدین در مسالک الحنفا در در جه منیفه بعد از نقل این خبر گفته که پس حاصل شد از مجموع آنچه آورده شد از احادیث و اثار آنکه آبای آنحضرت صلی الله علیه وسلم از زمان حضرت آدم علیه السلام تا کعب بن لوی و پسر او مرة بن کعب تصریح واقع شده است بایمان جمیع ایشان مگر آزر که مختلف فیه است چنانچه گذشت و همچنین گفته است شامی در سیرت خود اما ما بین مرة بن کعب تا عبد المطلب چهار آبای آنحضرت اند کلاب و قصی و عبد مناف و هاشم امام سیوطی در مسالک الحنفا آورده که نیافتم درین هر چهار نقلے نه بنفی و نه باثبات انتهی و مراد بعدم وجدان نقل نقلیست که صریح باسم آنها وارد شده باشد والا نه اثار که در مسلک ثانی خواهند آمد دلالت دارند بر اسلام جمیع ذریه حضرت اسمعیل علیه السلام پس در ضمن آنها اسلام آن هر چهار ایضاً ثابت است اذا امام سیوطی رحمه الله تعالی دلیل گرفته است با آنها بر اسلام عبد المطلب کما سیجیء اما عبد المطلب پس [illegible] عبد المطلب را

دعوت بایک بود از اہل فترت امام سیوطی در مسالک الحنفا گفته که ہمین است قول اشبه در شان عبد المطلب از جهة ظاہر حدیث که در صحیح بخاری وغیره آمده است و دوم آنکه بود عبد المطلب بر توحید وملت ابراہیم علیه السلام امام سیوطی گفته ہمین است ظاہر عموم کلام امام فخر الدین رازی رحمه الله تعالی وظاہر عموم آثار منقوله ومرویه از مجاہد وسفیان بن عیینة وغیر آن ہر دو وبیشتر خواہند آمد در مسالک ثانی ومویداین قول است آنچه ثابت است از انتساب آنحضرت صلے الله علیه وسلم چنانکه فرموده است انا النبی لا کذب انا ابن عبد المطلب با وجود آنکه وارد شده اند بسیاری از احادیث وآثار در نہی از انتساب بآباء کفار کما ذکره الامام السیوطی فی مسالک الحنفاء دبر تو معلوم بوده باشد انکه از نسمۂ شریفه او خوارق عادات در ایام فترت ظاہر میگردید و در خواب بالہامات حقه ملہم میشد از انجمله است الہام او ورا از حق تعالے بکندیدن زمزم واعلام نمودن حضرت حق تعالے اورا در خواب بمکان زمزم چنانکه در قصه طویله آمده است وشامی آن را در سیرت خود آورده است وآن برائے این است که جرہم که آن اخوان اسمعیل اند چون بغی نمودند در حرم وفساد کردند خارج کرد آنہا را بنو بکر ابن عبد مناة ابن کنانه از حرم ودفن نموده شد اموال کعبه را در زمزم پس گذشت بران سالہا ومکان زمزم شناخته نمیشد در زمان عبد المطلب رجوع نمودند قریش بعبد المطلب تا سوال کند از حضرت حق تعالے مکان زمزم را پس سوال کرد عبد المطلب از حق تعالے والہام نمود اورا در خواب مکان زمزم ودانا گردانید اورا بعلامات حوادث کون پس خبر کرد بان که واقع خواہد شد در مکانے که زمزم در انست پس واقع گردید بنحوے که خبر کرد عبد المطلب پس طلب نمود در انجا زمزم را وکندید پس آب بیرون شد ودریافت عطش مہلک غیر قریش را در بادیه شام ودر ایشان عبد المطلب بود پس سیراب کرده شدند ببرکت او وقصه آن دراز است در سیرة مذکوره وحاصل آن آنست که چون متیقن شدند بہلاک رجوع نمودند بعبد المطلب پس رحلت کرد بجزم شاید حق تعالی سیراب گرداند ما را ہمه رحلت نمودند واو ایضا رحلت نمود وچون نشست بر ناقه خود وبرخیزانید آن را جاری شد چشمه آب شیرین از تحت خف آن ناقه پس تکبیر گفت عبد المطلب وتکبیر گفتند اصحاب او پس خوردازان آب شیرین وخوردند وسیراب شدند وشک نیست که این از دلایل کمال ایمان او است وبودن او از اولیاء الله در وقت خود وچگونه نباشد این که بر جبهه شریفه او نور پیغمبر خدا صلے الله علیه وسلم ساطع بود وسیوم آنکه زنده گردانیده بود اورا حق تعالی بعد از بعثت حضرت پیغمبر ما صلے الله علیه وسلم تا که ایمان آورد بآنحضرت صلے الله علیه وسلم ومسلمان شد پس ہمرد حکایت کرد این قول ثالث را ابن سید الناس والامام سیوطی رحمه الله تعالی گفته که این قول ضعیف ترین اقوال است وساقط تر آنہا است چه ہیچ دلیلے بران نیست وہرگز در حدیثے ضعیف وغیر آن وارد نشده است وقایل نشده بآن احدے از ائمه اہل سنت وجماعت بلی حکایت کرده اند این قول را از بعض شیعه لہذا اقتصار نموده اند اکثر مصنفین بر حکایت ہر دو قول اول واز آوردن قول ثالث سکوت نموده اند زیرا که قول شیعه معتد به نیست اما مسالک ثانی پس آیات وآثار اند که دلالت دارند بر ایمان واسلام ذریت باقیه بعد ابراہیم واسمعیل علیہما السلام وعقب ایشان وجمله آیات کریمه که بر اسلام ذریه حضرت ابراہیم و

اسمعیل دلالت دارند چهارده اند و ما درینجا بر سه آیات کریمه اقتصار مینمائیم آیة اولی قوله تعالی واذ قال ابراهیم لابیه و قومه اننی براء مما تعبدون الا الذی فطرنی فانه سیهدین وجعلها کلمة باقیة فی عقبه یاد کن اے محمد وقتیکه گفت ابراهیم مر پدر خود را و قوم خود را بدرستی که من بیزارم از آنچه شما مے پرستید آن را مگر آن معبودی را جل ذکره که آفریده است مرا پس بدرستی که او زود هدایت کند مرا و گردانید حق تعالی این کلمه توحید را کلمه باقیه در اولاد حضرت ابراهیم علیه السلام و اخراج کرده است عبد بن حمید در تفسیر خود از حضرت عبد الله بن عباس رضی الله تعالی عنهما و ابن جریر و ابن منذر از مجاهد رحمه الله تعالی در تفسیر قول خدائے تعالی وجعلها کلمة باقیة فی عقبه گفته ایشان که بود کلمه لا اله الا الله باقی در عقب حضرت ابراهیم علیه السلام و تخریج نمود عبد بن حمید و عبد الرزاق در تفسیر خود از قتاده رضی الله تعالی عنهم که مراد باین کلمه اخلاص و توحید است و همیشه باقی مانده بودند در ذریت ابراهیم کسانے که خدائے را تعالی شانه توحید میکردند و در عبادت او شے بودند و این چنین مرویست از ابن جریج رضی الله تعالی عنه تخریج نموده عبد بن حمید از زهری رضی الله تعالی عنه در تفسیر این آیة مذکوره که مراد بعقب ابراهیم اولاد اوست از ذکور و اناث و ابو الشیخ در تفسیر سورة هود از حضرت زید بن علی رضی الله تعالی عنهما اخراج کرده که حضرت محمد صلی الله علیه وسلم و آل او داخل است در عقب ابراهیم علیه السلام و آیة ثانیه قوله تعالی واذ قال ابراهیم رب اجعل هذا البلد آمنا واجنبنی وبنی ان نعبد الاصنام یاد کن اے محمد وقتیکه گفت ابراهیم که اے پروردگار من گردان این بلد مکه معظمه را با امن و نگهدار مرا و فرزندان مرا از عبادت بتان اخراج کرده است ابن جریر در تفسیر این آیة مذکوره از مجاهد رضی الله تعالی عنه که گفت پس قبول کرد حق تعالی دعاء حضرت ابراهیم را در اولاد او پس احدے از ایشان بعد از موت او عبادت صنم نکرد و گردانید این بلده را با امن و ابن ابو حاتم از سفیان بن عیینه آورده که هیچ احدے از اولاد حضرت ابراهیم نپرستید اصنام و این آیة کریمه خواند قوله تعالی واجنبنی وبنی ان نعبد الاصنام پرسیده شد از سفیان که پس چگونه داخل نشدند درین دعا اولاد اسحاق و اولاد سائر فرزندان حضرت ابراهیم علیه السلام جواب داد که بسبب آنکه دعا کرده بود حضرت ابراهیم علیه السلام مر اهل این بلده را یعنے اهل مکه شریفه را بقرینه آنکه گفت رب اجعل هذا البلد آمنا ربنا انی اسکنت من ذریتی بواد غیر ذی زرع عند بیتک المحرم ربنا لیقیموا الصلوة و ظاهر آنست که سکونت نمود در مکه مشرفه هیچ یکے از فرزندان صلبی حضرت ابراهیم علیه السلام غیر از اسمعیل علیه السلام و امام سیوطی رحمه الله تعالی گفته که نیک بنگر باین جواب از مثل سفیان بن عیینه رضی الله تعالی عنه که او یکے از اکابر ائمه مجتهدین و از مشایخ امام شافعی است رحمه الله تعالی آیة ثالثه قوله تعالی بطریق حکایت از حضرت ابراهیم و اسمعیل صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیهما که گفته اند در حین بناء کعبه معظمه واجعلنا مسلمین لک ومن ذریتنا امة مسلمة لک اے پروردگار ما گردان ما هر دو را مسلم برائے خود و گردان از ذریت ما امتی مسلمه برائے خود اخراج کرد ابن جریر و ابن ابی حاتم در تفسیر این آیة مذکوره از سدی رحمه الله تعالی که گفت که مراد داشتند از ذریت خود عرب را و بر تو پوشیده نبود که عرب اولاد حضرت اسمعیل اند و اولاد حضرت ابراهیم از سائر فرزندان عرب نیستند پس اثر ایضا موید قول سفیان است و امام سیوطی رحمه الله تعالی در مسالک الحنفا گفته که ماحصل جمیع آیات و آثار آنست که نبوده در آبای

آنحضرت صلی اللہ علیه وسلم از عهد حضرت ابراهیم تا زمان حضرت پیغمبر ما صلی اللہ علیه وسلم هیچ احدے مشرک دربن
رفته است شامی در سیرت خود پس بصدق رسید قول امام فخر الدین الرازی کما لا یخفی علی المحقق المدقق وباللہ التوفیق
اما وجه ثالث از وجوه ثلثه که خاص است بوالده شریفه آنحضرت صلی اللہ علیه وسلم آن اثریست که وارد شده است درحق
والده شریفه آنحضرت علی طریق الخصوص اخرجه ابو نعیم فی دلائل النبوة عن طریق الزهری عن ام سماعة بنت ابی رهم عن
امها گفت حاضر شدم نزد آمنه والده شریفه آن حضرت صلی اللہ علیه وسلم در علتے او که فوت شد دران علت و حضرت
محمد صلی اللہ علیه وسلم خورد بود پنج ساله نشسته بود نزد سر مبارک والده شریفه خود پس دید والده آنحضرت صلی اللہ علیه وسلم
سوے آنحضرت پس این ابیات خواند شعر بارک اللہ فیک من غلام * یا ابن الذی من حومة الحمام * نجا بعون الملک
المنعام * فودی غداة الضرب بالسهام * بمائة من الابل السوام * ان صح ما ابصرت فی المنام * فانت مبعوث الی الانام *
من عند ذی الجلال والاکرام * تبعث فی الحل والحرام * تبعث بالتحقیق والاسلام * ودین ابیک ابراهام * فاللہ
انهاک عن الاصنام * ان لا توالیها مع الاقوام * بعد ازان والده شریفه آنحضرت گفت کل حی میت وکل جدید
بال وکل کبیر یفنی وانا میتة وذکری باق وقد ترکت خیرا وولدت طهرا بعد ازان فوت شد راویه مذکوره گفت که مے
شنیدیم نوحه جن را که بر والده شریفه آنحضرت میکردند و ابیات میگفتند و یاد گرفتیم ما ازان این ابیات را شعر نبکی الفتاة
البرة الامینة * ذات الجمال والعفة الرزینة * زوجة عبد اللہ والقرینة * ام نبی اللہ ذی السکینة * وصاحب المنبر
بالمدینة * صارت لدی حفرتها رهینة * انتهی الاثر و امام سیوطی رحمه اللہ تعالی بعد از نقل این اثر در مسالک الحنفا
و درج منیفه گفته که پس تو مے بینی که این کلام از والده شریفه آنحضرت صلی اللہ علیه وسلم صریح است در نهی از
موالات اصنام با وجود اقرار و اعتراف بدین حضرت ابراهیم علیه السلام و بعث فرزند خود علیه الصلوة والسلام
بسوے کافه انام از جناب حضرت رب العزت ذی الجلال والاکرام باسلام و این الفاظ منافی اند بشرک و بعد
ازان گفت که من استقرار کردم امهات انبیاء را علیهم السلام پس یافتم اکثر آنها را منصوص علیهن بایمان اما طریق
سیوم حضرت حق تعالی زنده گردانید والدین شریفین آنحضرت را صلی اللہ علیه وسلم تا که ایمان آوردند هر دو بآن
حضرت صلی اللہ علیه وسلم و بود وقوع این احیا در ایام حجة الوداع و میل نمودند باین طریق ثالث طائفه کثیره از
حفاظ محدثین وغیر ایشان از انجمله است ابن شاهین و حافظ ابو بکر الخطیب البغدادی و سهیلی و قرطبی و محب طبری
و علامه ناصر الدین منیر وغیر ایشان و استناد نموده اند دران بحدیثے که وارد شده است در احیا از طریق هشام
بن عروة از والده خود از عائشه صدیقه رضی اللہ تعالی عنها لیکن سند آن ضعیف است و ایراد نموده است آن را
ابن الجوزی در موضوعات و امام سیوطی گفته که صواب آنست که موضوع نیست لیکن ضعیف است و علامه
ابن الصلاح و حافظ الدین عراقی و شیخ ابن حجر تصریح نموده اند بانکه ابن الجوزی مسامحه نموده است در کتاب
موضوعات که حکم نموده است بوضع بعض احادیث که موضوع نیستند بلکه ضعیف اند و بعض ازان حسن اند و بعض
صحیح شمرده اند و شیخ ابن حجر گفته نیز آنست که حکم نموده است بشیخ حدیثے ... آن حدیث وجود است و تحقیق این

غفلت سخت است از ابن الجوزی رحمه الله تعالی انتهی کلامه و شامی در سیرت خود گفته که تتبع کردم موضوعات ابن الجوزی را فی
الواقع موضوع نیستند بلکه از ان در سنن اربعه و صحیح مستدرک و غیر آن از کتب معتبره موجود اند و بعض ضعیف اند و بعض حسن و
بعض صحیح اما درین حدیث احیاء والدین شریف مخالف اند با ابن الجوزی بسیاری از آئمه محدثین و گفته اند که این حدیث ضعیف
است در روایة او در فضائل الاعمال و مناقب جائز است و از انجمله است حافظ ابو بکر خطیب بغدادی و حافظ ابو القاسم بن عساکر
دمشقی و حافظ ابو حفص بن شاهین و حافظ ابو القاسم سهیلی صاحب روض و امام قرطبی و حافظ محب الدین طبری و علامه منیر و حافظ فتح الدین
ابن سید الناس و نقل کرده است او را از بعض اهل علم و برین رفته است علامه صلاح الدین در نظم و حافظ شمس الدین بن ناصر الدین
دمشقی در ابیات در کتاب خود مسمی بمورد الصادی فی مولد الهادی و گفت شعر حبا الله النبی مزید فضل * علی فضل و کان به رؤفا
فاحیی امه کذا اباه * لایمان به فضلا لطیفا * فسلم فالقدیم به قدیر * وان کان الحدیث به ضعیفا * انتهی کلام الشامی و چون ثابت شد
ضعف حدیث عمل بران جائز گشت درانچنین مقام چنانچه تصریح نموده اند ائمه احادیث مثل امام السیوطی و شیخ ابن حجر و این فضیلت
مخصوص باشد بجناب پیغمبر ما صلی الله علیه و سلم و از فضل و کرم او تعالی دور نیست چنانکه امام سهیلی و قرطبی گفته و احیاء و ایمان ایشان بران
حضرت ممتنع نیست عقلا و شرعا چه در قرآن وارد است احیاء قتیل بنی اسرائیل و حضرت عیسی علیه السلام احیاء اموات مینمود و چون
احیا ثابت گردید پس چه چیز مانع است از ایمان آوردن ایشان بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم و این جمله از کرامات و فضائل آنحضرت
است صلی الله علیه و سلم چنانکه قرطبی آورده و ایمان بعد از حیات که مانند ایمان یاس نفع نمیرساند چنانکه در قرآن کریم وارد شده
است ولا الذین یموتون وهم کفار و هم در جائی دیگر در قرآن وارد شده فیمت وهو کافر و ایضا در جائی دیگر از ان آمده فلم یک
ینفعهم ایمانهم لما رأوا بأسنا در جائی است که بعد از موت رجوع با یمان محال است عادة و مذکور در قرآن حکم عامة الخلائق است که بعد از موت ایشان
رجوع با یمان مستحیل است عادة اما اگر در موضع خاص از راه خرق عادت احیاء احدی برائی ایمان آوردن به پیغمبری صورت گیرد
ازین باب مستثنی باشد بالیقین و لهذا قرطبی رحمه الله تعالی گفته که در احادیث آمده که رد نمود حضرت حق تعالی آفتاب را به پیغمبر خود
بعد از غروب آن تا آنکه گذارد حضرت علی کرم الله وجهه نماز عصر را ذکر نموده است این حدیث را امام طحاوی و گفته که بدرستی این حدیث
ثابت است پس اگر رجوع نمودن آفتاب نفع نرساندی و وقت متجدد نمیشدی هر آئینه خواهش نمیکرد آنحضرت صلی الله علیه و سلم بازگشتن
آفتاب را پس باشد احیاء والدین آنحضرت صلی الله علیه و سلم مثل ارجاع آفتاب و اما عدم نفع ایمان در حالت
باس و معاینه عذاب پس از ان ایضا استثنا کرده شود بعض امکنه را بطریق خصوصیت و خرق عادت و لهذا قبول
شده بود ایمان قوم حضرت یونس علیه السلام و توبه آنها با وجود انکه متلبس بودند بعذاب چنانکه ظاهر میگردد از قرآن
مجید که فرمود حضرت حق تعالی فلولا کانت قریة آمنت فنفعها ایمانها الا قوم یونس انتهی حاصل ما افاده القرطبی
رحمه الله تعالی و امام سیوطی گفته که استدلال قرطبی بقضیهٔ رجوع در غایت حسن واقع است و لهذا حکم کرده شده
است ببودن نماز حضرت علی کرم الله وجهه ادائه نه قضاء و الا نه بود در ارجاع شمس فائده از جهت انکه جائز بود
قضا اثر بعد الغروب و ایضا گفته که ظفر یافتم من بر استدلالی که واضح تر است از ان و آن آنست که وارد شده
است که زنده گردانیده شوند اصحاب کهف در آخر زمان پس حج گذارند و باشند درین امت و ابن مردویه در تفسیر

خود روایت کرده است از ابن عباس حدیث مرفوع که اصحاب کهف اعوان مهدی باشند انتهی پس اعتبار کرده شود مثل اصحاب کهف ایمان ابوین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم را بعد از وفات برائے کرامت وخصوصیت حضرت پیغمبر ما صلے اللہ علیہ وسلم انتهی اما بیان قول جماعۂ ثانیہ از اقوال ثلثہ که در حق والدین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم گفتہ اند و ذکر بعض ادلہ آنہا و ذکر جوابہائے که جماعۂ اولیٰ از آن داده اند مے باید دانست که اکثر علماء کرام بر آنند که والدین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم ناجی اند از دوزخ وسلامت اند از شرک چنانکہ ادلہ آنہا در طریق اول گذشتہ اند و جماعۂ دیگر برخلاف آن رفتہ اند و استدلال نموده اند باحادیث که ذکر آنہا خواہد آمد و قایل اند برانکہ طرق متقدمہ چندان قوی نیستند امام سیوطی رحمہ اللہ تعالیٰ گفتہ که احادیثے که دال اند بر عدم نجات والدین شریفین حضرت سر اللہ الاعظم علیہ صلوات اللہ وسلامہ اکثر آنہا ضعیف اند وصلاحیت حجت گرفتن ندارند وبصحت نرسیده اند از آن مگر دو حدیث یکے در حق والد شریف آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و دوم در حق والده شریفہ او صلے اللہ علیہ وسلم وجواب داده است جماعۂ اول ازین احادیث چنانکہ ذکر اجوبہ مذکوره تحت ذکر احادیث ضعاف وصحاح نموده مے شود ہرچہ احادیث ضعاف اند یکے از انجملہ آن حدیث است که گفت روزے حضرت رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم کاشکے اگر میدانستم من که چہ کار کرده بودند مادر و پدر من پس نازل شد این آیۃ ولا تسأل عن اصحاب الجحیم یعنے نپرسیده شوی تو اے محمد صلے اللہ علیہ وسلم از اصحاب دوزخ وجواب آن شامی در سیرۃ خود گفتہ که سند این حدیث ضعیف است صالح نیست احتجاج را وامام سیوطی گفتہ که مذکور نشده است این حدیث در کتب معتمده احادیث مگر آنکہ مذکور شده است در بعض تفاسیر بسند منقطع که حجت واعتبار را نشاید باوجود آنکہ این قول مردود است بوجوه اخیره وسیوطی جمیع وجوه را در مسالک الحنفا علی التفصیل ذکر نموده است فارجع الیہ واز انجملہ آن حدیث است که روایت کرده آن را ابن جریر از طریق عطیہ عوفی از ابن عباس که خواست حضرت پیغمبر خدائے علیہ الصلوۃ والسلام که طلب مغفرت کند جہت مادر خود پس نازل شد قول خدائے تعالےٰ ما کان للنبی والذین آمنوا ان یستغفروا للمشرکین ولو کانوا اولی قربیٰ یعنے نمے شاید نبی را ونہ آنکسانے را که ایمان آورده اند اینکہ طلب مغفرت کنند برائے مشرکان اگرچہ آنہا اولی قربیٰ باشند جواب آن شامی در سیرۃ خود گفتہ که سند این حدیث ضعیف است صالح احتجاج نیست چونکہ داخل است در سند او ایوب ابن ہانی وحافظ ذہبی در مختصر خود گفتہ که تضعیف کرده است ایوب بن ہانی را ابن معین فثبت ضعفہ انتہی وامام سیوطی گفتہ که این حدیث باوجود ضعف سند مخالف حدیث صحاح است زیراکہ در صحیحین واقع شده که نزول این آیۃ در شان ابوطالب است وقتے که گفت حضرت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم که ہر آئینہ من طلب مغفرۃ کنم برائے ابوطالب مادام که منع کرده نشوم از آن انتہی پس درین حدیث دو علت پیدا شد یکے ضعف سند دوم مخالفت بصحیحین تامل وگفتہ نشود که جائز است که نزول این آیۃ مکرر بوجہ باشد یکبار در حق والده شریفہ آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم و دوم بار در حق ابوطالب زیراکہ میگوییم باطل است که حضرت رسول کریم صلے اللہ علیہ وسلم یکبار نہی کرده شود از طلب مغفرت برائے کفار پس باز عود کند بآن [illegible] علامہ الحلبی فی سیرتہ وہرچہ احادیث صحاح اند از آن جملہ آن حدیثے است که روایت

کرده است آن را مسلم و ابن حبان هر یک در صحیح خود و جواب آن شامی و امام سیوطی گفته اند که از عدم اذن باستغفار لازم نمی آید کفر هرگز یعنی آنکه منع نموده شده بود حضرت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم در اول اسلام از استغفار کردن برای کسی که واجب باشد بر ذمه او دینی و نگذاشته باشد ترکه که وفا کند بآن و از نماز جنازه گذاردن بر این چنین کس باوجود آنکه او از جمله مؤمنان و اہل اسلام بوده باشد و وجه منع از ان آنست که استغفار آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مستجاب بود بالفور پس کسی که استغفار کند آنحضرت برائے او بزودی برسد بمنزل خود بجنت و مدیون محبوس است از مقام خود تا آنکه ادا کنند دین خود را چنانکه وارد شده است حدیث که نفس مومن معلق است بدین خود تا که ادا کند پس شاید که والده شریفه آنحضرت باوجود بودن او بر توحید و بر دین حضرت ابراہیم محبوس شده باشد در برزخ از جنت پس امر دیگر غیر کفر که اقتضاء نمود عدم اذن استغفار را و دران حال بعد ازان اذن داده شده باشد او را باستغفار در وقت دیگر و یا آنکه نہی از استغفار قبل از احیاء او و ایمان او بود باشد بر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بقرینہ آنکہ واقع شده است احیاء مذکور در سال اخیر از عمر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در ایام حجۃ الوداع انتہی کلامہما و مانند این آورده است شیخ ابن حجر در شرح ہمزیہ و از انجملہ آن حدیثے است که روایت کرده است مسلم در صحیح خود از طریق حماد بن سلمہ از ثابت از حضرت انس که گفت بدرستی که آمد مردی بحضور حضرت رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم پس گفت ای رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم خبر ده مرا که کجا است پدر من گفت آنحضرت که در آتش است پس چون پشت داد آنمرد باز خواند آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام او را و گفت که پدر من و پدر تو ہر دو در آتش اند جواب آن امام سیوطی بوجوه متعدده داده از انجملہ بیکے ازان اجوبہ اکتفا مے افتد امام مذکور گفت که این حدیث معارض است بآیات و احادیث و آثار که در طرق ثلثہ از جماعه اولی مذکور شده اند و ہرگاه حدیث معارض گردد با اولہ که ارجح باشند از وے لازم است تاویل آن حدیث اگر ممکن بوده باشد تا حاصل آید جمع بین جمیع آن و درینجا تاویل ممکن است باین طریق که مراد کرده شود باب آنحضرت عم او ابوطالب نه اب حقیقی او عبد اللہ بقرینہ این قول خدائے تعالیٰ وما کنا معذبین حتے نبعث رسولا و مقرر است که عرب تسمیہ میکنند عم را باب چنانکه در قرآن واقع شده است باوجود آنکه لفظ اب بر ابوطالب بنسبت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دران زمان شائع بود بسبب آنکه عم آنحضرت بود و آنحضرت در ایام خورد سالگی تا مدتے بدست او و کنار او پرورش مے یافت و ابوطالب در مدت حیات خود در حفظ و حمایت آنحضرت بود صلی اللہ علیہ وسلم و لہذا مے گفتند قریش مر ابوطالب را که منع کن پسر خود یعنی آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم از شتم الہہ ما یعنی بتان و نیز مے گفتند قریش ابوطالب را که بده ما را پسر خود تا قتل کنیم او را و بگیر در عوض او این پسر و ابوطالب جواب داد که زبون کاریست که بدہم بشما پسر خود تا قتل کنید او را و بگیرم در عوض او پسر شما پس ظاہر گشت شیوع اطلاق لفظ اب بر ابوطالب بہ نسبت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم انتہی و شیخ ابن حجر گفته در شرح ہمزیہ که این تاویل اظہر است نزد من انتہی امام سیوطی رحمہ اللہ تعالیٰ در مسالک گفته که استراحت گرفته اند جماعه علما از جمیع این اجوبہ و جواب داده اند از احادیث که در استدلال قول جماعه ثانیہ مذکور شده اند باینکه آن احادیث منسوخ اند چنانکه جواب داده اند از احادیث که وارد اند در اطفال مشرکان که آنہا در دوزخ اند و گفته اند که ناسخ برائے احادیث اطفال قول حضرت حق تعالیٰ است

که فرموده است ولا تزر وازرة وزر اخری وناسخ برائے احادیث ابوین شریفین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم وقول خدا تعالے
است وما کنا معذبین حتے نبعث رسولا وبعد ازان امام مذکور گفته که از لطایف حسنه است که واقع گشته اند هر دو جمله در حق
هر دو فریق در یک آیة از سوره بنی اسرائیل واین جوابیست مختصر مفید که غنا دهنده از هر جواب است انتهی کلامه وشیخ
ابن حجر مکی در شرح همزیه گفته که حدیث مسلم محمول است بر ما قبل نزول آیة کریمه وما کنا معذبین حتے نبعث رسولا ونظیر او
است مسئله اطفال مشرکان که چون پرسیده شد آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم از ایشان فرمود که ایشان همچون آباء خود اند
پس باز پرسیده شد او را از آنها فرمود که در بهشت اند انتهی وشامی در سیرة خود گفته که نظیر این امر تبع است که حضرت رسول
کریم صلے اللہ علیہ وسلم قبل از انکه برو وحی کرده شود در حق تبع گفت که نمیدانم که تبع مومن بود یا نه پس وحی آمد بآنحضرت
صلے اللہ علیہ وسلم در حق تبع پس فرمود بد نگوئید تبع را بدرستی که تبع اسلام آورده بود انتهی کلامه امام سیوطی گفته که جماعه مذکوره باوجود
انکه قایل اند بعدم فوت او له نجات واسلام وحدیث مسلم ومانند آن بر ظاهر گذاشته اند من غیر عدول عنها بدعوی النسخ ولا غیره
گفته اند که جایز نیست ذکر این امر احدے را که سبب ایذاء آنحضرت است صلے اللہ علیہ وسلم سهیلی در روض آنق بعد
از ایراد حدیث مسلم گفته که نمے رسد ما را که گوئیم اینچنین قولے در حق والدین شریفین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم بسبب قول او
صلے اللہ علیہ وسلم که فرموده است لا تؤذوا الاحیاء بسب الاموات میازارید زندگان را بسبب یاد کردن مردگان بدو بسبب
قول حضرت حق تعالی که فرموده است ان الذین یؤذون اللہ ورسوله لعنهم اللہ فی الدنیا والآخرة بدرستی کسانیکه ایذا میرسانند
خدائے را تعالی شانه ورسول خدائے را صلے اللہ علیہ وسلم لعنت میکند بر ایشان خدائے تعالی در دنیا وآخرة ودر خاتمه
مسالک الحنفا در آخر درجه منیفه گفته که نقل کردم از مجموع خط شیخ کمال الدین الشمنی والد شیخنا الامام تقی الدین رحمه اللہ تعالے که
از کبار ائمه علماء حنفیه است آنچه نص کرده است پرسیده شد قاضی ابوبکر بن عربی را که یکے از ائمه مالکیه بود از مردے که گفت
پدر پیغمبر خدائے صلے اللہ علیہ وسلم در دوزخ است حکم آن مرد چه باشد جواب داد بانیکه او ملعون است زیرا که خدا تعالی
فرموده است ان الذین یؤذون اللہ ورسوله لعنهم اللہ فی الدنیا والآخرة وگفت قاضی مذکور که نیست هیچ ایذا زیاده تر وعظیم تر
ازین که گفته شود که والد شریف آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم در دوزخ است وعلامه باجی در شرح موطا گفته که جایز نیست
اینکه ایذا رسانیده شود پیغمبر خدائے را صلے اللہ علیہ وسلم بفعل مباح ونه بغیر مباح اما هر چه غیر او از سایر مردم اند پس جایز است
اینکه ایذا رسانیده شود ایشان را بفعل مباح ونرسد آنها را منع کردن از امر مباح وآثم نمیگردد فاعل امر مباح اگرچه برسد
بسبب فعل مباح ایذا بغیر او وگفت علامه مذکور ولهذا منع کرد حضرت پیغمبر ما صلے اللہ علیہ وسلم علی کرم اللہ وجهه را از تزوج
دختر ابوجهل وقتیکه اراده نموده بود تزوج آن را بعد از اسلام او بر حضرت فاطمه زهراء رضی اللہ تعالے عنها وگفت صلی اللہ
علیہ وسلم فاطمه پاره گوشت من است وبدرستی من حرام نمیگردانم چیزیے را که حلال کرده است آن را خدائے تعالے
ولیکن قسم بخدای است تعالی شانه که مجتمع نگردد دختر رسول خدائے صلی اللہ علیہ وسلم ودختر دشمن خدائے سبحانه
نزد یک مرد همیشه پس گردانید حضرت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم حکم فاطمه را در عدم جواز ایذا بامر مباح مثل حکم خود وحجت
گرفته است بقول خدائے تعالی ان الذین یؤذون اللہ ورسوله لعنهم اللہ فی الدنیا والآخرة انتهی کلامه واخراج کرد ابن عساکر

در تاریخ خود که تاریخ دمشق است و آن مقدار هشتاد مجلد است از طریق یحیی بن عبد الملک بن ابو عیینه که حدیث کرد
بما نوفل بن فرات و بود او عامل عمر بن عبد العزیز گفت که شخصے از عمال عمر بن عبد العزیز رضی الله تعالے عنه نسبت نمود
شرک را بسوئے والد شریف آنحضرت صلے الله علیه وسلم چون عمر بن عبد العزیز رضی الله تعالے عنه گفتار او بشنید آه
برکشید و سر فرو برد مدتے و خاموش ماند پس سر برآورد و گفت که ایا ببرم زبان او را و یا قطع کنم دست و پائے او را و زنم گردن
او را پس آخر الامر عزل نمود او را از دیوان و فرمود عامل نشوی مدتے که من زنده خواهم ماند انتهی ما ذکره ابن عساکر و طبری
در ذخائر العقبی از ابو هریره رضی الله تعالی عنه آورده است که گفت ابو هریره که آمد سبعه بنت ابولهب سوے پیغمبر خدائے
صلے الله علیه وسلم پس گفت اے رسول خدائے صلے الله علیه وسلم مردم میگویند که دختر هیزم دوزخے پس برخواست حضرت
رسول خدا صلے الله علیه وسلم و انکه او در غضب بود و گفت چه حال است مر اقوام را که ایذا میرسانند مرا در قرابت من هر که
ایذاء رساند قرابت مرا پس تحقیق ایذاء رسانید مرا و هر که ایذا رسانید مرا پس تحقیق ایذا رسانید خدائے را تعالے شانه انتهی
و این قدر مومن را در ارشاد کافی است اما بیان قول جماعه ثالثه از اقوال ثلثه که در حق والدین آنحضرت است صلی الله
علیه وسلم بدانند انکه جماعه از علماء اعلام درین امر براه توقف رفته اند جهت تعارض ادله و شیخ تاج الدین بن فاکهانی رحمه الله
تعالی در کتاب خود که مسمی است بفجر منیر آورده که حضرت حق تعالی داناتر است بحال والدین آنحضرت صلے الله علیه
وسلم یعنے ما را درین امر توقف است شیخ ابن حجر مکی رحمه الله تعالی در شرح قصیده همزیه گفته که چه نیکوتر است قول
متوقفان و واجب است بر تو انکه بترسی نهایت ترس از انکه یاد کنی والدین آنحضرت را صلے الله علیه وسلم بنقصے که
آن موجب ایذاء جناب شریف حضرت پیغمبر را بوده باشد العیاذ بالله تعالے من ذلک انتهی و همچنین یاد کردن کسانیکه
قرابت با آنحضرت صلے الله علیه وسلم دارند و علامه برزنجی گفته که حرام است سب اموات که دران ایذاء آنحضرت صلے الله
علیه وسلم بوده باشد انتهی و درین باب احادیث بسیار وارد اند عصمنا الله سبحانه و من انتمی الیه بنبیه المصطفی و رسوله المجتبی
علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات تحیات اللهم صل علے محمد و علی آله و اصحابه عدد خلقک و رضاء نفسک و زنة عرشک
و مداد کلماتک کلما ذکرک الذاکرون و کلما غفل عن ذکرک الغافلون اللهم اصلح امورنا و امور اولادنا و ازواجنا و احبائنا و امو
جمیع من سمع منا بحرمة النبی و آله و اصحابه اجمعین آمین رب العالمین و ارحمنا معهم برحمتک یا ارحم الراحمین ✤

مکتوب پنجاه و پنجم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام شاهزاده فیض مدار سلیمان شاه صدور یافته
در جواب عریضه او و تعزیت بادشاهِ عالم پناه سکندر زمان احمد شاه در دران علیه الرحمة والغفران و بعضے
حقایق مرموزه و غیر ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ـ لک الحمد یا من تؤتی الملک من تشاء و تنزع الملک ممن تشاء و تعز من تشاء و تذل من تشاء بیدک الخیر

وصل وسلم علی حبیبک محمد صلوٰة وسلاما الیباهما فیهما الغیر وعلی آله واصحابه اجمعین الی یوم الدین اما بعد دعوات که لمعات
انوارش بصائر اولی الابصار منور دارد و توجهات که نفحات ازهارش مشامات ارواح ذوی الاقتدار معطر سازد مصروف
جناب فیض مآب تاج بخش تخت نشینان ممالک سلطنت تخت ستان تاج بخشان سرادق ابهت قدوة السلاطین
الاعظم مالک ممالک الترک والهند والعجم المؤید بالطاف الکریم الدیان خاقان ابن خاقان دارا دربان خدیو کیهان ظل
الله علی الخلائق دامت ریاض جمعیته محروسة عن صوارف الزمان وارشته از بارگاه مفتح الابواب تعالت آلاؤه و توالت
نعماؤه از انقاء معارج کامرانی واعتلاء مدارج شادمانی جناب ظل رحمانی مدظله استدعا نموده آید هو تعالی قدیر و بالاجابة جابر
درین ولا یکطغرا رقم مبارک مطاع بنام درویش دعاگوئی و دعاگوئے یکدل و یکروے بتاریخ بیست و سیوم شهر ربیع الاول
سنه ۱۲۵۳ هجری عز صدور فرموده راحت رسا گردید آنچه از باب قضیه وصال شاه صاحب خلد آشیان انار الله برهانه و درین
هنگام وقوع تزلزل در ارکان ثبات خلائق و جمع آمدن جمیع اکابر و تمام امراء و خوانین و سرکردگان و اعزه و اشراف
و اعیان و استدعا نمودن آنها جلوس دارا دربان بر تخت سلطنت جهت آرام خلق الله و رضامندی حضرت خالق در
رضامندی خلائق دیده جلوس نمودن و پایه قدر هر کس را بالطاف شاهانه استوار داشتن و علاوه تاکید بر خلاصه دعاگویان
در ماده دعاگوئی که قلمی بود واضح گردید برای عالم آرائے در نقاب و احتجاب نماند انکه قبل ازین در صورت استماع
قضیه نامرضیه هائله جناب مرحمت و غفران مآب خاقان رضوان مکان کروبی پاسبان که رخت نفیس روحی از تنگ
نائی ناسوت بربسته و از سرائے دو دره این جهان فانی گذرانیده بسر منزل ملکوت رسیده مربع نشین سرا پرده قدس
و قصور پر نور فردوس برین و جاودانی گشته آسوده اند در نظر برابطه انسانیه علی الخصوص حسب رابطه قویه که فیما بین جناب
شاه غفران پناه و این درویش صورت یاب گردیده بود و کالشمس فی نصف النهار در بسیط غبرا در کمال اشتهار بود و حزن
والم و غم برهم روے آورده سر رفته پیدا حیرت را در تلاطم امواج هموم سموم اثر آورده پریشان حاصل ساخته متشتت
بال گردانیده بود اما بحکم کل نفس ذائقة الموت چون هر متنفس ازین شرب وا به وارد و ازین رهگذر لاچار انا لله و انا الیه راجعون
گویان بصبر و شکیبائی دمساز و در آناء اللیل و اطراف النهار بدعاء اللهم اجرنی فی مصیبتی و اخلف لی خیرا منها متوجه
جناب حضرت بے نیاز و ذات اقدس را ایضا همین شیوه لازم و لا بد از نوید فرحت جاوید زیب افزا شدن سریر
خلافت و فرمان روائے بلقد منیفی شیم بندگان دارا دربان و پایه اعتبار جناب خدیو کیهان فرق فرقدان سوده کافه
انام از خواص و عوام را در زیر بال همایون فال اعلی آورده آسودن فرحت تازه و راحت بے اندازه رخ نموده و لله الحمد
والمنة ثم لله الحمد والمنة که این معنے مامول و منتظر که سر رشته جمعیت اسافل و اعالی از قوت بالفعل آمد و از معنے بصورت
و امید صادق و رجاء واثق از پیشگاه بادشاه حقیقی جل مجده آنست که تخت فیروز بخت خلافت و جهانبانی را که بفیض
جلوس میمنت مانوس قره باصره سلطنت زیب و زینت داده عرصه جهان و جهانیان را نفحات بادشاهانه معطر الاکناف
گشته و بلمعات انظار خسروانه مزین ساخته اند ظلال سلطنت باهره بر مفارق عالم و عالمیان ممدود و موید بسباط خلافت قاهره
بر تارک جهانیان مبسوط و مخلد خواهد داشت و چون سر رشته خلافت از حضرت است نه از عزور و از جا است نه از هوا

بعوایدِ تائیدات ربانی و موائدِ تلطفات رحمانی موید خواہد بود و لواءِ جہانداری و خسروی بطرازِ انا فتحنا مطرز این قدر واسے نماید کہ در اختیار این معنے استعجال قبل الوقت واقع شدہ دیدہ شود کہ از پردہ غیب چہ ظاہر گردد و چون بارگاہ الٰہی جل عطائہ جناب معلے را باین دولت عظمے و این نعمت اسنی مخصوص ساختہ است خدیو کیہان ایضا باقتضاء بالشکر تدوم النعم برائے استبقاء این موہبت عظیمہ و این عطیہ جسیمہ محافظت حال عباد و بلاد و مراقب حدود و صلاح و سداد و تقویت شریعت نبوی و تمشیت ملت مصطفوی علے صاحبہا افضل الصلوات و اکمل التحیات و اعلاء اعلام عدل و احسان و افناء اقسام ظلم و عدوان را بر ذمہ ہمت والا نہمت خود فرض عین دانستہ بحکم نیۃ المرء خیر من عملہ ارادہ خاطر عاطر در جمیع اوقات للہ فی اللہ آن داشتہ باشند کہ ریاض احوال و حدائق آمال خلائق کہ بدائع و ودائع حضرت خالق اند بسرچشمہ عدالت و نصفت تازہ تر و ناضر و نامی داشتہ از صرصر حوادث و بے داد مخالفان و معاندان نگاہداشتہ مجموع را در ظل ظلیل عاطفت و کنف رافت و شفقت خواہم داشت و فقرا رجا و اثق دارند کہ این معانی لطیفہ بلا تکلف از وجود ذی جود بادشاہ جم جاہ دام اقبالہ سر خواہند زد و ہر شریف و وضیع از این بحر بانوال حسب استعداد خود قصعہ مالامال خواہد نمود واللہ الموفق کوکب خلافت و اختر ابہت از سپہر فتح و نصرۃ شارق و طالع باد آمین ورحم اللہ عبدا یقول امینا الحمد للہ رب العالمین اولاد آخر ظاہرا و باطنا ؛

مکتوب پنجاہ و ششم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما کہ بنام وزیر اعظم شاہولیخان علیہ الغفران صدور یافتہ در جواب عریضہ کہ متضمن ارسال یک رقم مبارک مطارع و تعزیت بادشاہ عالم پناہ احمد شاہ دردران علیہ الرحمۃ والغفران بودہ و ما یناسب ذلک ۵

ہموارہ جناب فیضمآب زبدہ محبان خاص نقاوہ ارادتمندان خاص الخواص محور فلک سلطنت خلاصہ مواد حشمت عزیز دلہائے درویشان دعاگوئے آصف جاہ وزیر اعظم مدظلہ بمع توابع و لواحق در کنف حمایت ایزد تعالے بودہ نائض الجود باشد درویشان دعاگوئے در وظائف دعاگوئے مشتغل و بہمہ وجوہ خاطر فقرا جمع است فروگذار نیستند غالب الاوقات وجود شریف عنصر لطیف در سویداء خاطر و بسبب غلبہ رابطہ محبت در لفافہ مودت نسخہ شریفہ نصب العین حق تعالے بخیر و خوبی سببے سازد کہ باہم ملاقات حاصل گردد در ینولا مفاوضہ گرامی صادر در خصوص انکہ در ینولا یک طغرائی رقم مبارک مطارع در خصوص نوید فرحت جاوید زیب افزا شدن سریر خلافت و فرمانروائے بقدوم فیض شیم بندگان دارا دربان خدیو کیہان اشرف اعلی بنام نامی و اسم گرامی صادر و از انجا کہ ذات مصدر حسنات را ہمہ اوقات دعای گوئے دوام دولت خدا داد قوی بنیاد منظور می باشد مترصد کہ بدعاگوئی دوام دولت و اقبال بندگان خدیو دریا نوال متوجہ بودہ و بندہ درگاہ آسمان جاہ معلے را بدعائے خیر یاد داشتہ باشند و رقم مبارک مطاع عز صدور

نموده در مطالعه در آمده بسبب این مژده راحت افزا جراحتے که بصورت استماع قضیه نامرضیه هایله جناب مرحمت و غفران مآب خاقان رضوان مکان صورت یاب گردیده بوده والم پر درد و غم هر لحظه بر مزید بود بر منصه ظهور آمده اندمال یافت فقرا بهر حال بدعوات حسنه متوجه داین دولت خداداد را علی الدوام نصب العین خیر و خوبی خود ولازم این دولت علیه دانسته فروگذاری نیست لله الحمد والمنة که این معنے مامول و مترصد از قوة بفعل آمد و پایه اعتبار خدیو کیهان مدار را در بان فرق فرقدان سوده کافه انام زیر بال همایون فال علے بر آسود و رجاء صادق است که چون از پیشگاه بادشاه حقیقی تخت فیروز بخت خلافت و جهانبانی را لفیض جلوس میمنت مانوس قره باصره سلطنت زیب و زینت داده عرصه جهانبان را بنفحات عنایات بادشاهانه معطر و اکناف گیتی را بلمعات انظار خسروانه مزین ساخته اند ظلال سلطنت باهره بر مفارق عالمیان ممدود و موبد و بساط خلافت قاهره بر تارک جهانیان مبسوط و مخلد خواهند داشت و فقرا بدعا یاد آورشاد کام باشند و امیدا است که مفاوضات گرامی علے سبیل التعاقب صادر گردیده باشند که تسلی خاطر از ان صورت مے گیرد کوکب اقبال در ترقی باد والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته مکرر انکه در جواب رقم مبارک دعا نامه انفاذ حضور لامه النور گردید بذات خود از نظر بگذرانند و بقیه حال عنقریب بخدمت خواهد رسید والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ❊

مکتوب پنجاه و هفتم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت الیشان ماکه بخدمت بادشاه جهان پناه سکندر دوران احمد شاه در دوران علیه الرحمة والغفران صدور یافته بابت انفاذ و جاری نمودن مقدمه اسلام با ذکر بعضے از مسایل فقه متناسب مقدمه مسطوره وما یناسب فی ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ❊ الحمد لله الذی رفع غشاوة الغمة عن بصائر اهل الوداد و هدیهم بنور اصطفائیه الی قوم مناهج الرشاد و زکی نفوسهم عن المیل الی الدنیا حتی سلکوا اعدل طرق الزهاد و حمی قلوبهم عن الزیغ بتصحیح الاعتقاد و ادرهم مناهل صفو الیقین حتی انحسمت بواطنهم عن مادة الریب والعناد و ازعت لهم کؤس الفهوم من کوثر غرائب العلوم بما زادت علیهم من الامداد والصلوة والسلام علے رسوله الذی انقذنا به من الجهالة وآله الامجاد اما بعد فالمعلوم فی جناب المطاع الاکمل والسلطان الاورع الاکرم اعدل ملوک الاسلام مکرم العلماء والصلحاء مؤسس اساس الکرم والکرماء ممهد اصول العدل ماطر مطر العطاء المنصوب لاعلاء کلمة الدین معز الاسلام والمسلمین عمدة خواقین الزمان وصفوة سلاطین الدوران خلد الله ظلاله و ابد جلاله ولازال الولایة بعدله ناصیة و اوتاد دولته راسخة و ما حام حول حماه عدو الاسلام و ما طغی بطول بقائه علی الثلة اسد الغنم تمام ان الجماعة الداعین المشتغلین بالدعاء الرافعین ایدیهم الی السماء السائلین من الله طول عمر من به یستجار من عد الزمان و فتنة الدوران لایزال ساعین فی اعلاء الکلمة العلیا بمتابعة سید السید افداه علیه امهاتنا والآباء ولکن الآن لما ظهر

الفساد بغلبة ذوي العناد من اهل الذمة وغيرهم فاحترقت بسموم الحوادث اسباب جمعيتهم وادقعت سفينة آمالهم في تلاطم الصعوبات وهم بعد ما احاطهم الهموم وحال حوالهم سيل الغموم صاح عليهم فصيح الالهام ايها المضطرون بهذه الآلام شمروا اذيل مفاوضتكم الى جناب السلطان الاعظم والخاقان الافخم ملجأ غرباء الاسلام وموضح جميع الاعلام وحاميهم من الموبقات وحارسهم من المهلكات بسمع بسمع القبول وحاشا ان يعدل من شرع الرسول عليه من الصلوات اتمها ومن التحيات اعمها فعرضنا يا خليفة الله المخصوص بشرف ظل الله غرض واحد وهو ان الناس تصدر منهم كلمة يثبت بها القتل والتعزير مثل سب الاسلام والنبي البشير النذير وعمدة الاخيار صلى الله عليه وسلم واصحابه الكبار والعلماء الابرار اعاذنا الله جل مجده من ذلك وقد تصدر من اهل الذمة كلمة تثبت بها الاسلام وغير ذلك من الاحكام وكلها معطلة منها اسلام اولاد الذمية التي تشرفت منذ خمسة عشر شهر الشرف الاسلام وخلعت عن رقبتها ربقة الكفر والآثام والولد يتبع خير الابوين دينا والآن لما شاع في افواه الناس ضعف خليفة الزمان وظهير اهل الاسلام في الدوران جعل الله ثاره على اعدائه وصبحه خيرا من مسائه سمع المخمور بخمر الكفر والطغيان عابد الاهرمن والنيران فلان الذمي القضية الشنيعة الغير المرضية فصاح على مسلم من السادات الكرام من اولاد النبي عليه الصلوة والسلام وقال لاعوانه غدوة ان سلطانهم قد لقي الله ومات وآتي عليه ما كان آت وسب المذهب والاسلام ومن هو المبعوث صلوات الله وسلامه عليه الى كافة الانام وغلب هو واعوانه على السيد فقام المردود على نجد الحيف وشهر السيف وجرح يد السيد وعليه شهود ثقات وقد ذكر في تحفة الفقه في كلمات الكفر في المدارك في تفسير قوله تعالى وان نكثوا ايمانهم من بعد عهدهم وطعنوا في دينكم الآية قالوا اذا طعن الذمي في دين الاسلام طعنا ظاهرا جاز قتله لان العهد معقود معه على ان لا يطعن فاذا طعن فقد نكث عهده وخرج من الذمة انتهى وذكر في الرسالة المسماة بالاثر المحمود لقهر ذوي الجحود للشيخ ابي الحسن الشرنبلالي الحنفي صاحب امداد الفتاح قال الكمال ابن الهمام ان الكافر اذا استعلى على المسلمين على وجه يسير متمردا عليهم حل للامام قتله والحق عمر رضي الله عنه في كتابه حرفين اشترطهما عليهم مع ما شرطوه على انفسهم ان لا يشتروا شيئا من سبايا المسلمين ومن ضرب منهم مسلما عمدا فقد خلع عهده انتهى وذكر في حاشية البيضاوي للعلامة شهاب الدين الخفاجي الحنفي تحت قوله تعالى حتى يعطوا الجزية عن يد وهم صاغرون انما جعل لهم الذمة باعطاء الجزية وكونهم صاغرين فواجب على هذا قتل من تسلط على المسلمين بالغضب انتهى كما في البحر الرائق وذكر في الفتاوى الاورنگ زيبية في كتاب السير من شتم النبي صلى الله عليه وسلم او اهانه او عابه في امر دينه او في شخصه او في وصف من اوصاف ذاته سواء كان الشاتم من امته او من غيرها وسواء كان من اهل الكتاب او غيره ذميا كان او حربيا وسواء كان الشتم والاهانة والعيب صادرا منه عمدا او سهوا او غفلة اوجدا او هزلا فقد كفر خلودا بحيث ان تاب لم تقبل توبته ابدا عند الله وعند الناس وحكمه في الشريعة المطهرة عند المتاخرين المجتهدين اجماعا وعند اكثر المتقدمين القتل قطعا ولا يداهن السلطان ولا نائبه في حكم قتله وان فات في قتله وانعدامه المصالح الدنيوية وان اهملوا فقد رضوا بما صدر عنه من الشتم مثلا وهو كفر فهم رضوا بالكفر والراضي به كافر فهم كافرون انتهى وذكر في العيني شرح الكنز واختيار هي هذا ان المسلم اذا سب النبي عليه السلام يكفر حتى لو حكم بقتيل به تنبيهت لو صدر من محترم تعدد للدين انتهى وذكر في مقالته الاسلام في حكم الساب الذمي وان اسلم بعد السب فكذلك لم يقتل

ويقبل منه الاسلام لان الاسلام يجب ما كان قبله من حقوق الله تعالى كما من المذاهب والشفاء انتهى ذوذكر في الجلبي حاشية شرح الوقاية في باب الجزية تحت قوله لا ان امتنع فاذا صرح بسبه او عرض او استخف بقدره او وصفه بغير الوجه الذي كفر به مسلم فلا خلاف عند الشافعي رحمه الله تعالى في قتله ان لم يسلم لانه لم يعطه الذمة والعهد على هذا وهو قول عامة العلماء الا ابا حنيفة والثوري واتباعهما من اهل الكوفة فانهم قالوا لا يقتل لان ما هو عليه من الشرك اعظم ولكن يعزر ويؤدب وقيل لا يسقط اسلام الذمي الساب قتله لانه حق النبي صلى الله عليه وسلم اوجب عليه ما انتهك حرمته وقصده الحاق النقيصة والمعرة به عليه افضل الصلوة والسلام فلم يكن برجوعه الى الاسلام مسقطا له كما لم يسقط سائر حقوق المسلمين من قبل اسلامه من قتل وقذف واذا كنا لا نقبل توبة المسلم فلان لا نقبل توبة الكافر اولى اذا عرفت هذه التفاصيل فقد اتضح عندك ان من تردد في وجوب قتل من قال بانه صلى الله عليه وسلم من جملة الخاسرين فاصر على ذلك ثم اظهر اصراره حتى قال لمن استتاب منه ممن اسے شئے اتوب انا ارجو هذا القول ثوابا جميلا واجرا جزيلا كان من الخاسرين الضالين المضلين الذين من حزب الشيطان كما قال الله تعالى اولئك حزب الشيطان الا ان حزب الشيطان هم الخاسرون وامثال هذه الآية اكثر من ان تحصى في حق الخاسرين فالويل كل الويل لمن توقف في وجوب قتل ذلك المصر ولعنه ونحن لا نتوقف فيه ولعنة الله عليه وعلى من تبعه في هذا الراي الخبيث وقد ختمنا مباحث السب بمسئلة تكفير الخسران ليكون ختامه مسكا لتستريح به ارواح المسلمين والمسلمات ومن اهم مشاهدة هذه الكلمات فلينظر في الكتب الكلامية وكتاب الشفاء وتعريف حقوق المصطفى والسيف المسلول على من سب الرسول عليه السلام وافضل الصلوات واشرف التسليم فالواجب على السلطان ان يسئل اهل الذكر من علماء الآخرة في الدوران لقوله جل مجده فاسئلوا اهل الذكر ان كنتم لا تعلمون واللائق الاحرى بجنابه ان يكون عنان عنايته الى رفع الخط الظلم عن ضعفاء علماء العالم معطوفة حتى تصير ابصار السامات بالفساد في الدين بصواعق عدله مخطوفة نرجو الله ان يصح مشمولين باعطافه ومحظوظين من شرائف الطافه ونفوز بوصول المامول وحصول المسئول حالا ومالا من تنفيذ احكام الاسلام وسمة ذوي الاحترام بغير قيل وقال على طبق الظروف المبنية الشرعية على صاحبها الصلوة والتحية سهل الله ما لكم مامول بالشمس طلوع وافول وحفظكم عن الآفات والبليات وحرسكم في جميع الساعات والآفات والمسئول مامول والسلام ورحمة الله وبركاته ما غنت مطوقة وشرد شارد وطرق طارق وورد وارد ✤

مکتوب پنجاه و ہشتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام فضیلت پناہ ملا محمد غوث صدور یافتہ در جواب عریضہ او کہ متضمن بعضے احوال خود فرستادہ بود و مناسب فی لک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ والصلوۃ والسلام علی خیر خلق اللہ رسولہ محمد محب صادق ملا محمد غوث بر مسند شریعت متمکن ...

سلامت باشند رقیمه ودادکه آن نیک نهاد مرسول داشته بود رسید بهجت افزا گردید نگاشته بودند که طریقه که تعلیم ذکر نموده
بودند مرعی داشته میشود اگر ترقی دست دهد عنایت خواهد بود محبت پناها برانچه تلقین نموده شده است سرگرم باشند
و استعجال ننمایند بنائے که موسس باشد هرچند عمارت بالاتر رود رخنه پیدا نمے کند واگر در بنیاد آن رخنه پیدا شد هرچند
عمارت بالاتر رود رخنه دران خواهد بود و فقرا متوجه اند خاطر جمعدارند و عمده درین راه صحبت است که در سایهٔ دولت
و عنایت مربے کار دیده و شیب و فراز این راه پیموده مرباگردد چه باید کرد یاران زمان همم قاصره دارند والا نه خم می
در جوش و حریفان در نوشانوش و طالبان در طلب در خروش و ساقی نعره زنان که رطل گران گیرو بنوش غیر طالب
حقیقی را ازین راه اگاهی نے بلکه بر نعره ساقی پرواء نے بے درد دوا نمودن است و بے تشنگی آب نوشانیدن
حافظ آداب معرفت، قدس سره چه خوش گفته اے خواجه درد نیست وگرنے طبیب هست عزیز براه طریقت رفتن
جز ارباب شریعت صورت ندارد تا تابع صاحب شرع نشوند و بر قدم او نروند راه بسر منزل مقصود نخواهند برد
حضرت حق تعالے فرموده است قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله آرزوئے حصول محبت الٰهی بے
متابعت حضرت رسول اکرم صلے الله علیه وسلم خیال محال است تا متابعت او صلے الله علیه وسلم ظاهراو باطنا صورت
نگیرد و مناسبت صوری و معنوی پیدا نگردد مورد فیوضات الٰهیه نشود و روح را از قید خلاص حاصل نگردد پس در گفتن و
شنفتن و رفتن و نشستن و خوردن و نوشیدن و پوشیدن و غیر ذالک باو صلے الله علیه وسلم موافقت باید نمود تا مناسبت
صوری حاصل آید و چون مناسبت صوری حاصل گردید مناسبت معنوی روی خواهد آورد پس بعنایات ازلی ادراکشان
کشان ببساط قرب خواهند برد باید که ادبے از اداب شریعت عزا فرو نگذاشته و رابطه نگهداشته بنفی و اثبات
مشغول باشند که نیل درجات و گذر بر مقامات از برکت تکرار این کلمه متبرکه است و از حقیقت این کلمه است که جز
محبت ذات حضرت حق جل مجده در دل نمے ماند و نظر باطنی بهیچ حجاب محجوب نمیگردد بامداد این کلمه قدسیه این
قدر مسافت را که عقل از قطع آن باین عمر قصیر عاجز است بیک کام قطع میگردد و وراء دائره امکان و وصول محب
بامحبوب صورت میگیرد از خود دوری و مهجوری و باو نزدیکی حاصل مے آید از اینجا گفته اند که این راه جز یک قدم پیش
نیست و فرموده اند یک قدم بر فرق خود نه و آن دگر در کوئے دوست این کلمه متبرکه متضمن شریعت و طریقت
و حقیقت است سالک راه یقین تا که در نفی الٰهه باطله است در مقام شریعت است و مع ذالک تا که در مقام نفی است
در مرتبه طریقت است و چون نفی ماسوئے الله صورت گرفت و در بصر بصیرت او نماند طریقت را بانجام رسانید و
باثبات آمد و بمقام فنا کرامد و از سلوک بجذبه فرود آمد و بمرتبه حقیقت رسیده ببقا موصوف گشت بهمین نفی و اثبات
و طریقت و حقیقت و فنا و بقا و سلوک و جذبه هم ولایه بر و صادق می آید از اینجا دانسته باشی که عوام را از کمالات این کلمه متبرکه اگاهی
نیست بلی دور بینان ذره بین از ادراک نهایت کمالات این کلمه شریفه عاجز اند مثل ما مردم را از ادراک حقیقت کمالات آن چه بهره اگر شمه
مثال ما یافته شود از اغنم غنائم است بدانند مشائخ طریقت اتفاق کرده اند که کلمه لا اله الا الله را سه معنی است غیر از معنے لغوی و آن تفاوت نسبت
برونده گان راهست که متفاوت اند مبتدی و متوسط و منتهی اگر مبتدی باشد لا اله الا الله را باین معنے گوید نیست مراد سے

نمرالله واگر متوسط باشد باین معنے گویدنیست مطلوبی نمرالله واگر منتهی باشد باین معنے گوید که نیست موجودے نمرالله اما تخصیص مبتدی بمراد آنست که راغب چیزے باشد و باسباب تحصیل اودست نزده باشد اورا مجرد خواہش آن چیز است آن را طالب نمیگویند چنانکه کسے چیزے راگم کرده باشد در جست وجوئی او برنخواسته باشد او خواهنده وآرزو برنده است نه طالب وچون بر سعی سالک در ابتداء سلوک چندان فائده مرتب نشده است گویا که هنوز دست باسباب تحصیل نزده است پس او خواهنده وآرزو برنده است وحضرت حق تعالے مراد او واما متوسط چون بر سعی او بعضے فواید کلیه مرتب گشته وسعی او قوة گرفته است پس اورا طالب توان گفت وحضرت حق تعالی مطلوب او واما منتهی چون در نهایات مقامات مکاشفه وصول یافته ودر آخر مراتب توحید حجاب از بصر بصیرت او بالکلیه برخواسته وحقیقت حق الیقین روئے نموده وظاهر شده که اوراست تعالیٰ وجود حقیقی وماسوائے حق را تعالے شانه جز وجود ظلے نیست چنانکه نزد این طائفه علیه تحقیق پیوسته وگفته اند رُباعی ظل ارواح اند اشباح همه ✤ ظل اعیان ند ارواح همه ✤ باز اعیان ظل اسماء حق اند ✤ باز اسماء ظل ذات مطلق اند ✤ او تواند گفت که لاموجود الا الله وبلاحظه اهل وحدت همین لاموجود است که مقصود کلی ومطلوب اعلے است وباید دانست عالم ملک وناسوت عبارة از مرتبه شهادت وجسمانیات است وآن از محدب فلک الافلاک است تا مرکز خاک وعالم ملکوت عبارة از عالم ارواح ومعانی وملائکه است وعالم جبروت عبارت از مرتبه اسماء وصفات است که مرتبه وجوب است مجمل ومفصل ولاهوت عبارت از مرتبه ذات بحت است بے اعتبار اسماء وصفات وچون این مرتبه اشارة پذیر نیست لاهوت نامیده اند لهذا واصل این مرتبه را توجه بسیط حاصل روزگار است اودو تو دامن گیر اندیشت هست از پس پرده گفتگوئے من وتو چون پرده برافتند نه تو مانی ونه من والسلام علیکم رحمة الله وبرکاته ✤

مکتوب پنجاه ونهم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبانِ خدا حضرت ایشان است که بنام بعضی احبه صدور یافته در بعضے صنع صلوة متضمن ادعیه مسنونه وغیر ذلک ✤

بسم الله الرحمن الرحیم۔ اللهم صل علے محمد وعلی آل محمد وبارک وسلم علیه اللهم احسن عاقبتنا فی الامور کلها واجرنا من خزی الدنیا وعذاب الآخرة اللهم یا مالک الرقاب ویا مفتح الابواب ویا مسبب الاسباب هیئ لنا سببا لانستطیع له طلبا اللهم اجعلنا مشغولین بک آمنین بعدلک آئیسین من خلقک آنسین بک مستوحشین عن غیرک راضین بقضائک صابرین علے بلائک شاکرین لنعمائک متلذذین بذکرک فرحین بکتابک مناجین بک فی آناء اللیل واطراف النهار مبغضین للدنیا محبین للآخرة مشتاقین الی لقائک متوجهین الی جنابک مستعدین للموت ربنا وآتنا ما وعدتنا علی رسلک ولا تخزنا

یوم القیمة انک لاتخلف المیعاد اللهم اجعل التوفیق رفیقنا والصراط المستقیم طریقنا اللهم اوصلنا الی مقاصدنا وتب علینا انک انت التواب الرحیم اللهم بک اصبحنا وبک امسینا وبک نحیا وبک نموت والیک المصیر اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعه وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه وتوفنا مسلمین والحقنا بالصالحین وادفع عنا شر الظالمین واشرکنا فی دعاء المؤمنین وقنا ربنا شر ما قضیت اللهم اغفر امة محمد اللهم ارحم امة محمد اللهم انصر امة محمد اللهم احفظ امة محمد اللهم فرج عن امة محمد اللهم اصلح امة محمد اللهم افتح امة محمد اللهم تجاوز عن امة محمد علیه الصلوة والسلام اللهم یا حبیب التوابین تب علینا ویا امان الخائفین آمنا ویا دلیل الحائرین دُلّنا ویا غیاث المستغیثین اغثنا ورجاء المنقطعین لاتقطع رجاءنا ویا ارحم العاصین ارحمنا ویا غافر المذنبین اغفر لنا ذنوبنا وکفر عنا سیآتنا وتوفنا مع الابرار اللهم کن وجهتنا فی کل وجهة ومقصدنا فی کل قصد وغایتنا فی کل سعی وملجانا وملاذنا فی کل شدة ومهمنا ووکیلنا فی کل امرنا وتولنا فی تولی محبة وعنایة فی کل حال اللهم سکن هیبة صدمة قهرمان الجبروت باللطیفة النازلة عن فیضان الملکوت حتی نتشبث الیک باذیال لطفک ونعتصم بک من انزال قهرک یا ذا القوة القاهرة والقدرة الکاملة یا ذا الجلال والاکرام هب لنا ما لاینقصک واغفر لنا ما لایضرک انک انت ارحم الراحمین اللهم اغفر لنا ولوالدینا ولمشائخنا ولاستاذینا ولاصحابنا ولاحبابنا ولعشائرنا ولقبائلنا ولمن له حق علینا ولجمیع امة محمد صلی الله علیه وسلم وقنا ربنا عذاب النار اللهم اغفر ذنوبنا اللهم استر عیوبنا اللهم احفظ قلوبنا اللهم یسر امورنا اللهم نجنا مما نخاف اللهم احفظنا یا فیاض من جمیع البلایا والامراض وصلی الله علی سیدنا محمد وآله اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین اللهم صل علی سیدنا ومولینا محمدن المصطفی واله الطیبین واصحابه المنتجبین خصوصا علی اول الصحابة ابی بکر الصدیق وعمر الفاروق وعثمان ذی النورین وصل علی اب الائمة علی المرتضی وعلی سیدة نساء العالمین فاطمة الزهراء وصل علی الامام حسن الرضی المجتبی والحسین الشهید کربلا وعلی زین العابدین ومحمد الباقر وجعفر الصادق وموسی الکاظم وعلی ابن موسی الرضاء ومحمد التقی وعلی النقی وحسن العسکری ومحمد بن الحسن المهدی الهادی صاحب الزمان وخلیفة الرحمن قاطع الکفر والبرهان رضوان الله تعالی علیهم اجمعین الطیبین الطاهرین والحمد لله رب العالمین الهی لاتبدل اسمی ولاتغیر جسمی ولاتفرق بینی وبین حبیبک محمد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وصل علی جمیع الانبیاء والمرسلین وعلی ملائکتک المقربین وعلی اهل طاعتک اجمعین وارحمنا معهم برحمتک وکرمک ولطفک یا ارحم الراحمین ویا اکرم الاکرمین ویا غیاث المستغیثین اغثنی اغثنی اغثنی یا غیاث المستغیثین وسلم تسلیما دائما ابدا کثیرا کثیرا یا ایها الذین آمنوا صلوا علیه وسلموا تسلیما سبحان ربک رب العزة عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمد لله رب العالمین برحمتک یا ارحم الراحمین الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله والله اکبر الله اکبر ولله الحمد ٭

مکتوب شصتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلهٔ طالبان خدا حضرت الیشان ملا عبد الله خرقه پوش قندهاری در بیان هیئة

جلوس و آداب آن و ذکر بعض شمایل حضرت رسالت منزلت علیه الصلوة والسلام و شناختن بعض اعمال قصدیه او علیه الصلوة والسلام و تحقیق اقتداء در آنها و معرفت سایر افعال و احکام آنها مع الاختصار والاقتصار و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم لک الحمد والمنة یا من وفقتنا باحیاء السنة وعلی اشرف سفرائک الصلوة والتحیة الذی جعلت اقتضاء اثره لنا الجنة وعلی آله وصحبه الذین هم نجوم اقتداء فی لیالی الشک الداج مقتدی المقتدین بالمنة وبعد فیقول العبد المفتقر الی الله خادم الفقراء فقیر الله بن عبد الرحمن الرتاسی الشکارپوری ان هذه رسالة فی هیئة الجلوس وادابه رتبتها بعون الله وقوته علی ثلثة فصول وارجو منه بلطف عمیمه القبول الفصل الاول فی هیئة الجلوس کان صلی الله علیه وسلم اذا جلس فی المجلس احتبی بیدیه اخرجه رزین عن ابی سعید الخدری وکان اکثر جلوسه محتبیا ذکره القاضی ومثله عبد الرسول فی الشمایل المحمدیة والاحتباء یکون بالیدین والثوب وغیره بخلاف الاقعاء ذکره ابراهیم الحلبی فی شرح المنیة وکان صلی الله علیه وسلم یتربع اخرجه ابوداؤد عن جابر بن سمرة وذکر القاضی العیاض فی الشفاء عن سمرة انه یتربع ومثله ذکر عبد الرسول فی الشمایل المحمدیة وکان جل قعوده فی غیر الصلوة مع اصحابه التربع وکذا عمر رضی الله تعالی عنه قاله ابن الهمام فی فتح القدیر وکان عامة جلوسه رضی الله تعالی عنه فی مسجد رسول الله صلی الله علیه وسلم تربعا ذکره ابو البرکات فی الکافی شرح الوافی ونحوه ذکر العینی فی شرح الکنز فلا یکره خارج الصلوة مطلقا فی الاصح وان کان علی الرکبتین اولی لقربه الی التواضع ذکره ابراهیم الحلبی فی شرح المنیة وما قیل التربع جلوس الجبابرة فلهذا کره ضعیف قاله ابو البرکات فی الکافی شرح الوافی ومثله العینی فی شرح الکنز وربما قعد القرفصاء وهو فی حدیث قیلة رواه ابوداود والترمذی وروی صاحب جامع الاصول فیه وروی القاضی العیاض القعود فی الشفاء من حدیث قیلة ولا یکاد یخرج شیأ من اطرافه ذکره القاضی فی الشفاء ولم تکن رکبتاه متقدمتین رکبة جلیسه ذکره عبد الرسول فی الشمایل المحمدیة وکان اکثر جلوسه مستقبل القبلة واذا جلس یتحدث یخلع نعلیه ذکرهما عبد الرسول فی الشمایل المحمدیة واذا اراد الرجوع نزع نعلیه او بعض ما یکون علیه رواه صاحب الجامع وکان یتکاء علی وسادة علی یساره اخرجه الترمذی عن جابر بن سمرة وکان حشو وسادته من لیف وکذا حشو فراشه الذی ینام علیه وقد توسد بردة وکان یجلس علی الحصیر رواها صاحب الجامع وکان یکره قعدة المغضوب علیهم رواه صاحب الجامع وهی ان یضع الرجل یده الیسری خلف ظهره ویتکاء علی الیة الید هذه هیئات سنة الجلوس فهل للمؤمن ان یحرم او یکره ما ثبت من فعله صلی الله علیه وسلم وان الامام الاعظم والهمام الاقدام قال لا یحل لاحد ان یاخذ بقولنا ما لم یعرف من الکتاب والسنة واجماع الامة والقیاس الجلی والتقلید بلا دلیل لا یکون حجة فی الشرع والقیاس لا یصلح ناسخا وکذا الاجماع عند الجمهور والبدعة ان تضمنت رفع امر ثابت فی الشرع فهی مردودة وما اشتهر من انه ما اجتمع الحلال والحرام الا غلب الحرام الحلال موضوع ان المجتهد اذا عن له دلیلان واشکل علیه الامر فعلیه ان یرجح دلیل الحرمة واما اذا سمع المقلد والمفتی روایتین و قولین فی المذهب فلیس علیهما ان یرجحا علی الحتم بل الترجیح بالفتوی فیما فیه قولان ولا یتعین القوة بمجرد الحرمة بل تارة یختارون فی الفتوی الحل کما فی المزارعة وتارة الحرمة ولفظ الاصح فی الباب علامة الفتوی وآکد من الصحیح ذکره فی فتاوی حریری

الفصل الثانی فی افعال النبی صلی اللہ علیہ وسلم ہل ہی متصلۃ بالسنن فہل ہی مثلہا فی المتابعۃ وقد تقرر فی اصول الفقہ انہ یتصل
بالسنن افعالہ صلے اللہ علیہ وسلم القصدیۃ التی تصلح للاقتداء واختلف العلماء فی سائر افعالہ علیہ الصلوۃ والسلام فقال بعضهم
یتوقف فیہا حتی یقوم دلیل الاحد وقال بعضهم یلزمنا اتباعہ مالم یقم دلیل المنع والصحیح عندنا ان ما علمنا من افعالہ
علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات واقعا علی جہۃ تقیدی بہا فی ایقاعہ علی تلک الجہۃ وما لم نعلمہ علی ای جہۃ فعلہ قلنا
فعلہ علی ادنے منازل افعالہ وہو الاباحۃ لکن لنا اتباعہ لانہ ما بعث الا لیقتدی بہ واما اختص بہ نادر فوجب التمسک بہ حتی
یقوم دلیل خصوصہ والسنۃ الطریقۃ المسلوکۃ فی الدین وحکمہا ان یطالب المرء باقامتہا من غیر افتراض ولا وجوب لانہا طریقۃ امرنا باحیائہا ونہینا
عن اماتتہا الا ان السنۃ قد یقع عندنا علی طریقۃ النبی صلے اللہ علیہ وسلم وغیرہ وقال الشافعی رحمہ اللہ مطلقہا طریقۃ النبی صلے اللہ علیہ وسلم
وہی نوعان سنۃ الہدی وتارکہا یستوجب اساءۃ وکراہۃ کالاذان والاقامۃ والجماعۃ وسنن الرواتب والزوائد وتارکہا لا یستوجب اساءۃ ولا
کراہۃ کسیر النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی قعودہ وقیامہ ولباسہ ونوافل العبادات زوائد الفرائض والواجبات والسنن المشہورۃ
مشروعۃ لنا لا علینا وحکمہا ان یثاب المرء علی فعلہ ولا یعاقب علی ترکہ والتطوع فی معنی النوافل ویضمن النفل بالشروع
فیہ عندنا وقال الشافعی رحمہ اللہ لما شرع النفل علے ہذا الوصف وجب ان یبقی کذلک وقلنا ان ما اداہ وجب
صیانتہ ولا سبیل الیہ الا بالتزام الباقی وہو کالنذر صار للہ تعالی تسمیۃ لا فعلا ثم وجب لصیانتہ ابتداء الفعل فلان
یجب لصیانتہ ابتداء الفعل بقاءہ اولی الفصل الثالث فی المجالس والجلیس واداب المجلس وفیہ فروع منہا الاجتناب
عن الجلوس فی الطرقات الا ان یعطی حقہا من غض البصر وکف الاذی ورد السلام والامر بالمعروف والنہی عن المنکر واغاثۃ
الملہوف واہداء الضال وحسن الکلام وشر البقاع اسواقہا وخیر البقاع مساجدہا فلا یجلس فی الاسواق الا للضرورۃ و
اختیر للجلوس المساجد وفیہا فضائل ومن دخل السوق فقال لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ لہ الملک ولہ الحمد یحیی ویمیت
وہو حی لا یموت بیدہ الخیر وہو علے کل شیئ قدیر کتب اللہ لہ الف الف حسنۃ ومحی عنہ الف الف سیئۃ ورفع لہ الف
الف درجۃ رواہ الترمذی وابن ماجۃ القزوینی واحمد وحاکم وابن السنی عن عمر رضی اللہ عنہ وروی الترمذی وابن السنی
عنہ بنی لہ بیتا فی الجنۃ وفی روایۃ الحاکم وابن السنی عن بریدۃ اذا اراد دخولہا او خرج الیہا قال بسم اللہ اللہم اسالک خیر
ہذہ السوق وخیر ما فیہا واعوذ بک من شرہا وشر ما فیہا اللہم انی اعوذ بک ان اصیب فیہا یمینا فاجرۃ او صفقۃ خاسرۃ واذا
رای باکورۃ تمر یقول اللہم بارک لنا فی تمرنا وبارک لنا فی مدینتنا وبارک لنا فی صاعنا وبارک لنا فی مدنا رواہ مسلم والترمذی
والنسائی وابن ماجۃ عن ابی ہریرۃ واذا رجع من سوقہ وقرا عشر آیات کتب اللہ لہ بکل آیۃ حسنۃ رواہ الطبرانی عن
ابن عباس ومن اراد دخول المسجد یقول اعوذ باللہ العظیم وبوجہہ الکریم وسلطانہ القدیم من الشیطان الرجیم واذا اراد ان
یدخلہ فلیسلم علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم رواہ ابو داؤد والنسائی وابن ماجۃ وابن حبان والحاکم وابن السنی عن ابی ہریرۃ و
لیقل اللہم افتح لی ابواب رحمتک رواہ مسلم وابو داؤد والنسائی وابن ماجۃ وابن حبان والحاکم وابن السنی وبعد دخولہ
السلام علینا وعلی عباد اللہ الصالحین رواہ الحاکم موقوفا من قول ابن عباس رضی اللہ عنہما والنسائی والحاکم وابن حبان
عن ابی ہریرۃ رواہ الترمذی ولا یجلس حتی یصلی رکعتین رواہ البخاری ومسلم عن ابی قتادۃ وان رای من یبیع او یبتاع فیہ

فلیقل لاارج اللہ تجارتک وان سمع من ینشد ضالہ فی المسجد فلیقل لاردہا اللہ علیک فان المساجد لم تبن لہذا رواہ مسلم
وابو داود وابن ماجۃ عن ابی ہریرۃ ولاینشد فیہ الاشعار ویقیم الحدود رواہ مسلم وابو داود وعن حکیم بن حزام فی سنۃ وصاحب
الجامع فیہ عن حکیم وفی المصابیح عن جابر ولایتحدث فیہ بکلام الدنیا ولایجالس بمن یتحدث فیہ بامر دنیاہ رواہ البیہقی
فی شعب الایمان عن الحسن مرسلا ولایرفع الصوت فیہ رواہ البخاری عن السایب بن یزید ولایبصق فیہ ذکرہ النووی
فی شرح مسلم واذا سمع الموذن فلیقل کمایقول رواہ الجماعۃ وابن السنی عن ابی سعید الخدری وبعد الحیعلۃ لاحول ولاقوۃ
الا باللہ رواہ البخاری ومسلم وابو داود والنسائی عن عمر رضی اللہ عنہ ثم یصلی علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم ثم یسال اللہ
لہ الوسیلۃ رواہ مسلم وابو داود والترمذی والنسائی وابن السنی یقول اللہم رب ہذہ الدعوت التامۃ والصلوۃ القائمۃ آت محمدن
الوسیلۃ والفضیلۃ وابعثہ مقاما محمودن الذی وعدتہ رواہ البخاری والاربعۃ وابن حبان والسنی عن جابر بن عبد اللہ
الانصاری وزاد البیہقی فی السنن الکبیر انک لاتخلف المیعاد ویسبح ویہلل رواہ الترمذی عن ابی ہریرۃ ویصلی الصلوات
الخمس فی المسجد خصوصا فی المسجد الذی یجمع فیہ فان الصلوۃ فی مسجد القبایل بخمس وعشرین صلوۃ وفی المسجد الذی یجمع فیہ بخمسمائۃ صلوۃ رواہ
ابن ماجۃ عن انس بن مالک فاذا اخرج منہ فلیسلم علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم فلیقل اللہم اعصمنی من الشیطان رواہ النسائی وابن ماجۃ و
ابن حبان والحاکم وابن السنی عن ابی ہریرۃ وزاد ابن السنی فی روایۃ عنہ الرجیم وفی روآیۃ ابن ابی شیبۃ والترمذی وابن ماجۃ اللہم اغفر لی ذنوبی وافتح
لی ابواب فضلک ومنہا الجلوس فی مکان غیرہ لایقیمن احد اخاہ المسلم ثم یجلس فیہ وکان ابوبکر رضی اللہ عنہ اذا قام
لہ رجل من مجلسہ لم یجلس فیہ واذا ضاق المکان لیوسع علیہم واذا جلس الیہ احد لم یقم حتی یقوم الذی جلس الیہ الا ان
یستعجلہ امر فیستاذنہ ویتجمل لاصحابہ رواہا عبد الرسول فی الشمایل ومن خرج لحاجۃ ثم عاد فہو احق بمجلسہ ومن انتہی الی
قوم جلس حیث ینتہی بہ المجلس ویامر بذلک رواہا صاحب الجامع واذا انتہی فلیسلم فان بدا لہ ان یجلس فلیجلس
ثم اذا قام فلیسلم رواہ ابو داود والترمذی والنسائی عن ابی ہریرۃ ویسلم علی المسلم وان لقیہ مرارا وحالت شجرۃ اوجدار و
خیر المجالس اوسعہا رواہ صاحب الجامع ولایجلس ولایقوم الا علی ذکر وکفارۃ المجلس ان یقول قبل ان یقوم سبحانک
اللہم وبحمدک اشہد ان لاالہ الا انت استغفرک واتوب الیک رواہ ابو داود والترمذی والنسائی وابن حبان والحاکم
والطبرانی عن ابن عمرو فی روایۃ ابی داود والنسائی عنہ ثلث مرات وما جلس قوم مجلسا لم یذکروا اللہ فیہ ولم یصلوا
علی نبیہم صلی اللہ علیہ وسلم الا کان علیہم ترۃ فان شاء عذبہم وان شاء غفر لہم رواہ ابو داود والترمذی والنسائی
وابن حبان والحاکم عن ابی ہریرۃ ومنہا الجلوس حلقا والمنع عن الجلوس فی وسط الحلقۃ کان صلی اللہ علیہ وسلم
اذا جلس جلس الیہ اصحابہ حلقا رواہ عبد الرسول فی الشمایل المحمدیۃ ولعن اللہ بلسان محمد من جلس وسط الحلقۃ وکان
یحب الجماعۃ حلقا رواہما صاحب الجامع وان مر علی حلق الذکر یذکر اللہ رواہ الترمذی عن انس والنہی عن
الجلوس فی الشمس والظل بحیث یکون بعضہ فی الشمس وبعضہ فی الظل رواہ صاحب الجامع ؞

مکتوب شصت و یکم

از مکتوبات قدسی سمات قبلهٔ طالبان خدا حضرت ایشان ماکه بنام فضائل و کمالات صاحبزاده میان عبد الله لاهوری صدور یافته در ترغیب بکمال تبتل و انقطاع و بیان فناء اتم و بقاء اکمل و بعضے از اداب تکمیل و ما یناسب ذٰلک

بسم الله الرحمٰن الرحیم ط الحمد لله علی کل حال والصلوٰة والسلام علی سیدنا محمد وعلی آله خیر آل و اصحابه ومن تبعهم فی الغدو والاصال اما بعد جناب سعادت نصاب زبدهٔ خدا پرستان روزگار عمدهٔ خیر اندیشان فرخنده اطوار فضایل و کمالات دستگاه حقایق و معارف آگاه صاحبزاده گرامی قدر میان عبد الله جیو سلمه الله تعالےٰ بمع توابع و لواحق در کنف حمایت حضرت حق تعالیٰ بوده بر مدارج عالیه فایز باشند مفاوضه علیه که نامزد سرگشتهٔ بادیهٔ خمول نموده بودند چهره وصول افروخت چون مشتمل بر صحت مزاج خلت امتزاج بود سراسر بهجت افزا گردید و مسرت رسا گردید مجاری اوضاع درویش دعا گوئی بهمه وجوه مقرون بخیر است و سلامتی ایشان بهر حال مطلوب نسمهٔ شریف ایشان علے الدوام نصب العین است و بهر حال منظور نظر خاطر شریف جمعدارند و سررشتهٔ رابطه بوجه احسن نگهداشته باذکار و مراقبه مشغول بوده آئین طریق حق را بافاده سرگرم دارند تا تبتل و انقطاع که سرمایه علامت قربست صورت گیرد و در عروج از قلب بقلب القلب و ازان بقلب قلب القلب که در درجه واحدیت است و ازان بقلب قلب قلب القلب رفته باشند که سیر باین طریق مستلزم قرب است عزیزے گوید از رخنه دل است رهے که بدوست هست زین راه اختیار سفر میکنیم ما واز خارج باصل خارج عروج اختیار ننموده باشند که موجب بعد است مشائخ کرام گفته اند که سیر بر دو قسم است سیر مستدیر و سیر مستطیل سیر مستدیر قرب در قرب است و آن گرد دل خود گشتن و مقصود از خود جستن است و سیر مستطیل بعد در بعد است و آن مقصود از بیرون خود طلبیدن است انتهی و باین اشارت نموده مولوی رومی قدس سره

مـ اے کمان و تیرها پرساخته ٭ صید نزدیک و تو دور انداخته ٭ انکه دور انداز تر او دور تر ٭ از چنین صید است او مهجور تر ٭

در صورت عروج از قلب در خود رفته از خود رفتن است و بحق وصل عریانی حاصل نمودن و درین صورت فناء انانیت سالک و اضمحلال نفس او حاصل مے گردد و چون فناء ابنیت او حاصل گردید بفناء اشیاء دیگر حاجت نماند بخلاف سیر مستطیل فافهم وبالله التوفیق بهر حال احقر الفقرا بدعوات و توجهات متوجه است شاد کام باشند بخدمت فضایل پناه کمالات دستگاه صاحبزاده میان محمد بهره باب سلام رسانند فقرا بدعا یاد آورند سلامت باشند رابطه قلبی فقرا با معزی الیه بسیار است و بهر حال خیریت ایشان از بارگاه حضرت حق جل مجده مطلوب است و برخورداران دعاگو زادگان میان سراج الدین محمد و فیض الحق و میان زین العابدین و مصلح الدین مولانا حفظ الله واهل الله و فیض بخش و عبد الله و خواجه دلیل الحق و خلیفه گل محمد و غلام محمد و دین محمد سلام میرسانند و از دعاء خیر امیدوارند که در حضور فیض گنجور حضرت قبله روحانی قدس سره یاد آوری خواهند نمود و تا حصول ملاقات بر حال خیر

حال خودها اطلاع میداده باشند و بخدمت حضرت ولی نعمی خود اسلمه نیاز رسانند والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ✤

مکتوب شصت و دوم

از مکتوبات قدسی سمات حضرت قطب الاقطاب شیخ المشایخ احید عصره وزمانه فرید وقته وآوانه حضرت الشان ما که بجانب عمدة الخوانین عظام محمد نصیر خان صدور یافت در بیان استفاده از شیخ دیگر باوجود حیوة شیخ خود وبیان اقسام بیعة که مشار الیه سوال نموده بود وما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم - الحمد لله الذی فنیت عقول السفرا فی ذاته قهرا واحترقت افیدة العارفین بسطوة صفاته لهرا اصبحوا فیه بائرین وصاروا فی فجاءة وجهه حائرین والصلوة والسلام علی سید الناس الغنی عن الکون فی عز الافلاس الذی عیبة لغرباء بیداء وطنا وجعل صلوته لکل قلق سکنا صلوةً وسلاما تحیط مواطنه ومساکنه وعوالمه ومعالمه ومنازله ومناهله وعلی آله وانوار عرشه وعیبته وکرسیه واصحابه لعرش النبوة اقطابه وعلی مخادع سر الولایة بوابه لاسیما القوایم الاربعة لقصر الکون ومراجع ذرات الوجود فی المدد والعون فی ربهم ذابوا والیه سبحانه بمحو الوجود انابوا فذاک الذی به عن اعرف خلق الله نابوا فمن لم یسمع بعصمة خلافتهم عن رسول الله صلی الله علیه وسلم من العرش اطیطا لا تحبه من الناس الا ہجار طیطا نادر تؤامنه صلی الله علیه وسلم الاعلوما واسرارا فانه ما خلف بعده درهما ولا دینارا من الفقیر الی الله الغنی فقیر الله بن عبد الرحمن الحنفی عفی عنهما الی زبدة محبی اهل الله ونقاوة مخلصی عاکفی باب الله محمد نصیر خان دامت ریاض جمعیة محروسة عن صوارف الزمان وطوارق الحدثان ولعد السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته التی اسنی الاتحافات الوافیة واعلی اصناف المنصات الابتلافیة النازلة من الجبروت الی الملکوت ومن عالم الامر الی الناسوت ما اظلت الخضراء واقلت الغبراء ان نمیقتکم الشریفة وصحیفتکم المنیفة قد وصلت والقت ما فیها وتخلت سواد سوادی وفرعی الی احفادی مشمولة بمَنِّ مَنٍ مَنَّ مِنْ مَنٍ من الایادی احمده ابلغ حمد وازکاه واشمله واناه علی ما انعم علینا من غیر تحمل العناء واسبغ بالفیض بلطفه من وقه وجاهه هی فیکم مسئولة ولکم مامولة لازلتم فی کنف حمایته وعنایته ولطفه وکفایته قد فتشتم من داعیکم بلسان رسولکم خلیفه بیک من جواز تکرار البیعة واستاذنتم بلسانه فی الاستفادة من الشیخ الآخر لما حرکتم للسلسلة القدیة الموصلة الی المحبوب بعد عهود بعیدة فیا عجبا منکم ترنم القلب بذکر المدامة التی روت النفوس بها قبل ان یخلق الکرم وسکروا بها ولغم هو منکم فان من لم یدر المدامة ولا شربها یطرب بذکرها عند السماع شوقا الیها کما قیل شعر ویطرب من لم یدرها عند ذکرها ✤ کمشتاق نغم کلما ذکرت انغم وقیل ایضا شعر اعد ذکر نعمان لنا ان ذکره ✤ هو المسک ما کررته یتضوع به وقیل ایضا شعر کرر احادیث لیلی وحادمنها ✤ ان الاحادیث من لیلی لیسکنی ✤ فطوبی لمن ذاق شراب المعرفة والمحبة الذاتیة وتحقق بذوق التوحید ولا یشاهد لغیره وجود والشهود جمال الذات الاحدیة فی کل شئ کما قیل

تجلی لی المحبوب من کل جهة فشاهدته فی کل شئ وصورة ولو حصلت لک یا محب طالب الحق وسالک سبیله فاصد

شراب المحبة ورحيق الحقيقة سكرة واحدة من المدامة الحقيقة ولو كانت سكرة ساعة من عمرك ترى الدهر واهله من تحت
حكمه عبدا لك طايعا لحكمك وترى انك الحاكم عليه وذلك لان سكرة منها تفنيك في الذات الاحدية فيكون لك الحكم
في الدهر وما تحت حكمه من اهله كما قيل شعر وفي سكرة منها ولو عمر ساعة ترى الدهر عبدا طايعا ولك الحكم فاذا كان في سكرة
واحدة منها تحصل للطالب هذه السعادة الابدية والسيادة السرمدية التي عندها يكون العيش طيبا فلا عيش لمن عاش صاحيا
في الدين محجوبا عن الحقيقة ومعاينها مفتونا بالدنيا ومغابنها فان عيش الدنيا يورث الوفات السرمدية والموت الارادي
التي ورد الامر بها موتوا قبل ان تموتوا ليعطى الحيوة الابدية فلا عقل لمن يختار الفاني على الباقي ولم يمت بالموت الارادي
كما قيل شعر فلا عيش في الدنيا لمن عاش صاحيا + ومن لم يمت سكرا بها فاته الحزم + فهذه خسارة عظيمة وغبن فاحش
لزوال ما كان في يده من العمر والاستعداد الذي يمكن كسب سعادة الدارين وتحصيل سيادة المقامين فما ربحت تجارتهم
وما كانوا مهتدين خسر الدنيا والآخرة ذلك هو الخسران المبين لضياع عمره في تحصيل الفاني الذي يجب تركه فتقول
نفسه يا حسرتا على ما فرطت في جنب الله شعر ومن يبع اجلا منه بعاجله + يبن له الغبن في بيع وفي سلم + اعاذنا الله سبحانه
وجعلنا من المتقين ان اولياؤه الا المتقون ورزقنا واياكم مقامات العارفين فليبك على نفسه في هذه المصيبة التي لو صبت
على الايام لصرن لياليا كما قيل ؎ على نفسك فليبك من ضاع عمره + وليس له فيها نصيب ولا سهم وتربية صفة
المحبة وتكميل معنى الارادة لا يتصور الا في صحبة هذه الطائفة ودولة الحصول وسعادة الوصول لا يلاحظ الا بمشاهدة حالهم
واستماع مقالهم فليغتنم الطالب ملازمة صحبة هذه الطائفة الشريفة والجماعة المنيفة والتمسك بذيلها طول حيوته نعم ما
قيل في الباب ودنكها في الحان واستجلابه على نغم الالحان فهي بها غنم رباعي اے انکه به پندار وگمان درگردی +
آن که به بکیش عشق بازان گردی + عاشق شوی ار حدیث ایشان شنوی + عاشق چه بود بلک همه او گردی + وليطلب
شراب المحبة الذاتية والمدامة الحقيقة من صحبة المرشدين الكاملين المكملين فان التكميل فرع الكمال فمن لم يكن كاملا
كيف يكمل غيره كه از ناقص بجز ناقص نيايد ومقام الدعوة هو مقام العدالة هو مقام القلب يحصل بعد الفناء في الله والبقاء
به بالرجوع الى الخلق وقد ورد ان هذا العلم دين فانظروا عمن تاخذون دينكم رواه مسلم وفي هذا المقام لا تغلب الوحدة على
الكثرة ولا الكثرة على الوحدة فالاستفادة والافادة تعلقتا بهذا المقام فمن لم يحصل له الوحدة والاستقامة لم يكن له مقام الدعوة والامر
بالمعروف والنهي عن المنكر لان الناقص الذي هو غير موحد ربما يدعو الى طاعة غير الله وغير المستقيم في دين الله وان كان موحدا
ربما يدعو الى ما هو معروف عنده منكر في نفس الامر وربما نهى عما هو منكر عنده معروف في نفس الامر مثل من بلغ مقام الجمع واحتجب
بالحق عن الخلق وبالوحدة عن الكثرة فكثيرا ما يستحل محرما والتصرف في اموال الناس ويحرم حلالا ابل منه وربما يرفض الفرائض
من هم الطائفة العنايتية في السند وللمشيخة شروط منها العلم على الكتاب والسنة والفقه وانما شرط العلم لان المشيخة لاخذ
البيعة وليس الغرض منها الا الامر بالمعروف والنهي عن المنكر والارشاد الى تحصيل السكينة الباطنة وازالة الخصال الرذيلة
واكتساب الافعال الحميدة فمن لم يكن له العلم كيف يتصور منه الامر بالمعروف والنهي عن المنكر ومنها العدالة والتقوى و
لتغييرها الاستقامة ومنها الزهد في الدنيا والرغبة في الآخرة والطاعات المكتوبات والمؤكدات والاذكار المذكورة في الصحاح

الماثورة من سر الله الاعظم سید السفراء علیه افضل الصلوات واکمل التحیات المخصوصة باوقاتها وغیر المخصوصة بها ومنها الامر بالمعروف والنهی عن المنکر والاستبداد بالرائے ومنها الصحبة المعنعنة المتصلة مع الکاملین المکملین الی خاتم نقص الرسالة علیه الصلوة والسلام دهرا طویلا لان الشیخ اذا لم یکن مربا بتربیة المشائخ ولم یکن باطنه متنورا بنور باطن المشائخ لم تکن فی صحبته فایدة بل تفسد الاستعداد وظهور الکرامات وخوارق العادات لیس بشرط للکمال والکامل من الرجال من جمع بین الدعوة الی الله وبین المقام فیدعوا الی الله سبحانه بقراءة کتب الاحادیث والرقائق وحکایات المشائخ حتی لا یعرفهم العامة الا بانهم نقلة لا یتکلمون من احوالهم وینبغی للمرید المبایع ان یکون بین یدی شیخه بلا اختیار کالمیت بین یدی الغسال وان یعلم انه لیس احد من مشائخ وقته ان یوصله الی الحق سبحانه غیر شیخه ولو کان کل واحد من مشائخ زمانه موصوفا بهذه الخاصیة ونعم ما قیل ع بقدر روزنه افتد بخانه نور قمر ✤ فانه لو خطر ببال المریدان فی العالم احد یوصله الی الله تعالی غیر شیخه تصرف فیه الشیطان وازعجه من مقام جمعیته وربما یبلغ هذا التصرف الی ان یتمثل بصورة شیخه یریه الاشیاء ویفسد بها اعتقاده فلا یتصور بلوغ الفیض الیه الا بتوسط الشریف وان وصل الیه من غیره والبیعة المتوارثة بین الطوائف الصوفیة علی وجوه منها بیعة التوبة من المعاصی کلها ومنها بیعة تاکید العزیمة علی التجرد لامتثال امر الله ظاهرا وباطنا وترک ما نهی عنه کذلک وتعلیق القلب بالله تعالی وهو الوصل ومنها بیعة التبرک بالدخول فی طریق الصالحین ودخولهم سلسلة اسناد الحدیث للتبرک ففی الاولی والثالثة الوفاء بالبیعة فیهما بیعة ترک الکبائر وعدم الاصرار علی الصغائر والاعتصام بالطاعات من الفرائض والواجبات والسنن الرواتب والنکث بالاخلال فیما ذکر وفی الوسطی الوفاء بالبقا علی هذه الهجرة والمجاهدة حتی یکون متنورا بنور السکینة ویصیر ذلک دیدنا وخلقا له وعند ذلک القدر یرخص الشارع من اللذات والاشتغال ببعض ما یحتاج الیه الی طول التعهد کالتدریس والنکث بالاخلال فی ذلک وتکرار البیعة من رسول الله صلی الله علیه وسلم ماثور وکذلک عن المشائخ من الصوفیة اما من شیخ واحد فظاهر واما من الشیخین فان کان لظهور الخلل فیمن بایعه فلا باس وکذلک بعد موته والغیبة المنقطعة واما من غیر عذر فلا لانها شبیهة بالتلاعب یذهب بالبرکة وتعهد قلوب المشائخ لان قلوبهم تصرف عن تعهده ویکلونه الی نفسه ولا یبالون فی ای اودیة راح وفی ای فلاة تاه ومع هذا انت مختار لست می عقالة المنع فانه لیس لنا فی المسترشدین غرض الا الله فاینما تولوا فثم وجه الله لکن لیس لک ان تخطر بالبال مثل ما خطرت فی صحبة من اردت الاستفادة منه فانه لیس لک انما هو علیک والاساءة الواقعة من المرید تعد اعقوق وفی عقوق المریدین من الفقراء لا توبة له لان اللطیفة القلبیة التی کانت تعل علی تربیته ویحصل منها النصیب من الفیض الالهی الیه انقطعت لان الفیض انما یکون بتوسط الشیخ هذا ثم هذا ثم هذا وهذا آخر ما عهدنا من الوصیة الیکم وفوضنا اختیارکم الیکم وافعلوا ما شئتم **فرد** اندکے پیش تو گفتم غم دل ترسیدم که دل آزرده شوی ورنه سخن بسیار است ✤ الحمد لله اولا وآخرا باطنا وظاهرا والصلوة والسلام علی رسوله کذلک الی یوم الدین ✤

مکتوب شصت و سیوم

از مکتوبات قدسی آیات حضرت قطب الاقطاب و فرد الافراد فرید آوانه یعسوب زمانه حضرت ایشان که بجانب فضایل و کمالات دستگاه میان محمد صلاح ساکن حالاکندی صدور یافت در بیان کشف سوال او که نموده بود بر طبق توحید وجودی و بیان توحید شهودی و ما یتعلق بهما و ما یناسب ذلک ۵

بسم الله الرحمن الرحیم ⊙ اللهم حمدک محمد لا احصی ثناء علیک والصلوة والسلام علی مظهرک وسفیرک الاعظم لدیک وعلی کل وارثیه الذین قاموا القبول تجلیاتک الجلالیة والجمالیة الیاک سعدیک ولبیک اما بعد بخدمت محب صادق میان محمد صلاح سلمه الله تعالی عما لا یلیق لشانه وکان له وبه ومعه فی جمیع احیانه دعوات فقیرانه واصل باد بعد از ابلاغ دعوات بهجت آیات مشهود رای سعادت پیرائے آنکه مفاوضه علیه که نامزد احقر الفقرا ساخته بودند چهره وصول افروخته سراسر مسرت رسا گردید فقیر الی الله بدعوات حسنه یاد آوراست در مادۂ دعاگوئے مساغ فروگذاری نیست در بیتولاآن محب سعادت سرشت سوال نموده بود که چون تمامی موجودات را نمودے بود مقرر فرموده اند اولیاء الله که فریاد و فغان دارند که عجب اتصالے و وصالے داشتیم از جهت نزول درین موطن فراق روے داده مرشد از ین سلامت چون دران موطن غیریت و ثنینیت فی حد ذاته نبود این اتصال و وصال والتذاذ ازان چگونه صورت بندد و این فریاد و فغان چیست توقع از توجه مرشدانه آنست که در وقت جواب خط مخدوم صاحب مدظله العالی جواب این کمینه مرحمت گردد تا مستفید گردد امید استفاده از خدام درگاه است محبا مکرما این سوال بنا بر طبق مشرب اهل توحید وجود است که آن شرط توحید شهود است مشرب درویش دعاگوئی توحید شهود است واهل این مشرب را نرسد که بر طبق آن مشرب تصرف نماید اما چون سوال نموده اند از جواب چاره نیست بران مجبی مختفی و محتجب نماند بنا بر طبق ظروف مبینه اهل توحید شهود چون حقایق اشیا عبارت از ظلال اسماء و صفات بمع مقابل آنها که عدمات اند بوده باشند اتصال و وصال والتذاذ اشکال ندارد و شکایت از جدائی بعید نمی نماید چه ظل عین اصل نیست هر چند در مرتبه وجوب بوده باشد نظر دید کشف شهودی بر این تفرقه جازم اما اشکالی که صورت میگیرد بر طبق توحید وجودیست چه نزد قائلان توحید وجودی صور معلومات حضرت حق جل مجده که عبارت از حقائق اشیا است عین علم اند در هر مرتبه علم عین ذات از مراتب وجود خواه علمی باشد خواه عینی روحی باشد یا مثالے یا شهادی عینی از کارخانه علم قدم بیرون نه نهاده اند الاعیان ما شمت رائحة الوجود فی الخارج قول ایشانست مرتبه عدم تمیز اشیاء از همدیگر مرتبه بطون و علمی و عینی قرار داده اند و در درجه تمیز از یکدیگر مرتبه عین تعیین نموده و همین مرتبه را بنا بر اعتبار اختلاف احکام مرتبه روحی و مثالی و شهادی انگاشته اند و آئینه حقایق چون مرایائے و مجالے هویة مطلقه اند از علم و سائر صفات حظے وافر دارند و اول مرتبه علم اعیان ثابته را حاصل است و بعد ازان آثار آنها را در هر مرتبه از مراتب وجود که ظهور نماید و هر گاه اعیان ثابته از اسماء

وصفات حظی وافر فراچنگ استعداد خود ها آورده باشند علیم و سمیع و بصیر توان گفت فعلی ما ذکر علم شان بر وجود شان واصل شان که از ان فایض اندر مے آید معرفت حقائق مر ارباب خود را از اینجا معلوم توان گردد. بر همین معنی مشعر است قول سیدنا علی رضی الله عنه واکرم مثواه من عرف نفسه فقد عرف ربه و نیز نفس شئ نزد ایشان عبارت از اسمے از اسماء الہی است و آن اسم رب وی است در جمیع مواطن و نشأت پس شناختن نفس شناخت رب بوده باشد و چون معرفت در این موطن بحسب حقیقت ما بین رب حقیقه و نفس حقیقت صورت پذیر گشته است لاجرم اتصال و وصال چهره یاب بحسب نزول چون حجب اعتباریه صورت مے بندند البته دور افتادگان از جدائی شکایه خواهند گرد و غربا از فراق وطن نظر بر حب الوطن من الایمان داشته فریاد و فغان خواهند نمود اینجا است که مولوی رومی که سر رفته بیداء فراق است از سر رفته و گذشته حکایت مے کند ؎ بشنو از نے چون حکایت میکند ✤ از جدائیها شکایت میکند ✤ کز نیستان تا مرا ببریده اند ✤ از نفیرم مرد و زن نالیده اند ✤ سینه خواهم شرحه شرحه از فراق ✤ تا بگویم شرح درد اشتیاق ✤ هر کسے کو دور ماند از اصل خویش ✤ باز جوید روزگار وصل خویش ✤ و حافظ اداب معرفة گوید ؎ کشتی شکسته کانیم اے باد شرطه برخیز ✤ باشد که باز بینم آن یار آشنا را ✤ و چون حقایق اشیا در دید کشف باعتبار ما غیر ارباب خود ها اند التذاذ مر آنها را ثابت باشد هر چند فی حد ذاته در ان موطن غیریت و اثنینیت نیست در حصول این معنے همین غیریت اعتباری کفایت مے کند و اشکال لذة گرفتن شئے از نفس خود بر مے افتد و صورت نمیگیرد اما معلوم آن محبی بوده باشد آنکه فریاد و فغان و التذاذ از حال اتصال و وصال و حضور و شهود و علوم و معارف و انس و الفت بتجلیات ذاتیه علامت غلبه کثرت است بر وحدت صرفه لقاء شعور و علم مستلزم بقاء ذات است چه بقاء صفت را از بقاء موصوف چاره نیست و هر چند نفس او درین موطن اعتباریست باعتبار اعتبار بداغ غیریت موسوم است فرد فراق یار اگر اندک است اندک نیست ✤ درون دیده اگر نیم موست بسیار است ✤ پس هر چون که باشد سد راه عارف تواند بود و خلاصی عارف جز در فنا نام که فنا در بحت است نیست و نشان فناء در بحت آنست که ازین امور نامی و نشانی نیابد حیرت در حیرت افزاید و جهل در جهل صورت بندد و نیز معلوم محبی بوده باشد انکه بحت هر سالک نسبت بسالک دیگر علیحده است هر کسے را فناء در بحت خود است چه وصول بکنه حضرت حق و ذات مطلق جل مجده عارسے از قید و ممتنع است پس مرتبه از مراتب وصول که حق متقید بشهود سالک خواهد بود ذات بحت الگاشته در ان فانی خواهد گشت این بحت بحت همین سالک است نه سالک دیگر و این تفاوت سالکان در صورت فناء هر یک در بحت خود بنا بر ظروف مبینه استعدادیه است بدایه خود که مستوفی گشته لبریز گردند در باره شان مرتبه دیگر از پیشگاه در اطلاق ذات ظهور پذیر نمے گردد از ینجا تفاوت درجات اقدام اسافل و اعالی معلوم توان کرد هر چند در فناء برابر باشند اما در اقدام متفاوت و غرض از فنا رفع هستی موهوم است بهر قدر تجلی ذات که بر خیزد در رفع پذیرد نسبت باستعداد هر سالک کمال عاید روزگار آن بزرگوار تواند بود والسلام علیکم و رحمة الله و برکاته ✤

مکتوب شصت و چہارم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما کہ بفضیلت پناہ محمد سلیم فاروقی صدور یافتہ در جواب عریضیہ او کہ منظوم متضمن مدح والتماس دعوات و توجہات فرستادہ بود و با مناسب ذلک ؁

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ الحمد للہ بجمالہ وجلالہ والصلوٰۃ والسلام علی خاتم فص الرسالۃ وآلہ اما بعد تا عرصہ عالم علوی و سفلی بنفحات عنایات فیاض مطلق معطر و اکناف جہات بلمعات تلطفات حضرت حق منور است ذات سعادت آیات نقاوہ محبان خاص و عمدہ ارادتمندان اخص الخواص فضایل و فواضل پناہ حقایق و معارف آگاہ مجمعے میان محمد سلیم سلمہ اللہ تعالیٰ والبقاہ وادصلہ الی ما یتمناہ مشمول امطار مراحم ربانی باد و رحم اللہ عبدا یقول آمینا مفاوضہ مرغوب الاسلوب بطراز خلوص طویت و صدق عقیدت مطرز چون شاہد رعنا از کمن غیب روئے نمود و بمثل نگار دلربا از روے زیبا نقاب برکشود ہر حرفے از ان قوافل ادعیہ صالحہ و رواحل اثنیہ فائحہ بتقدیم رسانید بر ہمین منوال مزرع امانی و آمال سر رفتگان بیداء حیرت را برشحات دعا نامجات گرانمایہ ابد پیرایہ نضارت بخشد امید است کہ عنقریب بتوفیقات قریب مجیب عز شانہ چنانچہ بمطارحات روحانی خورسند ساختہ اند بمکالمات جسدانی بہرہ مند گردانند از کمال شوق ملاقات خود ایماء فرمودہ بودند زہے فرخندہ شوقے کہ بحکم الارواح جنود مجندۃ فما تعارف منہا ائتلف بوسے حدیقۂ معنوی بکاخ دماغ صوری میرساند بلکہ نفحہ انس از عالم حقائق و حقیقۃ الحقائق بدماغ جان مے بیجد تا این معنے از ارواح باشباح کشد این رابطہ را بربقہ ترسیل دعا نامجات مستحکم دارند ہموارہ منظور نظر عنایات بیغایات جناب الٰہی جل مجدہ بودہ باصناف انعام و احسان محسود اماثل واقران واقربا واخوان باشند بمن صدر اسمکم باسمہ والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ؎

مصدر فیضی کہ عالم را تر و تازہ نمود | فی الحقیقۃ ہست چون مرآت در جسم شہود
حاکی از زیبا رخ سلمی است گر خود بنگری | قلب دانا را ازین رہ باین در معنے کشود
مے پرست ار مے نیا شاید نمیگردد درست | یا د جام مے بہکسر عقل صوفی در ربود
دائما عکس مے ناب است در جام جہان | رہنما مے پرست خاص تا آن کان جود
سرمہ چشم عزیزان است خاک میکدہ | یاوری بخت فیروز است کو این کرد سود
لب اگر تر سازد آن رند خرابا تے ز مے | جامہ و جا نثار جام مے خواہد نمود
یک دمد جرعہ گر بکام جان او ریزند بس | از کمال نشہ ماند چون حجر اندر سجود
مست با عقل آنچنان گردد کہ تا روز جزا | از رخ دلبر نیاشد دیگرش گفت و شنود
درد ستی یا بد شفا از صدق دل گر مے خورد | درد مندے گرچہ در امراض بس مرہون بود

رو بخمار آورد انگو که از روز ازل ... از نقوش این و آن لوح دل او ساده بود
درد و عالم نیست جز میخانه دل را حتی ... روز و شب در وے ہمے باید وے با چنگ رود
لطف باشد با فقیر خویش کراز مکرمت ... در زمان خلوت ار یادش کنی اے یار زود

مکتوب شصت و پنجم

از مکتوبات قدسی سمات قبلهٔ طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام زبدة الامراء العظام محمد نصیر خان صدور یافته در بیان مستحکم نمودن رابطهٔ شیخ که یکے از شرائط طریق است و بیان آنچه مرید در حالت غیبت از پیر استعمال ورزد و ما یناسب ذلک

ہموارہ تائید آیات ربانی و تلطفات رحمانی شامل حال فرخنده مآل زبده محبان اہل الله و خلاصه ارادتمندان فقراء عاکفی باب الله محب خاص محمد نصیر خان سلمه الله تعالیٰ و ابقاه باد مفاوضه ارادت طراز که بعد مدت مدید و عہد بعید نامزد احقر الفقرا ساخته بودند چہره سرور را فروختنت قلمی نموده بودند که مخلص طریقه ارادت و بندگی که در جناب فیضمآب جل‌شانه دارند عالی میدارد مادام الحیات و تا قیام قیامت دران قصورے و تجاوز نخواهد ورزید و خود را در زمرهٔ مخلصان با صفا می شمارد ارادتمندا شک نیست که سرمایه سعادت ربقهٔ ارادت است ہر چند ارادت و رابطه مربی بیشتر اخذ فیوضات بدان واسطه کثیرتر خوش گفته اند مصراع ع بقدر روزنه افتد بخانه نور قمر ✤ و قد تقرر ان طرق الوصول الی الله ثلث احدها الرابطة بالشیخ فان رویته بمقتضی ہم الذین اذا راوا ذکر الله تفید فائدة الذکر و صحبته بموجب ہم جلساء الله لا یشقی جلیسهم تنتج صحبة المذکور شعر شدت اعین رأتک و قرت ✤ و کذا اعین رات من رأک ✤ مثلوا ذلک بالشمس اذا اشرقت علی جدار و فی مقابل ذلک الجدار جدار آخر فیشرق ذلک الجدار الآخر بمواجهة الجدار الذی اشرقت علیه الشمس فاذا صحبه خلی نفسه عن کل شئ الا محبته و ینتظر لما یفیض عنه عنه و اذا غاب عنه یخیل صورته فی خیاله بوصف المحبة و التعظیم و یتوجه بجمیع قواه الظاهرة و الباطنة الی القلب الصنوبری و یصرف عنه کل خاطر یخطر له فانه یفید الصحبة و تحصل له کیفیة الغیبة و فناء نفسه و لا طریق اقرب الی الله من هذا الطریق لمن عرف شروطه و آدابه و هذا الطریق ہو طریق قرب النبوة هذا و اگرچه مرشد متوجه مرید نباشد چون رابطه مسترشد قوی باشد و خیال مرشد در جمیع احوال از و فوت نمے شود ابواب فتوحات غیبیه و فیوضات لاریبیه مفتوح است آئینه چون مقابل زید بدارند ہر چند زید دران ناظر نباشد بسبب تقابل آن آئینه عکس رخ بدکسب میکند و بے مقصود ہمے برد این معنے را اینک در یابند اکثر اولیاء کرام در اکثر اوقات در مشاہده جمال حضرت لایزال حضرت حق جل مجده مستغرق میباشند و بر وجود خود و ہمچنین بر ما عداء خود شعورے ندارند و مریدان از راه رابطه اخذ فیوضات مینمایند و در اشراق باطن مرشدان راه بسر منزل مقصود میبرند روزے در خدمت حضرت پیر و مرشد حقیقی و قبله معنوی این درویش حضرت کمن النورین مجمع البحرین مولانا الاکمل و غوثنا

الاکرم حضرت محمد سعید اللاهوری رضی الله تعالی عنه و افاض علینا من برکاته بعضے از سلاطین هند و حکام عرض ان نمودند که مستفید ان اینجناب اقدس را از گوشه خاطر منسی نفرمایند حضرت مولینا فرمودند که حق تعالی نخواهد که ایشان در یاد ما آیند از استماع این معنے جماعه مذکوره ملال خاطر گردیدند و بعضے از مریدان ایضا کذالک و عرض نمودند که هرگاه این دامن گرفتگان را یاد نکردند و محو و منسی فرمودند پس وا ے بر حال این سر رفتگان بادیه حیرانی و پیدا ے پریشانی حضرت قبله قدس سره ساعتے سر فرو بردند پس سر بر آورده فرمودند که معامله نه چنین است که ایشان مے فهمند بلکه سر این معنے اینست که هرگاه این درویش از جناب حضرت حق ذاهل و غافل باشد و بایشان متوجه اینجانب و ایشان هر دو در ورطه هلاکت فرو خواهند رفت و تا ابدالآباد خلاصی غیر ممکن و اگر این فقیر بیاد حق مشغول باشد و در مشاهده جمال او مستغرق و رابطه قلبی ایشان با این فقیر باشد هر دو از تلاطم امواج تفرقه راه بساحل جمعیت خواهیم برد فعلے هذا محبان صادق الاراده را طریق سپردن رابطه لازم مصراع قلم اینجا رسید سر بشکست ✢ ایزد تعالی سرسبز و ریان دارد لازم که تا حصول ملاقات حال خیر مآل خود را قلمی و ارسال داشته باشند و السلام علیکم و رحمة الله و برکاته مکرر بخدمت معلوم آنکه برخوردار سعادت یار خلیفه صاحب میان گل محمد حبیو را برائے تعزیت فرموده بودیم اما چون فقیر مجرد در قصبه شکارپور آمده است و وابستگان در قصبه سکهر تنها بودند لهذا بالفعل در رشته تعویق بشرط حیات در ایام زمستان دیده خواهد شد انشاءالله تعالی والسلام ✢

مکتوب شصت و ششم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بخدمت بادشاه عالم پناه سکندر زمان احمد شاه دُرّ دران علیه الرحمة و الغفران صدور یافته در بیان آنکه نسبت بعارفان در و دیوار مانع نیست و ملیناسب فی لک ٥

بسم الله الرحمن الرحیم ط الحمد لله رب العالمین بجمیع حقایق الحمد و دقایقه المنبعثة عن الحمید وحده و خلائقه و صلے الله علی من اوتی لواء المحامد خاتم کل شیئ و حامد علی آله و صحبه اجمعین و علی من تبعهم الی یوم الدین اما بعد همواره موائد تائیدات ربانی و میامن توفیقات رحمانی بایام دولت فلک سلطنت و جهانبانی و نسمه شریفه خلافت و گیتی ستانی مرجع خواقین ادوار مامن گردن کشان روزگار حضرت ظل سبحانی مظله قرین باد اقل سرگشتگان بادیه خمول و احقر سر رفتگان بیداء افول درویش دعاءگوی خادم الفقراء فقیر الله عفی عنه تحفه دعائے که هر سحرگاه از منظره و ما النصر الا من عند الله جلوه نماید نثار مجلس اشرف میگرداند و استحکام مبانی ابهت و جلال و انتظام معاقد سطوت و اقبال از حضرت حق سبحانه و تعالی استدعا مے نماید ایزد تعالی برافت کامله و عنایت شامله بصلاح اجابت و نجاح استجابت مقرون داراد امین و رحمة الله عبد یقول امینا شمایم گلزار قدسی نسایم که از ریاض التفات ذات کثیر البرکات وزیده بود مشتمل بر میامن الطاف بے غایت و محتوی بر مکارم اعطاف بے نهایت شرف نزول ارزانی داشته مشام جان را معطر ساخت و در رقم فیض شمیم اندراج یافته بود که هر وقتے که دعانامه آن

فضیلت پناه زبدة الکاملین آمده از نظر مبارک گذشته است در هر دفعه بجواب آن رقم مبارک صادر و فرستاده شده است اما چون مسافت بعید و شوارع مسدود و ناامن اند البته سوانح رو داده باشند نهایت امور در وی نیفتی احتیاج بمکتوب ندارند بیک بدل میدانند که نزله شوق هر یک بچه مرتبه میباشد عارفان از مانع در و دیوار نسبت آن غلامی همه اوقات بدعاء دوام دولت مشغول بوده از توجه باطن فیض مواطن محمود منتهی نمایند بر ذات عالم آرای قبله اسافل واعالی دامت ریاض جمعیته محروسة عن صوارف الزمان در نقاب و احتجاب نماند انکه شک نیست که امور دینی احتیاج بمکتوب ندارند و نسبت بعارفان در و دیوار مانع نیست چه هر گاه لطیفه روحی بکلی صفا یابد و از کدورات جسمانیت پاک گردد دایره ازل و ابد نصب العین عارف میگردد و حجاب زمان و مکان از میان برمیخیزد تا آنچه در زمان ماضی رفته است در حال ادراک کند تا کسی باشد که ابتداء آفرینش موجودات و مراتب آن کشف نظر وے گردد و همچنین آنچه در زمان مستقبل خواهد بود ادراک نماید و چون حجاب زمان و مکان دنیاوی برخاسته باشد زمان و مکان اخروی مکشوف گردد و درین مقام حجاب جسمانیت از پیش برمی‌خیزد و تمام وجود عارف بمنزله چشم گردد و یک حاسه حاجب حاسه دیگر نگردد حافظ آداب معرفة ازین حال خبر داده است بیت مصلحت نیست که از پرده برون افتد راز ورنه در مجلس رندان خبری نیست که نیست لیکن دیدن بدیده دل حظی دیگر دارد و بدیده سر لذتی دیگر و دیدن کعبه ست لیکن بدیده دل حظ دیدن بچشم سر نمی بخشد فعلی هذا اعمه از رقم فیض شیم حظ ملاقات صوری مے بخشد و از اینجا تواند بود که فرموده اند المکتوب نصف الملاقات بهر حال امیدوار است که شمایم التفات از ریاض ذات کثیر البرکات در دیده چشم جلوه گری خواهند نمود و در تجلیه منقابا به که سابقه محبت و اخلاص و اللّه مودت و اختصاص و داد شوق هر بابے در نظر می آید چون از ازل است تا ابد خواهد بود و لهذا الواح شوق مزید دعوات و تمنی ترقی درجات روز بروز زیاده تر و ساعة فساعة افزون تر میرود لحظه فرو گذاشتی مساغ ندارد و نخواهد داشت سایه چتر شعله بعنایت حضرت باری تعالی بر مفارق ایام مخلد مدام مستدام باد بالنبی وآله الامجاد والحمد لله رب العالمین اولا و آخرا و باطنا و ظاهرا *

مکتوب شصت و هشتم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان که بنام شاهزاده فیض آگاه سلیمان شکوه صدور یافته در بیان آنکه در امور خود استعجال نباید کرد و بانیا سبب ذکا است

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله علی کل حال والصلاة والسلام علی سیدنا محمد و آله خیر آل اما بعد همواره مواید تاییدات ربانی و مواهب توفیقات رحمانی بایام دولت فرخنده و سلطنت کبری و چراغ دوده خلافت عظمی گوهر درج جهانبانی اختر برج صاحب قرانی مسند آرای سلطنت مهبط انوار عظمت معمور مملکت حشمت قاهره مروج قواعد شریعت باهره حضرت شاهزاده فیض مدار

مدظلہ قرین باد فرمان ارادت عنوان وطغراء عقیدت نشان کہ نسبت باحقر درویشان دعاگوئے بصحابت سید سیف اللہ عز صدور یافتہ بود رسیدہ خلوت سرائے دل ارا رفت وروب نمودہ ورونق دادہ و دیدہ را امید ازدیاد مایہ محبت واستحکام رابطہ مودت نہادہ چون درویش دعاگوئے رایات اخلاص دعوات درویشانہ درفضائے محبت برافراشتہ است ورایات اختصاص توجہات برصحیفہ دل وجان نگاشتہ دعواتے کہ لمعات انوارش بصائر اولی الابصار را منور سازد وتصرفاتی کہ نفحات ازہارش مسامات کاخ دماغ ذوی الاقتدار معطر نماید مصروف جناب فیض مآب داشتہ از پیشگاہ مفتح الابواب ومسبب الاسباب تعالت اسمائہ وتوالت نعمائہ ازتقاء مدارج کامرانی واعتلاء معارج شادمانی استدعا نمودہ ومے نماید ہو تعالیٰ قدیر وبالاجابت جدیر و درامور خود مستعجل نباشند و سررشتہ احسان و دادگستری مہما امکن ازدست ندہند ودل باین وآن نسپارند وحاصل این رباعی نقش لوح دل سجل آئین خود سازند ے تراز دوگیتی برآوردہ اند + بچندین وسائط بپروردہ اند + نخستین فطرت پسین درشمار + توئی خویشتن را ببازی مدار + بدعاگوئے دوام دولت مشتغل انوار فیوضات غیبی وآثار فتوحات لاریبی برایات ظفر نگار نصرت شعار مقترن باد بالنبی وآلہ الامجاد +

مکتوب شصت وہشتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام شاہزادہ کیوان مدار صدور یافتہ دربیان آنکہ ہر تنگی وفراخی کہ در نشأۂ عالم شہادت ظاہر کردد از آثار قابضیت وباسطیت حق سبحانہ وتعالیٰ ست وما یناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام علی خیر خلقہ محمد وآلہ واصحابہ اجمعین اما بعد برضمیر منیر لا یخ وبرخاطر فیض تخمیر واضح بودہ باشد آنکہ چون غبار حوادث از صفحات اوقات درویشان برشحات سحاب لطف ربانی شستہ اند وظلمت وقائع کہ کاشانۂ را تیرہ سازد وبلموع فضل رحمانی زائل ساختہ اند ہر قبض کہ مرایا ادوار در ملک وملکوت و ہر تنگی کہ درجۂ ہوا وباد لواقع پیدا گردد برتو قابضیت حضرت حق یابند وہر بسط کہ در آئینہاء روزگار در جمیع مراتب کائنات ظاہر گردد ہمہ اثر ظہور کمال بساطت او مشاہدہ نمایند واللہ یقبض ویبسط نص صریح است ہرچہ در مرآت کائنات مشہود میگردد ہمہ از رعنائیہا تجلیات صفات است وسرزدگان وادی تجلیات اسمائی وصفاتی درہر دو حالت قبض وبسط مساوی وفرورفتہ بادیہ حیرت نہ قبض در نظر دارد نہ بسط لہذا ہرچند قصد اعادی غدار ہیچکار عالم را برقرار نگذارد وازشر مکر او ہیچ نسیمے روے خیز برنیارد تاکہ خزان افلاس نہال حال عالم را ذلول تمام گرداند وودحہ مراد بہبوب سموم نکبت روئے بخشکی نہد وعقد تعویق مہمات سکان ربع مسکون بنوعی فروبستہ کردند کہ بدستیاری تفکر نتوان کشاد وزنگ فقر و تشویش مرآت سینہ را بوجہے تیرہ سازد کہ بصیقل تامل وتدبیر صفا نتوان داد وایجاعہ والہان را کہ دست درہر دو زلف یار کہ عبارت از صفات جلالیہ وجمالیہ است بودہ باشند از ہر دو حالت قبض وبسط لذت یاب اند باین

بیت عزیزے مترنم ست هر خم و پیچے که در هر تار زلف یار شد + کفر شد زنجیر شد تسبیح شد زنار شد + دسر فرنگان بیداء حیرت را بیرگاه ماوراء باغستان گلهار عنا وزیبا است و بنا بران اگر پائے معیشت شان بسنگ فاقه در آید غمے ندارند که ابواب کنوز ولله خزائن السموات والارض مفتوح است و مژده فسوف یغنیهم الله من فضله راحت روح مجروح و ازینجا است که بمر اسم صبر و شکیبائی موصوف اند و بطریق توکل و تفویض و تحمل و تسلیم معروف و چون عاکفان سده سینه حضرت بے نیاز اند و ایۂ گرانمایه بے نیازی یافته اند از اسرار این طایفه چه توان نوشت که درین عرصه محرم راز قلیل الوجود است و اگر ظاهر بعض را حوادث روزگار بے قرار سازد باطن او را بر ظاهر قیاس نتوان کرد لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک ولا نبی مرسل مشعر برین است والشیخ هو الکائن والبائن موید این و ابناء الزمان که باین طائفه در مے افتند عاقبت از پائے در مے افتند حافظ آداب فرموده است ست بس تجربه کردیم درین دیر مکافات + با دردکشان هر که در افتاد بر افتاد + ظالم که شیوه ظلم دارد البته نتائج ظلم بروزگار ظالم میرسد و از اوج جاه و حرمت بقعر چاه ادبار و مذلت گرفتار میشود بیت که کرد در همه عالم کمان ظلم بزه + که تیر محنت ایام را نشانه نشد + ظالم هر چه میکند چون عنکبوت بر خود میتند و شبکه جهت هلاکت خود میسازد حضرت شاهزاده فیض مدار مدظله درین باب مشوش خاطر نباشند که این قبض و بسط قدم محمدی است علیه الصلوة والسلام حضرت سر الله الاعظم از ابناء الزمان خود چها سختها دیده اند و چه شربت مشقتها چشیده خلاصه امت آن حضرت را علیه افضل الصلوات واکمل التحیات اگر لقیه ازین شربت برسد چه مضایقه آفتاب عظمت و شهریارے از افق شوکت و جهانداری تابنده و درخشنده باد بالنبی و آله الامجاد +

مکتوب شصت و نهم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام شوکت نشان وزیر اعظم شاه ولی خان صدور یافته در جواب عریضه او که متضمن بر بعضے حقایق ارسال داشته و بیان آنکه دعا گوئے درویشان معلول العلل نیست و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم. الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد و آله و صحبه اجمعین اما بعد دعواتے که لمعان انوارش بصائر اولی الابصار منور سازد و تصرفاتے که نفحات از هارش مشامات کاخ دماغ ذوی الافئده را معطر مصروف قطب ممالک ابهت و اجلال محیط مرکز سطوت و اقبال محور فلک سلطنت و جهانبانی خلاصه مواد حشمت و گیتی ستانی نقاوه ارادت مندان صداقت نشان محب خاص الخواص اشرف الندر را سلمه الله تعالی و ابقاه دمّته از پیشگاه مفتح الابواب و مسبب الاسباب تعالت آلاؤه و توالت نعماؤه ارتقاء مدارج فیض رسانی و اعتلاء معارج شادمانی مجسے مسالت نموده مے آید اسرار فیوضات غیبی و انوار فتوحات لاریبی بایام دولت متقرن باد ظرایف لطایف ارادت طراز که عبارتست از مفاوضه محب ... ساز است مشتمل بر عبارات محتوی بر دقایق معانی و اشارات منطوی بر حقا

روحانی سمت ظهور یافت عرایس معانی ابکار که نفایس مبانی افکار اند بعد از تمثل بصور مثالی و تشکل باشکال خیالی جواهر زواهر حسن عبارات و لآلی متلالی لطف استعارات جلوه گری نمودند هر یک از قوی جسمانی و مدارک روحانی حظے دیگر یافتند و بهره تمام تر فراچنگ آوردند ایما فرموده بودند که بعضے اوقات در عالم رویا چنین مشاهده مے شود که صدور بکر جسمانی و خلاصه اخلاص روحانی را گاہے از خلوت خاطر اخراج و در وراء حجاب نسیان متواری و مهجور هم فرموده اند از مکارم اخلاق حسن و محامد اوصاف مقتضی آن مخدوم بعید مے نماید که مخلصان خاص را در سلک منزویان زوایات مجانبت تعلق خاطر قاصر منسلک فرمایند ملتمس آنست که طریقه فراموشی را فراموش فرموده نظرات باطنی و ظاهری متوجه مخلصان داشته بدعاء وافی یاد آور معتقد و معتقد زادها باشند محبا عقیدت کیشا این سابقه محبت و اخلاص و رابطه مودت و اختصاص درویش دعاگوئے نسبت بایشان چون از ازل است تا ابد خواهد بود معامله سرگشته بادیه خمول با ایشان از باب علم حضوری است نه علم حصولی و درینصورت فراموشی چه صورت دارد و نسیان را چه مساغ بهر حال نصب العین اند لمحه و لحظه ذهولی صورت پذیر نگشته و نخواهد گشت لواعج مزید دعوات و تحسین ترقی درجات ایشان ساعة فساعة و آناً فاناً افزونتر است ؎ تا قیامت برم آن عهد که بستم با تو ÷ تا نگوئی که در آن روز وفایت نبود ÷ آثار معامله درویشانه از مرآت ادوار و صفحات روزگار هویدا خواهد بود امر رویاء مشعر بر استعداد حصول است نه مبنیٔ از حصول پس جزم بر حصول فراموشی و نسیان نتوان نمود و معامله درویشان از کار و بار رویاء برتر است خوش گفته هر که گفته ؎ چو غلام آفتابم همه ز آفتاب گویم ÷ نه شبم نه شب پرستم که حدیث خواب گویم ÷ بلی بعضے درویشان اهل کشف و یقین و ارباب معاینه و تمکین از راه استقامت از اظهار مکشوفات تحاشی مینمایند و اگر مصلحتاً ظاهر مے سازند نسبت برؤیا میکنند یا بتدبیر عقل هذا و ایضا مبادا آن محبے خلجانِ خاطر نماید که چون امور معاش درویش بسعی بعضے مردم خلل پذیر گشته است در مواد دعاگوئے فروگذاری گنجایش یافته باشد حاشا و کلا محبا معامله رابطه دعاگوئی درویشان معلول بعلل نیست خصوصاً با آن عزیز دل و لهذا از خلل پذیرفتن مصون است آن محب خاص عزیز دل است و بهر حال در سویداء خاطر جائے دارد و بهمه وجوه خاطر شریف جمع داشته درویش دعاگوئے خود را متوجه خود دانسته فروگذار ندانند و چون ترسیل سفاوضات باعث بر زیاده دعاگوئی است ابواب آن مفتوح دارند والسلام علیکم و رحمة الله و برکاته ÷

مکتوب هفتادم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ماکه بنام ملا فرح الدین عز صدور یافته در تحقیق فنا و فناء الفنا و بعضے اسرار صلوة و مایناسب ذالک ؎

بدانند که مشائخ کرام رضی الله تعالی عنهم از اقامت فناء و تحقق موهوم در ذات حق سبحانه تا بقیه فناء دائمی که فناء وافی

است چون که در صلوٰة از جمیع بالیستهاء نفسانی سے برآید و متوجه او مرتبه وجوب بلکه حضرت اجمال مے گردد ونفس او در اشعات وتجلیات ذاتیه فانی ومضمحل میگردد واثرے ازوے در شهود او باقی نمے ماند پس واردات الاہیه او را در مے گیرند و بشراب تجلے دائمی مخمور میسازند ومصلے از شعور خود مے رود مگر حضرت سر الله الاعظم که امام الائمه است که بر مقام عدالت قیام نموده است که حال از نمیرود وازاینجا فرمود حبب الی من دنیاکم ثلث الطیب والنساء وقرة عینی فی الصلوٰة وازاین جهت حضرت امام ابو حنیفه کوفی رضی الله تعالیٰ عنه در صلوٰة در جهریه وسریه مقتدی را بالقراءة امر نکرده اند وامام چون خلیفه ونائب مناب حضرت رسالت منزلت است علیه افضل الصلوات واکمل التحیات اکمل قوم وافضل الشان ست بنابرین مناسبت توان حمل تجلیات وبرداشتن بار واردات او را حاصل پس مجمع البحرین ومکمن النورین آمد مابین مشاهده وقراءت جمع تواند کرد لهذا حضرت رسالت پناهی علیه من الصلوات اتمها ومن التحیات اعمها فرموده اند مروا ابابکر فلیصل بالناس یعنے فرمایید ابابکر را کو که بگذارد نماز را با مردم امر بر حضرت راس الصدیقین از مابین همه ازان بود که افضل خلق است چه مرتبه صدیقیت تلو مرتبه نبوت است وچون امام کمال ربانی قوت دارد و بر رتبهٔ عدالت قیام نموده متکفل قرأت ماموم گشته وتحمل مؤنث او فرموده وحدیث مرفوع از جابر بن عبد الله عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال من صلی خلف الامام فان قرأة الامام له قرأة موید این معرفت عالیه است وحدیث که ابی وایل از عبد الله بن مسعود رضی الله تعالیٰ عنهم روایت میکند که انه سئل عن القراءة خلف الامام قال انصت فان فی الصلوٰة شغلا کاشف حقیقة است چه شغل عبارت از واردات وفیوضات تجلیات است وکشف سر صموت مقتدی از حضرت عمر فاروق رضی الله تعالیٰ عنه وسیدنا علی رضی الله تعالےٰ عنه بر منصه ظهور آمده که ازو در موطا از محمد بن عجلان روایت کرده اند یا لیت فی فم الذی یقرء خلف الامام حجرا اے کاشکے در دهن کسے که پس امام میخواند سنگ باشد واز حضرت سیدنا علی کرم الله وجهه که در شرح موطا روایت از عبد الرزاق آورده من قرا خلف الامام فقد اخطاء الفطرة هر که پس امام قرأت کند فطرة را خطا کرد بر ظهور آمده چه معنی بودن سنگ در دهن اشارت است بشغل واردات که مقتدی را در گیرد مراد از فطرت ولادت ثانیه است که بعد از فناء اختیار سے بوجود مے آید پس مذهب حضرت امام اعظم که عدم قرأت ماموم است موافق معرفت حقه آمد لله در اجتهاده المطابق للمعرفة الحقة بخلاف مذهب امام شافعی که قراءة فاتحه بر ماموم واجب ساخته والله تعالیٰ اعلم بحقیقة الامر ✣

مکتوب هفتاد و دوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان مالیعنا بنام ملا فرح الدین صدر بافیه تحقیق معنی ان تؤمن بالقدر خیره وشره من الله تعالیٰ

قوله وان تومن بالقدر خیره وشره من الله هو حسن ... ان تشاهد خیر القدر وشره ... فرکشانین متقابلین

دو جہین متضادین فی مشہد عالم الطبیعۃ من شیونات اللہ احدیۃ جمع جمیع الشیونات والوجوہ الجمالیۃ والجلالیۃ فتشاہد تلک
الاحدیۃ فی جمعہا بین الاضداد فی مرتبۃ الخیر المحض الظاہر بصورۃ کل خیر وشر فکل شئ ملائم ومنافر عندک محفوف بخیر اللہ
سبحانہ ولیس فی ہذا النسبۃ الشر الی اللہ بل ہو امر من سید العرفاء صلی اللہ علیہ وسلم بازالۃ الشریۃ عن منافر عندک فان
نسبۃ الاشیاء بمن الابتدائیۃ او التبعیضیۃ الی اللہ سبحانہ افناء لہا عن انفسہا فی سطوۃ ظہور العین المطلق عن انیاتہا فی
ہلاک انیاتہا وہذہ القاعدۃ فی نسبۃ الشرور علمناہا سفیر الحق من الحق بالحق بقولہ صلی اللہ علیہ وسلم والشر لیس الیک ای
الشر بالاضافۃ الیک ینخلع عن لبستہ الشریۃ ویستہلک فی الخیر الذی یسم بوجہ کل خیر وشر ولیس المراد ان المسمی بالشرور
لا یصدر عن اللہ تعالیٰ او لا یجوز نسبتہ الیہ سبحانہ فی تعریف العقاید کما فی ایمان القدر خیرہ وشرہ من اللہ تعالیٰ
نعم ادب العبودیۃ لاسیما من العارف الممتلی من الحق ان لا ینسب الشرور فی المحاورۃ الی اللہ سبحانہ ونعم ما قال حافظ
اداب المعرفۃ حیث یرمز الی قولہ صلی اللہ علیہ وسلم والشر لیس الیک ویقول بیت پیر ما گفت خطا بر قلم صنع
نرفت * آفرین بر نظر پاک خطا پوشش باد * واذا امتلی العارف من اللہ سبحانہ یرزق ہذہ المشاہدۃ فلا یری
فی الوجود شیئا یعیبہ ویحقرہ وہو الممدوح بالقران المجید بقولہ تعالیٰ ومن یعظم شعائر اللہ فانہا من تقوی القلوب
فان الموجودات کلہا شعائر الحق سبحانہ وتشعور قلب کل موجود وروحہ ونفسہ وقواہ بہ تعالی من تلک الموجودات
فان کل موجود یشعر نفسہ ولنفسہ شعارۃ من شعائر اللہ فیشعر الحق المتعین بنفسہ من شعریہ لکن غیر العارف لعمیہ عن
حقیقۃ شعورہ بین معظم لما یشعر منہ وبین محقر لہ والعارف یشعر الحق من جمیع الشعائر لاندماجہا فی شعریۃ الجامعۃ ولا
یحقر شیئا منہا لوجدان جمیعہا عین الحق المتعین بہا فانہ یتقی اللہ اتقی عن نفسہ ونفوس غیرہ بنفس الحق وتلاشی فیہ
فلا یری فی الکون غیر رجوع الاقدار فی شہودہ الی عین القدر وہو ان فہمت علی وجہہ ہلاک کل مقید فی الذات البحت
فالاقدار ہی تعینات الحقایق وعین القدر اطلاق الذات العری عن کل نسبۃ واضافۃ حتے الاطلاق وہی المرتبۃ
المقدسۃ التی فوق التقابل عبر المشائخ عنہ بظلمۃ الذات المنزہ فی نفسہا عن الصفات لابشرط ذلک التنزیہ ولا
بشرط لا شرط فہی ظلمۃ لا یقابلہا نور وقول سیدی محمد وفا فی مناجاتہ اعوذ بظلمۃ ذاتک عن نور صفاتک بظلمۃ
عدمک عن نور تاثیراتک تعوذ عن نسبۃ النور ثبوتا وسقوطا وتہلک فی الوحدۃ الصرفۃ فی تحاشیہ عن البقاء بالاحدیۃ
او الواحدیۃ فنور القدر ہو تعینہ وتقییدہ بحضرات الاسماء والصفات وظلمۃ القدر رجوعہ الی عین القدر فافہم فالعارف
الماخوذ بذلک الوارد سالم عن کل خیر وشر فان عین القدر لا یظہر فیہا حکم الملائم والمنافر ومن ہاہنا قالوا مثنوی چونکہ
بے رنگ اسیر رنگ شد * موسی و فرعون اندر جنگ شد * چونکہ بے رنگی رسی کان داشتی * موسیٰ و فرعون دارند آشتی *

این رسالہ ایست مشتمل بر بیان فرائض ترکہ از کلام معرفت نظام قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما کہ
بالتماس بعضی اعزہ مؤلف نمودہ اند ہرچند داخل در عداد مکاتیب نیست اما چون از کلام ایشان بود درج نمودہ شدہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد وآلہ واصحابہ اجمعین اما بعد میگوید احقر عباد اللہ خادم الفقراء

فقیر الله بن عبد الرحمن الحنیفی الرتاسی الجلالابادی الشکارپوری غفر الله له ولوالدیه واحسن الیهما والیه انگه فروض مقدره فی کتاب
الله شش اند بر دو نوع نوع اول نصف ربع ثمن نوع ثانی ثلثان ثلث سدس اصحاب فرائض دوازده چهار مرد
هشت زن پدر وجد و برادر مادری و شوهر و زن و دختر و دختر پسر و هر سه همشیره و جده صحیحه و آن آنست که نسبت
کرده شود او را بسوئے میت و درمیان جد فاسد نیاید جد فاسد آنست که در نسبت وے بسوئے میت ام درمیان آید و مادر مست زن
میت را دو احوال با اولاد میت ثمن والا ربع شوهر میت را نیز دو احوال با اولاد میت ربع والا نصف جده صحیحه
میت را نیز دو احوال بمادر میت جده پدرے وجده مادرے هر دو محروم به پدر میت جده پدرے محروم وجده
مادرے را سدس مادر میت را سه احوال به اولاد میت یا همشیره یا برادر مافوق الواحد میت سدس وبخلاف این
مذکورین ثلث الکل مگر دو مسئله اند که ثلث البعض میگیرد اول آنکه مادر و پدر و زن میت ماند دویم انکه مادر و پدر
و شوهر میت ماند پدر میت را نیز سه احوال با اولاد ذکور کالابن وابن الابن میت سدس و با اولاد انوث میت
کالبنت الابن وان سفل هم سدس هم عصبه والا محض عصبه دختر میت را نیز سه احوال واحده را نصف مافوق
الواحدة را ثلثان و به پسر میت عصبه بغیره همشیره و برادر مادری میت را نیز سه احوال واحد را سدس مافوق الواحد را ثلث بطریق
تساوی مابین ذکور و اناث و باصل یا فرع میت محروم جد میت وان علا را چهار احوال در سه احوال جد و پدر برابر مگر چهار مسئله اند که برابر
نیست اول چهارم انکه بوجود پدر جد محروم آن چهار مسئله که دران جد و پدر برابر نیست اول آنکه از او مرد پدر و پسر آزاد کننده ماند پدر بلا خلاف
محروم اگر پدر نباشد و بجائے پدر جد باشد باتفاق محروم دویم آنکه جده پدرے بت به پدر میت محروم است اگر پدر نباشد و بجائے پدر جد باشد
صاحب سدس سیوم انکه مادر میت به پدر میت ثلث البعض میگیرد و اگر پدر نباشد و بجائے پدر جد باشد ثلث
کل گیرد چهارم همشیره و برادر میت به پدر میت باتفاق محروم یعنی نزد حضرت امام اعظم محروم است و بنزد
امام ابو یوسف و امام محمد رحمهما الله تعالے محروم نیست همشیره حقیقی میت را پنج احوال واحده را نصف و مافوق
الواحدة را ثلثان و به برادر حقیقی میت عصبه بغیره مثل حظ الانثیین و با اولاد انوث میت عصبه مع غیره و باصل
یا فرع ذکور میت محروم دختر پسر میت را شش احوال واحده را نصف و مافوق الواحدة را ثلثان و بیک دختر
میت سدس و بدو محروم و به نبیره میت عصبه بغیره و به پسر میت محروم همشیره پدرے میت را هفت احوال
واحده را نصف مافوق الواحدة را ثلثان و بیک همشیره حقیقی میت سدس و بدو محروم و به برادر پدرے میت
عصبه بغیره و با اولاد انوث میت کالبنت وبنت الابن عصبه مع غیره و به برادر حقیقی یا به همشیره حقیقی که عصبه شده
باشد با اولاد انوث میت و باصل اے بالاب بالاتفاق و بالجد عند ابی حنیفة یا فرع ذکور میت کالابن وابن الابن
محروم عصبه دو قسم است سببی و نسبی عصبه سببی مولا عتاقه عصبه نسبی سه قسم است بنفسه بغیره مع غیره عصبه بغیره
چهار زن اند دختر میت به پسر میت و دختر پسر میت به نبیره میت همشیره حقیقی میت به برادر حقیقی میت همشیره پدری
به برادر پدری میت عصبه عصبه مع غیره دو زن اند همشیره حقیقی با اولاد انوث میت همشیره پدرے با اولاد انوث
میت عصبه بنفسه مرد است آن چهار قسم است بنوت ابوت اخوت عمومت یعنی اول مرتبه در عصبیت پسر میت

است اگر او باشد نبیره میت ان سفل دویم مرتبه پدر اگر او باشد جد ان علا سیوم مرتبه اخ حقیقی واگر نه پدری واگر نه پسر
اخ حقیقی واگر نه پسر اخ پدری کذالک بلانهایة چهارم مرتبه عم مثلا اگر سایل یک است مسئله از سهم تام کنند مگر در نصف مسئله
از دو کنند واگر سایل مافوق الواحد است از یک نوع مسئله از اکثر کنند والا نه ببینند که از نوع اول چه ملحوظ است اگر نصف ملحوظ
است مسئله از شش کنند واگر ربع ملحوظ است مسئله از دوازده کنند واگر ثمن ملحوظ است مسئله از بیست چهار کنند مخارج هفت اند دو و سه چهار و شش و هشت و دوازده و
بیست چهار بر سه عول است بر چهار نه شش عول هم طاق شود هم تا ده و بر دوازده عول است محض طاق تا هفده و بر بیست و چهار یک
عول است تا بیست و هفت رد عکس عول است واو را چهار قاعده است اول من لا یرد هست یا نه اگر هست فرض
من لا یرد از اقل مخرج من لا یرد داده نظر کنند بسوئے من یرد اگر از یک جنس است رد کنند بر سرها من یرد و اگر از یک
جنس نیست رد کنند بر سهام من یرد دویم آنکه اگر من لا یرد نیست باز نظر کنند بسوئے من یرد اگر از یک جنس است رد کنند
بر سرها و اگر از یک جنس نیست رد کنند بر سهام من یرد قسمت کنند و فرایض محتاج است بسوئے هفت قاعده سه قاعده
در سرها و سهام و چهار قاعده در سرها و سرها ذهنیان اند آن سه قاعده که در سرها و سهام اند یکے تماثل دویم تباین سیوم توافق
تماثل آنرا گویند که سهام مستقیم شوند بر سرها و حکم آن آنست که محتاج ضرب نیست و تباین آنرا گویند که اقل مفنی اکثر باشد
در مافوق واحد برابر باشد و حکم آن آنست که کل سرها ضرب کنند در اصل مسئله و مافی ید هر کسے که از اصل مسئله گرفته باشد
این سه قاعده وقتی باشد که کسر افتد درمیان سرها و سهامها طائفه واحد واگر کسر افتد درمیان سرها و سهامها طایفه مافوق
الواحد جائے که تباین است کل سرها در ذهن دارد و جائے که توافق است وفق سرها در ذهن دارد و باز نظر باید
کرد در سرها و سرها ذهنیه در اینها چهار قاعده اند تماثل و تباین و توافق و تداخل تداخل آنرا گویند که یک طایفه داخل باشد
در طایفه دویم واگر قسمت کنند برابر آید پس اگر تماثل است ضرب کنند یک طایفه را در اصل مسئله و فی ماید هر کسے که از اصل
مسئله گرفته باشد واگر تداخل است ضرب کنند اکثر طایفه را در اصل مسئله و فی ماید هر کسے که از اصل مسئله گرفته باشد
واگر تباین است کل یک طایفه ضرب کنند در دوم و ما حصل هر دو ضرب کنند در سیوم و ما حصل هر سه ضرب کنند
در چهارم و ما حصل هر چهار ضرب کنند در اصل مسئله و فی ماید هر کسے که از اصل مسئله گرفته باشد واگر توافق است وفق
یکے و کل دویم ضرب کنند یا یکدیگر و ما حصل هر دو ملاحظه کنند با طایفه سیوم اگر توافق است وفق واگر تباین است
کل ضرب کنند در سیوم و ما حصل هر سه ملاحظه کنند با طایفه چهارم اگر توافق است وفق اگر تباین است کل ضرب کنند
در چهارم و ما حصل هر چهار ضرب کنند در اصل مسئله و فی ماید هر کسے که از اصل مسئله گرفته باشد مناسخه آنرا گویند
که نصیب بعضے ورثه بموت او قبل القسمة سوئے من هو بعده منه نقل کند اگر بعضے ایشان قبل القسمة میراث شد
چنانکه زوج و بنت و ام پس فوت شد زوج قبل القسمة ماند از وے دو پسر و بنت و جده پس فوت شد این
جده و ماند از وے زوج و دو برادر تصحیح کن مسئله میت اول بقواعد سابقه و از ان تصحیح سهام ورثه داده بقواعد مذکوره
تصحیح مسئله میت ثانی نماده نظر کن مابین آنچه در ید او است از تصحیح اول درمیان اول تصحیح ثانی پس اگر مستقیم شود بسهام
ثالثه ثانی ید او از تصحیح اول بر تصحیح ثانی پس حاجت ضرب نیست هر دو مسئله از تصحیح اول صحیح مے شوند و اگر

مستقیم نشود مانی یده او از تصحیح اول بر صحیح ثانی پس نظر کن اگر مابین هر دو توافق است ضرب کن وفق تصحیح ثانی در جمیع تصحیح اول و اگر تباین است ضرب کن کل تصحیح ثانی در کل تصحیح اول مبلغ حاصل هر یک از ضربین بتقدیر موافقت و مباینة مخرج هر دو مسئله و ما اندرج فیهما میشود و برائے تعریف نصیب هر یک از ورثه ازان مبلغ سهام ورثه میت اول از تصحیح بتقدیر مباینة کل در تصحیح ثانی ضرب کن و بتقدیر موافقت در وفق او و سهام ورثه ثانی از تصحیح بتقدیر مباینة مانی یده و بتقدیر موافقت در وفق مافی یده و اگر ثالث از ورثه قبل القسمة فوت شد یا رابع یا خامس پس مبلغی که مسئله اولیٰ و ثانیه از وی صحیح گشته بمنزله تصحیح مسئله اولی وار و مسئله ثالثه متعلقه بمیت ثالث بمنزله مسئله ثانیه گویا که میت اولیٰ و ثانی میت داند و ثالث میت ثانی پس عمل کند دران مثل عمل اول در رابع و خامس و سادس الی غیر النهایة هم بدین طریق عمل باید کرد والله اعلم بالصواب ❊

مکتوب هفتاد و دوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبانِ خدا حضرت ایشان ماکه بنام ملا فرح الدین صدور یافته در بیان آنکه انسان مرکّب از ده لطائف است و ما یناسب ذلک ۵

بسم الله الرحمن الرحیم ۛ الحمد لله وحده والصلوة والسلام علی من لا نبی بعده وعلیٰ آله واصحابه ومن نحی نحوه اما بعد برخوردار میان فرح الدین سلمه الله تعالیٰ بدعوات حسنه مخصوص است برخورداری بداند که انسان از ده لطائف مرکب است پنج ازان عالم امرے اند قلب و روح و سر و خفی و اخفی و پنج ازان عالم خلقی اند نفس و عناصر اربعه و اصل نفس عناصر اربعه است و از خلاصه عناصر اربعه نفس را بوجود آورده اند ازین جهة اورا عالم خلقی گویند و اصل لطائف عالم امرے سوائے قلب هر یک علیحده است اصل لطیفه روحی روح عنصر بادی است و اصل لطیفه سرے روح عنصر آبی است و اصل لطیفه خفی روح عنصر ناری است و اصل لطیفه اخفی روح عنصر ترابی است و قلب اصلی علیحده ندارد خلاصه ارواح هر چهار عناصر گرفته قلب بوجود آورده اند ازین جهة اورا لطیفه جامعه گویند بین عالمی الامر والخلق و اصول ارواح این لطائف در مرتبه حقایق سالک در حالت سیر عروج از اصلی باصلی میرود تا که در حقیقت خود فانی گردد و در اینجا اسم ولایت بر و صادق مے آید و این اول قدم ولایت است و اگر صاحب استعدادی بوده باشد از اینجا نیز او را از اصلی باصلی میبرند الی ماشاء الله تعالیٰ والسلام ۵

مکتوب هفتاد و سیوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرات ایشان ایضا بنام فرح الدین صدور یافته در بیان آنکه بعضے را نسبت حضور در خلوت غالب است و بعضے را در جلوت و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ۛ الحمد لله علیٰ کل حال والصلوة والسلام علی رسوله محمد و علی آله خیر آل اما بعد برخوردار عزیز دل میان فرح الدین دریاد

حق تعالیٰ مستغرق بوده شاد کام باشد بر مجیبے پوشیده نه رود انکه بعضے کسان اند که ظهور نسبت وحضور در محافل ومجالس و اسواق وصحبت در باب تفرقه زیاده ترمے یابند سرش آنست که ظاهر را باطن اُلفتے وخلتے است چنانکه جلیسان را بایک دیگرمے باشد وهر یک بکار خود مشغول این ظاهر وباطن هر یک بکار خود اشتغال دارد چون ظاهر سالک در محافل وکثرت بنا بر اختلاط خلق از مصاحبت باطن زایل گردد ناچار باطن بے مزاحمت اختلاط ظاهر سرگرم کار خود باشد و این غلبه حضور وحلاوت او ازان است وچون سالک بخلوت رود ظاهر ش از مشاغل محافل پرداخته متوجه مصاحبت و موانست باطن گردد وباطن نیز بظاهر رسوم مجالست بجا آرو ناچار در حضور فتور روے آرد و بعضے کسان دیگر اند که ایشان را در خلوات وحجرات جمعیت بیشتر از جلوات وکثرات بود سرش آنست که باطن ایشان را قوتے حاصل شده است و بر ظاهر غالب آمده وآن را تابع خود ساخته وبرنگ خود منصبغ گردانیده پس باتفاق ظاهر وباطن نسبت را تزائد حاصل شده واز برائے تحصیل اتفاق ظاهر وباطن ذکر بجهر در حلقه در طریقه علیه قادریه بهتر در نظرمے آید والسلام +

مکتوب هفتاد وچهارم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبانِ خدا حضرت ایشان ما که بنام خلیفه حاجی مولاداد قندهاری صدور یافته در تحقیق خرقه مبارک سرور کائنات علیه وعلیٰ آله افضل الصلوات واکمل التسلیمات که در اشرف البلاد احمد شاهی رسیده که همان خرقه که حضرت رسول کریم صلوات الله وسلامه علیه بحضرات ختنین وصیة فرموده که بحضرت اویس قرنی رسانند وکیفیت مسطوره درینجا رسیده ایا صحیح است یا نه وبیان اسناد خرقه مشایخ واثبات اصل خرقه وسند آن ودر بیان صحبت متصله مشائخ وآداب صحبت وارادت وبیان مصافحه حضریه وآداب لبس خرقه والباس آن وما یناسب ذالک

بسم الله الرحمن الرحیم ، سبحانک لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک من لدیک رب صل علے سیدنا حبیبک محمد فی جمیع منازله ومناهله کما هو اهلها وعلی آله واصحابه خصوصًا علی خلفائه الاربعة هم لعرش نبوته اقطابه اما بعد من الفقیر الی الله الغنی خادم الفقراء الفقیر الله بن عبد الرحمن الحنیفی الروتاسی الشکارپوری الی الشیخ الصادق فی مناهل اهل الصدق بالتقوی والسداد حاجی الحرمین الشریفین الحاج خلیفه مولاداد دامت ریاض جمعیته محروسة عن صوارف الزمان وطوارق الحدثان آمین ورحم الله عبدا یقول آمینا وبعد السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ان موادا یادنیا بالعواطف الالهیة مشمولة ولا زالت هی فیکم من حضرته جلت الآیه مسؤلة سلمکم الله سبحانه عما لا یلیق بشانکم وکان لکم وبکم ومعکم فی جمیع احیانکم انکم قد فتشتم واستفحصتم من داعیکم بالخیر من نسبة الخرقة الی اویس القرنی رضی الله تعالیٰ عنه ورفعها الی سر الله الاعظم علیه افضل الصلوات واکمل التحیات هل هی صحیحة ام لا وقد ارسلتم ورقة کتب فیها کیفیت وصول الخرقة المتبرکة الی اشرف البلاد احمد شاهی صانه الله تعالیٰ عن الآفات والبلیات ما حاصله ان الخرقة المرقعة التی خاطها النبی صلے الله علیه وسلم بیده المبارکة وایضا خاطها اهل البیت لما کان صلے الله علیه وسلم فی سفر الآخرة امر علیا رضی الله تعالیٰ عنه وکرم وجهه ان یسلمها الی اویس القرنی فالبس علی الخرقة الاویس وبعد انتقاله من الدنیا الی الآخرة ذهبوا

بهذه الخرقة الى المكة ووضعوها فى غار حراثم بعد سنين اخرجها شيخ الاولياء قطب الاتقياء الشيخ دوست محمد بشارة من حضرت النبى
صلى الله عليه وسلم وذهب بها الى ولاية بغداد ومن بغداد جاء بها اولاد الشيخ دوست محمد واخفاده الى البلدة الفاخرة بخارا
وكانت فيه ثمانين سنة ومن البخارا جاء بها الشيخ آقا محمد ونظر محمد شيخ الى دار السلطنة بلخ وكانت فيه خمسة وثلثين سنة ومن
بلخ جاء محمد ضياء وشيخ نياز يوم الاحد فى التاريخ الرابع والعشرين من المحرم المنتظم فى سلك المشهور سنة الف ومائة وتسعة وادخلها
فى خانقاه بلدة فيض آباد وقيل فى تاريخ وصولها اليه بالفارسية مثنوى خرقه پاک سید عربی + که وهد از ریاض جنت یاد +
در هزار ونود ونه از هجرة + محل او بجز کون افتاد + جو زکون شد چو قابل این فیض + زان جهت نام گشته فیض آباد +
وانتقلت من فيض آباد الى السلطان الاعظم والخاقان الاكرم مالك رقاب الامم مولى ملوك الترك والهند والعجم المويد بالطاف
الكريم الديان ناصر الحق احمد شاه درانى دامت ظلال خلافته على العالمين بتوسط اعظم مواد الحشمة محور فلك السلطنة
آصف الوقت والاوان شاه ولیخان سلمه الله تعالى عن الآفات والعاهات وصدمات الدهر وعوائق القهر ليلة الاحد فى التاسع
من شهر ربيع الاول المنتظم فى سلك شهود الف ومائة واثنين وثمانين انتهى معربا بالمخصا وانى لست من فرسان هذا الميدان
ولما لم يكن للسوال بد من الجواب بدفع ذلك تصديت اليه مستعينا بالله الكبير المتعال اعلم انه اختلف المحدثون فى نسبة الخرقة
الى الحسن البصرى والى اويس بن عامر القرنى رضى الله تعالى عنهما فذهب جمهورهم الى عدم اثباتها ذكر الحافظ السخاوى
فى المقاصد الحسنة ما نصه حديث لبس الخرقة الصوفية وكون الحسن البصرى لبسها من على رضى الله تعالى عنه قال ابن
دحية وابن الصلاح انه باطل وكذا قال شيخنا يعنى الحافظ ابن حجر العسقلانى انه ليس فى شئ من طرقه ما يثبت ولم يرد فى
خبر صحيح ولا حسن ولا ضعيف ان النبى صلى الله عليه وسلم البس الخرقة على الصورة المتعارفة بين الصوفية لاحد من اصحابه ولا امر
احدا من اصحابه بفعل ذلك وكل ما يرد فى ذلك صريحا فباطل قال ان من الكتب المفترى قول من قال ان عليا
البس الخرقة الحسن البصرى فان ايمة الحديث لم يثبتوا للحسن من على سماعا فضلا من ان يلبسه الخرقة قال السخاوى لم ينفرد بذلك
شيخنا بل سبقت اليه جماعة حتى من لبسها والبسها كالدمياطى والذهبى وابن علان والعلائى والمغلطائى والعراقى وابن الملقن
والبرهان الحلبى وغيرهم تشبيها بالقوم وتبركا بطريقتهم انتهى وكذا المواهب اللدنية وذكر الشيخ على القارى رحمه الله تعالى فى رسالته
المسماة بالاسرار المرفوعة فى الاخبار الموضوعة وكذا نسبة التلقين المتعارف بين الصوفية لا اصل له وكذا نسبة المصافحة المتصلة الى النبى
صلى الله عليه وسلم ليس له اصل عند العلماء الاعلام وكذا نسبة الخرقة الى اويس انه صلى الله عليه وسلم اوصى بخرقته لاويس وان عمر
وعليا سلماها اليه وانها وصلت لهم منه صلى الله عليه وسلم جزما غير ثابت ولو ذكره بعض المشايخ الكرام فان مدارهم على طريق الصحبة ومتابعة الكتاب
والسنة ومجانبة الهوى ومقاربة الهدى والعاقبة للتقوى انتهى وذهب بعض المحدثين من الحفاظ والمشايخ الصوفية الى
اثباتها قال الحافظ السيوطى فى مولفه سماه اتحاف الفرقة برفع الخرقة ان جمعا من الحفاظ على اثباتها وذكر الشيخ شهاب الدين
احمد بن محمد الخطيب القسطلانى فى المواهب اللدنية بعد نقل خدش الخادشين فى اتصال لبس الخرقة من طريق الحسن البصرى
نعم لبسهم لها مع الصحبة المتصلة الى كميل بن زياد النخعى وهو صحب على بن ابى طالب من غير خلف فى صحبته بين ايمة الجرح
والتعديل وفى بعض الطرق اسند للخرقة اتصالها باويس انتهى ابن عامر القرنى خير التابعين وهو اجتمع بعمر بن الخطاب وعلى

ابن ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہما وہذہ صحبتہ لا طعن فیہا قال الشیخ محمد الزرقانی فی شرح المواہب لکن لا تدل علی الدعوی نصا
انما ہو احتمال وکذا الدلالۃ فی صحبتہ کمیل علیا علی الدعوی وہو ان علیا البسہا کمیلا انما ہو احتمال انتہی ذکر فی کتاب مناقب الاولیاء
فی فضایل الاصفیاء لابی عبد اللہ محمد بن علی الاعدل قدس سرہ ان امیر المومنین الفاروق الاعظم وعلی الاکرم رضی اللہ تعالیٰ
عنہما لما امرا من جانب سید المرسلین صلے اللہ علیہ وسلم بان یوصلا قمیصہ المبارک الی اویس القرنی قدس سرہ بعد انتقالہ صلی اللہ
علیہ وسلم ویطلبا منہ دعاء المغفرۃ للامۃ مشیا الیہ فاذا ہو بوادی الادراک ساجد امتضرعا مبتہلا فلما سلما علیہ رفع راسہ من السجدۃ ورد
السلام ووضع القمیص علی راسہ فقال کنت فی السجدۃ ادعو المغفرۃ لعصاۃ الامۃ بامر سلطان الانبیاء فقال رب العزۃ یا اویس
القرنی غفرت نصف الامۃ بدعائک والبقیت نصفہا موقوفا علی شفاعۃ محبوبی الغوث الاعظم السید عبد القادر الجیلانی قلت یا رب
این محبوبک عبد القادر قال مستریح فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر وہو قریب من مقام دنی فتدلی فکان قاب قوسین
او ادنی وہو خلاصۃ خواص اولاد محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وہو حجۃ اللہ علی الارض وقدمہ علی اعناق الاولیا الاولین
والآخرین الی یوم القیمۃ انتہی اقول نسبۃ لبس الخرقۃ بحسن البصری وکذا باویس القرنی ثابتۃ وہو الراجح عند التحقیق واما ما ذکر السخاوی
ومن تبعہ من القدح فی لبس الخرقۃ من علی مستندا بان ائمۃ الحدیث لم یثبتوا للحسن سماعا من علی فقدح غیر صحیح اذ لا یلزم
من عدم السماع والروایۃ عدم الباس الخرقۃ والثوب فیجوز ان یلبسہ الخرقۃ وہو لا یروی عنہ شیئا الا یری انہ صلے اللہ علیہ وسلم
البس ابن عمہ عبد اللہ بن الزبیر بن عبد المطلب حلۃ واقعدہ الی جنبہ ومع ذلک لا یروی عنہ شیئا وکذلک البس کعب
بن زہیر بردتہ حین انشاد قصیدتہ وہو لا یروی عنہ حدیثا کما صرح بہ فی الاستیعاب وکذلک لا یلزم من عدم السماع والروایۃ
عدم الاجتماع والصحبۃ لان کثیرا من اصحاب النبی صلے اللہ علیہ وسلم کعبد اللہ وکعب المذکور بن زہیر وکعثمان بن عبید اللہ
التیمی اخی طلحۃ بن عبید اللہ وکعمیۃ بن ابی وقاص اخی سعد بن ابی وقاص وکعبد الرحمن بن ربیعۃ الباہلی وعکرمۃ بن
عبید اللہ الخولانی وغیر ذلک من الصحابۃ رضی اللہ تعالیٰ عنہم کانوا فی حضرت النبی صلے اللہ علیہ وسلم ولیس لہم عنہ روایۃ
واحدۃ وکذلک بنات النبی صلی اللہ علیہ وسلم غیر فاطمۃ لم یروین عنہ شیئا مع انہن بقین فی حضرتہ مدۃ مدیدۃ نعم انما یصح
انکار لباس الحسن علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ لو صح عدم اجتماعہ بہ ولیس کذلک بل ولا شک ان الحسن البصری بعد ما بلغ سن
التمیز کان مجتمعا مع علے رضی اللہ تعالیٰ عنہ بالمدینۃ المنورۃ مدۃ سبع سنین وذلک لانہ ذکر الشیخ عبد الرحمن السندی فی کتابہ
المسمی بحل رجال البخاری وغیرہ ما محصلہ ان الحسن البصری ولد بالمدینۃ سنۃ احدی وعشرین من الہجرۃ لسنتین بقیتا
من خلافۃ عمر باتفاق اہل السیر وبقی المدینۃ الی یوم الدار حین قتل عثمان وخرج بعد ذلک من المدینۃ الی البصرۃ ورای من
الصحابۃ مائۃ وعشرین وقیل بل ثلثمائۃ منہم عثمان وعلی وطلحۃ وغیرہم وروی الحدیث عن کثیر من الصحابۃ کابی ہریرۃ وابی بکرۃ و
عمرو بن تغلب ومعقل بن یسار وجندب بن عبد اللہ وسمرۃ بن جندب وعبد الرحمن بن سمرۃ وانس بن مالک وعبد اللہ
بن مغفل وغیرہم انتہی ولا خلاف فی ذلک کلہ ولا فی ادرکہ ورویتہ لعلی بن طالب وانما الخلاف فی روایتہ للحدیث عنہ ولئن
سلمنا علی طریق التنزل ان عدم السماع یستلزم عدم الالباس فالجواب حینئذ ان الراجح ثبوت سماع الحسن عن علی کما بینہ
الحافظ جلال الدین السیوطی فی فتاواہ المسمی بالحاوی للفتاوی الحدیثیۃ وفی رسالتہ المسماۃ باتحاف الفرقۃ برفع الخرقۃ وہذا

محصله مسئله انکر جماعة من الحفاظ سماع الحسن البصری من علی بن ابی طالب رضی الله تعالیٰ عنه وتمسک لهذا بعض
المتاخرین فخدش به فی طریق لبس الخرقة والتلقین واثبت جماعة سماعه عنه ورجحه الحافظ الضیاء المقدسی فی المختارة ونقل
الحافظ ابن حجر الخلاف فیه فی اطراف المختارة ثم رجح الاثبات وصححه قال اے الحافظ السیوطی وهو الراجح عندی لوجوه
الاول ان العلماء ذکروا فی الاصول فی وجوه الترجیح ان المثبت مقدم علی النافی لان معه زیادة علم الوجه الثانی ان الحسن
ولد لسنتین بقیتا من خلافة عمر بن الخطاب رضی الله تعالیٰ عنه بالاتفاق وکانت امه خیرة مولاة ام المؤمنین ام سلمة
رضی الله تعالیٰ عنها فکانت ام سلمة تخرج الحسن الی الصحابة یبارکون علیه واخرجته الی عمر فدعا له اللهم فقهه فی الدین وحببه
الی الناس ذکره الحافظ المزی فی التهذیب واخرجه العسکری فی کتاب المواعظ بسنده وذکر الحافظ المزی ان الحسن حضر یوم الدار
حین قتل عثمان وعمره حینئذ اربع عشرة سنة ومن المعلوم انه من حین بلغ سبع سنین امر بالصلوة فکان یحضر الجماعة
ویصلی خلف عثمان الی ان قتل عثمان وعلی اذ ذاک بالمدینة فانه لم یخرج منها الی الکوفة الا بعد قتل عثمان فکیف یستنکر سماعه منه
وهو یجتمع به کل یوم فی المسجد خمس مرات من حین میز الی ان بلغ اربع عشرة سنة وزیادة علی ذلک وذکر الحافظ زین العراقی
فی شرح الترمذی انه قال الحافظ ابو زرعة کان الحسن البصری یوم بویع لعلی ابن اربع عشرة سنة وراى علیا بالمدینة ثم
خرج علی الی البصرة والکوفة ولم یلقه الحسن بعد ذلک وقال الحسن رأیت الزبیر یبایع علیا انتهى کلام العراقی قال الامام
السیوطی ففی هذا القدر کفایة ویحمل قول النافین الروایة عنه علی ما بعد خروج علی من المدینة. الوجه الثالث ورد عن الحسن البصری
ما یدل علی سماعه منه فقد اورد المزی فی التهذیب بسنده الی موسی بن عبید قال سألت الحسن فقلت یا ابا سعید انک تقول
قال رسول الله صلی الله علیه وسلم وانک لم تدرکه فقال یا ابن اخی کل شیٔ سمعتنی اقول قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
فهو عن علی بن ابی طالب رضی الله تعالیٰ عنه غیر انی فی زمان لا استطیع ان اذکر علیا وکان الحسن حینئذ فی عمل الحجاج ثم قال ای
الامام السیوطی وذکر ما وقع لنا من روایة الحسن البصری عن علی رضی الله تعالیٰ عنه فساق عشرة احادیث مسندة من روایة الحسن عن علی
ثم قال فی آخرها قال الحافظ ابن حجر وقع فی مسند ابی یعلی قال حدثنا جویریة ابن اشرس اخبرنا عقبة بن ابی الصهباء الباهلی قال سمعت الحسن
یقول سمعت علیا یقول قال رسول الله صلی الله علیه وسلم مثل امتی مثل المطر الحدیث قال محمد بن حسن الصیرفی شیخ شیوخنا هذا نص صریح فی
سماع الحسن من علی رضی الله تعالیٰ عنه ورجاله ثقات وجویریة وثقه ابن حبان وعقبة وثقه احمد بن حنبل و ابن معین انتهى
ما ذکره الحافظ السیوطی مختصرا قال الشیخ صفی الدین القشاشی فی کتابه السمط المجید فاذا صح سماع الحسن عن علی بالنص الصریح
لم یبق مجال لانکاره اصلا وما نقله السخاوی عن الحافظ ابن حجر من نفیه لسماعه فمعارض بما نقله السیوطی عن الحافظ ابن حجر ایضا من
اثباته لسماعه وترجیحه له فی اطراف المختارة کما مر فاثباته سماعه مقدم علی نفیه له والحسن وان قالوا انه کان یدلس لکنه ثقة قال الحافظ
ابن حجر فی تقریب التهذیب الحسن البصری ثقة فقیه فاضل مشهور وکان یرسل کثیرا ویدلس وهو راس الطبقة الثالثة مات سنة
عشر ومائة وقد قارب التسعین انتهى ومن المقرر ان المدلس الثقة اذا عبر فی روایته عن شیخه بصیغة صریحة فی السماع کسمعت
وحدثنی فروایته مقبولة واسناده متصل فروایة الحسن فی الحدیث المذکور مقبولة واسناده متصل لکونه ثقة صرح بلفظ سمعت فلما
صح السماع بمثل هذا النص الصریح ثبت ما اثبته الصوفیة من اخذه بخرقة الطریقة عن علی رضی الله تعالیٰ عنه وزال اعتراض

المعترضين من اصله فانقلت ماذكره تموه منقولا عن الحافظ السيوطي وغيره فانما يثبت اللقي والسماع واما لبس الخرقة وتلقين
الذكر والمصافحة فلا فاين هذا من ذاك قلت قد ذكر في اول الكلام ان من خدش في طريق الخرقة من المتاخرين متمسكه
في ذلك عدم سماع الحسن عن علي رضي الله تعالى عنه بناء على انكار جماعة من الحفاظ سماعه ولم يقيم دليلا على نفي اللبس غير انكار
السماع فاذا صح السماع وثبت لم يبق للخادش الثاني متمسك في الخدش ومعنا مقدمة معلومة مشهورة هي ان لبس الخرقة
من طريق الحسن البصري قد رواه جماعة من اكابر اهل الله وفيهم من هو جامع بين الفقه والتصوف والحديث كالاستاذ
عبد الكريم بن هوازن القشيري وغوث الثقلين محي الدين عبد القادر الجيلاني والشيخ عبد القاهر بن عبد الله السهروردي
وابن اخيه الشيخ شهاب الدين عمر بن محمد بن عبد الله السهروردي صاحب عوارف المعارف وغيرهم ممن هو مقبول ثقة عند الفريقين
فاذا انتفى سبب الخدش وقد رواه من هو ثقة مقبول ظهر ثبوت ماذكره الصوفية وان سنده متصل مرفوع انتهى ما افاده الصفي
القشاشي مختصرا فليتدبر واما قول السخاوي نا قلا عن شيخه ولم يرو في حديث صحيح ولا حسن ولا ضعيف ان النبي صلى الله عليه وسلم البس
الخرقة على الصورة المتعارفة بين الصوفية لاحد من اصحابه الى آخره فليس فيه الا نفي ورود الكيفية المخصوصة المتعارفة بينهم وذلك غير قادح اذ لا يلزم من ذلك
نفي اصل الالباس بغير تلك الكيفية وهو ظاهر الا يرى ان الشيخ شهاب الدين السهروردي قدس سره قد قال في العوارف ولا خفاء
ان لبس الخرقة على الهيئة التي يعتمده الشيوخ في هذا الزمان لم يكن في زمان رسول الله صلى الله عليه وسلم وهذه الهيئة والاجتماع
لها والاعتداد بها من استحسان الشيوخ انتهى هذا مع انه قد ثبت تعدد الالباس منه صلى الله عليه وسلم بكيفيات مختلفة فانه
البس عليا وابن عوف العمامة وارخى للاول طرفها وللثاني طرفيها وكل منها كيفية والبس غيرهما الكساء والخميصة والانبجانية
والجبة وغير ذلك وكذلك ثبت الباسه للصغير وللكبير والذكر والانثى والمفرد والجمع كما سياتي سرد تلك الاحاديث فهو دليل على ان
الامر فيه توسعة وليس محصورا في كيفية خاصة ولا في ثوب خاص ووجهه ان المقصود بالالباس هو التشريف وايصال التبرك و
ذلك يحصل بالالباس على اي وجه كان من غير اختصاص بكيفية دون كيفية فظهر ان ما اعتاده المشايخ الصوفية من الباس
الخرقة على هيئة معهودة ليس خارجا من اتباع السنة لاطلاق الشارع لعموم الكيفيات فليتدبر والله اعلم وعلمه احكم والاحاديث
الواردة في اصل الالباس منها حديث ام خالد قال العارف الشهاب السهروردي في عوارفه واصل لبس الخرقة من السنة هذا الحديث
انتهى وهو حديث الصحيحين اخرجه البخاري ومسلم عن ام خالد رضي الله تعالى عنها قالت اتي رسول الله صلى الله عليه وسلم
بثياب فيها خميصة سوداء صغيرة فقال من ترون نكسو الخميصة فسكت القوم قال ائتوني بام خالد فاتي بها تحمل فاخذ الخميصة
بيده فالبسها وقال ابلي واخلقي وكان فيها علم اخضر واصفر فقال يا ام خالد هذا سناه وسناه بالحبشية بمعنى حسن فكلمها عليه
السلام بلغة الحبشة لولادتها بها ومنها حديث عبد الرحمن بن عوف قال الحافظ السيوطي وقد استنبطت للخرقة اصلا اوضح
مما تقدم وهو ما اخرجه البيهقي في شعب الايمان من طريق عطاء الخراساني ان رجلا اتى ابن عمر فساله عن ارخاء طرف العمامة
فقال له عبد الله ان رسول الله صلى الله عليه وسلم بعث سرية وامر عليها عبد الرحمن بن عوف وعقد لواء وعلى عبد الرحمن بن عوف
عمامة من كرابيس مصبوغة بسواد فدعاه رسول الله صلى الله عليه وسلم فحل عمامته ثم عممه بيده وافضل موضع اربع اصابع او نحو
ذلك فقال هكذا فاعتموا فانه احسن واجمل واخرج ابو داود والبيهقي عن عبد الرحمن بن عوف قال عممني رسول الله صلى الله عليه

وسلم فسدلها بين يدی ومن خلفی فالاستدلال بهذا الالباس الخرقة انسب انتهى زاد السيوطی فی حاشية على سنن ابو داود وجه اوصحية هذا
ان الصوفية انما يكسون من يلبسون طاقالا ثوبا عاما لجميع البدن وان لبس الخرقة فيه نوع من البائية وام خالد كانت صغيرة
وتصلح للمبائقة بخلاف حديث عبد الرحمن بن عوف انتهى ومنها حديث على رضی الله تعالى عنه قال الشيخ صفی الدين القشاشی فی
السمط المجيد والاخضار ان الاستدلال بحديث على انسب من الاستدلال بحديث عبد الرحمن بن عوف لان السلاسل لاتنتهی الى
ابن عوف وانما تتصل بعلی وهو ما قال السيوطی فی جامعه الكبير معزوا الى ابن ابی شيبة والطيالسی وابن منيع والبيهقی عن على
رضی الله تعالى عنه قال عممنی رسول الله صلے الله عليه وسلم يوم غدير خم بعمامة فسدلها خلفی وفی لفظ فسدل طرفها على منكبی ثم قال
ان الله امدنی يوم بدر وحنين بملائكة يعتمّون هذه العمّة وقال ان العمامة حاجزة بين الكفر والايمان وفی لفظ بين المسلمين
والمشركين الحديث وقال معزوا الى ابن شاذان فی مشيخته عن على رضی الله تعالى عنه ان النبی صلے الله عليه وسلم عممه
بيده فذنب العمامة من ورائه ومن بين يديه ثم قال النبی صلے الله عليه وسلم ادبر فادبر ثم قال اقبل على اصحابه
فقال النبی صلى الله عليه وسلم هكذا يكون تيجان الملائكة انتهى وقال السيوطی ايضًا فی فتاواه الفقهية فی باب اللباس اخرج
الطبرانی عن الله بن بسر قال بعث رسول الله صلے الله عليه وسلم عليا الى خيبر فعممه بعمامة سوداء ثم ارسلها من ورائه او قال
على كتفه اليسرى انتهى وقال فی فتاواه التفسيرية فی سورة آل عمران ان هذا الحديث رواه الطبرانی فی معجمه الكبير واسناده
حسن انتهى ومنها حديث ابن عباس وهو ما اخرجه الترمذی وحسنه عن ابن عباس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
للعباس اذا كان غداة الاثنين فأتنی انت وولدك حتى ادعولهم بدعوة ينفعك الله بها وولدك فغدا وغدونا معه والبسنا كساءً
ثم قال اللهم اغفر للعباس وولده مغفرة ظاهرة وباطنة لاتغادر ذنبا اللهم احفظه فی ولده ومنها ما ذكره شيخ شيخنا محمد بن عبد الرحمن
الفارسی فی فهرسته قال قد جاء ان صاحب دومة الجندل اهدى اليه صلى الله عليه وسلم جبة من سندس فجعل الصحابة يتعجبون
منها فوهبها لعمر ولما جاءه عكرمة بن ابی جهل يوم الفتح رمى اليه رداءه والبس كعب بن زهير بردته بما انشد قصيدته وكسی معاوية
ثوبه فی يوم ثم فی يوم آخر ازاره ثم فی يوم آخر رداءه وامثال ذلك كثير انتهى وقال الشيخ ابن حجر المكی فی فهرسته الصغير انه ذكر
العلامة لسان العارفين احمد بن ابی بكر الصديقی فی كتابه تلخيص القواعد الموفية فی فضل خرقة الصوفية ما حاصله وقد صح
ان جبرئيل البس النبی صلى الله عليه وسلم وهو البس جمعا من الصحابة كابی بكر وعمر وعثمان وعلى وبلال وعمار وصهيب وحذيفة و
معاوية وعائشة وحفصة وسودة وام خالد وغيرهم انتهى وقال ايضا فی فهرسته ما محصله ولم يزل العلماء العاملون مستمرين على لبس
الخرقة والباسها من زمن رسول الله صلى الله عليه وسلم الى الآن ولا شك ان سند تلقين الذكر واخذ العهد ولبس الخرقة كحكم
سند الحديث الشريف من انه تارة يكون صحيحا او حسنا او ضعيفا او موضوعا وبعض اسانيد لبس الخرقة فيها مقال لانها لاتخلو عن
مجهول او انقطاع وكذلك التلقين واخذ العهد لكن كل اسانيدها ليست كذلك ولئن سلم فالامر كما ذكره ابن صلاح حيث
قال وليس بقادح فيما اوردناه كون لبس الخرقة متصلا الى منتهاه على شرط اصحاب الحديث فی الاسانيد فان المراد ما تحصل
به البركة والفائدة باتصالها بجماعة من السادة الصالحين انتهى قال الشيخ شهاب الدين السهروردی قدس سره فی عوارفه ان
لبس الخرقة مزيد ارتباط بين الشيخ والمريد وتحكم من المريد للشيخ فی نفسه والتحكم سائغ فی الشرع لمصلحة دنياوية فكيف ينكر هذا شبابه

الخرقة اظهار للتصرف فيه فيكون لبس الخرقة علامةً للتفويض والتسليم ودخوله فی حکم الشيخ ودخوله فی حکم الله تعالیٰ وحكم رسوله احياء سنة المبايعة مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ويد الشيخ فی الباس الخرقة تنوب مناب يد رسول الله صلى الله عليه وسلم قال وقد رأينا من المشائخ من لايلبس الخرقة ويسلك من غير لبسها ويكتفی بالصحبة وكان طبقة من السلف الصالحين لايعرفون لبس الخرقة ولايلبسونها المريد فمن يلبسها فله مقصد صحيح واصل من السنة وشاهد فی الشرع ومن لم يلبسها فله رأيه وكل تصاريف المشائخ محمولة على السداد والصواب ولايخلو عن نية صالحة انتهى قال الشيخ ابن حجر المكی فی فهرسته ايضا ولايشترط فی لبس الخرقة ان تكون للشيخ ولامن لباسه بل بركتها المعتبرة تحصيل بوضعه لها بيده الطاهرة على راس المريد او بدنه وينبغی للمريد ان لايديم لبسها لانه تغنی حينئذ وتفوت بركتها بفنائها بل يلبسها فی نحو الجمعة والعيدين لاغير وينبغی له ان يقبل بعد الباس الشيخ اياه راس الشيخ او يده او رجله اقتداء بفعل الصحابة فقد قبل عبدالله بن السائب راس النبی صلى الله عليه وسلم وكعب بن مالك يده وآخر رجله وقال الشيخ فی فهرسته ايضا وقد سمعت عن بعض المشائخ انه جمع آيات العهد التی فی القرآن وكان يتلوها عند اخذ العهد على المريد لكونها مذكرة ومحذرة وزاجرة ومن جملتها يا ايها الذين آمنوا اوفوا بالعقود واوفوا بعهد الله اذا عاهدتم ان الذين يبايعونك انما يبايعون الله يد الله فوق ايديهم الآيات ثم يقول الشيخ مخاطبا لتلميذه اعاهدك على التوبة الخالصة لله تعالیٰ وعلى دوام ذكر الله تعالیٰ بظاهرك وباطنك وسرك وعلانيتك وعلى القيام بقواعد الاسلام التی بنی عليها الاسلام شهادة ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله وان تقيم الصلوة وتوتی الزكوة وتصوم رمضان وتحج البيت ان استطعت اليه سبيلا وان تبالغ فی القيام بحق جارك لاتحصل له بائقة من بوائقك وان يسلم المسلمون من لسانك ويدك وكل مايصدر عنك من السوء وعلى ان تكون من الاخلاق الكريمة بالمحل الاعلى كاطعام الطعام وصلة الارحام واقراء السلام وان لايراك مولاك حيث نهاك ولايفقدك حيث امرك ثم يقول اللهم اجعل هذه الايادی متصلة بحبالك المنيع الذی لاينقطع محصنة بحصنك الحصين الذی لاينصدع واجعل هذا العهد مقربا اليك يثبت الله الذين آمنوا بالقول الثابت فی الحيوة الدنيا وفی الآخرة تجمعنا الكتاب والسنة وتفرقنا الضلالة والبدعة وحسبنا الله ونعم الوكيل انتهى وصل اقول بلغ لنا اتصال فی لبس الخرقة بحسن البصری من جهة طريقة غوث الثقلين حجة الحق على الخلائق الشيخ محی الدين عبدالقادر الجيلانی قدس سره وبحسن البصری من جهة طريقة جمال الاسلام ابی القاسم عبدالكريم بن هوازن القشيری النيشاپوری قدس سره وبه وباويس القرنی من جهة شيخ الشيوخ شهاب الدين عمر بن محمد بن عبدالله السهروردی قدس سره وبحسن البصری من جهة الطريقة الرفاعية وايضا بحسن البصری من جهة الطريقة الچشتية وايضا بحسن البصری من جهة الطريقة المدينية وايضا به وباويس من جهة الطريقة الاحمدية المنسوبة الى سيدی احمد البدوی المنشعبة من الطريقة المدينية وايضا بحسن من جهة الطريقة الحاتمية وبالسيدين الشريفين الحسن والحسين رضی الله تعالی عنهما من جهة الطريقة الشاذلية ووصل الى نسبة الخرقة فی الطريقة الخضرية وايضا فی الطريقة المحمدية المنسوبة الى سيدنا محمد النبی الكريم صلى الله عليه وسلم ووصل الى نسبة تلقين الذكر مسلسلة بالاجازة الخاصة والعامة ونسبة الصحبة ايضا وبكميل بن زياد من جهة الشيخ نجم الدين الكبری كما سنذكره فی الطريقة الكبروية وباويس القرنی من جهة قطب الاقطاب بهاء الحق والدين النقشبند وبالسندين فی الطريقة الاويسية مسلسلا اما الاتصال فی

لبسها بحسن البصري من جهة الطريقة القادرية المنسوبة الى غوث الثقلين قدس سره بالاسانيد المتعددة السند الاول من قطب الاقطاب
مرشد الشيخ والشاب عالم مناهج الحدوث الى سرادقات القدم معلم ارقام نصوص الحكم مجلي غوامض اسرار النصوص مظهر سرائر اطوار الخصوص
راقي درجات شواهق الملكوت مفتاح كنوز لطائف الجبروت شاهد مشهد عروة سنام اللاهوت القائم بالعبودية الخالصة للمعبود
الباري قبلتنا الشيخ محمد سعود البشادري قدس سره وقدس سره كونية ومن هذا السند لنا نسبة تلقين الذكر والصحبة في الطريقة العلية
القادرية الى النبي صلى الله عليه وسلم مع اجازة التلقين وهو اخذها من الغوث الاكمل قدوة المشائخ مجمع الطرق الالهية جامع
البحرين ثمن النورين محمد سعيد اللاهوري قدس سره وهو من العالم الرباني السيد محمود بن السيد علي الشيخاني الشافعي المدني وهو
من شيخه عبد الرزاق وهو قبله من والده السيد شرف الدين والشيخ شرف الدين عن عمه السيد السند الشيخ جلال الدين وهو عن عمه
السيد السند الشيخ شهاب الدين احمد وهو عن اخيه وشقيقه الشيخ جمال الدين عبد الله وهو عن عمه السيد السند الشيخ الشمس ابو الوفاء وهو
عن اخيه شقيقه السيد السند الشيخ شهاب الدين احمد وهو عن والده السيد السند الشيخ قاسم وهو عن ابن عمه السيد السند الشيخ عبد الباسط
وهو عن والده السيد السند الشيخ شهاب الدين ابي العباس احمد وهو عن والده السيد السيد الشيخ بدر الدين الحسن وهو عن والده
السيد السند الشيخ علاء الدين وهو عن والده السيد السند الشيخ شرف الدين يحيي وهو عن والده السيد السند قاضي القضاة عماد الدين
ابي صالح نصر وهو عن والده وقدوته وبركته ووسيلته الى الله تعالى السيد السند الشيخ عبد الرزاق وهو عن والده وشيخه وقدوته
الى الله تعالى سيدنا وشيخنا ووليينا وقدوتنا وامامنا ومرشدنا وهادينا ومهدينا الى الله حجة الحق على الخلائق ابي محمد محي السنة والحق
والدين الشيخ عبد القادر الجيلاني قدس الله روحه ونور ضريحه وهو عن الشيخ ابي سعيد المبارك بن علي المخرمي بالضم والفتح والكسر
الراء المهملة المشددة منسوب الى المخرمة محلة ببغداد فيها نزل بعض ولد ابن المخرم فنسب اليه قال سيدي الشيخ عبد القادر جاءني
ابو سعيد المبارك وقال لا بد ان تلبس مني خرقة والبس منك خرقة ليتبرك كل منا بالآخر ولبست منه خرقة ولبس مني خرقة و
شيخهما في الخرقة الشيخ ابو الحسن علي بن احمد بن يوسف الهكاري الكردي القرشي وهو عن شيخ الشيخ ابي الفرج محمد بن عبد الله
الطرسوسي وهو عن الشيخ ابي الفضل عبد الواحد بن عبد العزيز بن الحارث التميمي وهو عن والده عبد العزيز بن الحارث التميمي وهو
من الشيخ ابي بكر محمد الشبلي وهو عن الشيخ ابي القاسم بن محمد بن الجنيد القواريري البغدادي الزجاج لقب بذلك لان اباه
كان يبيع الزجاج ولذلك يقال له القواريري واصله من نهاوند ومولده ومنشاؤه بالعراق توفي ببغداد سنة ثمان وتسعين
ومائتين وهو عن خاله الشيخ ابي الحسن السري بن المغلس السقطي وهو عن الشيخ ابي محفوظ معروف بن فيروز الكرخي وهو عن الشيخ
داؤد الطائي وهو عن الشيخ حبيب العجمي وعن الشيخ حسن البصري وهو عن الشيخ الامام والاسد الضرغام زوج البتول واخ الرسول
علي بن ابي طالب رضي الله تعالى عنه وكرم وجهه وهو عن ابن عمه سيد المرسلين وقائد ركب الانبياء والمرسلين محمد المصطفى صلى الله
عليه وسلم وعلى آله واصحابه ومن تبعهم اجمعين والحمد لله رب العالمين والسند الثاني لاتصال نسبة الخرقة في الطريقة القادرية
مع اجازة الطريقة القادرية من شيخنا ومولانا عبد القادر بن ابي بكر الصديقي مفتي الحنفية بمكة رحمه الله تعالى وافاض علينا من
بركاته وهو لبسها من يد شيخه ابي البقاء حسن علي العجيمي المكي الحنفي وهو لبسها من يد شيخه العارف بالله صفي الدين احمد بن محمد القشاشي
المدني وهو لبسها عن والده الشيخ محمد بن يونس بن احمد الدجاني المقدسي ثم اليمني وهو لبسها عن شيخه العارف بالله تعالى

شجاع الدين عمر بن احمد جبرئيل وهو لبسها عن شيخه العارف بالله تعالى عبد القادر بن الجنيد من احمد وهو لبسها عن ابيه الجنيد بن احمد وهو لبسها عن ابيه الشيخ احمد بن موسى المشرع وهو لبسها عن الشيخ اسمعيل بن الصديق الجبرتي وهو لبسها عن الشيخ محمد المزجاجي و هو لبسها عن قطب وقته وغوث زمانه شرف الدين ابي المعروف اسمعيل بن ابراهيم بن عبد الصمد الجبرتي القرشي الهاشمي العقيلي الصوفي اليمني الزبيدي قدس سره وهو لبسها من يد شيخه سراج الدين ابي بكر بن محمد بن ابراهيم السلامي الشهير بالسراج الصوفي وهو لبسها من يد شيخه محي الدين احمد بن محمد بن احمد بن عبد الله بن يوسف الاسدي وهو لبسها من يد شيخه فخر الدين ابي بكر محمد بن علي بن نعيم وهو لبسها من يد شيخه ابي احمد محمد بن احمد بن عبد الله بن يوسف وهو لبسها من يد والده ابي محمد احمد بن عبد الله وهو لبسها من يد والده الشيخ عبد الله بن يوسف وهو من يد شيخه عبد الله بن قاسم بن زريه وهو لبسها من يد شيخه ولي الله ابي محمد عبد الله بن علي الاسدي وهو لبسها من يد شيخه قطب الاقطاب الغوث الفرد محي الدين عبد القادر الجيلاني قدس سره وهو لبسها من يد الشيخ ابي سعيد المبارك المخرمي وهو لبسها من يد الشيخ ابي الحسن على الهكاري وهو لبسها من يد الشيخ ابي الفرح محمد الطرسوسي وهو لبسها من يد الشيخ ابي الفضل عبد الواحد بن عبد العزيز التيمي وهو لبسها من يد الاستاذ ابي بكر محمد الشبلي وهو لبسها من يد سيد الطائفة ابي القاسم الجنيد البغدادي وهو لبسها من يد خاله الشيخ سري السقطي وهو لبسها من يد الشيخ معروف الكرخي وهو لبسها من يد الاستاذ داؤد الطائي وهو لبسها من يد الشيخ حبيب العجمي وهو لبسها من يد الحسن البصري وهو لبسها من يد الشيخ حبيب العجمي وهو لبسها من امير المومنين علي ابن ابي طالب كرم الله وجهه الله تعالى وجهه وهو لبسها من يد سيد الاولين والآخرين محمد النبي الكريم صلى الله عليه وسلم وعلى آله واصحابه اجمعين وهو صلى الله عليه وسلم لبس من رب العالمين بواسطة الروح الامين والحمد لله رب العالمين وقال شيخ شيخنا محمد بن سليمان المغربي ان للمعروف الكرخي قدس سره في لبس الخرقة نسبة اخرى غير ما سبق فانه لبسها عن الامام علي الرضا وهو لبسها عن ابيه موسى الكاظم وهو لبسها من ابيه جعفر الصادق وهو لبسها عن ابيه محمد الباقر وهو لبسها عن ابيه زين العابدين وهو لبسها عن ابيه الحسين الشهيد وهو لبسها عن ابيه سيدنا علي المرتضى رضي الله تعالى عنهم اجمعين وهو لبسها من يد المصطفى صلى الله عليه وسلم انتهى ما ذكره الشيخ محمد بن سليمان **السند الثالث** لاتصال الخرقة بهذا السند الى القطب شرف الدين اسمعيل بن ابراهيم الجبرتي بلباسه لها من جمال الدين محمد بن ابي بكر الضجاعي بضم الضاد المعجمة وكسرها الزبيدي بلباسه لها من الحافظ برهان الدين ابراهيم بن عمر بن علي العلوي الزبيدي بلباسه لها من الامام جمال الدين عبد الحميد بن عبد الرحمن بن عبد الحميد بن كوهي الآتشگاهي بلباسه لها من نجم الدين عبد الله بن محمد الاصفهاني بلباسه لها من عز الدين احمد بن ابراهيم الواسطي بلباسه لها من الشيخ الاكبر محي الدين محمد بن علي ابن العربي بلباسه لها من يد الشيخ جمال الدين يونس بن يحيى بن ابي البركات الهاشمي العباسي بمكة المعظمة تجاه الركن اليماني بالمسجد الحرام سنة تسع وتسعين وخمسمائة بلباسه لها من يد القطب الرباني محي الدين عبد القادر الجيلاني قدس الله تعالى سره واسرارهم اجمعين ونفعنا بهم آمين **السند الرابع** لاتصال نسبة الخرقة وهو بالسند الثاني الى الصفي احمد القشاشي وهو لبسها من يد شيخه العارف بالله تعالى ابي المواهب احمد بن علي الشناوي بلباسه لها من يد ابيه العارف بالله علي بن عبد القدوس بلباسه لها من يد ابيه عبد القدوس بلباسه لها من يد الشيخ عبد الوهاب احمد الشعراني ويقال له شعراوي العلوي من ذرية محمد بن الحنيفة بلباسه لها من يد الحافظ جلال الدين

السيوطی وهو لبسها من يد الشيخ كمال الدين محمد بن المعروف بابن امام الكاملية وهو لبسها من الشمس محمد بن محمد بن الجزری وهو
لبسها من الزين ابی حفص بن عمر بن الحسين بن اميلة المراغی وهو لبسها من العز احمد بن ابراهيم الفاروثی وهو لبسها من الشيخ
الاكبر محی الدين ابن العربی قدس سره بسنده المتقدم واما اتصال نسبة الخرقة بالامام حسن البصری من جهة الطريقة القشيرية بجمال
الاسلام ابی القاسم ابراهيم عبد الكريم بن هوازن القشيری النيساپوری قدس سره باسانيد خمسة فالاول والثانی بسنديه الثانی
والثالث المتقدمين فی الطريقة القادرية الی القطب شرف الدين اسمٰعيل بن ابراهيم الجبرتی وهو لبسها من جمال الدين محمد
بن ابی بكر الضجاعی وهو لبسها من الحافظ برهان الدين ابراهيم بن عمر بن علی العلوی الزبيدی وهو من الشهاب ابی
العباس احمد بن موفق الدين منصور الشماخی السعدی وهو من ابيه موفق الدين وهو من الحافظ جمال الدين بن مَشدو
هو من ابی احمد جعفر بن عبد اللّٰه بن سيد بونة الخزاعی وهو من شيخ الشيوخ القطب الكبير الشيخ ابی مدين شعيب بن
الحسن المغربی الاشبلی ثم البجانی وهو من الشيخ ابی الحسن علی بن حرزہم وهو من فخر المغرب الامام القاضی ابی بكر محمد بن عبد اللّٰه
بن العربی المعافری الاندلسی وهو من حجة الاسلام ابی حامد محمد بن محمد الغزالی الطوسی وقد لقيه ببغداد وهو من امام الحرمين
ابی المعالی عبد الملك بن ركن الاسلام ابی محمد عبد اللّٰه بن يوسف الجوينی وهو من جمال الاسلام ابی القاسم عبد الكريم
بن هوازن القشيری النيشاپوری قدس سره وهو اخذ الخرقة من ابی علی الدقاق وهو اخذها من ابی القاسم ابراهيم
بن محمد بن حموية النصرآباذی وهو اخذها من الاستاذ ابی بكر الشبلی وهو اخذها من سيد الطائفة الجنيد البغدادی قدس السند
السابق من جهة الامام الحسن البصری عن علی بن ابی طالب رضی اللّٰه تعالیٰ عنه عن النبی صلی اللّٰه عليه وسلم السند الثالث
والرابع وهما عاليان يبلغ الی نسبة الخرقة بهذين السندين الی الحافظ برهان ابراهيم العلوی وهو اخذها من تقی الدين الشعبی
وهو من احمد بن موسی الحموی وهو من امين الدين ابی اليمن بن عساكر وهو من الشيخ تقی الدين ابی عمرو عثمان بن عبد الرحمن
شهرزوری المعروف بابن الصلاح قال الحافظ جلال الدين السيوطی فی زاد المسير قال ابن صلاح ولی فی الخرقة اسناد
عال جدا وهو انه النبی الخرقة ابو الحسن المويد بن محمد الطوسی قال اخذت الخرقة من ابی الاسعد هبة الرحمن بن عبد الواحد
بن ابی القاسم القشيری قال اخذت الخرقة من جدی الاستاذ ابی القاسم عبد الكريم بن هوازن القشيری ثم ساق
ابن الصلاح السند المتقدم الی الحسن البصری وهو اخذها عن علی بن ابی طالب قال اخذها عن النبی صلے اللّٰه عليه
وسلم انتهی ما ذكره ابن الصلاح السند الخامس وهو اعلے من الاربعة المذكورة وذلك لانه يبلغ الی اتصال نسبة الخرقة
بالسند الرابع المتقدم فی طريقة القادرية الی الحافظ جلال الدين السيوطی قال السيوطی فی زاد المسير قلت اخبرنی بهذا الطريق
عاليا محمد بن مقبل اجازة عن الصلاح بن ابی عمر عن الفخر بن البخاری عن المويد الطوسی انتهی واما اتصال نسبة الخرقة بالامام
الحسن البصری وبالامام اويس القرنی من جهة الطريقة السهروردية مسلسلا بسندين السند الاول منه الی نسبتها من الشيخ العارف
باللّٰه عبد القادر بن ابی بكر الصديق مفتی مكة المعظمة وهو لبسها من يد شيخه الشيخ ابی البقاء حسن بن علی العجمی المكی وهو لبسها من
يد العارف باللّٰه تعالی صفی الدين احمد بن محمد القشاشی المدنی وهو لبسها من يد شيخه ابی المواهب احمد بن علی القرشی
العباسی الشناوی وهو لبسها من والده علی بن عبد القدوس الشناوی وهو لبسها من يد الشيخ عبد الوهاب بن احمد الشعرانی

وهو لبسها من يد شيخ الاسلام القاضي زين الدين زكريا بن محمد الانصاري وهو لبسها من الشيخ شهاب الدين احمد بن الفقيه
علي بن محمد الدمياطي الشهير بالزلباني وهو لبسها من الشيخ زين الدين ابي بكر بن محمد الخوافي صاحب الوصايا القدسية وهو
لبسها من الشيخ زين الدين عبد الرحمن بن محمد بن عبد الرحمن بن عبد السلام القرشي البشيرليسي ثم القاهري وهو لبسها من الشيخ
ابي المحاسن جمال الدين يوسف بن عبد الله الكوراني العجمي محيي طريقة الجنيد بمصر بعد اندراسها وهو لبسها من شيخه الفقيه
حسن الشمشيري والشيخ نجم الدين محمود بن سعد الله الاصفهاني بلباس اوليهما عن ثانيهما وكذا عن الشيخ بدر الدين محمود الطوسي بلباسها اي
الاصفهاني والطوسي عن الشيخ نور الدين عبد الصمد النطنزي وهو لبسها عن الشيخ نجيب الدين علي بن بزغش الشيرازي وهو لبسها عن شيخ
الشيوخ شهاب عمر بن محمد عبد الله السهروردي قدس الله سره اسرارهم وهو لبسها عن عمه الشيخ ضياء الدين ابي النجيب عبد القاهر بن عبد الله بن محمد بن عبد الله بن
سعد السهروردي وهو لبسها عن عمه الشيخ وجيه الدين ابي حفص عمر بن المعروف بعمويه السهروردي وهو لبسها عن والده الشيخ المعمر محمد عمويه
بن عبد الله بن سعد السهروردي وهو من الشيخ اخي فرج الزنجاني كليهما بيد احدهما مشاركة ليد الآخر بلباس الاول وهو
ابوه عمويه من الشيخ ابي العباس احمد الاسود الدينوري وهو لبسها من الشيخ ابي علي ممشاد الدينوري وبلباس الثاني وهو الفرج
الزنجاني من الشيخ ابي العباس النهاوندي وهو لبسها من شيخ مشايخ وقته ابي عبد الله محمد بن الخفيف الشيرازي
وهو لبسها من الشيخ ابي محمد رويم بن احمد البغدادي بلباسها اي ممشاد ورويم من سيد الطائفة ابي القاسم الجنيد البغدادي
قدس سره بسنده السابق الى الحسن البصري عن علي بن ابي طالب عن النبي صلى الله عليه وسلم واخذ رويم ايضا عن الشيخ
ابي محمد جعفر الحذاء عن ابي عمرو الاصطخري عن ابي تراب عسكر بن حصين النخشبي عن حاتم الاصم عن ابي علي شقيق بن علي
بن ابراهيم البلخي عن ابي اسحق ابراهيم بن ادهم بن منصور البلخي الخراساني العجلي وقيل التميمي عن شيوخه الاربعة سفيان
الثوري والفضيل بن عياض ومالك بن دينار وموسى بن يزيد الراعي فالاول والثاني عن منصور بن المعتمر وهو عن
ابراهيم بن يزيد النخعي وهو عن علقمة بن قيس وهو عن صاحب النعلين عبد الله بن مسعود رضي الله تعالى عنه والثالث
عن ابي مسلم الخولاني وهو عن عمر بن الخطاب رضي الله تعالى عنه والرابع عن سيد التابعين اويس القرني وهو عن
عمر بن الخطاب وعلي بن ابي طالب رضي الله تعالى عنهما وهما وابن مسعود عن سيد الكل في الكل محمد النبي الكريم الامي
عليه الصلوة والسلام فللطريقة السهروردية من هذا الوجه اتصال بالاويسية ولها ايضا اتصال بالطريقة القادرية وذلك
لان الشيخ شهاب الدين عمر السهروردي اخذ الطريقة عن الشيخ محي الدين عبد القادر الجيلاني قدس سرهما صرح به غير واحد
من المشايخ الكرام منهم الشيخ صفي الدين القشاشي في السمط المجيد ولها ايضا وصلة الى سيدنا ابي بكر الصديق رضي الله تعالى
عنه من وجهين الاول انها من جهة الجنيد قدس سره الى سيدنا جعفر الصادق رضي الله تعالى عنه كما في الطريقة القادرية والثاني
ما ذكره شيخ شيوخنا محمد بن عبد الرحمن بن عبد القادر المغربي الفاسي في فهرسته المسماة بالمنح البادية في الاسانيد العالية ولفظه هكذا
بعد ما ساق السند الى الشيخ المعمر محمد عمويه بن عبد الله بن سعد قال هو اخذها ايضا عن والده عبد الله عن والده سعد عن والده
الحسين عن والده القاسم عن والده النضر عن والده القاسم عن والده محمد عن والده عبد الله عن والده عبد الرحمن عن والده القاسم
عن والده محمد عن والده ابي بكر الصديق رضي الله تعالى عنه انتهى والسند الثاني وهو مسلسل بلباس الخرقة السهروردية وذلك

بانہ بلغ الی لبسۃ الخرقۃ عن شیخنا عبد القادر مفتی مکۃ المعظمۃ وہو اخذہا عن شیخہ الشیخ حسن بن علی العجمی عن العارف باللہ
تعالی صفی الدین احمد بن محمد المدنی القشاشی عن والدہ العارف باللہ تعالی محمد بن یونس الملقب بعبد النبی بن احمد الدجانی
القشاشی وشیخہ ولی اللہ ابی المواہب احمد بن احمد الشناوی وہما عن السید السند صبغۃ اللہ بن روح اللہ عن الشیخ المعتمد
وجیہ الدین العلوی عن السید محمد الغوث بن السید خطیر الدین الملقب بقطب العالم عن الامام مظہر النور الحاج الحصور لانہ ما تزوج ابدا وبلغ
من العمر مائۃ وعشرین سنۃ عن الشیخ الکامل ابی الفتح ہدایۃ اللہ سرمست وہو اخذہا ولبسہا من الشیخ قاضن وہو من الشیخ رحمۃ اللہ وہو من
الشیخ عمر وہو من الشیخ مردان وہو من الشیخ فخر الدین وہو من الشیخ الاجل حسین دہکرپوش معناہ لابس المرقعۃ وہو من الشیخ سلیمان
دہکرپوش وہو من الشیخ تقی الدین وہو من الشیخ احمد الدمشقی وہو من الشیخ شہاب الدین السہروردی قدس سرہ بسندہ السابق واما لبسۃ الاتصال
فی لبسۃ الخرقۃ بحسن البصری رضی اللہ تعالی عنہ من جہۃ الطریقۃ الرفاعیۃ فقد بلغ اتصالہا الینا مسلسلا بلبس الخرقۃ بثلثۃ اسانید
السند الاول بالسند الثالث المتقدم فی الطریقۃ القادریۃ الی عز الدین احمد بن ابراہیم الفاروقی بلباسہ لہا عن ابیہ ابراہیم
بن عمر بن الفرج وہو لبسہا عن ابیہ ابی حفص عمر بن الفرج وہو لبسہا عن شیخ الطریقت للقطب الفرد الشیخ ابی العباس
احمد بن ابی الحسن علی بن احمد الرفاعی قدس سرہ وہو لبسہا من الشیخ علی القاری ومن الشیخ احمد الواسطی وہما لبساہا
عن ابی الفضل بن کامخ من ابی علی غلام بن ترکان وہو لبسہا من الشیخ علی البازیاری وہو لبسہا من الشیخ ملی العجمی بفتح
المیم الاولی وسکون الثانیۃ وفتح اللام کما ضبط عبد الغفور اللاری فی حاشیۃ النفحات وہو لبسہا من الاستاذ ابی بکر
الشبلی وہو لبسہا من سید الطائفۃ الجنید البغدادی بسندہ المعروف والسند الثانی والثالث وایضا اتصالہا فی ہذہ الطریقۃ۔
مسلسلا بلبس الخرقۃ بالسندین الاولین للطریقۃ القشیریۃ الی الشیخ ابی احمد جعفر بن عبد اللہ بن السید بُوَیۃ الخزاعی وہو من
شیخ الطریقۃ ابی العباس احمد بن ابی الحسن علی بن احمد الرفاعی قدس سرہ بسندہ المتقدم وللطریقۃ الرفاعیۃ وصلۃ ایضا الی
سیدنا ابی بکر الصدیق رضی اللہ تعالی عنہ من غیر طریق الجنید قدس سرہ وذلک بطریق الروحانیۃ وہو ان الشیخ ابا العباس
احمد الرفاعی اخذ الطریقۃ عن خالہ منصور البطائحی وہو عن سیدہ ابی محمد الشنبکی وہو عن ابی بکر بن ہواری السروجی وہو عن
روحانیۃ سیدی ابی بکر الصدیق رضی اللہ تعالی عنہ واما لبسۃ اتصال الخرقۃ بحسن البصری من جہۃ الطریقۃ الچشتیۃ بسند واحد
وذلک انہ قد حصل لی لبسۃ الخرقۃ عن قطب الاقطاب قبلتنا محمد مسعود الپشاوری عن مجمع البحرین کمن النورین الغوث
الحاج محمد سعید اللاہوری عن الشیخ سعد اللہ الوزیرابادی عن الامام الافخم والسند الاعظم السید آدم البنوری قدس اللہ
تعالی سرہ وافاض علینا من برکاتہ عن قدوۃ المحققین عمدۃ الواصلین حجۃ اللہ تعالی فی العالمین ملجاء الاقطاب والنجباء
ملاذ الافراد والبدلاء صاحب الولایۃ الاصابیۃ خازن الرحمۃ الالہیۃ الوارث الکامل المتکلم المحدث الامام الربانی والخلیفۃ
الرحمانی امامنا وقبلتنا المجدد للالف الثانی الشیخ احمد بن الشیخ العارف باللہ عبد الاحد الفاروقی السرہندی الکابلی قدسنا
اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس وہو لبس الخرقۃ من ید ابیہ العارف الکامل عمدۃ الکاملین اسوۃ المحققین استاذ العلماء وملاذ الاتقیاء
الجامع بین الشریعۃ والحقیقۃ الشیخ عبد الاحد قدس سرہ وہو لبسہا من قطب دائرۃ الولایۃ علامۃ الدہر علامۃ الوری الکامل المکمل
الشیخ رکن الدین وہو لبسہا من ابیہ شیخ الاسلام قطب الاقطاب الشیخ عبد القدوس وہو لبسہا من شیخہ وابیہ شیخ الاسلام

الشیخ محمد عارف وہو لبسہا من شیخہ وابیہ الشیخ احمد عبد الحق وہو لبسہا من شیخہ الشیخ جلال پانی پتی وہو لبسہا من شیخہ الشیخ ترک پانی پتی وہو لبسہا من شیخہ الشیخ علاء الدین علی احمد صابر وہو لبسہا من شیخہ الشیخ فرید الحق والدین مسعود المشتہر بگنج شکر وہو لبسہا من شیخہ قطب الملۃ والدین خواجہ قطب الدین بختیار اوشئی وہو لبسہا من شیخہ خواجہ معین الدین السنجری وہو لبسہا من شیخہ الشیخ عثمان الہارونی وہو من شیخہ الحاج شریف زندنی وہو لبسہا من شیخہ الشیخ مودود چشتی وہو لبسہا من شیخہ الشیخ ابی یوسف الچشتی وہو لبسہا من شیخہ الشیخ ابی محمد الچشتی وہو لبسہا من شیخہ الشیخ ابی اسحاق وہو لبسہا من شیخہ الشیخ علو الدہوری وہی لبسہا من شیخہ الشیخ ہبیرۃ البصری وہو لبسہا من شیخہ الشیخ حذیفۃ المرعشی وہو لبسہا من شیخہ الشیخ سلطان البلخ ابراہیم الادہم وہو لبسہا من شیخہ الشیخ فضیل بن عیاض وہو لبسہا من شیخہ الشیخ عبد الواحد بن زید وہو لبسہا من شیخہ الشیخ الحسن البصری وہو لبسہا من شیخہ امیر المؤمنین وامام المسلمین علی المرتضی وہو لبسہا من حضرت الرسالۃ القابیۃ محمد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم وعلی آلہ وصحبہ اجمعین وآما اتصال نسبۃ الخرقۃ بحسن البصری من جہۃ الطریقۃ المدینیۃ فبالسندین وہو انی اخذتہا سلسلا بالسند الثالث والرابع للطریقۃ القادریۃ فی نسبۃ الخرقۃ الی الشیخ الاکبر محی الدین ابن العربی الاندلسی قدس سرہ والغالب فی ہذین السندین نسبۃ الخرقۃ وہو صحب المشایخ الثلثۃ اعنی السدرانی وابا محمد المعرور وابا یعقوب الکومی وہم صحبوا الشیخ القطب الکبیر ابامدین قدس سرہ قال الشیخ ابن حجر المکی فی فہرستہ الصغیری وہو لبسہا اے الشیخ ابومدین الخرقۃ عن الشیخ ابی یعزی الملقب ببلنور ومعناہ بالزنابیۃ ذو النور وہی لغۃ لبعض المغاربۃ وہو من ابی شعیب ایوب بن سعید الملقب بالساریۃ الصنہاجی وہو من الشیخ عبد الجلیل وہو من ابی الفضل الجوہری وہو من والدہ الحسین الجوہری وہو من ابی الحسن النوری المعروف بابن البغوی صاحب الجنید وہو عن الجنید البغدادی قدس سرہ بسندہ المعروف واخذ الشیخ ابومدین ایضا عن الشیخ ابی الحسن علی بن حرزہم عن القاضی ابی بکر محمد بن عبد اللہ بن محمد بن عبد اللہ بن العربی المعافری عن الامام حجۃ الاسلام ابی حامد محمد بن محمد بن محمد الغزالی الطوسی عن امام الحرمین ابی المعالی عبد الملک بن رکن الاسلام ابی محمد عبد اللہ بن یوسف الجوینی عن ابی طالب محمد بن علی بن عطیۃ المکی صاحب القوت عن ابی عثمان سعید بن سلام المغربی عن ابی عمرو محمد بن ابراہیم الزجاجی النیساپوری ثم المکی عن القاسم الجنید بلا واسطۃ ایضا انتہی فعلے ہذا یکون من السابق اعلے بدرجتین وللشیخ ابی مدین قدس سرہ ایضا وصلۃ بالطریقۃ القشیریۃ ولہ ایضا وصلۃ بالطریقۃ القادریۃ لانہ اخذہا عن الشیخ محی الدین عبد القادر الجیلانی قدس سرہ بلا واسطۃ ولہ ایضا وصلۃ بالطریقۃ الاویسیۃ بناء علی ما ذکرہ الصفی القشاشی فی السمط المجید من اتصال الجنید البغدادی باویس القرنی قدس سرہ ومما ینبغی ان یعلم ان جمیع السلاسل الجنیدیۃ ترجع الی سیدنا ابی بکر الصدیق وعلی بن ابی طالب رضی اللہ تعالی عنہما وذکر الشیخ الصفی القشاشی فی سمط المجید وتبعہ الملا ابراہیم الکورانی فی مسلک الابرار ان الجنید قدس سرہ لبس الخرقۃ من الشیخ ابی محمد جعفر الخذاء ثم ساق سند الخذاء الاولی فی الطریقۃ الاویسیۃ فعلی طریق صحۃ ہذا یکون جمیع السلاسل الجنیدیۃ متصلۃ بسیدنا عمر بن الخطاب ایضا من طریق القرنی بل وتکون متصلۃ بسیدنا عبد اللہ بن مسعود ایضا من طریق الفضیل بن عیاض لاتصال الخذاء بہما کما یاتی قریبا فی الطریقۃ الاویسیۃ فافہم وآما الاتصال فی نسبۃ الخرقۃ بحسن البصری واویس القرنی ایضا بالطریقۃ الاحراریۃ

المنشعبة من الطريقة المدينية وهي المنسوبة الى سيدي احمد البدوي قدس سره بسند واخذ وهو ان نسبتها وصلت الى
بالسند الثاني الآتي في الطريقة السهروردية في الخرقة الى الشيخ ابي المواهب احمد بن علي الشناوي قال اخذتها كذلك
من والدي ابي الحسن علي وهو عن شيخه عبد الوهاب احمد الشعراني والشيخ عمر بن علي بن عمر البيتي قالا انبئني الشيخ صالح
الزوادي قال انبئني الشيخ عبد العالي قال انبئني سيدي احمد البدوي قدس سره واخذ عن سيدي عبد السلام بن بشيش
الشريف الحسني وهو اخذ عن الشريف ابي يزيد عبد الرحمن المدني الزيات وهو عن الشيخ ابي احمد جعفر بن عبد الله بن سيد
بونه الخزاعي وهو عن القطب الكبير امام الطريقة الشيخ ابي مدين شعيب بن الحسن المغربي الاندلسي ثم البجائي ثم التلمساني
المدفن قدس سره بالاسانيد المتقدمة في نسبة الخرقة للطريقة المدينية اما الاتصال في نسبة الخرقة بحسن البصري رضي الله تعالى
عنه من جهة الطريقة الحاتمية بسند واحد وقد تقدم سندها في ضمن السند الثالث والرابع للخرقة في الطريقة القادرية فلا نكررها
واما الاتصال في لبس الخرقة بكميل بن زياد من جهة الطريقة الكبروية مسلسلا بلبسها بسند واحد وذلك بالسند الاول للطريقة
السهروردية في لبس الخرقة الى شيخ الاسلام القاضي زين الدين زكريا الانصاري وهو اخذها ولبسها عن الشيخ شمس ابي عبد الله
محمد بن عمر الواسطي الاصل الغمري وهو لبسها عن الشيخ ابي العباس احمد الزاهد وهو لبسها عن الشهاب الدمشقي وهو لبسها عن
عبد الرحمن الشرقي وهو لبسها عن احمد الردباري وهو لبسها عن الشيخ رضي الدين علي بن سعيد بن عبد الجليل الغزنوي
المعروف بلالا وهو لبسها عن المجد البغدادي وهو لبسها عن الشيخ الامام نجم الدين الكبرى وهو لبسها عن الشيخ اسمعيل
القصري وهو لبسها عن الشيخ محمد الانكيل وهو لبسها عن الشيخ داود بن محمد المعروف بخادم الفقراء وهو لبسها عن الشيخ ابي العباس
بن ادريس وهو لبسها عن الشيخ ابي القاسم بن رمضان وهو لبسها عن الشيخ يعقوب الطبري وهو لبسها عن الشيخ عبد الله
بن عثمان وهو لبسها عن الشيخ ابي يعقوب النهرجوري وهو لبسها عن الشيخ ابي يعقوب السوسي وهو لبسها عن الشيخ عبد الواحد
بن زيد وهو لبسها عن كميل بن زياد وهو لبسها عن سيدنا علي بن ابي طالب رضي الله تعالى عنه وقدس اسرارهم
اجمعين وهو لبسها عن يد النبي صلى الله عليه وسلم واما الاتصال في لبس الخرقة بكميل بن زياد من جهة الطريقة النقشبندية مسلسلا
بلبسها بسند وذلك بانه يبلغ الى اتصالها بالسند الاول للطريقة السهروردية في الخرقة الى الشيخ ابي المواهب احمد بن علي العباسي
الشناوي ثم المدني وهو لبسها عن السيد غضنفر بن جعفر الحسيني النهروالي ثم المدني وهو لبسها عن الشيخ تاج الدين عبد الرحمن بن مسعود
بن محمد الكازروني وهو لبسها عن الحافظ نور الدين احمد بن عبد الله بن ابي الفتوح بن ابي الخير الطاوسي من ذرية طاوس
بن كيسان التابعي قال لبستها تبركا من جامع العلوم امام اهل التحقيق زين الحق والدين علي المشهور بالسيد الشريف الجرجاني وهو
لبسها عن الشيخ خواجه علاء الدين محمد العطار السمرقندي وهو لبسها عن الشيخ خواجه بهاء الدين المشهور بنقشبند وهو عن الشيخ سلطان الدين
وهو عن الشيخ احمد مولانا وهو عن الشيخ باباكمال الجندي وهو عن الشيخ نجم الحق والدين ابي الجناب احمد بن عمر الخوارزمي الخيوقي
المشهور بالكبرى قدس سره وبسنده المتقدم للخرقة في الطريقة الكبروية واما الاتصال في لبس الخرقة بالسيدين الشريفين الحسن والحسين
رضي الله تعالى عنهما من جهة الطريقة الشاذلية بسندين السند الاول وهو متصل بلبس الخرقة الى نجم الدين الاصفهاني وذلك
انه قد وصل الى هذه الطريقة العلية ونسبة اتصال خرقتها بالسند الثالث للطريقة القادرية في لبس الخرقة الى نجم الدين عبد الله بن

محمد الاصفهانی المتوفی بمکة سنة احدی وعشرین وسبعمایة ودفن قریب قبر فضیل بن عیاض وهو اخذ الطریقة عن الشیخ ابی العباس المرسی وهو عن الشیخ ابی الحسن الشاذلی بسنده الآتی السند الثانی للطریقة الشاذلیة وهو مسلسل بلبس الخرقة وتلقین الذکر الی شیخ الطریقة ابی الحسن الشاذلی وذلک انه قد وصل الی اجازة التلقین ونسبة الخرقة عن الشیخ عبد القادر مفتی مکة المشرفة بالسند الاول للطریقة السهروردیة فی نسبة الخرقة الی ابی المواهب احمد بن علی الشناوی وهو اخذها کذلک عن الشیخ احمد بن محمود العمری سبط المرصفی عن محمد المدعو بقاسم المغربی لنسبته الی شیخه عن سیدی محمد المغربی شیخ السیوطی ولم یکن مغربیا بل انما راه زوج امه وکان مغربیا عن ابی العباس السوسی عن القطب شمس الدین محمد بن حسن بن علی التیمی الحنفی عن ناصر الدین قاضی القضاة ابی المعالی محمد بن عبد الدائم بن محمد بن سلامة المصری المعروف بسبط ابن المیلق عن جده لامه شهاب الدین احمد بن المیلق وهو عن سیدی تاج الدین بن عطاء الله الاسکندری المالکی المتوفی بالقاهرة سنة تسع وسبعمائة وعن سیدی یاقوت بن عبد الله الحبشی العرشی المتوفی سنة ثنتین وثلاثین وسبعمائة وهما عن الشیخ ابی العباس المرسی عن الشیخ ابی الحسن شاذلی قدس سره قال الشیخ محی الدین عبد القادر بن الحسین بن علی الشاذلی المعروف بابن مُغَیزِل قدس سره فمن قال الطریقة الشاذلیة بالخرقة عنی هذا الطریق ومن قال انها لا خرقة فیها وانها مجرد الصحبة عنی هذا الطریق وهو بالسند الاول للطریقة السهروردیة فی نسبة الخرقة الی الشیخ ابی المواهب احمد بن علی الشناوی وهو اخذ هذه الطریقة عن الشیخ محمد بن الشیخ الولی العارف ابی الحسن البکری وهو اخذها عن ابیه الشیخ ابی الحسن وهو عن ابیه الشیخ جلال الدین عن ابیه الشیخ جمال الدین عن ابیه الشیخ عبد الرحمن عن سیدی الامام الحق محمد وفا بن احمد وفا وهو عن سیدی تاج الدین ابی الفضل احمد بن محمد بن عبد الکریم بن عطاء الله المذکور وهو عن الولی الشهیر ابی العباس احمد بن عمر الانصاری المرسی المتوفی سنة ست وثمانین وستمائة وهو عن امام الطریقة الشاذلیة الشیخ ابی الحسن علی بن عبد الله بن عبد الشاذلی الشریف الحسینی قدس سره المتولد سنة احدی وسبعین وخمسمائة والمتوفی سنة ست وخمسین وستمائة بسنده الآتی فافهم ثم طریقة الشیخ ابی الحسن الشاذلی قدس سره تتصل بالسیدین الشریفین الحسن والحسین رضی الله تعالی عنهما وکذلک تتصل بالطریقة المدینیة والقادریة والرفاعیة کما سیاتی بیانه قریبا انشاء الله تعالی اما اتصال الطریقة الشاذلیة بسیدنا الحسن بن علی رضی الله تعالی عنهما فقد ذکره الشیخ عبد القادر بن مغیزل الشاذلی فی کتابه المسمی بالکواکب الزاهرة فی اجتماع الاولیاء یقظة بسید الدنیا والآخرة فاذکره بلفظه قال اخذ الشیخ ابو الحسن الشاذلی قدس سره طریقة فی الصحبة والاقتداء عن القطب سیدی عبد السلام بن بشیش بفتح الموحدة وکسر المعجمة بن منصور بن ابراهیم الشریف الحسینی وهو کذلک عن القطب الشریف ابی زید عبد الرحمن الحسنی المدنی العطار المعروف بالزیات وهو کذلک عن القطب الربانی الشیخ تقی الدین الفُقَیر الصوفی الذی لقب نفسه تقی الدین الفُقَیر بالتصغیر فیهما وذلک بارض العراق وهو کذلک عن القطب الشیخ نور الدین ابی الحسن علی وهو کذلک عن القطب الشیخ تاج الدین وهو کذلک عن القطب شمس الدین بارض الترک وهو کذلک عن القطب الشیخ ابی اسحٰق ابراهیم البصری وهو کذلک عن القطب ابی القاسم المروانی وهو کذلک عن القطب ابی محمد الفتح السعودی وهو کذلک عن القطب الشیخ سعد الغزوانی وهو کذلک عن القطب الشیخ جابر وهو کذلک عن الاول الاقطاب ابی محمد الحسن الشهید المسموم ابن علی بن ابی طالب رضی الله تعالی

عنہا وہو کذلک عن جدہ لامہ سید الکونین وسند الثقلین سیدنا ومولینا محمد المصطفےٰ صلی اللہ علیہ وسلم بدون واسطۃ ابیہ انتہی وآما اتصال الطریقۃ الشاذلیۃ بسیدنا حسین بن علی رضی اللہ تعالیٰ عنہا فقد ذکرہ الشیخ ابن حجر المکی فی فہرستہ الصغریٰ بہذا السند الا انہ زاد بین تقی الدین الفقیر والشیخ ابی الحسن رجلا ہو الشیخ فخر الدین وکذلک بین الشیخ شمس الدین وابی اسحاق رجلا وہو زین الدین القزوینی فلنذا ذکر عبارتہ بلفظہ قال ان الشیخ اباالحسن الشاذلی قدس سرہ تلقی وتلقنہ بالعہد والصحبۃ من السید الشریف عبد السلام بن مشیش ہکذا اکتبہ بالمیم وقد اتقدم عن ابن مغیزل ضبطہ بالباء الموحدۃ وہو من الشریف الزیات المدنی وہو من تقی الدین الفقیر بالتصغیر وہو من الشیخ فخر الدین وہو من الشیخ ابی الحسن علی وہو من الشیخ تاج الدین محمود وہو من الشیخ شمس الدین محمد بارض الترک وہو من الشیخ القطب الغوث الفرد زین الدین محمود القزوینی وہو من الشیخ ابی اسحق ابراہیم وہو من الشیخ ابی القاسم المروانی وہو من الشیخ فتح السعودی وہو من الشیخ سعید الغزوانی وہو من الشیخ ابی محمد جابر وہو من سیدنا الحسین المجتبیٰ بن علی بن ابی طالب وہو من ابیہ رضی اللہ تعالیٰ عنہما وہو من سید العرفاء المکرمین محمد النبی الکریم صلے اللہ علیہ وسلم بدوام ملکہ انتہی وعن العلامۃ الشیخ عیسی الثعالبی فی فہرستہ المسماۃ بمقالید الاسانید فی وصل الجوامع والمصنفات والمسانید ان سیدنا الحسین بن علی رضی اللہ تعالیٰ عنہما اخذ عن جدہ الکریم صلی اللہ علیہ وسلم بدون واسطۃ ابیہ ایضا انتہی وآما اتصال الطریقۃ الشاذلیۃ بالطریقۃ المدینیۃ فلما ذکرہ الشیخ عیسی المذکور فی فہرستہ المذبورۃ ان الشریف ابازید عبد الرحمن الزیات شیخ شیخ ابی الحسن الشاذلی اخذ عن الشیخ ابی احمد جعفر بن عبد اللہ بن سید بونہ الخزاعی وہو اخذ عن القطب الکبیر ابی مدین شعیب بن الحسن الاندلسی قدس سرہ انتہی و قال شیخ شیخنا محمد بن عبد الرحمن بن عبد القادر الفارسی فی فہرستہ المسماۃ بالمنح البادیۃ فی الاسانید العالیۃ وقیل ان سیدی عبد الرحمن الزیات اخذ عن الشیخ ابی مدین بلا واسطۃ وقیل ان سیدی عبد السلام بن بشیش اخذ عن ابی مدین بلا واسطۃ والتاریخ یقبل ذلک کلا انتہی وآما اتصال الطریقۃ الشاذلیۃ بالطریقۃ القادریۃ فبالسند الثالث للطریقۃ القادریۃ فی نسبۃ الخرقۃ الی الشیخ نجم الدین عبد اللہ بن محمد الاصفہانی عن الشیخ ابی العباس المرسی عن قطب الزمان ابی الحسن علی بن محمد بن عبد الجبار الشاذلی الشریف الحسنی قدس اللہ تعالیٰ سرہ عن الشیخ ابی محمد عبد السلام بن بشیش عن الشریف ابی زید عبد الرحمن الزیات عن ابی احمد جعفر بن عبد اللہ بن سید بونۃ الخزاعی عن الشیخ ابی مدین بن شعیب بن الحسن الاندلسی ثم بجائے ثم التلمسانی المدفن عن القطب الکبیر محی الدین عبد القادر الجیلانی قدس اللہ تعالیٰ سرہ و افاض علینا من برکاتہم امین وآما اتصال الطریقۃ الشاذلیۃ بالطریقۃ الرفاعیۃ فلما ذکرہ صفی الدین القشاشی فی سمطہ ان ابا محمد جعفر بن عبد اللہ بن سید بونہ اخذ عن الشیخ ابی العباس احمد بن علی بن احمد الرفاعی قدس سرہ ایضا انتہی آما الاتصال فی نسبۃ الخرقۃ بالسید الامام الشریف سیدنا حسن بن علی کرم اللہ تعالیٰ وجہہ واکرم مثواہ ورضی اللہ تعالیٰ عنہما من جہۃ الطریقۃ العلیۃ القادریۃ بسند واحد وہو انی اخذت خرقتہا عن الشیخ العارف باللہ قبلتنا الروحانی محمد مسعود الشاذری قدس سرہ ولہ نسبۃ الی الغوث الاکمل مجمع البحرین مکمن النورین محمد سعید اللاہوری قدس سرہ ولہ الی الشیخ العارف باللہ الشیخ سعد اللہ الوزیر آبادی ولہ الی القطب الفرد السید الشریف السید آدم بنوری

قدس سره وهو عن الغوث الاكمل المجدد للالف الثانی سیدنا الشیخ احمد الکابلی السرهندی قدس سره وهو لبس الخرقة عن ید العارف الکامل الشیخ اسکندر وهو عن شیخه وجده العارف بالله الشیخ کمال وهو عن شیخه ومرشده قطب الاولیاء شاه فضل وهو عن شیخه ومرشده السید گدا رحمن وهو عن شیخه ومرشده قطب العالم السید شمس الدین العارف وهو عن شیخه قطب العالم السید شمس الدین الصحرائی وهو عن شیخه قطب العالم السید عقیل وهو عن شیخه قطب العالم السید بهاؤ الدین وهو عن شیخه قطب المحققین السید عبد الوهاب وهو عن شیخه قطب العالم السید شرف الدین القتال وهو عن شیخه ومرشده سید السادات قطب العالم السید عبد الرزاق وهو عن شیخه وابیه القطب الربانی والغوث الصمدانی کریم الطریقین الحسنی الحسینی الحنبلی الشافعی السید محی الدین ابی محمد عبد القادر الجیلانی قدس الله سره وهو عن ابیه قطب العالم الشاه ابی صالح وهو عن ابیه السید موسی جنگی دوست وهو عن ابیه قطب العالم السید عبد الله وهو عن ابیه قطب العالم السید یحیی زاهد وهو عن ابیه قطب العالم السید العالم السید داؤد وهو عن ابیه قطب العالم السید محمد مورث وهو عن ابیه السید عبد الله المورث وهو عن ابیه السید عبد المحض وهو عن ابیه سید السادات جامع الکمالات الحسن المثنی وهو عن ابیه امام المتقین قدوة العارفین الامام حسن رضی الله تعالی عنه وهو عن ابیه علی المرتضی بن ابی طالب کرم الله تعالی وجهه ورضی الله تعالی عنهما وعن امه فاطمة الزهراء وهو عن خاتم النبیین سید المرسلین محمد ن المصطفی صلے الله علیه وسلم وعلی آله واصحابه واتباعه اجمعین واما الاتصال فی نسبة الخرقة باویس القرنی من جهة الطریقة الاویسیة مسلسلا بلبس الخرقة فی تمامه فبالسندین السند الاول وهو انی قد وصل الی نسبة الخرقة بالسند الاول المتقدم فی الطریقة السهروردیة للخرقة الی الشیخ ابی عبد الله محمد بن خفیف الشیرازی قال شیخ شیخنا الکورانی فی مسالکه وشیخه الصفی القشاشی فی سمطه ما نصه وهو ای ابو عبد الله خفیف لبس الخرقة عن الشیخ ابی محمد رویم بن احمد البغدادی وهو لبسها عن الشیخ سید الطائفة جنید البغدادی قدس سره وهو لبسها عن الشیخ ابی محمد جعفر الحذاء وهو عن ابی عمرو الاصطخری وهو عن ابی تراب عسکر بن الحصین النخشبی وهو عن ابی علی شقیق بن علی بن ابراهیم البلخی وهو من ابی اسحق ابراهیم بن ادهم بن منصور العجلی وقیل التمیمی البلخی الخراسانی وهو من موسی بن یزید الراعی وهو من سید التابعین ابی عمر اویس بن عامر القرنی وهو من سیدنا عمر بن الخطاب وعلی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنهما وقدس اسرارهم وهما من حضرت النبی الکریم صلے الله علیه وسلم والسند الثانی للطریقة الاویسیة مسلسلا بلبس الخرقة ایضا هو انی قد وصلت الی نسبة الخرقة بالسند الرابع للخرقة فی الطریقة العلیة القادریة الشیخ محی الدین ابن العربی الحاتمی الاندلسی قال فی رسالة الخرقة له انی لبست الخرقة من ید زکی الدین ابی عبد الله محمد بن قاسم بن عبد الرحمن بن عبد الکریم التمیمی الفاسی العدل ومن ید تقی الدین بن عبد الرحمن بن علی بن میمون بن آب التوزری المصری وهما لبساها من ید ابی الفتح محمود بن احمد بن علی المحمودی وهو من ید ابی الحسن علی بن محمد البصری ومن ید ابی الفتح بن شیخ الشیوخ وهو لبس من ید المرشد ابی اسحق ابراهیم بن شهریار الکازرونی وهو لبس من ید حسین الاکار وهو لبس من ید ابی عبد الله محمد بن خفیف الشیرازی وهو صحب جعفر الحذاء وهو صحب ابا عمرو الاصطخری وهو صحب ابا تراب النخشبی وهو صحب الشقیق البلخی وهو صحب ابراهیم بن ادهم وهو صحب موسی بن یزید الراعی وهو صحب اویس القرنی وهو صحب عمر بن الخطاب وعلی بن ابی طالب رضی الله عنهما وهما صحبا

محمدا رسول الله صلى الله عليه وسلم واخذ عنه وتاذب باداب انتهى وفي هذا المقام اشكالان الاول انه قد تقدم عن الكوراني
والقشاشي ان ابن خفيف لبس الخرقة عن رويم وهو عن الجنيد وهو عن الحذاء وقال شيخ شيوخنا الشيخ عيسى الثعالبي
في فهرسته المسماة بمقاليد الاسانيد ان ابن خفيف اخذ الطريقة عن رويم وهو عن الجنيد والحذاء كليهما انتهى ونص الشيخ ابن
العربي رحمه الله تعالى على ان ابن خفيف صحب الحذاء كما قدمنا عنه فبين كلام هؤلاء عدم موافقة بحسب الظاهر الا انه يمكن
الجمع بان يقال اخذ ابن خفيف عن الثلاثة فيصح نسبة الصحبة واخذ الطريقة على الوجوه الثلاثة بالعلو والنزول والتوسط
اما لبس الخرقة فمخصوص بالوجه النازل والله تعالى اعلم وحكمه احكم الثاني ان الشيخ ابن العربي قدس سره لم يصرح من ابن
خفيف الى منتهى السند باللبس بل اقتصر على ذكر الصحبة فهو مناقض لما تقدم ان السند مسلسل بلبس الخرقة واجاب الصفي القشاشي
عن هذا بانه لم يصرح باللبس بناء على عدم ثبوت الاتصال عنده وقد اثبته جماعة ممن جمع بين الفقه والحديث والتصوف
وممن اثبته من طريق اويس القرني قدس سره الحافظ الصوفي الشيخ نور الدين ابو الفتوح احمد بن عبد الله بن ابي الفتوح الطاوسي
نور الله مرقده في رسالته المسماة بجمع الفرق لرفع الخرق وكذلك الشيخ جمال الدين ابو المحاسن يوسف بن عبد الله الكوراني العجمي
في رسالته المسماة بريحان القلوب صرح باللباس من الخفيف الى اويس القرني الى عمر وعلي رضي الله تعالى عنهما ومن المقرر في
الاصول ان المثبت مقدم على النافي انتهى ما ذكره الصفي القشاشي مختصرا واما نسبة الخرقة في الطريقة الخضرية فقد وصلت
الي بالسند الثالث والرابع للطريقة القادرية في الخرقة الى الشيخ محي الدين ابن العربي رحمة الله تعالى عليه قال في الباب
الخامس والعشرين من الفتوحات المكية وهو اني لبست الخرقة من الشيخ علي بن عبد الله بن جامع الموصلي وهو لبسها
عن الخضر عليه السلام وكان الخضر البسها اياه بحضور الشيخ قضيب البان الموصلي في بستان له خارج الموصل كان يسكن
فيه قال اى ابن العربي والبسنيها الشيخ على الموضع الذي البسه فيه الخضر من بستانه ثم قال وقد كنت لبست خرقة الخضر
بطريق ابعد من هذا من يد صاحب تقي الدين عبد الرحمن بن علي بن ميمون بن آب التوزري وهو لبسها من يد صدر الدين
شيخ الشيوخ بالديار المصرية محمد بن حمويه وكان جده لبسها من يد الخضر عليه السلام ومن ذلك قلت بلباس الخرقة
والبستها الناس لما رايت الخضر اعتبرها وكنت قبل ذلك لا اقول بالخرقة المعروفة الى الآن فان الخرقة عندنا انما هي عبارة
الصحبة والادب والتخلق وهو المعبر عنه بلباس التقوى الى آخر ما قال قدس سره واما نسبة الخرقة في الطريقة المحمدية
فقد وصلت الي بالسند الاول المتقدم الى الشيخ عبد الوهاب ابن احمد الشعراني وهو صحب الشيخ سيدي عليا الخواص
وهو اخذ عن الشيخ ابراهيم المتبولي وهو اخذ عن رسول الله صلى الله عليه وسلم مناما ثم يقظة كما ذكره الشعراني رحمه الله تعالى
وقدس الله تعالى اسرارهم اجمعين وفي هذه السلاسل يجتمع اكثر سلاسل اهل طريق الله تعالى واما سلسلة تلقين الذكر فوصلت
الي باسانيد كثيرة على انحاء مختلفة اقتصرت منها هنا على ستة اسانيد الاربعة الاول منها من القطب الپشاوري قدس سره
والثنتين الاخيرتين منها من الشيخ عبد القادر مفتي مكة المعظمة وهذه الانحاء غالبها مبسوطة في تصانيف شيخ شيوخنا القشاشي
كالسمط المجيد وغيره وفي رسائلي ايضا منها بالسند الاول المتقدم للطريقة القادرية في نسبة الخرقة من طريق قطب الاقطاب
محمد مسعود الپشاوري قدس سره ومنها بالسند الطريقة النقشبندية المتقدم في نسبة الخرقة من طريق قطب الاقطاب الپشاوري

قدس سره ومنها بالسند الاول المتقدم فی الصحبة للطریقة النقشبندیة ومنها بسند الطریقة الشطاریة فقد اخذ الفقیر الی اللہ خادم
الفقراء فقیر اللہ بن عبد الرحمن الحنفی الطریقة الشطاریة مع تلقین الذکر عن قدوة المحققین وعمدة العارفین الشیخ
العلامة القطب الفرد محمد مسعود پشاوری وہو عن الغوث الاکمل قبلتنا الروحانی الحاج محمد سعید اللاہوری وہو عن الشیخ
محمد اشرف الشطاری اللاہوری وہو عن الشیخ فرید الثانی وہو عن الشیخ بایزید الثانی وہو عن الشیخ وجیہ الدین وہو
عن الشیخ محمد غوث الشطاری وہو عن الشیخ ظہور اللہ الحاج حمید حضور وہو عن الشیخ ابی الفتح ہدایة اللہ سرمست و
ہو عن الشیخ قاضن الشطاری وہو عن الشیخ عبد اللہ الشطاری وہو عن الشیخ محمد عارف وہو عن الشیخ محمد عاشق
وہو عن الشیخ خدا قلی وہو عن الشیخ ابی الحسن العشقی وہو عن الشیخ ابی المظفر محمد مولینا ترک الطوسی وہو عن الخواجہ ابی
یزید العشقی وہو عن الخواجہ محمد المغربی وہو عن الشیخ بایزید البسطامی وہو عن الامام جعفر الصادق وہو عن الامام محمد الباقر
وہو عن الامام زین العابدین وہو عن الامام حسین رضی اللہ تعالی عنہ وہو عن الامام الہمام والاسد الضرغام علی بن ابی
طالب رضی اللہ تعالی عنہ وہو عن سید المرسلین وخاتم النبیین وشفیع المذنبین محمد المصطفی صلوات اللہ وسلامہ علیہ و
علی آلہ واصحابہ کلما ذکرہ الذاکرون وکلما غفل عن ذکرہ الغافلون بعدد معلوماتہ اللہم فشفعہ فینا امین رب العالمین و
منہا بسند الطریقة النقشبندیة مسلسلاً باجازة الذکر الخفی بالجلالة وذلک بانہ قد وصل الی ہذہ السلسلة بالاجازة العامة
عن شیخنا عبد القادر المذکور مفتی مکة المعظمة عن شیخہ العارف باللہ تعالی حسن بن علی العجمی المکی الصوفی عن العارف
باللہ صفی الدین احمد بن محمد المدنی القشاشی عن الشیخ ابی المواہب احمد بن علی العباسی الشناوی ثم المدنی عن الشیخ
محمد بن محمد بن عبد الرحمن بن علی الیمنی قال تلقنت طریقة السادة النقشبندیة واجزت الارشاد بہا من سیدی سندی
العارف باللہ تعالی محمد امین ابن اخت ملا جامی عن مولینا غیاث الدین احمد عن مولینا علاء الدین محمد عن نور الدین
مولانا عبد الرحمن بن احمد الجامی قدس سرہ عن مولانا سعد الدین الکاشغری قدس سرہ عن مولانا نظام الدین خاموش
عن الخواجہ علاء الدین محمد العطار عن شیخ الطایفة خواجہ بہاء الدین نقشبند قدس سرہ بسند المعروفة من جہتی الصدیق
والمرتضی رضی اللہ تعالی عنہما عن النبی صلے اللہ علیہ وسلم اقول واخذ الشیخ محمد امین ابن اخت الملا جامی عن خالہ الشیخ
عبد الرحمن الجامی ایضا فہذا الوجہ اعلی بدرجتین من السابق ومنہا بسند الطریقة المدینیة ذلک بانہ قد وصل الی بالاجازة
العامة عن الشیخ عبد القادر مفتی مکة الشریفة قدس سرہ عن الشیخ حسن بن علی العجمی عن الشیخ ابی مہدی عیسی بن محمد
الجعفری الثعالبی المغربی عن الشیخ ابی عثمان الجزائری عن الشیخ ابی عثمان المقری عن ابی العباس احمد بن حجی الوہرانی
ولقنہ ابو سالم ابراہیم التازی شیخ الطریقة ولقنہ سیدی صالح بن محمد بن موسی الزواوی ولقنہ الشیخ المعمر محمد بن مخلص ولقنہ الشیخ مغلطائی بن قلیج ولقنہ
الشیخ ابو عبد اللہ العریانی لقنہ والدہ الشیخ جماعة الطویل الناصری لقنہ ابو محمد التاجوری لقنہ القطب ابو محمد صالح ولقنہ الغوث الفرد الجامع ابو مدین
شعیب بن الحسن قدس سرہ باسانیدہ المتقدمة فی الطریقة المدینیة الی النبی صلی اللہ علیہ وسلم واما المصافحة فوصلت الینا سلسلة بطرق متعددة من اکابر
من القطب الفرد الشیخ محمد مسعود البشاوری قدس سرہ بالطریقة القادریة والنقشبندیة ومن الشیخ محمد حیات السندی المحدث
المدنی ومن السید عمر المحدث المکی ومن الشیخ محمد ہاشم التتوی الی غیر ذلک واقتصرت منہا علی طرق ثلثة الاولی مصافحة

انس رضی اللہ تعالیٰ عنہ حصلت لی ہذہ النعمۃ العظمیٰ والدولۃ الاسنی من السید عمر المحدث المکی ومن الشیخ محمد ہاشم التتوی وہما اخذاہا عن الشیخ عبد القادر المذکور قال قد صافحنی الشیخ عبد اللہ بن سالم البصری قال صافحنی الشیخ محمد بن علاء الدین البابلی قال صافحنی ابراہیم بن ابراہیم اللقانی قال صافحنی ابراہیم بن عبد الرحمن العلقمی قال صافحنی ابو الفضل جلال الدین السیوطی قال صافحنی التقیُ احمد بن محمد الشمنی قال صافحنی ابو الطاہر بن الکویک قال صافحنی ابو اسحق ابراہیم بن اُدہم بن علی قال صافحنی ابو عبد اللہ الخونی قال صافحنی ابو المجد محمد بن الحسین القزوینی قال صافحنی ابو بکر بن ابراہیم الشخاوی قال صافحنی ابو منصور عبد الرحمن بن عبد اللہ البزاری قال صافحنی عبد الملک بن نُجَیدٍ قال صافحنی ابو القاسم عبدان بن حمید المینجی قال صافحنی عمر بن سعید بن سنان المینجی قال صافحنی احمد بن دہقان قال صافحنی خلف بن تمیم قال دخلنا علی ابی ہرمز نعودہ فقال دخلنا علی انس بن مالک رضی اللہ تعالیٰ عنہ نعودہ فقال صافحنی بکفی ہذہ کف رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم فما مسسْتُ خزاً ولا حریراً الین من کفہ صلے اللہ علیہ وسلم فقال ابو ہُرمز فقلنا لانس بن مالک صافِحنَا بالکف التی صافحتَ بہا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم فصافحنَا وقال السلام علیکم قال خلف بن تمیم فقلنا لابی ہرمز صافحنا بالکف التی صافحت بہا انسا فصافحنا وقال السلام علیکم وقال وہکذا قال کل واحد من الرواۃ الی آخر السند الثانیۃ المصافحۃ المعمریۃ فقد حصلت لی ہذہ النعمۃ العظمیٰ عن الشیخ سید عمر المذکور وعن الشیخ محمد ہاشم المذکور وہما اخذاہا عن الشیخ عبد القادر المذکور قال صافحنی الشیخ محمد بن سلیمان المغربی قال صافحنی شیخنا ابو عثمان سعید بن ابراہیم الجزائری وشد علی یدی وقال لی المراد بہذا الشد الاشتداد فی تاکید الصحبۃ ومن صافحنی او صافح من صافحنی الی یوم القیمۃ دخل الجنۃ وہکذا روی کل شیخ ہذا الفعل عن شیخہ مع ذلک القول منہ الی النبی صلے اللہ علیہ وسلم فالجزائری رواہ عن شیخہ ابی عثمان المقری عن ابی العباس احمد بن حجی الوہرانی عن سیدی ابی سالم ابراہیم التازی عن سیدی صالح بن محمد بن موسی الزوادی عن الشریف ابی البرکات محمد بن ابی زید عبد الرحمن الفارسی الکناسی نزیل الاسکندریۃ من والدہ الشریف عبد الرحمن وقد عاش من العمر مائۃ واربعین سنۃ عن احمد بن عبد الغفار بن نوح القوصی عن ابی العباس احمد الملثم وکان من المعمرین یقال انہ عاش ثلثمائۃ سنۃ قال صافحنی المعمر وہو صافح رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وقال لہ من صافحنی او صافح من صافحنی الی یوم القیمۃ دخل الجنۃ والآخر قد حصلت لی عن المکی والتتوی المذکورین عن الشیخ عبد القادر المذکور قال صافحنی الشیخ ملا ابراہیم بن حسن الکورانی قال صافحت العارف باللہ محمد بن محمد الدمشقی قال صافح الشیخ شمس الدین بن یونس الدمشقی المعروف بالمیدانی وہو صافح کمال الدین محمد بن محمد وہو صافح عبد الرحمن بن محمد التونسی وہو صافح محمد بن عبد الرحمن بن یوسف الحسنی الکناسی قال صافحت الشیخین احدہما الشیخ ابو العباس احمد بن عبد الغفار القوصی صافحتہ بمدینۃ قوص اواخر سنۃ ثلث وعشرین وسبعمائۃ وہو یروی سلسلۃ المصافحۃ بسندہ السابق ذکرہ وثانیہما الشیخ ابو الحسن علی الخطاب صافحتہ بمدینۃ تونس اوائل سنۃ عشرین وسبعمائۃ وقال الحافظ ابن حجر یقال انہ عاش مائۃ وثلاثین سنۃ قال صافحت ابا عبد اللہ محمد الصقلی وقد عاش ثلثمائۃ سنۃ وفی روایۃ الحافظ ابن حجر انہ عاش مائۃ وثلاثین سنۃ قال صافحت الشیخ المعمر وقد عاش ثلثمائۃ سنۃ وفی روایۃ ابن حجر وکان عمرہ اربعمائۃ سنۃ قال

صافحت النبی صلی اللہ علیہ وسلم وقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم صافحنی فان من صافحنی او صافح من صافحنی الی یوم القیمۃ دخل
الجنۃ قال الشیخ شیوخنا الملا ابراہیم الکورانی فی کتابہ المسمی بمسالک الابرار بعد نقل ہذا الطریق وقد رایت النجم بن البدر بن
الرضی بدمشق وحضرت مدرستہ سنۃ ثمان وخمسین او تسع وخمسین بعد الالف بالجامع الاموی تحت قبۃ النسر وہو یروی
عن والدہ البدر بن الرضی بسندہ فعلی ہذا یکون عینی عاشر عین رات رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وانا الآن فی سنۃ
الف وست وثمانین فالحمد للہ علی ذلک کثیرا انتہی ثم ہذا المذکور من المصافحۃ المعمریۃ مبنی علی ثبوت صحبۃ المعمر ورویۃ
للنبی صلی اللہ علیہ وسلم وقد انکر بعض الحفاظ منہم الحافظ ابن حجر واستدلوا علی ذلک بحدیث صحیح البخاری عن ابن
عمر قال صلی صلی اللہ علیہ وسلم العشاء فی آخر حیاتہ فلما سلم قام فقال ارایتم لیلتکم ہذہ فان راس مایۃ سنۃ منہا لا یبقی ممن
ہو الیوم علی ظہر الارض قال الحافظ ابن حجر فی الاصابۃ بعد ما اطال الکلام فیہ ان العلو الواقع فی سند المعمر لا یفرح بہ من
لہ عقل انتہی قال شیخ شیوخنا الملا ابراہیم الکورانی فی مسالک الابرار بعد ما بسط الکلام فی ہذا المقام ان طریق المصافحۃ المعمریۃ
وان لم یجزم بصحتہا اہل الحدیث لکن لا وجہ للجزم بعدم الصحۃ بناء علی حدیث انخرام القرن علی راس مایۃ سنۃ لما ذکرہ الحافظ
ابن حجر بنفسہ فی فتح الباری ناقلا عن النووی وغیرہ انہ قد احتج البخاری ومن قال بقولہ بہذا الحدیث علی موت الخضر والجمہور
علی خلافہ واجابوا بان الخضر کان حینئذ من ساکن البحر فلم یدخل فی الحدیث قالوا ومعنی الحدیث لا یبقی ممن ترونہ او تعرفونہ فہو
عام ارید بہ الخصوص فیخص منہ الخضر کما خص منہ ابلیس بالاتفاق الی ہنا کلام الحافظ فعلی تقدیر الجمہور لا یشمل الحدیث المعمر
کما لا یشمل الخضر فلا باس بذکر شئ من طرق المصافحۃ المعمریۃ بناء علی تحسین الظن بہ انتہی ما افادہ شیخ شیوخنا الملا ابراہیم
رحمہ اللہ تعالی الثالثۃ المصافحۃ الخضریۃ فحصلت لی ہذہ المصافحۃ الخضریۃ عن الشیخ سید عمر المکی والشیخ محمد ہاشم وہما اخذاہا عن
الشیخ عبد القادر المذکور عن شیخہ محمد بن سلیمان المغربی بسندہ المذکور فی المصافحۃ المعمریۃ الی سیدی صالح بن محمد الزواوی
وہو صافح شیخہ ابا محمد عبد اللہ بن محمد بن موسی العبدوسی عن ابی عبد اللہ محمد بن جابر الغسانی عن ابی عبد اللہ محمد بن علی المراکشی
یعرف بابن علیوات عن ابی عبد اللہ الصوفی عن ابی العباس احمد بن البناء عن ولی اللہ ابی عبد اللہ الہزمیری عن ابی العباس
الخضر عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وتمامہا ینبغی ان یعلم ان ما ذکر من المصافحۃ الخضریۃ مبنی علی ثبوت امرین الاول بقاء الخضر
حیا وہذہ مسئلۃ مشہورۃ اختلف فیہا والجمہور علی اثباتہ وشیخ شیوخنا الملا ابراہیم الکورانی رحمہ اللہ تعالی اطال الکلام علی موافقۃ
الجمہور فی مسالکہ بما محصلہ انہ ذکر ابن الصلاح فی فتاواہ ان الخضر حی عند جماہیر العلماء والصالحین والعامۃ منہم وانما شذ
بانکارہ بعض المحدثین وبعض الصوفیۃ وقال الثعلبی ہو نبی علی جمیع الاقوال معمر محجوب عن الابصار قال الملا ابراہیم وقد یستدل
علیہ بما ذکرہ ابن حبان فی صحیحہ واللفظ لہ وابو داود والترمذی عن ابی عبیدۃ بن الجراح رضی اللہ تعالی عنہ قال سمعت
النبی صلی اللہ علیہ وسلم یقول انہ لم یکن نبی الا قد انذر قومہ الدجال وانی انذرکموہ قال فوصفہ لنا وقال لعلہ ان یدرکہ بعض
من رانی او سمع کلامی الحدیث وروی الدارقطنی فی الافراد بسند ضعیف عن ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہما قال
ینسی للخضر فی اجلہ حتی یکذب الدجال ولہ شاہد قوی وہو ما وقع فی صحیح مسلم عقیب حدیث عبید اللہ بن عتبۃ عن ابی
سعید الخدری انہ قال ابو اسحق ہو ابراہیم بن محمد بن سفیان الزاہد راوی صحیح مسلم عنہ یقال ان ہذا الرجل الذی یقتلہ

الدجال هو الخضر ثم قال وقال لمعمر بن راشد فی جامعه بعد ذکر ہذا الحدیث بلغنی ان الذی یقتله الدجال ہو الخضر واصل الحدیث رواه الشیخان والنسائی عن ابی سعید قال حدثنا رسول الله صلے الله علیه وسلم انه یاتی الدجال وہو محرم علیه ان یدخل نقاب المدینة فینتهی الی بعض السباخ فیخرج الیه رجل وہو یومئذ خیر الناس او من خیر الناس فیقول اشهد انک الدجال الذی حدثنا عنک رسول الله صلے الله علیه وسلم حدیثه فیقول الدجال ارایتم ان قتلتُ ہذا ثم احییته ہل تشکون فی الامر فیقولون لا فیقتله ثم یحییه فیقول حین یحییه والله ما کنت قط اشد بصیرة منی الیوم فیقولُ اقتله ولا یسلط علیه قال الشیخ الملا ابراہیم المذکور رحمة الله تعالی علیه فثبت بالحدیث الصحیح المتقدم عن ابن حبان وغیره ان بعض الصحابة یدرک الدجال ودل روایة الدارقطنی المؤیدة ببلاغ علی ان ہذا المبهم ہو الخضر فثبت بالمجموع ان الخضر صحابی لقی النبی صلے الله علیه وسلم ودخل فی الصحابة وانه مؤخر لتکذیب الدجال انتهی علی الاختصار والامر الثانی لقاء الخضر لنبینا محمد صلے الله علیه وسلم قال شیخ شیوخنا الملا ابراہیم المذکور فی مسالکه ما محصله انه یستدل علیه بما قدمنا فی الامر الاول وبما نقله الحافظ ابن حجر فی الاصابة من روایة عدی فی الکامل من حدیث کثیر بن عبد الله بن عمرو بن عوف المزنی وہو ضعیف ان النبی صلے الله علیه وسلم کان فی المسجد فسمع کلاما من ورائه یدعو فقال لانس بن مالک اذہب الیه یا انس فقل له یقول لک رسول تستغفر لی وساق الحدیث الی ان قال فذہب ینظر وفی لفظ قد ہبوا ینظرون فاذا ہو الخضر قال الحافظ ابن حجر وقد جاء ہذا من غیر روایة کثیر بن عبد الله ثم ساقه من روایة ابن عساکر والطبرانی بسندہما الی عاصم بن سلیمان الاحول عن انس وفیه وصاح بن عیاد الکوفی ضعفه ابو الحسین ابن المناوی ومن روایة ابن عساکر بسنده الی ابی داود عن انس ولم یذکر احدا من رجاله بجرح ومن روایة ابن شاہین بسنده الی معاذ بن عبد الله عن انس وفیه محمد بن عبد الله بن سلمة الانصاری ضعیف وفی آخره قال اقراء منی السلام وقل له انا اخوک الخضر وانا کنت اخوان امتک الحدیث وقال الملا ابراہیم فظهر بهذا ان حدیث کثیر بن عبد الله یتقوی بکثرة طرقه فیکون حسنا لغیره قابلا للاحتجاج به علی ان کثیر بن عبد الله ضعیف عند الاکثر لکن البخاری ومن تبعه کالترمذی وابن خزیمة یقوون امره انتهی فسند ابن عدی بمفرده یکون قابلا للاحتجاج عند البخاری واتباعه ولهذا قال الترمذی بعد ما روی عن کثیر بن عبد الله حدیث الصلح جائز بین المسلمین ان ہذا الحدیث حسن صحیح انتهی مختصرا فلیتدبر والله تعالیٰ اعلم وعلمه احکم واما سلسلة الصحبة فلا یذہب علیک انه قد حصل لی بفضل الله سبحانه وتعالیٰ تلک السلسلة متصلة الی جناب النبی الکریم صلے الله علیه وسلم بوساطة جمیع ما قدمناه فی سلاسل الطریقة من المشایخ الکرام قدس الله تعالیٰ اسرارہم وقد صحبت بفضل الله وعونه کثیرا من خیار عباد الله تعالیٰ کالشیخ العارف بالله قطب الاقطاب محمد معصوم الثانی السرہندی وکالشیخ العارف بالله تعالیٰ الحاج محمد یوسف الشافعی السواتی الغافینی بالغاء الفارسیة وکالشیخ محمد حیات السندی المحدث المدنی الی غیر ذلک ومع ذلک افردت اسانید سلاسل الصحبة ایضا تبعا لافراد بعض المشایخ لها فی فهارسهم مقتصرا من اسانیدها الکثیرة علی الاربعة آسنده الاول للصحبة المتصلة الی سر الله الاعظم علیه الصلوة والسلام بالطریقة النقشبندیة فالعبد الضعیف المفتقر الی الله خادم الفقراء فقیر الله عفی عنه والحقه بسلفه الصالحین صحب الشیخ الاجل قطب الاقطاب مرشد الشیخ والشاب الفاضل العلامة محمد مسعود الپشاوری قدس سره وتعلم منه اداب الطریقة والسلوک

منفصلة الى النبي الكريم عليه افضل الصلوات واكمل التحيات بالسند الصحيح المستفيض المتصل من هذا الطريق حصل لنا نسبة تلقين اسم الذات والنفي والاثبات وهو صحب الغوث الاكمل الحاج محمد سعيد اللاهوري قدس سره صحب الشيخ سعد الله الوزير آبادي صحب السيد آدم البنوري صحب الشيخ الاجل قبلتنا الروحاني المجدد للالف الثاني خواجه احمد الفاروقي السرهندي الكابلي صحب خواجه محمد باقي ناشر الطريقة النقشبندية في الهند صحب خواجه بكنكي صحب اباه مولانا درويش محمد صحب خاله مولانا زاهد صحب خواجه عبد الحق صحب الخواجه عبيد الله الاحرار والامير ابو العلي صحب الامير عبد الله صحب الامير يحيى صحب خواجه عبد الحق صحب الخواجه عبيد الله الاحرار المذكور والخواجه احرار المذكور صحب شيوخا كثيرا منهم مولانا يعقوب الجرخي وخواجه علاء الدين الغجدواني صحب خواجه نقشبند بلا واسطة وصحب اولا خواجه علاء الدين العطار ثانيا خواجه محمد پارسا من كبار اصحاب خواجه نقشبند والخواجه نقشبند صحب شيوخا كثيرة اجلهم خواجه محمد السماسي وخليفة الامير كلال والخواجه محمد صحب خواجه علي الراميتني صحب خواجه محمود انجير الفغنوي صحب خواجه عارف ريوكري صحب خواجه عبد الخالق الغجدواني صحب يوسف بن ايوب الهمداني صحب اباعلي الفارمدي صحب الطوسي وللامام الغزالي نسبة اليه بالروحانية صحب شيوخا كثيرة اجلهم اثنان احدهما الامام ابو القاسم القشيري صحب اباعلي الدقاق صحب اباالقاسم النصرآبادي والحصري صحب الشبلي صحب سيد الطائفة الجنيد البغدادي والثاني خواجه ابو القاسم الكرماني صحب اباعثمان المغربي صحب اباعلي الكاتب صحب اباعلي الروذباري صحب جنيد البغدادي والجنيد البغدادي صحب خاله السري السقطي صحب المعروف الكرخي صحب شيوخا كثيرة اجلهم اثنان احدهما الامام علي بن موسى الرضى صحب اباه الامام موسى الكاظم صحب الامام جعفر الصادق صحب اباه الامام محمد الباقر صحب اباه الامام زين العابدين صحب اباه الامام حسين صحب اباه امير المومنين علي بن ابي طالب كرم الله تعالى وجهه ورضوان الله تعالى عليهم اجمعين وثانيهما داؤد الطائي صحب فضيلا وحبيب العجمي وذا النون صحبوا شيوخا كثيرة من التابعين وتبعهم اجلهم الحسن البصري صحب هؤلاء اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم منهم انس خادم رسول الله صلى الله عليه وسلم وحافظ سنته فهذه السلسلة في الصحبة لاشك في صحتها واتصالها وللامام جعفر الصادق ايضا انتساب الى جده ابي امه القاسم بن محمد بن ابي بكر الصديق رضي الله تعالى عنهم عن سلمان الفارسي عن ابي بكر الصديق عن رسول الله صلى الله عليه وسلم السند الثاني للصحبة بالطريقة القادرية مع انه قد حصل لنا نسبة الصحبة في الطريقة القادرية بالسند الاول المتقدم في نسبة الخرقة وغيره قد صحبت السيد السند سيد عمر المحدث المكي والشيخ محمد هاشم التتوي وهما صحبا شيخهما عبد القادر بن الشيخ ابي بكر الصديقي مفتي الحنفية بمكة المعظمة وهو صحب كثيرا من المشائخ الكرام العظام والعلماء الفخام منهم الشيخ احمد بن محمد النخلي المكي الشيخ حسن بن علي العجمي المكي والشيخ عفيف الدين عبد الله بن سالم البصري ثم المكي وهم صحبوا الشيخ ابا مهدي عيسى بن محمد الثعالبي الجعفري المغربي والشيخ محمد بن سليمان المغربي وهما صحبا شيخهما العارف بالله تعالى اباعثمان الجزيري وهو صحب ولي الله ابا العباس احمد زروق وهو صحب الشيخ ابا العباس احمد بن عقبة الحضرمي المصري وهو صحب الشيخ ابا زكريا وهو صحب سيدي علي الوفائي وهو صحب والده السيد محمد وفا وهو صحب الشيخ داؤد الباخرزي وهو صحب ابا الفضل احمد بن عبد الكريم بن عطاء الله وهو صحب ابا العباس المرسي وهو صحب القطب الكبير الشيخ ابا الحسن الشاذلي وهو صحب القطب عبد السلام بن بشيش وهو صحب الشريف عبد الرحمن الزيات

وهو صحب ابا احمد جعفر بن عبد الله بن سید بونہ وهو صحب الشيخ الكبير ابا مدين شعيب بن الحسن المغربي قدس سره وهو صحب القطب الكبير محي الدين عبد القادر الجيلاني قدس الله تعالى سره وافاض علينا من بركاته بسنده السابق في الطريقة القادرية الى النبي صلى الله عليه وسلم الثالث للصحبة وهو بهذا السند الى سيدي ابي العباس احمد زروق وهو صحب ابا يزيد عبد الرحمن الثعالبي وهو صحب ولي الدين العراقي وهو صحب الصلاح بن ابي عمر وهو صحب الفخر بن البخاري وهو صحب حنبل بن عبد الله الرصافي وهو صحب ابا القاسم هبة الله بن محمد الشيباني وهو صحب الحسن بن محمد التميمي المعروف بابن المذهب وهو صحب ابا بكر احمد بن جعفر القطيعي وهو صحب عبد الله بن الامام احمد حنبل وهو صحب والده الامام احمد وهو صحب سفيان بن عيينة وهو صحب عمرو بن دينار وهو صحب سيدنا عبد الله بن عباس وهو صحب رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى قبضه الله تعالى ثم صحب خليفته ابا بكر الصديق ثم بعده صحب عمر ثم صحب عثمان ثم صحب عليا رضي الله تعالى عنهم اجمعين السند الرابع للصحبة وهو بهذا السند الى الامام احمد وهو صحب الشافعي وهو صحب مالكا ومحمد بن الحسن الشيباني وهو صحب الامام ابا حنيفة رضوان الله تعالى عليهم اجمعين ومالك ايضا صحب الامام جعفر الصادق وهو صحب والده محمد الباقر وهو صحب والده زين العابدين وهو صحب والده الحسين بن علي وهو صحب والده والنبي الكريم سيدنا وسيد الكل في الكل عليه الصلوة والسلام ورضي الله تعالى عنهم اجمعين قال شيخ شيوخنا محمد بن سليمان المغربي فهتان السلسلتان مع علوهما فيهما من اللطائف الاتصال بالخلفاء الاربعة وايمة المذاهب الاربعة واهل البيت رضي الله تعالى عنهم اجمعين وصل الاسناد من الدين ومن جملة الطرق الموصلة الى الى سيد الاولين والآخرين وقد بذل السلف الصالح في ذلك الاجتهاد وهاجروا الاجله من البلاد الى البلاد حتى بلغوا ما بلغوا من مراتب الكمال والرشاد ومنازل الفيض والسداد وكيف لا والسند اصل جليل وشان نبيل واجر جميل حتى قال فيه بعض العلماء انه كالسيف للمقاتل وقال بعضهم انه كالسلم يصعد عليه وقال الامام الشافعي رحمه الله تعالى الذي يطلب الحديث بلا سند كحاطب ليل يحمل حطب وفيه افعى وهو لا يدري وقال السفيان الثوري رحمة الله تعالى الاسناد زين الحديث فمن اعتنى به فهو السعيد وقال اوزاعي رحمه الله تعالى اذا ذهب الاسناد ذهب العلم ووقع في اول صحيح مسلم عن عبد الله بن المبارك رحمه الله تعالى الاسناد من الدين ولولا الاسناد لقال من شاء ما شاء وقال الامام الطوسي قرب الاسناد قرب الى الله تعالى واتصال السند من اسنى المطالب واجل المآرب العالية اذا عرفت هذا فاعلم ان نسبة الخرقة الى سيد التابعين ابي عمرو اويس بن عامر القرني بان لبسها من يدي سيدنا عمر بن الخطاب وعلي بن ابي طالب رضي الله تعالى عنهما باذن حضرت النبي الكريم صلى الله عليه وسلم ثابتة عندنا كما عرفت لتقدم المثبت على النافي واما ما ذكر في سند الخرقة المنيفة الواصلة الى اشرف البلاد احمد شاهي من ان هذه الخرقة تلك الخرقة التي كانت عند سيدنا اويس وبعد انتقاله من الدنيا الى دار الآخرة ذهبوا بهذه الخرقة الى المكة المشرفة ووضعوها في غار حرا ثم بعد سنين اخرجها شيخ الاولياء الشيخ دوست محمد ببشارة من حضرت النبي صلى الله عليه وسلم واذنه وذهب بها الى بغداد ثم بعد مدة الى بخارا الى آخره فمنقطع غاية الانقطاع والمدار على

اتصال السند فانقلت امرہ صلی اللہ علیہ وسلم واذنہ باخراجہا من الغار بمنزلۃ الحدیث الصحیح وایضا حکم الکشف والالہام
انہ واجب علی المکاشف والملہم الامتثال بما کوشف علیہ والہم قال الشیخ عبد الحق الدہلوی قدس سرہ فی شرح
فتوح الغیب لایخفی علی ذوی العرفان ان رویاء الانبیاء والاولیاء فی حکم الیقظۃ حتی اذا امروا بشیٔ فی المنام وجب
علیہم امتثالہ واذا نہوا عن شیٔ لزمہم اجتنابہ کما بین فی سیرہم انتہی فکان معولا علیہ یقال کونہ معولا علیہ فیما
یؤیدہ الشرع ولاینافی ظاہر الشرع ذکر الزرقانی فی شرح موطا الامام مالک رحمہ اللہ تعالی ان رجلا رای النبی
صلے اللہ علیہ وسلم فی النوم فقال اذہب الی موضع کذا فاحضرہ فان فیہ رکازا فخذہ لک ولا خمس علیک فلما صبح
ذہب الی ذلک الموضع فحضرہ فوجد الرکاز فاستفتی علماء عصرہ فافتوہ بانہ لاخمس علیہ بصحۃ الرویا وافتی العز بن عبد
السلام بان علیہ الخمس وقال اکثر ماینزل من حدیث منامیتہ منزلۃ حدیث روی باسناد صحیح وقد عارضہ ما ہو
الاصح منہ وہو حدیث فی الرکاز الخمس انتہی ولایؤیدہ الظاہر لانہ ماعہد ان الخرقۃ المذکورۃ وضعت فی غار حراء بعد
انتقالہ رضی اللہ تعالی عنہ فان قلت ان لم یوجد الاخبار والآثار والاسانید فی الاشیاء والمشاہد المنسوبۃ الی النبی صلی اللہ
علیہ وسلم فما طریق الاحتیاط والاستحباب للناس فی زیارتہا اقول یستحب لہم ان یزوروہا قال الشیخ رحمۃ اللہ السندی فی
منسکہ والشیخ علی القاری فی شرحہ علیہ رحمہما اللہ تعالی واعلم انہ یستحب زیارۃ المساجد والآبار والآثار ای المشاہد المنسوبۃ
الی النبی صلے اللہ علیہ وسلم سواء علم عینہا ای تعینہا بتبیین الائمۃ او جہتہا ای اشتہر تعینہا عند العامۃ والافجہتہا لا
یکفی لاستحباب زیارتہا صرح بہذا الاستحباب علی الاطلاق جماعۃ من اصحابنا الحنفیۃ رحمہم اللہ تعالی وطائفۃ من الشافعیۃ
وبعض المالکیۃ وغیرہم من الحنابلۃ وقد کان عبد اللہ ابن عمر رضی اللہ تعالی عنہما یتحری الصلوۃ والنزول والمرور علی وفق
المتابعۃ حیث صلے صلی اللہ علیہ وسلم ونزل قال القاضی عیاض فی الشفاء ای فی شمائل المصطفی علیہ افضل الصلوات
واکمل التحیات ومن اعظامہ واکرامہ اعظام جمیع اشیائہ واجزائہ ولو منفصلۃ من اعضائہ واکرام جمیع مشاہدہ وامکنۃ
او معاہدہ حضرہا او سکن بہا او نزل بہا ولازمہا لاسیما اذا صلے بہا ولمالہ صلی اللہ علیہ وسلم بیدہ وکذا برجلہ او جنبہ علی تقدیر
صحۃ نقلہ او عرف برائیہ ولو کان علی وجہ اشتہارہ من غیر ثبوت اخبار فی آثارہ انتہی واشعارہ صلے اللہ علیہ وسلم وکذا
اظفارہ صلی اللہ علیہ وسلم باقیۃ بین الامۃ وباعث تذکرۃ من اجزائہ الشریف علیہ الصلوۃ والسلام صرح بذلک ائمۃ الاحادیث
وقد ذکرنا منہا فی رسالتنا المسماۃ بالازہار فی ثبوت الآثار فارجع الیہا ان اردت مزیۃ اطلاع وباللہ التوفیق وہو نعم
الرفیق ذیل الاسانید فانہ جلیلۃ ومما ینبغی ان یعلم ان اللایق للابس خرقۃ القوم ان یتادب بآدابہم لیصح لہ
اللباس ظاہرا وباطنا ومذہبا وان یاخذ من صورۃ ستر الخرقۃ ستر السوأت ستر سوأۃ الکذب بلباس الصدق وسوأۃ
الخیانۃ بثبوت الامانۃ والغدر بخرقۃ الوفاء والریاء بخرقۃ الاخلاص وسفساف الاخلاق بخرقۃ المکارم الاخلاق والمذام
بخرقۃ المحامد وکل خلق دنی بخرقۃ کل خلق سنی وترک الاسباب بتوحید التجرید والتوکل علی الاکوان بالتوکل علی اللہ و
کفر النعمۃ بشکر النعمۃ ثم یتزین بزینۃ ملابس الاخلاق المحمودۃ کالصمت عما لایعنی وغض البصر عما لایحل الیہ النظر وتفقد الجوارح
بالورع وترک سوء الظن بالناس وتصفح ما صفت بہ الایام والقناعۃ بیسیر الرزق وتفقد اخلاق النفس وتعاہد الاستغفار

وقرأة القرآن والوقوف مع الآداب النبوية وتعرف اخلاق الصالحين والمناقشة في الدين وصلة الرحم وتعاهد الجيران بالرفق وسخاء النفس وهو ان يبذلها في قضاء حوائج الخلق واصطناع المعروف الى الصديق والعدو والتواضع ولين الجانب واحتمال الاذى والتغافل عن زلل الاخوان وترك مجالسة الغافلين الا ان يذكرهم او يذكر الله تعالى فيهم الى آخر ما يذكرونه في ذلك فائدة ومن آداب الصحبة ان لا يعترض على شيخه فان وقع في نفسه اعتراض فليمسك عن السوال فلعله يبين له بعد ذلك ما اشكل عليه فان دعته حاجة الى معرفة ما سمع فليورد كلامه على وجه السوال لا على وجه الاعتراض فمن صحب شيخا من الشيوخ ثم اعترض عليه ولو بقلبه فقد نقض عقد الصحبة لانه بذلك ترك تقليد من لزمه تقليده ووجب عليه التوبة من ذلك والرجوع الى تقليد شيخه على ان الشيوخ قالوا عقوق الاستاذين لا توبة عنه وذلك لا بمعنى انه معصية لا يتوب الله على فاعلها فانه يقبل التوبة عن عباده في الكفر فما دونه بل بمعنى ان لا ينبغي للشيخ ان يعفو عنه بل يؤدبه لان العفو يجريه ويزيل عنه حرمة الشيخ من قلبه بالكلية قال الامام القشيري رحمه الله تعالى في الرسالة سمعت الاستاذ ابا علي الدقاق يقول بدو كل فرقة بيناك وبين غيرك المخالفة ويعني به ان من خالف شيخه لم يبق على طريقته وانقطعت العلاقة بينهما وان جمعتهما البقعة لتغير قلب الشيخ عليه ونفرته عنه ولانه لا يراه اهلا للانقطاع به وبالجملة فالصحبة مع الشيخ باتباع امره ونهيه وهي من حيث الحقيقة خدمة لا صحبة قيل لابي منصور المغربي كم صحبت ابا عثمان قال خدمته لا صحبته فالصحبة مع الاخوان والاقران ومع المشايخ خدمة فالقيام بخدمته واجب والصبر تحت حكمه وترك مخالفته ظاهرا وباطنا وقبول قوله والرجوع اليه في جميع ما يعرض له وتعظيم حرمته ومجانبة الانكار عليه سرا وجهرا لازم فانهم قالوا الاعتراض على الشيوخ سم قاتل قال في الخلاصة المرضية في معرفة سلوك طريق الصوفية وكل مريد راى في شيخه نقصا وقعد عنده فهو منافق مطالب عند الله انتهى وما ينكره المريد لقلة علمه بحقيقة ما يوجد من الشيخ فللشيخ في كل شئ عذر بلسان العلم والحكمة سال بعض اصحاب الجنيد مسئلة من الجنيد فعارضه في ذلك فقال الجنيد فان لم تؤمنوا لي فاعتزلون ويكون في صحبته كالصحابة مع النبي صلى الله عليه وسلم في تادبهم بآدب القرآن وقال بعض المشايخ اذا قال المريد لشيخه لم لم يفلح قط في طريق القوم قال الغزالي في الاحياء سمعت الشيخ ابا علي الفارمدي رحمه الله تعالى يصف لي وجوه حسن آداب المريد بشيخه وان لا يكون في قلبه انكار لكل ما يقوله ولا في لسانه مجادلة عليه فقال حكيت لشيخي ابي القاسم الكركاني مناما لي وقلت رايت كانك قلت لي كذا فقلت لم ذلك فهجرني شهرا ولم يكلمني وقال لولا انه كان في باطنك تجويز المطالبة والانكار لما قلت لك لما جرى ذلك على لسانك في المنام وهو كما قال اذ قلما يرى الانسان في منامه خلاف ما يغلب في اليقظة قبله والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته +

مکتوب هفتاد و پنجم

از مکتوبات قدسی سمات قبلهٔ طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام فضیلت پناه ملا فیض الله صدور یافته

در تحقیق معانی معرفت و اقسام آن و فرضیت آن و بیان آنکه تصوف از علوم دینیه است و بیان آنکه طریق صوفیه دائر است بر کتاب و سنت و بیان اوصاف اہل معرفت و بیان آنکه علماء ثقات از اصحاب مذاہب و غیرہ اخذ طریق صوفیه نموده اند و آنکه ذکر سبب موصل است و بیان ذکر لسانی و قلبی و بیان آنکه اجتماع برائے ذکر مستحب است و ذکر جہر جائز است و بیان آنکه اجتماع برائے ذکر با زنان و امردان چنانچه متعارف بعضے اہل فقر درین زمانه است جائز نیست مع التحقیقات اللائقة و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ۞ الحمد لله الذی اطلع فلک الازل شمس انوار النبوة المحمدیة و اشرق من افق اسرار الرسالة مظاہر تجلیات الاحمدیة نحمده علی ان وضع اساس نبوته علی سوابق ازلیة و رفع دعائم رسالته علی لواحق ابدیة و نشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له الفرد المتفرد فی فردانیته بالعظمة و الجلال المنزه فی تنزیهه عن سمات النقص و الزوال و نشهد ان مصدر جمیع الانوار و عین عیون الاسرار و روح مراتب الشهود و قلب جمیع الموجود و خلاصة حروف الاعیان و مرکز دائرة الامکان و مظهر التجلیات الاسمائیة و معدن الفیوضات الالهیة سیدنا و شفیعنا و مولانا و ملجانا محمدا عبده و رسوله الذی ارسله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله صلی الله علیه و سلم عدد خلقه و رضاء نفسه و زنة عرشه و مداد کلماته فی کل وقت و حین اما بعد ایها الشیخ الصالح الصادق الفقیه فیض الله سلمک الله عما لا یلیق بشانک قد اظهرت ان بعض العلماء منع عن تحصیل المعرفة من طریق الفقر و الفناء و اخذ الطریقة من المشایخ الکرام و الجهر بالذکر الی غیر ذلک فما المعرفة و هل هی فرض ام لا و هل هی تحصل من هذا الطریق ام لا و التصوف اهو من العلوم الدینیة و طریق الصوفیة هل هو دائر علی الکتاب و السنة ام لا و هل اهل هذا الطریق اولیاء ام لا و لعلک تسال عن اوصافهم و احوالاتهم و عظمة شانهم و هل قال به العلماء الثقات و اخذوه ام لا و الذکر و المراقبة هل هو سبب لحصول المعرفة ام لا و هل یکون الذکر لسانیا فقط او یکون قلبیا ایضا و الجهر بالذکر جائز ام لا اقول بعون الله تعالی و لطفه کل ذلک صحیح و علیه المحققون من العلماء العظام و المشایخ الکرام من لدن رسول الله صلی الله علیه و سلم و نبین لک هذه المسائل فی المطالب العدیدة ان شاء الله تعالی و بالله التوفیق و بیده ازمة التحقیق **المطلب الاول** فی ان المعرفة ما هی عند العلماء هی العلم بالله و صفاته فکل علم معرفة و کل عالم بالله و صفاته عارف و کل عارف عالم و عند مشایخ الصوفیة هی صفة من عرف الحق باسمائه و صفاته ثم صدق الله سبحانه فی جمیع معاملاته ثم تنقی عن اخلاقه الردیة و آفاته ثم طال بالباب وقوفه و دام بالقلب اعتکافه فحظی من الله تعالی بجمیل اقباله و الصدق فی جمیع افعاله و احواله و انقطع الیه بکلیته حتی ینسی سواه و انمحی عن قلبه الا هو و لم تبق هواجس لنفسه و لا خواطر تدعوه الی غیره و دام فی السر مع الله مناجاته و حق فی کل لحظة الیه رجوعه و توجهاته و صار محدثا منه بتعریف اسراره فیما یجری من تصاریف اقداره و تجلیات انواره فصار به عارفا و عن غیره اجنبیا و تسمی حالته معرفة فبمقدار اجنبیته تحصل المعرفة فعلی هذا عند العلماء لا معبود الا الله و عند الصوفیة لا موجود الا الله لانهم لا یرون وجود ما سواه به و بابقائه حتی انهم لو قطعوا النظر عنه کان لا یبقی عندهم فی الوجود موجود البتة ثم لهم فی استغراقهم فی معرفته مدارج فلهذا صارت کلماتهم فی المعرفة مختلفة و ذلک اختلاف مقادیر حالاتهم مع الله سبحانه فکل نطق بما وقع

له واشار الى ما وجد فى وقته قال القشيرى قدس سره سمعت ابا على الدقاق رحمه الله تعالى يقول من امارات المعرفة بالله
تعالى حصول الهيبة من الله تعالى فمن ازدادت معرفته ازدادت هيبته وسمعته رحمه الله تعالى يقول المعرفة توجب
السكينة فى القلب كما ان العلم يوجب السكون فمن ازدادت معرفته ازدادت سكينته ثم قال وقال يعقوب النهرجورى قلت لابى
يعقوب السوسى هل يتاسف العارف على شئ غير الله عز وجل فقال وهل يرى غيره فيتاسف عليه قلت باى عين
ينظر الى الاشيا فقال بعين الفناء والزوال وقال ابو يزيد العارف طيار والزاهد سيار وقيل العارف تبكى عينه ويضحك
قلبه وقال الجنيد لا يكون العارف عارفا حتى يكون كالارض يطاءها البر والفاجر وكالسحاب يظل كل شئ وكالمطر
يسقى ما يحب وما لا يحب وقال يحيى بن معاذ يخرج العارف من الدنيا ولا يقضى وطره منها من شيئين بكاؤه على نفسه
وثنائه على ربه وعنه صلى الله عليه وسلم لو خفتم الله حق خيفته لعلمتم العلم الذى لا جهل معه ولو عرفتم الله حق معرفته لزالت
لدعائكم الجبال رواه الحكيم عن معاذ وقال سيدى محى الدين قدس سره فى العبادلة المعرفة معرفتان معرفة تحصل بالاحوال
وعن هذه المعرفة تظهر الآيات فى خرق العوائد لاربابها فيخيل بعض الناس ان ذلك الاثر عن الاحوال وانما الاثر عن
المعرفة التى تكون عن الحال ولهذا قد يكون الحال ولا اثر لكون الحال لم يكسب المعرفة بالله فيقول من قال الاحوال
الكرامات اذا كانت عنها المعرفة وهو قول صاحب محاسن المحاسن وقد نبهت النبوة على هذا الفصل من المعرفة فى
خبر روى عن رسول الله صلى الله عليه وسلم لو عرفتم الله لمشيتم على البحور ولزالت بدعائكم الجبال انتهى وقال ابو حفص
رحمه الله تعالى مذ عرفت الله ما دخل قلبى حق ولا باطل وانما ذلك استيلاء الذكر عليه واستغراق قلبه بمعرفته فلم يدخل قلبه غير الله
سواء كان ذلك الغير حقا او باطلا وسئل ابو يزيد عن المعرفة فقرأ ان الملوك اذا دخلوا قرية افسدوها وجعلوا اعزة اهلها
اذلة الآية يعنى ان معرفة الله لا يدع فى القلب ذكر غيره وقال الشبلى رحمه الله تعالى ما احد عرف الله فقيل له كيف قال
لو عرفوه ما اشتغلوا السوالة وقيل العارف كاين باين يعنى كاين به باين عن غيره وقيل علامة العارف ان يكون فارغا
عن الدنيا والآخرة وقيل المعرفة حيوة القلب مع الله تعالى لقوله تعالى او من كان ميتا فاحييناه وسئل عن الشبلى اى
شئ اعجب قال قلب عرف الله ثم عصاه وقال ابو العباس احمد بن موسى الصنهاجى رحمه الله تعالى فى محاسن
المحاسن المعرفة مجتبى والعلم مجتبى فالعالم يستدل به والعارف يستدل اليه فالعلماء والعارفون بل علق العباد بالاعمال
والمريدون بالاحوال والعارفون بالهم والحق وراء ذلك كله الاعمال للجزاء والاحوال المكرامات والهم للوصول وانما
يتعين الحق عند اضمحلال الرسوم انتهى ملخصا اقول ما ثمة عند التحقيق الا علم فانه الظاهر بصورة الايمان والاسلام و
الاعمال والمقام والفناء والبقاء الى غير ذلك وذلك لان العلم اذا تمكن فى القلب يسمى ايمانا واذا استولى وسرى الى
الظاهر والقاه له يسمى اسلاما واذا سرى الى الجوارح اثاره تسمى تلك الآثار اعمالا واذا جاش وتموج وطفح على الباطن
انواره وحاله يسمى حالا ووارد او ما يشبهه واذا فقد وجوده فى الشهود يسمى فناء واذا لم يبق له الشعور على فقدان وجوده
وصار كالمبهوت يسمى فناء الفناء والفناء الاتم وان وجد وجوده بعد فقدانه يسمى بقاء ورجوعا الى غير ذلك وقد عرفت
ان آثار الشئ ليس الا وجوهه وما الوجوه الا ظلال الاسماء وما الاسماء والاظلال المسمى وآثاره وعند البعض عين المسمى

فالعلم ہدی الی الایمان والایمان الی الاسلام والاسلام الی الاعمال والاعمال الی الحال والحال الی الفناء والفناءُ
الی البقاء والبقاء الی القرب والاستقامة علی العبودیة الخالصة ولیس ہناک الا ذاہب منه والیه غیر انه ظہر وتجلی
بتطور المراتب وتعدد المرایا وتباینہا فتعددت الاسماء وتمایزت النسب وو خملت من والی ولو امعنت النظر فیما
قرع سمعک فی الحکمت الرسمیت من ان التغایر بین العلم والمعلوم بالاعتبار ووقت حقیقتہ ووصلت الی
روح معناہ ما وجدت فی البین الا معلوما ظہر بصورة العلم والایمان والاسلام والاعمال والحال والفناء والبقاءُ
والرجوع والقرب فمابقی الا العالم ومعلوم ولایدرک العالم المعلوم الا بصورة نفسه فانہا المرآت له وغایة حظہ
من المعلوم تعالی فما علم الا نفسه ولعل قرع سمعک ما قاله اہل الحکمت الرسمیة من ان علم الشخص بنفسه حضوری
یتحد فیه العالم والمعلوم والعلم فلیس ثمرة الا معلوم تسمی بحقایق المسمیات وہذه المعرفة ہی نہایة الایمان والاسلام
وکمالاتہا فلفظة عالم ابلغ من عارف والقرآن یشہد له الا انه تفاوت بین عالم وعالم بالنظر الی طرفی العلم و
وسطه وعدولہم منه الیه فی التسمیة للحکمة وقد اعترض الشیخ الاندلسی فی مواقع النجوم علی من عدل تسمیة العلماء بالله
بالعارفین مع ان وصف العلم اشرف من وصف المعرفة واتم اذا وصف به الحق نفسه ومدح به اہله ومن
علی خاصته به ثم اعتذر عن اہل الطریق بانہم عاروا امارأوا انه شارع فی العلم ان یسمی عالما من کان عنده علم ما من
العلوم وان آکب علی الشہوات وتورط فی الشبہات فادرکتہم الغیرة ان یشارکہم البطال فی اسم فلا تمیز المقامات
فلا یقدرون علی ازالة لما شاعت فی الناس فلا تمکن لہم ذلک فاداہم الامر المذکور الی تسمیة المقام معرفة و
صاحبه عارفا فاذا العلم والمعرفة فی الحد والحقیقة سواء ففرقوا بین المقامین بہذا القدر فاجتمعوا فی المعنی واختلفا
فی اللفظ اذ ہذا الطریق لایتصور فیه الخلاف اصلا فاذا وجد فانما ہو راجع الی الالفاظ خاصة ولکنه فی حقہم بالاضافة
الی اثر تسمیة الله علی اصطلاحہم وقت غفلة جرت علیہم لغایة الغیرة علیہم فیرجی بہم بقصدہم توبة المقام وغیرتہم
ان یحصل لہم ما حصل لاہل الحضور منا والحمد لله المنعم المفضل وہذا الفرق للتقسیم والتعریف والاکمل من الشریعة
والطریقة والحقیقة عین الآخر لدی التوفیق کظاہر الید وباطنه وقد عرفت لطافت ہذه المعرفة المحیرة ودقت
حلاوتہا وعرفت منہا ان العلم لما یسمی عند الاستیلاء بالایمان والاسلام والعمل والحال الی غیر ذلک یلزم
للسالک تعلم علم العقاید والفقه والتصوف لتصحیح الایمان والاعمال والاحوال وما یشبہہ ویؤید ہذه المعرفة حدیث
جبرئیل علیه السلام حیث سال عن النبی صلی الله علیه وسلم تعلیما للامة عن الایمان والسلام والاحسان فافہم وبالله
التوفیق والمعرفة علی ثلث درجات معرفة العامة ومعرفة الخاصة ومعرفة خاص الخواص اما معرفة العامة ہی
معرفة الوجود المطلق والصفات والنعوت ونسبت ہذه المعرفة الی معرفة الصفات والنعوت وسمیت معرفة
العامة لان معرفة الوجود المطلق فطرة الله التی فطر الناس علیہا وہی کالضرورة للخلق وانما یطلب بالاستدلال
العقلی معرفة الصفات والنعوت التی ورد بہا الکتاب والسنة من العلم والقدرة والارادة والسمع والبصر والکلام و
سمیت معرفة لان التکلیف ورد بہا علی العموم واما معرفة الخاصة ہی معرفت الذات الموصوف بالصفات

وسميت هذه المعرفة بمعرفة الخاصة لانه اذا عرف الوجود المطلق بالفطرة وعرف الصفات بالنظر فى نفائس الصنع يختص عن العامة باطلاعه على الذات الموصوف بتلك الصفات من غير تفريق بينهما وقد كان فى البداية يتخايل فى وهمه التفريق بين الوجود والصفات وفى هذه الدرجة يتحقق ان لا مغايرة بين الذات والصفات انه لا هى هى بعينها ولا هى غيرها وانما مثالها مثال التسعة من العشرة لا هى عين العشرة ولا هى غير العشرة اذ لا يكمل العشرة الا بها بل لا يعقل تلك الصفات الا مع الذات ولا الذات الا مع الصفات واما معرفة خاص الخواص وهى اعلى المراتب فى المعرفة وانما ينالها من ترقى ها تين الدرجتين وهى عطية محضة لا ينال بالكتب وانما هى نور يقذفه الله تعالى فى القلب كما قال تعالى فمن يرد الله ان يهديه يشرح صدره للاسلام سئل النبى صلى الله عليه وسلم عن معنى ذلك الشرح فقال نور يقذف فى القلب فيشرح الصدر به قيل له فما علامة ذلك فقال التجافى عن دار الغرور والانابة الى دار الخلود واستعداد الموت قبل النزول وانما يتحقق حصول هذه الاشياء الثلثة لمن عاين حقارة الدنيا وخساسها واطلع على جلائل الآخرة ونفاستها وشاهد الحق بعين اليقين وهى عين قبله المكتحل بذلك النور فيشتاق اليها شتياقا فانزعجا الى الرحيل اليه وينقطع حينئذ عنه كل وصلة كانت بينه وبين الاولى وعلامة القطع تسوية محبتها وراحها انفعها وضرها فاستوحش منها واستعد للموت قبل نزوله وهذه العزيمة الصادقة لا تصح لاحد الا لمن سلك مسلك معرفة خاص الخواص وهى محض التعريف من الله تعالى لا يوصل اليها باستدلال والشواهد ولا ينال بالوسايل والاسباب لانها موهبة صرفة وان كانت مقدماتها كسبية واركانها ثلثة وهى مشاهدة القرب بتلك العين المكحولة بنور الرب تعالى وصعوده عن العلم المستفاد بالنظر العقلى الذى كان فى الدرجتين الاولين ومطالعة الجمع وهى اطلاعه على الحقيقة اذ عاين فى هذه الدرجة كل موجود فى قبضته وراى ملكوت كل شئ بيده فتعين ان لا وجود لشئ معه حقيقة بل كل شئ منه واليه فلا يرى الا واحدا وفى هذا المقام قال الشبلى هل فى الدار سوى الله وصدرت عن جماعة كلمات نسبة الى الحلول والله يهدى من يشاء ويضل من يشاء ونرجع الى ذكر معرفة العلماء ونقول بحول الله وقوته ان العلم على نوعين علم قديم وعلم محدث فالعلم القديم صفة الله تعالى والعلم المحدث علم المخلوقين وهو على ضربين ضرورى واستدلالى والضرورى ما يحصل بالحواس وهو انه اذا ترى شيا او شخصا فتعلم تعينا بان ذلك لشئ ما هو وكيف هو وكم هو حتى اذا غيبت فكره انتى طويل او عريض والاستدلالى تحصل بالتفكر والنظر وقال بعض المتكلمين لا فرق بين العلم الضرورى والاستدلالى اذا اثبت بدليل مزيل للشبهة وهذا هو الاصح لان ما تحصل من العلم بالاستدلال على طريق اليقين يوجب القبول والعمل ضرورة بيانه ان معرفة الصانع يحصل بالنظر والاستدلال فى الآيات الدالة على اثبات الصانع واثبات الرسالة والوحى يحصل بالتفكر والنظر فى المعجزات الباهرة والآيات الساطعة وكذلك قول الرسول واجماع الامة وهذه المعانى بعد التفكر والنظر توجب العلم قطعا ويقينا ويصير علما ضروريا يوجب الايمان والعمل والقبول به من غير شك وشبهة ومن شك على هذا يصير كافرا اذا عرفت هذا فاعلم ان الغرض من معرفة الصانع تعالى امور ثلثة الامر الاول اثبات وجوده والامر الثانى اثبات الذاتية صفاته والامر الثالث معرفة ذاته تعالى وتقدس اما الامر الاول وهو اثبات وجوده

فمن ثلثة اوجه الاستشعار بالفطرة السليمة والاستيقان بشهادة النفس والاستدلال بنظر العقل الوجه الاول وهو الاستشعار بالفطرة السليمة ان الانسان اذا دهاه امر وضاق به المسالك وجدول عليه المذاهب فلابد ان يعترف بآله بنا له اليه ويتفرع نحوه ويلجاء الى ذراه فى كشف بلواه فيستغيث من شره الى خالقه وبارئه طبعا وجبلة لاتكلفا وحيلة ومثل هذا قد يوجد فى الوحوش والبهايم فانها رافعة رؤسها الى السماء عند فقدان الكلاء والماء فى جدب الديار وكذا شوهد الاطفال عند السكرات ونحوها يرفعون مسبحتهم نحو السماء وهذا كله مركوز فى جبلة الحيوانات فضلا عن الانسان العالم وهى الفطرة المذكورة فى القرآن والاحاديث ولكن اكثر الناس قد ذهلوا عنه فى حالة السراء وانما يردون فى الضراء قال الله تعالىٰ واذا مسكم الضر فى البحر ضل من تدعون الا اياه كان بعض الزنادقة انكر الصانع عند جعفر بن محمد رضى الله تعالىٰ عنهما فقال له جعفر اركبت البحر قال نعم قال هل رايت اهواله قال بلى هاجت يوما رياح هائلة فكسر السفن وغرقت الملاحين وتعلقت انا ببعض الواحها ثم ذهب عنى ذلك اللوح فاذا انا مدفوع فى تلاطم الامواج حتى دفعت الى الساحل فقال جعفر قد كان اعتمادك من قبل على سفينة والملاح ثم على اللوح تحتك فلما ذهبت هذه الاشياء هل سلمت نفسك الهلاك ام كنت ترجو السلامت بعد قال بل رجوت السلامت قال فمن ترجوها فسكت الرجل قال جعفر رضى الله تعالىٰ عنه ان الصانع هو الذى كنت ترجوه فى ذلك الوقت وهو الذى انجاك من الغرق فاسلم الرجل على يده وقال عز من قايل واذا ركبوا فى الفلك دعوا الله مخلصين له الدين الآيه وقول النبى صلے الله عليه وسلم عليكم بدين العجايز ليس هو منعا من الاستدلال العقلى ولكنه تنبيه على الاستصحاب الوجه الثانى هو الاستيقان بشهادة النفس وذلك ان عامة الناس فى انظار العالم قد دعت انفسهم الى الاعتراف بان لهم خالقا من غير معلم ولا اثبات حجة عندهم ولا اصطلاح وقع بين كافتهم من الاتراك والاكراد واهل البوادى واقاصى الهند والصين واهل الجزائر الذين لم تبلغهم الدعوة الى الاسلام ولا الى الشرك فانهم استيقنوا بشهادة انفسهم على الاعم الاغلب بالخالق لكثرة ما وجدوا من استجابة دعائهم وتضرعهم ودرك مفاجاة الفرج فى حوادث عظام وهشتهم بعد القنوط عن السلامة وتخليصهم من ايدى الاعداء فى موضع لا ناصر لهم من الخلق وبحدوث نوادر وعجائب شاهدوها فى الآفاق وفى انفسهم من الصحة والمرض وغير ذلك من الكمالات الحاصلة والزائلة فكانت نفوسهم شهدت بالاله الحق جل جلاله وذلك قوله جل مجده قالت رسلهم افى الله شك حكى راى اعرابى ثعلبا بال على صنم كان يعبده فقال شعر ارب يبول الثعلبان براسه ✤ لقد ذل من بالت عليه الثعالب ✤ برئت من الاصنام والشرك كله ✤ وايقنت ان الله لاشك الغالب ✤ وهذا قريب من الضروريات ومنه قال ضرار ان المعرفة ضرورية الوجه الثالث وهو الاستدلال بنظر العقل وذلك هو الطريق المشهور عند الجمهور وبه ورد التكليف قال الله تعالىٰ قل انظروا ماذا فى السموات والارض وقال تعالى اولم ينظروا الى السماء فوقهم كيف بنيناها الآية وقال فانظروا الى آثار رحمة الله كيف يحيي الارض بعد موتها الآية وقال افلا ينظرون الى الابل كيف خلقت الى غير ذلك من الآيات الباعثة على النظر والاستدلال فطريقه ان يستدل بالصنع على الصانع كما يستدل بالبناء على البانى وبالخط على الكاتب وبالنسج على النساج والدخان على النار والمخيط على الخياط والمطر على السحاب حتى ان الاعمى اذا اصابه المطر فانه يعلم يقينا ان المطر

ينزل من السحاب وان لم ير السحاب حسا فوجب العلم بالسحاب ضرورة ويقينا وكذا المياه والاشجار والسماء والارض والشمس
والقمر والكواكب وغير ذلك دليل على ان لها صانعا قادرا وتحقيقه ان يقال حدوث العالم ظاهر والحادث ما جاز وجوده
وجاز عدمه فاذا تخصص بالوجود بدلا من العدم الجائز كان لا بد له من مخصص وذلك المخصص اما علة او طبيعة او فاعل حي
عالم قادر مختار بطل ان يكون علة وطبيعة لانهما لو كانتا قديمتين لاقتضتا قدم المعلول والمطبوع ولو كانتا حادثتين فالكلام
فيهما كالكلام في المعلول والمطبوع وهو انهما حادثة مترددة بين جواز الوجود وجواز العدم واذا بطل القسمان تعين الثالث
فكان ذلك المخصص هو الفاعل القديم العالم القادر المختار وطريق آخر في الاستدلال هو ان يقال الوجود اعم الاشياء فلو لم
يكن في الوجود قديم لما كان في الوجود موجود البتة اذ لو كانت كلها حوادث لتسلسلت الى ما لا اول له وذلك محال فلا بد ان
تستند تلك الحوادث الى قديم يسبقها بالوجود وهو الخالق تعالى الذي احدث الحوادث بنفسها كلها اذ حدوث الحوادث
بنفسها محال وتحقيقه ان يقال ان كان في الوجود موجود لزم بالضرورة ان يكون في الوجود قديم والوجود معلوم قطعا
فظهر من الاصلين وجود قديم على الضرورة فعلى هذا كل لبيب لا يريب في وجود قديم تستند الحوادث اليه وهو صانع
العالم ومدبره ومقدره ومغيره وهذا التدبير والتقدير ليس بالايجاب في كل شئ من اجزاء العالم فلا بد لها من مدبر مقدر
مغير والناس كلهم يشيرون الى صانع وان اختلفت طوائفهم ومللهم والانبياء والرسل عليهم الصلوة والسلام ما جاؤا
ليعلموا وجود الصانع وانما جاؤا ليدعوا الخلق الى التوحيد كما قال الله تعالى فاعلم انه لا اله الا الله والخلق انما اشركوا بعد الاعتراف
بالوجود لما اعتقدوه من الشركاء لله تعالى او النفي واجب من صفاته او الاثبات مستحيل منها او لانكارهم النبوات وخالفت
الدهرية في القديم قالوا بان الصانع قديم لا من حيث انه لم يزل كان ولكن لعدم بالظهور والوجود على الاشياء خلق الاشياء
ثم عاد الى اصله وهو العدم وهذا كفر لان المعدوم لا يتصور وجوده وتكونه من غير موجد يكون لانه لا يتصور الفعل من العدم
وانما يحصل بقوة او علة وبموجد بطل ان يكون علة او طبيعة لما مر ولو كان هو بمثل هذا فيحتاج الى صانع آخر فيؤدي
الى ما لا نهاية له فلا يصح لانه لا بد ان تستند الحوادث الى قديم يسبقها بالوجود وهو الخالق الذي احدث الحوادث كلها وحدوثها
بنفسها محال فثبت ان صانع العالم قديم والقدم صفة فان قيل ان الصانع قديم لاستحالة حدوث الاشياء بنفسها لانها
تحتاج الى المحدث وتقديم القديم على المحدث يكتفي بساعة واحدة فاما وراء ذلك فاي دليل على اثباته وقدمه قلنا اذا ثبت
انه تقدم على المحدثات بالقدم والوجود ثبت ان قدمه لم يزل لانه لا يجوز عليه التحويل والحدوث فيكون قديما بلا ابتداء ولا انتهاء
ولانا لو قلنا انه تعالى تقدم على المحدثات بمدة فقط فان اول مدته يدل على حدوثه فلا يكون قديما بل يكون هو اول المحدثات
فيحتاج الى محدث وهذا غير صحيح ولان الفرق بين القديم والمحدث خمسة اوجه اولها لا نقول بان لله تعالى اول وآخر
بل نقول اول بلا ابتداء وآخر بلا انتهاء والمخلوق له اول وآخر والثاني انه لا يقال ان له جنس ونوع وللمخلوق جنس ونوع
والثالث انه تعالى لا يتغير عليه الحال وعلى المخلوقين تتغير والرابع والخامس لا يقال ان لله مكانا ولا زمانا وللمخلوقين
مكان وزمان فصح انه قديم بلا ابتداء واما الامر الثاني فهو اثبات الصفات وفيه ضلت الفرق والملل منها الوحدانية قال
الاشاعرة الصفات الالهية الواجب علينا اعتقادها تنقسم الى نفسية وسلبية ومعان فالنفسية هي الحال الواجبة للذات

لذاته واجب الوجود باسمائه وصفاته والمعنى انه ليست له صفة منتظرة ولاحالة متاخرة اوليست ذاته محلا للحوادث والاعراض فان ذاته كافية في جميع ماله من الصفات التي بها تتم الاغراض ولانه لولم تكن كافية في حصول ذلك لكانت محتاجة الى ظهور الغير ههنالك وكل محتاج الى الغير ممكن الوجود وقد ثبت انه واجب الوجود قال الله تعالى يا ايها الناس انتم الفقراء الى الله والله هو الغني الحميد اي غني بذاته وصفاته عن ظهور مصنوعاته وهو حميد بنعوته واسمائه سواء حمده احد اولم يحمده احد من سوائه فهو منزه عن التغير والانتقال بل لايزال في نعوته الفعلية منزها عن الزوال في صفاته الذاتية مستغني عن الاستكمال ولايلزم من حدوث متعلقات هذه الصفات كالمخلوق والمرزوق حدوث الصفات اما الامر الثالث فهو معرفة ذاته تعالى اطلق البعض لفظ الحقيقة على الذات وقال ان ذات الحق حقيقة وقال البعض لذات الحق حقيقة وقال السبكي في جامع الجوامع حقيقة مخالفة لسائر الحقائق وليس له ان يقال ذلك لان ذاته ليس مركبا من الماهية والتعين فيقال ان لها حقيقة ومنع المحققون كالزملكاني اطلاقها على الله تعالى وقال ابن جماعة لانه لم يرد وقد ورد اطلاق الذات عليه تعالى ففي البخاري في قصة خبيب من قوله وذلك في ذات الاله وورد لم يكذب ابراهيم عليه السلام قط الا ثلث كذبات ثنتين في ذات الله تعالى قوله اني سقيم وقوله بل فعله كبيرهم رواه في الصحيحين وكذا ورد اطلاق النفس عليه تعالى قال الله تعالى ويحذركم الله نفسه وورد في الحديث القدسي من ذكرني في نفسه ذكرته في نفسي وقد تاهت العقول في معرفة الذات من حيث الكنه قالوا ادراك الذات من محالات العقول وانما يعلم بالدليل وجوده ومايجوز عليه ومايجب له ويستحيل عليه ومدار هذا الامر على حرف وهو انا مكلفون بمعرفة الله تعالى حقا ولاسبيل لنا الى معرفته في عالم التكليف الا بالاستدلال بنظر العقل من جهة الصنع ولم يدل الصنع في مباحثات العقول الا على الذات الموصوف بهذه الصفات المشهورة التي ورد بها الكتاب السنة فمن عرف الله بها فقد كملت معرفته لانه قد اتي بما كلف به ثم لم يقم لنا من الصنع دليل على اثبات صفة سواها ولا على تعينها فامسكنا عن القول فيما دون ذلك حذرا عن تسويل الشيطان قال الله تعالى وان تقولوا على الله مالاتعلمون اقول وذلك انه ذاته تعالى من حيث الكنه لاينكشف لاحد فلايدركه العقل ولا الوهم ولا الحواس لان كلهن محدثات والمحدث لايدرك بالكنه الا المحدث تعالى ذاته وصفاته عن الحدوث علوا كبيرا ومن اراد معرفته من هذا الوجه وسعى فيه فقد ضيع وقته وورد في الحديث تفكروا في الآية ولاتفكروا في ذاته وايضا ورد تكلم في ذات الله تعالى حمقى اذا عرفت طريق العلماء في حصول المعرفة فاعلم ان ذلك الطريق وهو طريق الاستدلال والترقي من الاثار الى المؤثر ومن الفعل الى الصفة ومنها الى الذات تقدست ليس بمخصوص بالعلماء انما هو مشترك بينهم وبين السالكين الى الله سبحانه لان سلوكهم من القلب والنفس الى الاخفى من الظل الى الاصل واصل الاصل الى ان ينتهي دائرة الظلال وذلك لان النفس ماخوذة من لطائف العناصر في عالم الناسوت والقلب ماخوذ من لطائف ارواح العناصر في عالم الملكوت وركب منها فمن حيث كونه مركبا يناسب عالم الخلق ومن حيث كونه لطيفا يناسب عالم الامر ولهذا وقع برزخا بين عالمي الامر والخلق وعد من عالم المثال وهو مركب لطيف وهذا معنى قول الصوفية وهو ان القلب لطيفة جامعة بين عالمي الامر

والخلق والروح ماخوذ من روح العنصر الريحى فى عالم الامر والسر ماخوذ من روح العنصر المايائى فى عالم الامر والخفى ماخوذ من روح العنصر النارى فى ذلك العالم والاخفى ماخوذ من روح العنصر الترابى فى عالم الامر واصول هذه اللطايف العالم الامرى فى مرتبة الجبروت وهو الوجوب المفصل والمجمل اصل اصل القلب ظلال الاسماء والصفات فى دائرة الولاية الصغرى واصل اصل الروح الصفات فى الدائرة الاولى من دائرة الولاية الكبرى واصل اصل السر الشيونات الذاتية فى الدائرة الثانية منها واصل اصل الخفى الاعتبارات الذاتية فى الدائرة الثالثة منها واصل اصل الاخفى قوس الذات فاذا ارتقى السالكون من اصل الى اصل ثم وثم وانتهى سلوكهم الى اصل الاصول الذى لم يوجد ورايه اصل ينفرد ون بالمعرفة الخاصة والاسلام الحقيقى والايمان الشهودى وهذا الايمان هو حقيقة الايمان بالغيب فى حق هذه الطائفة العلية ويصير بعد قطع دائرة الظلال الى آخر النقطة فى الانتهاء من المحبوبين بخلاف المجذوب السالك فانه قصد الحق سبحانه ابتداء بالمحبوبية ودائرتها واسعة تسع جماعة المحبوبين كلها غير انهم متفاوتون فى الوصول والدرجة فههنا ينفرد شان العارفين بالله من شان اهل النظر والاستدلال فطريق الاستدلال مع اتيان العبادات وسلوك مسالك الرياضات والمجاهدات سبب لحصول المعرفة الحقيقة الكشفية والشهودية واما طريق المعرفة الكشفية والشهودية من غير تجريد النفس عن العلائق بالرياضات والمجاهدات فهو مخصوص بالمجذوب السالك وفى الطريق الاول وهو طريق الترقى يشاهد العبد آثار الافعال كالحيوة والموت والصحة والمرض والفقر والغنا والرفع والخفض والنفع والضر والعطاء والمنع الى غير ذلك فيستدل بها على اتصاف من صدر عنه بالصفات التى لا يمكن ابراز هذه الآثار بدونها ثم يستدل بالصفات المذكورة على ذات موجودة متصفة بها اذ يستحيل قيام الصفة بنفسها ومثاله مثال شخص ببلدة فيها ملك لم يكن له ملاقات به ولا رائى شيئا من اوصافه الا انه قد شاهد آثار افعاله فاستدل بها على اثبات الصفات التى لا يمكن صدور تلك الآثار بدونها ثم بعد ذلك دعى للدخول عليه والوقوف بين يديه فراى ذاته وجاها وكلمه شفاها وهذه المعرفة للعوام لا للخواص وفى الطريق الثانى وهو طريق التدلى الذى يحصل فيه المعرفة الكشفية والشهودية يكشف الله سبحانه له ذاته اولا فيشهدها منزها عن الكيف والاين والشك والريب ثم يتدلى الى معرفة الصفات ثم الى معرفة الافعال التى هى آثار هذه الصفات ومثاله مثال شخص اوقف بين يدى الملك لم يكن شهده من قبل ولا رائى شيأ من افعاله فهو يحجبه ووقوفه بين يديه تيقن ذاته اولا ثم شاهد صفاته ثم افعاله من الانعام والايلام وهذه المعرفة هى المعرفة العظمى والرتبة القصوى عكس معرفة العوام وبين المعرفتين بون بعيد وهذا العارف الذى يعرف الله سبحانه بطريق التدلى هو المجذوب السالك ومعرفته معرفة حقيقية فمن هذا عرفت ان المخصوصين بالقرب الخاص والوصول قسمان سالكون ومجذوبون فشان السالكين الاستدلال بالاشياء عليه ولا شك ان الدليل اظهر من المدلول فاول ما ظهر للسالكين الآثار فاستدلوا بها على الترتيب المذكور على الذات فكان حالهم الترقى من الاسفل الى الاعلى واما المجذوبون فاول ما ظهر لهم كمال الذات المقدسة ثم رجعوا منها الى شهادة الصفات ثم الى التعلق بالاسماء ثم الى شهود الآثار فكان حالهم التدلى والتنزل من الاعلى الى الاسفل فما بداء به السالكون

من شهود الآثار اليه انتهى السالكون لكن لا بمعنى واحد فان مراد السالكين شهود الاشياء لله ومراد المجذوبين شهود الاشياء بالله تعالى وهذا المقام هو المقام الصديقي وفي هذا المقام صدر عن راس الصديقين رضي الله تعالى عنه ما رايت شيأ الا ورايت الله قبله ورؤية انفعال الاكوان عن الحق وعدم رؤية الاثر لها مشهد الصديقية فقط فالسالكون عاملون على تحقيق الفناء والمحو والمجذوبون مسلوك بهم طريق البقاء والصحو ولما كان شانهما النزول في تلك المنازل المذكورة لزم التقائهما في طريق سفرهما السالك مترق والمجذوب متنزل والسالك المجذوب له زيادة في المعرفة على المجذوب السالك والمحبة على عكس ذلك لان المجذوب السالك رباه الله تعالى من اول الامر الى آخره بالمحبة الخاصة وجذبه الى جناب قدسه بعناية الكاملة ونعني بالمعرفة المتعلقة بالتجليات الافعالية من معرفة الاشياء الكونية والصفات الاضافية الالهية اما المعرفة المتعلقة بالذات تعالت وتقدست وهي عبارة عن الجهل والمتعلقة بالصفات السلبية التنزيهية وهي مشتملة على الحيرة والمعرفة المتعلقة بالصفات الذاتية الموجودة والمتعلقة بالشيون الذاتية الاعتبارية فالمجذوب السالك احق بها واولى بتفاصيلها واما المعارف المتعلقة بالمقامات العشرة من الزهد والتوكل والصبر والرضا وغير ذلك فالسالك المجذوب اولى واحوى بها وبتفاصيلها لانه قطع تلك المقامات مفصلا وعبر عليها مرتبا والمجذوب السالك حصلت له زبدة كل مقام وخلاصة ما لم يحصل للسالك المجذوب فالسالك المجذوب اتم في المقامات باعتبار الظاهر والصورة والمجذوب السالك اكمل فيها باعتبار الزبدة والخلاصة ولهذا ظن الناظرون الى الصور ان الاول اتم من الثاني في مقام الزهد والتوكل والرضا وغيرها ولا يعلمون ان الوجد والرغبة في الثاني لا ينافي تمامية الزهد وكذا التعلق بالاسباب لا ينافي كمال التوكل ووجود الكراهة فيه لا ينافي الرضا لان رغبته بالله تعالى وتعلقه بالاسباب هذا ومن هذا عرفت الفرق بين العلم والعلم والمعرفة والمعرفة فان شان معرفة الصوفي اعلى واسنى وحصول معرفة صفات الافعال والاسماء والصفات والشيونات والاعتبارات والذات تقدست له اكمل وايمان الصوفي العارف بالغيب بعيد بمراحل من ايمان العالم بالغيب واسلامه بعيد من اسلامه كذلك فانه حصل له المعرفة الخاصة في مرتبة حق اليقين بعد ما عبر من العلم الى العين وفرق بين علم اليقين وحق اليقين فرقا بعيدا فان العلم عين القلب والانكشاف بعلم القلب عبر عنه بعلم اليقين والله يختص برحمته من يشاء والله ذو الفضل العظيم المطلب الثاني في ان المعرفة هل هي فرض ام لا وتحصل هي من طريق الصوفية ام لا وهل هذا الطريق موصل الى الحق ام لا اقول هي فرض وتحصل من طريق الصوفية باحسن الوجوه وهذا الطريق موصل الى الحق سبحانه فاعلم ان المعرفة فرض اجماعا وما يحصل به المعرفة فهو فرض ايضا لان ما لا يمكن ولا يتم الفرض الا به فهو فرض وكذا حال الواجب والسنة والطريق الموصل اليها على وجهين احدهما طريق النظر والاستدلال وهو طريق العلماء كما عرفت وثانيهما طريق تجريد النفس عن العلايق الجسدية والعوايق البشرية والصفات الذميمة والاخلاق الردية بالرياضات والمجاهدات والتوجه الى الله تعالى بالكلية بقاعدة الاسلام وموافقة الكتاب والسنة واجماع الامة من غير تحمل تاويل لها بلا ضرورة داعية والمعرفة الحاصلة من هذا الطريق هي معرفة كشفية شهودية مخصوصة

بالانبياء والاولياء بلاتحصل لغير المجذوب السالك الا بالطاعات والعبادات باللطيفة القالبية والقلبية والروحية والسرية
والخفي والاخفى قال عز من قايل وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون اي ليعرفون ذكر السبب واراد المسبب لتيقن
ان الغرض من ايجاد العالم المعرفة الشهودية التي تحصل بالطاعات والعبادات لا الاستدلالية واختلاف بعض الصوفية
مع المتكلمين في الطريق الموصل اليها مبني على تفسير لفظ المعرفة الصوفية يريدون بها الادراك البسيط الوجداني والوجدان
الوسيع الباطني الذي يغاير الصورة التصديقية الايمانية والمتكلمون يريدون بها الصورة التصديقية الايمانية ولا شك
في ان طريق تحصيلها بالمعنى الاول وهو طريق الرياضة وتصفية الباطن وطريق تحصيل الصورة التصديقية الايمانية هو
طريق النظر والاستدلال فالنزاع بينهما لفظي وما قال اهل النظر الاول ما يجب على المكلف معرفة الله تعالى هي المعرفة
بالمعنى الثاني لا بالمعنى الاول فان حصولها بالمعنى الاول في مرتبة حق اليقين التي هي نهاية مراتب كمال اهل الله و
ايضا الفرق بين المعرفتين ان معرفة الصوفية عبارة عن العلم الحضوري بالله تعالى يحصل بعد الفناء والبقاء ويعبر عنه
بالمعرفة والوجدان ومعرفة المتكلمين عبارة عن العلم الحصولي بالله سبحانه وهو نتيجة النظر والاستدلال وبيانهما ان
كل علم حصل عن الخارج عبارة عن حصول صورة معلومة او حاصلة في مدركة العالم ويقال له علم حصولي والذي لم
يحصل عن الخارج بل يكون متعلقا بذات العالم يقال له علم حضوري والعارف لما فني عن نفسه وبقي بالله تعالى
وانقطع قوله انا عن وجوده الكوني واطلق على الحقيقة فلاجرم انتقل عن العلم الحصولي الى العلم الحضوري وذهب من العلم
الى الوجدان فان الوجدان لا يكون خارجا عن ذات الواجد فلا يكون معه من حجب العلم شيء لان العلم بالشيء تمثل
صورته في المدرك وصورة الشيء حجاب عن حقيقته ومعاذ الله من ان يعلم السفيه البطال من هذا الحلول والاتحاد ويظهر
في الاكابر سوء الظن ويقع في ورطة الهلاك فان طور الولاية وراء طور العقل طريقه كشف صحيح ليس للنظر والاستدلال فيه مجال
واما انكار طريق تجريد النفس عن العلائق بالتزكية وعدم اعتبار التحلية والتجلية والتصفية كما ذهب اليه بعض المتصوفة ليس
بشيء والانصاف والصواب الاعتراف بحصول المعرفة في كل من الطريقين قال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا ان تتقوا
الله يجعل لكم فرقانا قالوا الفرقان نور يفرق بين الحق والباطل وهو المشار اليه بقوله تعالى افمن شرح الله صدره للاسلام فهو
على نور من ربه وقال عز من قايل ان في ذلك آية للمتوسمين وقال تعالى قد بينا الآيات لقوم يوقنون وقال الله
تعالى وما خلق الله في السموات والارض لايات لقوم يتقون وقال الله تعالى ان في خلق السموات والارض واختلاف
الليل والنهار لايات لاولي الالباب وقال تعالى والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا وقال صلى الله عليه وسلم من عمل بما
علم ورثه الله تعالى علم ما لم يعلم وقال صلى الله عليه وسلم ان من امتي محدثين متكلمين وان عمر منهم وقال صلى الله
عليه وسلم اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنور الله الى غير ذلك من الآيات والاحاديث الدالة في الباب والخطاء قد يقع
في كل من الطريقين وان كان وقوعه في طريق النظر اكثر ولكنه اسهل والتكليف انما وقع به لا بطريق التصفية لما فيه من
الحرج العظيم لا يصل الا واحد بعد واحد في مر الدهور والاعصار ومعنى قولهم ان المعرفة لا تتم الا بالنظر وما لا يتم الواجب
الا به يجب علينا انه لا مقدور لنا من طريق سواه او تخصه بمن لا طريق له الا اياه وارادوا من منع معرفة الذات معرفة

كنه الذات لاالمعرفة بوجه فان معرفة الذات بوجه حاصلة للكل كما يعرف الذات بوصف الخالقية والرازقية كذا قالوا ولايخفى عليك انه فرق فيما بين معرفة الشئ بوجه وفيما بين معرفة وجه الشئ وفيما نحن فيه معرفة وجه الذات لامعرفة الذات بوجه فافهم وبالله التوفيق **المطلب الثالث** فى ان التصوفة اهو من العلوم الدينية اقول نعم هو من اشرف العلوم الدينية لان شرف العلم معتبر بشرف المعلوم وهو داخل فى الفقه المطلق وجزؤ منه لان تعريف الفقه المنقول عن امامنا الاعظم رضى الله تعالى عنه يشمله قال فى التنقيح الفقه معرفة النفس مالها وماعليها ويزاد عملا ليخرج الاعتقاديات والوجدانيات فيخرج الكلام والتصوف ومن لم يزد اراد الشمول انتهى قال فى التوضيح هذا التعريف منقول عن ابى حنيفة رحمه الله تعالى ثم قال مالها وماعليها يتناول الاعتقاديات كوجوب الايمان ونحوه والوجدانيات اى الاخلاق الباطنة والملكات النفسية والعمليات كالصلوة والصوم والبيع ونحوها فمعرفة مالها وماعليها من الاعتقاديات علم الكلام ومعرفة مالها وماعليها من الوجدانيات هى علم الاخلاق والتصوف كالزهد والعفة والصبر والرضا وحضور القلب فى الصلوة ونحوها ومعرفة مالها وماعليها من العمليات هى الفقه المصطلح فان اردت بالفقه هو المصطلح زدت عملا على قوله مالها وماعليها وان اردت مايشمل الاقسام الثلثة لم تزد وابو حنيفة رحمه الله تعالى انما لم يزد لانه اراد الشمول اى اطلق الفقه على العلم بمالها وماعليها سواء كان من الاعتقاديات او الوجدانيات او العمليات ومن ثم سمى الكلام فقها اكبر انتهى وتبعه ابن الملك فى شرح القدورى ويرمز المذكور الى ان كمال الانسان فى ان يجتمع فيه علم الاعتقاديات والعمليات والوجدانيات وهو التصوف فيتشرف بنتائجها ويؤيده حديث جبرئيل عليه السلام وهو الحديث المشهور الصحيح رواه عمر بن الخطاب رضى الله تعالى عنه قال بينا نحن جلوس عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات يوم اذ طلع علينا رجل شديد بياض الثياب وشديد سواد الشعر لايرى عليه اثر السفر ولا يعرفه منا احد حتى جلس الى النبى صلى الله عليه وسلم فاسند ركبتيه الى ركبتيه ووضع كفيه على فخذيه فقال يا محمد اخبرنى عن الاسلام قال صلى الله عليه وسلم ان تشهد ان لااله الا الله وان محمد رسول الله وتقيم الصلوة وتؤتى الزكوة وتصوم وتصوم رمضان وتحج البيت ان استطعت اليه سبيلا قال صدقت فعجبنا يسأله ويصدقه قال اخبرنى عن الايمان قال تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر وتؤمن بالقدر خيره وشره قال صدقت قال فاخبرنى عن الاحسان قال ان تعبد الله كانك تراه فان لم تكن تراه فانه يراك الحديث وعن هذا قال الامام مالك رحمه الله تعالى من تصوف ولم يتفقه فقد تزندق ومن تفقه ولم يتصوف فقد تفسق ومن جمع بينهما فقد تحقق قال الشيخ الزروق فى قواعد الطريقة تزندق الاول لانه قائل بالجبر الموجب لنفى الحكمة والاحكام وتفسق الثانى لخلو علمه عن التوجه الحاجز عن معصية الله تعالى وعن الاخلاص المشترط فى العمل لله فانه فرض وتحقق الثالث لقيامه بالحقيقة فى عين التمسك بالحق فاعرف ذلك انتهى واراد من اشتغل بالطاعات ولم يعرف حكم الله فى الامور يخاف عليه ان يقع فى الزندقة بل هو اكثر ومن عرفه ثم لم يعمل به فهو فاسق والجامع بينهما هو المحقق فالكمال يحصل بالجمع بين الفقه والعقايد والتصوف وان شئت قلت بين الاسلام والايمان والاحسان وان شئت بين العمل والايمان والحال فان كمال كل واحد منهما لايكون

الا بالآخر فعلی ہذا عندی الصوفی من صفی ایمانہ واسلامہ واحسانہ فیجب علی السالک الراجی معرفۃ اللہ تعالے متابعۃ النبی صلے اللہ علیہ وسلم اعتقادا وعملا وخلقا حتی یحصل لہ المعرفۃ من طریق الفناء فی الرسول صفاتہ فی صفاتہ وذاتہ فی ذاتہ فیرتقی منہ الی الفناء فی اللہ وذلک لارتباط الظاہر بالباطن فیصیر مورد الاحوال والواردات السنیۃ فیجتہد فی ان لا یفوت عنہ شیئ من السنن الرواتب والزوائد اوکمال العبودیۃ یقتضی کمال العبادۃ ومن غیر التزام ظواہر الاحکام الشرعیۃ حتی العمل بالمندوبات والمستحبات حصول المعرفۃ ممتنع وہو الحق وبذلک نؤمن ربنا آمنا بما انزلت واتبعنا الرسول فاکتبنا مع الشاہدین وقد قال عز من قایل قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ وورد فی الصحیح من اطاع محمدا فقد اطاع اللہ ومن عصی محمدا فقد عصی اللہ ومحمد فرق بین الناس ومن ہذا عرف ان اساس الخیرات ومنبوع السعادات بعد الایمان باللہ سبحانہ وبما جاء من عند اللہ وجاء من عند رسول اللہ علم الحلال والحرام والمکروہات والشبہات والفرائض والواجبات والسنن والمستحبات والمندوبات ولابد للصوفی منہ فان قدم الصوفی الذی مہدت لہ العرفان یقع اولا فی سلوک طریق الحق فی ہذہ الجادۃ الشریفۃ وذلک من اثار توفیق الوصول الی منزل المقصد والتوفیق شیئ عزیز لا یعطی الا العزیز وما احسن ما قیل انہ سایغ للفقیہ الانکار علی الصوفی ویجب علی الصوفی الاقرار للفقیہ لکون نظر الفقیہ اعم ونظر الصوفی اخص فان الفقہ علی التعریف المشہور عبارۃ عن معرفۃ الحلال والحرام والتصوف عبارۃ عن العمل بالعزایم والاجتناب عن الرخص وتہذیب الاخلاق الحمیدۃ والفوز بحقایق العلوم ودقایق المعارف والعمل والاجتناب لا یتصور من غیر علم الفقہ فمن اراد السلوک الی ملک الملوک فلیتعلم العلوم الشرعیۃ عن اہلہا ویسلک فی ظاہرہ وباطنہ علی مقتضاہا والسعید من یوفق للمحبوبات والشقی من یبتلی بالمغضوبات والولی ہو المتقی قال اللہ تعالی ان اولیاؤہ الا المتقون وقال تعالی الا ان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا ہم یحزنون الذین آمنوا وکانوا یتقون وقال صلے اللہ علیہ وسلم ان اولیائی الا المتقون اینما کانوا وحیثما کانوا والتقوی اتیان المحبوبات الشرعیۃ خالصا لرب الموجودات واجتناب المبغوضات خوفا من عالم السر والخفیات فہم التائبون العابدون الحامدون الراکعون الساجدون الآمرون بالمعروف والناہون عن المنکر والحافظون لحدود اللہ وفی صلوتہم خاشعون وعن اللغو معرضون ولفروجہم حافظون عن الحرام ولاماناتہم وعہدہم راعون ومن عذاب اللہ مشفقون وفی الخیرات یسارعون وہم عباد الرحمن یمشون علی الارض ہونا واذا خاطبہم الجاہلون قالوا سلاما ویبیتون لربہم سجدا وقیاما ولا یسرفون ولا یزنون وبالزور لا یشہدون وباللغو کراما یمرون واذا ذکروا بآیات اللہ لم یخروا علیہا صما وبکما وعمیانا فالمحب الصادق ہو الذی احب مولاہ واحب ما یحبہ وکرہ ما یکرہہ ولم یرضہ واتبع ما امرہ بہ وترک ما نہاہ عنہ فمن لم یکن کذلک فہو مفتون مغبون والولی من کان عند اللہ ولیا ولیس کل من یظنہ الناس ولیا والطائفۃ المفتونۃ من التصوفۃ الذین یعتقدون الوصول بالشریعۃ محالا کل المحال ولا یعرفون الحرام من الحلال ولا الجائز من الفاسد ویزعمون ان ہذہ الاحکام التی یتداولہا اہل العلم قشر شرعت لعوام الناس وان لب الشرع ہو الذی ہم علیہ ولا یصلون ولا یصومون وخالفوا الشریعۃ الغراء فی اوضاعہا ولا یرفعون رؤسہم الیہا ویتہاونون بالامور المامورۃ الشرعیۃ والمنہیات لیسوا علی طریقۃ من اولیاء اللہ تعالی وکاد تہاونہم ان یکون کفرا وقد قال اللہ تعالی فلیحذر الذین یخالفون عن امرہ ان تصیبہم فتنۃ او یصیبہم عذاب الیم فان المتقاید الحقۃ

فضيحة عملها والاعمال باهرة احكامها فمن شاء فليؤمن ومن شاء بعد بيان فليكفر انت وايا هم فانهم اولياء الشيطان الا ان
اولياء الشيطان هم الاخسرون **المطلب الرابع** في ان طريق الصوفية هل هو دائر على الكتاب والسنة ام لا واهله من الاولياء
الكاملين المكملين ام لا اقول نعم هو دائر عليهما ولهم اهتمام كل الاهتمام بالعمل بهما وادابه واسراره كلها ماخوذة من اعمال الشريعة واقوالها
قرانا وسنة ولم يسلك اهل الفقر والفناء الا في مسلك صاحب الشرع ولم يذهب اهله في طريق المحو والاضمحلال ادبا الا ما علمهم
داعي الشرع بعمل من اعمالها ولم يتكلم واحد منهم بسر من حقائق الوصول الا وقد اشار اليه السفير الاعظم عليه الصلوة والسلام
بقول او فعل ولهذا قال سيدنا الجنيد رحمه الله تعالى علمنا هذا موسس بالكتاب والسنة فما قالوا الا ما علموا وعلموا ببيان اعمال الشريعة
الظاهرة والباطنة واوضاعها محل سلوكهم في الحق وجذبتهم الى الله سبحانه مبني على الاركان الخمسة التي بني الاسلام عليها ولهم اسوة
حسنة في رسول الله صلى الله عليه وسلم وليس التصوف الا متابعته صلى الله عليه وسلم ظاهرا وباطنا وسرا اما متابعته ظاهرا فهو ان يكون
جميع الحركات والسكنات والعادات والعبادات على منوال ما هو منه صلى الله عليه وسلم واما متابعته صلى الله عليه وسلم باطنا
فبالتحقق بمقامات الطريقة من التوبة والتقوى والورع والزهد والتوكل والصبر والشكر والخوف والرجا والتسليم والرضا والتخلق
بالاخلاق الحميدة من التواضع والحلم والصفح والمواساة والكرم والسخاء وغيرها من اخلاق الاولياء الموسوم لهم من التحقق باخلاق
الانبياء عليهم الصلوة والسلام واما متابعته صلى الله عليه وسلم سرا فبدوام الميل الى الله سبحانه والانقطاع باطنا عما سواه والاعراض
عن الاغراض والدواعي التي تدعو الى الاشتغال بغيره في الدارين وبالافتقار الدائم والاستعانة به عليه مع تنزه السر وتصفيه
في ضمن المراقبة وتحصل هذه المراتب الثلثة من المتابعة اجمالا بترك الدنيا بملازمة التقوى ظاهرا وباطنا والتوجه الدائم الى الله
سبحانه بالذكر والمراقبة وتنزه السر دائما عما سوى الله تعالى وبهذا قد عرفت ان متابعته صلى الله عليه وسلم في افعاله صلى الله
عليه وسلم واقواله واحواله واسراره ليس الا عملا بالكتاب والسنة وليس طريق الصوفية الا متابعة النبي صلى الله عليه وسلم
فما اظنك بهذا الطريق المنيف والمسلك الشريف في شرح هداية الاذكيا كل المشائخ العارفين كانوا على طريق اهل السنة
والجماعة موفقين للعلماء المجتهدين وهل رايت او سمعت ان مبتدعا وصل الى مقام من مقامات الرجال ارباب الكمال واتفق
المتكلمون والفقهاء والمحدثون والصوفية واجمعوا على ان طريق الصوفية اصوب الطرق الى الله واثر على الكتاب والسنة
خال عن البدع والضلال والطوايف الثلثة يوقرون الصوفية ويعظمونهم اشد التعظيم قال الامام الغزالي اني علمت يقينا
ان الصوفية هم السالكون بطريق الله تعالى خاصة وان سيرتهم احسن السير وطريقهم اصوب الطرق واخلاقهم ازكى الاخلاق
فان حركاتهم وسكناتهم في ظاهرهم وباطنهم مقتبسة من مشكوة النبوة وليس وراء النبوة على وجه الارض نور يستضاء به
فماذا يقول القائلون في طريقة اول شريطتها تطهير القلب بالكلية عما سوى الله ومفتاحها الجاري منها مجرى التحريمة من
من الصلوة استغراق القلب بذكر الله تعالى وآخرها الفناء بالكلية في الله عز وجل وهذا آخرها بالاضافة الى ما يكاد ان يدخل
تحت الاختيار والكسب من اوائلها وهي على التحقيق اول الطريقة وما قبل ذلك كالدهليز للسالك اليه انتهى قال الشيخ
عبد الله بن ابي بكر بن العيدروس رحمه الله تعالى ما عندنا طريق الى الله الا الشريعة وهي الاصل والفرع وقال
ابو الحسن النوري رحمه الله تعالى من رايته يدعي مع الله حالة تخرجه عن حد العلم الشرعي فلا تقربن منه وفيه ايضا والحقيقة

بلا شريعة ضايعة بل قاطعة لطريق المرء قال القشيري قدس سره كل حقيقة غير مقيدة بالشريعة فغير محصولة انتهى وفي الرسالة القشيرية ومن شرط الولي ان يكون محفوظا كما ان من شرط النبي ان يكون معصوما فكل من كان للشرع عليه اعتراض فهو مخدوع قصد ابو يزيد البسطامي قدس سره بعض من وصف بالولاية فلما وافى مسجده قعد ينتظر خروجه فخرج الرجل ورمى بزاقه تجاه القبلة فانصرف ابو يزيد ولم يسلم عليه وقال هذا رجل غير مامون على ادب من اداب الشريعة فكيف يكون امينا على اسرار الحق انتهى ودخل رجل على الشيخ ابي السعيد ابي الخير ووضع رجله اليسرى في المسجد قال له الشيخ ارجع فان من لم يعلم ادب الاتيان في بيت الحبيب لا ينبغي لنا ان نصحبه والى هذا اشار حافظ آداب المعرفة **بليت** حافظ علم و ادب ورزكه درمجلس شاه * هر كه نيست ادب لائق صحبت نبود * قال الامام السيوطي رحمه الله تعالى في اتمام الدراية شرح النقاية ونعتقد ان امامنا الشافعي ومالكا وابا حنيفة واحمد وسائر الائمة على الهدى من ربهم في العقايد وغيرها ونعتقد ان الامام ابا الحسن الاشعري امام في السنة اي الطريقة المعتقدة مقدم فيها على غيره ونعتقد ان طريقة ابي القاسم الجنيد سيد الطائفة الصوفية علما وعملا وصحبة طريق مقدم فهو خال عن البدعة دائر على التفويض والتسليم والتبري عن النفس مبني على الكتاب والسنة انتهى وقال الشيخ ابو النجيب السهروردي رحمه الله تعالى في آداب المريدين العلماء المجاهدون في متابعة الرسول صلى الله عليه وسلم المقتدون بالصحابة ثلثة اصناف اهل الحديث والفقهاء والصوفية فاما اصحاب الحديث فانهم تعلقوا بظاهر الحديث واشتغلوا بسماعه ونقله وتمييز صحيحه من سقيمه وهم حراس الدين ورعاته واما الفقهاء فانهم فضلوا على اصحاب الحديث بعد قبول عملهم بما حصوا به من الفهم والاستنباط في فقه الحديث والتعمق بدقيق النظر واما الصوفية فاتفقوا مع الطائفتين في معتقدهم واصول علمهم ولم يخالفوهم في معانيهم ورسومهم ثم انهم خصوا بعد ذلك بعلوم واحوال سنية كالتوبة والزهد والورع والصبر والرضاء والتوكل والمحبة والمشاهدة واليقين والقناعة والصدق والاخلاص والشكر والذكر والفكر والمراقبة والاعتبار والوجد والجمع والتفرقة والفناء والبقاء ومعرفة النفس ومجاهداتها ورياضاتها ودقيق الرياضة والشهوة الخفية والشرك الخفي وكيفية الخلاص منها انتهى وفي الرسالة القشيرية قد جعل الله تعالى هذه الطائفة صفوة اوليائه وفضلهم على الكافة من عباده بعد رسله وانبيائه وجعل قلوبهم معادن اسراره واختصهم بين الامة بطوالع انواره فهم الغياث والدائرون في عموم احوالهم مع الحق بالحق صفاهم من الكدورات البشرية ورقاهم الى محال المشاهدات بما تجلى لهم من حقائق الاحدية ووفقهم بالقيام بآداب العبودية واشهدهم مجاري احكام الربوبية فقاموا باداء ما عليهم من واجبات التكاليف وتحققوا بما منه سبحانه لهم من التقليب والتصريف انتهى وقال بعض العرفاء ان مشائخ الشريعة قدس الله تعالى ارواحهم كبراء الدين ومقتداء اهل اليقين جامعون بين علمي الظاهر والباطن هم ارباب الاحوال واصحاب الكمال عقايدهم الصافية مبنية على اصول صحيحة صريحة من الكتاب والسنة واجماع الامة مؤيدة بدلايل نقلية وشواهد عقلية ومع ذلك هم اهل الذوق والوجدان والكشف والعيان محققون مؤيدون مذاهب السنة والجماعة وعقايدهم بعيدون عن البدعات والضلالات هم نجوم سماء الهداية ورجوم شياطين الغواية انتهى وقال في فصل الخطاب ومن جملة العلماء المجتهدين ابو العباس احمد بن الشريح وكان مجتهدا اماما في العلوم الشرعية

وبه انتشر مذهب الشافعي رحمه الله تعالى في الآفاق كان يعظم المشائخ وارباب الاحوال ويحترمهم فيقول عن كمال ورعه وعلمه هذه رموز قوم لانعرفها اللقائهم
وكلامهم صولة ماهي صولة يبطل انتهى هذا كلام المقبولين من الفقهاء والمحدثين والمتكلمين في الصوفية وطريقهم واما الفقهاء والمحدثون
الذين وقعوا في الصوفية وطعنوا فيهم انما وقيعتهم وطعنهم في ارباب توحيد الوجود لا لاصحاب توحيد الشهود على ما فصلوا في كتبهم وارباب توحيد الوجود
طائفتان طائفة الموحدين وطائفة الملحدين كالمتكلمين فانهم ايضا طائفتان طائفة اهل الهداية والسنة كالاشعرية
والماتريدية وطائفة اهل البدعة كالمعتزلة ويقال لهما المتكلم سنيا كان او معتزليا فهذه ثلث طوائف الاولى منها
وهي الشهودية مقبولة عند الكل والثالثة منها مردودة عند الكل واما الثانية فهي معذورة عند المحققين من المشائخ
الصوفية والشهودية ومطعونة عند بعض العلماء وقد بينا الوجودية الموحدين والملحدين في مقدمة الفتوحات
الغيبية شرح العقائد الصوفية على وجه يشفي الصدور ويفيد السرور ان اردت زيادة الاطلاع فارجع اليها فقد ظهر لك مما
مر ان طريق الصوفية دائر على الكتاب والسنة واهله اهل الكمال ولم ينكر على طريقهم وعليهم الا جاهل او متعصب عنيد لم
يسلك مسلك الديانة على التحقيق وحاشا ان يقع العلماء الثقات المحققون الذين هم علماء الآخرة في الاولياء الكرام لان
لهم علم من الكتاب والسنة في شرفهم وكمالهم وعلو رتبتهم عند الله سبحانه نعم وقد جرت عادة الجهلة بل عادة علماء الدنيا
الذين ورد فيهم اتامرون الناس بالبر وتنسون انفسكم وورد ايضا لم تقولون ما لا تفعلون كبر مقتا عند الله ان تقولوا ما لا
تفعلون على الانكار من احوال الاولياء ومقاماتهم والطعن فيهم وطريقهم ومع هذا يؤذون الاولياء الكرام ولا يعلمون ان
هذه الطائفة قد خصهم الله تعالى بقربه من الامة بعد الصحابة فبالاشتغال باذاهم يحصلون لانفسهم الويل كل الويل و
قد ورد عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله تعالى قال من عادى لي وليا فقد آذنته بالحرب
الحديث رواه البخاري اي من عادى وليا واحدا من اوليائي فقد اعلمته بمحاربتي اياه لاجل وليي او بمحاربته اياي يعني فكانه
محارب لي قال الائمة ليس في المعاصي من توعد الله اربابها بانه محاربة الا هذا واكل الربوا وهذا يدل على ما فيهما تين
الخصلتين من عظيم الخطر اذ محاربة الله للعبد تدل على سوء الخاتمة لان من حارب الله تعالى لا يفلح ابدا فعليك بتمكين
القلب في محبة هذه الطائفة فانهم من خواص امة محمد صلى الله عليه وسلم المطلب الخامس في انه لعلك تسأل من
اوصافهم واحوالاتهم وعظمة شانهم فاقول قد عرفت ان هذه الطائفة من خواص امة محمد صلى الله عليه وسلم لهم اوصاف
خاصة واحوالات منيفة وعظمة شريفة لا يساهمهم الغير بهم تفردوا باعمال صالحة دائرة على الكتاب والسنة واقوال مطابقة
لاقوال صاحب النبوة وصدق في العزيمة وقوة في الدين وزهد في الدنيا واغتنموا العزلة والوحدة واتخذوا النفوسهم زوايا و
اختاروا الجلوسهم مجتمعين فيها تارة وينفردون اخرى اسوة حسنة باهل الصفة فصفت بواطنهم عما دون الحق وانقطعت
قلوبهم عما شغلهم عن الحق ونقت ظواهر عن الرياء وعجب النفس فيما يعملون وفي عوض ما عملوا لا يطمعون لانهم يرون انفسهم
مقصرين وسبحانك ما عبدناك حق عبادتك قائلون والمقصر يخاف الملامة ولا يطمع وان اكثر الخدمة فاثمرت
لهم صالح الاعمال سني الاحوال وتهيا لهم صفا الفهوم لقبول العلوم فجاوزوا العلم الدراسة الى علم الوراثة وفازوا من نقاء
الاسرار الى صدق الفراسة ذكت افهامهم وانارت اعلامهم فهموا عن الله وساروا اليه واعرضوا عما سواه وفنوا فيه حرقت

الحجب الواردہم ومالت حول عرش حقیقة الحقائق اسرارہم عمیت عما دونہا ابصارہم فجلت عند ذی عرش حقیقة الحقائق افطارہم ہم ارضنی للصورة سماوی السریرة التحقوا بملاء الاعلی وسجوا باسم ربہم الاعلی خلصوا من سجین البشریة وارتقوا الی علیین الروحانیة فصار لہم بعد اللسان لسان وبعد البیان بیان وبعد العرفان عرفان وبعد الاحسان احسان وبعد الایمان ایمان ہم من بین الخلایق ربانیون ومن الاشباح روحانیون وفی الارض سماویون حاضرون غائبون جالسون سائحون تحسبہا جامدة وہی تمر مر السحاب ولہم بمقتضی ذلک اشارة یتعاہدونہا واصطلاحات تشیر الی المعانی یعرفونہا وعز من الاحوال یجدونہا وکان ذلک ویذا لہم لاء اسعة فاسم الصوفیة سمتہم معرفة اللہ سبحانہ صنعتہم والعبادة حلیتہم والتقوی شعارہم وحقائق الحقیقة بل حقیقة الحقایق اسرارہم اخذ ذلک الخلف عن السلف فلم یزل یدعو الاول الثانی والسابق التالی بلسان الافعال لا بلسان الاقوال حتی ذلک رسما مستمرا وخیرا مستقرا فی کل عصر وزمان وآن بعد آن فلما قلت الرغبة فی الفعل وفتر طلب الحقیقة وقنعوا بالمجاز والرسم صار الحال قالا والحقیقة عبارة والمعنی صورة حتی قالوا المحبة کذا والحال کذا والمقام کذا والتلوین کذا والتمکین کذا وتجلی الافعال کذا وتجلی الصفات کذا وتجلی الشیونات کذا والاعتبارات کذا وتجلی الذات والفناء والبقاء کذا والرجوع کذا اخلاف اہل الحقیقة فان شدة عنایتہم کانت فی الحقیقة دون الرسم وفی المعنی دون الاسم فذہب المعنی وبقی الاسم وغابت الحقیقة وحصل الرسم وتمکن اللباس الظاہر مکان التحقیق والزینة مقام التصدیق فادعی ہذا المذہب من لم یتصف بہ علما وعملا وقام فی منصبہ من لم یعرفہ اصلا وادخل فیہ ما لیس منہ من الرقص والطرب ونسب الیہ ما لیس فیہ من اللہو واللعب وسمی الفسق اسلاما حقیقة والزندقة صدیقیة وزعم ان علمہ ما علمہ لا ما علم عالم فطیب الناس من طالبی الحق الحق عمن ادعاہ وصحبہ کل من یطلب الحقیقة لان یجد عندہ ما یتمناہ فلم یجدوا فیہ الا الہوس ولم یروا منہ الا القول بالمحال من الوسواس فمن ہذا ظنوا ان ہذا المذہب باطلا فسموا عالمہ جاہلا وقال بعضہم ان ہذا المذہب صلاح ظاہرا مجردا عن المعنی وخالیا عما یعنی وقال البعض انہ حیلة رسمیة من غیر حقیقة صایبة حتی انکرہ منہ بعض العلماء وتبعہ العوام فی الانکار وترکوا طلب صفاء الباطن من طریق الابرار ولم یعلموا ان الصفا صفة الصدیق ان ارادوا اصوفیا علی التحقیق فانفرد المتحقق بہذا المذہب علما وعملا عن الخلق وسکت العارف بہ لئلا یطلع علیہ المدعی البطال غیر اہل الدلق وما منع العلم عن اہلہ انما منعوہ من غیر اہلہ وقد ورد النہی عن اعطاء الحکمة غیر اہلہا من اہل القصور خرج ابن ماجة عن انس قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم طلب العلم فریضة علی کل مسلم وواضع العلم عند غیر اہلہ کمقلد الخنازیر الجواہر واللؤلؤ والذہب انتہی وانما ظہر الناقصون فی صورة الکاملین والمبعدون فی زی المقربین لان النبوة قد ختمت والاولیاء الکرام قد اختفوا قال الشیخ الاندلسی رحمہ اللہ تعالی فی رسالة القدس ورحم اللہ الامام القشیری حیث ادرک من تحلی بحلیة القوم فی ظاہرہ ولیصری عنہم فی باطنہ فانشد فیہ شعرا اما الخیام فانہا کخیامہم + واری نساء الحی غیر نسائہا + ثم قال ہذا قد اشترک معہم فی رسم الظاہر والیوم فلا خیام والانساء باجماع القوم ان الموت الاخضر عندہم طرح الرقاع بعضہا علی بعض وذلک شعارہم رضی اللہ تعالی عنہم فقام ہولاء وقالوا انما لنا اسم مرقعة غاصة ولم یلحظوا ما ارید بہا فتانقوا فی الثیاب المطرحة الاعلام المشہرة وخاطوہا علی وزن معلوم وترتیب منظوم تساوی مالا وافسدوا علیہا شیئا بادموہا

مرقعة فرحم الله سيد هذه الطائفة ابا القاسم جنيد حيث انشد لما رأى من فساد الحال شعر اهل التصوف قد مضوا صار التصوف مخرقة + صار التصوف ركوة سجادة ومرقعة + صار التصوف صيحة وتواجدا ومطقطقة + كذبتك نفسك ليس ذي سنن الطريق الملحقة + انتهى وقال الشيخ عمر بن فارض المصري رحمه الله تعالى في قصيدته الخمرية شعر ولم يبق منها الدهر غير حشاشة + كان خفاها في صدور النهى كتم + ومن اخشاء الزمان تصاعدت + ولم يبق منها في الحقيقة الا اسم + فلم يبق منها في الحقيقة الاسم + فلم يبق في زماننا هذا من مدامة المعرفة الالهية وانوارها وشراب المحبة الحقيقية واثارها التي ظهرت من بواطن القلوب الكاملة المكملة النفوس الواصلة الموصلة للنفوس الناقصة الى كمالاتها وهي نفوس الانبياء عليهم الصلوة والسلام والاولياء الداعين الى الحق نفوسهم بايصالهم الى مقعد الصدق بين ايدى الناس الا شيأ قليلا وهي البقية التي بها بقاء حيوة العارفين المستورين عن اعين الاغيار وبافنيها انكتم عن البصائر والابصار حتى كان اختفاءها ايضا مختفيا اي صارت بحيث لا يشعر بها وباختفائها ايضا وذلك لظهور الناقصين في صورة الكاملين والمبعدين في زي المقربين لان النبوة قد اختتمت والاولياء قد اختفوا فعلى هذا يجب على الطالب ان يحتاط في اخذ طريق الفقر والفنا من مشائخ الزمان وقد ورد في الحديث الصحيح العلم دين فانظروا عمن تاخذون دينكم انتهى فان جهال الصوفية قد تركوا متابعة سيد المرسلين صلى الله عليه وسلم ورفضوا الطريق المستقيم طريق الذين انعم عليهم وسلكوا طريق الضالين الذين غضب عليهم فضلوا واضلوا انت واياهم نعم ان وجدت شيخا مستقيما فالك العكوف على بابه بصدق النية وخلوص الطوية وسنذكر لك شيأ من شرائط المشيخة وادابها فكن على بصيرة وبالله التوفيق المطلب السادس في ان العلماء الثقات هل قالوا بالطريق الصوفية واخذوه ام لا اقول نعم قال بذلك العلماء الكرام من الفقهاء والمحدثين والمتكلمين من الثقات مثل الشريح المذكور وعبيد الله صاحب التوضيح وابن الملك شارح القدوري والوقاية من العلماء المجتهدين والمرجحين ومثل القسطلاني والشيخ ابن حجر والنووي والشيخ جلال الدين السيوطي والسخاوي والدمياطي والذهبي والعلائي وغير ذلك من المحدثين ومثل الامام الغزالي وغيره من المتكلمين واجمعوا على ان طريق الصوفية اصوب الطرق الى الله واكثرهم اخذوا هذا الطريق قد بينا ذلك في مكتوب رفع الخرقة فارجع اليه ويغنيك من ذلك كله قبول ائمة المذاهب الاربعة اياه واخذهم هذا الطريق وقد حصل لنا الاتصال بهم بفضل الله تعالى وعونه من طريق سلسلة الصحبة وهي مقبولة عند اصحاب الجرح والتعديل وكونها لافاقة اهل الفاقة اعلم انه حصل لنا بحمد الله سبحانه هذه السلسلة متصلة الى خير البرية صلى الله عليه وسلم في جميع طرق المشائخ قدس الله تعالى اسرارهم ومع ذلك اتذكرها تبعا لاثر بعض المشائخ الكرام لها في اثارهم مقتصرا على سندين فقد صحبت بفضل الله تعالى ولطفه الجزيل كثيرا من خيار عباد الله تعالى منهم قطب الاقطاب مرشد الشيخ والشاب محمد مسعود البشاوري قدس سره وهو صحب جامع البحرين ممكن النورين محمد سعيد اللاهوري قدس سره وهو صحب العالم الرباني السيد محمود بن السيد على الشيخاني الشافعي وهو صحب الشيخ عبد الرزاق ووالده السيد السند الشيخ شرف الدين وهو صحب السيد السند الشيخ جلال الدين وهو صحب الشيخ شهاب الدين احمد وهو صحب اخاه وشقيقه الشيخ جمال الدين عبد الله وهو صحب الشيخ صفي الدين ابا الوفاء وهو صحب اخاه وشقيقه الشيخ شهاب الدين احمد وهو صحب والده الشيخ شهاب الدين ابا العباس

احمد وہو صحب الشیخ شرف الدین یحیی وہو صحب والدہ السید السند قضات المسلمین عام الدین ابا الصالح نصر وہو صحب والدہ وقدوتہ وبرکتہ ووسیلتہ الی اللہ السید السند الشیخ عبد الرزاق وہو صحب والدہ وشیخہ وقدوتہ الی اللہ تعالی سیدنا وقبلتنا والامنا حجۃ الحق علی الخلائق ابا محمد محی السنۃ الشیخ عبد القادر بن صالح الجیلانی ثم البغدادی رضی اللہ تعالی عنہ وہو صحب ابا الخطاب محفوظ الکلوذانی وہو صحب ابا یعلی وہو صحب مولانا الحسن بن حامد وہو صحب مولانا ابا بکر عبد العزیز وہو صحب احمد بن محمد الخلال وہو صحب ابا بکر المروزی وہو صحب الامام عبد اللہ احمد بن محمد بن حنبل وہو صحب سفیان بن عیینۃ وہو صحب عمرو بن دینار وہو صحب سیدنا عبد اللہ بن عباس رضی اللہ تعالی عنہما وہو صحب سیدنا قبلتنا ورکن ایماننا وذخرنا وشفیعنا وقدوتنا الی اللہ تعالی النبی الامی العربی صلے اللہ علیہ وسلم عدد خلیقہ ورضاء نفسہ وزنۃ عرشہ ومداد کلماتہ حتی قبضہ اللہ تعالی ثم صحب خلیفۃ ابا بکر الصدیق ثم بعدہ عمر الفاروق ثم بعدہ صحب عثمان ذی النورین ثم صحب علیا رضی اللہ تعالی عنہم وآسند الآخر وہذا السند الی الامام احمد وہو صحب الشافعی رضی اللہ تعالی عنہ وہو صحب مالکا ومحمد بن الحسن الشیبانی وہو صحب الامام ابا حنیفۃ ومالکا وایضا صحب الامام جعفر الصادق وہو صحب والدہ محمد الباقر وہو صحب والدہ زین العابدین وہو صحب والدہ الامام حسین بن علی وہو صحب والدہ والنبی الکریم علیہ صلوات اللہ وسلامہ ورضی اللہ تعالی عنہم اجمعین وہاتان السلسلتان مع علو ہما فیہما من اللطائف الاتصال بالخلفاء الاربعۃ وائمۃ المذاہب واہل البیت فافہم ورآیت فی بعض الرسایل ان لسیدنا ابی حنیفۃ رحمہ اللہ تعالی صحبۃ بفضیل بن عیاض وحکی انہ قال بعد ما حصل لہ ہذہ النعمۃ العظمی والغنیمۃ الاسنی لولا السنتان لہلک النعمان انتہی فاذا سح لک الحال فما حملک علی الوقیعۃ فی طریق اہل الکمال عصمنا اللہ تعالی عن الانکار فیہم وعن زیغ الابصار فانہ یذہب الانوار ویخرب الدیار ربنا لاتزغ قلوبنا بعد اذ ہدیتنا وہب لنا من لدنک رحمۃ انک انت الوہاب المطلب السابع فی ان الذکر ہل ہو سبب لحصول المعرفۃ ام لا اقول اولا نعم الذکر ہو السبب الاکمل المفید الذی بہ وصل المقربون الی الحق سبحانہ والعمل المخصوص الذی بہ یتوجہ الیہ سبحانہ والطریق الاقرب للوصول الیہ جل مجدہ وحصول المعرفۃ الکمال ماخوذا من الشیخ الکامل المکمل لان الذاکر اذا ذکر المحبوب الحقیقی بلسانہ وذکر مجلس انسہ فی مقام قدسہ وشرب شراب المعرفۃ حین وصلہ فی مبدئہ تذکر النفوس الناطقۃ اوطانہا الاصلیۃ واقرانہا الملکیۃ واخوانہا الحقیقیۃ ولذاتہا الازلیۃ کما اشار الیہ عمر بن الفارض المصری فی قصیدتہ شعر شربنا علی ذکر الحبیب مدامۃ ✦ سکرنا بہا قبل ان یخلق الکرم ✦ وقال فیہا ایضا شعر ویثنیہ مرئی الخطب حلو خطابہ ✦ ویذکرہ نجوی عہود قدیمۃ ✦ فبحکم حب الوطن من الایمان یاخذہ الوجد العام والسکر التام الذی لاغبار علیہ ولاعار علیہم فیہ ولا اثم لہم و یکمل المحبۃ ویفید العشق ویعطی الہیمان ویورث الدہشۃ والمراتب البہیۃ والمقامات والمنازل والدرجات الاولیۃ والخلاص من الدرکات السفلیۃ وغیرہ ذلک من الکمالات فی اعیان الکاملین وارواح الواصلین ہذا مع ان الذکر اللسانی ادنی المراتب والیہ اشار الجنید رحمہ اللہ تعالی شعر ذکرتک لا انی نسیتک لمحۃ ✦ والیہا فی الذکر ذکر لسانی ✦ واما ذاکرہ بالذکر القلبی الذی ہو النطق بالحقیقۃ کما قیل شعر ان الکلام لفی الفواد ✦ وانما جعل اللسان علی الفواد دلیلا ✦

وہو استحضارہ للمذکور لتوجہ تام الیہ او بالذکر القلبی او الروحی او بالسری الذی ہو المسامرۃ الروحیۃ ومناغات السر مع المحبوب الحقیقی فیکون اللذۃ اتم والفیض اکمل والوجد اقوی والسکر اغلب لوجود التجلیات الالہیۃ والفیوضات الرحمانیۃ و یحصل لہ المعرفۃ والاسلام الحقیقی والایمان الشہودی الی غیر ذلک من المناصب العالیۃ وللذکر مراتب فانہ لسانی و قلبی وروحی وسری وخفی واخفی وجمیع ہذہ الاذکار نتیجۃ الذکر الرحمانی عن عین عبدہ الذی لولاہ لما کان وجود ولا ظہور ولا روح ولا سرور وہو عبارۃ عن العلم الذاتی الازلی یتعلق بعین العبد حالۃ ثبوتہ فی العلم ولما کان عین العبد فی العلم والروح قابلۃ للتجلیات الالہیۃ الموصلۃ الی الکمالات المنیفۃ بعین العبد فی الحق سبحانہ شاربۃ شراب الودّ من ایدی سواقی الاسماء والصفات فی مجلس الحقائق الغیبیۃ والارواح العینیۃ قبل ان یوجد فی ہذہ الصورۃ العنصریۃ والہیکل الہیولانیۃ فبہ الذکر یذکر لہ المعاملۃ التی جرت معہ فی وطنہ القدیم وفیہ قیل **مثنوی** این وطن مصر وعراق و شام نیست * این وطن شہریست کانرا نام نیست * وہذہ المعاملۃ کانت لاعیان الاقطاب والکمل وارواحہم قبل ظہورہم فی ہذہ الصورۃ البشریۃ وکلہم کانوا ہائمین فی جلال اللہ تعالیٰ اذ لا تنسوا ذلک عند تطرق الحجب فاذا ذکروا اللہ تعالیٰ یذکرہم مانسوا وقال جلال الدین الرومی فی المثنوی **بیت** بشنو از نے چون حکایت میکند * از جدائیہا شکایت میکند * وہہنا سر لطیف وامر غریب لاینبغی ان یذہب علیک وہو ان قلق الشوق واضطراب الاشتیاق والصیحۃ من الفراق الذی ہو نتیجۃ عدم الوجدان ومشعر علی الفقدان یوجد فی سلوک طریق الحق جل ذکرہ فی مقامین الاول یوجد القلق والاضطراب فی بدایۃ الحال اذا حصل لہ ازالۃ الحجب الظلمانیۃ ووقع نظرہ علی عالم المعین والروحانیۃ فیعلم ان معاملتہ کانت بالوجود الموہوم ومحبتہ کانت بالصور بلا معنی والجسوم وکان مہجورا من الموجود الحقیقی وہذا ایضا علی طریقین الاول انہ یجد نفسہ محبوسا ومقیدا من العالم الحقیقی فقط والثانی مع علم الہجر ان یعلم بعلم الیقین ان ہذا البعد والمفارقۃ وجد بعد حصول القرب والمواصلۃ فالاول مہجور والثانی مہجور فاقد فشوق الثانی واضطرابہ ازید من الاول ہل یستوی الذین یعلمون والذین لایعلمون ولاشک انہما خارجان من دائرۃ البدایۃ لکن للاول علم واحد مستلزم لحال واحد وللثانی علمان فلہ حالان والثانی یظہر قلق الشوق اضطراب الاشتیاق وصیحۃ الفراق فی نہایۃ النہایۃ التی ہو مقام اہل الانتہاء لان معاملۃ الواصلین الی ہذا المقام العالی اعلیٰ من المکاشفات والمحاضرات ووراء الوجد والوجدان والشہود والعرفان فانہم لایلتفتون الی کل ما یسع فی الوجدان بوجہ من الوجوہ وشان من الشیونات لان معاملتہم متعلقۃ بمرتبۃ غیب الغیب والبطن البطون التی لایتعلق بہا الکشف والشہود اصلا ولایحتظون ولایرضون بما حصل لہم من دقائق السر فی الافعال والصفات وخفایا اسرار الشیون والاعتبارات لان اعینہم مکحلۃ بکحل مازاغ البصر وماطغی والیہ یشیر قول الشیخ ابی بکر الشبلی رحمہ اللہ الذی قال حین سمع قول سائل شعر ایا سائل عن سلمی فہل من مخبر * تکون لہ علم بہا این تنزل * فصاح اشد صیحۃ فقال واللہ مافی الدارین عنہا مخبر **المطلب الثامن** فی ان الذکر ہل یکون لسانیا فقط او یکون قلبیا ایضا اقول یکون لسانیا وقلبیا قال الفقہاء الذکر انما یکون باللسان وادناہ ان یسمع نفسہ علی القول ولا یعتبر بدون ذلک کما فی القراءۃ والطلاق والعتاق والنکاح والذی بالقلب ہو فعل القلب من قسم العلم والتصور ولیس بذکر کما ہو لیس بقراءۃ وآما

الذكر فهو اعم لما فعل اللسان ولا يدرى ما هو مقصودهم ان ارادوا انه لا يسمى ذاكرا فى اللغة فذلك خلاف ما ذكر فى كتب اللغة
فانه ضد النسيان قال فى صحاح اللغة الذكر والذكرى والذكر نقيض النسيان انتهى نعم فعل اللسان ايضا ذكر فهو لفظ مشترك
بينهما فالذكر ليس بمعنى القول والكلام ولو كان بمعناه فالكلام يكون نفسيا ولفظيا فكيف لا يكون الذكر نفسانيا قلبيا وان
ارادوا ان الفضائل والخواص التى وردت فى شان الذكر لا يثبت لما هو بالقلب ولا يترتب عليه ثواب فذلك
ايضا قول بلا دليل وكيف لا يكون بعد ما كان اسماله وان ارادوا ان الافضل ان يكون باللسان مع مواطاة القلب
فذلك شئ آخر وقول لا ينازع فيه ونقل الطيبى عن شرح صحيح مسلم ان الذكر قد يكون بالقلب وقد يكون باللسان
والافضل منهما ما يكون باللسان مع القلب فان اقتصر على احدهما فبالقلب افضل وفى شرح صحيح مسلم وكان الله يحبه
صرح بان ذكر القلب وذكر اللسان وذكر القلب نوعان احدهما ارفع الاذكار واجلها وهو التفكر فى عظمة الله تعالى وجلاله وجبروته وملكوته واياته
فى ارضه وسمواته ومنه الذكر الخفى فى الحديث خير الذكر الخفى والثانى ذكره بالقلب عند الامر والنهى وعند مشايخ الطريقة
الذكر نوعان قلبى ولسانى واثر القلبى اقوى واعظم من اللسانى بل الذكر القلبى هو الذكر فى الحقيقة وهى عندهم
نسيان ماسوى الله اخذا من قوله تعالى واذكر ربك اذا نسيت والمراد بالنسيان قطع العلائق والقياس بالطلاق
والعتاق غير صحيح فانهما اسمان لما هو باللسان وقد عرفت فى الشرح ان حكمهما لا يترتب بدون فعل اللسان وكذلك
القراءة وليس كذلك الذكر ولعلهم ارادوا ان المعتبر فى الاذكار والاوراد الواردة فى الشرع فضائله كالتسبيح ادبار
الصلوة وفى الصلوة والتكبيرات وامثالها يترتب ثوابها عليها ان يكون بحيث يحصل بالتلفظ واسماع النفس كما فى
القراءة ويدل على ذلك كلام الجزرى فى الحصن الحصين واما ان الذكر بالقلب لا يسمى ذكرا اصلا ولا يحصل به ثواب
ذكر الله تعالى وكذا قال القاضى العياض فذلك محل نظر وقد ورد حديث اخرجه ابو يعلى عن عائشة رضى الله تعالى عنها
قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تفضل الذكر الخفى الذى لا يسمعه الحفظة سبعون ضعفا اذا كان يوم القيمة
جمع الله الخلائق لحسابهم جاءت الحفظة بما حفظوا وكتبوا قال لهم انظروا هل بقى لهم من شئ فيقولون ما تركنا شيئا مما علمناه
وحفظناه الا وقد احصيناه وكتبناه فيقول الله ان لك عندى حسنا لا تعلمه وانما اجزيك به وهو الذكر الخفى وفى الحديث
القدسى قال الله تعالى فان ذكرنى فى نفسه ذكرته فى نفسى وان ذكرنى فى ملأ ذكرته فى ملأ اعلى منه والله اعلم ثم انهم قالوا
ليس الذكر منحصرا فى التسبيح والتهليل والتكبير بل كل مطيع لله سبحانه فهو ذاكر فى امتثال امر الله تعالى وافضل الذكر القرآن
الا فيما شرع لغيره وقد ورد افضل الذكر لا اله الا الله كما رواه الترمذى والنسائى وابن ماجة وابن حبان والحاكم عن جابر
مرفوعا وورد افضل ما قلته والنبيون من قبلى لا اله الا الله وقد امر جميع الانبياء والمرسلين بها اتباعهم واستثناه بعضهم وهو
من القرآن وقد اختار المشائخ كالشيخ جنيد البغدادى قدس سره هذا والفوائد والنتائج تحصل منه يعرفها ارباب هذا
الشان فهذه الكلمة العليا هى القاعدة التى عليها مدار اركان الدين فى الدوران وهى القطب الذى يدور عليه رحى الاسلام
والايمان قال الطيبى بل هو الكل ليس غيره قل انما اوحى الى انما الهكم اله واحد والوحى مقصور على اثبات الله تعالى بالوحدانية
لان المقصود الاعظم من الوحى هو التوحيد وسائر التكاليف متفرعة عليه ثم قال ولا مرية يجد العارفون وارباب القلوب

واليقين ويتاثرونها على سائر الاذكار فيها خواص ليس الطريق الى معرفتها الا الوجدان والذوق انتهى اقول وكيف لا لان في النفي ينفي في بصر بصيرته وجود ما سوى الله وفي الاثبات يبقى في بصر بصيرته الله جل مجده في الفقرة الاولى ينتهي السير الى الله وفي الفقرة الثانية يتحقق السير في الله فيشرق النور فيه ويهب الريح فيحصل له البقاء بالله ويصدق عليه اسم الولاية الخاصة وامر المشائخ للمريدين بان يلصقوا السنتهم الى حنكهم ويقولون بالسنة قلوبهم لا اله الا الله ويشيرون في لا اله الى نفي ما سوى الله و في الا الله الى اثبات ذاته وصفاته ويريدون بكلمة لا اله لا معبود او لا مطلوب او لا مقصود او لا محبوب او لا موجود او لا مشهود بحسب مراتبهم واهل الذكر الجلي يشيرون بالنفي الى الجانب الايمن وفي الاثبات الى الجانب الايسر فهذه كلها اصطلاحات للمشائخ الكبار واستحسانهم اختاروا في مقام الاظهار والاسرار لتكميل الايمان والاسلام فجازوا عليه المحققون من الفقهاء والمحدثين واختار بعض المشائخ من المتاخرين رحمهم الله تعالى الله الله ونقل من الفتوحات المكية دخلت على بعض شيوخنا وكان مستهترا بالذكر وكان ذكره الله لا يزيد عليه شيئا فقلت يا سيدي لم لا تقول لا اله الا الله فقال يا ولدي الانفاس بيد الله فاخاف ان يقبض روحي عند ما اقول لا ولا اله فاقبض في وحشة النفي ورأيت شيخا آخر يمن ذكره تعالى لي ما رأت عيني ولا سمعت اذني من يقول الله غير الله فلم اجد من النفي فاقول كما سمعت يقول الله الله فاقول ويدل على اختيارهم هذا الاسم المبارك قوله تعالى الا بذكر الله تطمئن القلوب اذ القلوب تطمئن بذكره فالارواح تسكن لمعرفته وهو المقصود من النفي والاثبات فان جوهرة هذه الصدفة وكعبة حرمها وحجر كعبتها وخضرة روضتها وزهرة شجرتها وثمرة زهرتها ومعنى قصدتها ومعنى صورتها التي تشير سويداء القلوب اليه وتتعكف السرائر بصفاتها عليه هو هذا الاسم لانه الاسم الاعظم للجناب المعظم فهو المقصود من كلمة الاخلاص وانما جاءت لفظة لا اله دالة عليه مشيرة اليه كالحاجب بين يديه الا ترى انه الى هذا الاسم آخر الكلمة مشيرا ان لا شيء بعده ولفظة لا اله تنادي ان لا شيء قبله فلله الامر من قبل ومن بعد والجمهور على ان الاسم الاعظم هو الله وقد قال القطب الرباني الغوث الصمداني سيدنا الشيخ عبد القادر الجيلاني قدس سره الاقدس وافاض علينا من بركاته الاسم الاعظم هو الله لكن بشرط ان تقول الله وليس في قلبك سوى الله قيل هذا الاسم للعوام اجراءه على اللسان والذكر به على الخشية والتعظيم وللخواص ان يتاملوا ويعلموا انه لا يليق الا على موجد فائض الجود وجامع الصفات الالوهية ومنعوت بنعوت الربوبية ولخواص الخواص ان تستغرق قلوبهم بالله فلا يلتفت الى احد سواه ولا يرجو ولا يخاف مما ياتي ويذر الا اياه لانه هو الحق الثابت وما سواه باطل ومن ثم قال صلى الله عليه وسلم كما رواه البخاري اصدق كلمة قالها الشاعر كلمة لبيد الا كل شيء ما خلا الله باطل وكل نعيم لا محالة زائل نعم المفيد للتوحيد في مقام التفريد قول لا اله الا الله ولهذا امر به الانبياء والرسل عليهم الصلوة والسلام فلكل من الفريقين لاختيارهم وجه وحال وذوق و وجدان ويحكى ان بعض مشائخ الطريق من اهل المعرفة والتحقيق كان اذا جاء مريد اليه ليجلسه بين يديه وتلا الاسماء الحسنى عليه و هو ينظر الى وجهه فاي اسم رآه اثر في وجوده انفعالا لقنه له ولو تعددت الاسماء لموافقتها له فتورثه اعتدالا وتمنحه كمالا **المطلب التاسع في الاجتماع للذكر** هل ندب الاجتماع للذكر والتسبيح والتحميد والتكبير ويستحب الحلقة لها ام لا اقول نعم ندب الاجتماع لها ويستحب الحلقة ويكره المفارقة عنها من غير عذر قال الله تعالى واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي

يريدون وجهه ولا تعد عيناك عنهم واخرج الترمذي من حديث انس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا مررتم
برياض الجنة فارتعوا قالوا وما رياض الجنة قال حلق الذكر انتهى حلق بكسر الحاء والفتح قال الطيبي بكسر الحاء وفتح اللام جمع الحلق
مثل قصعة وقصع وهي الجماعة من الناس يستديرون كحلقة الباب وغيره وقال الجوهري جمع الحلقة حلق بفتح الحاء
على غير قياس وحكي ان حلقة بالتحريك والجمع حلقة انتهى وكانه اراد بالجمع الجنس قيل هذا الحديث مطلق في المكان في الذكر
يحمل على المقيد المذكور في المساجد والذكر في الحديث الذي اخرجه الترمذي عن ابي هريرة مرفوعا اذا مررتم برياض الجنة فارتعوا
قلت وما رياض الجنة قال المساجد قلت وما الرتع يا رسول الله صلى الله عليه وسلم قال سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله
والله اكبر انتهى وقيل هي مجالس الحلال والحرام والاظهر حمله على العموم وذكر المفرد الاكمل بالخصوص لا ينافي تعميم النصوص
حاصل المعنى اذا مررتم بجماعة يذكرون الله فاذكروه انتم موافقة لهم فانهم في رياض الجنة وقد ثبت بالاحاديث المذكورة في الباب
وبغيرها من الاحاديث فضل الاجتماع للذكر والتسبيح والتحميد والتكبير والظاهر انه على ذكر واحد فانه ان كان كل واحد على ذكر
عليحدة فان كان سر المجد وهي الاجتماع غير ظاهرة وان كان جهرا وكل على ذكره ففيه اساءة الادب بالتخليط وغير مما لا يسوغ
في حديث الناس فضلا عن ذكر الله سبحانه وتاويل الذكر بالعلم مرة وبذكر الآلاء اخرى بعيد خلاف الظاهر وتاويل التسبيح والتكبير
والتحميد بالتفكر في التوحيد وصفاته ابعد والنصوص محمولة على ظواهرها ما لم يصرف عنها الدليل ولعلك تسئل عن شرائط الذكر وآدابه
فاقول منها الاخلاص لله تعالى والقلب الحاضر لوجهه سبحانه فانه لا يقبل ذكرا من قلب غافل لاه وان لم يحضر القلب
لم يترك الذكر لان من لم يدرك الكل ويشكر على انه شغل عضو منه بذكره تعالى ويسال منه ان يحضر قلبه والتنظف والتطهر و
الوضوء وان كان في فمه تغير ازاله بالسواك واستقبال القبلة ان لم يكن في الحلقة والجلوس على الركب وقد جلس النبي صلى الله
عليه وسلم متربعا بعد صلاة الصبح الى الاشراق وبعد العصر الى الغروب وتنظف الموضع الذي يذكر الله فيه وخلوه عن الاغيار
ومتاع الدنيا قالوا الدنيا ما شغلك عن الله تعالى والتذلل والتخشع والسكينة والوقار والتجنب من التغني بالالغاء والافراط
في رفع الصوت وخفضه افضل وعدم استعجال التاثر وغير ذلك مما ينبغي للسالكين الى الله المخلصين لله في اثناء الذكر فان
لكل شان وقت وقد قرر من استعجل الشيء قبل اوانه عوقب بحرمانه وعدم الحرص على تحصيل كثرة الذكر بالعجلة فلذلك
استحسن المشايخ والعلماء ان الذاكر يمد عوته بقوله لا اله الا الله بقدر الف ولا يزيد على قدر خمس الفات لانه اكثر ما ثبت عنه صلى الله
عليه وسلم عند القراء مع تجويز القصر في الاداء واما مد الفلحن لا يجوز زيادته على قدر الف تسمى مدا طبيعيا وذاتيا وكذلك لفظة الجلالة
وصل وجوز مده ايضا للتعظيم واما وقفا فيجوز طوله وقصره وتوسطه والاول اولى لكنه قدر ثلث الفات على المختار واحضار معنى الذكر
بالقلب مع كل مرة وهو ان يقول بلسانه لا اله الا الله وبقلبه لا معبود الا الله لينجذ الوسواس وليصفو القلب وتحصيل الذوق و
يقول عند هذه الحالة بقلبه لا مطلوب الا الله وليفناء الخواطر كلها يقول لا موجود الا الله لمشاهدته ان الموجود الحق قال بعض اكابر
النقشبندية ان المبتدي ينبغي ان في لا اله لا معبود والمتوسط يلاحظ لا مقصود والمنتهي لا موجود الا الله وقال بعضهم ما لم ينته
السير الى الله ولم يضع القدم في السير في الله ملاحظة لا موجود الا الله كفر وقيل معناه لا متصرف في الملك والملكوت الا الله
وفيها اقوال فما وجد من الشيخ المرشد يداوم عليه حتى يظهر التاثير في القلب فاذا تمكن تاثير الذكر فيه يسري الى جميع الاعضاء فتتنورت

بنور الذکر ثم بنور المسمی ثم یترتب علیه الواردات والحالات والمقامات الی غیر ذلک وانما یلزم الذاکر الشرائط والآداب اذا کان
داعیا لفعله ومختارا لذکره واما اذا سلب للذاکر اختیار الذاکر وغاب عن عقله فلا جرح علیه حینئذ یستعمله کیف ما یجری علی لسانه علی
انواع مختلفة نکات محمودة وتعاجیها مشکور علیها فربما یجری علی لسانه الله الله او هو هو وغیر ذلک فان تقلب اللسان فی
هذه الحالة فالعبرة بالمقاصد لا بالالفاظ لان المعتبر سلامة القلب والذوق والحضور لا تقلب اللسان بالسهو والنسیان
او لغلبة الاحسان وقد ورد فی الحدیث الذی اخرجه مسلم عن انس قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الله اشد فرحا
بتوبة عبده حین یتوب الیه من احدکم کانت راحلته بارض فلاة فانفلتت منه وعلیها طعامه وشرابه فآئس منها فاتی
شجرة فاضطجع فی ظلها قد ائس من راحلته فبینما هو کذلک اذ هو بها قائمة عنده فاخذ بخطامها ثم قال من شدة الفرح اللهم
انت عبدی وانا ربک اخطا من شدة الفرح المطلب العاشر فی ان الجهر بالذکر هل یجوز ام لا اقول اختلف فیه قال البعض بجوازه بل استحبابه وذهب البعض
الی انه حرام او مکروه او بدعة والحق انه جائز فانا اذکر دلائل الطرفین وتمسکهما فی الباب مع ما سنح لی فی ترجیح الجواز به
بعون الله وتوفیقه وهو ولی الارشاد اما تمسک المثبت فما ورد فی القران المجید قوله تعالی حیث امر بذکر اسمائه الحسنی
قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن ایا ما تدعوا فله الاسماء الحسنی وقوله اذکروا الله ذکرا کثیرا وقوله قل هو الله احد ومقتضی الامر الوجوب
عند الحنفیة وهو مطلق غیر مقید بالاخفاء وابطال الاطلاق نسخ فیجب ان یطلق وما فی فتاوی الصوفیة مع تفسیر النبی صلی الله
علیه وسلم فاذا قضیتم الصلوة فاذکروا الله قیاما وقعودا وعلی جنوبکم ای اذکروا الله بعد الفراغ من الصلوة بالتعظیم والتقدیس
فی الاعلان والاسرار بالیل والنهار هکذا فی خزانة الروایات فی آخر فصل الشروع فی الصلوة وما فی شرح الشمائل للبیهقی وکان
صلی الله علیه وسلم یقول الکلمة الطیبة مع اصحابه بعد اداء الصلوة متصلا وفی روایة یجهر مع الصحابة وما فی شرح الکرخی سئل
عن ابی حنیفة رحمه الله تعالی عن الذین یمنعون الکلمة الطیبة بعد الصلوة متصلا یقال هم الرافضون لان فی الترک خلاف
قول النبی صلی الله علیه وسلم واصحابه لانه صلی الله علیه وسلم کان یجهر مع الصحابة الکلمة الطیبة بعد اداء الصلوة متصلا
هکذا فی صلوة الطالبة البررة وخالصة الحقائق والمصفی وما فی المشکوة عن عبد الله بن الزبیر قال کان رسول الله صلی الله
علیه وسلم اذا سلم من صلوته یقول بصوته الاعلی لا اله الا الله وحده لا شریک له له الملک وله الحمد وهو علی کل شیء قدیر
ولا حول ولا قوة الا بالله ولا نعبد الا ایاه له النعمة وله الفضل وله الثناء الحسن لا اله الا الله مخلصین له الدین ولو کره الکافرون
رواه مسلم وفیها ایضا عن ابی هریرة فان ذکرنی فی نفسه ذکرته فی نفسی وان ذکرنی فی ملاء ذکرته فی ملاء خیر منهم متفق علیه
وما فی المحیط ویقول النبی صلی الله علیه وسلم بعد اداء المکتوبة بصوت رفیع لا اله الا الله محمد رسول الله ونحوه من الاذکار
ورغبتهما الناس فی الجهر بالذکر وهم یقولون برفع الصوت اقول وقد وجدت اهل الحرمین علی رفع الصوت بالاذکار بعد
المکتوبات وفعلهم مسلسل وما فی بستان النووی فی باب الاذکار ان النبی صلی الله علیه وسلم کان یجهر مع الصحابة رضی الله
تعالی عنهم بالاذکار والتهلیل والتسبیح بعد الصلوة وما فی کنز العباد وذکر فی مجموع النوازل والفتاوی الخانیة والحسامیة
والسراجیة والظهیریة والملتقط والتجنیس والمزید ان قراءة القرآن بصوت رفیع فی الحمام یکره وبصوت خفی لا یکره ولا یکره
التسبیح والتهلیل وان رفع صوته انتهی اقول ان الحمام لا یکون خالیا من الادناس والقاذورات وما شاکلهما غالبا وقد کان

بعض الناس لكشوف العورة واذا كان التسبيح والتهليل في الحمام بصوت رفيع مع هذه الاشياء جائزا فيجوز في المساجد والبيوت
والزوايا والخلوات مع طهارتها بالطريق الاولى ويؤيد قولنا ما ذكره الفقيه الزاهد ابو الليث رحمه الله تعالى في كتابه
التنبيه ان حرمة المسجد خمسة عشر وذكر من جملتها ان لا يرفع فيه الصوت غير ذكر الله اه وما في البستان وقيل ان الافضل الجهر بالذكر
لان ذلك متعد الى الطهر المستمع شريك القائل وما في صحيح البخاري ومسلم عن ابن عباس قال كنت اعرف انقضاء صلوة
رسول الله صلى الله عليه وسلم بالتكبير انتهى والعجب كل العجب من الرداة انهم لا يرون اذكارا كثيرة عن رسول الله الاعظم صلى الله
عليه وسلم اتى بذكر الله سبحانه بعد الصلوات المكتوبات وفي سائر الاوقات الا على سبيل التعظيم اذ لو امر النبي صلى الله عليه وسلم
كيف يحفظونها وكيف يقولون انه دعا بهذا الدعاء في الغدو والآصال ودعا بهذا في الحج ودعا بهذا بعد الصلوة وعند النوم والطنين
الى غير ذلك وما في التاتارخانية وذكر في تفسير المدارك في قوله تعالى فسبح بحمد ربك اي ترفع الصوت بذكر ربك وقد
مدح الله تعالى نبيه ابراهيم عليه السلام في سورة التوبة ان ابراهيم لاواه حليم الاواه هو الذي يرفع صوته بالذكر والدعاء والقرآن
وكثرة التلاوة وفي الباب ادلة كثيرة جدا واما متمسك المانع قوله تعالى واذكر ربك في نفسك تضرعا وخيفة ودون الجهر
من القول وقوله تعالى وادعوا ربكم تضرعا وخفية وقوله تعالى انه لا يحب المعتدين اي المجاهرين وحديث ابي
موسى الاشعري اربعوا على انفسكم انكم لا تدعون اصم ولا غائبا الحديث وحديث ابن مسعود قال لقوم مجتمعين يهللون
برفع الصوت ما اريكم الا مبتدعين حتى اخرجهم وغير ذلك من الآيات والاحاديث وقال اعلم ان الاصل المسنون كما في
الكشف والمنهج القويم والهداية والكافي والفتاوى الناصرية او الواجب كما في السير الكبير لابي يوسف رحمه الله تعالى
والجامع الكبير لمحمد رحمه الله تعالى وشرح الهداية لمولانا عبد الغفور وشرح الخلاصة الكيدانية للفاضل القهستاني وغيرها
في الادعية والاذكار كلها الاخفاء الا في المواضع المستثناة عند المجتهدين على حسب اقوالهم والجهر بها بدعة فهي اما مكروهة
تحريما كما في فتح القدير والمنهج القويم وكشف الحقائق شرح كنز الدقائق والقرشية شرح مجمع البحرين وفتاوى قاضيخان
والظهيرية والشرح المنظومة لابن شحنة واصول الامام السرخسي وشرح اصول الامام الكرخي وشرح الجامع الصغير
للامام المحبوبي وغيرها او حرام كما في المنبع شرح المجمع وشرح النسخة للعيني وشرح الهداية لمولانا عبد الغفور والغرائب
والزيلعي والبحر الرائق شرحي كنز الدقائق وغيرها فلا يترك هذا الاصل الا بما وقع عليه الاتفاق كما في الجامع الكبير فالحاصل
ان الجهر بالذكر بدعة غير مشروعة في كل وقت الا اذا عين الشرع جهره كما في الدر شرح القدوري والغاية القصوى وشرح
التنوير وغيرها وبما ذكر من التحقيق ظهر ان الامر بالذكر والدعاء المقتضي للاخفاء اما للايجاب كما هو حقيقة فيه عند الجمهور او
الندب الشامل لسنة الهدى المرادة ههنا على ما قيل وقد ذهب الى كل طائفة وان المراد بالاستحباب الواقع في
عبارات بعض المساهلين السنة المؤكدة بقرينة السابق تطبيقا بين الروايات ودفعا للتناقض المتبادر من عبارته و
استقصى في البيان اذا عرفت ما قال فاقول ان الآيات كلها محتملة ذكر في تفسير ابي الليث ادعوا ربكم تضرعا وخفية
ويقال علانية وسرا واكثر المفسرين فسروا التضرع بالعلانية في قوله تعالى قل من ينجيكم من ظلمات البر والبحر تدعونه تضرعا
وخفية قال في التفسير تدعونه تضرعا علانية وخفية سرا وقال الكواشي تدعونه تضرعا وخفية علانية وسرا وقال في المكمل

تفسیر الفقیہ ابی اللیث تدعونہ تضرعا وخفیہ قال الکلبی یعنے سرا وعلانیۃ وہکذا فی عیون التفاسیر ایضا وفی المدارک تضرعا معلنین وفی ابو خیبر تدعونہ تضرعا وخفیہ علانیۃ وسرا وفی کثیر من التفاسیر فسر التضرع بالتذلل وخفیۃ بالاخفاء وبعضہم الاعتداء بالجہر قال فی التیسیر ومنہم من فسر الدعاء ہہنا بالعبادۃ قال ابن عباس رضی اللہ عنہما ادعوا ربکم تضرعا وخفیۃ اطیعوہ سرا وعلانیۃ قال الکلبی تضرعا علانیۃ وخفیۃ سرا انہ لایحب المعتدین قال ابن عطاء المعتدین المشرکین قال ابو مجلز الاعتداء ان یسال منازل الانبیاء قال العطیۃ العوفی انہ لایحب المعتدین ہم الذین یدعونہ فیما لایحل علے المؤمنین فیقولون اللہم العنہم وہذا ہو العدوان انتہی فاعلم ان لفظۃ خفیۃ من الاضداد علی ما فی الصراح خفیت الشئ خفیا پنہان کردم وآشکارا کردم وہو من الاضداد وفی القاموس خفی الشئ خفیا وخفیا اظہرہ واستخرجہ وفی منتخب نہایۃ الجزری یقال خفیت اظہرتہ اذا اظہرتہ واخفیتہ اذا استرتہ ویقال اخفیت الشئ اسے استخرجتہ فلو کان تضرعا بمعنے تذللا کما فی اکثر التفاسیر فلم لایجوز ان خفیۃ بمعنے علانیۃ فیکون ذکر العلانیۃ ایضا مامورا بہ فکیف یکون حراما ومکروہا او بدعۃ فعلیک ان تقوم علے نجد الانصاف واللہ ببر فیفیہا قلت ودلیل علے جواز الذکر بالعلانیۃ والجہر بل علے ان الذکر بالعلانیۃ مندوب لان ادنی الامر فی مثل ہذہ المواضع الاباحۃ او الندب وان حدیث ابی موسی الاشعری قال البغوی فی معالم التنزیل روی الکلبی عن ابی صالح عن ابن عباس قال قال یہود اہل المدینۃ یا محمد کیف یسمع ربنا دعائنا وانت تزعم ان بیننا وبین السماء مسیرۃ خمسمائۃ عام وغلظ کل سماء مثل ذلک فنزلت ہذہ الآیۃ فاذا سالک عبادی عنی فانی قریب قال الضحاک سالوا النبی صلے اللہ علیہ وسلم فقالوا اقریب ربنا فنناجیہ ام بعید فنناد یہ فانزل اللہ سبحانہ واذا سالک یا محمد عبادی عنی فانی قریب وفیہ اضمار ای قل لہم انی قریب منہم بالعلم کما قال اللہ تعالی نحن اقرب الیہ من حبل الورید وعن ابی موسی لما غزا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم خیبر او قال لما توجہ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم الی خیبر شرف الناس علی واد فرفعوا اصواتہم بالتکبیر فقال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اربعوا علی انفسکم انکم لاتدعون اصما ولا غائبا انکم تدعون سمیعا قریبا وہو معکم انتہی فتفکر کیف اورد البغوی ہذا الحدیث فی ہذہ الآیۃ فہو صریح فی ان تکلمہ صلی اللہ علیہ وسلم بہذا الحدیث لدفع وہم المتردد فی القرب والبعد کما وہم بعض الصحابۃ ولیس غرضہ منع الجہر بالذکر مطلقا وقال الشیخ عبد الحق الدہلوی رحمہ اللہ تعالی فی شرح المشکوۃ ومضمون اربعوا علی انفسکم یدل علے ان المنع للشفقۃ لا لعدم جواز ذکر الجہر انتہی وان حدیث ابن مسعود فلعل انکارہ صلے اللہ علیہ وسلم لم یتوجہ الی رفع الصوت بالذکر علی ہیئۃ الاجتماع بل الی غیر ذلک من الاحوال والاوضاع الواقعۃ منہم وکون الاصل فے الادعیۃ الاخفاء لایستلزم ان یکون اصلا فی الذکر علے ان الدعاء یقابل الاذکار یقال الدعاء والاذکار بالعطف والعطف یقتضی المغایرۃ والضا یدل علے ذلک عنوان الابواب فی افراز ذکرہما فیجوز ان یکون الاخفاء لازما فی الادعیۃ لا فی الاذکار والمتنازع فیہ اعلان الذکر فتدبر ویؤید قولنا ما نقل عن الذخیرۃ واما رفع الصوت عند الذکر انکان المراد من الذکر الدعاء فانما کرہ ذلک لان الاصل فی الادعیۃ الخفیۃ انتہی وقولہ بدعۃ یصادم الحدیث الصحیح وہو ما رواہ الترمذی عن انس الذکر الخفی خیر من الذکر الجلی لان الخیر تفضیل وہو یدل علے اشتراک الخیریۃ بین الجہر والاخفاء وکل ما ہو خیر فہو مامور بہ لقولہ تعالی وافعل الخیر والمامور لایکون بدعۃ وحاشا من ان نقول ان الجہر بالذکر بدعۃ لانہ صلے اللہ علیہ وسلم فعل ذلک واصحابہ عضوا علیہ واہل الحرمین الی یومنا

هذا على ذلك وذكر فى التحفة المحمدية عن عمدة العلماء محمد يوسف الكاليانى رحمه الله تعالى ان جميع امة محمد من الكبار والصغار والرجال
والنساء من العرب والعجم فى الدور والفلوات ابتلى بالجهر بعضهم يجهرون بتلاوة القرآن وبعضهم بالتسبيح والتهليل وبعضهم باسم
الذات وبعضهم بالادعية وبعضهم بالصلوة على النبى صلى الله عليه وسلم وهذه اذكار او مشتملة على الاذكار ولعموم البلوى تاثير
فى تجويز امور ممنوعة وعلماء البخارى حكموا على طهارة طين البخارى لعموم البلوى مع ان العرف راجح على ظاهر المذهب
كما ذكر فى كتاب الطلاق من الفتاوى الحمادية انتهى فان قلت قال الفقهاء اذا اجتمع الحلال والحرام غلب الحرام على الحلال
فعلى هذا الجهر بالذكر ينبغى ان يكون حراما او مكروها قلت هذه القاعدة ليست على اطلاقها فان المجتهد اذا عرض له دليلان دليل
الحل ودليل الحرمة واشكل عليه الامر لعدم العلم بالناسخ فعليه ان يرجح دليل الحرمة واما اذا سمع المقلد والمفتى من ائمة زماننا روايتين
وقولين فى المذهب رواية الحرمة ورواية الحل فليس على المقلد والمفتى ان يرجح الحرمة على الحل على سبيل الحتم بل الترجيح
انما يحصل بالفتوى على الحل تارة كما فى المزارعة وتارة يفتون بالحرمة ولو كان الامر كما اشتهر لتعين الفتوى بقول من قال
بالحرمة فى كل واقعة على ما لا يخفى على العلماء المحققين اقول ان الادلة كما تقتضى جوازه تقتضى حرمية او كراهة او بدعة
قال الامام الزاهد فى شرح القدورى وابو حنيفة رحمه الله تعالى يقول الجهر بالتكبير بدعة لقوله تعالى واذكر ربك فى نفسك
تضرعا وخيفة ودون الجهر من القول فكان الاخذ بالاقل اولى انتهى كلامه وتوضيحه ان ابا حنيفة قال يكبر فى ايام التشريق
الى ثمان صلوة اولها فجر عرفة وقالا آخرها عصر ايام التشريق وهى ثلثة وعشرون صلوة لهما ان الاخذ بالاكثر اولى احتياطا
لان الاتيان بشئ ليس عليه واجب اولى من ان يترك واجبا عليه ولابى حنيفة رحمه الله تعالى ان الجهر بالتكبير سائر الازمنة
بدعة فالاخذ بالاقل المتفق عليه اولى لان الوجوب موهوم وكون الجهر بدعة متيقن ذكره فى البدائع والكفاية وفى المصفى و
بهذا يستدل على ان رفع الصوت بالذكر بدعة كذا فى المتخلص وغير ذلك من كتب الفقه وقول المثبت ان قوله تعالى
قل ادعوا الله الخ مطلق غير مقيد بالاخفاء وابطال الاطلاق نسخ مخالف للاصول لان اصحابنا واصحاب الشافعى اتفقوا
على وجوب حمل المطلق على المقيد فى حكم واحد مثبت فى حادثة واحدة كما قيل اعتق رقبة ثم قيل رقبة مسلمة لانه ورد فى قراءة
ابن مسعود رضى الله تعالى عنه فصيام ثلثة ايام متتابعات وفى المشهور مطلق فحملنا المشهور على قرائته واوجبنا التتابع فى الكفارة
وقوله خفية من الاضداد الخ نعم قال فى تحقيق الحسامى لفظ الاخفاء للاظهار والستر مشترك وهو ما وضع لمعنيين مختلفين او
لمعان مختلفة الحقائق لا على سبيل الانتظام اى لا على سبيل الشمول بل على سبيل البدل ووجه لا يكون المراد باللفظ الا احدهما و
حكمه ان لا يحكم فيه بتعيين المراد منه الا بعد التامل حتى يقوم دليل يرجح بعض وجوهه فتعين المراد منه ولا يلزم الترجيح بلا مرجح فوجه
الستر فى لفظ الاخفاء رجح بالاخبار منها ما رواه الترمذى عن انس الذكر الخفى خير من الذكر الجلى بل بالقياس بقرينة ذكر النفس حيث
قال واذكر ربك فى نفسك وذكر الجهر لا يكون فى النفس فثبت ان المراد به الذكر الخفى فوجب العمل به مع احتمال الخطاء وثبت
بهذا ان الجهر بالذكر بدعة فالحق عندى ان يجمع بين الادلة والروايات وقد ذكر فى فتح القدير حاشية الهداية فى فصل يوم
الشك والجمع بين الادلة واجب ما امكن انتهى والجمع ههنا ممكن بان الاخفاء افضل حيث خاف الرياء او تاذى به المصلون
او السامعون والجهر حيث لا يخاف لانه يوقظ قلب الذاكر ويجمع همه الى الفكر ويصرف سمعه اليه ويطرد النوم ويزيد فى النشاط قال النووى

رحمه الله تعالى من رفع الصوت بالذكر ان كان يخيل الرياء لكن مبنى الامر على النية ويؤيد قولنا ما اخرجه الرزين عن بريدة قال دخلت
مع رسول الله صلى الله عليه وسلم المسجد عشاء فاذا رجل يقرأ ويرفع صوته فقلت يا رسول الله اتقول هذا مرائي قال بل مؤمن منيب
قال وابو موسى الاشعري يقرأ ويرفع صوته الحديث قوله مؤمن منيب اي راجع من الغفلة الى الذكر لان الانابة توبة الخواص
فهو اخص من توبة العوام التي هي رجوع عن المعصية الى الطاعة فكيف يكون الجهر بالذكر بدعة وجمع بعض المحققين بان الجهر الممنوع هو
بالمبالغة والاقتصاد فانه خارج عن حد الادب لكن العارفين بها يعرفون فوائده ولهذا جوز الجهر اكثر المشائخ من القادرية والچشتية والسه
وردية والكبروية وغيرهم وان فرض منعه وحرمته لا يبعد ان يجوزه بحكم من عارضه امراض قلوب المريدين او لحفظ صحتها ورفع اسقامها و
معلوم ان اصلاح الجسد بدون اصلاح القلب لا ينفع لان ضرر الذنوب في القلوب كضرر السموم في الابدان وهل في الدنيا والآخرة
شر وداء الا وسببه الذنوب والمعاصي المؤثرة في القلوب وقال صلى الله عليه وسلم اذا صلح صلح الجسد كله واذا فسد فسد الجسد كله الا وهي
القلب فاذا فسد القلب لا يقذف الله سبحانه فيه النور قال في المواهب اللدنية فان العلم نور يقذفه الله في القلب والقلب
يطفي ذلك النور انتهى وهو القلب القاسي لان ابعد القلوب من الله القلب القاسي وكيف لا وعند ابي يوسف رحمه الله تعالى
يجوز شرب الخمر مع انه حرام قطعا ويؤيد قولنا ما قال شارح الكشاف ان هذا بحسب المقام والشيخ قد يأمر المريد برفع الصوت
لينقلع عن قلبه الخواطر الراسخة فيه كذا في المفاتيح شرح شرعة الاسلام نقلا عن شرح المقام وقال في المظهر الذكر برفع الصوت
جائز بل مستحب اذا لم يكن عن رياء ليغتنم الناس باظهار الدين ووصول بركة الذكر الى السامعين في الدور والبيوت والحيوانات
وغير ذلك من المخلوقات والموافق القائل من يسمع صوته ويشهد له يوم القيمة كل رطب ويابس سمع صوته واختار بعض المشائخ
اخفاءه لانه ابعد من الرياء وقد نقل عن الفضيل وهو من الطبقة الاولى ترك العمل لاجل الناس رياء والعمل لاجل الناس شرك
والاخلاص ان يعافيك الله عنهما لكن لو فتح الانسان على نفسه باب ملاحظة الناس والاحتراز عن طرق ظنونهم الباطلة
لانسد عليه اكثر ابواب الخير انتهى فاسي اصل القطب في الباب النية قال صلى الله عليه وسلم انما الاعمال بالنيات وانما لكل امرء ما نوى
فمن كانت هجرته الى الله ورسوله فهجرته الى الله ورسوله ومن كانت هجرته الى الدنيا او امراة يصيبها فهجرته الى ما هاجر اليه انتهى فمن
كانت نيته صادقة فرفع صوته بقراءة القران والذكر اولى لما ذكر ومن خاف من نفسه الرياء فالاولى له اخفاء الذكر لئلا يقع في
الرياء فان قلت ان الجهر بالذكر على المسائل الفقهية بدعة وجاء في الحديث الصحيح اياكم ومحدثات الامور فان كل محدثة بدعة
وكل بدعة ضلالة فكيف يهتدي به السالك الى ربه ويرتقي به الى منازل الكمل من الاولياء قلت لا نسلم ان كل بدعة ضلالة
لان المراد بمحدثات الامور ما احدث على خلاف اصل من اصول الدين فاما ما كان مردودا الى اصل من اصول الدين فليس
بضلالة قال في المفاتيح شرح المصابيح وذكر في شرح السنة منها واجب كتصنيف الكتب وقال عضد الملة والدين في
المواقف وبالجملة فمن البدعة ما هي حسنة قال الفاضل اللاهوري عبد الحكيم في حاشيته قالوا ان تضمن البدعة رفع
امر ثابت في الشرع فهو مردود والا فهي منقسمة الى الواجب والمندوب والمباح على حسب المصالح التي تضمنها كتدوين
العلوم الشرعية وبناء المدارس والمرابط والتنعم في الماكل والمشارب والملابس انتهى فان قلت ان الجهر بالذكر مكروه تحريما ومن
الظاهر ان الآتي به لا يثاب بل ياثم قلت لا نسلم انه مكروه تحريما على ما ذكر في العناية شرح الهداية في جهر التلبية والمستحب في الاذكار

فی الاذکار والدعاء الاخفاء الا اذا تعلق باعلانه مقصود کالاذان والخطبة انتہی ولاشک ان ترک المستحب کراہة تنزیہیة صرح به ابن الہمام فی شرح الہدایة ان کراہة التنزیہ عبارة عن ترک الاولی وفی شرح النقایة للقہستانی وقد ذکر الامام الزاہدی فی اللوامع ان الجہر بالذکر افضل وقد استدل علی ذلک بعشرین دلیلا واما ما فی الفقہیات من کراہة فالمراد کراہة التنزیہ علی الاصح فانہم قالوا باستحباب الاخفاء فی الادعیة والاذکار علی ما فی المبسوط وشرح الہدایة فی تلبیة الحج وذکر فی البحر الرائق فی القنیة امام یعتاد کل غداة مع جماعة قرأة آیة الکرسی وآخر البقرة وشہد اللہ ونحوہ جہرا لا باس به والافضل الاخفاء وفی القنیة قاضی عنده جمع عظیم یرفعون اصواتہم بالتسبیح والتہلیل جملة لا باس والاخفاء افضل فترک الاخفاء علی ما قاله ابن الہمام لا یکون فی الفقہیات الا کراہة تنزیہیة واما فی غیرہا فلا یدل دلیل علی الکراہیة انما یدل علی فضیلة لان قوله صلی اللہ علیه وسلم الذکر الخفی خیر من الذکر الجلی یقتضی خیریة الجہر لان الخیر تفضیل وهو یدل علی اشتراک الخیریة واللہ تعالی اعلم وعلمه احکم۔

المطلب الحادی عشر فی ان اجتماع الذکور والاناث والامارد والحسان جائز ام لا اقول لا یجوز ذلک والامام مالک رحمه اللہ تعالی ذہب الی الکراہة فیه لسد ذریعة الابتداع بالزیادة علی ذلک من اجتماع الذکور والاناث والامارد والخروج الی غیر الحق والتجاوز عن الحد وقد وقع ما اتقاه رضی اللہ عنه وقد عمت ہذه الفتنة فی ہذا الزمان فان من الفسقة والملاحدة والسلکة القاصرة الناقصة قد یسترخون عیونہم الی النساء الاجنبیات ویطیلون النظر الی الامارد واذا سئلوا عن ذلک یظہرون انہم انما ینظرون الیہم او الیہن لیروا عجائب قدرة اللہ تعالی وحسن خلقه فیہما وانہم من العارفین المطالعین لجماله تعالی وآثار صفاته الذاتیة والافعالیة فی مرایا الصور الجمیلة فہذا القول یکذبہم فانہم لو کانوا صادقین فیما قالوا لکانوا مطالعین لتجلیات جماله وجلاله فی المرایا القبیحة ایضا ولکان الحجر والمدر والشوک والشجر فی نظرہم سواء ولنعم ما قاله الشیخ السعدی رحمه اللہ تعالی ببیت محقق ہمان بیند اندر ابل + که در خوبرویان چین وچگل + ویقولون انہم لا یجدون فی ذلک لذة الشہوة فالقاصرون منہم لما غلبتہم الجہالة والحماقة لم یفہموا ان میل الخاطر الی الامارد والنسوان والنظر بعد ما وقع بغتة بلا قصد هو عین الشہوة المنہیة بالدلائل القطعیة اللایقینیة وقد وقع الاجماع علی ان اعادة النظر المذکور ہی الداء العضال وانه سبب کل فتنة وآفة وانه محظور شرعا وقبیح عرفا وان الاحتراز عنه سبب لترقی السالک وقربه من مولاه والکلام والخلوة مع النساء الاجنبیات جوازا ومنعا کالنظر بل وکذا مع الامارد احتیاطا لا سیما عند خوف الفتنة وعلی الاحتیاط حمل ما روی فی عدة کتب من مذہب الحنفیة ان الامام الاعظم والہمام الافخم ابا حنیفة رضی اللہ تعالی عنه امر محمدا رحمه اللہ تعالی بان یجلس فی مجلس اقرائه واملائه من جانب خلفه الی ان بلغ وذلک کله لان اللہ سبحانه قال قل للمؤمنین یغضوا من ابصارہم ویحفظوا فروجہم ذلک ازکی لہم ان اللہ خبیر بما یصنعون وقال یعلم خائنة الاعین وما تخفی الصدور وقال النبی صلی اللہ علیه وسلم لکل عضو ابن آدم حظ من الزنا فزنا العین النظر وزنا اللسان النطق والاذنان زناہما الاستماع والیدان یزنیان فزناہما البطش والرجلان یزنیان فزناہما المشی والفرج یزنی فزناه القبلة وقال علیه الصلوة والسلام لا یفضی رجل الی رجل ولا امراة ولا ولد او والد اخرجہما ابو داؤد عن ابی ہریرة وعن عیسی علیه السلام قال ایاکم والنظرة فانہا تزرع فی القلب الشہوة وکفی بہا لصاحبہا فتنة ثم ان علاج ہذه الامراض ثلثة اشیاء غض الابصار اولہا وہو المذکور فی نص الایة وفیه النفع ومعنی قوله ذلک ازکی لہم انه سبب لنمو حالہم وتنمیه

باطنهم وقد قيل ان من غض بصره ولم يجد النور في باطنه فلعدم صدقه في غضه والعلاج الثاني الفرار من المواضع التي لا يتيسر فيه الغض عن المحارم والثالث استماع الوعيدات الواردة في النظر والخلوة اللهم وفقنا الى الخير ولا تكلنا الى الغير فانك حسبنا ونعم الوكيل نعم المولى ونعم النصير الحمد لله اولا وآخرا باطنا وظاهرا والصلوة والسلام على رسوله محمد كذلك الى يوم الدين تم

مکتوب ہشتاد و پنجم

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي اعلى معالم الاسلام والصلوة والسلام على حبيبه محمد وآله واصحابه الكرام اما بعد فضایل پناه حقایق دستگاه آخوند ملا رحیمداد سلمه الله تعالی وابقاه باعلاء اعلام شریعت نبوی علیه من الصلوات اتمها ومن التحیات اکملها وانهدام ابنیه ضلالت موفق بوده بمدارج عالیه نشاتین فائز بوده هم آغوش جمعیت کونین باشند ارادت نامه آن محب صادق رسید بر کوائف مندرجه اطلاعی حاصل گردید قلمی نموده بودند که این فقیر چون در ولایت ژوب که از جماعه که بهیا است وارد گردید جماعه گمراهان یافت که سخنهائے آنها مخالف شریعت غرا وملت بیضا اند واعتقادیات باطله دارند وبدان سبب در ورطه الحاد وزندقه فرو رفته اند ونگاشته بودند که اعتقادیات متصوفه مبطله متشبه زنادقه دیار کاکری خصوصا ژوب که خروج نموده اند وعلما را آب میکنند ومیگویند که سخنان علما را گوش نکنند که از اول تا آخر با مایان دشمن اند وعلما را از روی نمرد بچشم حقارت مے بینند وعلم ظاهر حجاب میدانند وعلم باطن فرض میدانند وشریعت وطریقت را از هم جدا میدانند وطلب پیر فرض میدانند ومیگویند هر کرا پیر قبول کرد مقبول است وهر کرا قبول نکرد مقبول نیست مردود است وسرود ونغمهائے دلاویز ورقص حلال میدانند ودر وقت رقص زنان ومردان باهم مختلط میشوند ودرهم پیچیده میشوند وعلما را بحقارت می بینند ونسبت کفر میکنند ومیگویند چون دیدار الله تعالی نه بینی در دنیا در آخرت نمے بینی ومیگویند تا کافر نشوی مسلمان نشوی ودر تصور صفات الله تعالی را حاضر در زمان ومکان میدانند وبصورت شئ تصور میکنند بعضے میگویند که الله تعالی در گیاه است وبعضے میگویند در گاؤ است ومیگویند که چون عارف را الیقین حاصل شد عبادات از وے ساقط گردد ومیگویند بنده را اختیار نیست بلکه مجبور است ومیگویند که مارا بصلوة وصیام چه کار است که ما دائم در صلوة ایم ومیگویند که ذکر مایان دران وقت جاری میشود که بر زنکه محسنه اجنبیه عاشق شویم وبا او در یکجا بخسپیم ودران وقت که با او دخول میکنیم پیر ما دران وقت توجه میکند پس ذکر ما جاری میگردد وبعضے میگویند که زنار در گردن مے اندازیم کافر میشویم خدائے تعالی مایان را مے بخشد وحقیقت جواب وسوال خود با آنها در سطرے تحریر آورده بودند وفضیلت پناه ملا نواب وملا ابراهیم وملا دادک وملا تاج محمد وباقی علما سنجر خیل ایضا در باب گمراهی طائفه مذکوره نوشته بودند واستدعاء وضع رساله در رد این طائفه مذکوره نموده بودند واضح گردید چون حراس دین محمدی وپاسبانان کیش احمدی علی صاحبه اطائب الصلوات والتسلیمات علماء حقیقی اند حراست آن

بر علماء دیندار و فضلاء عالیمقدار لازم و لابد و واجب و متحتم است جزاکم الله سبحانه خیر الجزاء که در اطفاء نائرہ نار ضلالت و اخماد شعله زندقت سعی نموده اند و در ترویج شریعت محمدی علی صاحبها الصلوة والسلام مساعی جمیله در کار داشته اند در سنن ترمذی از ابی هریره روایت کرده که گفته است ابو هریره که گفته است رسول خدائے صلے الله علیه وسلم هر که تمسک کند و عمل نماید بسنت من نزد فساد امت من بتغیر حال استقامت مراورا باشد اجر هزار شهید و هم در سنن ترمذی آورده گفت بلال بن حارث مزنی که گفت رسول خدائے صلی الله علیه وسلم هر که زنده گرداند و تزئین دهد سنتے از سنتهائے مرا که بتحقیق میرانیده شده باشد بعد از من پس بدرستی مرآنکس راست ثوابهائے کسانیکه عمل کنند بران سنت بے آنکه کم کرده شود از اجر عاملان آن چیزے یعنے هم عاملان را اجر کامل داده خواهد شد و هم احیا کنندگان در رواج دهندگان سنت را و هر که بدعتے پیدا کند ضلالت برپا سازد خدائے تعالی و رسول خدائے صلے الله علیه وسلم بآن راضی نباشد بخلاف بدعت حسنه مثل تصنیف کتب و بناء مدارس که دران مصلحت دین و ترویج آن بوده باشد برآنکس وبال و بزه کاری مقدار آنکس که بان بدعت عمل کند کم نمیکند آن وبال و بزه از وبالهائے و بزهائے ایشان چیزے را واین حدیث ابن ماجه ایضا روایت کرده است اما از کثیر بن عبدالله بن عمرو و کثیر از پدر خود عبدالله و عبدالله از پدر خود عمرو و معلوم ایشان بوده باشد آنکه بسبب ضعیفے که لاحق روزگار درویش گردیده است و ضعف بصر عارض شده در تحریر بسیار وقت مے یابد اما بحکم ضرورت درین باب اقدام نموده میشود و بقدر قلیل که شفاء این علیل از مرض مبطن جهل صورت گیرد سمت تحریر خواهد یافت و بناء آن بر دو مقصد نهاده میشود مقصد اول در ثبات بر طریقه محمدیه و تحریض بر متابعت حضرت رسول اکرم علیه الصلوة والسلام و بیان فرق اسرائیله و اسلامیه و مقصد ثانی در رد آنچه آن جهله متصوفه قائل اند و بیان مراد آنچه از بعض مشائخ کرام منقول گشته و جهل متصوفه مقصد آن نرسیده براه باطل و زندقه برده اند و بالله التوفیق و بیده ازمة التحقیق فهو المنان و علیه التکلان و هو حسبی و نعم الوکیل و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم المقصد الاول فی الثبات علی الطریقة المحمدیة علی صاحبها الصلوة والتحیة والازجار عما نهاه صلے الله علیه وسلم و فی بیان بعض شروط المشیخة قال الله تعالے ما اتیکم الرسول فخذوه و ما نهیکم عنه فانتهوا حضرت حق تعالے جل جلاله در قرآن مجید و فرقان حمید فرموده است آنچه بشما آورده است و گفته است فرستاده برحق محمد مصطفے صلی الله علیه وسلم از امور دین شما پس آن را محکم گیرید و در عمل آرید و آنچه نهی کرده است شما را از ان پس باز ایستید از ان و منع شوید و هم حضرت حق جل مجده فرموده است قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله بگو اے محمد صلے الله علیه وسلم اگر هستید شمان که دوست مے دارید الله تعالی را پس متابعت کنید مرا و پیروی من اختیار کنید چه اعتقادا و چه عملا و چه حالا و چون پیروی من اختیار گزیدید و طریق استقامت درزیدید و موافقت صوری صورت گرفت مناسبت معنوی روے می آرد و تجلیات صفاتی و ذاتی حضرت اقدس و مقدس من در کار میکردند و شما را در بساط قرب محبوبیت خود نازل میگردانم و خلعت محبوبی در مے پوشانم از اینجا دانسته باشی که نیل این درجه سعادت عظمه و وصول باین مرتبه اسنی مشروط و مربوط بمتابعت حضرت سر الله الاعظم است علیه افضل الصلوة و اکمل التحیات پس سلوک طریقه محمدی و اختیار شریعت نبوی لازم و لابد و واجب و متحتم است و از طرق زائغه و جادهائے منحرفه که موسس و مؤید بقول و فعل و تقریر شارع نباشد

پرحذر بوده باشند تا سرمایهٔ ایمان از دست نرود و تهی دست در وادی خسران و بیداء حرمان سرگردان نگردد در مسند
امام احمد و سنن نسائی و دارمی روایت است از عبد الله بن مسعود رضی الله تعالی عنه گفت ابن مسعود رضی الله تعالی
عنه کشید آن حضرت صلی الله علیه وسلم برائے تفهیم ما خطے راست برابر تا راه راست را مثال نماید پس گفت آن حضرت
این خط که راست کشیده ام راه خدا است پس تر کشید خطهائے دیگر از جانب راست آن خط و از جانب چپ آن
و گفت آن راهها است که بر سر هر راه ازین راههائے شیطان است که میخواند مردم را بآن راه و بیرون می
برد از راه راست و خواند آن حضرت این آیة را وان هذا صراطی مستقیما فاتبعوه ولا تتبعوا السبیل فتفرق بکم عن سبیله
پیروی نکنید راهها را که چپ و راست میروند تا پریشان نگردانند آن راهها شما را و دور نیندازند از راه راست و راه
خدا تعالی که درین حدیث آورده است آن راهے قویم و صراط مستقیم است که آن اعتقاد حق و عمل صالح است
ارچه آن متعدد نیستند و جهات آن مختلف نی لیکن مر آن را درجات و منازل است که سالک راه حق آنها را بالعلم و عمل
خود قطع مینماید و هر که قدم او لغزید و از جادهٔ قویمه و طریقه مستقیمه شرعیه منحرف گشت و ازین منازل و مدارج بطرفی افتاد و
راه راست گم کرده در بیداء ضلالت سرگردان گردید در ورطهٔ ضلالت مدام سرگردان خواهد ماند مگر آنکه حضرت حق تعالی
بفضل بے غایت و عنایت بے نهایت خود تدارک حال او نماید و در سویداء قلب او انداز و او را الهام کند بآنکه بر راه
راست نیستی و از طریق مستقیم و راه سلیم بطرفے افتاده اگر برین حال خواهی بود در ورطهٔ ضلالت هلاکت لاحق روزگارت
خواهد گردید و چون عنایت حضرت حق تعالی دستگیری نماید و از انجا بر گردد آن را توبه گویند و بر قدم که رفته بود مراجعت
نموده بجائے برسد که قدم او از انجا لغزیده بود و منحرف گشته بود و بر آن مقام استاده شود آن را انابت گویند و چون
در سلک طریق مستقیم شروع نماید آن را اسداد گویند و این راهها زائغه منحرفه که بطرفے از شاه راه شریعت افتاده اند همه
اعتقادیات باطله و محارم و منهیات و اعمال غیر صالحه اند که شارع آنها را بیان کرده است متکفل تلویح آنها کتب عقاید
و فقه است و هر که درین ورطه فرو رفت غیر از آنکه لطف الهی تدارک او نماید خلاصی او از آن صورت ندارد در روایت
است از ابن مسعود رضی الله تعالی عنه براستی که پیغمبر خدائے صلی الله علیه وسلم گفت که گردانیده خدائے تعالی حال
دین را بآنچه در و است از محارم و حدود و احکام قرآن حال راه راست یعنے تمثیل آن براه راست نموده است
و از هر دو جانب آن راه راست دو باره شهر است که در آن دو باره شهر درها است کشاده و بر درها پردها است فرو هشته
و بر سر در آن دو باره شهر شخصے است که خواننده است مردم را میگوید برابر روید و راست سلوک نمائید و کج نروید و بالاء
آن خواننده دیگر است میخواند مردم را و ندا میکند هرگاه که قصد کند بنده از بندگان که بکشاید دری را از آن درها و پرده
از آن بر دارد میگوید آن ندا کننده وائے بر تو مکشائے پس بدرستی اگر بکشائی آن در را در مے آئی در آن و آن طرف
سلک دوزخ است پس بیان کرد آنحضرت علیه الصلوة والسلام این مثل را که مراد از آن چیست پس خبر داد و گفت
که مراد بصراط مستقیم طریق اسلام است که بسبب سلوک در آن به بهشت باید وان و موطن حور و غلمان و نعم فراوان که
اعظم آن لقاء حضرت رحمن است میرسند و آن درهاء کشاده که پردها بر آن فرو هشته است اقوال و افعال است

که حرام گردانیده است حق تعالی آنها را بر بندگان و آن پردهائے فروهشته حدهائے خدائے تعالی است که میان بندگان و محارم بسته است و معین نموده است که از انها نگذرد بلکه بآن پردها ایضا دست نبرد چه آن پردها همه مشتبهات و مکروهات اند و ماوراء آن محرمات اند آنچه مباحات اند دران ایضا انهماک ننماید مگر بقدر ضرورت چه کف از مباحات ایضا از کمال دین است چه ملاک دین ورع است و در حدیث آمده است الحلال بین والحرام بین و ما بینهما مشتبهات فاجتنبوها حلال ظاهر است و خفاء ندارد و حرام ایضا ظاهر است کذلک و ما بین آن مشتبهات است و از ارتکاب ان اجتناب نمائید و پرحذر باشید انتهی و خبر داد رسول خدائے صلے الله علیه وسلم مراد بداعی که بر سر راه است قرآن است که میخواند مردم را براه راست و انکه خواننده است بالاء قرآن آن بینید و هنده از جانب خدائے تعالی در دل هر مومن و آن ملهم خیر است تا این نباشد قرآن سود نمیدهد کار قرآن آنست که راه مینماید و نشانهائے راه راست بیان میکند اما قبول افتادن و پذیرشدن بدان و سلوک طریق مستقیم نمودن در سیدن بمعان مقصود بتوفیق الهی است و هدایت او است که بنده را بدان الهام کند و در دل او ذوق آن پیدا آرد رزقنا الله بلطفه و کرمه وهدانا الصراط المستقیم صراط الذین انعم علیهم من الانبیا والاولیاء والصالحین صلواة الله وسلامه علی نبینا و علیهم اجمعین روایت کرد این حدیث رزین از ابن مسعود و روایت کرد آن را احمد در مسند خود و بیهقی در شعب الایمان از نواس بن صمعان که صحابی است و ساکن شام بود و همچنین روایت کرده است ترمذی از نواس ولیکن ترمذی ذکر کرد حدیث را مختصر تر از انچه روایت کردند احمد و بیهقی از حدیث مذکور دانسته باشی که تا حق تعالی تدارک حال بنده نکند و او را بخیر الهام نکند براه راست رفتن و بمقصد رسیدن صورت ندارد و هر چند عالم باشد متبحر و شیخی باشد صاحب ارشاد و این علم دارشاد که بدان سلوک راه مستقیم نموده نشود حجت حق است بر بندگان او و این علم دارشاد و تصوف همه لسانی است بر باطن او تاثیر ندارد و علماء آخرت و مشایخ حقیقی همان اند که بعلم و طریقت راه بحق برده اند و از شریعت محمدی و طریقه احمدی طسوجی منحرف نشده اند و بسبب عدم تدارک حق تعالی علماء سوء و مشائخ بدسیرت انشعاب امت و تفرق آن بهفتاد و سه فرقه صورت گرفته است روایت است از عبد الله ابن عمر گفت که گفت رسول خدائے صلے الله علیه وسلم هر آئینه بیاید بر امت من مانند آنچه آمده و گذشته است بر بنی اسرائیل موافق و مطابق با یک دیگر مثل موافقت نعل بنعل که کفش دوزان برابر کنند تا آنکه اگر بود از بنی اسرائیل کسے که آمده باشد بمادر خود راو جماع کرده باشد باوے آشکارا هر آئینه باشد در امت من کسے که میکند آن فعل شنیع و بدرستی که بنی اسرائیل متفرق شدند و جدا گشتند بهفتاد و دو مذهب و متفرق شوند امت من که ایمان بمن آورده اند و روے بقبله دارند بر هفتاد و سه مذهب در اصول عقاید همه ایشان مستحق در آمدن دوزخ باشند بجهت سوئے اعتقاد والا بجهت سوء عمل شاید که فرقه ناجیه ایضا در دوزخ در آیند چنانچه آیه کریمه بر آن مشعر است ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء و انکه گویند که ذنوب فرقه ناجیه مطلق مغفور است قولیست بلا دلیل مگر یک اهل مله در دوزخ در نخواهد آمد صحابه استفسار کردند کیست آن یک اهل اے رسول خدائے صلے الله علیه وسلم فرمود اهل سنت که من بر آنم و اصحاب من بر آنند روایت کرد این

حدیث را ترمذی و در روایت امام احمد وابی داؤد از معاویه اینچنین آمده است که اهل هفتاد و دو ملت در دوزخ اند و
آن اهل یک ملت در بهشت و آن اهل یک ملت مسمی باهل سنت و جماعت است از جهة اجتماع ایشان بر کلمه حق و بر آنچه
اجتماع کرده اند بران سلف صالحین از ائمه و مجتهدین که بر راه راست و طریق مستقیم بوده اند و درین روایت این نیز
آمده است و بدرستی که شان این است که بیرون خواهند آمد در امت من گروهها که روان میشود با ایشان یعنی
سرایت میکند در رگ و پے ایشان هواهائے که نفس و شهوت خوانده اند ایشان را بآن مذاهب زائغه و جادهائے
باطله و متفرق شده اند بآن چنانکه سرایت میکند علتے از گزیدن سگ در صاحب خود و شبیه بمالیخولیا میگردد و نمیتواند
که بجانب آب نگاه کند و اگر بکند بے طاقتی آرد و بسا است که از تشنگی هلاک شود و نتواند که آب بخورد و این علت
بحدے سرایت میکند که باقی نمیماند از صاحبش رگے و بندی الا که در مے آید این علت در آن و این علت بدیگری
ایضا نقل میکند اگر دیگرے را معضوض بگزد و تشبیه اهل هوا بصاحب این علت آنست که چنانکه علت کلب در
صاحبش سرایت میکند در رگے و مفصلے از وے باقی نمیماند و مشرف هلاک میگردد و صاحب بدعت و هوا که در و سرایت
کرده است و در هر رگ و پے و مفصلے او دخل نموده است و در بادیه ضلالت بشرف هلاکت رسیده است و از علم
و دین و طریق مستقیم شریعت میگریزد کسانیکه با او می نشیند در آنها ایضا آن مرض هوا و ضلالت سرایت میکند و در تمام
بدن آنها دخل مینماید و از راه راست و طریقه مستقیمه شرعیه میگریزد و نفرت مینمائید و کلمه حق را اصغا نمیکنند و در بیداء
ضلالت از آب زلال ایمان و اسلام محروم گردیده تشنه لب مے میرند عصمنا الله سبحانه و من انتمی الینا بلطفه و بحرمة
حبیبه الوجیه الشفیع الامین و رحم الله عبدا یقول امینا و انشعاب فرق هفتاد و سه فرقه که گفته آمدیم از صوفیه غیر مستقیم
صورت گرفته است و قد صرح بعض الثقات من العلماء والمشائخ الکبار ان رئیس کل فرقة ما ضل الامن التصوف بعد
فتح شیئے من نیرنجات عالم المعانی علیه و نحن لانشک فی ذلک و نشاهد ذلک فی الادوار فی الاقطار و هذا و افتراق امت بهفتاد و
سه فرقه در حدیث صحیح وارد شده است و در بیان افتراق در تفسیر مدارک در تفسیر این آیة کریمه ان هذا صراطی مستقیما فاتبعوه
ولا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیله روایت کرده است که کشید آنحضرت صلے الله علیه وسلم خطے مستوی و برابر و راست
و فرمود این سبیل رشد است در راه خدا تعالی است پیروی کنید و سلوک آن راه نمائید پستر کشید در هر جانب او شش
خط مایل و فرمود این راهها است بر سر هر راه شیطان است که میخواند بسوئے آن پس اجتناب کنید از ان راهها و خواند
این آیة را و گفت صاحب مدارک ابو البرکات رحمة الله تعالی علیه پستر میگردد هر یک از شش راه دوازده راه پس
میگردند هفتاد و دو راه انتهی و در بعض کتب آورده که کبار فرق اسلامیه غیر از اهل سنت و جماعة شش اند و هر یک از
شش فرقه دوازده فرقه شده اند این جمله هفتاد و دو فرقه شدند و در مواقف گفته است که کبار فرق
اسلامیه هشت اند معتزله و شیعه و خوارج و مرجیه و نجاریه و جبریه و مشبهه و ناجیه بعد ازان معتزله را بیست فرقه ساخته
و شیعه را بیست و دو فرقه و خوارج بیست و مرجیه پنج و نجاریه را سه و جبریه و مشبهه را تفریق نکرده و فرقه ناجیه اهل سنت و
جماعة است تعداد فرق اسلامیه بطریق اجمال همین است در اینجا زیادت بیان مطلوب است لسان قلم متکفل بیان

او میگردد و بطفیل آن طوائف دیگر را ایضا شرح میدهد تا فرق اسلامیه که در حدیث وارد است دانسته شوند و علم بر مذاهب باطله حاصل گردد و احتیاط و اجتناب از معتقدات آنها کرده آید و من مقدر الکون النصرة والعون بآید و النست که اهل عالم دو قسم اند یا تابع اهوا و بدع و تخیلات خود کردیده پیغمبرے وکتابے استناد ندارند ایشان را اہل نحل گویند و یا متابعت پیغمبرے وکتابے و دینے وملتے در روشے وآئینی اختیار نموده اند و ورزش مینمایند ایشان را اصحاب ملل خوانند هر چه اهل هوا و بدعت اند و خارج از دایره دین وملت از حیز اعتبار و شمار ساقط اند واما اصول ایشان که در کتب معتبره در حیطه ذکر در آمده اند پنج فرقه اند فرقه اول فلاسفه و ایشان جمعی اند قایل بحکم عقلیه ومجتنب از طرق نقلیه انتهاج بر مناہج منطقی دارند وارتیاض بعلوم ریاضی نمایند وسخن ایشان در موجودات طبعی ومابعد الطبیعه است وقدماء ایشان سه گروه بزرگ مشهور اند و همه هرمس الهرامسه را راس ورئیس خوانند ولا اساطین سبعه از ملطبه و اساس و اثینیه وسامیا که بلاد ایشان بود در ولایت یونان واسماء ایشان تالس ملطی وانکساغورس وانکسیمایس وانباذقلس وفیثاغورس وسقراط وافلاطن است ومقدم ایشان تالس ملطی است واول کسے که در فلسفه سخن گفته است او بود وآخر ایشان افلاطن الهی دیگر اصول ایشان از نساک حکما بوده اند مبداء ایشان فلوطیرخیس است که طرق حکمة بدو اشتهار یافت تا ذیمقراطیس بعد ازان حکما اقادیما که ایشان اہل تصنیف اند چون سولون شاعر که بعد هرمس وبقراط انه و بزرگتر نموده وبقراط واضع طب واقلیدس واضع هندسه تا بطلیموس صاحب مجسطی ومتاخران اہل حکمت یک طائفه اند از ارسطاطالیس که واضع منطق است تا اسکندر را فرودسی که شارح کتب ارسطو است وفلاسفه اسلامی از حنین بن اسحٰق تا ابونصر فارابی و بوعلی سینا تابع قول ارسطو اند الا آنکه شیخ الرئیس در بعضے سخنان باو مخالف نموده است ودر مراة الادوار آورده که شیخ حنفی المذهب بود فرقه دویم صابیان وجماعتے برانند که ایشان را کتابے بود وآن سخن بصحت نرسیده بلکه اصح آنست که ایشان قایل اند بهیاکل فلکیه وارباب سماویه واصنام ارضیه وآنها را وسایل ووسائط می دانند بقرب رب الارباب ورسالت را در صورت بشری منکر اند وکبرا ایشان در چهار فرقه انحصار دارند اول اصحاب روحانیات وتعریف ایشان مر روحانیات را چنانست که تعریف اهل شرع ملائکه را وغالب آنست که ایشان ملائکه را می پرستند تقربا الی الله سبحانه تا بوساطت آنها قرب بحق تعالی حاصل کنند دویم ارباب هیاکل وایشان علت اولی وعقل ونفس وسیارات را هیاکل اثبات کنند بعضے مدور وبعضے مثلث وبرخی مربع وچیزے مثمن وعلی هذا القیاس وبحقیقت این جماعت ستاره پرستان اند وسیوم اهل اشخاص ومدار کار ایشان بر طلسمات است که بساعات مختاره بطوالع لائقه بر صورت کواکب عمل کنند جهته هر مهمے ودر ملل ونحل ایشان را عبده اصنام میگویند چهارم حربائیه ودر بعض نسخ جربائیه تصحیح کرده اند حق تعالی را واحد کثیر دانند ومأخذ تناسخ کلمات ایشان است فرقه سیوم تناسخیان اقصاء بلاد هند وما چین واکثر ولایات خطا وچین مملو است ازین طائفه واساس تناسخ بر چهار چیز است نسخ وفسخ ومسخ ورسخ ومعلم ایشان شاکمونی وحشر وجزاء اعمال همه در دنیا اثبات نمایند جمیع هنود هند برهمین اند میگویند که چون شخصے بمیرد و نیک باشد روح او باز در آدمی اندازند و او را مال وجاه واصناف نعم جزاء کردار او دهند واگر بد باشد وعمل نیک

از وجود بیامده باشد روح او در جانورے اندازند حسب عمل زشت حتی که اگر بسیار عمل زشت کرده باشد در مثل جبل و مانند ان اندازند و اینحالت او را عذاب است و چون از گناهان پاک شود باز در نوع انسانی روح او اندازند من بعد اگر عمل نیک کرده جزاء او نیک خواهد یافت و اگر بد بود جزاء او بد خواهد یافت و تناسخ را این جماعت هنود جون گویند و آنچه یکے از دیگرے بگیرد خواه از راه معامله و خواه از راه ظلم معتقد ایشان دران آنست که این هان حقی است که پیش ازین بر ذمه او داشت الحال از و گرفت فرقه چهارم براهمه بعضے گویند که منسوب بشخصے که او را براهم نام بود و صاحب ملل و نحل آورده که صفت بار بوجهی که ایشان میکنند اگر راست میگویند بر حضرت خضر علیه السلام راست و صادق مے آید و بعضے گویند که معتقد اند ملکی را که اسم او برها است و او را وسیطه و واسطه دانند میان مبدع و مبتدعات در افاضه و افاده و وجه تسمیه ایشان ببرهمن همان انتساب است ببرها و آنچه عوام میگویند که ایشان منسوب بابراهیم اند علیه السلام از غلطهائے ایشان است چه براهمه باسرهم نبوت را منکر اند و انبیا را غیر معتقد مگر اندک فرقه از ایشان و بحث ما اینجا از منکران نبوتست و خارجان ملت و براهمه چند فرقه اند یکے اصحاب بدده جمع بدگه گویند همیشه در عالم بدمے باشد یعنے کسیکه توجه بدو باید کرد و از وجود او چاره نباشد و همه خلق را فیض از و باید گرفت طلب قرب او باید نمود و در صحاح آورده است که بد معرب بت است و در اینجا از برهمنان تحقیق نموده شد که بد یک بتی است در جائے نزدیک سومنات و در عرف هنود معروف است بجگنات و جوف او مملو است از سنگ فارس چنانچه جوف سومنات مملو جواهر بود و الحال او را تمامی در زر گرفته اند انتهی و معتقد ایشان آنست که اول بدی که ظهور کرد در عالم نام او ساکونی بود یعنے سید شریف و از زمان ظهور او تا هجرت پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم پنج هزار سال بود و این گروه از برهمنان پیوسته در طلب مرتبه بد اند و گویند بعمل بدان پایه توان رسید و آن عمل هر است و عطا دادن بر عموم و خالی شدن از فکر دنیا و بر طرف رفتن از آرزوها و لذتهاء او و عفت ورزیدن و بر خلق بخشودن و از کبائر اجتناب نمودن و بخیرات و حسنات میل فرمودن و کبائر بر مذهب ایشان ده اند کشتن جانوران و استحلال اموال مردمان و زنا کردن و دروغ گفتن و سخن چینی کردن و فحش بر زبان راندن و دشنام دادن و همت بر طلب معالی داشتن و در سخن با همه ملائمت کردن و حسن معاشرت با مصاحبان بر آنوجه که اختیار ایشان بر اختیار خود گزیدن و اعراض نمودن از خلق بکلی و اقبال بر حق سبحانه و تعالی و بذل روح از شوق وصول بجناب حق و هر که بدین خصلتها بواجبی قیام نماید بمرتبه بدده رسد و در کتاب جوک بشت که در سلوک جوگیان هنود وضع نموده اند آورده است که برهمنان هند را در وحدت ذات حق تعالی و صفات کمال و مراتب تنزلات او و منشا همه کثرت و مبداء عالم و عالمیان متابعت حکماء متقدمین است تفاوتے اگر یافته شود از روئے اصطلاح و اختلاف زبان خواهد بود هم دران کتاب آورده که ذات برهم نور مطلق است و عقل خالص و در جائے دیگر از ان گفته که آنکه در حقیقت یکی است و در شمار بسیار است آن ذات برهم است که در حقیقت همان یک ذات است که چندین موجودات و چندین اشخاص مے نماید و این شمار از نادانیست چنانچه طفل نادان سایه خود را

دیو داند از قصور عقل و دانش خود و آن چیز لطیف که در همه عالم است آن همه ذات برهم است و در کمال لطافت و نزاکت
است تمام موجودات عالم و این برهمان درو است چنانچه در تخم درخت با تنه و شاخ و برگ و میوه مندرج باشد و هم
درین کتاب آورده که بشست برامچند گفت مروے که چیزهائے فانی را فانی داند و بقا و ثبات را بخود نسبت نکند و بر چیزی
دل نه بندد و جائے قرار نگیرد و از دل چیزے را نخواهد و از غفلت و نادانی و کوته اندیشی وارسته باشد و هر که از آرزوها
و مرادها و هواهائے نفسانی بیک کناره گشته وحدت حق تعالی در نظر او جلوه نماید و این تعینات موجودات رنگارنگ
اصلا بنظر او در نیاید و او همان یک نور کامل را مشاهده کند و جمال غیب و ذات برهم در دل او بنوعی جلوه دهد که هیچ چیز
از احاطه او بیرون نیاید و مردے که از روے ورزش نسبت جوگ عقل او خالص گردد و از شعور رسمے بر خیزد و او را در ذات
چیزها نماند و دل او در ذات برهم بسته گردد و از صفات خود فانی نشده باقی ببقاء حق گردد مانند قطره که در دریا افتد و او در
نشستن و خواب و بیداری و در راه رفتن و ایستادن در جمیع احوال و اوقات ازین شعور رسمے گذشته و دریافت خود را بجمال
غیب کار فرماید و یکی حق شود اے رامچند با تو یک سخن میگویم که آن سودمند تست و آن آنست که تو از جمیع صورتها از تعینات
و موجودات عالم که بنظر در آید بگذر و اصلا بخاطر خود راه مده و دل خود را در ذات برهم و هستی مطلق که بے حد و نهایت است
و بیچون و بیچگون است و بے رنگ و بے صورت است و بے نام و بے نشان است ببند و اگر کسے گوید که موحد
روشندل برائے چه این رنگها و صورتهائے گوناگون را از نظر خود بیندازد و چه جمال غیب را که رنگها و صورتها جلوه اوست در
مجالے موجودات و مرایائے تعینات مشاهده ناظر نباشد و جمال و حسن وحدت حق را درین صورتها آئینهائے کثرت
نبیند جواب آنست که هر چند موحد را ازین کثرت و ازین تعینات و تقیدات همان یک نور در نظر باشد لیکن
چون گرد از فرق و شمار کثرت دوگانگی و دوئی باشد در حاصل کردن این نظر و این حالت او را آن مرتبه که کسی ازین
تعدد و شمار گذشته آن نور یگانه را قبلهٔ دل خود سازد میسر نگردد چون او را شمار و عدد که نقصان دارد در میان باشد
ناچار او از مرتبه ناقص بآن مرتبهٔ جمع و یک رنگی و یگانگی نرسد اے رامچند چون آن ذات پاک را که باقی و پاینده است
و بے زوال و بے تغیر است باقی و پاینده دانی و محو مشاهده او گردی و آنچه غیر او باشد آن را فانی و بے ثبات یقین
کنی ناچار ذات هم از صفات خود خاسته و فانی گردیده ببقاء حق باقی گردد و آن مرتبه جمع که ذات برهم را باشد ترا میسر
گردد و در همه چیز و همه کس و همه جا جلوه خود بینی و غرق دریاء سرور و شادی باشی بدانکه آن نور پاک و آن مایهٔ
غیب که بقا و ثبات صفت ذات او است و از زوال و فنا منزه است همه چیز و همه کس از وے پیدا میشود و او از کسے
پیدا نمے گردد و بیک کرشمه و یک جلوه که او میکند اینهمه غوغا از موجود میگردد و این عالم پیدا مے آید و بود و وجود منسوب
باو بود غیر او را بود و وجودی نبود و آن ذات پاک که عالم باین بزرگی و عظمت و ترتیب و نسق پیدا می آید در پیش بزرگی و
بزرگواری او ازین عالم چیزے در حساب نباشد و او بهمان مرتبه بزرگی خود بود و از و اینهمه بوجود آمده باشد و او علت و سبب پیدائی این
عالم باشد و پیدائے وجود او را هیچ چیز و هیچ کس علت و سبب نتواند شد و او و حقیقت او خلاصه هر چه باشد هست این صورتها و رنگها از وجود
دارد و او برتر و بالاتر و بزرگتر است همه بزرگیها و کمالها در پیش بزرگی او بمقدار و نیست باشد و جمیع علتهائے پیدائے و تمام

اسباب آفرینش عالم را ذات پاک آئینه است که عکس اینها در و نمایان میگردد و چون بذات برهم مشغول گردی و محو بقاء
او شوی ترا این مرتبه برهم میسر گردد و حیات ابدی یابی و تا فناء نفس حاصل نگردد بقاء حق حاصل نگردد و در همین کتاب در باب مراقبه و تفکر آورده
است که مراقبه و تصور بے الایش باید و گفته که با مراقبه هیچ عبادتے نمیرسد همین بهترین عبادتها است باید که مراقبه ذات
حق را بحدی کشد و بجاے رساند که همگی خود را بآن دهد دل را از و بر ندارد و در هر حال چه در بیداری و چه در خواب و چه در آمدن
و رفتن و چه در نشستن و برخاستن از و غافل نشود و در داد و ستد و معامله و مشغولی کار و بار ناظر باو باشد و گفته که عبادت ظاهری
نیز است و عبادت باطنی بهترین عبادتها و من آنرا شرح دهم و بیان نمائیم این عبادت باطنی دوئی نمیخواهد و طریق او
اینست بنوعی مراقبه کند که در جمیع احوال مراقبۂ او برجا باشد و فتورے و خللے در مشغولی او راه نیابد و بغیر از هستی پاک و
نور منزه چیزے بنظر نیاید و مراقبه دیگر اینست در مراقبه آن نور پاک و هستی مطلق را که ذات حق است منظور دیده
دل خود دارد و همگی همت خود را متوجه هستی مطلق و نور پاک که در نهایت قدرت و قوت و در غایت صفا و نورانیه
است ظهور کمال و بزرگی او از راه دل و صفا از راه روزنه چشم و کمال و جمال قدرت و تصرف او از راه شنوای گوش
و لذت شناسی زبان و سائر قوای ظاهری و باطنی ظاهر است محو آن هستی و مستغرق آن نور پاک گردیده خاطر خود را هیچ
جائے پریشان شدن ندهد چنان تصور کند و داند که همان ذات تکیه گاه اینهمه حواس است و آن حواس مظهر قدرت
کمال او است در تصور مشاهده او باید بود و این حواس همه دریچها آن هستی مطلق و ذات پاک اند که از ان دریچها همه
چیزها در مے یابد و مراقبه دیگر آنست بعد از مراقبه آن ذات و تصور کمال و بزرگی او بداند که همه جا ظهور او ست و
هیچ جائے نیست که آنجا ظهور او نباشد و در همه چیز و همه کس ظهور او یکسان است و پرتو و عکس نور او بر همه یکسان
تافته و او را کمی و زیادتی نبود یکسے دوستی و دشمنی ندارد و اعتقاد کند و بداند که آن ذات کامل منم و مراقبه دیگر آنست مردے
که مراقبه او نموده است و مشغولی یاد او کرده است دل خود را بهیچ چیز ندهد و او را قبله همت سازد و نیز داند که هر قدرتے
و کمالے و هر بزرگے و جمالے که هست همه باو راجع است و از و است و هر کارے که میکنم و هر جا که میروم و بهر چه مشغولم همه
برائے او میکنم و باو مشغولم و چون سخنے مطبوع و دل خواه و خوش آینده از زبان برآید و داند که ستایش او میکنم و مدح او
میگویم و مراقبه دیگر این است باید هر چه ببیند و داند بدل یقین کند که حقیقت و اصل آن همان ذات پاک حق و هستی
مطلق برهم است درین یقین کردن اصلا شک و شبه را بخاطر راه ندهد و در یقین خود صادق باشد و همه ضدها را بحق نسبت
کند و بدیهائے این هر دو از برهم داند و غیر را دخل ندهد و مراقبه دیگر این است فقیر و غنی را نظر بر ظهور هستی مطلق یکسان
بیند فقیر را نظر بر فقر او کهین و حقیر نبیند و غنی را نظر بر غناء او بزرگ ندارد بر همه کس نظر برابر دارد و دوست و دشمن را بیک نظر ببیند و
بهمه کس نظر شفقت دارد و هرگاه این حالتها حاصل شد او مرشد کامل باشد و رهنمائی تواند انتهی ملخصا اگرچه تعرض مقالات
هیچ طائفه نمیرود اما این مسئله از طریق براهمه مذکور شد تا غافلان اهل اسلام را تنبیهی باشد برانکه جماعتے خارج از
ملل و در اتصاف بصفات حمیده و اجتناب از اخلاق ذمیمه نکوهیده چگونه مبالغات دارند و در مراقبات توحید و مقامات
وحدت و کثرت بر چه نوع تاکید دارند و براه تجرید و توحید می روند با آنکه ایشان را در آخرت فائده نخواهد داد پس اولی

آنست که سالکان طریق اسلام این حالات را ملاحظه داشته سلوک نموده باشند تا بے التزام احکام شرعیه در تجرید توحید
نیفتند بکنند آنچه باید و ترک نمایند آنچه نشاید و بسیاری از مشایخ جهله طریقه براهمه در پیش دارند و بامر شرعی سر فرود نمے
آرند و خود را صاحب کمال انگاشته عوام را از راه شریعت گردانیده براه ضلالت و کفر سر داده اند ضلوا فاضلوا شعر
گیر که تیرش بنشانه خطا است ✦ هست بکیش کج خود تیر راست ✦ سستی آن کج روبے دین است ✦ کو بکشش بے ماند
بکیش درست ✦ هر که درین کیش از و خم زرفت ✦ راست نشد تا بجهنم زرفت ✦ تیر که در کیش کماوش بود ✦ عاقبتش
تاب ز آتش بود ✦ و طائفه دیگر از براهمه اصحاب فکر اند و ایشان مدار کار علم و عمل خود بر وهم نهاده اند و بدان تصرفات
میکنند و دران باب رسایل بسیار اند یکے از شعبهائے وهم جادو ست و نیز نجات و در جانب هندوستان این معنے
غالب است بر بعض مردمان ✦ درمیان براهمه طائفه اند تناسخیان که رسوخ ایشان دران طریق از دیگران بیشتر است
و جمعی از ایشان اهل روحانیا نند و سخن ایشان بکلام صابیه نزدیک است و ایشان ایضا فرق اند چون باسویه و باهوئیه
و امثال آن و از اینجا دانسته باشی که بعض کسان که بدعوات روحانیات مشغول الله میگردند و نیز نجات و مانند آن مشغول میشوند حسابهت
باین طوائف دارند پس بر یاران طریقت لازم است که ازین گونه ادعیه احتراز کلی نموده آنچه دعوات از شارع علیه الصلوة والسلام
و از سلف صالحین مروی باشد آنرا لازم گیرند ✦ پنجم وثنیه اند یعنے بُت پرستان و این طائفه بسیار اند بعضے آفتاب پرست
اند جمعی ماه و برخی ستارگان و طائفه احجار و معدنیات و فرقه اشجار و نباتات و کسانے دریا و صنفی حیوانات بت
پرستان چندین گروه اند اعراض از تفاصیل اقوام و اقوال ایشان اولی است و ازین پنج اصل که مذکور شد طوائف
دیگر منشعب شده چون دهریه و طبیعیه و معطله عرب و غیر ایشان که هیچ پیغمبر فرو نیاورده اند و بهیچ دینے مقید نگردیده اند همه ایشان
خارج از ملل اند اما اهل ملل یا کتاب دارند یا شبه کتاب اهل ملل کتاب سه فرقه اند یهود و نصاری و مسلمین و شبه او مجوس دارند و پس و
صاحب ملل و نحل نقل میکند که سید عالم صلے الله علیه وسلم فرموده است که مجوس هفتاد فرقه متفرق شده اند و یهود هفتاد و یک
و نصاری هفتاد و دو و مسلمانان هفتاد و سه فرقه متفرق خواهند شد و همیشه ازین فرقها در هر ملتے یک فرقه رستگار است
قال الله تعالی و ممن خلقنا امة یهدون بالحق و به یعدلون و اینجا باصول فرق ایشان ایما میرود اما مجوس دعوی کنند که بر
دین ابراهیم خلیل الرحمن اند صلواة الله و سلامه علی نبینا و علیه و آتش پرستند نه جهة ربوبیة بلکه او را قبله دانند و وسیله
تقرب بآفرید کار شناسند و قواعد و اصول مذهب ایشان بسیار است و هشت فرقه میان ایشان بزرگ اند و منشاء
فرقهائے دیگر اول کیومرثیه نسبت خود بکیومرث ثابت کنند که پسر آدم بود و نزد بعضے ایشان آدم خود او ست دوم زروانیه
اصحاب زروان کبیر اند و او را نیز اصلی مے شناسند مانند کیومرث سیوم زردشتیه که تابع زردشت حکیم اند و او را پیغمبر شناسند
بعد از حضرت ابراهیم صلواة الله علی نبینا و علیه چهارم ثنویه که بقدم نور و ظلمت قائل اند پنجم مانویه اصحاب مانی نقاش و او
میان کبری و ترسائی دینی احداث کرده و در اصل گبر بوده است ششم مزدکیه تابع مزدک اند که در زمانِ قباد پدر نوشیروان
ظهور کرده آن نوشیروان بسعی جمیل او را با اکثر متابعانش بقتل آورده و قصه او مشهور است هفتم دیصانیانند که از اصلین همین
سخن گویند و یزدان و اهرمن قائل اند هشتم مرقونیه و ایشان یزدان را فاعل خیر دانند باختیار و اهرمن را فاعل شر شناسند

باضطرار ازین هشت فرقه شش گروه منقسم اند بده وده دیگر انقسام یافته اند بر پنج پنج این مجموعی هفتاد باشند اما یهود قوم موسی اند علیه السلام و کتاب ایشان توریة است و ایشان اول بر شریعت موسی علیه السلام ثابت بودند و در آخر تغییر و تبدیل داده بعضے احکام را تحریف دادند و اختلافات در میان پدید آمد و بهفتاد و یک گروه منشعب شدند و معظم ایشان پنج طایفه اند اول عنانیه که اصحاب عنان بن داؤد اند که او را راس الجالوت گفتندی و اینها بیست فرقه اند دویم عیسویه متابعان ابی اسحاق اصفهانی که بلغت ایشان عوفیذ الوهیم گفتندی یعنے پرستندهٔ خدائے و ایشان نوزده گروه اند سیوم یوذعانیه اتباع یوذعان همدانی و ایشان را مغاربی نیز گویند چه ظهور ایشان در جانب مغرب بود و بیست و یک فرقه اند چهارم موشکانیه اشیاع موشکا عجلی شش فرقه اند پنجم سامره و ایشان را غیر لغت یهود لغتیست و در عبادت روے بکعبه آرند و فی الواقع مذهبی دارند مرکب از یهودیه و غیر آن و در اصل یهود صرف بوده اند و پنج فرقه انشعاب یافته مجموع هفتاد و یک باشند اما نصاری امة عیسی اند علیه السلام و کتاب ایشان انجیل است و روش ایشان بر احکام انجیل بود باندک زمانے بعد از رفع عیسے علیه السلام از طریق توحید انحراف ورزیدند و بهفتاد و دو گروه متعدد شدند و معظم ایشان سه فرقه اند اول ملکائیه اصحاب ملکا رومی اند و قایل بحلول چیزے از لاهوت در ناسوت تدرع اللاهوت بالناسوت قول ایشانست و اینها بیست و هشت گروه اند دویم نسطوریه اتباع نسطور حکیم اند و مذهب ایشان آنست که نور الٰه اشراق کرد بر هویة عیسی علیه السلام و اینها ستی و دو فرقه اند سیوم یعقوبیه و ماریعقوبیه نیز گویند بالهیة عیسیٰ علیه السلام قائلند و ایشان دوازده فرقه اند مجموع هفتاد و دو باشند اما اهل اسلام که امة حضرت رسالت منزلت که نبی آخر الزمان است علیه افضل الصلوٰة و اکمل التحیات و کتاب این امة قرآن مجید و فرقان حمید است و ایشان نیز تفریق یافته اند بهفتاد و سه فرقه یکے از ایشان ناجی باشد و باقی بسبب سوء اعتقاد هالک و ناجی فرقه ایست که سلوک طریق که حضرت رسول کریم صلی الله علیه وسلم و یاران او بآن رفته اند اختیار نموده اند و در حقیقت طریق مستقیم خالی از اعوجاج همان است چنانکه سبق ذکر یافت و آن فرقه ناجیه اهل سنت و جماعت است و اگر گویند چگونه معلوم شود که فرقه ناجیه اهل سنت و جماعت است و این طریق مستقیم است و خالی از اعوجاج و دیگر راهها همه غیر مستقیم و حال آنکه هر فرقه دعوی میکنند که بر طریق مستقیم است و مذهب وے حق است جوابش آنکه این چیزے نیست که بمجرد دعوے تمام شود برهان باید و برهان اهل سنت و جماعت آنست که این دین اسلام بنقل آمده است و مجرد عقل بآن وافی نیست و بتواتر اخبار معلوم شده و بتتبع و تفحص احادیث و آثار متیقن گشته که سلف صالح از صحابه و تابعین و اتباع تابعین و من بعدهم همه برین طریقه و اعتقاد بوده اند و این بدع و اهواء در مذاهب و اقوال بعد از صدر اول حادث شده و صحابه و سلف و متقدمین هیچکس بران نبوده و ایشان متبری بوده اند و ازان بعد از حدوث آن رابطه محبت که بآن قوم داشتند قطع نموده و رد نمودند و محدثین اصحاب کتب سته وغیرها از کتب مشهوره معتبره که بنائے و مدار احکام اسلام بر آنها افتاده و ائمه فقها ارباب مذاهب وغیرهم ازانها که در طبقه ایشان اند همه برین مذهب بوده اند و اشاعره و ماتریدیه که ائمه اصول کلام اند تائید مذهب سلف نموده اند و بدلائل عقلیه آنرا اثبات کرده اند و آنچه سنت حضرت سر الله الاعظم علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات و اجماع سلف بران

رفته بوده مؤکد ساخته اند ولهذا نام ایشا اہل سنت وجماعت افتاده اگرچه این نام حادث است مذہب واعتقاد ایشان قدیم است وطریقه ایشان اتباع احادیث نبوی واقتدا بآثار سلف وحمل نصوص بر ظاہر مگر عند الضرورت وعدم اعتماد بر عقول وآراے واہواء خود بخلاف دیگران مثل معتزله وشیعه که در اعتقادات بر طریقه ایشان تشبث بفلسفه واسترسال بآراء واوہام ایشان ست ومشائخ صوفیه از متقدمین ومحققین ایشان که استادان طریقت وزہاد وعباد ومرتاض ومتورع ومتقی ومتوجه ومتبری از حول وقوت نفس بوده اند ہمه برین مذہب بوده اند چنانکه از کتب معتمده ایشان معلوم میگردد ودر تعرف که معتمد ترین کتب این قوم است وشیخ الشیوخ شہاب الدین سہروردی در شان او گفته است لولا التعرف لما عرفوا التصوف عقاید صوفیه که اجماع وار نا بران آورده که ہمه عقاید اہل سنت وجماعتست بے زیادتی ونقصان ومصداق این سخن که گفتیم آنست که کتابہائے تفسیر وکلام وسیر وتواریخ وتصوف وفقه معتبر که در دیار مشرق ومغرب مشہور ومذکور اند جمع کنند وتفحص نمایند ومخالفان نیز کتابہائے خود را حاضر آرند تا ظاہر شود که حقیقت حال چیست وحق بکدام جانب است بالجمله سواد اعظم در دین اسلام مذہب اہل سنت وجماعة است واین جماعه اہل سنت وجماعة که بر طریق سنت ومتابعت آنحضرت صلی الله علیه وسلم ثابت اند قول ایشان درین ماده بصدق مقرون است وصفت ایشان اولئک ہم الصادقون ؎ عاشقان کز قدان سرو سخن میگویند ✤ راستانند ازانہا سخن راست شنو ✤ عرف ذلک من اتصف بالانصاف ویجتنب عن التعصف والاعتساف وبالله التوفیق بر تو مخفی نرود در تعداد فرق اسلامیه رسایل بسیار نوشته نوشته اند واقوال واصول وفروع ہر یک را بتفصیل متعرض گشته اند ودر شرح مواقف ایضا تفصیل آورده است وتعداد فرق اسلامیه نموده است چنانچه گذشت وآن معلوم علماکرام اند وچون مجموع انہار حدائق الانوار امام فخر الدین رازی وملل ونحل تاج شہرستانی طاب الله تعالیٰ ثراه جامع است وآن ہر دو کتاب نزد علما ایضا موثوق به ومعتمد علیه اند اینجا آنچه مذکور میشود ازانجا نقل کرده میشود تا در مدتے یسیر بر اصول متنوعی دیگر ایضا علم حاصل شود باید دانست اسلامیان دو قسم اند اہل اصول واہل فروع وکبار فرق اسلامیه از ارباب اصول شش اند معتزله وصفاتیه وشیعه وجبریه ومرجیه وخوارج وجمعی وعیدیه را نیز اصلی گفته اند اما درین دو کتاب که مذکور شد ایشان را داخل خوارج میدارند جہة آنکه سخنان خوارج با کلمات ایشان در باب وعید مطابق است چنانچه بیاید واین شش فرقه بزرگ با شعب ایشان آورده میشوند فرقه اولی معتزله قایلند بعدل وآن جہة قول ایشان است که بوجوب اصلح قائلند یعنے میگویند که بر خدائے تعالیٰ واجب است آنچه اصلح است برائے بندگان او تعالیٰ ودواجب است بر و تعالیٰ ثواب مطیع وتائب وعذاب صاحب کبیره واین را عدل گویند وتوحید بنفی صفات از جہة احتراز از قدماء متعدده واین را توحید میگویند وبعدم رویة در آخرت وحسن وقبح عقلی گویند ومذہب ایشان آنست که افعال بنده باختیار او است وایشان بچہارده فرقه منقسم شده اند اول واصلیه اصحاب ابی حذیفه واصل بن عطاء بصری اند وبناء اعتزال را بر چہار قاعده نہاده اند نفی صفات باری تعالیٰ وقول بقدر است اسناد افعال العباد الی قدرہم وامتناع اضافة الشر الی الله ومنزلة بین المنزلتین وعدم تعیین حق از فریقین جمل وصفین دوم ہذیلیه اتباع ابی الہذیل بن حمدان العلاف که شیخ معتزله

بود و در بعض مسایل با اہل اعتراض مخالفت کرده سیوم نظامیہ اتباع ابراهیم بن سیار النظام که رئیس معتزلہ است و
از شیاطین قدریہ کتب فلاسفہ را مطالعہ کرده و اول کسے که سخنان فلاسفہ را با کلام معتزلہ خلط کرده او بود میگویند که حق
تعالیٰ قادر نیست بر انکہ بکند در دنیا برائے بندگان خود آنچہ دران صلاح ایشان نباشد دران و نہ قادر است
بر انکہ زیاده کند در آخرت یا نقصان کند از ثواب و عقاب برائے اہل جنت و دوزخ و گمان برده اند که نہایت تنزیہ
او تعالیٰ از شرور و قبایح حاصل نمیگردد مگر بسلب قدرت او تعالیٰ بران پس ایشان درین امر مثل کسانے اند که از
باران بگریزند و زیر ناودان استاده شوند چہارم حابطیہ اتباع احمد بن حابط اند نسبت اتباع او به پدر او شده و او
از اصحاب نظام است در کلام این جماعہ بعض از معتقدات نصاری و کلمات تناسخیان یافتہ میشود میگویند
مر عالم را دو آله اند یکے قدیم و آن الله تعالے است و دوم محدث و آن مسیح است و مسیح آنست که محاسبہ کند
خلق را در آخرت و ہمین مراد است بقول خدائے تعالیٰ وجاء ربک والملک صفا صفا و آن آنست که بیاید در
ظلل از غمام و ہمین معنے مراد دارند از قول رسول صلے الله علیہ وسلم ان الله خلق آدم علے صورتہ و از قول او یضع
الجبار قدمہ فی النار و انما سمی المسیح لانہ ذرع الاجسام واحد شہا و آمدی گفتہ که این طایفہ کفار مشرک اند پنجم بشریہ تابعان
بشر بن المعتمر مرسی اند او از افاضل علماء معتزلہ بود قائلند بر انکہ خدائیتعالے قادر است بر تعذیب طفل و اگر عذاب
کند او را ہرائینہ ظالم باشد لکن این مستحسن نیست که در حق او تعالیٰ گفتہ شود بلکہ واجب است که گفتہ شود اگر عذاب
کند طفل را ہرائینہ طفل بالغ باشد عاقل عاصی مستحق عذاب و درین تناقض است چہ حاصل او این است که الله
تعالیٰ ظلم میکند و اگر ظلم کند عادل است ششم معمریہ تابعان معمر بن عباد سلمی و این معمر سلمی را در نفی صفات رب و اثبات
قدرت عبد مبالغہ بسیار است گفتہ اند خدائے تعالیٰ نیافریده است غیر اجسام و ہر چہ اعراض اند پس مخترع آنہا اجسام
اند طبعا چنانچہ آتش برائے سوختن آفتاب برائے حرارت دیا از جہت اختیار مثل حیوان برائے الوان گفتہ
شده است از عجائب است حدوث اجسام و فناء آنہا نزد معمر از قبیل اعراض است پس چگونہ میگوید که اعراض
از فعل اجسام اند و میگویند که خدائیتعالے بقدم صفت کرده نشود زیرا نکہ دلالت دارد بر تقدم زمانی و خدائیتعالیٰ زمانی
نیست و میگویند که خدائیتعالیٰ بر نفس خود علم ندارد و نفس خود را نمیداند و الا متحد میشود عالم و معلوم و آن ممتنع است و
میگویند انسان را فعل غیر از ارادت مباشرة کائنت او و تولید انیست بناء علے ما ذہبوا الیہ من مذہب الفلاسفة
فی حقیقة الانسان ہفتم مزداریہ اصحاب ابی موسی عیسیٰ بن صبیح المزدار او تلمیذ بشیر است از و علم گرفتہ و زہد اختیار
کرده تا که مسمی شد براہب معتزلہ گفتہ که خدائیتعالیٰ بر کذب گفتن و ظلم کردن قادر است اگر بکند الہ کاذب و ظالم باشد
تعالی الله عما قالہ علوا کبیرا و گفتہ که مردم قادر اند بر مثل قرآن و احسن از ان از روے نظم و بلاغت و مبالغہ کرده است
در حدوث قرآن و قایل قدم قرآن را کافر گفتہ ہشتم ثمامیہ اصحاب ثمامہ بن اشرس نمیری این ثمامہ ندیم مامون خلیفہ
بود و نزد او مکانتے تمام داشت و جامع بود ما بین سخافت دین و خلاعت نفس میگویند که افعال متولده را فاعل نیست
چہ ممکن نیست اسناد کردن افعال بسوئے فاعل سبب جہة استلزام آن اسناد فعل را بسوئے میت در صورتے

که رمی کرده شود بسوئے شخصے و بمیرد او قبل از رسیدن تیر بآن و نه بسوئے حق تعالیٰ چه مستلزم صدور قبیح است ازو تعالیٰ
و میگویند یهود و نصاری و مجوس و زنادقه هم در آخرت خاک میشود نه در جنت داخل میشود و نه در دوزخ و همچنین بهائم
و اطفال خاک میشوند نهم هشامیه تابع هشام بن عمرو الغوطی او رئیس ایشانست او خیر و شر هر دو از بنده می داند و از سائر
معتزله در قدر مبالغه دارد و میگویند اسم الوکیل بر خدائے تعالیٰ اطلاق نباید کرد باوجود آنکه در قرآن وارد است چونکه
مستدعی موکل است و نه میدانند که این اسم مبارک از جمله اسماء حسنی است بمعنے حفیظ چنانچه در قول خدائے تعالیٰ
هست وما انت علیهم بوکیل و میگوئیند که گفته نشود که خدائے تعالیٰ میان دلها الفت میدهد باوجود آنکه مخالف قول
خدائے تعالیٰ است ما الفت بین قلوبهم ولکن الله الف بینهم دهم جاحظیه اتباع عمرو بن بحیر الجاحظ اند و مصنف کتب
اعتزال بود از فضلا و بلغاء معتزله است در ایام معتصم و متوکل بود و بسیاری از کلمات و مقالات معتزله را بعبارات بلیغه
لطیفه خود رواج داده میگویند انعدام جواهر ممتنع است اعراض تبدل مے یابند و جواهر برحال خود باقی اند چنانکه
در هیولی گفته میشود و خیر و شر فعل بنده مے دانند و میگوئیند قرآن جسد یست گاهی مرد میگردد و گاهی زن یازدهم
خیاطیه تابع ابو الحسن بن عمرو الخیاط از معتزله بغداد اند قایل بقدر اند یعنے اسناد افعال سوئے بنده میکنند و معدوم را
شیٔ میگوئیند یعنے ثابت متقرر در حالت عدم دوازدهم جبائیه و هاشمیه اتباع ابو علی محمد بن عبد الوهاب و پسرش ابو علی
جبائی اند و مذهب هر دو یکی است واز معتزله بصره اند میگویند که خدائے تعالیٰ دیده نمے شود در آخرت و بنده خالق
فعل خود است و مرتکب کبیره نه مؤمن است و نه کافر و چون بے توبه مرد مخلد باشد در دوزخ و اولیا را کرامت نیست
و بر خدائے تعالیٰ واجب دانند اکمال عقل مکلف و تهی و اسباب تکلیف برائے او چه رعایت اصلح واجب است
نزد ایشان و خدائے تعالیٰ را متکلم گویند بکلام مرکب از حروف و اصوات گویند پیدا میکند الله تعالیٰ آن کلام را در جسم و
متکلم بآن کلام کسے است که کلام را آفریده است نه آنکه قایم است بآن و حلول کرده است دران سیزدهم جعفریه تابع جعفر
بن حرب اند میگویند که خدائے بر ظلم عقلا قادر نیست بخلاف صبیان و مجانین و گویند اجماع امت بر حد شرب خطا
است چه معتبر در حد نص است و سارق یک حبه فاسق است منخلع از ایمان چهاردهم قضویه اتباع قاضی عبد الجبار
اسدابادی اند و فرقه ثانیه صفاتیه اند اثبات صفات ازلیه کنند مر باری تعالیٰ را از حیات و علم و قدرت و اراده و
سمع و بصر و کلام و مانند آن و ایشان چهار گروه اند اول اشاعره تابعان امام ابی الحسن علی بن اسمٰعیل الاشعری و او اثبات
صفات الٰهی میکند و خیر و شر را بتقدیر حق تعالیٰ میداند دوم حنابله اصحاب امام احمد حنبل و ایشان با سلفیان اند که تابع
داود اصفانی در اجراء صفاتی که در کتاب و سنت وارد است بر حق تعالیٰ بے تاویل سیوم کرامیه اتباع ابی عبد الله
بن محمد کرام و او اثبات صفات میکند اما نهایت کلام او بتجسم میکشد چهارم مشبهه و مجسمه و سخنان ایشان از منهج ادب
منحرف است فرقه ثالثه از کبار فرق اسلامیه شیعه اند بامامت و خلافت حضرت علے کرم الله وجهه قائلند دون اصحاب
کرام رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین و امامت را در اولاد مرتضی علے ثابت میدانند و امام را از صغائر و کبائر معصوم
اعتقاد میکنند و در اصل سه فرقه بزرگ اند امامیه و زیدیه و غلاة و مجموع ایشان بیست و چهار فرقه میشوند بعض ایشان بکفر

بعض کنند اما امامیه یازده کرده اند اول کیسانیان وایشان محمد حنیفه را امام دانند بعد از پدر و برادران اعنی حضرت علی و امام حسن وامام حسین رضی الله تعالی عنهم دویم مختاریه اصحاب مختار بن ابی عبیده ثقفی اند واو محمد حنیفه را مهدی موعود دانند وامام منتظر شناسد وگوید در غار رضوی در یمن غائب شده و زنده است سیوم هاشمیه تابع هاشم بن محمد حنیفه اند وامامت را بعد از پدر بدو منتقل شناسند چهارم بنانیه از اتباع بنان بن سمعان الهندی الیمنی واین نیز قائلند بامامت هاشم اما سخنان ایشان بجانب تشبیه وحلول مایلست گفته که الله تعالی بر صورت انسان است هلاک میشود همه مگر روی او وروح الله در علی حلول کرده بعد ازان در ابن او محمد بن الحنیفة بعد ازان در ابن او هاشم بعد ازان در بنان پنجم رزامیه اتباع رزام داعی اند وامامت را از هاشم بعلی بن عبد الله عباس منتقل شناسند و در شرح آورده که قائلند براینکه امامت بعد از علی بمحمد بن حنیفه منتقل گشته بعد ازان بپسر او هاشم بعد ازان بعلی بن عبد الله بن عباس بعد ازان باولاد او تا منصور بعد ازان حلول کرد در ابی مسلم واو مقتول نگشته وایشان حلال میدارند محارم را و ترک میکنند فرائض را وبعضے از ایشان دعوے الهیة میکنند در مقنع ششم جعفریه ایشان را واقفیه نیز گویند امامت را بر امام جعفر صادق رضی الله تعالی عنه ختم کنند واز ایشان اند باؤسیه که امام جعفر صادق را مهدی موعود دانند هفتم شمطیه یحیی بن شمط گوید که امامت بر امام جعفر صادق ختم شد هشتم افطحیه امامت را از امام جعفر صادق رضی الله تعالی عنه به پسرش عبد الله افطح منتقل مے شناسند نهم اسماعیلیه گویند امامت از امام جعفر صادق رضی الله تعالی عنه به پسرش اسمعیل رسید و در نسل او قرار یافت وایشان در هر زمانے امام دارند در شرح مواقف گفته که این فرقه بهفت لقب ملقب است یکے ازان القاب باطنیه است از جهت قایل شدن ایشان بباطن کتاب خداے نه بظاهر آن ایشان قایل اند که مر قرآن را ظاهر و باطن است ومراد ازان باطن است نه ظاهر او که معلوم بلغت است ونسبت باطن بظاهر مثل نسبت مغز است بپوست ومتمسک به ظاهر معذب است بمشقت در اکتساب وتمسک گرفته اند دران بقول خداے تعالی فضرب بینهم بسور له باب باطنه فیه الرحمة وظاهره من قبله العذاب واین قول از منصوریه وجناحیه گرفته اند ودویم ازان القاب قرامطه وسیوم حرمیه از جهت مباح دانستن محرمات ومحارم را وچهارم سبعیه بسبب گمان فاسد ایشان انکه نطقا بشرایع هفت اند آدم ونوح و ابراهیم وموسی وعیسی ومحمد وهفتم محمد مهدی ومابین دو نطقا هفت ایمه اند که متمم شریعت او اند ودر هر عصر لابدیست از هفت نفر که اقتدا بایشان کرده آید وراه بایشان یافته شود وایشان در رتبها متقارب باشند وپنجم بابکیه است وششم اسماعیلیه است ولهم فی المذهب خرافات ان اردت الاطلاع علیها فارجع الی شرح المواقف والنظر فی آخرها دهم موسویه ایشان را مفضله نیز گویند امام موسی کاظم را رضی الله تعالی عنه امام قایم دانند واختتام امامت بدو نمایند وحدیث موضوع سابعهم قائمهم را سند سازند یازدهم اثنا عشریه دوازده امام معصوم قائلند ومحمد بن حسن را مهدی موعود دانند وگویند زنده است ودم بدم ظهور خواهد کرد وعرصه جهان را بداد وعدل زیب وزینت خواهد داد اما زیدیه ایشان شرط کنند که امام فاطمی باید وعالم وزاهد وشجاع وسخی وبوصایت امامت ثابت نشود بدون این صفات وایشان سه فرقه اند اول جارودیه امام باقر رضی الله تعالی عنه ابو الجارود را که رئیس این فرقه است

نامے نہادہ بود کہ مضمون آن شیطان اعمی است و این طائفہ تکفیر کنند آنہا را کہ بعد از حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ
وسلم بحضرت علی بیعت نکردند دوم سلیمانیہ اتباع سلیمان بن جریر کہ متبوع این جماعت است امامت شوری است نزد
او فیما بین خلق و منعقد میشود نزد او بدو از خیار مسلمانان باوجود افضل امامت مفضول جائز مے دارد و شیخین را امام مے
داند و اگرچہ خطا شدہ است از مردم در بیعت شیخین باوجود علی کرم اللہ وجہہ لکن این خطائیست کہ منتہی بفسق نہ شدہ است
و در حضرت عثمان و بعضے اولاد حضرت علی رضی اللہ تعالی عنہ طعن کنند و در شرح مواقف گفتہ کہ تکفیر کنند حضرت
عثمان و طلحہ و زبیر و عائشہ صدیقہ را رضی اللہ تعالی عنہم و سیوم صالحیہ اتباع حسن صالح مرجی اما غلاة جمعی اند کہ در محبت حضرت
علی کرم اللہ وجہہ و اکرم مثواہ و اولاد او از منہج اعتدال انحراف مے ورزند و ایشان در مقابل خوارج افتادہ اند و قول
حضرت علی رضی اللہ تعالی عنہ ہلک فی اثنان محب غال و مبغض قال ایما بہر دو طائفہ میکند و غالیان دہ فرقہ اند اول
نصیریان و ایشان بسیار غلو دارند و ولی را در رسالت نبی شریک میدانند و از ایشان اسحاقیہ اطلاق اسم اللہ بر ائمہ
میکنند دوم خطابیہ تابعان ابو الخطاب اجدع او حضرت علی را بر نبی تفضیل مے کنند و بمذہب ایشان گواہی بر
دروغ برائے موافق روش خویش بر مخالف طریق خود جائز است و لہذا گواہی ہمہ اہل ہوا در شریعت میشنوند الا گواہی
خطابیہ چنانچہ در ہدایہ بران تصریح کردہ و تقبل شہادت اہل الہوا الا الخطابیة و در کفایہ و غیرہا از شروح ہدایہ و غیرہا
آوردہ کہ خطابیہ حضرت علی را رضی اللہ تعالی عنہ الہ اکبر دانند و امام جعفر صادق را رضی اللہ تعالی عنہ الہ اصغر و در شرح
مواقف آوردہ کہ ابو الخطاب عزو نفس خود بامام ابی عبد اللہ جعفر صادق رضی اللہ تعالی عنہ مینمود چون امام بر غلو او
در حق خود واقف گردید و عالم شد کہ در حق من غلو دارد از و بیزار گردید و چون ابو الخطاب از امام گوشہ گرفت دعوی
امامت برائے نفس خود کرد و این گروہ قائلند بر آنکہ ائمہ انبیا اند و ابو الخطاب نبی است و انبیا طاعت او بر مردم فرض
گردانیدہ اند و میگویند کہ ائمہ الہ اند و حسنین ہر دو ابناء اللہ اند و امام جعفر صادق الہ است لکن ابو الخطاب افضل
است از و و از علی رضی اللہ تعالی عنہ و میگویند جنت نعیم دنیا است و دوزخ سختیہاء دنیا است و دنیا فانی نمیشود
و مباح میدانند محرمات را و ترک فرائض را و میگویند کہ بر ہر مومن وحی میشود و تمسک باین آیة کریمہ دارند قال اللہ
عز من قائل و ما کان لنفس ان تموت الا باذن اللہ اے بوحی من عند اللہ الیہ سیوم سبائیہ اصحاب عبد اللہ بن سبا
او مشافہة حضرت علی کرم اللہ وجہہ و اکرم مثواہ را گفت و حضرت علی رضی اللہ تعالی عنہ بقتل او حکم کرد و او فرار نمودہ
بمدائن رفت بعد از شہادت آنحضرت اظہار این طریقہ کرد و در شرح مواقف آوردہ کہ او یہودی بود پس اسلام
آورد و در حال یہودیہ میگفت در حق یوشع بن نون کہ وصی موسی بود مثل آنچہ در حق حضرت علی کرم اللہ وجہہ گفت و او
اول کسے است کہ ظاہر کردہ است قول بوجوب امامت علی و از وے تشعب یافتہ اند اصناف غلاة و ابن سبا
گفت کہ علی رضی اللہ تعالی عنہ فوت نشدہ است و نہ بقتل رسیدہ است و ابن ملجم قتل نمود شیطانی را کہ مصور
بصورت علی کرم اللہ وجہہ گردانیدہ شدہ بود و علی رضی اللہ تعالی عنہ در سحاب است و رعد آواز اوست و برق تازیانہ اوست
و او بعد ازین نزول خواہد کرد در زمین و بعدل پر خواہد کرد و این طائفہ نزد شنیدن رعد میگویند علیک السلام یا

امیرالمومنین چهارم علبائیه اتباع علبا اسدی اندکه مرتضی علی را رضی الله تعالی عنه بر همه انبیا تفضیل کنند پنجم کاملیه اصحاب ابی
کامل که تارکان بیعت علی را کرم الله تعالی وجهه تکفیر کنند ششم کیالیه اتباعان محمد کیال اند وسخنان ایشان بمیزان عقل سنجیده نیست
هفتم مغیریه اتباع مغیرهٔ عجلی و منصوریه اشیاع منصور عجلی واین هر دو گروه در قول بهم نزدیک اند لاجرم ایشان را یک فرقه
میشمارند در شرح مواقف گفته که مغیره بن سعید عجلی گفته است که الله تعالی جسم است بصورة انسان بل مردیست از نور بر
سرا د تاج از نور و دل او منبع حکمت است و دیگر خرافات معتقده ایشان ایضا ذکر کرده است و در شرح مواقف
آورده که ابو منصور عجلی عزو نفس خود بابی جعفر محمد باقر نموده بود و چون امام از و تبرا نمود از پیش خود او را براند دعوی امامت
برائے خود نمود و منصوریه گفته اند که امامت گردید بمحمد بن علی بن الحسین بعد از ان نقل نموده بمنصور و میگویند که رسل
منقطع نمے شوند الی الابد و جنت مردیست که امر کرده شدیم بالموالات او و آن امام است و دوزخ مردیست که امر کرده شده
ایم ما ببغض او که آن ضد امام است و دشمن او است مثل ابی بکر و عمر و همچنین فرائض و محرمات چه فرائض اسماء آن مردان
است که ما مامور ایم بموالات ایشان و محرمات اسماء آن مردان است که مامور ایم بمعادات ایشان مقصود ایشان
باین قول آنست که هر که ظفر یابد بمردی از ایشان پس بتحقیق مرتفع شد از و تکلیف و خطاب بجهت وصول او بجنت
انتهی هشتم نعمانیه اتباع محمد نعمان که رئیس ایشان بود ملقب بشیطان طاق او گفته که الله تعالی نور است غیر جسمانی
و مع ذلک او بر صورة انسان است و میداند اشیا را بعد از پیدا شدن آنها نهم یونسیه اتباع یونس بن عبدالرحمن قمی
اند و او از مشبهه شیعه است در شرح مواقف آورده که او میگوید که الله تعالی بر عرش است ملائکه او را برداشته اند و او
قوی تر است از ملائکه مع کون محمولا لهم مثل کلنگ که بر میدارد او را هر دو پا ها او با وجود آنکه او قوی تر است از هر دو پائے خود دهم هشامیه منسوب بدو
هشام اند هشام بن سالم الجوالیقی و هشام بن الحکم و سخنان ایشان بمقالات مشبهه نزدیک است در شرح مواقف آورده این طایفه میگویند
که خدای تعالی جسد است همه بران اتفاق دارند بعد از ان اختلاف نموده اند پس گفت ابن الحکم او طویل عریض عمیق متساویست یعنی
طول عرض و عمق او متساویست و او مثل سبیکه بیضاء صافیه است می درخشد از هر جانب مر او را رنگ و مزه و بوئے است و میگویند که مے
نشیند و میخیزد و متحرک میکند و میگویند که ائمه معصوم مند نه انبیا چه بر نبی وحی میشود پس تقرب میگیرد بآن سوئے خدای تعالی
بخلاف امام زیرا نکه بر وی نمیشود پس واجب است آنکه امام معصوم باشد و ابن سالم گفته که خدای تعالی بر صورت انسان
است مر او را دست و پای و حواس خمسه و بینی و گوش و چشم و دهن است فرقه رابعه از کبار فرق اسلامیه جبریه اند و جبر
اسناد فعل بنده است بالله تعالی و ایشان قائلند بانکه بنده را هیچ قدرت و استطاعت نیست و اینها جبریه خالصه اند و
بعضے اثبات قدرت برائے بنده میکنند اما تاثیر بران مرتب نمیدانند و میگویند خدای تعالی نمیداند شئی را پیش از وقوع
او و علم خدای تعالی حادث است نه در محل و صفت کرده نمیشود خدای تعالی بآنچه صفت کرده میشود بنده چه از ان تشبیه لازم می
آید مثل قدرت و حیات و جنت و دوزخ فانی شود بعد از ان که داخل شود در ان اهل آنها تا که موجود سوای حق تعالی نماند
و موافق معتزله اند در نفی رویة و خلق کلام و ایجاب معرفت بعقل قبل از ورود شرع و ایشان سه فرقه اند اول جهمیه اصحاب
جهم بن صفوان ترمذی و او جبری خالص است دویم نجاریه اتباع حسن نجار و او در بعض مسایل تابع امام ابوالحسن اشعری است

دواز جبریہ متوسط است بین الجبر والتفویض سیوم ضراریہ بی روان ضرار بن عمرو درکلمات ایشان تعطیل مے انجامد فرقۂ خامسہ از کبار فرق اسلامیہ مرجیہ اند ملقب کردہ شدہ اند بآن برائے آنکہ مؤخر میدارند عمل را در رتبہ از نیت واز اعتقاد من ارجاء اے اخرہ ومنہ ارجہ واخاہ لسے امہلہ وآخرہ یا از برائے آنکہ ایشان میگویند ضر رنمے رساند با ایمان معصیت چنانچہ نفع نمے رساند با کفر طاعت وبر صاحب کبیرہ در دنیا حکم بہشت ودوزخ نکنند ومرجیہ قدریہ ہستند ومرجیہ جبریہ ومرجیہ خوارج ومرجیہ خالص ودرینجا بحث درمرجیہ خالص است وایشان شش گروہ اند اول ثومینہ منسوب اند بابی معاذ ثومنی میگویند ایمان معرفت وتصدیق ومحبت واخلاص واقرار است بما جاء بہ الرسول ترک کل آن وبعض آن کفر است ومیگویند ہرکہ ترک کند نماز را مستحلا کافر گردد وہرکہ ترک کند نماز را بنیت قضا کافر نگردد وہرکہ قتل کردہ باشد نبی را یا او را طپنچہ زدہ باشد کافر است نہ از جہت قتل ولطمہ بلکہ از جہت آنکہ این دلیل تکذیب وبغض آن پیغمبر است وباین قایل است راوندی وبشر مریسی واین ہر دو گفتہ اند سجدہ کردن بصنم کفر نیست بلکہ علامت کفر است دویم ثوبانیہ منتسب اند بابی ثوبان مرجی میگویند کہ ایمان معرفۃ است واقرار بخدا یتعالے وبرسل او وبجمیع آنچہ جایز نیست در عقل آنکہ آنچیز کردہ شود واما آنچہ جایز است فعل آن وکردن آنچیز پس اعتقاد کردن بآن از ایمان نیست وہمہ ایشان متفق اند براینکہ اگر عفو کند خدا یتعالی در قیامت از عاصی وگناہگار ہر آئینہ عفو خواہد کرد از ہر آنکس کہ مثل او بودہ باشد وہمچنین اگر برآرد یکے از دوزخ ہر آئینہ میکشد ہمہ آنکسان را کہ مثل او باشند وجزم ندارند بخروج مومنان از دوزخ ومختص است ابن غیلان یا غیلان از مابین ایشان بقدریہ جمع نمودہ است میان ارجاء وقایل شدن بقدر یعنے اسناد افعال عباد بعباد سیوم صالحیہ اتباع صالح بن عمرو اند واو میان قدر وارجاء جمع کردہ چہارم غسانیہ تابعان غسان کوفی اند میگویند ایمان معرفت اللہ تعالیٰ است ورسول او وبآنچہ آمدہ است از نزد خدا یتعالی ورسول او صلے اللہ علیہ وسلم اجمالا نہ تفصیلا وایمان زیادہ میشود وکم نمیشود وآن اجمال مثل این است کہ بگوید بتحقیق خدائے تعالیٰ فرض کردہ است حج را ونمیدانیم کجا است کعبہ شاید آن غیر مکہ باشد وبعث کردہ وفرستادہ محمد را ونمیدانیم آیا او آنست کہ در مدینہ است یا غیر او است وحرام کردہ است خدا یتعالی خنزیر را ونمیدانیم کہ آن ہمین گوسفند است یا غیر آنست وقایل باین مقالات مومن است ومقصود ایشان بآنچہ ذکر کردہ اند آنزا این است کہ این امور داخل حقیقۃ ایمان نیستند والا شبہہ نیست در اینکہ ہیچ عاقلے را در ان شکے نیست وغسان حکایت میکرد این قول خود را کہ بان رفتہ است از امام ابی حنیفہ رحمہ اللہ تعالیٰ ومیشمرد امام را از مرجیہ واین افترا است برحضرت امام الہمام رضی اللہ تعالیٰ عنہ وقصد داشت غسان باین افترا ترویج مذہب خود را بموافقت مروی بزرگے مشہور گفت آمدی باوجود آن اصحاب معالات شمردہ اند امام الہمام را واصحاب او را مرجیہ اہل سنت وشاید کہ آن از ان باشد کہ معتزلہ در صدر اول بودند کہ ملقب میکردند کسے را کہ مخالف ایشان در قدر مے بود مرجیہ اولانہ لما قال الایمان ہو التصدیق ولا یزید ولا ینقص ظن بہ الارجاء بتاخیر العمل عن الایمان ولیس کذلک اذ عرف منہ المبالغۃ فی العمل والاجتہاد فیہ پنجم عبیدیہ اشیاع عبید مکذب اند ایشان بر طایفہ یونسیہ زیادہ اند میگویند علم خدا یتعالی ہمیشہ غیر ذات خدا یتعالی است وہمچنین باقی صفات او ومیگویند او تعالیٰ بر صورت انسان ہست

از برائے آنکه وارد شده است در حدیث خلق آدم علی صورة الرحمن آفریده شده است آدم بر صورت خدای تعالی ششم یونسیه اصحاب یونس نمیری اند میگویند سبب دخول بهشت اخلاص و محبت است نه طاعت و عبادت و میگویند که ایمان معرفت خدای تعالی است و خضوع مر او را و محبت او بدل و هر که جمع شدند در وی این صفات او مومن است و ضرر نمیرساند با این صفات ترک طاعت و ارتکاب معاصی و نه عذاب کرده میشود بر آنها و ابلیس عارف بالله بود و کافر شد از جهت استکبار و ترک خضوع مر حق تعالی را چنانچه دلالت دارد بر آن قول خدائے تعالی ابی و استکبر و کان من الکافرین فرقه سادسه خوارج اند خارجی آنرا گویند که بر امام بحق بیرون آید و علماء عبدیه را که تکفیر صاحب کبیره کنند و تخلید ایشان در دوزخ قائلند هم داخل خوارج میدارند جهت اتفاق درین مسایل و اعتقاد خوارج بهر دو داماد پیغمبر صلی الله علیه وسلم یعنی ذی النورین و علی مرتضی رضی الله عنهما نیست و تکفیر ایشان و بسیار صحابه و اکابر دین میکنند و سخنان ایشان لائق آن نیست که قلم را بتسطیر آن گماشته شود و ایشان بیست و دو فرقه اند اول محکمیه و ایشان آن جماعه اند که بر امیر المومنین علی رضی الله تعالی عنه بیرون آمدند و بحروراء از نهروان جمع شدند چون عبد الله راسبی و اشیاع او دویم ازارقیه اتباع ابی راشد ازرق اند و در مواقف ابی نافع گفته ایشان عائشه صدیقه را رضی الله تعالی عنها با عثمان و علی و طلحه و عبد الله و زبیر و عباس رضی الله تعالی عنهم تکفیر کنند با سائر مسلمانان که با ایشان بودند و رجم بر زانی محصن واجب ندانند چونکه در قرآن مذکور نیست و حد قذف بر زنان ندانند چه در قرآن مذکور صیغه الذین است و آن برائے مردان است نه زنان و مرتکب کبیره را کافر دانند سیوم اخنسیه منسوب اند باخنس بن قیس ایشان تزویج مسلمات بمشرکان قوم خود جائز دانند چهارم اباضیه اصحاب عبد الله بن اباض میگویند مخالفان ما از اهل قبله کفار اند غیر مشرکین جائز است مناکحت ایشان و غنیمت اموال ایشان از سلاح و کراع حلال است نزد حرب نه غیر حرب و دار ایشان دار اسلام است مگر معسکر باغیان ایشان و مرتکب کبیره موحد است نه مومن بنا بر آنکه اعمال داخل در ایمان اند و مرتکب کبیره کافر نعمت است نه کافر ملت و توقف دارند در تکفیر اولاد کفار و تعذیب ایشان و هم توقف دارند در نفاق آیا آن شرک است یا نه و در جواز بعثت رسول بلا دلیل و معجزه و تکلیف اتباع او در آنچه وحی کرده شد است بسوئے او یعنی تردد دارند در اینکه آن جائز است یا نه و تکفیر حضرت علی کرم الله وجهه و اکثر صحابه کنند پنجم بهیسیه اصحاب بهیس بن هیصم بن جابر میگویند ایمان اقرار است و علم است بالله تعالی و بآنچه آمده است بآن پیغمبر خدائے تعالی شانه پس هر که واقع شد در آنچه نمیداند که حلال است یا حرام است پس آن کافر است از برائے وجوب تفحص کردن بروئے حتی که بداند حق را و قیل کافر نمیشود تا آنکه رفع نشود امر او بامام فیحده کل مالیس فیه حد فهو مغفور و قیل لاحرام الا مافی قوله تعالی قل لا اجد فیما اوحی الی محرما الآیة و قالوا الاطفال کاباءهم ایمانا و کفرا و اتفقوا القدریة فی اسناد افعال العباد الیهم ششم اطرافیه ایشان بر مذهب حمزه اند و رئیس ایشان مردے بود از سجستان او را غالب نام گفته میشد و ایشان اهل اطراف را معذور دارند در ترک آنچه نمیدانند از شریعت و موافق اهل سنت اند در اصول ایشان و در نفی قدر یعنی در نفی افعال بقدرت بنده و فی بعض النسخ و فی نفی القدرة المؤثرة عن العباد هفتم نجدات عاذریه اصحاب نجده بن عامر النخعی اند ایشان عذر نهند مردم را بجهالات در فروع و جمیع نجدات قائلند بآنکه

مردم را بامام حاجت نیست بلک واجب است بر ایشان رعایت نصفت فیما بین ایشان و واجب است نصب امام
وقتیکه آن رعایت تمام نشود مگر بامام که باعث گردد بر رعایت نصفت هشتم حازمیه منتسب اند بحازم بن عاصم حکایت میکنند
که ایشان متوقف اند در امر حضرت علی مرتضی رضی الله تعالی عنه و مصرح نیستند در براة از وچنانچه مصرح اند در براة از غیر او
نهم خلفیه اصحاب خلف بن عمر خارجی اند ایشان از خوارج کرمان اند و مکران اضافت قدر خیر و شر بالله تعالی کنند چنانچه
در شرح مواقف و ملل و نحل وغیرها آورده و درین ایام این طایفه خلفیه مشهور بداعی مذهب اند و مرتد محض اند اهل قبله
نیستند قتل رجال و سبی نسا و اطفال ایشان مثل سایر مرتدین جایز است چنانچه در کتب فقه در احکام مرتدین مذکور است
و حق تعالی حامی عالیجاه محمد نصیر خان غازی ولد مرحوم عبد الله خان قنبرانی تلاقی امیر بلوچستان باد که در ایام سلطنت
فیض منزلت بادشاه کیوان اشتباه تیمور شاه بن احمد شاه خلد آشیان علیه الرحمة و الغفران خلد الله ملکه بعث سرایا
طرف کیچ و مکران نموده قتل رجال و سبی نسا و اطفال آنها کرده ولایت کیچ و مکران گرفته این طایفه را از پا ئے در انداخته
و در سنه یکهزار و یکصد و هشتاد و هشت هجری تربت خلف بن عمر را خراب کرده و دین متین محمدی در ایشان جاری
ساخته حفظه الله تعالی سبحانه و وفقه الله تعالی لاکتساب السعادة وکان له وبه ومعه ومن انتمی الیه بطنا بعد بطن و
زمانا بعد زمان دهم حفصیه تابعان حفص بن مقدام میگویند معرفت الله تعالی خصلت متوسط است ما بین ایمان
و کفر هر که معرفت خدایتعالی داشته باشد و بما سوائے آن از رسول و جنت و دوزخ کافر باشد پس او کافر است
نه مشرک یازدهم حمزیه اصحاب حمزه بن ادرک اند که از قهستان لشکر کشیده و در بعض بلاد خراسان قتل و غارت کرد
و ایشان قائلند بانکه اطفال کفار در دوزخ باشند دوازدهم ثعالبیه اصحاب ثعلب بن عامر اند قائلند بولایت
اطفال صغار باشند یا کبار تا که ظاهر شود انکار حق بعد از بلوغ و اخذ زکوة از عبید که وسعت داشته باشند و دادن
زکوة بآنها چون مفتقر شوند جایز دارند و مکرمیه که تابعان مکرم عجلی اند با ایشان متفق اند در افعال و اقوال سیزدهم
شیبانیه اصحاب شیبان بن سلمه که رئیس ایشان است با نصر سیار که والی خراسان بود در زمان مروانیه باغی شد
ایشان قائلند بجبر و نفی قدرت حادثه چهاردهم صلتیه اصحاب عثمان بن ابی الصلت اند و قیل الصلت بن الصامت
پانزدهم صفریه اصحاب زیاد بن الاصفر شانزدهم عجارده اصحاب عبد الکریم عجرد هفدهم میمونیه اصحاب و اتباع میمون
بن خالد اند و در شرح مواقف میمون بن عمران گفته ایشان قائلند بقدر و بکون استطاعت قبل الفعل و براینکه
خدایتعالی اراده خیر میکند نه اراده شر و نه اراده معاصی میکند چنانکه مذهب معتزله است و گویند اطفال کفار در جنت
باشند و روایت کرده شده است از ایشان تجویز نکاح بنات برائے بنین و جوز و الکاح بنات البنین و بنات
البنات و بنات اولاد الاخوة و الاخوات و انکار دارند از سورة یوسف گویند که قرآن نیست گمان دارند که این
قصه ایست از قصص و جایز نیست که قصه فسق قرآن باشد هژدهم شعیبیه اصحاب شعیب بن محمد اند نوزدهم رشیدیه
اصحاب رشید طوسی اند رشید طوسی در آنچه از کاریز آب خورد عشر مقرر کرد و ثعالبیه نصف عشر تعیین کرده بودند بدین
سبب این قوم را عشریه نیز خوانند بیستم یزیدیه تابع یزید بن انیسة اند برا باخیه زیادت دارند میگویند زود است

که بعث کرده شود نبی از عجم بکتابی که نوشته میشود در آسمان نازل کرده میشود آن کتاب بروی یکبارگی و ترک خواهد کرد شریعت محمد را صلی الله علیه وسلم و میگویند اصحاب حدود مشرک اند و هر گناه شرک است کبیره باشد یا صغیره بیست و یکم سعیدیه تابعان سعید که رئیس ایشان بود بیست و دویم مغلومیه و مجهولیه مثل حازم اند در اصول و سخنان واهی و بی اصل دارند تمام آنکه مؤمن نزد ایشان انسان است که خدایتعالی را بشناسد بجمیع اسما و صفات او و هر که خدایتعالی را باین طریق نشناسد پس او جاهل است نه مؤمن و مجموع اینها که مذکور شد هفتاد و دو فرقه اند از اهل اصول و ارباب فروع دو قوم اند حجازیان و ایشان اصحاب امام مالک بن انس و محمد بن ادریس الشافعی رحمهما الله تعالی و بناء احکام ایشان بر ظاهر احادیث است و عراقیان که اصحاب امام الهمام الاعظم ابی حنیفه نعمان بن ثابت رحمه الله تعالی اند مثل محمد بن حسن و ابو یوسف قاضی و حسن بن زیاد و زفر و هذیل که با وجود عمل بر ظاهر احادیث و نصوص بر وجه قیاس و استنباط از احکام ایضا عمل میدارند و باید دانست غیر از هفتاد و دو فرقه مذکوره یک فرقه دیگر است که آن را اهل سنت و جماعت گویند در اصول متابعت اشاعره و ماتریدیه دارند و در فروع یکی از مذاهب اربعه حنفی و شافعی و مالکی و حنبلی عمل میکنند و بحکم حدیث که فرقه ناجیه بر راه من و یاران من اند روش اینطائفه بفوز و فلاح اقربست و ایشان را بنجات نسبت دادن اولی والنسب چه مدار کار اینجماعة که منسوب اند بشرف سنت بر متابعت حضرت خیر البشر علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات و بر اتباع سنن اهل بزرگوار و صحابه اخیار و ابرارش که آنها بنص مثل اهل بیتی کمثل سفینة نوح کشتی نجات و نجاح اند و اینها بر درجات اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم جهة هدایة اهل دین و دیانت کواکب رشاد و فلاح پس این گروه بر صراط مستقیم اند و بمحبت خدایتعالی و رسول او صلی الله علیه وسلم و خلفا و ائمه بر وجهی که موافق شریعت غرا باشد منتسب لوح عقیده را از لوث تعصب شسته و شوی نموده اند و از تنگنائی تقلید محض بتماشاگاه تحقیق خالص سیر فرموده اند شعر ز تقلید و تعصب بر طرف باش + ز لوح دل خیال هر دو بتراش + تعصب از هوای نفس خیزد + ز تقلید آب روی مرد ریزد + تعصب سالکان را بند راهست + ره تقلید هم راه تباه است + تعصب از نهاد ما برون کن + خدایا نفس سرکش را زبون کن + ره تحقیق بنما سوی توحید + رهائی بخش از زندان تقلید + قبل از این بیان واضح گذشت که فرقه ناجیه همین فرقه اهل سنت و جماعت اند فارجع الیه ربنا اتمم لنا نورنا واغفر لنا وتب علینا انک علی کل شیء قدیر و بالاجابت جدیر و فرقه ناجیه مستثنا است که حضرت سر الله الاعظم علیه افضل الصلوة و اکمل التحیات در حق آنها فرموده است هم الذین ما انا علیه و اصحابی که اشاعره و ماتریدیه اند و سلف محدثین اهل سنت و جماعت اند مذهب ایشان خالی است از بدع و اهواء این طوائف مذکوره و بتحقیق اجماع دارند و متفق اند بثبوت حقائق اشیا خلاف است مر سوفسطائیه را که گویند همه چیزها وهم و خیال اند یعنی تابع وهم اند در نفس الامر ثبوتی ندارند و آنکه بعض صوفیه گفته اند که همه اشیا که در کون و هستی اند وهم و خیال اند بآن معنی میگویند که خلقت همه اشیا در مرتبه وهم است نه آنکه اشیا تابع وهم اند لهذا برفع وهم مرتفع نمیشوند و آنچه برفع وهم مرتفع نگردد نفس الامری باشد پس بعض مشایخ که اشیا را وهم و خیال گویند بمذهب سوفسطائیه که باطل است نرفته اند فافهم و اجماع دارند بر حدوث عالم خلاف است مر بعض غلات

قائلین بالقدم عالم در وجود باریتعالی خلاف است باطنیه را ایشان میگویند نه موجود است نه معدوم و برانیکه نیست خالق
غیر او تعالی خلاف است مر قدریه را و برانیکه او تعالی قدیم است خلافست مر عمریه را قائلند بانیکه خدایتعالی صفت کرده نشود بقدم و برانیکه
خدایتعالی متصف است بعلم و قدرت و سائر صفات جلال خلافست مر نفات صفات را و برانیکه نیست شبه مر خدایتعالی را خلاف است
مشبهیه را و برانیکه او تعالی ضد و ند نیست خلافست مر حابطیه را چه ایشان دو اله ثابت کنند و برانیکه او تعالی در هیچ
چیز حلول نمی کند خلاف است مر بعض غلات را و برانیکه قیام ندارد بذات حق تعالی حادث خلاف است مر بعض
کرامیه را و انکه صوفیه گفته اند که ممکن بجمیع اجزاء خود اعراض است ذاتی ندارد که بآن قائم باشد قیام او بذات واجب
است چه نزد ایشان قائم بنفسه نیست غیر از ذات واجب تعالی و تقدس و قیام اعراض بذات واجب تعالی بمعنی
تقرر و ثبوت است نه بمعنی حلول که مستلزم حدوث است و این ممکن است نه محال و چون حقائق ممکنات که اعراض
مجتمعه اند مرایا اسماء و صفات حضرت حق تعالی اند و مر آنها را جز قیام بذات واجب بمعنی مذکور اتحاد و عینیت نیست پس
بذات واجب و ممکن یکی نباشد پس قلب حقایق لازم نیاید و لو کان لکان ولیس فلیس و علماء کرام کثرهم الله تعالی و شکر
سعیهم برائے قیام اعراض جواهر ثابت نموده اند و فقیر درینجا محاکمه نموده هر دو را ثابت نموده است باین معنی که
ذات ممکن اثر ذات واجب است و صفات ممکن اثر صفات واجب تعالی ای ذات ممکن جوهر است و صفات او اعراض چنانچه صفات واجب تعالی
بذات واجب تعالی قیام دارند صفات ممکن بذات ممکن که جوهر است قیام دارد و چون نظر باریک شان می بیند که ذات ممکن چون اثر ذات
واجب است غیر از ذات واجب تقرری و ثبوتی ندارد پس آن نیز در رنگ صفات ممکنات عرض است
پس قول علماء کرام درست باشد و هم قول صوفیه علیه فافهم و ما این مسئله را در مکتوبی که بنام فضایل پناه
محمد فاضل صد دریافته بتفصیل ذکر کرده ایم انجا باید طلبید و اجماع دارند اهل سنت و جماعت برانیکه خدایتعالی
در مکان و جهت نیست و بروی تعالی انتقال و حرکت و جهل و کذب و شیئ از صفات نقص صحیح نیست خلافت
مر کسانرا که جائز دارند چنانچه در مطاوی بیان گذشته است و برانیکه مومنان را خدایتعالی در آخرت بی انطباع
و بی شعاع دیدار خود نشان خواهد داد و برانیکه هر چه خواسته است میشود و هر چه نخواسته است نمیشود و برانیکه غنی است محتاج
نیست در هیچ شئے بکسے و واجب نیست بروئے هیچ چیز اگر توبه کسے قبول کند بفضل اوست و اگر کسے را عقاب کند پس
بعدل اوست هیچ فعل او بغرض نیست و حاکم سوائے او نیست و وصف کرده نمیشود در آنچه فعل آن میکند یا حکم آن میکند بجور و ظلم و او
تعالی متبعض نیست و نه او را حد است و نه نهایت و او تعالی زیاده و نقصان در مخلوقات خود میکند و معاد جسمانی حق است و همچنین حق است مجازات
و محاسبه و صراط و میزان و خلق جنت و دوزخ و خلود اهل جنت در جنت و خلود اهل دوزخ در دوزخ و
جائز است عفو از مومنان و شفاعت در قیامت حق است و فرستادن پیغمبران بمعجزات از آدم تا محمد صلی الله
علیه وسلم حق است و عشره مبشره و اهل بیعت الرضوان که در تحت شجره بود و اهل بدر و قتلاء احد از اهل جنت اند
و غیر ایشان دیگر ایضا مشهود بالجنة اند مثل فاطمة الزهرا و حسنین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین و نصب امام بر مکلفان
واجب است و امام حق بعد از رسول کریم علیه الصلوة والسلام حضرت ابو بکر صدیق است بعد ازان حضرت

عمر بعد ازان حضرت عثمان بعد ازان حضرت علی مرتضے رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین و افضلیت شان بدین
ترتیب است و تکفیر کردہ نشود احدے را از اہل قبلہ مگر بسبب آنچہ دران نفی صانع قادر علیم بودہ باشد یا بسبب
شرک یا انکار نبوت یا انکار آنچہ معلوم شدہ باشد آمدن آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم بآن ضرورۃ یا انکار آنچہ
جمع علیہ باشد مثل حلال دانستن محرمات کہ اجماع کردہ باشند بر حرمت آن پس اگر باشد آنجمع علیہ ازان قبیل
کہ دانستہ شدہ باشد ضرورۃ ازدین پس آن ظاہر است داخل است فیما تقدم ذکرہ والا پس اگر باشد اجماع ظنی
پس بمخالفت آن کفر لازم نمی آید و اگر اجماع قطعی باشد پس دران خلافست کہ و آنچہ ما عداء آن باشد قائل
بآن مبتدع است نہ کافر و فقہا را در معاملہ آنہا خلافست لکہ آن خارج است ازین فن متکلمین فافہم و باللہ
التوفیق و فقیر جمیع فرق بنی اسرائیلہ و فرق اسلامیہ را بمع بعض معتقدات ایشان ذکر نمود تا لبیب فطن دران
نظر انداختہ معلوم نماید کہ در طوائف صوفیہ جہلہ بکدام ازین فرق در معتقدات شان موافق است تا دانستہ او را تنبیہ
نماید و ازان راہ او را باز گردانیدہ براہ صواب باز آرد و ہو المستعان و علیہ التکلان المقصد الثانی فی رد ما قال بہ المتصوفۃ
الجہلۃ و بیان مراو ما نقل عن المشایخ الکرام و طالب طریق را باید کہ ازاین چنین کسے کہ بر قدم محمدی نباشد و عقایداو
موافق عقاید سلف صالحین کہ بمیزان اقوال و افعال و احوال صاحب شریعت سنجیدہ نباشد پرہیز نماید در صحیح مسلم
آوردہ است عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم فی آخر الزمان دجالون کذابون یاتونکم من الاحادیث
بما لم تسمعوا انتم ولا آباءکم فایاکم وایاہم لا یضلونکم ولا یفتنونکم رواہ مسلم ابو ہریرہ گفت کہ گفت رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم
در آخر الزمان دجالان بسیار دروغ گوئی باشند می آیند بشما سخنان کہ نہ شما شنیدہ باشید و نہ پدران شمان پس
شمان از ایشان پرہیز یہ وایشان را از خود دور دارید تا شما را گمراہ نکنند و در فتنہ نیند از ند مراد درینجا تحفظ و احتراز
است از صحبت اہل بدعت خصوصا از کسے کہ دعوی مشیخت کند و بر مسند شیخی نشیند و مردم را مرید گیرد و حال
آنکہ بر قدم محمدی نباشد بر راہ تلبیس سلوک دارد قال فے المثنوی ؎ چون بسے ابلیس آدم روئے ہست +
پس بہر دستی نباید داد دست + حرف درویشان بدزدد مرد دون + تا بخواند بر سلیمی آن فسون + زانکہ صیاد
آورد بانگ صفیر + تا فریبد مرغ را آن دام گیر + کار مردان روشنی و گرمی است + کار دونان حیلہ و بے شرمی است
وایضا در صحیح مسلم آوردہ است عن ابن سیرین قال ان ہذا العلم دین فانظروا عمن تاخذون دینکم این علم دین است
پس نظر کنید از کہ میگیرید دین خود یعنی آن شخص کہ ازان تحصیل علم دین از عقائد و فقہ و تصوف میکنید بر قدم
محمدی ہست یانی اقتدا بکسے باید نمود و تابع کسے باید و شد و مرشد کسے را باید گرفت کہ قول و فعل و حال او بمعیار
شرع پیمودہ باشد و الا نہ مثل او گمراہ خواہد شد و آنچہ در حدیث ابی ہریرہ آمدہ کہ گفت قال رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم الکلمۃ الحکمۃ ضالۃ الحکیم فحیث وجدہا فہو احق بہا رواہ الترمذی و ابن ماجۃ و قال الترمذی ہذا حدیث
غریب و ابراہیم بن الفضل الراوی یضعف فی الحدیث کلمۃ حکمۃ گم شدہ حکیم است پس ہر کجا کہ یافت پس او سزاوار
و لائق است یعنے گاہی بکلمۂ حکمت نا اہلی تکلم خواہد کرد و ہر گاہ آن از نا اہلی بشنو و آنرا بگیرد و عمل نماید و بر تقاضے

قایل آن نظر نکند از اینجا گفته اند فانظر الی ما قال ولا تنظر الی عن قال درینجا متابعت قایل نمے آید بلکه همان کلمه حکمت که
آن قایل را ازان خبر تفوه بهره دیگر نیست ازان اخذ نموده بران عمل میکنند وبسیاری از مشایخ ناقصین از مشایخ
کاملین ویا از کتب ثقات کلمات را اخذ نموده بآن تکلم مینمایند واز حقیقت آن کلمه ومورد آن هیچ اطلاعے ندارند
وبدان سبب هم خود گمراه شده اند وهم دیگران را گمراه ساخته اند عصمنا الله تعالیٰ ومن توسل بنا ومن انتسب الینا
بلطفه وکرمه بر رائے فیض پرلائے علماء دیندار ومشایخ عالی مقدار روشن بوده باشد انکه بعض متصوفه جهله اهل
زوب که راه تجرید وتوحید اختیار نموده اند وباحکام شرعیه مقید نیستند علم وعلما را تحقیر مینمایند بلکه علم را حجاب میدانند و
مقبول پیر را مقبول حق میدانند ومردود پیر را مردود حق ورقص وسماع حلال میدانند وایضا زنا حلال میدانند
بلکه میگویند که در حالت زنا کردن حال ما زیاده میشود وزنار بر میان بستن جایز میدانند ودیدن حق تعالے در
دنیا جایز دارند این طایفه از شریعت حقه منحرف اند وبتسویلات نفس وشیطان گرفتار اند لایق درجه مشیخت نیستند بر علماء
دیندار که نگاهبانان دین محمدی اند ومشایخ کرام که زنده کنندگان شریعت وطریقت وحقیقت اند این چنین
مبتدعان را از طریق ضلالت منع نمایند وبدانانند که اهانت وتحقیر علم وعلماء همچنین دشمنے علماء من حیث کونهم علماء و
سبهم من هذه الحیثیة نزد ثقات علماء ومشایخ کفر است وزنا اوبرد حرام میگردد صرح بذلک ابو المکارم فی شرح
مختصر الوقایة وکذلک صاحب الاجناس فی مختلفات زفر ویعقوب وکذا فی البزازیة وکذا فی الحموی شرح الاشباه
والنظایر وسخن علما قبول ناکردن وعلم ظاهر شریعت را حجاب دانستن وطریقت وحقیقت از شریعت جدا انگاشتن
گمراهی است همه از هم جدا نیستند مثلا لا اله الا الله محمد رسول الله گفتن شریعت است وبتکلف نفی الهه باطله نمودن
واز ساحت سینه غیر حق دور کردن وباور بر وحدت حق تعالے وبر رسالت محمد رسول الله صلے الله علیه وسلم
داشتن طریقت است وبے تکلف چون این معنے حاصل گردد وجمعیت حاصل شود حقیقت است وایضا عمل بر
فتوےٰ نمودن شریعت است وعمل بر افضل نمودن وتقوی از شبهات اختیار نمودن طریقت است وچون
بے تکلف این عمل کردن حاصل گردد حقیقت است فرق شریعت وطریقت بظاهر وباطن است مثل ظاهر دست
وباطن دست مجموع یکدست است فرق ظاهر وباطن است غیر از اختیار نمودن شریعت طریقت را اعتباری نیست
کل طریقة ردتها الشریعة فهی زندقة وآنچه از بعضے منقول است که گفته است العلم حجاب اکبر وعلم را حجاب اکبر گفته است
مراد او از علم علم سالک است بر وجود خودش چه فناء فناء که آنرا فناء اتم گویند وقتے حاصل گردد که سالک را بر فناء خودش
شعورے نماند چه شعور از جمله صفات است وبقاء شعور مشعر است بر بقاء ذات سالک وبقاء ذات سالک مشعر است
بر عدم فناء اتم واکمل واین متصوفه جهله علم سالک را که در وقت فناء خود دارد بر فناء خودش بر علم ظاهری شرعی حمل
کرده اند واز علم شرعی نفرت مینمایند قبحهم الله تعالیٰ ما اجهلهم وانی یوفکون امام مالک رحمه الله تعالے میفرماید من تصوف
ولم یتفقه فقد تزندق ومن تفقه ولم یتصوف فقد تفسق ومن جمع بینهما فقد تحقق کمال انسانی در دین بسه چیز است
علم کلام که علم عقاید است وفقه وتصوف بی یکے ازین سه علوم نقصانست وبر رد وقبول هر چیزے موقوف نیست

اگر شریعت کسے را قبول کرداو مقبول است واگر رد کرد او مردود است بلے اگر رد و قبول پیر شرعا بوده باشد رد و قبول پیر
عین رد و قبول شرع است چه مرشد حقیقی آنست که باعتقادیات و عملیات و حالات و وجدانیات شرعیه دعوت کند
والا فلا عبرة لدعوته فانه ضال ومضل و سرود کردن و رقص نمودن حرام است ذکره فی التاتارخانیة و نفی کردن از
بلد و کسان را که بلهو و رقص دعوت کنند ابلغ است در صیانت و اشمل است در دیانت تا قطع فتنه از عامهٔ مومنان
صورت گیرد و در ذخیره آورده است که رقص کردن گناه کبیره است و از بعض مشایخ که رقص سرزده است حرکت او در
حالت سماع مثل حرکت مرتعش بود و صاحب عوارف المعارف قدس سره که از اجلهٔ مشایخ کرام است فرموده است
که برقص و سماع مشایخ که اقتداء کرده میشود نمے زیبد چه آن مشابهت بلهو دارد و سوال کرده شد که آیا جائز است سماع
مر مشایخ ربانی گفتند اگر سماع سماع قرآن و موعظه باشد جائز است و مستحب و اگر سماع غنا باشد حرام است چه غنا و سماع
غنا حرام است اجماع کرده اند بران علماء اعلام و مبالغه نموده اند دران و کسان که از مشایخ صوفیه مباح داشته اند کسان
اند که از هواهائے نفسانی خلاص شده اند و بزیور تقوی محلی گردیده اند آنها محتاج اند مثل احتیاج مریض بدوا و برائے
اباحت سماع شرایط اند یکے ازان آنست که دران جمع امارد و بچهائے بے ریش نباشند دویم آنکه همه جماعه صوفیه
باشند حتی القوال و در ایشان فاسقے نباشد و نه اهل دنیا و نه زنی سیوم آنکه قوال صاحب طمع نباشد و اجرت بران
نطلبد و عارف باشد چهارم برائے طعامے و فتوحی جمع نشده باشند پنجم برنخیزند از مجلس مگر مغلوبین در حال ششم
بر ایشان وجد صادق باشد حاصل آنست چون درین زمانه این شرائط پیدا نمیشوند رخصت سماع نیست چه حضرت
جنید قدس سره توبه کرده بودند در زمانه خود کذا فی الحمادی و این عجب است که ایشان را بر سماع قرآن مجید لذت و حضور
و وجد حاصل نمیشود و بر قول بندگان خصوصا بر قول فسقه این امور مر ایشان را حاصل میشوند و آنکه میگویند که چون
دیدار الله تعالی در دنیا نه بنی در آخرت نه بنی خلاف عقاید جمیع سلف صالحین است در عقاید آورده است هو مرئی
للمؤمنین یوم القیامة در جواز رویت وی تعالے ببصر در بیداری دو قول است و استاذ ابو القاسم قشیری صاحب رساله
قشیریه قدس سره فرموده است که قول صحیح عدم جواز است و این سخن در جواز و امکان اوست و لیکن عدم وقوع و تحقق
آن مر غیر آنحضرت صلے الله علیه وسلم در شب معراج متفق علیه است و اجماع محدثین و فقها و متکلمین و مشائخ طریقت
بر آنست که اولیا را حاصل نیست و در تعرف که از کتب ثقه مشایخ است و در حق آن گفته اند لولا التعرف لما عرف التصوف
میگوید که هیچکس از مشائخ را نمیدانم که ادعاء آن کرده باشد و از هیچ یکے حکایت آن بصحت نرسیده مگر طایفه مجاهیل که
ایشان را کسے نشناسد و مشائخ اتفاق دارند بر تضلیل مدعی آن و تکذیب وے و گفته اند که ادعاء آن علامت عدم معرفت
حق است هر که این دعوی کند بحقیقت خدائے تعالی را نشناخته باشد و شیخ علاء الدین قونوی در شرح تعرف میگوید
اگر کسے معتبرے نقل آن بصحت رسد تاویلش باید کرد و در تفسیر کواشی آورده که معتقد رویت الهی بچشم سر مر غیر آنحضرت
را صلے الله علیه وسلم غیر مسلم است و اردبیلی در کتاب انوار در فقه شافعی میگوید که هر که گوید که من خدائے تعالی را عیانا در
دنیا مے بینم و مشافهته با وے کلام میگویم کافر گردد و در عقیده منظومه آورده است شعر و من قال فی الدنیا یراه بعینه

فذلک زندیق طغی وتمردا + وخالف کتب الله والرسل کلها + وزاغ عن شرع الشریف والعدا + وذلک ممن قال فیه
الهنا + یری وجهه یوم القیمة اسودا + و بر عدم وقوع رویتہ اولیا حق تعالے را در دار دنیا دلالت دارد حدیث طبرانی که
از ابی امامہ روایت کرده است گفت ابو امامہ کہ گفت رسول خدائے صلے اللہ علیہ وسلم لن تروا ربکم حتی تموتوا وقولہ
صلے اللہ علیہ وسلم وانکم لن تروا ربکم حتی تموتوا فیما اخرجہ احمد فی مسندہ وابو داود فی سننہ عن عبادة بن الصامت عنہ
صلے اللہ علیہ وسلم فیما قالہ صلے اللہ علیہ وسلم فی خروج الدجال وقولہ صلے اللہ علیہ وسلم ولا ترون ربکم حتی تموتوا فیما آخرج
ابن ماجة فی سننہ والحاکم فی مسندہ والضیاء المقدسی عن ابی امامة عنہ صلے اللہ علیہ وسلم فی حدیث فی خروج الدجال
ونزول عیسیٰ بن مریم علیہ السلام وبعض مشاہدہ قلبی جائز داشتہ اند ومشاہدہ قلبی گاہے بحدے میرسد کہ مشاہداو
را مدیت بصری میدانند ودر مواہب لدنیہ در مقصد خامس آورده است کہ خدا یتعالیٰ مے آفریند در قلب مثل رویت
بچشم واین بعید نیست نظر بر قدرت کاملہ او تعالے ومحققین صوفیہ گفتہ اند چنانچہ رویت بصری مر غیر آن حضرت را
صلے اللہ علیہ وسلم جائز نیست رویت قلبی ایضا جائز نیست وصاحب تعرف بہمین رفتہ است وابن العربی قدس سرہ
برہمین قائلست وحضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ ہمین را اختیار نموده است وہو الذی نتدین بہ ومشاہدہ
صوفیہ در آثار ذات وصفات است ورویت او تعالے در خواب مختلف فیہ است امام غزالی رحمہم اللہ تعالی جائز
داشتہ است باین معنے کہ گویدرائے کہ دیدم خدائیتعالی را در خواب نہ باین معنے کہ دیدم صورت ذات خدائیتعالی
را چنانکہ میگویند دیدم رسول خدائے را صلے اللہ علیہ وسلم نہ باین معنے کہ دیدم من ذات او را یا روح او را یا شخص او
را یا جسد او را بلکہ بمعنے آنکہ دیدم مثال او را فافہم وانکہ میگویند کہ تا کافر نشوی مسلمان نشوی وبعضے میگویند کہ زنار
در گردن مے اندازیم وکافر میشویم خدائے تعالیٰ ما یا نزا مے بخشد این سخنہا ومثل آن ہمہ خرافات وشطحیات صوفیہ
است آن را در عرف شرع اعتبارے نیست ودر شرع باین کلمات ماخوذ است والرضاء بالکفر کفر در فقہ مسئلہ مقرر
است در حموی شرح اشباہ آورده است لو تزنر بزنار الیہود والنصاری اے بقصد الاستخفاف بالاسلام یکفر
وآنکہ از بعض مشائخ منقول است کہ گفتہ شعر کفرت بدین اللہ والکفر واجب + لدی وعند المسلمین قبیح + مراد
ازان کفر کفر طریقت داشتہ است کہ عبارت است از پوشیدن وجود ماسوئے اللہ بتجلی وجود حق تعالے
بحدے کہ در نظر شہود او جز الحق تعالیٰ نماند وشک نیست کہ چون غیر حق تعالیٰ بتجلی حق تعالے در نظر سالک پوشیدہ
شد در نظر او غیر حق تعالیٰ نمے ماند ومتوجہ الیہ او غیر از حق تعالے نمی باشد درین حالت او را باسلام حقیقی مشرف
مے سازند پس کفر باین معنے موصل بحقیقت اسلام باشد بخلاف کفر شرعی کہ پوشیدن حق است بباطل وآن
اقبح قبایح است وتکلم باین کفر طریقت حالت سکر میخواہد تا صوفیہ او را ببیان مراد معذور دارند ودر عرف شرع بآن
ماخوذ است چہ احکام شرعیہ دائر بر ظاہر اند ولہذا گفتہ اند کہ قاتلان حلاج ماجور بودند وحلاج شہید ماجور بودن
علماء نظر بر ظاہر شرع بوده وشہید بودن حلاج نظر بر غلبہ حال او کہ معذور بود عین القضاة ہمدانی در تمہیدات
خود آورده است در کفر سر عظیم است ودر زنار رموز ہاء دقیقہ است ہر کہ بشناسد حقایق آنرا وبداند دقایق آنرا

وبداند دقایق آنرا آن مؤمن است حقیقی در گلشن راز زنار را بعقد خدمت بیان فرموده و در نفحات آورده است
که عبدالرحمان خراسانی گوید شخصے پرسید در سرائے شبلی آمد و در بزد شبلی فرادر آمد سر برہنه و پا برہنه گفت کرا میخواہی
گفت ترا نشنیدۂ مات کافرا فلا رحمه الله شیخ الاسلام گفت که نفس خود را گفت انتهی یعنے اراده دارد بکافر نفس خود را بعضے
مشایخ گفته اند که نزد ما این کلام را دو وجه است اول آنکه دید شبلی انکه سوال کرده میشود و پرسیده مے شود و
زیارت کرده میشود و گمان خیر در وے کرده میشود پس غالب شد بر وے ذل عبودیت در رویت شر ذاتی و عدم
اصلی و ظلمت محضه که دران شوب نور نیست و حقیقت کفر ہمان عدم و ظلمت است پس گفت آنچه گفت بغلبه لسان
حال و این و این از قبیل آنست که نقل کرده است امام در احیاء العلوم که آمد زائری بداؤد طائی پس داؤد طائی گفت
چه مے خواہی گفت زیارت تو گفت نعم ما فعلت انت اما ہر چه من ام پس میگوئیم نفس خود را زیارت میکنند ترا
مردم پس تو زاہدی والله که زاہد نیستی یا عابدی والله که عابد نیستی یا صالحی والله که صالح نیستی مگر در ایام شباب فاسقے
بودی پس چون کلان سال شدی گشتی شیخے ریاکار والله که ریا قبیح است از فسق پس حال شبلی و داؤد طائی درین دو
واقعه واحد است که بظهور عشق بر ایشان بصفت جلال و غیرت سرزده مگر انکه داؤد تکلم بادب علم کرده و شبلی مغلوب بقہر
معرفت بود پس تکلم کرد بلسان حال عشق و حافظ اداب معرفت از ینجا میگوید ؎ یک قصه بیش نیست غم عشق
وین عجب + کز ہر زبان که میشنوی نامکرر است + و دیگر فرموده است ؎ ما را به نیاز آرد و دارا بسر ناز + ہر موج
برنگ دگر است آب عنب را + و وجه دوم آنکه ہر گاه که دید که او را زیارت میکنند عشق بر وے غیرت خورد که او
طلب کرده میشود بدون حق تعالےٰ پس درین حالت دید نفس خود را صنمی که پرستیده میشود بدون حق و فرعونی
که دعوی الوہیت میکند پس تکلم کرد شبلی بصفت جلال عشق و غیرت او و مسمی کرد نفس خود را از جہت صفت این
دار و شرلف کافر و ملعون و بر ہر تاویل نسبت موت کرد بنفس خود برائے اشارتے بمردن از محجوب بحجاب وجود موہوم
و دیدن آن رنگے از رنگہاے دار و مذکور انتهی و نزد این فقیر این کلام را وجہی است دیگر و آن آنست که چون
شبلی اداء امانت باہل امانت نموده و عین و اثر او فانی شده بموت حقیقی متحقق گردیده بود و وجود او بتجلاء وجود
حق تعالی پوشیده شده بود و کفر طریقت که عبارت از پوشیدن ما سوئے الله است بظهور تجلاء وجود حق تعالےٰ
صورت گرفته بود گفت اما سمعت انه مات کافرا یعنے نشنیدۂ که او مرده است کافر و چون خواہش عود نداشت - و
باستغراق در توحید وقتش خوش بود گفت فلا رحمه الله تعالےٰ یعنے رحمت نکند او را خدا تعالی باعطاء وجود موہوب
و ہمچنان بر حالت فقدان باشد تا در نظر شہود او وجود و توابع او مضمحل باشند و قول او قدس سره انه مات کافرا
مؤید ہمین معنے است و درین تنبیه است مر زائر را که شخصے که عین و اثر او فانی و مضمحل باشد چون زیارت کند
نسبت خیر باو چگونه نمائید که چون ذات او فانی گردیده باشد صفات بر چه قیام دارند والله تعالےٰ اعلم بحقیقة
الحال و منقول است که بعض مشایخ در حالت سکر زنار بسته اند نه انکه در حالت صحو این امر قبیح شرعی اختیار
نموده حاشا لله سبحانه و بعضے بمعنی دیگر بسته اند می آرند که ابو یزید بسطامی قدس سره چون مختصر شد زنار بر میان

بست پس گفت اگر گفتم روزے سبحانی ما اعظم شانی پس من امروز کافر مجوسی ام قطع میکنم زنار خود را و میگویم اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا رسول الله و این قضیه را حمل کرده اند بعض محققان اکابر بر دیدن قصور نفس واو اراده کرده است توافق ظاهر و باطن خود از جهت اظهار شرک خفی و اقرار بآن از کمال مقام صدق انتهی و این حالت را ایضا دو وجه توان گفت وجه اول انکه او رضی الله تعالے عنه دید وجود موهوم ممزوج را بصبغ رسوم درین حالت شریف کفر و حجاب اکبر که ما فوق آن حجاب دیگر نباشد و نیک گفته است قائلی که گفته است ؎ اذا قلت ما اذنبت قالت مجیبة وجودک ذنب لا یقاس به ذنب + و چون وقت آوان زوال این رسوم وجود به است که آن نزد عارف کفر و حجابست و زنار صورت کفر وجود موهوم است بست آن زنار را پس قطع کرد آنرا در وقت قطع عرق آن وجود موهوم که آن وقت انتباه است که در حدیث نبی کریم علیه الصلوة والسلام یا در قول حضرت علی کرم الله وجهه واکرم مثواه بآن اشارت رفته است الناس نیام فاذا ماتوا انتبهوا در دل او اختیار کردن غیر حق تعالی نبود پس از روے صدق قیام برین فعل نمود اظهار این حال کرد چنانچه گمان داشت وجه دویم انکه طغیانی کرد عشق از وے درین وقت پس سختی کرد و غلیان نمود پس طلب کرد از حق تعالے قطع زنار چه این طور وجدان اوست و مظنهٔ قرب او و این اول مقام است از مقامات سلوک شرعی در حق محجوب بحجاب کفر پس اراده کرد شیخ اینکه داخل شود بر حق تعالے ازین باب پس گفت الٰهی ان قلت یوما الخ یعنے ان طلبتک فی مقامات القرب والتوحید فان الیوم اطلبک فی توبة الکافرین فانک لا تعرف این تو جدای پروردگار من اگر روزی طلب کردم ترا در مقامات قرب و توحید پس تحقیق امروز طلب میکنم ترا در توبه کافران بدرستی که تو معلوم کرده نمیشوی که کجا یافته میشوی و بستن زنار از شیخ شبلی قدس سره ایضا نقل شده چنانچه حضرت شیخ عطار در منطق طیر آورده ؎ وقت مردن بود شبلی بے قرار + چشم پوشیده دلے پر انتظار + در میان زنار حیرت بسته بود + بر سر خاکسترے بنشسته بود + گه براندی اشک بر خاکستر او + گاه خاکستر فشاندی بر سر او + سائلے گفتش چنین وقتے که هست + دیده کس را که او زنار بست + گفت میسوزم چه سازم چون کنم + چون ز غیرت می گدازم چون کنم + جان من از هر دو عالم چشم دوخت + این زمان از غیرت ابلیس سوخت + چون خطاب لعنتی او را است بس + زین اضافت آمد افسوسم بکس + و این از جهت شدت غیرت بود شیخ بایزید بسطامی قدس سره طلب حق تعالے نمود بقطع زنار و شبلی بشد زنار. و ظاهر کلام شیخ عطار در انست که آن زلت شرعی است و این زلت اگرچه شرعی است اما منشاء آن محبت حقیقی بوده ست انتهی و این همه نیرنجات محبت و عشق اند که بسیاری کسان را در راه ضلالت انداخته است و ازینجا گفته اند که انشعاب فرق بهفتاد و دو فرقه همه از فنون و جنون عشق است بلکه تصریح نموده اند تا آنکه رئیس هر فرقه گمراه نشده است مگر از تصوف بعد از فتح شدن بروے نیرنجات عالم معانی پس ازین سخنان و صاحبان این چنین درین دوران احتراز باید نمود تا در ورطه هلاکت نیفتد و ضال و مضل نگردد و آنچه از مشائخ صادر شده است چنانکه گذشت فافهم و تا که بر اصطلاحات و حالات این طائفه بطول صحبت واقف نشده باشد در کلمات ایشان تصرف ننمایند تا در ورطه هلاکت

نیفتند خوش گفته اند ؎ چون ندیدی دمے سلیمان را + تو چه دانی زبان مرغان را + وآنکه در تصور صفات ذات را حاضر در زمان ومکان میدانند وبصورت شئے تصور میکنند کفر است تصور وفکر کردن در ذات جائز نیست وہمچنین در صفات در حدیث وارد است تفکروا فی آلاء الله ولا تفکروا فی ذات الله امر بتفکر در آلا که آثار ذات وصفات اند که آن مصنوعات اند از برائے حصول معرفت وجود حق تعالےٰ وصفات کامله او است واز جہت اطلاع یافتن بر استحقاق عبودیت تا محکم شود بنده در مقام عبودیت وبنده خاص حق تعالےٰ گردد واین تفکر از باب سعادت دینیه ودنیویه است ونهی از تفکر در ذات از برائے آنست که این تفکر ضایع است چه راه وصول بذات پاک نیست ما للتراب ورب الارباب نعم ما قال حافظ اداب المعرفة ؎ عنقا شکار کس نشود دام بازچین + کانجا ہمیشه باد بدست است دام را + وایضا فرموده ؎ برو این دام بر مرغ دگر نه + که عنقا را بلند است آشیانه + وقال الحسین البجستری فی گلشن راز ؎ در آلا فکر کردن شرط راه است + ولی در ذات حق محض گناه است :. وچنانکه در ذات حق تعالےٰ تفکر نباید کرد در صفات او تعالےٰ ایضا تصور وتفکر را راه نباید داد که صفات او ایضا وراء ادراک اند وحق تعالیٰ قبل از وجود زمان ومکان موجود بود کان الله ولم یکن معه شئے والآن کما کان خدائے تعالےٰ موجود بود ونبود با او ہیچ شئے موجود الحال چون زمان ومکان موجود است ایضا با وجود زمان ومکان موجود است زمان نزد حکماء عبارتست از مقدار حرکت فلک اطلس ونزد متکلمین عبارت است از متجدد معلوم که مقدر کرده شود بآن متجدد آخر موہوم چنانکه گوید می آیم پیش تو نزد طلوع شمس طلوع الشمس معلوم متجدد است وآمدن او موہوم پس چون مقارن شد آن موہوم بآن معلوم زایل شد ابہام ومکان نیز در رنگ زمان موجود است وہر دو حادث اند ودر ازل الآزال که حق تعالےٰ موجود بود زمان ومکان موجود نبوده است بعد ان لم یکن موجود آمده اند پس حق تعالےٰ چنانکه قبل از وجود آنہا موجود بود با وجود موجود شدن آنہا ایضا موجود است پس با زمان ومکان موجود است نه آنکه در زمان مکان است وہر چه در زمان ومکان باشد او حادث است وعاجز مثل جمیع اشیاء زمانیه ومکانیه واو تعالےٰ صورت ندارد تا مثل شئے از اشیاء باشد وتجلیات ذات وصفات او تعالےٰ در مرایائے اکوان ظاهر شده اند ہر کجا که ہستی است پرتو ہستی او است وہر جا که صفات کامله ظاهر اند پرتو صفات کامله او است واو تعالےٰ حد وشکل نیست وتجلاء ذات وصفات او در مرایاء اکوان بحسب قابلیت آئینه بصورت وحد وشکل ظاهر شده اند جاہلے باشد که آثار ذات وصفات را که در مرایا ظاهر شده اند وبحد وشکل مرات نمودار شده اند دیده برائے ذات صورت ثابت کند وبظهور ذات وصفات در مکان قایل شود محققین صوفیه با علماء در عقاید متفق اند میگویند ہو تعالےٰ لا یتمکن فی مکان ولا یجری علیه زمان ولا یشبهه شئے ولیس فی جهة ولا ضد له ولا ند له ولا ظهیر له ولا معین ولا یتحد بغیره ولا یحل فیه وبا وجود آن این معانی را بکشف صحیح دریافته اند ومقصود از سلوک طریقه تحصیل ازدیاد یقین در معتقدات شرعیه تا از تنگنائے استدلال برآمده بفضاء واسع کشف وشهود آئیند واز اجمال بتفصیل گرایند مثلا وجود واجب الوجود تعالےٰ ووحدت او سبحانه وتعالےٰ اول بطریق استدلال یا بتقلید معلوم

گردیده بود و باندازه آن یقین بهم رسیده بود چون سلوک طریقهٔ صوفیه علیه دست دهد آن استدلال و تقلید بکشف و شهود
مبدل میگردد و یقین اکمل حاصل میشود و علی هذا القیاس سائر الاعتقادیات و ایضا مقصود تحصیل تیسیر است در احکام
شرعیه و ازالهٔ عسر که از امارگی نفس میخیزد و یقین این خادم الفقراء آنست که طریقهٔ صوفیه فی الحقیقة خادم علوم شرعیه
است نه امرے مبائن از شریعت و آنکه میگویند که عارف را چون یقین حاصل شد عبادة از وے ساقط
گردد و مار ابصلوة و صیام چه کار است ما دایم در صلوة تیم این قول ایشان موجب ضلالت و گمراهی و کفر است تصریح
کرده است در شرح عقاید نسفی و غیره من کتب الفقه بتحقیق معلوم گردیده است که حضرات انبیا علیهم الصلوة والسلام
افضل خلائق اند از روی درجه و مقام هیچ احدے را از امم درجه ایشان حاصل نیست انتهاء درجه کاملین
از امم ابتداء درجه انبیاء کرام است سر افضل اولیاء امت زیر قدم انبیا است با وجود علو درجه ایشان عبادات و
اوامر و نواهی از ایشان ساقط نشده اند و همچنین از اولیاء کرام واحدے بمقامے نرسیده که ساقط شده باشد
از وے امر و نهی پس بنده مادام که عاقل و بالغ باشد نمے رسد بمقامے که ساقط شود از وے امر و نهی و
بعض اهل اباحت باین رفته اند که بنده چون برسد بغایت محبت و دل او از صداء غفلت صفا یابد و اختیار
نماید ایمان را بر کفر ساقط میشود از وے امر و نهی و داخل نمیگرداند الله تعالے او را در دوزخ بارتکاب کبائر و بعض
از ایشان باین رفته اند که ساقط میشود از ایشان عبادات ظاهره و میگردد عبادت او تفکر و تحسین اخلاق
باطنه و این کفر و زندقه و ضلالت و جهالت است امام حجة الاسلام گفته که قتل او بهتر است از قتل صد کافر و در
قرآن کریم وارد شده است و اعبد ربک حتی یاتیک الیقین عبادت کن پروردگار خود را تا که بیاید ترا موت
یعنے مدام تا قید تا قید حیات در بندگی باش و اجماع دارند مفسران برانکه مراد از یقین موت است و شیخ عبد الرزاق
کاشئے که از مشایخ ثقه است و تاویلات او را اکثر اولیاء کرام قبول داشته اند و تاویلات او را مختار نموده اند او
نیز مراد از یقین موت داشته است در تاویلات آورده است و اعبد ربک بالتسبیح و التحمید و السجود المذکور
ای سجود الفناء فی ذاته حتی یاتیک الیقین فتنتهی عبادتک بانتفاء وجودک فیکون هو العابد والمعبود جمیعا لا
غیر انتهی یعنے یاتیک الموت التی هی نسیان ماسوے و الفناء فی الله و لا یبقی فی نظر شهودک ظاهرا و باطنا الا
الله سبحانه فتنتهی عبادتک بانتفاء وجودک و انیتک لان الفانی لا ینسب الیه شئ من الافعال فیکون هو
العابد والمعبود فی شهودک و العبادات تصدر عن السالک فی هذه الحالة علے حسب العادة و یکون مقید الذلک
کذلک بالاحکام الشرعیة و عدم فواتها فی حالة السکر والمحویة علامة صحة الحال و علیه المحققون من المشایخ الکرام هذا
و اما انکه از بعض صوفیه منقول است که چون سالک بمقام معرفت برسد ساقط میشود از وے تکلیف عبادت توجیه
آن نزد محققین صوفیه آنست که تکلیف ماخوذ از کلفت است بمعنے مشقت و عارف عبادت میکند پروردگار خود را
بلا کلفت و مشقت بلکه لذت میگیرد بعبادت و شرح صدر او بطاعات حاصل میشود و زیادة میشود شوق و نشاط
او بزیادت عبادت و طاعت و طول قیام و قراءت و نحو ذلک از جهت علم برانکه اینهمه ابواب سعادت اند

وازینجا بعض مشائخ فرموده اند دنیا افضل است از آخرت زیرا نکه دنیا دار خدمتست وآخرت دار نعمت ومقام خدمت
بهتر است از منزلت نعمت واز حضرت علی کرم الله وجهه واکرم مثواه مے آرند که فرموده است اگر من مخیر گردانیده
شوم در اختیار نمودن مسجد وجنت هرائینه اختیار نمایم مسجد را زیرا نکه مسجد حق خدا یتعالیٰ است وجنت حق نفس است
وازینجا بعض اولیا طول بقا در دنیا بر دنیا اختیار نموده اند با وجود که بقا در آخرت است فافهم والکار از نماز وروزه
کفر است وهمچنین ترک عبادت استخفافا کفر است صرح بذلک فی کتب الفقه نماز وروزه راکه موجب قرب حضرت
حق تعالے اند چون سالک ترک نماید وفرائض را ضایع کند پس وصول او بحق تعالیٰ از کدام راه خواهد شد در حدیث
قدسی وارد شده است وما تقرب الی عبدی بشئ احب الی مما افترضت علیه ولایزال عبدی یتقرب الی بالنوافل
حتی احبه فاذا احببته کنت سمعه وبصره الحدیث وحضرت رسول اکرم صلے الله علیه وسلم درحق نماز میفرمودند قرة
عینی فی الصلوة یعنے روشنائی چشم من در حالة نماز است وانکه حضرت سر الله الاعظم علیه الصلوة والسلام فرموده
اند لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک مقرب ولا نبی مرسل یعنے مرا با خدا یتعالیٰ در کمال حضور وقتیست که گنجائے
ندارد با ما دران وقت ملک مقرب ومراد ازان جبرئیل است ونه نبی مرسل ومراد ازان نفس مبارک او است
صلے الله علیه وسلم بعض کمل اولیاء بر وقت نماز حمل نموده اند وقت نماز اراده داشته اند وشک نیست که در
نماز بجدے حضور حاصل میشود که شعور بر نفس خود نمیماند وعبادت بطریق عادت بر وجود جاری میشود آیات قرآنیه
که در شان قیام نماز وارد اند ونص اند دران باب محمول بر ظاهر اند النصوص تحمل علے ظواهرها ومع ذلک
دران اشارات لطیفه اند که مشائخ کرام با وجود عمل بر ظاهر آن باشارات نیز عمل مینمایند چنانچه در نماز ظاهری
توجهی والتفاتی بغیر نمیماند ظاهرا در نماز قلب که عبارت از فناء اوست در حق تعالے بحیثیتے باید که استعمال جوارح
دل را ازان حالت مشغول نکند وباز نکرداند وچون باین صفت فناء قلبی حاصل گردد بحقیقت صلوة قلبی
رسیده باشد ودر صوم حق تعالے فرموده است یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم
وپیغمبر خدائے تعالی صلے الله علیه وسلم از جبرئیل وجبرئیل از حضرت حق تعالے خبر داد الصوم لی وانا اجزی
به وگفته اند که دخول بهشت خلائق را برحمت بود ودرجات بعبادت وخلود بجزاے روزه از انکه حق تعالی فرموده
انا اجزی به وحضرت جنید رحمة الله تعالے علیه گفته که الصوم نصف الطریقة فقیر گوید حقیقت روزه امساک است
وکل طریقت درین مضمر است در روزه داشتن وامساک نمودن شارع بمقامات عالیه اشارت فرموده
ودلالت نموده است تا از صورت بمعنے راه برند واز راه قیام بصورت بر معنے قیام نمایند صوم اهل شرع
عبارتست از نگهداشتن شکم وفرج از قضاء شهوت تقربا الی الله بامتثال امر او تعالے بآن صوم در ایام
رمضان واوقات نذر ومانند آن از روزه واجب وغیر آن وصوم اهل طریقت مع ذلک نگهداشتن شکم
وفرج است بلکه جمیع جوارح از سمع وبصر وزبان ودست وپائے از تصرف در گناهے از گناهان وصوم
اهل حقیقت مع ذلک نگهداشتن دل است از همم دنیه وافکار دنیویه وصوم اهل حق که خلاصه خاصة الخاصه اند

امساک مراست از جمیع ماسوی الله و از ینجا دانسته باشی که جاهلے باشد که ظاهر فرایض را که بنیان آن مامور است و موجب
ترقی درجات اند ترک دهد و میل باشارات آن کند و بر آن اخذ نماید نمیداند که طریقت جز امتثال شریعت حاصل نمیگردد
و بے تقید باحکام شرعیه اگر حالتے حاصل گردد آن از جمله استدراج است و طریقه برهمنان است که طایفه بنی اسرائیلیه
اند خوش گفته شعر شریعت را مقدم دار اکنون ٭ طریقت از شریعت نیست بیرون ٭ کسے کو در شریعت راسخ آید ٭ طریقت
او بروے خود کشاید ٭ و ما در فتوحات غیبیه شرح عقاید صوفیه اسرار نماز و روزه بوجه احسن بیان نموده ایم اگر بدست
آید مطالعه آن غنیمت است و آنکه میگویند که ذکر ما وقتے جاری مے شود که بر زنکه اجنبیه محسنه عاشق شویم و باو در یکجا
خواب بخسپیم و در آن وقت که باو دخول میکنیم پیر ما در ان وقت بر ما توجه میکند پس ذکر ما جاری میشود در شرح عقاید
نسفی آورده که استحلال المعصیة کفر والاستهانة بها کفر حلال دانستن معصیت کفر است و سبک دانستن معصیت
کفر است و همچنین آورده است در کتب فقه هر گاه بحلال دانستن زنا کافر گردد اگر آن فعل شنیع از کسے بوجود آید
آن را موجب ترقی باطنی خود دانند آنجاهل ازان کافر در بدترین درجه کفر باشد عصمنا الله سبحانه و من توسل
بنا و من انتسب الینا بحرمت حبیبه محمد علیه افضل الصلوٰة و اکمل التحیات و آنکه بعض جهال قول بعض مشایخ را که
گفته است المجاز قنطرة الحقیقة بر محبت زنان اجنبیات و امارد فرود آورده و آنرا در طریق فسق و فجور خود تمسک گرفته
اند از راه راست بر طرف افتاده اند معنے المجاز قنطرة الحقیقة آنست که از اثر وصول بموثر است و از ظل باصل
تا دائره ظلال تمام و کمال پیموده بدایره اصل داخل گردد یعنے از آثار اسماء و صفات باسماء و صفات برسد و از اسما
و صفات بذات ٭ نه آنکه بر زنان اجنبیه عاشق شود و ازان محبت الٰهی حاصل میشود نعوذ بالله من ذلک هر چند
گوید که درو دست مشاهده حسن و جمال الٰهی میکنم چه اگر این کس در قول خود صادق بودے در سنگی و درختے تجلاء
حق تعالے دیده راه بحق تعالے بردے چه در همه چیز تجلاء او در نظر مے آید و فی انفسکم افلا تبصرون و اینکه از دیدن
چیزهاے دیگر راه بحق تعالے نمے برد و بدیدن زنان محسنه اجنبیه و بچهاے خوب صورت و بعاشق شدن بر آنها
راه بحق تعالے مے برد کذب اوست چه او را اگر راه وصول از اثر بموثر از راه صدق در پیش بودی از دیدن
هر چیز راه بحق تعالی بردے دلت علے وحدانیته آیاته و شهدت بربوبیته مصنوعاته بهیئة حسن مے ریزد
زمر خار جنس این بوستان ٭ نعرهاے بلبلان بر گل زنادستگی است ٭ اگر گفته شود که امام ابو القاسم القشیری
در رساله قشیریه خود آورده است که ایا ولی معصوم است گفته شود که جواب چنانچه انبیا معصوم اند او معصوم نیست اما او
محفوظ است حتی که معه بر گناهان نیست و اگر از وے آفات و زلات بوجود آورند آن امتناع نمے آرد در وصف
ولایت او حضرت جنید بغدادی را قدس سره گفته شد که ایا ولی زنا میکند پس ساعتے دراز سر فرو انداخت
پس بر داشت سر مبارک خود و گفت و کان امر الله قدرا مقدورا انتهی و همچنین رفته است شیخ علے قاری در شرح
مشکوٰة و شرح فقه اکبر آورده است و همچنین گفته است شیخ عبد الحق دهلوی در شرح مشکوٰة و غیره از کتب خود نیز
بیان ذکر کرده است پس چون صدور زنا از ولے در ولایت او نقصان نمے آرد در حق سالک چرا نقصان داشته

باشد جواب امام قشیری و حضرت شیخ قدس سره که فرموده اند نظر بر عدم عصمت اولیا و نظر بر قلم تقدیر اگر رفته
باشد فرموده اند که نظر بران جائز است که واقع گردد در حدیث صحیح وارد گشته جف القلم بما انت لاق و هم در حدیث
آمده است ما من شیٔ لیصیبک لیخطئک وما اخطاک لم یکن لیصیبک سخن در جواز وقوع است نه ایقاع قصدا
چه اولیاء کرام انهماک در مباحات جائز ندارند تا بمحرمات چه رسد تا تقوی اختیار نکنند و تورع صفت لازمه ایشان
نگردد راه بسر منزل مقصود نمی برند لقوله تعالیٰ اِنْ اولیاءه الا المتقون استقامت و عدالت صفت لازمه
ایشان است اگر از مستقیمی و عادلے که بحلیه تقوی محلے باشد کبیره سر زند طبیعت او بعد الوقوع بر همان تقویٰ
او ثابت باشد که بیش از ان بود او را از صفت ولایت خارج نمی کند و او را حق تعالیٰ توفیق توبه داده
باشد و بعد و همدا از ان توبه کرده باشد حاصل آنکه هر که از است مرحوم بتخصیص او بولایت ثابت شده
باشد عصمت او واجب نیست بلی او را حق تعالیٰ در حفظ حمایت خود مے دارد و اگر شخصے که آثار کرامت
و ولایت او ظاهر شده باشند و از وے مخالفت شریعت پیغمبر خدائے جل شانه سر زند در قول و فعل
او که مخالف شریعتها محمد علی صاحبها الصلوٰة والتسلیمات بوده باشند اقتدا کرده نشود و هر که مصر باشد
بر مخالف صریح ظاهر شرعی اعتقاد او عملا لائق مشیخت نیست خصوصا چون آن اعتقاد و عمل مخالف خود
را در دین رتبه داند اگر این شخص مخالف احادیث مشهوره راهی اختیار نموده است او را مبتدع گفته شود
و اگر مخالف احادیث متواتره مے رود حکم کفر بران کرده شود و اگر انکار خبر واحد مے کند فاسق گفته شود
و اگر نعوذ بالله منها از روے اهانت و استخفاف انکار مے کند بهر وجه که باشد کافر گردد اگر گفته شود در حدیث
آمده است که رسول خدائے صلی الله علیه وسلم فرموده اند اذا احب الله عبدا لم یضره ذنب پس ولی را
اگر چه قصدا مرتکب گردد نقصان نداشته باشد جواب گوئیم معنے حدیث آنست که حق تعالیٰ او را
از گناه محفوظ دارد پس ضرر گناه باو نرسد یا بعد از ارتکاب گناه او را توفیق توبه دهد و تائب از گناه
که بصدق دل باشد مثل بے گناه است و مفهوم مخالف ازان حدیث آنست که اذا ابغض الله تعالیٰ
عبدا فلا تنفعه طاعة حیث لا یصدر عنه عبادة صالحة دینیة صادقة ولذا قیل من لم یکن للوصل اهلا فجمیع
طاعاته ذنوب باید دانست بعض مشائخ کرام گفته اند هر که خدائے تعالیٰ را بشناسد ضرر نرساند
او را گناه مراد ازان آن گناه است که قبل المعرفة مرتکب آن شده است لان الاسلام یجب ما کان
قبله و حقیقت اسلام معرفت حق تعالیٰ است بطریق صوفیه که حاصل مے شود بعد از فنا و بقا و فانی و
نیست میگرداند حصول این معرفت گناهان را که قبل ازان حاصل کرده بود و مراد ازین ذنب غیر مظالم
باشد چون حقیقت شئ را مزیت است که نیست آن مر مطلق او را و اگر مراد از ذنب مظالم که حقوق عباد
اند و غیر مظالم که حقوق تعالیٰ اند گرفته شوند هم از کرم او تعالیٰ بعید نیست چه او تعالیٰ مالک علی الاطلاق است
و دلها بندگان در دست او اند بهر نحو آن صاحب حق را رضا مند سازد و گناه آن بنده را عفو کند و پس

ذلک علی الله بعزیز و ممکن است که مراد داشته شود بگناهان آن گناهان که حاصل کرده شوند بعد المعرفة پس مراد داشته شود باین گناهان صغایر نه کبایر زیرا که اولیاء محفوظ اند از ان و عدم ضرر آن بعدم اصرار است بدان گناهان و تدارک آن بلا فصل بتوبه و استغفار و جایز است که معنی او آن باشد که گناه از دے صادر نے گردد چه عدم صدور گناه ملزوم است برائے عدم ضرر او پس درینجا ذکر کرد لازم را و اراده کرد ملزوم را و آنچه توهم میکنند آن ملاحده ازین عبارت که مساغ دارد که عارف مرتکب آن گردد از جهت عدم ضرر آن پس آن باطل است قطعا و زندقه است صریح و این طایفه که این اعتقاد دارند گروه شیاطین اند فاولئک حزب الشیطان الا ان حزب الشیطان هم الخاسرون و ایضا باید دانست انکه شیخ محی الدین ابن العربی رحمه الله تعالی در فتوحات خود آورده است که عاصیانِ خواص مثل عاصیان عوام نیستند تا واقع شوند در معاصی بحکم شهوت طبیعت و این است جز این نیست معاصی خواص بسبب خطا در تاویل صورت میگیرند و ایضاح آن آنست چون حضرت حق تعالی اراده واقع کردن مخالف شرع از عارف بالله تعالی داشته باشد مزین مے سازد بروے وقوع دران عمل بتاویل چه معرفت عارف منع مے سازد او را از واقع شدن در مخالف شرع بغیر تاویل که ظاهر شود او را دران وجه حق زیرا که عارف واقع نمے شود در انتهاک حرمت ابدا و چون واقع شود عارف دران مقدر ازلی بتزیین و تاویل پس ظاهر میگرداند حق تعالی مر او را فساد تاویل که او را دران فعل انداخته چنانکه واقع شد مر حضرت آدم را علی نبینا و علیه الصلوة والسلام زیرا که حضرت آدم علیه السلام بتاویل عصیان ورزید پس چون حق تعالی بروے فساد تاویل او ظاهر سازد حکم کند عارف بر نفس خود بعصیان چنانکه حکم کرد بروے بآن عصیان چنانکه حکم کرد بروے بآن عصیان لسان شریعت و بودن آن عارف قبل الوقوع غیر عاصی از جهة شبهه تاویل مثل مجتهد است در زمان فتوائے خود که امر میکند از جهت اعتقاد که این حکم کرده ام و فتوا داده ام عین حکم مشروع است در مسئله او موصوف بخطا نیست پس در ثانی الحال چون ظاهر شود او را بدلیل که من در اجتهاد خطا شده ام و بصواب نرسیده ام حکم میکند بروئے لسان ظاهر شرع بانکه او خطا شده در زمان ظهور دلیل نه قبل ازان پس معلوم گردید اینکه ممکن نیست مر بنده را که عصیان پروردگار خود کند بنا بر کشف غیر از تاویل یا تزیین یا غفلت یا نسیان تا ابد و گفت رحمه الله تعالی اما قول ابی یزید قدس سره هرگاه سوال کرده شد از وے رحمه الله تعالی آیا عصیان میکند عارف که صاحب کشف باشد پس گفت نعم و کان امر الله قدرا مقدورا پس این منافی آنچه گفته آمدیم نیست زیرا که از ادب عارفان با پروردگار تعالی آنست که حکم نکنند بر خود بتقدیس گویا گفت اگر حق تعالی مقدر کرده باشد بر ایشان در سابق علم قدیم خود بشئے پس ناچار است از وقوع آن پس ناچار است مر عارف را از حجاب که او را او تاویل است یا تزیین انتهی اللهم ارنا حقایق الاشیاء کما هی و جنبنا عن الاشتغال بالملاهی اللهم فوضنا امورنا الیک و اتخذناک وکیلا و صلے الله علی خیر خلقه محمد و علی آله و اصحابه اجمعین ٥ فقط

تمت بالخیر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مکتوب قدوۃ المحققین مالک راہ الیقین سلطان علماء الشرق والصین ہادی المسترشدین ممکن النورین مجمع البحرین المصلح بین الفئتین صاحب الولایۃ الاصیلۃ خزینۃ الرحمۃ دوفینۃ الحکمۃ ہادینا ومہدینا حضرت محمد مسعود دام الشہود پشاوری قدس سرہ بجانب قطب زمان قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما ادام اللہ ظلال ہدایتہ علی فرق المستفیدین آمین

بخدمت شریف محب صادق میان فقیر اللہ حیو سلمہ اللہ بعد از دعوات آنکہ سیر من اللہ آنست کہ سالک دمبدم بجانب حق جل جلالہ میرود اما سالک از وجود خود زائل نباشد وسیر الی اللہ آنست کہ سالک بجانب حق جل شانہ میرود وہمچنان نظرے از خود بریدہ باشد کہ اگر شمشیر تیز در راہ افتادہ باشد وبران عبور کند خبردار نباشد وسیر فی اللہ آنست کہ سالک را وجود خود منتفی شود وسیر مع اللہ آنست کہ سالک از فناء خود خبردار نباشد واین را فناء الفناء خوانند واین سیر را نہایت نیست تجلیات وواردات چندان وارد میکردد کہ از تلاطم امواج آن از شعور خود محو گردد وبصفت الوہیت متصف شود چنانچہ حلاج فرمودہ لافرق بینی وبین ربی الا بصفتین وجود نا منہ وقیامنا بہ ودیگر آنکہ مدرک محسوسات نفس است ومدرک معقولات روح اوست وقلب لطیفہ ایست کہ مدرک اشیا است کہ از محسوس ومعقول مرکب باشد پس باید کہ لطیفہ دیگر باشد کہ غیر معقول وغیر محسوس را کہ آن ذات وصفات باری تعالے است مدرک باشد وآنرا سر خوانند واعلم ان العبد اذا غاب عن جمیع الاشیاء ظاہرا وباطنا حتی عن النفس وصفاتہا فی المذکور وہو القریب ثم یغیب عن الذکر ایضاً فی شہود المذکور فہو الفناء فی اللہ والسلام والدعاء ❊

این کلمات نور لمعات از زبان درفشان غوث الخلائق فی الاکوان حضرت محمد مسعود دام الشہود پشاوری صدور یافتہ اند وقطب وقت قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما را مشرف ساختہ اند

اسماء بر سہ قسم اند اگر اتصاف ذات بآنہا بہیچ شرط مشروط نباشد بر تعقل غیر موقوف نبود چون حی وعظیم اسماء ذات نامند واگر موقوف بود بر تعقل غیر چون علیم ومرید اسماء صفات اند واگر اتصاف او موقوف بود بر وجود غیر مثل خالق ورازق اسماء افعال خوانند ❊

مکتوب حضرت قدوۃ المحققین سلطان علماء الشرق والصین حضرت محمد مسعود دام الشہود پشاوری ایضاً بجانب قطب وقت دلیل المتقدمین افضل المتاخرین قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما ادام اللہ تعالی ظلال ہدایتہ علی المستفیدین آمین

بخدمت جامع الکمالات میان فقیر اللہ حیو دعوات وافرہ وتحیات متکاثرہ واصل متواصل باد خط عرفان نمط بید

عوارف جیدہ و معارف سنجیدہ مندرج بودند۔ الٰہی ترقی دہاد قبل الملاقات بمکاتبات تکاسل نورزند فقیر راز حمت چناں استیلا کردہ کہ بضرور نماز ادا مے شود چیزے اُستادہ چیزے نشستہ روز بروز نقصان است اللہ تعالےٰ مستغرق لجہ قرب و مستہلک امواج احدیہ نماید والسلام علیکم و علی من لدیکم +

ایضاً مکتوب حضرت قدوۃ المحققین سلطان علماء الشرق و الصبین و تاج العارفین ہا دینا و مہدینا حضرت محمد مسعود و اُم الشہود پشاوری قطب وقت قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ہا ادام اللہ تعالیٰ حیوتہ و افاض علینا برکاتہ

بخدمت معتبر ذخیرہ جامع الکمالات میاں فقیر اللہ جیو سلمہ ربہ دعوات وافرہ و تحیات متکاثرہ واصل متواصل باد رقیمہ عنبر شمیمہ متضمن کمال اخلاصمندی محتوی بر خیریت رسید مبتہج ساخت الٰہی تعالیٰ بفضل بے کران ترقیات گوناگون فوق الادراک نصیب کناد بمنہ و یمنہ آنچہ مہربانی کردہ انار فرستادہ بودند رسیدہ وانرز عوض انار انوار دہند و عوض اخلاص کو نکہ من الخواص یاد لو دوبہ انار رسید بدست محبت پرست لعل محمد عوضکم اللہ بخواص نسخہ و تسبعین اسماء والسلام والدعاء قصیدہ بردہ کہ گفتہ شدہ بود اگر برسد خواہسنت

مکتوب حضرت قدوۃ المحققین تاج العارفین سلطان علماء الشرق و الصبین حضرت محمد مسعود و دام الشہود پشاوری لفضائل پناہ اخوند عبد الرشید پشاوری و تاکید حصول شرف صحبت کیمیا خاصیت حضرت قطب وقت قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان

قدوۃ الاحباب آخوند جیو سلمہ ربہ بطالب ارجمند محلے باشند صلاح و تقوی آثار میاں فقیر اللہ جیو کہ عمدہ محبان و مخلصان داعی است قصد حرمین دارد در گزرادن دریا در خدمت وسے شرف اندوز باشند کہ خدمت وے خیلے سعادت است محمد گل را سلام ملا محمد اکرم را پیام برسد والسلام +

ایضاً مکتوب حضرت قدوۃ المحققین سلطان علماء الشرق و الغرب تاج العارفین ہادینا و مہدینا حضرت محمد مسعود دام الشہود پشاوری جانب قطب وقت طالبان خدا حضرت ایشان ہا

ادام اللہ تعالیٰ حیوتہ وافاض علینا برکاتہ

بخدمت جامع الکمالات غنی الفیوضات میان فقیر اللہ جیو سلمہ ربہ بعد از تحیات متکاثرہ آنکہ رقیمہ اخلاص رسید فرحت بخشید فرق آنست کہ اعتبار مرتبہ واحدیۃ بعض ازان قبیل است کہ اتصاف ذات بران مرتبہ باعتبار مشروطیت آن مرتبہ تحقق وبعض از حقایق کونیہ است چنانچہ خالق ورازق و باعث ومحی وممیت وبعض ازان قبیل است کہ اتصاف ذات بران مرتبہ مشروط بران نیست ۔ چنانچہ عالم وحی ومرید اوّل اسماء کلیہ کونیہ اند وثانی اسمأ کلیہ الٰہیۃ اند اگر سالک شروع از اول کرد آن مبداء ثانی معاد آمد واگر از ثانی کرد عکس آمد چنانچہ در شغل مبداء ومعاد ابتدا وانتہاء ہر یکے را بعض اولیاء مبداء ومعاد گفتہ اند باعتبار شروع در سیر واللہ الموفق

والسّلام ط

فقط

کتب خانہ اسلامی پنجاب لاہور کی مختصر فہرست کتب

شمائل شریف

مترجمہ جناب ڈاکٹر حافظ نذیر احمد خاں صاحب لکچرار دہلوی۔ قیمت ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۱۲ر

آیات اللہ الکاملہ ترجمہ حجۃ البالغہ

مصنفہ حضرت شاہ ولی اللہ صاحب محدث دہلوی مرحوم و مغفور ڈبل کاغذ ۲۲×۲۹ کی پوری تقطیع پر زبان اردو نہایت خوشخط چھپا ہے صفحہ ۸۲۴۔ مذہب اسلام سے دلچسپی رکھنے والے اور اسلام کو عقلی دلائل سے سمجھنے اور سمجھنے کے طالب اس کو ضرور پڑھیں اور ہمیشہ کیلئے اپنے پاس رکھیں قیمت ۔ ۱۲ر

تذکرۃ الاولیاء اردو

اس کتاب کے سوا چھ سو صفحے ہیں۔ اس میں ایک سو کے قریب ولیوں کے تذکرات زندگی اور انکے نہایت مؤثر اقوال و حالات مندرج ہیں ایک دفعہ ہاتھ میں لیکر پڑھنا شروع کرنیکے بعد چھوڑنے کو جی نہیں چاہتا۔ ہزار ہا نکات ہیں اس کا مطالعہ نہ صرف طبیعت کا عمدہ بہلاوا ہی نہیں بلکہ اس سے طبیعت پر ایک نہایت پاک اور حقیقی اثر پیدا ہوتا ہے جو انسان کیلئے نہایت فائدہ بخش ہے اس میں خداوند تعالیٰ کے پاک لوگوں کے عمل۔ تجربے اور مشاہدے بھرے ہیں قیمت ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۱۴ر

اسرار نماز

مصنفہ امام غزالی علیہ الرحمۃ مترجمہ اردو۔ نماز اور اس کے متعلق اس قسم کا مکمل و مفصل اور نہایت مفید رسالہ دنیا میں اور کوئی نہیں ملیگا۔ سوا سو صفحہ (۱۲۵) قیمت ۔ ۔ ۔ ۱۴ر

کشف المحجوب اردو

صفحے ۲۰۶۔ یہ کتاب جناب شیخ محمد بن علی ہجویری علیہ الرحمۃ کی تصنیف ہے جو داتا گنج بخش کے نام سے مشہور ہیں اس کتاب میں آپ کی علمی فضیلت اور حالات کی کیفیت ملتی ہے۔ اس کتاب کے دیکھنے سے معلوم ہوسکتی ہے کہ ... دلچسپ ... کتاب ... زبان ولایتی ولی کاغذ ۱۴ر

عقائد اہلسنت والجماعت

صفحے ۸۸۔ مصنفہ امام غزالی علیہ الرحمۃ اہلسنت جماعت کے عقائد پر عجیب بحث کی ہے انہیں نہایت مدلل اور تشریح کیساتھ بیان کیا ہے نام کے سنی جنہوں نے عقاید کو کبھی خواب میں بھی نہیں دیکھا ایسا ضرور مطالعہ کریں ۴ر

مجموعۂ معجزات محمدیہ اردو

صفحے ۱۲۵۔ اس میں آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم کی پیشینگوئیں اور معجزے جن کی تعداد ۲۵۲ ہے یک جا جمع کر دئے گئے ہیں۔ بہت دلچسپ اور سچے واقعات ہیں قیمت ۔ ۔ ۔ ۵ر

ضرورت المسلمین

نماز کا ترجمہ اردو عربی عبارت کے نیچے لکھا گیا ہے۔ درود اور ضروری دعائیں کلمات طیبات تسبیحات۔ زاید نمازیں اور ان کی عبادتیں۔ نماز منظوم نعتیں۔ ہدایتیں وغیرہ ۔ ۔ ۲ر

قوت فیصلہ

یہ ایک مشہور کتاب موسومہ "دی ڈیلیشرن آف کیرکٹر" مصنفہ مسٹر فاسٹر کا تازہ اردو ترجمہ میر عبدالواحد صاحب بی۔ اے نے انگریزی سے اردو میں کیا ہے نہایت دلچسپ اور مفید کتاب ہے قیمت ۔ ۳ر

آئینہ فطرت

اس کتاب میں یہ مضامین ہیں سچ، عزت، تہذیب، اخلاق، امید، تعلیم، قومی عزت، کاہلی، وحشیانہ نیکی، ریا، خوشامد، مخالفت، ہر وقت کی مصلحت قابل دید ہے۔ قیمت ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۲ر

لکچروں کا مجموعہ

اس میں حافظ مولوی نذیر احمد خاں صاحب کے لکچر جمع کئے گئے ہیں۔ اس قسم کے مفید اور دلچسپ لکچر پہلے کبھی سننے میں نہیں آئے جس مضمون کو لیا خوب نباہا۔ ان کا اکثر حصہ اصلاح دین۔ توحید رسالت تعلیم وغیرہ کے متعلق ہے۔ نوجوان اسے اپنے مطالعہ کی ضروری کتاب سمجھیں ۱۰ر

غایت المرام

مصنفہ قاضی محمد سلیمان صاحب یہ کتاب بجواب ان کتب لکھی ہے جن کے ذریعہ سے مرزا غلام احمد قادیانی نے مسیح موعود ہونے کا دعویٰ کیا تھا عقلی اور نقلی بحث نہایت مہذب طریق سے بحث کرکے مرزا صاحب کے نہایت معقول جواب دئے ہیں قیمت ۔ ۔ ۔ ۔ ۶ر

تائید الاسلام

حصہ دوم۔ غایت المرام۔ ایضاً ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۶ر

رسالہ استخراج رقبہ

اس رسالہ میں نہایت آسان طریق سے اصول و عمل استخراج و پڑتال رقبہ کمیت ہائے مربع مستطیل دائرہ منحرف معین شبیہ۔ بالمعین کثیر الاضلاع حل کرکے تبلایا گیا ہے جسکے استعمال سے بہت فائدہ ہوتا ہے ۸ر

سیرۃ النعمان

یعنی امام اعظم ابو حنیفہ علیہ الرحمۃ کی سوانح عمری حصہ اول و دوم۔ اس کتاب کے پہلے حصے میں امام ابو حنیفہ کا نام و نسب ولادت و سن رشد تعلیم و تربیت شیوخ۔ حدیث۔ درس و افتا۔ بقیہ زندگی اور دربار کے تعلقات وفات عام اخلاق و عادات۔ مناظرات و فتاوے۔ ذہانت اور طباعی اس قسم کے حالات نہایت تفصیل سے مذکور ہیں۔ دوسرے حصے میں امام صاحب کے اصول اور مسائل جو علم کلام اور فن سے متعلق ہیں تفصیلی بحث کی ہے، ۱۲ر

خیر الکلام فی احوال العرب والاسلام

اس رسالہ میں جغرافیہ ملک عرب و رسوم و حالات و کیفیت اقوام و سلطنتہائے عرب قبل از اسلام و حالات و مذاہب ہندو و بدھ و جین و تاؤ و کنفیوشش و یہود و نصاریٰ و زردشت وغیرہ کمال صحت و شرح و بسط سے لکھے گئے ہیں۔ مصنفہ جناب مولوی محمد عبدالحی صاحب وکیل عدالت دیوانی عم فیض صاحب شیخ نعیم الدین صاحب حنفی صدیقی رئیس بدایوان قیمت ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۱۲ر

مرآۃ الحق

مشتمل بر تردید عقاید مرزا غلام احمد قادیانی مصنفہ محمد یار متخلص بہ صادق کوٹلوی۔ دلایل کے ساتھ خوب خبر لی ہے۔ قابل دید ہے قیمت ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۴ر

سفر نامہ روم و مصر و شام

جس کو مولانا شبلی نعمانی پروفیسر عربی لٹریچر مدرسۃ العلوم علیگڈھ نے روم مصر شام کے سفر سے واپس آکر ترکوں کی تمدنی حالت اور حسن معاشرت سے عوام کو آگاہ کرنے کے لئے مرتب کیا ۸ر

الفاروق

حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ کی سوانحعمری مصنفہ مولوی شبلی نعمانی پروفیسر عربی لٹریچر قیمت تین روپے

رکن دین

سوال جواب کے پیرایہ میں ضروری اسلامی مسائل۔ نہایت مفید۔ قیمت ۔ ۔ ۔ ۸ر

تفسیر سورۃ المنشرہ

نہایت دلچسپ اور قابل دید کتاب ہے۔ اسے ضرور منگا کر پڑھیں ۔ ۔ ۶ر

المشتہر۔ کرم بخش مالک و مہتمم کتب خانہ اسلامی پنجاب لاہور

سہ صدی مکتوبات

فرمودہ حضرت شیخ شرف الدین یحیی منیری قدس سرہ

برطالبان طریقِ ہدیٰ وراغبانِ مسلک رضائے رب العلیٰ وقاصدانِ دارِ آخرت وخائفانِ یوم قیامت ومتفحصان علاقۂ عبودیت ومعبودیت ومتجسّان عجائبِ اسرارِ حقیقت ومتنافسان بجرعۂ رحیق مختوم ومترقبانِ کاس معین مکتوم واضح ولائح بادکہ این سہ صدی مکتوب مرغوب موصل الی المقصود والمطلوب است کہ مولٰنا ومخدومنا شیخ زمان ومقتدائے دوران محقق حقائق حقیقت ومفسرِ دقائقِ کتابِ الہیّت پروانۂ شمع احدیت بلبل گلستان صمدیت بقیۃ السلف مقتدائے الخلف۔ شرف الملۃ والدین احمد بن یحییٰ المنیری الذی اعرض عما سوی اللہ در اوقات مختلفہ وبدفعات متفرقہ مطابق فہم سائل بقلم آوردہ بعضے از ایشان بآن مریدان ارسال فرمودند کہ بوجہ دوری از خدمت وحضوری مجلس شریف از فیض صحبت شریف واستماعِ کلماتِ لطیف محروم بودند وبعضے بدیگران معتقدان خصوصًا وقتیکہ کسے از ایشان مبتلائے مصیبتے وحادثہ میشد بالضرور چیزے مینوشتند تا او دران حالت اضطراب از قولے وفعلے کہ خلاف شانِ عبودیت وباعث ناخوشئ آن ارحم الراحمین باشد مجتنب ومحترز گردد ✤

این سہ صدی مکتوبات در مطبع اسلامیہ سٹیم پریس مطبوع شدہ ویک جلد القیمت عہ بہ فرستادن درخواستے بہ پتۂ ذیل حاصل میشوند ✤

کرم بخش میونسپل کمشنر۔ ومالک ومہتمم کتب خانہ اسلامی پنجاب لاہور